A Pulszky család levelezése

1867–1911

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Viskolcz Noémi

A tanulmányokat írta Amriskó-Pálóczi Ágnes, Viskolcz Noémi

A Pulszky család levelezése

1867–1911

A Pulszky család levelezése

1867–1911

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Viskolcz Noémi
A tanulmányokat írta Amriskó-Pálóczi Ágnes, Viskolcz Noémi

Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
MNM MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia
támogatásával készült.

© Amriskó-Pálóczi Ágnes, Viskolcz Noémi, 2025

© Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
Országos Széchényi Könyvtár,
Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
Magyar Nemzeti Múzeum, 2025

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Viskolcz Noémi.
A tanulmányokat írta Amriskó-Pálóczi Ágnes, Viskolcz Noémi.
Lektor: Cieger András
Korrektor: Gulyás Orsolya
Borító- és könyvterv: Kóbor Szilvia

Kiadói programvezető: Szecsey-Mátis Bernadett

A borítón Pulszky Polyxéna kézírása látható 1872-ből (OSZKK Fond VIII/ 847 Nr. 39.).

ISBN 978-963-200-740-3

© Minden jog fenntartva.
Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
Országos Széchényi Könyvtár
és a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
Magyar Nemzeti Múzeum.

Felelős kiadó:
Rózsa Dávid főigazgató, MNMKK OSZK
Zsigmond Gábor főigazgató, MNMKK MNM

Tartalomjegyzék

I.	Viskolcz Noémi: A Pulszky-hagyaték	31
II.	Viskolcz Noémi: A Pulszky család	31
III.	Amriskó-Pálóczi Ágnes: A Pulszky család összetartó ereje: Polyxéna	61
IV.	A PULSZKY CSALÁD LEVELEZÉSE	79
1.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1867. január 11.	79
2.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1867. január 27.	80
3.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1867. február 12.	81
4.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. június 22.	83
5.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. június 26.	84
6.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. július 7.	84
7.	Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Szécsény, [1867.] július 20.	85
8.	Pulszky Károly, Johanna Müller és Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. július 28.	86
9.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. augusztus 7.	88
10.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1867. augusztus 16.	89
11.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. augusztus 16.	90
12.	Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. augusztus 29.	91
13.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. augusztus 31.	92
14.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. október 5.	92
15.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. október 10.	94
16.	Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1867. október 12.	98
17.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Mád, 1867. október 25.	99
18.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. november 10.	99
19.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. november 16.	102
20.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, [1867.] november 19.	103
21.	Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. november 24.	105

22. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. november 26. 106
23. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1867. november 30. 107
24. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Vereb, 1867. december 27. 108
25. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 3. 109
26. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 9. 110
27. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 11. 111
28. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 15. 112
29. Pulszky Polyxéna és Tanárky Gyula Pulszky Ferencnek, [1868. január 24.] 113
30. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 26. 115
31. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. január 28. 116
32. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 29. 117
33. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. január 30. 120
34. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. január 31. 122
35. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek, [1868. február 3.] 123
36. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. február 5. 126
37. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. február 6. 127
38. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 7. 128
39. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, [1868. február eleje-közepe] 129
40. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 10. 130
41. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 11. 130
42. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. február 13. 131
43. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. február 21. 132
44. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 22. 132
45. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 23. 133
46. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. február 25. 135
47. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, [1868. március körül] 135
48. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1868. március 10. 136
49. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. március 12. 136
50. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. március 20. 139
51. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. június 17. 140
52. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. július 1. 141
53. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. július 7. 142
54. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1868. július 10. 143

55. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1868. augusztus 24. 144
56. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. szeptember 27. 144
57. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. október 2. 145
58. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. október 10. 146
59. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Mád, 1868. október 25. 148
60. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Eperjes, 1868. október 28. 149
61. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. november 5. 150
62. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, [1868. november eleje] 151
63. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Mád, 1868. november 6. 151
64. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Mád, 1868. november 11. 152
65. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1868. december 28. 153
66. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. február 12. 154
67. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. február 16. 155
68. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. február 22. 156
69. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1869. március 3. 158
70. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. március 8. 158
71. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. március 9. 159
72. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. március 24. 161
73. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Firenze, 1869. április 5. 162
74. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. április 9. 163
75. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. május 12. 165
76. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. május 17. 167
77. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1869. május 21. 167
78. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Bécs, 1869. június 18. 168
79. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Bécs, 1869. június 20. 169
80. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. június 20. 170
81. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Bécs, 1869. július 4. 171
82. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. július 7. 172
83. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bruck mellett, [1869. július] 173
84. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1869. július 16. 174
85. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. augusztus 12. 175
86. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, [1869.] augusztus 14. 177

87. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. augusztus 17. 178
88. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1869. augusztus 19. 179
89. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, 1869. augusztus 22. 180
90. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1869. augusztus 24. 181
91. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Pest, 1869. augusztus 24. 182
92. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. szeptember 14. 184
93. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. szeptember 16. 185
94. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. október 9. 186
95. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. október 17. 187
96. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. október 25. 188
97. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. október 28. 189
98. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. november 2. 190
99. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. november 11. 191
100. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. november 17. 192
101. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. november 20. 193
102. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. november 28. 196
103. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. december 6. 197
104. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. december 11. 198
105. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. december 14. 199
106. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. december 18. 200
107. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Bécs, 1869. december 21. 201
108. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Firenze, 1870. április 8. 202
109. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1870. április 20. 202
110. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek, Bagni Nuovi Bormio, 1870. június 29. 205
111. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Pest, 1870. július 8. 207
112. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1870. július 9. 208
113. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, [1870. július] 209
114. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1870. július 26. 210
115. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek, Bagni Nuovi Bormio, 1870. július 28. 211
116. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1870. szeptember 15. 212

117. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. január 5. 212
118. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Fülek, 1871. január 11. 214
119. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. január 15. 215
120. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. január 25. 217
121. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Firenze, 1871. március 20. 218
122. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Firenze, 1871. március 30. 219
123. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Bécs, 1871. június 25. 221
124. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1871. július 12. 222
125. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1871. július 16. 223
126. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Pest, 1871. július 28. 224
127. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. augusztus 7. 225
128. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. szeptember 13. 226
129. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1871. szeptember 16. 227
130. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1871. október 15. 227
131. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. március 3. 230
132. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Bécs, 1872. április 10. 232
133. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. április 13. 235
134. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. április 17. 236
135. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. április 27. 237
136. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Bécs, 1872. május 3. 239
137. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. május 5. 245
138. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1872. május 7. 246
139. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Bécs, 1872. május 31. 247
140. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. június 9. 249
141. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1872. június 11. 250
142. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. június 21. 251
143. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Bécs, 1872. június 26. 252
144. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Firenze, 1872. augusztus 11. 254
145. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1872. augusztus 15. 255
146. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Firenze, 1872. augusztus 22. 257
147. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Firenze, 1872. szeptember 13. 259
148. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Firenze, 1872. szeptember 25. 261
149. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1872. szeptember 29. 263

150. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [Bécs], 1872. november 12. 264
151. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, [1872. november körül] 266
152. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Bécs, 1872. november 30. 267
153. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Bécs, [1873.] november 7. 268
154. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, 1874. április 27. 269
155. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, 1874. május 10. 270
156. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Róma, 1874. május 17. 271
157. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Firenze, 1874 273
158. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1874. május 18. 274
159. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1874. június 28. 275
160. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1874. augusztus 8. 277
161. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Lipcse, [1874]. október 20. 278
162. Pulszky Károly Anna Voigtnak és Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1874. november 19. 279
163. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Lipcse, 1874. november 27. 281
164. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1874. december 8. 283
165. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Lipcse, 1874. december 11. 284
166. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1874. december 29. 286
167. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának és Anna Voigtnak, Lipcse, 1875. január 12. 287
168. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1875. február 7. 290
169. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1875. március 31. 291
170. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1875. július 25. 293
171. Pulszky Ferenc Pulszky Károlynak, Budapest, 1875. november 9. 293
172. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1875. november 18. 294
173. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Lipcse, 1875. december 26. 297
174. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Lipcse, 1876. február 8. 298
175. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Lipcse, 1876. április 7. 299
176. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, [1876.] augusztus 6. 299
177. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1877. május 10. 301
178. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1877. augusztus 11. 303
179. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Doboj, 1878. szeptember 1. 304
180. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek, Dolni Tuzla, 1878. szeptember 24. 305
181. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Dubosnicza, 1878. szeptember 26. 307
182. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1878. november 18. 308

183. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1878. december 3. 309
184. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, 1878. december 3. 310
185. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1880. február] 311
186. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Herkulesfürdő, 1880. június 23. 312
187. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Herkulesfürdő, 1880. július 11. 313
188. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1880. július 12. 314
189. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, 1880. augusztus 24. 315
190. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának és Anna Voigtnak, Zürich, 1880. október 15. 315
191. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1880. november 16. 317
192. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1880. december 4. 318
193. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1880. december 31. 319
194. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. február 27. 320
195. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. június 3. 321
196. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. június 25. 322
197. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 15. 324
198. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 16. 326
199. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, [1881] 327
200. Pulszky Garibaldi és Zwick Adolf Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. július 28. 328
201. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 28. 330
202. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 29. 331
203. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. augusztus 2. 332
204. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1881. augusztus 20. 333
205. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1881. szeptember 21. 334
206. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. szeptember 26. 334
207. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 7. 335
208. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1881. október körül] 336
209. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 14. 338
210. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 19. 338
211. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 25. 341
212. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Marseille, 1881. november 5. 342
213. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. november 7. 343
214. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 9. 344
215. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 15. 347

216. Pulszky Ferenc, Pulszky Károly és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 18. 350
217. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 23. 353
218. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 26. 354
219. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, 1881. december 5. 355
220. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Algír, 1881. december 6. 358
221. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. december 15. 359
222. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. december 22. 360
223. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, [1881. október–december] 361
224. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Algír, 1882. január 3. 362
225. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1882. január 5. 363
226. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1882. január 10. 363
227. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1882. január 19. 364
228. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. január 19. 365
229. Pulszky Garibaldi Pulszky Ferencnek, Zürich, 1882. január 23. 367
230. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. január 30. 367
231. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 2. 370
232. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1882. február 4. 371
233. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 7. 374
234. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 9. 375
235. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, [Algír], 1882. február 11. 376
236. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 13. 377
237. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 14. 379
238. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1882. március előtt] 380
239. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Algír, 1882. március 5. 381
240. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Algír, 1882. március 10. 382
241. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 10. 383
242. Pulszky Polyxéna Pulszky Ágostnak, Algír, 1882. március 12. 385
243. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 13. 386
244. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 14. 387
245. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Algír, 1882. március 17. 389
246. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 27. 391
247. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 29. 392

248. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Algír, 1882. április 10. 393
249. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, [Algír, 1882. tavasz] 394
250. Pulszky Ágost és Hermine Figdor Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1882. június 22. 395
251. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1882. június 29. 398
252. Pulszky Károly és Márkus Emília Pulszky Ferencnek, Párizs, 1882. július 3. 399
253. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. július 17. 400
254. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. július 25. 401
255. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1882. október 22. 401
256. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1882. november 6. 402
257. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1882. december 19. 403
258. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1882. december 26. 404
259. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1883. január 16. 405
260. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1883. április 11. 406
261. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. április 18. 409
262. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. április 26. 410
263. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, 1883. május 2. 413
264. Pulszky Polyxéna és Hampel József Pulszky Ferencnek, Tripolitza, 1883. május 4. 416
265. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Argos, 1883. május vagy június 4. 417
266. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1883. május 4. 417
267. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Athén, 1883. május 5. 419
268. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. május 7. 420
269. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1883. május 7. 422
270. Pulszky Károly Pulszky Garibaldinak, [Budapest, 1883. május eleje] 423
271. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. május 9. 424
272. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. május 17. 425
273. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, 1883. május 31. 427
274. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. június 5. 429
275. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1883. június 8. 430
276. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Szent Lőrinc, 1883. június 12. 431

277. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. június 19. 431
278. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek, Budapest, 1883. június 25. 432
279. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Szent Lőrinc, 1883. június 30. 434
280. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1883. július 2. 435
281. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Szent Lőrinc, 1883. július 14. 436
282. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, München, 1883. július 16. 437
283. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1883. július 25. 438
284. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1883. szeptember 15. 440
285. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1883. szeptember 25. 441
286. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1883. október 2. 442
287. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1883. november 6. 443
288. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1883. december 27. 444
289. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1884. január 24. 445
290. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1884. február 1. 446
291. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1884. április 12. 447
292. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1884. július 17. 448
293. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1884. augusztus 15. 449
294. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1884. szeptember 2. 450
295. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Isthmia, 1884. szeptember 6. 451
296. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1884. szeptember 20. 452
297. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1884] 453
298. Pulszky Ágost és Hermine Figdor Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1885. június 21. 454
299. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Beszkid, 1885. augusztus 25. 456
300. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak, 1885. szeptember 20. 457
301. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Beszkidalja, 1886. szeptember 10. 458
302. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Baden bei Wien, 1888. július 6. 459
303. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak, Baden bei Wien, 1889. augusztus 8. 461
304. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak, Budapest, [1889.] november 11. 462
305. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Velence, 1890. augusztus 5. 462
306. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Baden bei Wien, 1890. augusztus 13. 467
307. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Pozsony, 1891. március 2. 467

308. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1891] 468
309. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Brüsszel, 1893. február 19. 469
310. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1897. előtt] november 1. 470
311. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1897 szeptembere előtt] 471
312. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának,
[1896 szeptembere és 1897 szeptembere között] 472
313. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1898. július 20. 473
314. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, 1898. július 27. 474
315. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, 1898. szeptember 8. 477
316. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [1898] 479
317. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Nápoly közelében, 1899. február 13. 481
318. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1899. július 19. 483
319. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1899. július 23. 484
320. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, [1899.] július 24. 485
321. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1900. október 18. 487
322. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1902. július 7. 489
323. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, 1907. június 15. 490
324. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1909. március 29. 491
325. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1909. április 20. 492
326. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1910. szeptember 25. 493
327. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, 1911. augusztus 15. 494

IDŐRENDBE NEM BESOROLHATÓ LEVELEK 496
328. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának 496
329. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának 497
330. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Viareggio, augusztus 6. 498
331. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Budapest, szeptember 4. 499

V. KRONOLÓGIA 500
VI. BIBLIOGRÁFIA 506
VII. KÉPJEGYZÉK 512
VIII. NÉVMUTATÓ 515
IX. ÖSSZEGZÉS / SUMMARY / ZUSAMMENFASSUNG 529

1. Borsos József: Pulszky Ferenc és Pulszky Polyxéna, albumin, 1867

VISKOLCZ NOÉMI

A Pulszky család levelezése

A PULSZKY-HAGYATÉK AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN

A kötetben közölt levelezés a Pulszky család tagjainak 1867 és 1911 között kelt 331 üzenetét tartalmazza. 1867 mint alsó időhatár meghúzását több szempont indokolta. Pulszky Ferenc 1866 szeptemberében elvesztette feleségét és két gyermekét. A család már a tragédia előtt is fontolgatta a Magyarországra való visszaköltözést, a szándékot pedig megerősítette a Pulszky Ferenc számára 1866 októberében megítélt uralkodói amnesztia, a visszakapott birtokok, valamint a barátok és a politikustársak hívó szava. A család 1866 végén telepedett le Pesten és Szécsényben, az elfoglalt özvegy apa többnyire a távolból irányította még kiskorú gyermekei – Károly, Polyxéna és Garibaldi – életét, s ebben segítségére volt legidősebb fia, a már egyetemista Ágost is. Az öt Pulszky egymással váltott leveleinek utolsó darabjai 1911-ből datálódnak, ekkor már csak Polyxéna és Garibaldi volt életben. Az iratanyag Pulszky Ferenc és lánya, Polyxéna hagyatékából származik, Pulszky Ágost, Károly és Garibaldi levelezése egymással, illetve idegenekkel nem maradt ránk. A megőrződött sorozat is rendkívül hiányos, vannak évek, sőt több egymást követő év, amelyekből egyáltalán nem ismeretes levél (például 1893 és 1896, 1903 és 1908, 1912 és 1921 közöttről). Nem teljesek a források abból a szempontból sem, hogy például egyáltalán nincsenek meg Pulszky Ágost Pulszky Károlynak írt levelei és fordítva, de leginkább Pulszky Ferenc fiainak küldött levelei hiányoznak. Az anyag azonban töredékeiben is nagyszerű, és jól szemlélteti az 1867 utáni magyar politikai, művészeti és tudományos élet Pulszkyak által élt lenyűgöző világát.

A Pulszky család levelezése számokban (1867–1911):

Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának – 71 darab
Pulszky Ferenc Pulszky Károlynak – 1 darab
Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak – 3 darab
Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek – 27 darab
Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának – 25 darab

Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak	– 8 darab
Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek	– 77 darab
Pulszky Károly Pulszky Polyxénának	– 39 darab
Pulszky Károly Pulszky Garibaldinak	– 1 darab
Pulszky Károly Pulszky Ferencnek	– 21 darab
Pulszky Garibaldi Pulszky Ferencnek	– 1 darab
Pulszky Polyxéna Pulszky Ágostnak	– 1 darab

A Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Országos Széchényi Könyvtárban őrzött Pulszky-hagyaték ismereteink szerint több részletben állt össze. Nem sokkal Pulszky Ferenc halálát követően özvegye, Geszner Róza Pulszky pályafutására vonatkozóan 39 hivatalos iratot ajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának.[1] 1898-ban a könyvtárnak sikerült egy nagyvonalú szerződést kötnie az özveggyel, ahogy arról a *Pesti Hírlap* is beszámolt:

„Pulszky Ferencnek, a nemrégiben elhunyt világhírű tudósnak és publicistának, megbecsülhetetlen irodalmi és történelmi hagyatékát, okmányait, leveleit, egész archívumát dr. Ferenczy József kolozsvári egyetemi tanár, a közoktatási tanács volt vezér titkára, közbenjárásával sikerült a nemzeti múzeum részére megszerezni. Ismeretes dolog, hogy az elhunyt nagy hazafi özvegye, férjének halála után, kedvezőtlen anyagi viszonyok közé jutott s nyugdíja is csak egynéhány száz forintot tesz ki. Pulszky Ferenc hagyatékáért külföldről 20.000 fr-tot ígértek s ezt az összeget az özvegy kénytelen lett volna elfogadni és a nagybecsű irodalmi hagyatékot idegen állam területére engedni át, ha dr. Ferenczynek nem sikerült volna odahatni, hogy inkább adja a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Ennek ellenében kieszközölte Ferenczy a minisztériumban, hogy özvegy Pulszkyné nyugdíja 2000 frt-ra egészíttessék ki. Ennek a faktumnak legfelsőbb jóváhagyása királyi leirat formájában már le is érkezett Bécsből s dr. Ferenczy, aki a hagyaték leltárát annak idején elkészítette, felszólítást kapott, hogy a hagyatékot a nemzeti múzeumnak adja át. Az átadás a tegnapi nap folyamán erre megtörtént. A sok lepecsételt láda történeti ereklyéket, értékes iratokat, ezrekre menő történelmi becsű okmányokat s politikai leveleket tartalmaz egyebek közt a század legnagyobb alakjaitól, u. m.: Kossuthtól, Cavourtól, Garibalditól, Széchenyitől, Mazzinitől, Eötvös Józseftől, Bismarktól, stb. s azt mondják, akik látták, hogy pótolhatatlan veszteség lett volna a hazára nézve, ha ezek a kincsek külföldre vándorolnak.”[2]

1 A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1897. évben. *Magyar Könyvszemle* 6. (1898) 10.

2 *Pesti Hírlap* 1898. június 9.

Ferenczy József, tanár, irodalomtörténész volt az tehát – ő írta meg Pulszky Ferenc életrajzát is 1894-ben –,[3] aki Geszner Rózát a jelentős kéziratanyag átadására rábírta, amely a több mint 3000 irodalmi és politikai tartalmú levél mellett Pulszky Ferenc és első felesége, Walter Teréz 22 kötetnyi naplóját és egyéb feljegyzéseit is tartalmazta; ezek feldolgozása 1899-ben megkezdődött.[4] Geszner Róza férje értékes örökségének tudatában időskorában így emlékezett vissza:

„A relikviák Pesten vannak. De a javát már a Múzeum őrzi. Férjem hagyatékát – két óriási ládával – a Nemzeti Múzeumnak adományoztam. Ebben magának Kossuth Lajosnak hetven levele volt. – Hogy nem fájt-e ezeket odaadni? Aki Pulszky Ferencet ismerte, annak nem kellett reliquia: Nem lehet őt elfelejteni!”[5]

1904-ben Pulszky Polyxéna adományozott kéziratokat a család tulajdonából, előbb édesapja nagybátyjának, a neves gyűjtő Fejérváry Gábornak 590 levelét, majd további állagokat ugyanebből a Fejérváry-örökségből.[6] A Magyar Történelmi Társulat 1926-ban megvásárolta Pulszky Ferenc naplóinak és levelezésének kiadási jogát, akkori elnöke, Klebelsberg Kuno elfogadta Lukinich Imre könyvtárigazgató javaslatát ez ügyben.[7] Erre azért volt szükség, mert a Magyar Történelmi Társulat célul tűzte ki a Kossuth-emigráció iratainak kiadását, és a forrásfeltáró programban Hajnal István történész dolgozta fel a törökországi anyagot, köztük Pulszky leveleit is.[8]

Az újabb családi vonatkozású kéziratok már Pulszky Ferenc unokájától, Szirmay Tamásné Pulszky Henriettétől érkeztek 1928-ban és 1929-ben: nem csak a Széchényi-könyvtárnak juttatott iratokat, a Nemzeti Múzeum levéltári osztályán például letétbe helyezte a Pulszky család

3 Ferenczy 1894.

4 A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1898-ban. *Magyar Könyvszemle* 7. (1899) 8. és 10.; Évnegyedes jelentések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról. *Magyar Könyvszemle* 7. (1899) 288.; Évnegyedes jelentések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról. *Magyar Könyvszemle* 8. (1900) 93.

5 Horváth Elek: Pulszky Ferenc özvegyénél. *Pápai Hírlap* 1936. június 27.

6 Évnegyedes jelentések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról. *Magyar Könyvszemle* 12. (1904) 471.; A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtára az 1904. évben. *Magyar Könyvszemle* 13. (1905) 104.

7 Lukinich Imre felterjesztése Hóman Bálinthoz, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójához a Pulszky-hagyaték ügyében, Budapest, 1929. január 14. OSZKK Fond 116/63.

8 Viskolcz 2019, 26–28.

Mária Terézia által kiállított nemeslevelét.[9] Egy másik Pulszky unoka, Hampel Gábor a zenei osztálynak adott körülbelül 3000 kottát és zenei könyvet.[10]

A jelen Pulszky családi levelezés nagy részét 1929 óta őrzik az Országos Széchényi Könyvtárban, ezt a küldő/címzett szerint csoportosított csomagok külzetére pecsételt *„M. N. Múzeum Könyvtára Kézirattári Növendéknapló 1929. év 36. sz.”* bélyegző bizonyítja. Érdemes röviden megemlékezni az ajándékozó személyéről: Henriette (Harry, Harriet) Pulszky Ágost és Hermine Figdor 1883-ban született lánya volt. Gondos és kiváló nevelésének köszönhetően azon 43 fiatal lány egyike volt 1901-ben, akik sikeres érettségit tettek.[11] 1904-ben házasodott össze Szirmay Tamás főhadnaggyal,[12] egy lányuk született, Anna. Nagynénje, Pulszky Polyxéna 1921-ben, nagybátyja, Pulszky Garibaldi 1926-ban halt meg, unokahúga, Hampel Beatrix 1928-ban öngyilkosságot követett el.[13] A még élő hét unokatestvér közül a legidősebb Henriette, valamint Hampel Gábor vehették kézbe a Pulszky-irathagyaték sorsát, s ők voltak azok, akik Pulszky Ferenc és Walter Teréz, valamint Hampel József és Pulszky Polyxéna személyes iratanyagát átadták a múzeumi könyvtárnak 1928–1929-ben.

Pulszky Ágost (1846–1901) Hermine Figdor (1853–1926)	Pulszky Károly (1853–1899) Márkus Emília (1862–1949)	Pulszky Polyxéna (1857–1921) Hampel József (1849–1913)	Pulszky Garibaldi (1861–1926)
Henriette (1883–1970) Ilona (1886–1965)	Terézia (1883–1983) Romola (1891–1978)	Hampel Ferenc (1885–?) Hampel József (1886–1965) Hampel Gábor (1887–?) Hampel Beatrix (1889–1928)	nincs gyermek

Pulszky Ferenc és Walter Teréz gyermekei és unokái

9 Lukinich Imre: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának 1928. állapotáról. *Magyar Könyvszemle* 36. (1929) 102.; A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztálya. *Turul. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye* 44. (1930) 106.

10 Lukinich Imre: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának 1928. állapotáról. *Magyar Könyvszemle* 36. (1929) 105.

11 Érettségizett kisasszonyok. *Pesti Hírlap* 1901. július 2.

12 *Pesti Hírlap* 1904. szeptember 21.

13 *Pesti Hírlap* 1928. január 22.

Az Országos Széchényi Könyvtár vezetése a hagyaték rendezését egy fiatal önkéntes gyakornokra, Halász Gáborra, a későbbi neves esszéista irodalomtörténészre bízta, aki 1929 és 1931 között dolgozta fel az anyagot. Mivel nem tudjuk, milyen formában történt az átadás, mennyire volt szétválogatva az anyag, leginkább arra gondolhatunk, hogy Halász Gábornak kellett a levélírók szerint elkülönítenie és kronológiai rendbe állítania a leveleket.

A Pulszky család levelezése jóval terjedelmesebb annál, mint amit itt lehetőségünk van bemutatni. 1867 előttről ismertek Pulszky Ferenc és első felesége, Walter Teréz egymással váltott levelei, az 1867 előtt elhunyt gyermekeik, Harriet, Gyula és Gábor szüleiknek és testvéreiknek írt levelei, valamint 1867 után Pulszky Ferenc második feleségének, Geszner Rózának, Pulszky Ágost és Károly feleségeinek, Polyxéna férjének és gyermekeiknek a levelei is. A családi körbe beletartoznak még a nagyszülők is, Walter Teréz édesapja és édesanyja. Összességében több mint 1600 levél köthető a Pulszky családhoz, amelyek feltétlenül kiadásra érdemesek.

A SZÖVEGKÖZLÉSRŐL

A levelek mind saját kezűek – kivéve Pulszky Garibaldi 1909 utáni gépelt leveleit –, ahány családtag, annyi kézírás, mindegyik igazi egyéniség: Pulszky Ferenc apró betűs, szálkás sorainak elolvasása nagy gyakorlatot igényel, ellenben Ágost és Garibaldi rendezett írásával. Pulszky Károly kézírása sokat változott a harminc év alatt, ő lelkiállapotától függően a nyelveket is váltogatta, nehéz helyzetben angol vagy német nyelven írt leveleket küldött a húgának. A legnagyobb nehézséget Pulszky Polyxéna kézvonásai okozták. Maga is tudatában volt csúnya, szinte olvashatatlan írásának, többször reflektált is erre leveleiben: „Scandalum [botrány] hogy egy 17 éves leánynak ilyen írása van, ugy?”[14] – írta apjának. Máskor így fogalmazott „tudom, hogy csúnya írásomért megbocsátasz”.[15] A kislány tízéves volt, amikor édesanyja, nővére és bátyja elvesztése után Magyarországra költöztek. Addig a családi környezetben a magyar mellett a német, az angol és az olasz nyelveket hallotta és használta. Az első években Szécsényben magántanítók és nevelőnők váltották egymást, a munkába belemerülő apa ritkán ért rá a gyermekeivel foglalkozni. Ráadásul sokat betegeskedett, köszvényszerű tünetek mellett bőr- és gerincproblémákkal küszködött. Az egyébként rendkívüli intelligenciájú lány kezdetben rendezett, olvasható vonalvezetéssel

14 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1874. augusztus 8.

15 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Firenze, 1872. augusztus 11.

formálta a betűket, az 1880-as évek elejétől azonban egy rendkívül gyors, ideges, a sorokat oldalra lehúzó írásképet alakított ki. Poli nehezen sajátította el a helyesírást, és felnőttkorában is ejtett hibákat. Ezért az ő esetében a kiadási elvektől eltérően úgy döntöttünk, hogy megőrizzük az eredeti írást, és a leveleket betűhíven közöljük. A célunk ezzel, hogy az olvasó számára is látható legyen Pulszky Polyxéna gyermek-, serdülő- és felnőttkori írásának fejlődése és változása.

A többi levelet a mai helyesírás és központozás szabályai szerint adjuk közre, de a korabeli jellemző szavak és szófordulatok megtartásával (mindég, bumlizik, korcsma, legfölebb, tavali, király, máiglan, fördő, csolnak stb.), amellyel igyekeztünk megőrizni a kiegyezés utáni korszak hangulatát. A személy- és földrajzi neveket az eredeti szövegnek megfelelően közöljük, beleértve az azokban használt cz-ket is (Ferencz, Velencze), de az utóbbiaknak lábjegyzetben megadjuk a mai modern elnevezését. A levelekben említett neveket, ahol lehetséges volt, azonosítottuk. Néhány gyakori vezeték- vagy keresztnév esetében ez nem sikerült. A lábjegyzetben a tömörségre törekedtünk, az adott személy születési és halálozási évének megadása mellett csak a levél keletkezése idején végzett tevékenységére vagy tisztségére utalunk. A mondaton belül nagybetűvel írt közneveket kisbetűsre változtattuk (például Hétfő, Júliusban). A nem egyértelmű rövidítéseket szögletes zárójelben kiegészítettük. A Pulszkyak sok nyelven beszéltek, hosszú ideig éltek idegen nyelvi környezetben, Walter Teréz vagy eredeti nevén Therese Walter német anyanyelvű volt, nem meglepő tehát, hogy sok idegen kifejezést használtak. Ezek magyar jelentését az adott szó után szögletes zárójelben közöljük. A szerzők által aláhúzott részeket ugyancsak aláhúzással jelöljük. Szintén szögletes zárójelben jelöljük, ha a levél hiányos, például nincs megszólítás és/vagy aláírás benne, de többször előfordult az is, hogy hiányzik a levél egy-egy oldala.

A levelezés nyelve elsősorban magyar, de alkalmanként a családnál tartózkodó Walter nagymama vagy a német nevelőnők is hozzáírták a levelekhez a saját gondolataikat németül, illetve Pulszky Károly gyakran angolul vagy németül írt húgának, Polyxénának. Az idegen nyelvű levélrészleteket vagy leveleket bőséges magyar regesztával láttuk el.

A leveleket kronológiai sorrendbe állítottuk, jelzetüket az írás végén tüntetjük fel. A datálatlan leveleket tartalmi elemzés alapján meghatároztuk és besoroltuk, amelyeket nem lehetett, azokat a korpusz végére helyeztük. A fejlécben lévő keltezést egyszerű hely, dátum formában adjuk meg, de ha a szerző megírta az utcanevet, akkor azt is közöljük. A levélpapírok különböző színűek és nagyságúak, de általában egyszerű fehérek, nyolcadívűek, lábjegyzetben külön csak azt jelöltük, ha fejlécesek vagy levelezőlapok.

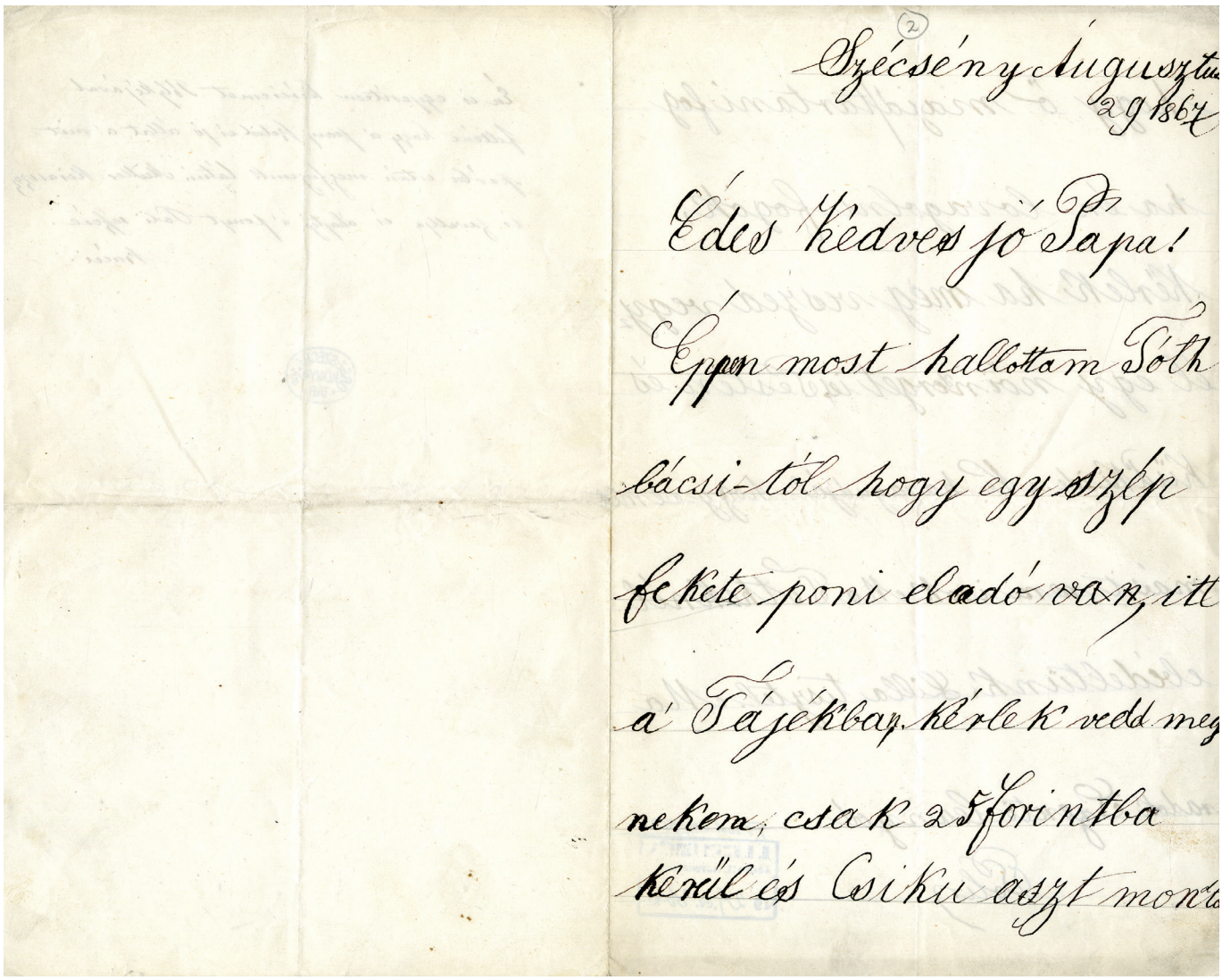

(2)

Szécsény Augusztus
29 1867

Édes kedves jó Papa!

Épen most hallottam Sóth
bácsi-tól hogy egy szép
fehér poni eladó van, itt
a Tájékban, kérlek vedd meg
nekem, csak 25 forintba
kerül és Csiku azt monta

2. Pulszky Polyxéna kézírásának változása a leveleiben, 1867

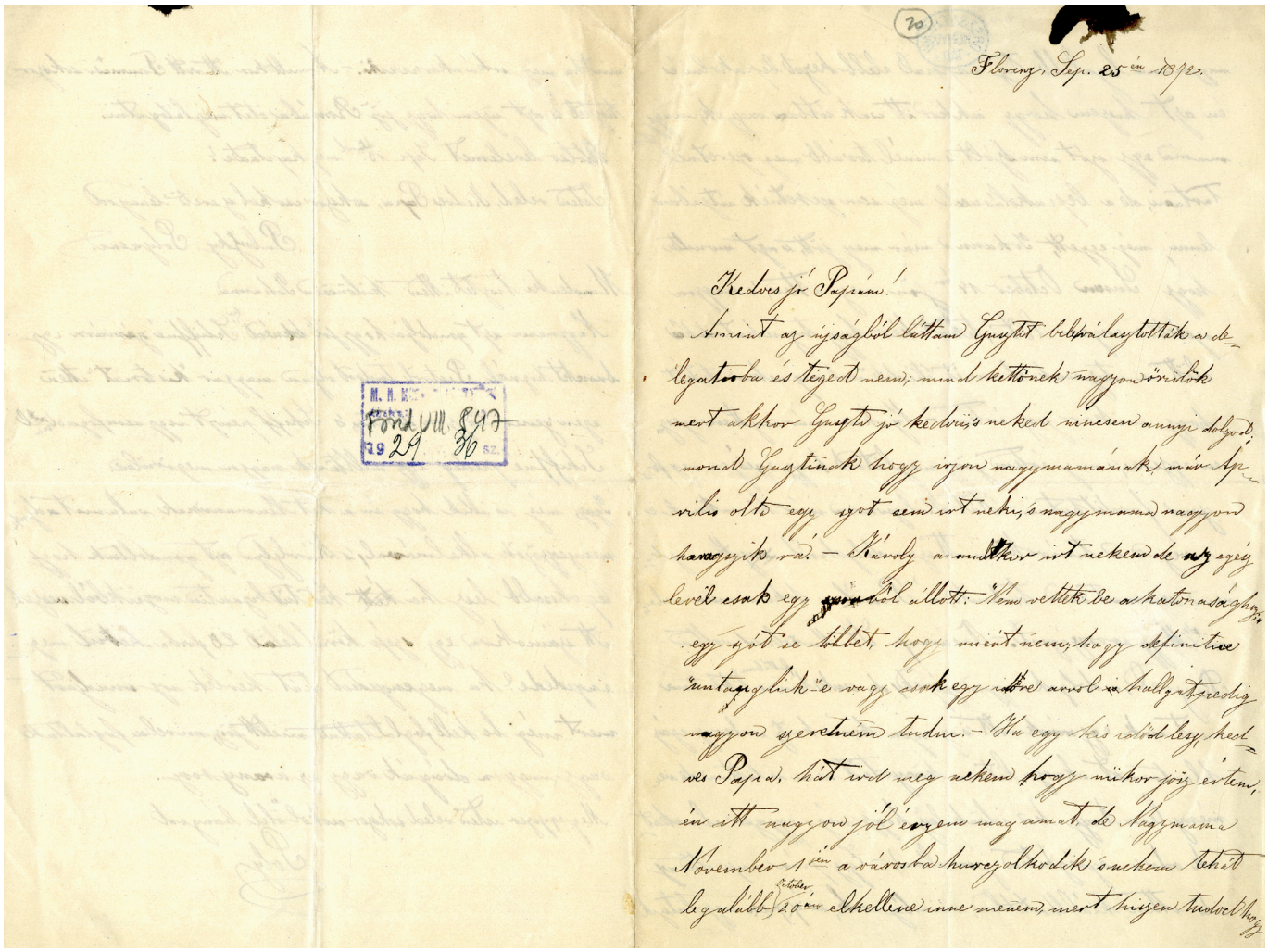

Firenze, Sep. 25 én 1872.

Kedves jó Papám!

Amint az újságból láttam Gusztit beválasztották a delegatióba és tegeed nem, mind kettőnek nagyon örülök mert akkor Gusztit jó kedvűs neked nincsen annyi dolgod, mondd Gusztinak hogy írjon nagymamának, már April óta egy szót sem írt neki, s nagymamád nagyon haragszik rá. – Károly a multkor írt nekem de az egy levél csak egy sorból állott. Nem vettek be a katonasághoz, egy szót sem tőlled, hogy mert-nem, hogy definitive „untaugliche"-e vagy csak egy időre arról a hulgyátjredig nagyon szerettem tudni. – Ha egy kis időd lesz kedves Papa, hát írd meg nekem hogy mikor jöz értem, én itt nagyon jól érzem magamat de Nagymama November 1 én a városba huzzolkodik s nekem tehát legalább October 20 án elkellene innen menem, mert higyen tudod hogy

M. N. M. Könyvtár Fond VIII. 847 1929 36 sz.

3. Pulszky Polyxéna kézírásának változása a leveleiben, 1872

CSALÁDI LEVELEZÉS – MAGÁNLEVELEZÉS

A XIX. század a hivatalos és magánlevelezés nagy korszaka, egyrészt mert tömegessé vált, másrészt mert olyan technikai feltételei alakultak ki, amelyek megkönnyítették ezt a kommunikációs formát.[16] A Pulszkyak számára az írás az életben maradást jelentette. Kifejezetten érvényes volt ez Pulszky Ferencre és Walter Terézre, akik 1849 után az emigrációban írással és írásból tartották el a családot. Pulszky Ferenc tudósítóként és hírlapíróként dolgozott számos európai liberális lapnál. Walter Teréz férjével közösen adta ki amerikai útjuk történetét, meséket szerzett, és megírta visszaemlékezéseit. Emellett mindkettőjük napi gyakorlata volt a levélírás, ezt bizonyítják a megőrződött fogalmazványfüzetek, továbbá a nekik címzett több ezer levél. Pulszky különösen sokat levelezett magyar emigránsokkal, európai politikusokkal, értelmiségiekkel, tudósokkal. A Bécsben, gazdag nagypolgári családban felnövekedett Walter Teréz pedig nemcsak a régi ismerősökkel tartotta a kapcsolatot, hanem varázslatos személyiségével és kiváló nyelvtudásával az új lakhelyeken is könnyen szerzett barátokat. A Pulszky gyerekek tehát úgy nőttek fel, hogy általában az íróasztalnál vagy az írópultnál látták a szüleiket, így már ők is fiatalon elkezdték a levélírást, ami a későbbiekben egyszerűen habitusukká vált. Elvárás is volt, hogy ha valaki távol került a családtól, rendszeresen beszámoljon egészségi állapotáról, helyzetéről, tevékenységéről. Amikor Pulszky Ágost 1862-ben beiratkozott a pesti egyetem jogi karára, külön írt édesapjának és külön édesanyjának s külön az Olaszországban maradt idősebb testvéreinek. A mindig pontos és precíz fiatalember 1867-ig ráadásul minden egyes levelét beszámozta.

A Pulszkyak magánlevelezése a család hétköznapi kommunikációs színtereibe vezeti az olvasót. Értelmezhetővé válnak a családi hierarchia egyes szintjei és az egyes családtagok közti, az idő előrehaladásával természetesen változó kapcsolatok. A családtagok közti jó viszonyt a megszólítási és elköszönési formulák is jól jelzik. A gyerekek részéről szinte mindig „kedves Papa” Pulszky Ferenc megszólítása, ő pedig a fiúkat „kedves fiam”-ként nevezi meg, lányát ellenben – akinek könnyebben kimutatta az érzelmeit – sokféle módon becézte („angyalkám”, „galambocskám”, „édes, kedves lelkem”).[17] A gyerekek tegezték az édesapjukat, egymást szeretetteljesen becézett keresztnevükön (Guszti, Charlie, Poli, Gari) vagy „húgom”-ként, „öcsém”-ként szólították, kivéve Károlyt, aki Polyxénát legtöbbször „baby”-nek hívta. A levelezés középpontjában a mindent tudó és irányító bölcs apa állt, mellé felnőtt az egyre több feladatot és felelősséget

16 Fónagy 2013.

17 Pálóczi 2020, 219–220.

átvállaló legidősebb fiú, a kiváló rendszerezőképességű Ágost. Az ő helyettes családfői szerepét könnyen fogadták a fiatalabb testvérek, ugyanakkor az 1870-es években már az édesapjához költöző kamasz lány, Polyxéna is átvett egyfajta családirányítói női szerepet, amellyel a hiányzó édesanyát akarta pótolni a fivérei számára. Nem véletlen, hogy a baráti körben mindenki mamának nevezte.[18] Károly kacskaringós pályafutását értetlenül szemlélte a család. Az előbb orvosnak készülő, majd a művészettörténet felé forduló zseniális fiatalembert azonban mindig támogatták. Károlyt leginkább Polyxénához fűzte bensőséges és szeretetteljes viszony, amely életének legzaklatottabb éveiben, 1896 és 1898 között tartotta benne a lelket. A legfiatalabb gyermek, Garibaldi szinte észrevétlen maradt a családban. Igyekezett minél kevesebb gondot okozni, jól tanult, zürichi mérnöki tanulmányai után gyorsan haladt előre a karrierjében, s Ágost korai halála után a maradék Pulszky család legerősebb támasza lett.

A Pulszkyakéhoz hasonló terjedelmű, ilyen sok szereplős magyar családi levelezés (tehát nem kizárólag politikai, irodalmi vagy tudományos) még nem jelent meg a dualizmus korából.[19] Külön értéke, hogy az apának és egymásnak írt gyermek leveleket is tartalmaz, amelyek ritkák a fennmaradt levéltári anyagokban, hiszen a gyermekek szüleik mellett nőttek fel, és általában csak különleges alkalmanként írtak szüleiknek, testvéreiknek. A Pulszky család levelezésének jelentősége, hogy rajta keresztül nemcsak egy rendkívüli család hétköznapjaiba nyerünk bepillantást, de az Osztrák–Magyar Monarchia politikai, tudományos és művészeti jelenségei is megelevenednek a lapokon.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Munkánk során sok segítséget és tanácsot kaptunk kollégáinktól. Itt szeretnénk hálás köszönetet mondani Bellák Gábornak, Beöthy Ildikónak, Cieger Andrásnak, Földesi Ferencnek, Király Péternek, Kieselbach Tamásnak, Kiss Erikának, Mészáros Balázsnak, Monok Istvánnak.

A kötet képanyagának összeállításához és engedélyezéséhez a következő intézményeknek fejezzük ki köszönetünket:

– az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára munkatársainak és

– a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára munkatársainak.

18 Például Peregriny János és Thallóczy Lajos a leveleikben, OSZKK VIII/2307 és 2374.

19 Említhető Eötvös József és fia, Loránd levelezése egymással vagy Szendrey Júlia húgának írt levelei, Eötvös 1988; Szendrey 2018.

VISKOLCZ NOÉMI

A Pulszky család

A kötetünkben közölt levelezésből a Pulszky családtagok sokrétű és tevékeny élete tárul fel előttünk. Itt és most csak a hazatérés körülményeire, a gyerekek tanulmányaira, a Pulszkyak házasságaira és írói munkásságukra térünk ki röviden.

Az Eperjesen született Pulszky Ferencnek (1814–1897) alakulhatott volna édesapjáéhoz hasonlóan a pályája, ami lassan folydogáló vármegyei politizálást és nemesi-gazdálkodói tennivalókat jelentett volna egy környékbeli kisasszony feleségül vételével, családalapítással és időnként Pestre, esetleg Bécsbe utazással. A visszaemlékezései szerint az iskolái, a jogi tanulmányai és a lehetőségei ebbe az irányba mutattak, de édesanyja fivére, a művelt gyűjtő Fejérváry Gábor Eperjesre költözése, valamint a fiatal Pulszky hihetetlen tudásszomja és ambíciói mindent megváltoztattak. Remek nyelvtehetségéhez társultak a nagybácsival tett külföldi utazásokon szerzett ismeretek és tudós kapcsolatok. Mindeközben a reformkori országgyűlések pezsgő környezetében a politikai tapasztalatok is gyűltek, kezdetben jurátusnak, később országgyűlési képviselőnek is megválasztották. Ez a sokoldalúság repítette a fiatalembert Kossuth Lajos és liberális köre mellé.[20] 1845 elején Bécsben megismerkedett a jómódú zsidó családból származó, de már református vallású, művelt és okos Walter Terézzel (1819–1866), majd augusztusban összeházasodtak. Megvásárolták a Forgáchok szécsényi birtokát és Teréz Magyarországra költözött. Pulszkyt lenyűgözte felesége nemes jelleme és emelkedett szelleme.[21] Első gyermekük, a Walter nagypapa után elnevezett Ágost 1846. július 3-án született Bécsben, őt követte Gábor 1847 júniusában. A politikai ügyekben elfoglalt Pulszkyt magukba szippantották az 1848-as forradalom és szabadságharc eseményei. Decemberben Kossuth nyugatra küldte tárgyalni, de elfogták a porosz határon Pulszkynak sikerült megszöknie, és Angliába távozott.[22] Walter Teréz 1849 áprilisában Gömör

20 Pulszky Ferencről gazdag szakirodalom van: Kabdebo 1979; Vígh 1983; Pulszky 1997; Szilágyi 2010; Pócsi–Viskolcz 2022.

21 Walter Terézhez: Gyulai 2019; Gyulai 2020.

22 Csorba 1997, 15.; Pócsi–Viskolcz 2022, 515–516.

4. Moritz Michael Daffinger miniatűr vízfestménye
Pulszky Ferencről, 1844 körül

5. Moritz Michael Daffinger miniatűr vízfestménye
Walter Terézről, 1844 körül

vármegyében, menekülés közben szülte meg harmadik fiát, Gyulát.[23] A gyerekeket hátrahagyva 1849 júniusában kalandos úton ő is Londonba érkezett, a fiúkat jószágigazgatójuk, Tanárky Gyula vitte utánuk szeptemberben.[24] Pulszky Ferencet a szabadságharc leverése után vagyonelkobzásra és halálra ítélték.[25]

Az emigrációban Pulszky újságírásból tartotta fenn a családját, ezenkívül az 1851-ben elhunyt nagybátyja, Fejérváry Gábor kicsempészett gyűjteményéből adott el tárgyakat. Kossuth Angliába jövetele után ismét bekapcsolódott a politikába.[26] A család tovább gyarapodott: Henriette 1850-ben, Károly 1853-ban, Polyxéna 1857-ben született. Az unokák neveléséből a Walter nagyszülők is igyekeztek kivenni a részüket, gyakran utaztak a szigetországba, hogy segítsenek a lányuknak és a vejüknek. A Pulszky házaspár 1860 májusában úgy döntött, hogy anyagi okokból Olaszországba, Torinóba teszi át a székhelyét.[27] 1861 márciusában ott jött világra az utolsó gyermekük, Garibaldi. Pulszky Ferenc éppen a kisfiú születése előtt kereste fel Giuseppe Garibaldit Caprera szigetén.[28] A névválasztás is mutatja, hogy az olasz szabadságharcos nagy hatást gyakorolt a Pulszkyakra. A család 1863-ban Firenzébe költözött, amelynek éghajlatát, kultúráját és nyelvét sokkal magával ragadóbbnak tartották, mint Torinóét.[29] A legnagyobb fiú, Ágost ekkor már Pesten tanult a jogi karon, erről így írt Pulszky a naplójában:

„Guszti fiam letette az érettségi vizsgát s egyik barátunk, Mancini, a híres ügyvéd, jelenleg külügyminiszter, mindig biztatott, hogy fiam az ügyvédi pályára készüljön a turini egyetemnél, szívesen beveszi irodájába s akár a törvényszékek előtt, akár a politikában szép jövőt ígér neki. Én azonban azt hittem, hogy bár nincs kilátásom a hazamenetelre, még sincs jogom fiaimat természetes hazájoktól megfosztani; Gusztit tehát Pestre küldtem, hogy az ottani egyetemnél folytassa tanulmányait; ha a viszonyokat csakugyan oly kiállhatatlanoknak találja, minőknek mi azokat külföldön képzeltük, akkor visszajöhet mindig Olaszországba s beállhat olasznak.”[30]

23 Gyulai 2019, 236.
24 Tanárky 1961, 8.
25 Pulszky 1884, 1, 115–117.
26 Pócsi–Viskolcz 2022, 524.
27 Tanárky 1961, 155–156.
28 Tanárky 1961, 229–231.
29 Pulszky 1884, 2, 430.
30 Pulszky 1884, 2, 429.

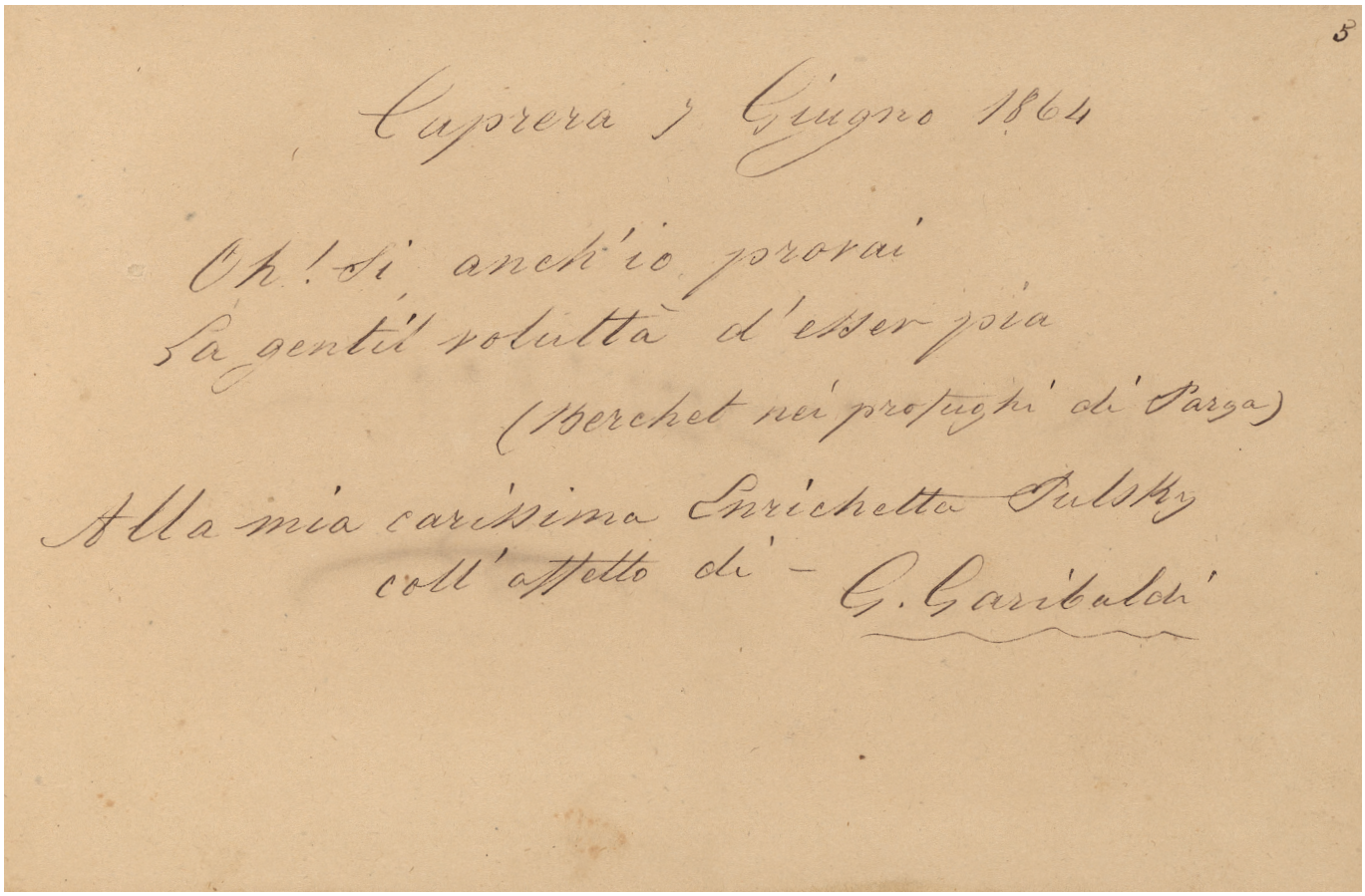

5

Caprera 7 Giugno 1864

Oh! sì anch'io provai
La gentil voluttà d'esser pria
(Berchet nei profughi di Parga)

Alla mia carissima Enrichetta Pulsky
coll'affetto di – G. Garibaldi

6. Giuseppe Garibaldi bejegyzése Pulszky Polyxéna emlékkönyvében

Ekkoriban javulás állt be a család anyagi helyzetében. Mindig is vitatták a szécsényi birtok elkobzásának jogszerűségét, hiszen azt Walter Teréz vásárolta szülei támogatásával. Az emigráció éveiben Zsivora György ügyvéd képviselte az asszonyt, és ő járta ki, hogy 1864-ben visszakapja az uradalmat.[31]

A PULSZKY CSALÁD HAZATÉRÉSE 1866–1867

1866-ban választás elé került a Pulszky házaspár. Firenzei lakhelyüket, az ódon és tágas Petrovich-villát megvételre kínálták fel nekik a tulajdonosok, s Zsivora György az évi 8000 forint biztos szécsényi jövedelem alapján véghez vihetőnek látta a vásárlást.[32] A végleges döntés előtt 1866 augusztusában Walter Teréz a két lánnyal, Harriettel és Polyxénával, valamint Károllyal Magyarországra utazott, hogy tájékozódjon a szécsényi birtok állapotáról, illetve hogy a budai fürdőkben kúrálják magukat. A Lukács fürdő melletti házban vettek ki szállást maguknak.[33] A kis Poli vidáman számolt be édesapjának a margitszigeti és szécsényi élményeiről, senki nem sejtette a hamarosan bekövetkező tragédiát.[34]

Augusztus végén ugyanis Harriet megbetegedett tífuszban, s a halálos kórt az őt ápoló édesanyja is elkapta. Családtagjai súlyos állapotáról Eötvös József és Majláth György udvari kancellár révén táviratban értesült Pulszky, és az uralkodó engedélyének birtokában azonnal Pestre indult Gábor fiával,[35] de későn érkeztek. Időközben Harriet szeptember 5-én, 16 évesen, Walter Teréz pedig egy nappal később, 47 évesen elhunyt.[36] A Kerepesi úti temetőben szeptember 7-én Székács József evangélikus szuperintendens búcsúztatta őket, a szertartáson Pulszky Ferenc fiaival, Ágosttal és Gáborral volt jelen.[37] Ezzel azonban még nem értek véget a megpróbáltatások.

31 Zsivora Gyula Walter Teréznek, Pest, 1863. szeptember 26. OSZKK Fond VIII/1507 Nr. 11.; Pulszky 1884, 2, 488.

32 Pulszky 1884, 2, 484. és 488.; Zsivorához: Zsivora György emlékéhez. *Nemzet* 1883. december 3.

33 Pulszky 1884, 2, 485. és 495.

34 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1866. augusztus 21. OSZKK Fond 847. Nr. 1.

35 A firenzei hatóságok által kiállított útlevél, 1866. szeptember 2. MNL OL Újkori gyűjtemények, Pulszky Ferenc iratai, f. 12. (1).

36 Deák téri evangélikus gyülekezet halotti anyakönyve 1837–1895, f. 114.; *Pesti Napló* 1866. szeptember 19.; Pulszky 1884, 2, 495–497.

37 *Magyarország és a Nagyvilág* 1866. szeptember 16. A temetésről bővebben: Debreczeni-Droppán 2014, 98–99.

7. Alinari-műhely: Pulszky Harriet,
Firenze, 1865, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

Amíg az apa Bécsben kihallgatáson vett részt, hogy megköszönje Ferenc József iránta tanúsított kegyét, a Pátyon hagyott Gábor is tífuszos lett, és szeptember 19-én meghalt.[38]

Pulszky Ferenc a fájdalomtól megtörve, de kész tervekkel utazott Firenzébe, hogy ott felszámolja a háztartást, és a legkisebb fiúval, Garibaldival visszatérjen Magyarországra. Az emigráció feladására barátai, Eötvös József, Somssich Pál és Deák Ferenc bírták rá.[39] Ehhez azonban az uralkodóval való viszonyát is rendezni kellett, ő maga ugyanis elutasította, hogy amnesztiáért folyamodjon, de úgy vélte, ha ezt felajánlják neki, akkor elfogadja.[40] A pesti lapok októberben szellőztették meg, hogy Pulszkyt Bécsben fogadta Ferenc József, és Richard von Belcredi államminiszter is tárgyalt vele. A részletek nem ismeretesek, de később Pulszky úgy foglalta össze az eseményeket, hogy „őfelsége megsajnált, és októberben, 8-kán magánkihallgatásban maga kínált meg feltétlen amnesztiával a legszívélyesebb szavakban”.[41]

1866. november végén már Pesten volt, és valósággal belevetette magát a közéletbe: előbb beválasztották a Pest–Losonc vasúttársulat igazgatósági tagjai közé,[42] majd az elnökségtől visszavonuló Andrássy Gyula gróf helyébe lépett az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat élén.[43] Hasonló aktivitással jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia bizottságaiban, és a Pulszky-szalon is elindult: „Pulszky Ferencnél minden szombaton nagy ’jour fixe’ van, mely alkalomkor a főváros írói, művészi s politikai tekintélyei barátságos eszmecserére összejönni s késő estig együtt maradni szoktak” – szólt a tudósítás.[44] A baráti találkozók a levelek fejléce alapján a pesti Sütő utca 1. szám alatti lakásban zajlottak, vagyis Pulszky az evangélikus gimnázium frissen kibővített épületében rendezkedett be az első években.[45] Az otthonkeresés folyamata 1869 tavaszán zárult, Pulszkyt az év április elsejei dátummal kinevezték a Magyar Nemzeti Múzeum élére, és néhány hónappal később beköltözhetett az addigi igazgató, Kubinyi Ágoston földszinti múzeumbeli lakásába.[46]

38 Pátyi református hitközség halotti anyakönyve 3. kötet f. 65.; Pulszky 1884, 2, 500–501.; *A Hon* 1866. szeptember 21.

39 Pulszky 1884, 2, 496–497.

40 A hazatérése előtti 1865–1866-os tárgyalásokról: Marczali 1914, XXXVII–XXXIX.

41 *Pesti Napló* 1866. október 19.; Pulszky Ferenc Toldy Ferencnek, Pest, 1869. augusztus 21.; Pócsi–Viskolcz 2022, 528.

42 *Pesti Napló* 1866. november 30.

43 *Pesti Napló* 1866. december 12.; Szívós 2009, 197–198.

44 *Magyarország és a Nagyvilág* 1866. december 23.

45 Fodor–Horváth–Sándor 1999–2001, 132.

46 Pulszky Ferenc múzeumigazgatói kinevezése: Pest, 1869. március 4. OSZKK Analekta VIII/2022.; Vígh 1983, 91.; Kubinyi kiköltözése: Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1869. május 21.

A PULSZKY GYERMEKEK TANULMÁNYAI

A Pulszky családban a tanulás, jobban mondva a jó tanulás és igyekezet elvárás volt. A házaspár kiemelt figyelmet fordított minden egyes gyermeke nevelésére. Mindkét szülő oktatta a gyerekeket, és kifejezetten ügyeltek arra, hogy magyarul is jól beszéljenek. Tanárt is alkalmaztak, így egyidőben a német menekült Eugen Oswald adott leckéket a fiúknak, de hűséges társuk, Tanárky Gyula is foglalkozott velük, magyarul társalgott velük, és írni-olvasni tanította őket.[47] Emellett angol iskolába, a londoni University Schoolba járatták Ágostot, Gyulát és Gábort. Pulszky Ferencnek kifejezetten tetszett az angol oktatási rendszer, ahol fontosabbnak tartották a személyiség fejlesztését, mint a lexikális tudás elsajátítását. Mindez azonban nagy összegeket emésztett fel a családi költségvetésből, és nyomós okként szolgált, hogy az olcsóbb Olaszországba tegyék át a lakhelyüket.[48]

Torinóba költözésük után minden más tanács ellenére az olaszul nem tudó fiúkat nyilvános iskolába íratták be Pulszkyék, s ennek köszönhetően év végére már folyékonyan beszélték a nyelvet.[49] Firenzében Károly előbb egy svájci magániskolába, majd a francia republikánus menekült, Joseph Domangé – korábban a neves orosz gondolkodó, Alexandr Herzen fiának a nevelője – intézetébe járt, míg Gábort a Kings College-be Londonba, Ágostot pedig Pestre küldték egyetemre.[50] A lányok, Harriet és Polyxéna otthoni oktatásban részesültek, Harry, akárcsak édesanyja, kitűnt zenei tehetségével, és szenvedélyesen énekelt.[51] Amikor 1866 nyarán Károly Pesten kissé elhanyagolta a tanulmányait, édesapja a következő szavakkal rótta meg:

„Úgy hallom, hogy nem tanulsz egész szorgalommal, mert oly jól mulatsz Magyarhonban, légy azon, hogy Guszti megelégedjék veled, mert jobb tanítót még sem kapsz, s azt kívánnám, hogy az iskolában az elsők közt lehess vagy a legelső. Fiaimnak helye elöl van, nem hátul."[52]

A Magyarországra települést követően a 14 éves Károly a pesti Evangélikus Gimnázium negyedik évfolyamát kezdte meg, ez alkalomból egy olyan növénygyűjteményt ajándékozott

47 Pulszky 1884, 2, 430.; Tanárky 1961, 73., 104.

48 Pulszky 1884, 2, 143–145., 217. és 226.

49 Pulszky 1884, 2, 429.

50 Pulszky Ferenc Pulszky Gábornak, Firenze, 1865. június 2. OSZKK Fond VIII/1665 Nr. 50.; Pulszky 1884, 2, 452.

51 Pulszky Ferenc Pulszky Gábornak, Firenze, 1864. június 3. OSZKK Fond VIII/1665 Nr. 20.

52 Pulszky Ferenc Pulszky Károlynak, h. n., d. n. [Firenze, 1866. augusztus előtt].

az iskolájának, amelynek példányait Wight szigetén és London körül gyűjtötte.[53] Édesapja kívánsága is teljesült, Károly osztályelsőként végzett 1868-ban.[54] A 10 éves Polyxéna és a 6 éves Garibaldi a személyzettel együtt a szécsényi kastélyban lakott, ahol rokonok és ismerősök gondoskodtak róluk. Az addig szeretetteljes nagycsaládos élethez szokott gyermekek hiába követelték apjuk jelenlétét, helyette csak levelek és ajándékok érkeztek. A kissé szertelen Polit német nevelőnője, Fräulein Müller türelmesen tanítgatta, fiatal facsemetéhez hasonlítva őt, amit kertésznek kell gondoznia, hogy nagyra nőjön, szép és szabad legyen.[55] Johanna Müller 1868-ban távozott, helyére az energikus Walter nagymama a hamburgi Anna Voigtot vette fel, aki egészen Polyxéna házasságkötéséig, 1883-ig maradt a családdal. Ugyanekkor került a joghallgató Óvári Kelemen – Pulszky Ágost egyetemistatársa – a Pulszky-házba, ahol

„a család ifjabb sarjait: Pulszky Károlyt, Garibaldit és Polixenát vezette, mint házitanító, iskolai kiképeztetésük útján végig. A fiatal Óvári Kelement Pulszky Ferenc nagyon megkedvelte s háza, mely az akkori tudományos élet és a politika előkelőségeinek állandó találkozóhelye volt, az akkor fejlődése teljében álló fiatalemberre soha nem múló hatást tudott gyakorolni”.[56]

A tanítványok szép teljesítményt nyújtottak: Károly a Bécsi Egyetemen kezdte el orvosi tanulmányait, majd egy merész váltással Lipcsében folytatta, és művészettörténetből doktorált. Polyxéna 1872 és 1874 között az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda növendékeként fejlesztette rajzképességét, s a növendékek kiállításán elismerésben részesült.[57] Garibaldi Zürichben, a műszaki egyetemen végzett mérnökként. A fiúk tehát korán elhagyták a szülői házat, míg Polyxéna 1883-ig együtt élt édesapjával a múzeumi lakásban, és utazásaira is gyakran elkísérte.

53 *A Pesti Ág. Hitv. Gymnasium* (Evangélikus Gimnázium) *Értesítője* 1866, 12.

54 Pulszky Károly Pulszky Ferencnek, Pest, 1868. február 7.

55 Johanna Müller Pulszky Polyxénának, Szécsény, 1867. június 21. OSZKK Fond VIII/2289 Nr. 1.

56 Kolosváry 1931, 3–4.

57 *Fővárosi Lapok* 1873. július 26. 743.; Pálóczi 2020, 217.

A PULSZKYAK HÁZASSÁGAI

A családtagok levelei akkor sokasodtak meg, amikor Pulszky Polyxéna 1881 telén angol barátnője, Anna Leigh Smith meghívására Algériába utazott, hogy tüdőbetegségét az enyhe klimatikus viszonyok között kúrálja. Az aggódó apa és fivérek gyakran írtak neki bátorításképpen, s közben a pesti hírekkel is ellátták. Ezeknek a hónapoknak az eseményei éppen ezért is látszódnak részletesebben – különféle olvasatokban. S nagy változások történtek: Ágost és Károly nősülés előtt álltak. Károly éppen húgának számolt be először arról, hogy a kor ünnepelt színésznője, Márkus Emília hozzá fog menni feleségül, 1882 márciusában eljegyezte a lányt.[58] Pulszky Ferenc nem lelkesedett fia választottjáért, s abban reménykedett, hogy ez a szenvedélye is elmúlik, mint 1877-ben, amikor megkérte Cecilia Reuleaux-nak, a berlini ipariskola (Gewerbeakademie) igazgatója lányának a kezét, majd kihátrált a jegyességből.[59] A „vén Capulet" Pulszky Ferenc és baráti köre attól tartott, hogy Emma nem tudja összeegyeztetni színésznői és feleségi-anyai feladatait, s Károlyra fog haragudni, ha nem folytathatja pályáját.[60] Márkus Emília jeles szombathelyi polgári családból származott, nagybátyja, Horváth Boldizsár korábbi igazságügy-miniszter volt, József bátyja később országgyűlési képviselő és Budapest polgármestere lett.[61] Pulszky Károly már hónapok óta a Nemzeti Színházban töltötte az idejét, és udvarolt a szép szőke Emmának, így a házasság terve nem volt váratlan a családban, ellenben Gusztiéval. Ő 1882. február 1-jén táviratozott apjának Bécsből, hogy eljegyezte Hermine Figdort. A lány apja, a zsidó származású Gustav Adolf Figdor már nem élt, de mint nagykereskedő és az Osztrák–Magyar Bank igazgatója nagy vagyont hagyott feleségére, Barbara Elisabeth Zeitlerre, valamint három fiára és három lányára. A család a Praterstrasse 8. szám alatt lakott. A legfiatalabb Figdor lány, Emilie a tudós közgazdászhoz, Michael Hainischhoz ment férjhez 1889-ben, aki 1920-ban az Osztrák Köztársaság elnöke lett.[62]

A Pulszky gyerekek ragaszkodtak édesanyjuk és családja örökségéhez olyan formában is, hogy a zsidó kapcsolatokat felvállalták és ápolták, s ebben a nagymama, Henriette Walter is nagy szerepet játszott. Ő ahhoz a nagy generációhoz („Gründergeneration") tartozott, amelynek tagjai az 1820–1830-as években telepedtek le Bécsben, és üzleti vállalkozásba fogtak.

58 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, h. n., d. n. [1881 októbere körül]; az eljegyzésről: *Fővárosi Lapok* 1882. március 7.

59 *Fővárosi Lapok* 1877. március 13.; az eljegyzésről bővebben Marczali 2000, 91–92.

60 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. március 13.

61 Cenner 1961, 5–6.

62 Gaugusch 2011.

8. Michele Schemboche: A nagymama, Henriette Walter, albumin, Torino, 1868, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

Henriette Walter segítette unokáit hozzá, hogy bejussanak a zsidó nagypolgári szalonokba. Ágost már egyetemista korában, majd önkéntes katonai szolgálata alatt rendszeresen felkereste az Auspitz, Lieben, Goldschmidt, Ephrussi, Wertheimstein családokat, s bécsi egyetemi évei során Károly is bebocsátást nyert a bécsi Ringen vagy a belvárosban épült különleges palotákba, a bécsi „zweite Gesellschaftot" felvonultató estélyekre.[63] A legjobb viszony a Liebenekhez fűzte őket. Ignaz L. Lieben Prágából érkezett Bécsbe, ahol feleségül vette a nagykereskedő Lewinger család lányát, Elisét.[64] A gyermekek – Leopold, Adolf, Richard, Helene és Ida – a legkitűnőbb nevelésben részesültek. Közülük Adolf Lieben tért le a hagyományos életpályáról, nem gyáros vagy bankár lett, mint fivérei, hanem vegyész. Mivel zsidóként nem tölthetett be állást osztrák egyetemen, így Palermóban tanított, Bécsben csak 1875-től alkalmazták professzorként.[65] A levelekben „Auspitzné"-ként emlegetett és kifejezetten tehetségesen rajzoló Helene Liebennek szomorú sors jutott: fia születése után valamilyen elmebetegség sújtotta és zárt intézetbe került, férje, a gyáriparos Robert Auspitz pedig elvált tőle.[66] Ida Lieben („Brentanóné") a neves katolikus filozófushoz és pedagógushoz, Franz von Brentanóhoz ment feleségül 1880-ban, és a szerelme kedvéért elhagyta zsidó vallását.[67] A Lieben gyerekek házasságkötésük után is együtt maradtak a Ringen 1872–1874-ben épült óriási palotában, ahol minden családnak saját emelete volt.

Ida Lieben különösen kedvelte a Pulszky fiúkat, 1880 végén tréfásan azt üzente Károlynak, hogy menjen fel Bécsbe, és milliókkal fogja összeházasítani.[68] De helyette Ágostot boronálta össze egy zsidó származású, de már katolikus lánnyal, hiszen Guszti éppen Ida egy estélyén ismerte meg Hermine Figdort 1882 elején.[69] Ida Lieben Polyxénával is összebarátkozott, 1875-től neki írt leveleiben „Liebe Poly"-ként szólította meg, és „deine Freundin"-ként búcsúzott tőle.[70] Pulszky Ágost tehát onnan és úgy házasodott szerelemből, mint ahogy az édesapja is tette 27 évvel korábban. A két fiú – megvárva Polyxéna hazatérését Algériából – egy héten belül nősült: Pulszky Károly 1882. június 7-én katolikus szertartás szerint a pesti egyetemi templomban, ahol Fraknói Vilmos nagyváradi kanonok, a család barátja adta össze Márkus Emíliával.

63 Gyulai 2019, 213–214.
64 Die Liebens 2004, 40–42.
65 Die Liebens 2004, 41–42.
66 Die Liebens 2004, 46–47.
67 Die Liebens 2004, 42.
68 Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 23.
69 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1882. február 7.
70 Ida Lieben levelei Pulszky Polyxénának: OSZKK Fond VIII/2263.

A színészekből és tudósokból álló vidám násznép Pulszky Ferenc lakásába vonult villásreggelire, a házaspár pedig Velencén keresztül Párizsba indult nászútra.[71] Június 10-én már Bécsben gyűlt össze a család, itt a dorotheergassei evangélikus templomban fogadott örök hűséget egymásnak Hermine Figdor és Pulszky Ágost. A nyoszolyólányok Emmy Figdor és Pulszky Polyxéna, a tanúk Szilágyi Dezső és Albert Figdor bankár voltak.[72] Utóbbi Hermine nagybátyja, aki Bécs egyik leggazdagabb polgáraként s legfontosabb műgyűjtőjeként vált ismertté.

Pulszky Ágost felesége hozománya révén rendeződött a testvérek anyagi helyzete, hiszen bátyjuk kifizette a szécsényi örökség rájuk eső részét. Pulszky Ferenc ugyanis hiába volt évi kezdetben 3000, majd 5000 forintra növekvő fizetéssel jól kereső múzeumigazgató, a gyerekek iskoláztatása, a szécsényi uradalom és a műgyűjtemény gyarapítása sok pénzt felemésztett. Többször figyelmeztette fiait a helyes gazdálkodásra a tanulmányaik alatt, Garibaldit például a következő szavakkal: „adósságot ne csinálj, tapasztalásból, keserű tapasztalásból tudom, hogy minden gond közt a pénzgond a legterhesebb”.[73] Ezt nem sokkal később maga is megtapasztalta, ugyanis Károly fiával együtt kétes váltóügyletekbe keveredett az 1880-as években, amelyek pert vontak maguk után, és mindketten nagy veszteségeket szenvedtek el.[74]

Bátyjai példáján Pulszky Polyxénának is megtetszett a házasság. Miután hazajött Algériából, a rá kitartóan várakozó Hampel József régésznek, a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára már nem is annyira fiatal őrének nyújtotta a kezét. Az eljegyzésre január 16-án került sor, a házasságkötésre március 29-én a krisztinavárosi templomban, az esketést ismét Fraknói Vilmos végezte. A vendégek közt ott ült Liszt Ferenc is, aki rendszeresen látogatta a Pulszky–szalonokat pesti tartózkodásai alatt.[75]

A negyedik házasság nem Pulszky Garibaldié, ő agglegény maradt a családja szolgálatában, hanem Pulszky Ferencé, aki 72 éves korában újra megnősült. A diszkréten kezelt esküvőről egyetlen hír sem jelent meg a lapokban. Csak egy hatvan évvel későbbi tudósításból derül ki, hogy Pulszky hogyan ismerte meg második feleségét, Geszner Rózát. A fiatal nő édesanyjával

71 *A Hon* 1882. június 7.

72 Trauungsbuch, Lutherische Stadtkirche, Wien, 1882. június 10., https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TRB13/?pg=46, *Fővárosi Lapok* 1882. június 13.

73 Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak, Budapest, 1882. január 19.

74 Pulszky Ferenc és Károly váltóügyleteire vonatkozó anyag. MTA Könyvtár Kézirattára Ms 4290/1–194.; beszámoló a perekről: *Budapesti Hírlap* 1888. június 3.

75 Eljegyzés: *Pesti Hírlap* 1883. január 17.; esküvő: *Fővárosi Lapok* 1883. március 30.

9. Dr. Székely: Ida Lieben, albumin, Bécs, 1870-es évek,
Pulszky Polyxéna fényképalbuma

együtt a Nemzeti Múzeummal szemben lakott, s a reggeli séták során barátkoztak össze, majd 1886-ban léptek házasságra. Azonban előtte, 1886. február 6-án a zsidó származású Róza, türjei lakos, református hitre tért a Veszprém vármegyei nagypiriti gyülekezetben: az anyakönyvi bejegyzés szerint az 1850. március 4-én világra jött „Geszner Róza kecskeméti szül. izraelita hajadon Geszner Márton és Geszner Lídia izraelita szülőknek leánya, kellő előkészület után megkeresztelvén, a keresztségben Terézia Róza Margit nevet nyert”.[76] A keresztszülők Pataki József nyomdatulajdonos és kiadó, valamint Linke Margit voltak. A házasságot 1886. április 29-én kötötték meg ugyancsak Nagypiriten, ahol Barthalos Mihály református lelkész adta össze őket.[77] A szerény családból származó Róza szeretettel vette körül a férjét, sőt az említett cikk szerint Pulszky pénzügyeit is rendbe hozta.[78] 1887 elején megvásároltak egy kis birtokot a pápai szőlőhegyen, és rendszeresen ott töltötték a nyarakat.[79] Pulszky hálás volt a szerelemért és a gondoskodásért, s a következő sorokat rótta Róza emlékkönyvébe:

„Hosszú életemben a sors hullámai hol egekbe emeltek, hol mélységbe süllyesztettek. Élveztem és szenvedtem, szolgáltam, több-kevesebb sikerrel, hazámnak, a tudománynak és hol elismerésre, hol közönyre, hol hálátlanságra találtam, de nincs okom panaszra, mert éltem alkonyát szerelmed napja aranyozza meg.”[80]

Pulszky Ágost és Pulszky Károly házasságából két-két lány született, Polyxénának 1884 és 1892 között hét gyermeke jött világra, hat fiú és egy lány, közülük hárman csecsemő- vagy gyermekkorukban elhunytak. A Pulszky név tehát fiágon nem öröklődött tovább. A felnövekvő új generációt különösen Garibaldi támogatta, főként miután előbb sógornője, Márkus Emília és nővére, Polyxéna özvegyen maradtak.

76 Nagypiriti református egyházközség vegyes anyakönyve 1877–1895, f. 251.

77 Nagypiriti református egyházközség vegyes anyakönyve 1877–1895, f. 209.

78 Özvegy Pulszky Ferencné halála. *Pesti Hírlap* 1939. március 25.

79 *Fővárosi Lapok* 1887. február 15.

80 Ferenczy 1889, 97.; Geszner Róza emlékkönyve OSZKK Fond VIII/2838.

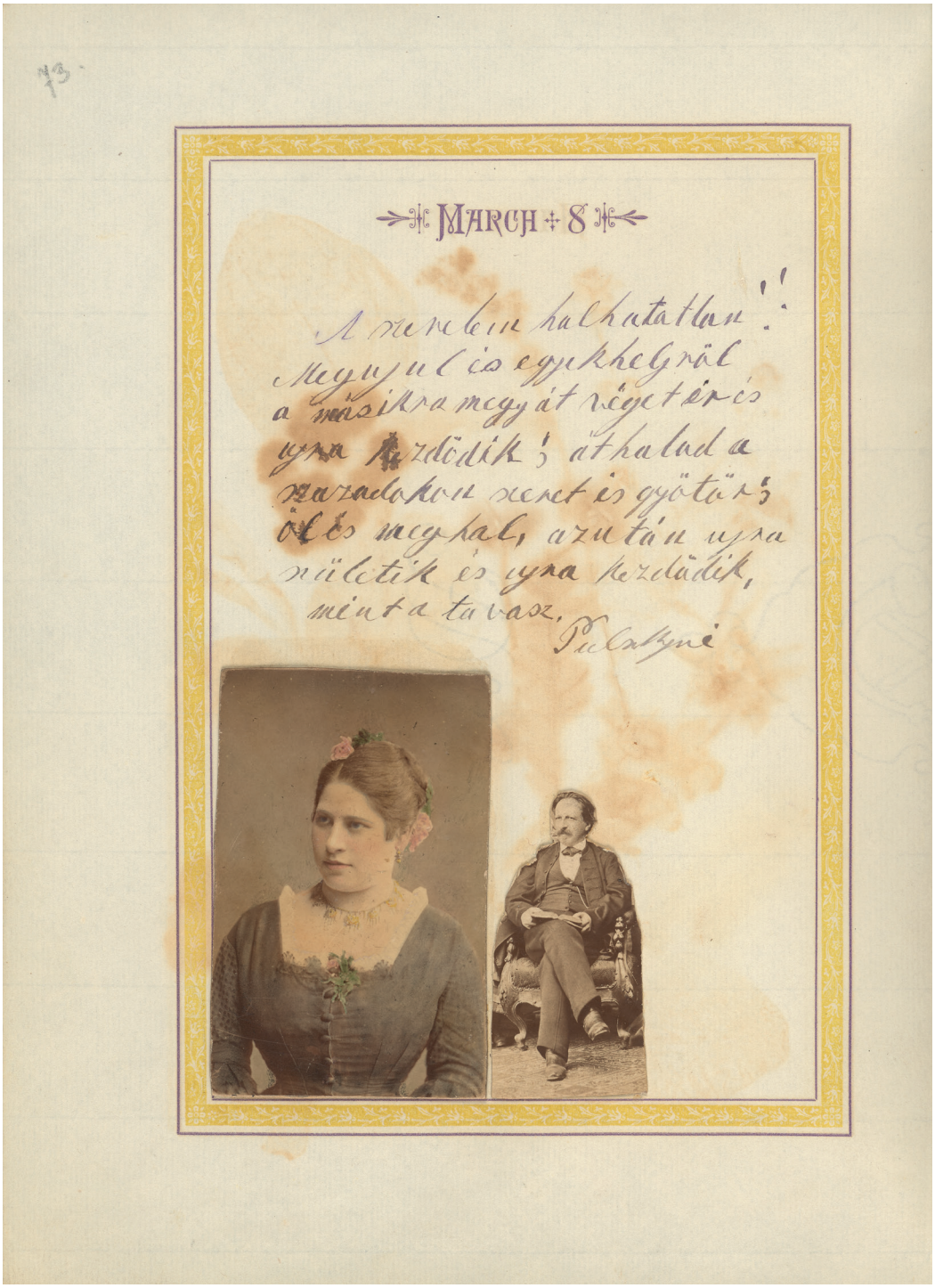

10. Pulszky Ferenc és Geszner Róza

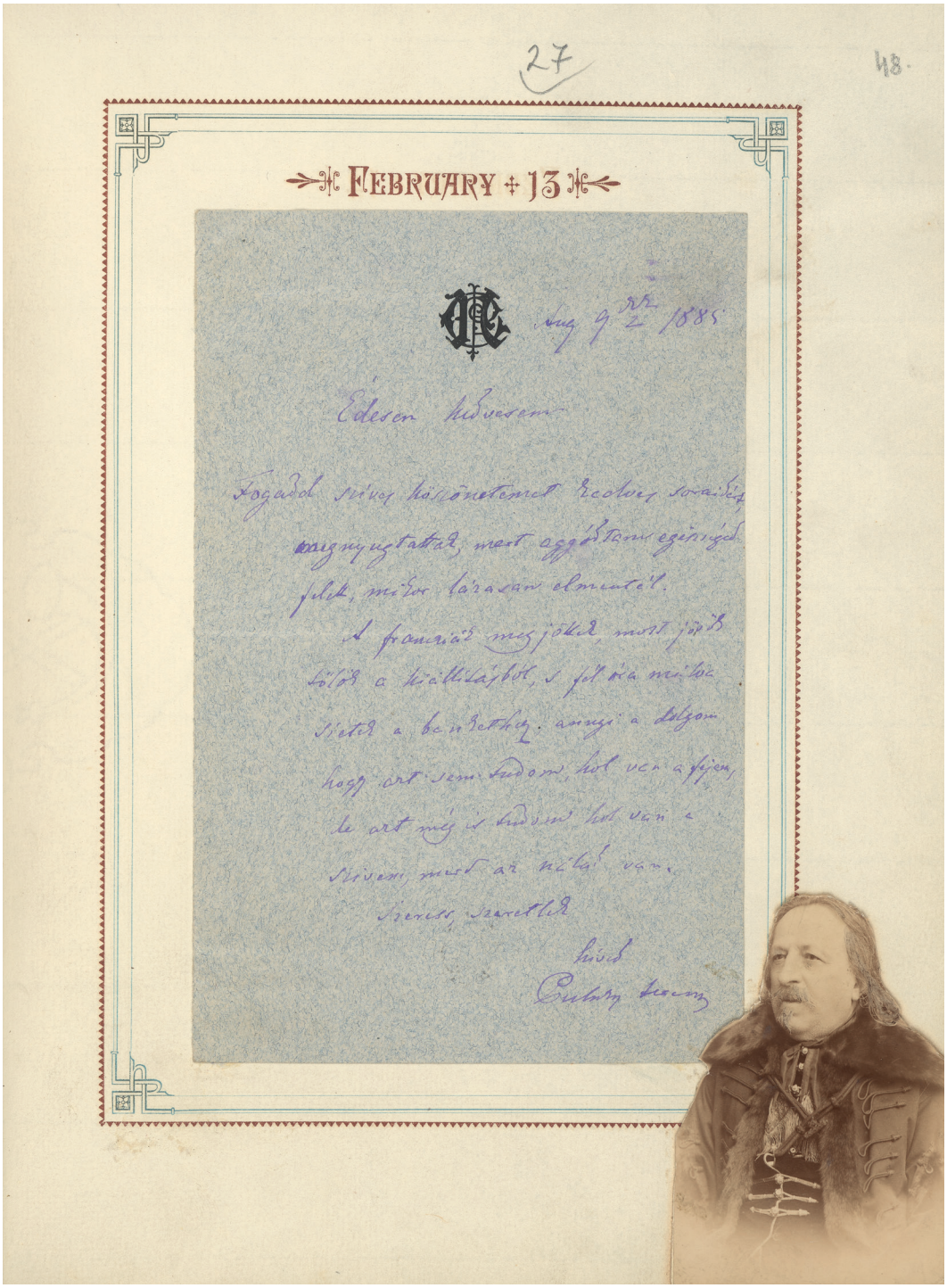

27

48.

FEBRUARY 13

Aug. 9. 22. 1885

Édesen kedvesem

Fogadd szívem hálaönetemet kedves sorai-ért megnyugtattak, most aggódtam egészséged felett, miére lázacsak elmentek.

A francziák megjöttek, most jönnek lőtt a kiállitásból, s fel vica mikor térek a bankettre. annyi a dolgom hogy azt sem tudom, hol van a fejem, le azt még is tudom hol van a szivem most az nálad van.

Szeretlek szeretlek

hűsd

Pulszky Ferenc

11. Pulszky Ferenc bejegyzése Geszner Róza emlékkönyvében

AZ ÍRÓ PULSZKYAK

A Pulszky gyermekek beleszülettek szüleik varázslatos és tevékeny világába, ahol magától értetődő volt a nyelvek tanulása és ismerete, a napi közös zenélés és koncertre járás, az ügyes rajzolás és a képzőművészetek ismerete, az intenzív olvasás és a friss tájékozottság, valamint a gondolatok rendszeres írásba öntése. Pulszky Ferenc és Walter Teréz az emigrációban elsősorban írói-újságírói működésükkel tartották el a családot. Európa és az Egyesült Államok legjelentősebb liberális médiumai kérték fel Pulszkyt tudósítónak,[81] aki Angliában tulajdonképpen egy hírügynökséget hozott létre, ahogy megfogalmazta: „hírlapok útján hatottam a közvéleményre, 14 angol lapba dolgoztam, bureau-t alakítottam, hol felügyeletem alatt készültek a cikkek Magyarországról".[82]

A hírlapírást a hazatérés után is vonzó, bár nem rendszeres tevékenységként űzték a családtagok. Az egyetemista Ágost előbb az Eötvös-féle *Politikai Hetilap*nál dolgozott, aztán 1867-ben még egy lapalapításban is részt vett, és annak az *1848* című, öt hónapot megélő politikai napilapnak volt a főmunkatársa Frankenburg Adolf felelős szerkesztő mellett, amely „a nemzeti önállóság visszanyert alapján a szabadelvű demokratikus haladást" akarta előmozdítani.[83] A *Politikai Hetilap*ban már az apa, Ferenc is rendszeresen olvasható volt, 1865–1866-ban kéthetenként tudósított Firenzéből névtelenül vagy P. F. monogrammal az olasz politikáról, a társasági és művészeti életről.[84] 1866 után is sok hazai és külföldi megkeresést kapott: Kemény Zsigmond a *Pesti Napló* szerkesztőségét ajánlotta fel neki, Max Friedländer a bécsi *Freie Neue Presse*nek kért tőle cikkeket a magyar politikáról, Pulszky ezt megígérte azzal a feltétellel, ha a neve titokban marad, és Friedländer bizalmasan kezeli az információkat.[85] Itthon a kulturális profilú, évente háromszor megjelenő *Budapesti Szemlébe* kezdett el írni, de időnként politikai tárgyú cikkekkel is jelentkezett, mint például 1878-ban, amikor Bosznia megszállásakor – a Monarchia hadseregének kötelékében Pulszky Ágost is részt vett az annektálásban[86] – a *Havi Szemlé*ben *Válság* címmel közölt

81 Újságírói élményeiről később a visszaemlékezéseiben is írt, Pulszky 1884, 2, 448–449., valamint egy külön cikkben is beszámolt: Pulszky 1888.

82 Ugyanerről: Pulszky 1884, 2, 446–447.

83 Előfizetési felhívás: *Pesti Napló* 1867. július 2.; Concha 1906, 29.

84 Pulszky 1915, 29.

85 Pulszky 1888, 393.; Pulszky Ferenc Max Friedländernek, 1871. szeptember 24. MNL OL Újkori gyűjtemények, f. 15 (2)

86 Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Doboj mellett, 1878. szeptember 1.

egy írást.[87] Az 1880-as években Pulszky Ferenc a *Pesti Napló* mellett köteleződött el, külpolitikai tárgyú tárcákat szerzett, ahogy lányának, Polyxénának megjegyezte, „magam lévén szorgalmatosan dolgozok, írok vezércikkeket, melyek, amint látszik, tetszenek”.[88] Később a *Pesti Hírlap*ban és a *Nemzet*ben tette közzé írásait, megfontolásait második feleségének így foglalta össze:

„Cikksorozatomat a zsidó nép történelméről, úgy amint tanácsoltad nem a *Szemlé*nek, hanem a *Nemzet*nek adtam, ott többen fogják olvasni, csakhogy most tárcája más cikkek számára egy darabig el van foglalva, csak egy hét múlva fog tehát az én művem megjelenni.”[89] Nemcsak politikai témákban nyilvánult meg, hanem a hozzá közelebb eső kulturális és múzeumi ügyekben is, ezeket főként a *Fővárosi Lapok*ban, a *Vasárnapi Ujság*ban és a *Magyar Salon*ban közölte.[90]

Pulszky Károly is írt újságot, ő a liberális *Pesti Hírlap*nál kezdte pályafutását, ugyanakkor szerződtették szerkesztőnek, amikor Mikszáth Kálmánt.[91] A tulajdonos Légrády testvérek ugyanis 1881 májusában szakítottak a szerkesztőséggel, és egy teljesen új gárdát állítottak fel Kenedi Géza felelős szerkesztő vezetésével.[92] Károly erről azt írta Polinak, hogy sok a dolga a lapnál, „Mikszáth kitűnő erő, Szemere lusta – de ezek a legjobbak”.[93] Károly új hóbortja miatt mérges is volt az édesapja, mert szerinte emiatt elhanyagolta a tudományos feladatait, így az *Archaeologiai Értesítő* gondozását.[94] Egyébként valóban nem is maradt sokáig a lapnál Károly, előbb a szerkesztést – Mikszáth szerint Károly feladata többek között a képek válogatása volt –,[95] majd magát a *Pesti Hírlap*ot is ott hagyta, ennek az okát húgának is megírta:[96]

„A Magyarországba keveset dolgozom, úgy sem érdemes, szeretnék a *Napló*hoz bejutni január elsejétől fogva, kivált a színházi kritikára, ebben a papa is protezsálhatna egy kicsit, ha visszajön, úgyis olcsón ír nekik. A *Pesti Hírlap*tól elmentem, mert politikailag a hátam mögött osto-

87 Pulszky Ferenc: Válság. *Havi Szemle* 1. (1878) 1–41.; Ferenczy 1889, 91.

88 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1880. augusztus 24.

89 Pulszky Ferenc Geszner Rózának, Budapest, 1886. július 20. Közli: Vígh 1983, 98. Az említett cikkek: Pulszky Ferenc: James Darmestetter a zsidó nép történelméről. *Nemzet* 1886. augusztus 22., 27., szeptember 2., 8.

90 Egy közel sem teljes lista: Horváth 1884, 169–170.

91 Szabolcsi 1985, 345.

92 Mikszáth 1970, 139–140.

93 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, h. n., d. n. [1881].

94 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. június 25.

95 Mikszáth 1973, 341.

96 Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 28. és Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 29.

báskodtak, és Szemere is tapintatlanul viselkedett, utólag pedig szokás szerint ő megalkudott Légrádyval, s magamra hagyott."[97]

Az utalásból annyi valószínűsíthető, hogy politikai természetű vitái voltak Légrády Károllyal, s kollégája, Szemere Attila, Szemere Bertalan fia sem állt ki mellette. Rövid ideig még a *Magyarország*ba írt színikritikákat, feltűnt a *Pesti Napló*ban, majd befejezte az újságírást.[98]

Végül említést kell tenni Pulszky Polyxéna publicisztikai munkásságáról is. Édesapja és fivérei biztatására 1881-ben kezdett el írni, amikor egészségi okokból hosszabb gyógykúrára külföldre – előbb Olaszországba, majd Algériába – kényszerült. 1881 nyarán a *Pesti Hírlap*ban jelentek meg színes olasz beszámolói, még öccse, Garibaldi is olvasta őket Zürichben szobatársával együtt.[99] Az 1881–1882-es algíri féléves tartózkodása alatt talán az egzotikus helyszín miatt több lap is érdeklődést mutatott az írásai iránt, például a *Pesti Napló*, amely 19 forintot fizetett a leveleiért.[100] Édesapja pedig nagy terveket szőtt Polyxéna úti élményeinek kiadására,[101] de ez nem valósult meg. Poli írásait a család tágabb baráti környezete is támogatta, barátnője, Szalay Gizella, Arany László felesége így dicsérte 1881 karácsonyán: „tegnap olvasta fel Laci utolsó tárcádat. Igen érdekes volt… hallottam olyan megjegyzést, hogy jobb a stílusod, mint a fiúké".[102]

A több nyelven folyékonyan beszélő Pulszkyak szívesen fordítottak is. Bár Pulszky Ferencnek 1867 után csupán egy fordítása ismert,[103] Ágost több műfajban megmutatkozott, először Charles Kingsley angol lelkész és egyetemi tanár a görög mitológiáról gyermekeknek szóló művét tolmácsolta, amely több kiadást is megélt.[104] Ezenkívül az angol nyelvű Deák-életrajz mellett egy jogbölcseleti munka átültetése is neki köszönhető: 1875-ben adta ki jegyzeteivel együtt Henry James Sumner Maine angol professzor könyvét.[105] Ez utóbbi a Magyar Tudományos Akadémia új

97 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, h. n., d. n. [1881. október körül].

98 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 9.

99 Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának, Zürich, 1881. július 28.

100 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 29.; Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 9.

101 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 19.

102 Arany Lászlóné Pulszky Polyxénának, 1881. december 29. OSZKK VIII/2097.

103 Pulszky Ferenc Vespasiano Bisticci három magyar vonatkozású életrajzát fordította le, *Budapesti Szemle* 1. (1873) 277–290.

104 Charles Kingsley: *A hősök. Görög tündérmesék gyermekek számára*. Ford. Pulszky Ágost. Pest, 1866.

105 Sir Maine Sumner Henrik: *A jog őskora, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével, s viszonya az újkori eszmékhez*. Ford., bevez., jegyz. Pulszky Ágost. Budapest, 1875.

vállalkozásának – miszerint a tudományos műveltség terjesztése céljából minél több jeles külföldi szakmunkát magyarra kell fordítani – egy darabja volt, csakúgy, mint néhány évvel később Pulszky Károly nagyszabású fordítása szintén angol nyelvből. Ő 1878-ban kapott megbízást John Addington Symonds angol költő és kultúrtörténész *A renaissance Olaszországban* című művének köteteire; végül az első kettőt ő végezte el, a harmadikat Wohl Janka fejezte be.[106] Károlyhoz még egy érdekes fordítás fűződik, George Eliot angol költő, író *Romola* című regényéé. A kifinomult ízlésű Károly egyrészt rajongott a férfinév mögé rejtőzködő kortárs írónőért, másrészt rajongott a regény helyszínéért, a XV. századi Firenzéért. 1881-ben egy tárcában fogalmazta meg, hogy miért tartja nagyra Eliot munkásságát:

„A modern irodalomban George Eliot valószínűleg az, ki legterjedelmesebb s legalaposabb tudományos műveltséget tudott művészileg alkalmazni. Goethe mellé sorakozik ily tekintetben, mint azt egy angol méltatója helyesen jegyzi meg. Egyaránt bírta a francziát, németet és olaszt s a latin, görög, spanyol és héber irodalomban is teljes jártassággal bírt; ismeretei a természettudományban, történetben és philosophiában terjedelmesek voltak, s hogy a zenéhez s a képzőművészetekhez mennyire értett, arról műveiben hemzsegő finom ítéletei tanúskodnak legjobban."[107]

S bár nem ő volt Eliot első magyar fordítója, a *Romolá*t ő fedezte fel a magyar olvasóknak. A fordítás, amelyet 1881 végére tervezett elvégezni, végül nem jelent meg, viszont második lányát a regény főszereplőjéről nevezte el.[108]

A fordítások tekintetében még Pulszky Polyxénára is ki kell térni. Ő volt a harmadik Pulszky, aki a Magyar Tudományos Akadémia sorozatában egy szakmunka magyarra ültetésével jeleskedett, igaz, nem saját, hanem Lubóczi Zs. álnéven. Az angol nyelvű mű, amely a neves olasz régész, Rodolfo Amadeo Lanciani római ásatásainak eredményét tartalmazza, az érdeklődő amerikaiaknak tartott előadásai alapján íródott, és nem kevés szakismeretet és invenciót igényelt Polyxénától.[109] Ezt követően még két angol ifjúsági könyvet fordított le: a népszerű angol írónő, Charlotte M. Yonge fiatal

106 John Addington Symonds: *A renaissance Olaszországban*. I. kötet A kényurak kora. Budapest, 1881. II. kötet A tudományok föléledése. Budapest, 1882. Ford. Pulszky Károly. III. kötet Szépművészetek. Ford. Wohl Janka. Budapest, 1887. A megbízásról Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, 1878. december 3.

107 Pulszky Károly: George Eliot. *Ellenőr*, 1881. január 7.

108 A regényből részletek jelentek meg az *Ellenőr* című lapban 1881-ben. Szegedy-Maszák Mihály nem említi Pulszky Károly fordítását, lásd Szegedy-Maszák 2011.

109 Rodolfo Amadeo Lanciani: *A régi Róma, a legújabb ásatások világításában*. Ford. Lubóczi Zs. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Kiadóvállalata, 1894. A fordítást névtelenül ismertette az *Archaeologiai Értesítő* 14. (1894) 180–181.; Rodolfo Lanciani Pulszky Polyxénának OSZKK VIII/2251.

lányoknak írta meg a görög és római mitológia legérdekesebb történeteit képekkel illusztrálva, az előbbit Poli két fiának („Kedves fiainak, Ferinek és Dodónak”) ajánlva hozta ki 1893-ban, a másikat három fiának („Kedves gyermekeinek, Feri, Dodó és Gabinak – a Mama”) 1895-ben.[110]

*

A családi levelezésben gyakran esik még szó Pulszky Ferenc két szépirodalmi művéről, a memoárjairól és a vígjátékáról. A visszaemlékezések megírása már azóta terítéken volt, hogy a reformkori országgyűléseken, a szabadságharcban és az emigrációban betöltött szerepét többen megkérdőjelezték és a megtámadták sajtóban. 1878-ban Polyxénának fogalmazta meg azt a szándékát, hogy neki kell feküdnie a memoárjainak, hogy minél előbb megvilágítsa a saját nézőpontját.[111] Pulszky az emlékiratait 1874-ben négy kötetre tervezte, időben 1867-ig kívánt eljutni, a kiegyezés utáni ügyekről és kortársakról kíméletből nem szándékozott írni.[112] A Budapesti Szemlében már pontosított, s a szimbolikusan a hatvanadik életévében elkezdett történetet három kötetben látta: az elsőbe az 1814 és 1848 közötti, a másodikba a forradalom, a harmadikba az emigráció időszakát osztotta. Ízelítőül 1875-től rendszeresen közölt egy-egy részt a *Budapesti Szemlé*ben és napilapokban is. Az első kötet *Életem és korom* főcím alatt *A forradalom előtt* címmel jelent meg Ráth Mórnál 1879 végén, a második *A forradalom alatt* címmel 1880 végén. Az emigráció időszaka végül két kötetbe került – összességében tehát mégis négy kötet lett –, a harmadik *Számkivetés alatt Amerikában és Angolországban* 1881-ben, illetve *Számkivetés alatt Olaszországban* 1882 végén. 1884-ben újra kiadták Pulszky emlékiratait a Franklin Társulatnál két kötetben, emellett Stampfel Károly pozsonyi könyvkiadónál kijött németül is *Meine Zeit, mein Leben* címmel, bár a kiadó szerint a német kiadás nem fogyott.[113]

Pulszky Ferenc 1881-ben kezdte el a *Felsülések* című ötfelvonásos vígjátékát írni, Károlynak és barátjának, Vízvári Gyula színésznek olvasta fel a felvonásokat.[114] Amikor elkészült, Kratei-

110 Charlotte M. Yonge: *Elbeszélések a görög világból: az ifjúság számára*. Ford. Hampelné Pulszky Polyxena. Budapest, 1893; Charlotte Mary Yonge: *Elbeszélések a római világból: az ifjúság számára*. Ford. Hampelné Pulszky Polyxena. Budapest, 1895.

111 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1878. december 3.

112 *Fővárosi Lapok* 1874. október 16.

113 Franz Pulszky: *Meine Zeit, mein Leben*. I–IV. Pressburg-Leipzig, 1880–1882. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 7.

114 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. július 29.

nos néven benyújtotta a drámabíráló bizottságnak a Nemzeti Színházba, s leginkább attól tartott, hogy erős társadalomkritikája és politikai célzásai miatt fogják elutasítani.[115] De nem törte le, amikor megérkezett az elutasító vélemény, s előbb baráti körben Gyulai Pálnak, Fraknói Vilmosnak és Szilágyi Sándornak,[116] később a szélesebb nyilvánosság előtt is felolvasást tartott – utóbbit két órán keresztül az Akadémia dísztermében 1881. december 18-án, ahol Apponyi Albertet, Szilágyi Dezsőt is látták a hallgatóság soraiban.[117] Pulszky Ferenc aktuálpolitikai színdarabjában a politikai pártokat és képviselőiket figurázta ki, ám a bírálók nem ezért nem ajánlották előadásra, hanem a drámaiságot és a cselekményt hiányolták belőle, miközben az eredetiségét és a szellemességét elismerték.[118] A művet egyébként az Athenaeum Kiadó azonnal megjelentette, így Pulszky, még ha színházba nem került is a darabja, elégedett lehetett az eredménnyel.[119]

A Pulszkyak kiemelkedőt alkottak a tudományban is, Ferenc, Ágost és Károly életműve jól ismert.[120] Polyxéna, a kortárs magyar nők között szinte egyedüliként, maga is próbálkozott a tudományos pályán, két tanulmánya ismert 1887-ből, egyikben Mátyás király két trónkárpitját vizsgálta.[121] A másikban Leone Leoni itáliai reneszánsz szobrász és éremművész magyar vonatkozású műveit tárgyalta.[122] Módszertanilag kifogástalan eljárással nemzetközi és hazai múzeumi analógiák alapján dolgozott, az itthoni történészektől, így Fraknói Vilmostól, Fejérpataky Lászlótól személyesen kért tanácsot s rendkívül határozottan fejtette ki véleményét például Mátyás trónkárpitjait illetően: „mi mindjárt a kezdettől fogva úgy vélekedtünk…, hogy Mátyás király ernyős trónjának falszőnyegéül szolgált”.[123] Meg kell említeni, hogy mindkettő közlemény a férje által szerkesztett *Archaeologiai Értesítő*ben látott napvilágot, ami azt sejteti, hogy Hampel József bátorította őt az eredményei publikálásában. A későbbiekben kifejezetten tudományos jellegű cikkeket nem írt.

115 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 7.; A vígjáték kézirata *Felsülések* címmel: OSZKK Fol. Hung. 1705.

116 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. november 9.

117 *Fővárosi Lapok* 1881. december 20.

118 *Fővárosi Lapok* 1881. december 4.

119 Pulszky Ferenc: *Felsülések*. Budapest, 1882.

120 Pulszky Ágosthoz: Concha 1906.; Kupa 1997. Pulszky Károlyhoz: Pulszky 1988. Tóth 2017, 246–252. Fehér 2012.

121 Lubóczi Zs.: Első Mátyás király trónszőnyegei. A foiniczai kazula és a galgóczi kárpit. *Archaeologiai Értesítő* 7. (1887) 404–417.

122 Lubóczi Zs.: Leone Leoni magyar érdekű művei. *Archaeologiai Értesítő* 7. (1887) 143–188.

123 Lubóczi Zs.: Első Mátyás király trónszőnyegei. A foiniczai kazula és a galgóczi kárpit. *Archaeologiai Értesítő* 7. (1887) 404–417., itt 405.

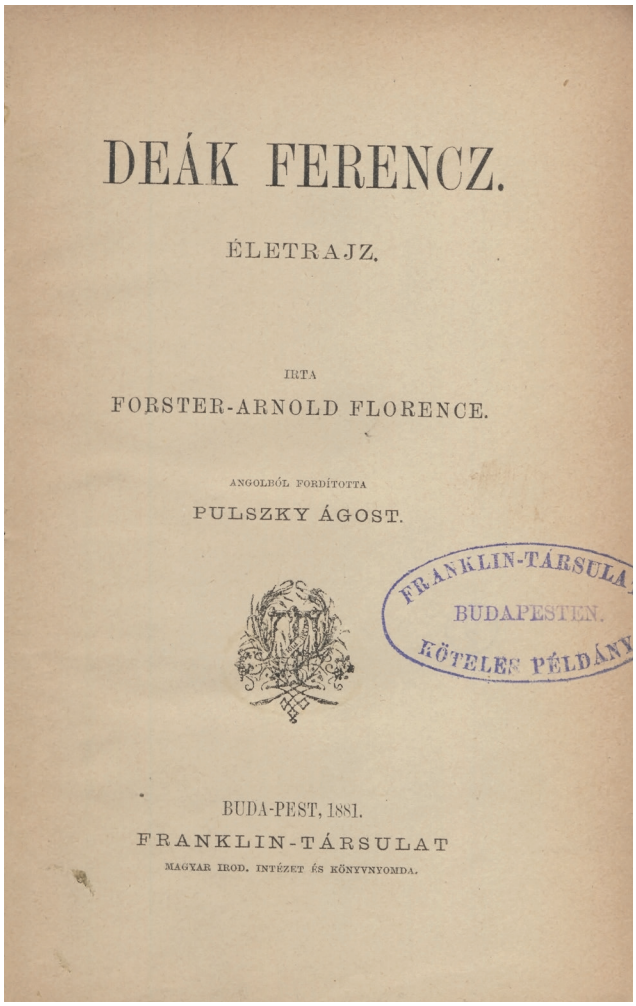

DEÁK FERENCZ.

ÉLETRAJZ.

IRTA

FORSTER-ARNOLD FLORENCE.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA

PULSZKY ÁGOST.

FRANKLIN-TÁRSULAT
BUDAPESTEN.
KÖTELES PÉLDÁNY

BUDA-PEST, 1881.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

12. Pulszky Ágost fordításának címlapja

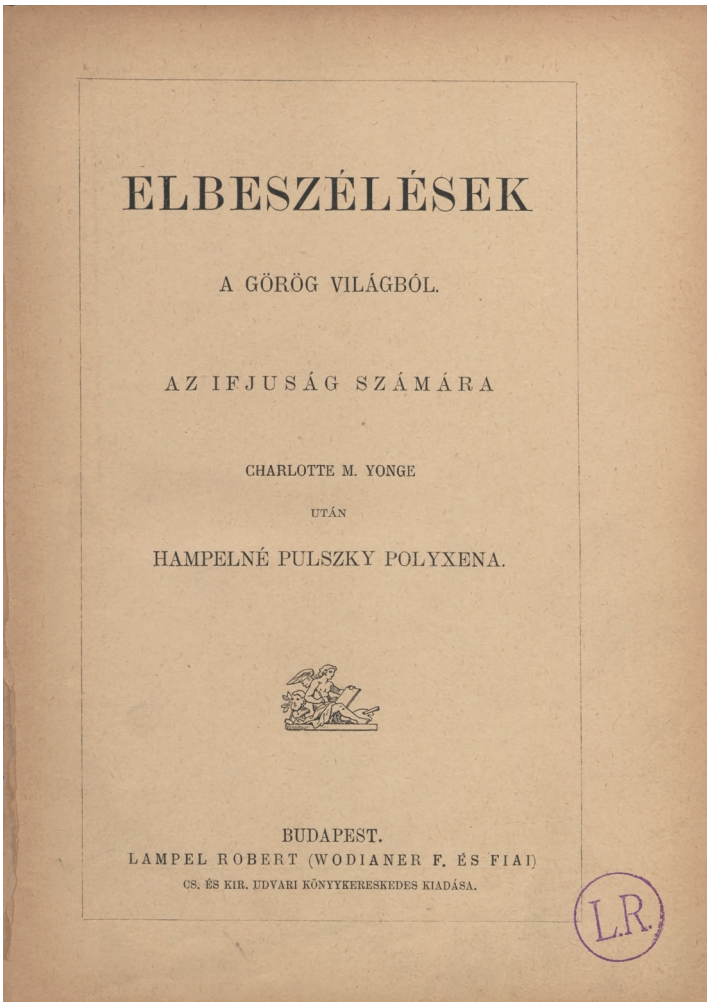

ELBESZÉLÉSEK

A GÖRÖG VILÁGBÓL.

AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

CHARLOTTE M. YONGE

UTÁN

HAMPELNÉ PULSZKY POLYXENA.

BUDAPEST.

LAMPEL ROBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

L.R.

13. Pulszky Polyxéna fordításának címlapja

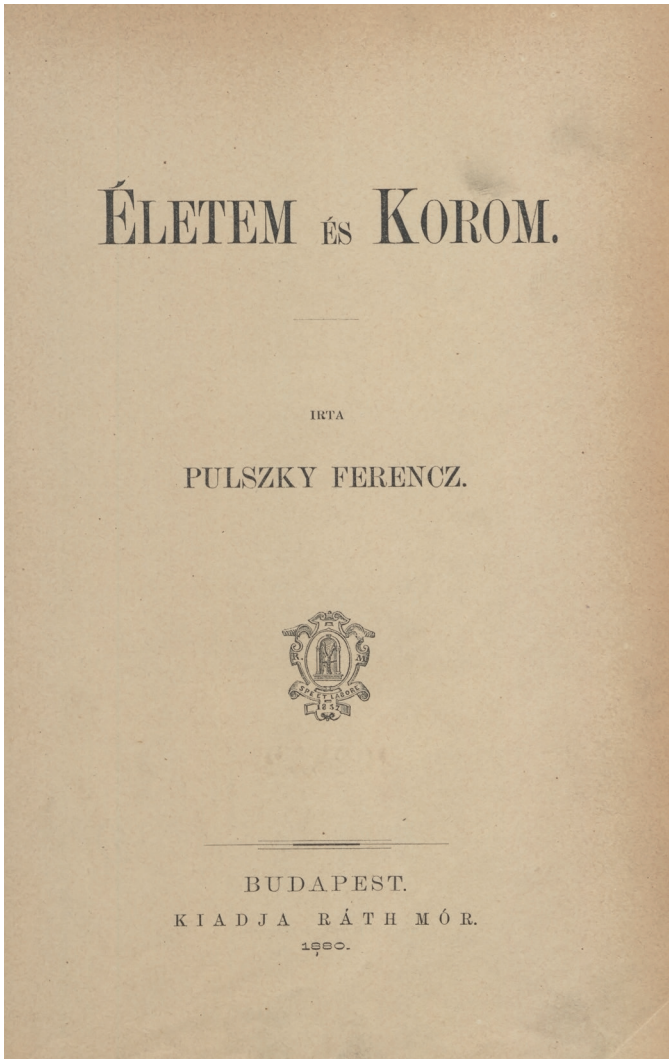

ÉLETEM ÉS KOROM.

IRTA

PULSZKY FERENCZ.

BUDAPEST.
KIADJA RÁTH MÓR.
1900.

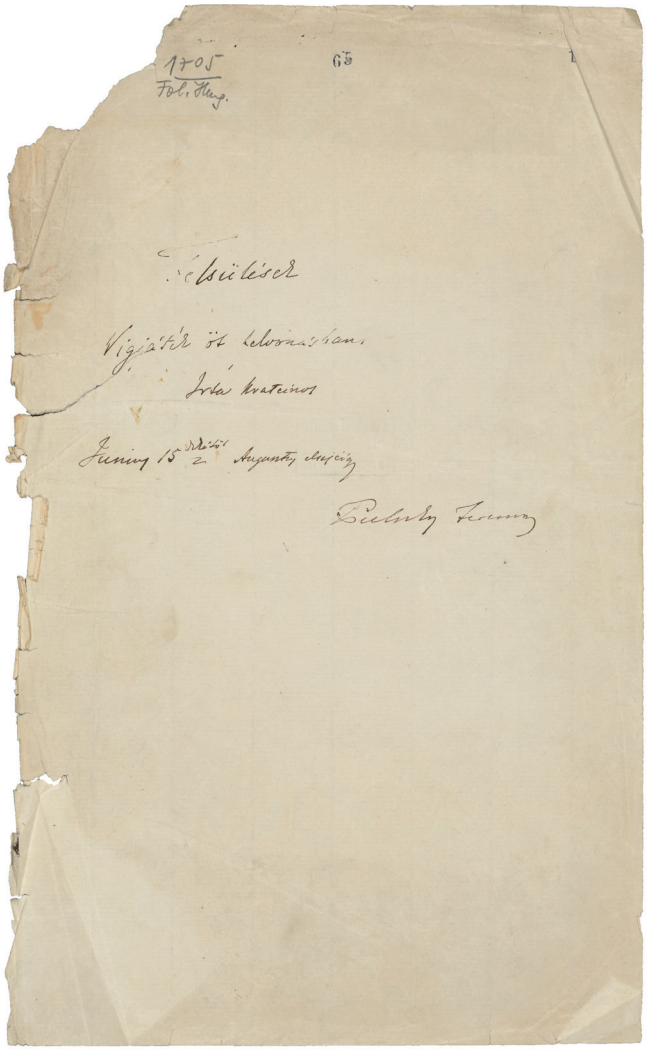

1705
Fol. Meg.

65

Felsülések

Vígjáték öt felvonásban.

Írta kratinos

Junius 15 dikén 2 órakor Augusztay Ferczig

Pulszky Ferencz

14. Pulszky Ferenc Életem és korom című visszaemlékezésének címlapja

15. Pulszky Ferenc Felsülések című vígjátékának kézirata

A PULSZKY CSALÁD SORSA

A szakmai sikerek és szép pályafutások mellett sok tragédia is sújtotta a családot. Különösen Pulszky Károly okozott aggodalmat az Országos Képtár műtárgybeszerzései során elkövetett hibáival, amelyek nyilvánosságra is kerültek. Károlyt nemcsak menesztették az igazgatói állásából 1896 februárjában, de le is tartóztatták, illetve a lipótmezei tébolydába szállították. Bár 1898 márciusában a Kúria minden eljárást megszüntetett vele szemben, többé nem találta a helyét.[124] Nem ismeretes, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatásától 1894-ben visszavonuló és nyolcvanadik évét betöltő Pulszky Ferenc hogyan fogadta középső fia nehézségeit, egészségi-idegi állapota megromlását, a politikai ellenfelek és a sajtó támadásait a Pulszkyak ellen. A testvérek összetartására és gondoskodására több forrás is utal. Bár Ágost tartott a leginkább távolságot, mégis kifizette az öccse által okozott költségvetési hiányt.[125] Polyxéna és Garibaldi aggodalommal, de szeretetteljesen kezelték testvérüket, és a maguk eszközeivel mindenben segítették.

Az 1897 és 1899 közötti időszakból Pulszky Károlynak megmaradt néhány levele a hozzá legközelebb álló húgához. Ezek egy kivételével mind angol nyelven íródtak, mintha a magyar már nem lett volna alkalmas a fájdalommal teli lelkiállapot kifejezésére. Károly 1898-ban egy budapesti szállodában lakott, Poliékat még csak meglátogatni sem akarta Visegrádon, érzékelve a baráti kör elidegenedettségét.[126] Szeptemberben Velence közeléből jelentkezett, 50 kilóra lefogyva és kedvetlenül. Arról panaszkodott, hogy nem kap híreket sem Garibalditól, sem az ügyvédjétől, Nagy Dezsőtől, sem pedig a különben barátként végig mellette kitartó Fraknói Vilmostól. A gyermekei sem írtak neki, ráadásul állandóan pénzhiányban szenvedett.[127] Ekkori levelei rávilágítanak arra is, hogy a család több tervet is felvetett sorsát illetően, de abban mind egyetértettek, hogy hosszabb időre külföldre menjen, Ágost még Rióra – feltehetőleg Rio de Janeiróra – is gondolt.[128] Megélhetési forrásul művészeti előadások tartását és hírlapírást javasoltak neki. Károly előbb Olaszországban, majd Angliában igyekezett ismerősök, például Leonard Lyell révén álláshoz vagy megbízáshoz jutni – sikertelenül, végül elfogadta Paul Waldstein

124 Pulszky Károly vásárlásairól: Tóth 2017, 246–252.

125 Tóth 2017, 252.

126 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Budapest, 1898. július 27.

127 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [h. n.], 1898. szeptember 8.

128 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, [h. n.], 1898. szeptember 8.

ajánlólevelét a Brisbane-ben élő orvos unokaöccséhez, Eugen Hirschfeldhez.[129] 1899 februárja körül szállhatott hajóra Ausztrália felé, és a Brisbane-ben biztosítási ügynökként eltöltött négy reménytelen hónap után június 6-án vetett véget az életének.[130] A hazai közvéleményhez 1899 júliusának közepén értek el az első hírek az öngyilkosságról, tulajdonképpen ugyanakkor, amikor a családhoz is: a *Pesti Napló* jól értesült tudósítója szerint Hampel József július 14-én vett kézhez egy gyásztáviratot Sydney-ből, ekkor már Thallóczy Lajos is nyomozott Károly után, mert jó ideje nem kapott tőle levelet.[131]

Pulszky Károly sorsának rosszabbra fordulása közben elhunyt a már hosszabb ideje betegeskedő apa, a 83 éves Pulszky Ferenc. 1897 augusztusában tüdőgyulladást kapott, amiből már nem tudott felépülni. Halála napján, szeptember 9-én fekete posztóval vonták be a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatói lakásának egy szobáját, s felállították benne a ravatalt. A barátok, ismerősök, tisztelők és ellenfelek egyaránt elbúcsúztak tőle. A lapok közölték az uralkodó, Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter és Jókai Mór gyásztáviratait, utóbbi azzal vigasztalta az özvegyet: „gyászában nemcsak az összes nemzetünk, de a tudományosság, a szabad szellem egész világa osztozik”.[132] Szeptember 12-én a múzeum udvarán álló koporsó mellett Horváth Sándor evangélikus lelkész, Szalay Imre minisztériumi tanácsos és a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, valamint Szily Kálmán, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára méltatták Pulszky Ferencet, majd innen kísérte a tömeg a Kerepesi úti családi sírbolthoz.[133] A tudósítások szerint gyermekei közül Károly nem volt jelen a temetésen, csak egy koszorú „Kedves jó papának, Charlie” feliratú szalaggal jelezte a középső fiú fájdalmát.[134]

Négy évvel később, ugyanúgy szeptember elején, váratlanul újabb haláleset következett be a családban. A legidősebb fiú, Ágost már hosszabb ideje szenvedett vesebajban és reumában, szívelégtelenség következtében szeptember 11-én, 55 éves korában elhunyt. A család ezzel legerősebb oszlopát vesztette el, Polyxéna és Garibaldi magukra maradtak. A következő két évtizedben ők próbálták a családot összetartani, a következő generációnak gondját viselni. Pulszky Garibaldinak a késői levelei szerint gyakran kellett problémás családi ügyeket elsimítania, mert

129 Pulszky Károly Pulszky Polyxénának, Nápoly közelében, 1899. február 13.

130 Knipping császári alkonzul Sidneyből írt szeptember 8-iki tájékoztatása, *Pesti Napló* 1899. október 17.; a halotti anyakönyvi bejegyzésről: *Pesti Napló* 1899. október 19.

131 *Pesti Napló* 1899. július 16.

132 *Pesti Hírlap* 1897. szeptember 11.

133 *Pesti Hírlap* 1897. szeptember 12.; Debreczeni-Droppán 2014, 96–97.

134 *Pesti Hírlap* 1897. szeptember 12.

sem Pulszky Károly lányai, sem a Hampel gyermekek nem fogadták szívesen a szülői és rokoni tanácsokat. Garibaldi egyébként addigra szép pályafutást tudhatott magáénak: fiatalon olyan nagy vállalkozásokban szerzett tapasztalatot, mint a Korinthoszi-csatorna és a beszkidi vasúti pálya építése. Ezek után került a közlekedésügyi minisztériumba tanácsosként, majd főfelügyelőként, és a korszak egyik legjobb szakértőjévé vált vasúti ügyekben. 1910-ben nevezték ki a Kassa–Oderbergi Vasút vezérigazgatójává.[135] Pulszky Garibaldi 1926-ban bekövetkező halálával lezárult a különleges és tehetségekben bővelkedő család történetének egy fejezete.

135 Becsei 1930.

16. Barabás Miklós: Pulszky Polyxéna, olaj, vászon, 1878

AMRISKÓ-PÁLÓCZI ÁGNES

A Pulszky család összetartó ereje: Polyxéna

Pulszky Polyxéna és családtagjai 1867 és 1911 között folytatott levelezését vizsgálva már gyermekkorától nyomon követhető a lány élete, neveltetése és családtagjaihoz való viszonya. A levelek alapján láthatóvá válik, hogy a Pulszkyak nem egy átlagos köznemesi család: az egymással és másokkal való kapcsolataik, a hazai művelődésért és kultúráért tett erőfeszítéseik, válogatott gyűjteményeik, páratlan utazásaik felejthetetlenné tették a nevüket.[136]

Ennek a különleges családnak volt a legfiatalabb női tagja Pulszky Polyxéna. A kislány csupán kilencéves volt, amikor elvesztette édesanyját és két idősebb testvérét. Ettől kezdve a meleg, törődő szülői gondoskodást az édesapja szeretete jelentette az életében. Polyxéna szinte folyamatosan Pulszky Ferenc mellett tartózkodott, ott nőtt fel a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő lakásban, és ott vált rendkívül művelt, ambiciózus nővé. Életpályája és munkássága kivételes a XIX. századi magyarországi nők között.

PULSZKY POLYXÉNA FIATAL ÉVEI – LEVELEZÉSE ÉDESAPJÁVAL

Polyxéna Londonban született 1857-ben, a Pulszky család emigrációban töltött évei alatt. Walter Teréz, Pulszky Harriet és Gábor halála után 1866-ban a régi otthonban, a szécsényi kastélyban rendezkedett be a család. Ágost kivételével a gyerekek – Károly, Polyxéna és Garibaldi – külföldön születtek, így mindannyiuk számára új volt a helyzet, most látták először a szüleik által sokszor emlegetett hazájukat. Az özvegyen maradt Pulszky Ferenc a visszatérést követően igyekezett mihamarabb munkába állni. Az egyre elfoglaltabb apa csak keveset tudott a gyermekeivel foglalkozni, pedig főként Polyxéna és Garibaldi ekkor még nagyon igényelték volna a jelenlétét.[137]

136 Csorba 1997, 16.

137 Pálóczi 2022, 95.

Pulszky Ferenc nemcsak a fiai, hanem a lánya neveltetésére is gondosan ügyelt. Kisgyermekeivel való levelezésének oktató szándéka kétségtelen, ugyanis a XIX. századi nevelés egyik fontos követelménye volt a levélírás szabályainak helyes elsajátítása. A levelek formai szerkezete, stílusa, az esetleges helyesírási hibák mind-mind írója tanultságáról árulkodtak. A középosztálybeli műveltséghez hozzátartozott a helyesen és olvashatóan írni tudás, a szellemesen fogalmazás. Útmutatók és mintakönyvek segítették az írókat a levelek szerkezetileg helyes megalkotásában, gondolataik közvetítésében. A közép- és felső osztály családi kommunikációját nemcsak formális levélváltások (születésnapi, névnapi köszöntések, családi eseményekről tájékoztatások, gyászhírek) jellemezték, hanem az információközlés fő színtere is volt egyben.[138]

Az 1867-es kiegyezést követően lépésről lépésre ugyan, de kezdetét vette a főváros magyarosodása, ahol már elvárás volt a magyar nyelv elsajátítása.[139] Pulszky kívánsága is az volt, hogy az addig külföldön élő kislánya tanuljon meg helyesen magyarul írni és olvasni. Polyxéna első megmaradt leveleit akár gyakorló leveleknek is nevezhetnénk, mivel kerek gyöngybetűkkel, tisztán és nagy szünetekkel íródtak, sokszor látható a hibák javítása is a szövegben. Ahhoz, hogy Polyxéna gyakorlott levélíró legyen és az írás fortélyait elsajátítsa, hosszú éveken keresztül a tapasztaltabb családtagok és nevelőnők segítsége kellett. Pulszky maga is sokat törődött lánya íráskészségének a fejlesztésével, válaszleveleiben többször és türelmesen javítgatta a hibáit: *„Leveledben alig volt hiba, tájék azonban nem így iratik a mint Te írtad (: tályék :) örülök, hogy mindennap okosabbá válsz.”*[140]

Hasonlóan fontosnak tartották a nyelvtudást. A középosztálybeli magyar családok gyermekeik mellé legfőképpen német, az arisztokrata családok francia vagy angol nevelőnőket alkalmaztak, akik az idegen nyelven való magabiztos megnyilvánulást már kisgyermekkorban biztosították a növendékeik számára. Polyxéna előbb angol, majd olasz nyelvű környezetben nevelkedett, édesanyja németül, édesapja magyarul beszélt hozzá. Magyarországon olaszul és franciául tanult. 1869-ben büszkén számolt be haladásáról egy apjához írt levelében: *„Juliával megint elkezdtem olaszul beszélni s már három-négy oldal hosszú olasz és egy négy oldal hosszú francia levelet írtam.”*[141] A fiatal lánynak több német nevelőnője is volt, a levelekben Johanna Müller és Anna Voigt nevével találkozhatunk, de nagyanyja társalkodónője, Julia Weismann is kivette a részét

138 Fónagy 2013.

139 Fónagy 2013, 619–623.

140 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1870. július 26.

141 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek, Szécsény, 1869. július 7.

17. Temple János: Pulszky Károly, olaj, vászon, 1884

18. Ellinger Ede: Anna Voigt, Pulszky Polyxéna német nevelőnője, albumin, 1860-as évek vége?

Polyxéna neveléséből. A nevelőnők emellett rendszeresen jelentettek az édesapának a lány intellektuális és érzelmi fejlődéséről.

Pulszky Ferenc leveleiben lánya iránt érzett féltő szeretete, sőt imádata tükröződik. A munkájából adódó kötelességek miatt előfordult, hogy hetekig vagy hónapokig nem tudott hazamenni Szécsénybe, hogy meglátogassa a gyermekeit. Hiányát szerető szavaival próbálta pótolni. Előfordult, hogy rövid, tréfás kis versecskével kedveskedett lányának:

„Poli kedves galambocska,
Uszkál mint a kis halacska,
Érted halok, érted élek,
Száz milliómért sem cseréllek.”[142]

142 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénához, [Firenze], 1866 [hónap és nap nélkül], OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 1.

Mindig beszámolt Polyxénának arról, hogy hol tartózkodik éppen, és mikor várható haza. Sokszor intette a tanulásra, többször figyelmeztette, hogy vigyázzon egészségére, és ha bármiben hiányt szenvedne, akkor mindig hozzá forduljon először. Sokszor ajándékokkal halmozta el a lányát, így próbálta enyhíteni lelkiismeret furdalását amiatt, hogy nem lehet mindig mellette. Bármit kérhetett a kislány (póniló, karperec, képkeret), az apja minden kívánságát teljesítette. Pulszky Ferenc múzeumigazgatói kinevezése 1869-ben változást hozott Polyxéna életében is: az édesapa úgy döntött, hogy magához veszi lányát a múzeumi lakásba: *„Megkaptam kedves leveledet, látom, hogy mindennap nemcsak testileg, hanem szellemileg is fejlődni kezdesz. Annál jobb, majd sokat olvasunk együtt télben, s tanítani foglak, ami nekem nagy örömöt fog okozni.”*[143]

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN

Az 1870-es évek elején Polyxéna Szécsényből az édesapjához költözött a Magyar Nemzeti Múzeum földszintjén lévő tágas lakosztályba. A fiatal lány ebben az időben indult el a nővé válás útján, az apai támogatásnak köszönhetően az évtized végére érett, kiegyensúlyozott, önálló felnőtt nővé vált. Pulszky Ferenc nevelési elveire egy 1924-ben Pulszky Garibaldival készült interjú világít rá: az amerikai és angol liberális nevelési elvekből indult ki, önállóságra, szabadságra, a döntések felelős meghozatalára biztatta gyermekeit.[144]

A XIX. században nemcsak az önművelés, az önfejlesztés nyert egyre nagyobb teret a nők körében, hanem az oktatás intézményes színterei is egyre bővültek a lányok számára. A Pulszky család különösen aktívan vett részt a nők értelmi képességei, tanulási és művelődési jogi elismertetésében. Ebből adódóan Polyxéna beiratkozott a Keleti Gusztáv vezetése alatt álló Országos Magyar Királyi Mintarajztanodába, az első olyan felsőoktatási intézménybe, amely nőket is felvett a hallgatói közé. Ügyesen rajzolt, művészetet is tanult, illetve később tanítónői vizsgát is szándékozott letenni, csak apjával és egy tudós társasággal Görögországba való utazása akadályozta meg ebben.[145] Nagy valószínűséggel ehhez apja befolyása is szükséges volt, csakúgy, mint a tudományos életben való elindulásához. Polyxéna ugyanis egy olyan sokszínű, impul-

143 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Pest, 1869. augusztus 22.

144 Balla Mihály: Apák és fiak. *Az Újság* 1924. március 9., 5–6.

145 *Pesti Napló* 1873. július 25. A Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda és Rajztanár-Képezde 1873. július 18. és 20. között rendezett kiállítást a növendékek munkáiból, Pulszky Polyxéna dicséretet kapott.

zusokkal és energiákkal teli kapcsolati hálóban élt, amely folyamatosan segítette és formálta érdeklődési körét.

Maga a múzeumbeli lakás a hatalmas épület földszintjén igazi kincsestár volt. P. Szathmáry Károly 1874-ben A *Hon*ban írta le a látottakat, szerinte a török kerevetekkel, szekrényekkel és asztalokkal zsúfolt szalon „egy kis műszentély, hol valóban a legérdekesebb és értékesebb műtárgyak vannak fölhalmozva”.[146] Az ablakközökben régi korok vésett drágakövei (többek között Augustus és V. Károly császárokat ábrázolták), az ablakpárkányon elefántcsontból készült filigrán szekrény, amelyet a perzsa sah küldött II. Rudolf császárnak, az asztalokon görög szobrok és etruszk vázák, a falakon eredeti XV–XVI. századi rajzok, metszetek, festmények, egy üvegszekrényben különböző korszakok ércszobrai, mind a kifinomult műízlés darabjai, egyben a Pulszkyak mindennapjainak a részei.[147]

E falak között élte az 1870-es években a virágkorát a Pulszky-szalon,[148] amelynek nem más volt a háziasszonya, mint Pulszky Polyxéna, sokszor a meghívókat is ő küldte ki. Fiatal hölgyként elbűvölő, szívélyes természetével, édesapját támogatva, éveken keresztül szeretettel fogadta az estélyre érkezőket, és magától értetődő természetességgel társalkodott velük magyarul, németül, angolul és olaszul. A gyakran 40-50 vendég között a hazai szellemi elit mellett megjelentek európai és amerikai tudósok, művészek, írók és politikusok. Pulszky Ferenc olyan barátain túl, mint Haynald Lajos kalocsai érsek, Trefort Ágoston és Tisza Lajos miniszterek, Zichy Edmund gróf és az író Jókai Mór, a zeneszerző és zongorista Liszt Ferenc, meghívást kaptak a Pulszky fiúk iskolatársai is, például Pulszky Károly vezette be a szalonba Marczali Henriket, a későbbi neves történészt.[149] Nem zárták ki a nőket sem, de közülük kevesebben fordultak meg az esteken, például Hadik Béláné Barkóczy Ilona, az első szabadkőműves nő Magyarországon vagy a szépségéről nevezetes Gyürky Ábrisné Orczy Sarolta.[150]

Sturm Albert 1875-ben a *Fővárosi Lapok*ban megjelent egyik cikkében részletes beszámolót ad egy Pulszky-estély menetrendjéről. A múzeumi vacsorát egy külföldi vendég szemszögéből kísérheti végig az olvasó, akinek a házigazda Pulszky a lányát is bemutatja:

146 P. Szathmáry Károly: Pulszky Ferencznél. *A Hon* 1874. március 11.

147 Pulszky Ferenc 1868 utáni gyűjtéséről: Szilágyi 1997, 31.

148 A Pulszky-szalonról általában: Merényi 2004.

149 Marczali 2000, 106–107.

150 Sturm Albert: Pulszky Ferencnél. *Fővárosi Lapok* 1875. november 3.; Merényi 2004, 340–341., Hadiknéhoz: Vári 2012, 52–54.

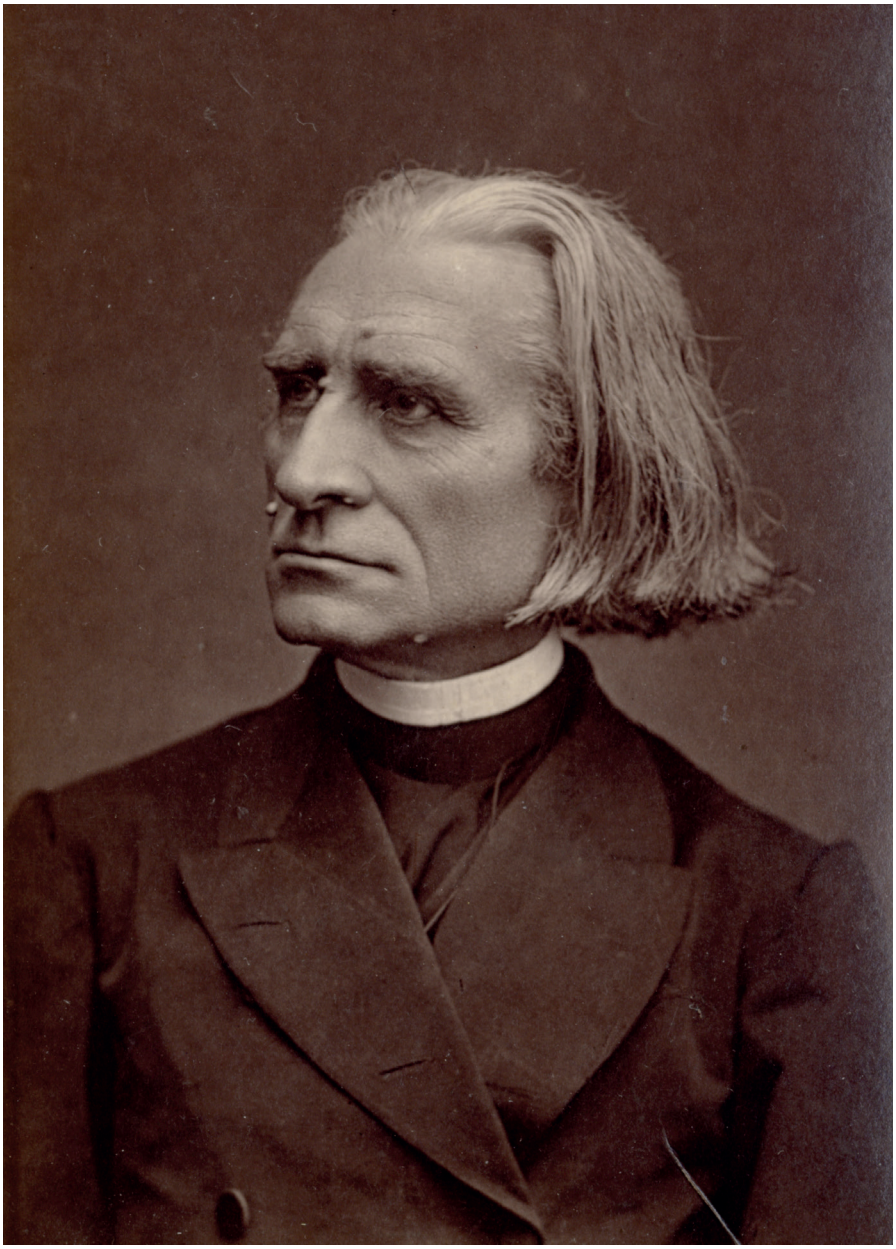

19. Fritz Luckhardt: Liszt Ferenc, albumin, 1871

„Két szelídfényű fekete szem tekint most idegenünkre a klasszikus metszetű arcból, mely a megszólalásnál igen nyájas kifejezést ölt. Polyxena k. a. üléssel kínálja meg az idegent: »Fivérem mindjárt csinál helyet önnek!« E családban sajátos minden. E fiatal lány, ki még csak az imént szűnt meg gyermek lenni, a frissességet, mely korának szerencsés tulajdona, s a természetes szívjóságot, mellyel mindenkit elbájol, olyan határozott és fesztelen magatartással párosítja, melyet a szalon sokkal régibb úrnői is irigyelhetnének tőle. Élénk, finom, szellemes lányoknál ritka képzettsége dacára sem mutat kedvet a kékharisnyásséghoz s mégis ismeri egész Pest, az is, aki nem látta."[151]

Az estek hét órakor kezdődtek, később a vendégek helyet foglaltak az asztalnál, ahol gazdag vacsora mellett folytathatták tovább a társalgást. Ezután kisebb koncert vagy felolvasás következett. Az estély második felében Pulszky vezette körbe a társaságot saját régészeti és művészeti magángyűjteményén.[152]

Pulszky Polyxéna a szalonnak köszönhetően is szoros kapcsolatot alakított ki az ott jelen lévő tudósokkal, művészekkel, politikusokkal, akik egyenrangú partnernek tekintették a fiatal nőt. Ezekben az években sokat levelezett olyan nála idősebb, köztiszteletben álló személyiségekkel, mint Liszt Ferenc, Ipolyi Arnold, Fraknói Vilmos, Szilágyi Sándor, vagy kötött barátságot a fiatalabbakkal, így Vámbéry Árminnal, Thallóczy Lajossal és Peregriny Jánossal.[153]

De nemcsak a Pulszky-szalont szervezte és irányította, hanem édesapja kíséretében jelen volt minden jelentősebb eseményen, felolvasáson, kiállításmegnyitón, koncerten.[154] 1878 januárjában Liszt Ferenc a zeneakadémiai lakásán tartott egy összejövetelt, amelyre Pulszky Ferencet és lányát is meghívta, s bár magánkörben nem szokott zongorázni, ekkor eljátszotta Beethoven Holdfény-szonátáját.[155] Polyxéna belépett tudományos egyesületekbe, például a Földrajzi

151 Sturm Albert: Pulszky Ferencnél. *Fővárosi Lapok* 1875. november 3.

152 Merényi 2004, 340–342.

153 Liszt Ferenc levelei Pulszky Polyxénának 1877–1881: Liszt 1966, Ipolyi Arnold levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2228, Fraknói Vilmos levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2176, Szilágyi Sándor levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2358, Vámbéry Ármin levelei Pulszky Polyxénának OSZK Fond VIII/2387, Thallóczy Lajos levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2374 és Peregriny János levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2307.

154 Például a Hungária szállodában a koleraárvák javára adott közvacsorán, *Pesti Napló* 1873. december 13.; a színészeti iskola Nemzeti Színház épületében lévő új helyiségeinek átadásán Trefort Ágoston miniszterrel együtt, *Pesti Napló* 1875. december 29.

155 *Pesti Napló* 1878. január 5.

Társulatba és a Magyar Történelmi Társulatba, és tárgyakat adományozott a múzeumnak.[156] 1876-ban ő volt a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett Nemzetközi ősrégészeti és embertani kongresszus háziasszonya, a résztvevőktől hálából egy fotóalbumot kapott:

„Az őstörténelmi congressus tagjainak albuma, melyet emlék és tisztelet jeléül Pulszky Polyxena úrhölgynek nyújtotttak át, már csaknem teljesen megtelt arcképpel; most a Pulszky család, illetőleg Pulszky Ferenc és leánya, Polyxena kisasszony viszonzásul, saját együttes arcképeiket küldötték meg az illető tudósoknak. Ez arcképen Pulszky Ferencz nemzeti dísz-öltönyben van feltüntetve, Polyxena kisasszony pedig magyar mellénykében és fátyolos pártával. Előttük az asztalon, annak jelzésére, hogy minő alkalomból készült e kép, a hajdúböszörményi nevezetes sisak áll és az árvamegyei bronz fibula (melltű). Az arcképek igen hiven vannak találva."[157]

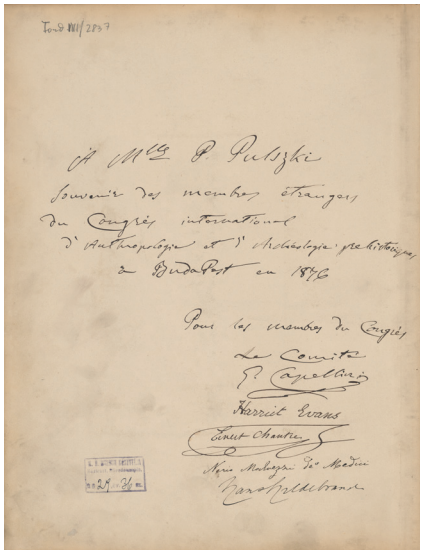

20–21. A Nemzetközi ősrégészeti és embertani kongresszus fotóalbuma

156 Földrajzi Társulat: „nők nem vettek részt a szavazásban, noha jogukban állt volna. Mindamellett egy fiatal nő, Pulszky Polixéna k. a., (a múzeumi igazgató szellemdús lánya) a választmányi tagságra sok szavazatot kapott." *Fővárosi Lapok* 1873. január 14.; Történelmi Társulat: a tisztújító közgyűlés több új tagot, köztük két hölgyet jelentett be, okányi Schwarz Jennyt és Pulszky Polyxénát, *Pesti Napló* 1880. január 10. Tárgyadományozás: Pulszky Polyxéna egy a Borsod megyei Derzsipusztán talált kovakőpengét adott a Magyar Nemzeti Múzeumnak, *Budapesti Közlöny* 1873. április 24.

157 *A Hon* 1876. november 9. A kongresszushoz Prohászka 2013. Az album 1967-ig megvolt az Országos Széchényi Könyvtárban, OSZKK Fond VIII/2779.

PULSZKY POLYXÉNA ALGÍRBAN

Az utazás fontos szerepet töltött be a család életében. Pulszky Ferenc már fiatalkorában több nagy körúton járt nagybátyjával, Fejérváry Gáborral.[158] Az édesapa példáját követve Polyxéna is hamar az utazás szerelmesévé vált. Gyermekkorától kezdve rengeteget utazott édesapjával és baráti körével, bátyjaival, később férjével, Hampel József régésszel tett hosszabb és egzotikusabb utakat. Évente több hetet töltött Walter nagymamánál Firenzében. Utazásainak két fő oka volt: egyrészt hajtotta a kíváncsiság, az új tájak felfedezése iránti vágy, másrészt pedig fiatalkora óta meglévő betegségei kezelése miatt többször hosszabb gyógykezeléseken vett részt külföldön.

Egészségi állapota az 1870-es évek elején egyre romlott: arcán, nyakán kiütések jöttek ki, amelyek nem múltak el.[159] Pulszky a legjobbat akarva a lányának a Monarchia leghíresebb bécsi bőrgyógyászához, Ferdinand von Hebrához vitte el. Polyxéna emellett gerinc- és nyakfájdalmakkal, valamint tüdőbetegséggel küszködött. Firenzében a család ismerősi körébe tartozó fiziológus-professzor, Moritz Schiff gyógyította.[160] Az orvosok tanácsára 1870-ben hosszabb fürdőkúrán volt az Alpok egyik ismert gyógyüdülőhelyén, Bormióban.[161] Ilyenkor Walter nagymama és a társalkodónője, Julia Weismann felügyelte Polyxénát.

Gyenge tüdeje miatt sokat aggódott a család. 1881 őszén ismét a hegyekben, ezúttal a Dolomitokban kúrálta magát Polyxéna, majd Firenzébe ment, ahol váratlanul egy különleges lehetőség adódott a számára: meghívást kapott az észak-afrikai Algírba, amit édesapja beleegyezésével elfogadott a meleg éghajlati levegő gyógyító hatásában bízva. Az ajánlat régi angliai ismerősöktől érkezett: Pulszky Ferenc még az ottani évek alatt barátságot kötött Benjamin Leigh Smith radikális unitárius lelkésszel, Norwich parlamenti képviselőjével és családjával. Lányai közül a legidősebb, Barbara Leigh Smith – a francia orvos, Eugène Bodichon felesége – a XIX. századi nőmozgalmak vezető egyénisége, emellett pedig ismert festő- és írónő volt. A legfiatalabb lány, Anna Leigh Smith Algírban megvásárolta a Villa Mondtfeldet, ahol a teleket szokta tölteni, s oda hívta meg Polyxénát 1881 októberében.[162]

158 Csorba 1997, 83.

159 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferenchez, Szécsény, 1871. szeptember 13.

160 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferenchez, Firenze, 1872. szeptember 13.

161 Pulszky Polyxéna Pulszky Ferenchez, Bagni Nuovi Bormio, 1870. június 29.

162 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. október 7.; Ross 1991, 15. A villa jelenleg az Amerikai Egyesült Államok tulajdona, a követsége működik benne. Anna Leigh Smith levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2345.

22. Ismeretlen fényképész: Pulszky Polyxéna nagyanyjával, Henriette Walterrel és Julia Weissmann társalkodónővel, albumin, 1878 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

Az algíri tartózkodás állomásait Polyxéna bevonásával lépésről lépésre megtervezte a család az 1881. novemberi indulástól az 1882. májusi visszaérkezésig. Polyxéna erre a néhány hónapra az ottani művelt angol elit tagja lett. Barátnők társaságában rengeteget kirándult, múzeumba és piacra járt, felkereste az ország nevezetességeit, élvezte a napsütést és a meleget, fürdött a tengerben, növényeket gyűjtött Haynald Lajosnak és többládányi egyiptomi régiséget küldött haza a múzeumnak.[163] A rázúduló élményeket apja és fivérei biztatására rendszeresen írásba foglalta:

„Algierban, vagy is inkább Mustafában, mert ez az angol Villa külváros, hol csupa angol lakik, szükséges, hogy el ne felejtsd magyarul, ne válj egészen angol Missé. Azért legalább minden két hétben írni fogsz egy tárczaczikket a Pesti Napló számára, nekem küldöd, én majd gondoskodom, hogy ki jöjjön."[164]

Pulszky Ferenc közbenjárásának köszönhetően 1881 telén számos tárcája jelent meg a *Pesti Napló*ban és a *Fővárosi Lapok*ban, amelyekkel nagy sikert aratott.[165] Pulszky Polyxéna testiekben és lelkiekben megerősödve tért haza 1882 tavaszán.

163 *Pesti Hírlap* 1882. március 18.

164 Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénához, Budapest, 1881. október 19.

165 Például *Pesti Napló* 1881. november 27., december 11., *Fővárosi Lapok* 1881. november 29. A sikerről: Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának, Budapest, 1881. december 22.

HÁZASSÁG

Pulszky Polyxéna 1883. március 29-én a krisztinavárosi templomban házasodott össze a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának igazgatójával, Hampel Józseffel, akit a múzeumba kerülése óta ismert. Házasságukból több gyermek is született: Rafaela 1884. április 11-én, még aznap el is hunyt; Vilmos (1890), aki csupán négy hetet élt; Lajos, aki 13 éves korában, 1904. december 19-én halt meg, s egy névtelen, csak Hampel M. betűvel jelölt csecsemő, aki 1895. január 11-én holtan született. A hét gyermekből csak négyen élték meg a felnőttkort: Ferenc (1885), József (1886), Gábor (1887) és Beatrix (1889). Polyxénát lelkileg és testileg is megviselte gyermekei elvesztése.

Hampel József a kezdetektől fogva intellektuális társként tekintett feleségére. A Pulszky családban a nők személyisége mindig is ugyanolyan fontos és különleges volt, mint a férfiaké.

23. Klösz György: Hampel József, albumin, 1890 körül

24. Benczúr Gyula: Fecskefészek,
Hampel József és Pulszky Polyxéna gyermekei, olaj, vászon, 1896

A házastársi levelezésben is ez a szemléletmód tükröződik vissza. A házaspár Hampel József utazásai alatt aktív levelezést folytatott egymással: az 1886 és 1909 közötti időszakból összesen 201 levél őrződött meg tőlük.[166] Hampel a házasságkötésük után is úgy rajongott feleségéért, mint előtte. Naplószerű leveleik szerelmi házasságról vallanak, a házaspár levelezésének fő hajtóereje az egymás iránt érzett mély szeretet és tisztelet volt. Ezekben a családi ügyek intézésén (kiadások, ház körüli munkák), a gyermekneveléssel kapcsolatos kérdések megbeszélésen túl szívesen írtak egymásnak az aktuális munkáikról, a múzeum ügyeiről, a baráti társaságban éppen szóban forgó hírekről, a politikai és társasági élet fejleményeiről. Kiterjedt kapcsolati hálójuk révén nagy befolyásuk a kor kulturális, művelődési, tudományos és művészeti köreiben.

Polyxéna a család tudományok iránt érzett szenvedélyét örökölve szívesen foglalkozott művészettörténelemmel, régészettel, bár ott is elsősorban „nőies” témára specializálta magát, például a XVI–XVII. századi hímzéseket vizsgálta. Maga is próbálkozott a tudományos pályán – láthatólag férje támogatásával, két tanulmánya is ismert 1887-ből, az egyikben Mátyás király két

166 Pulszky Polyxéna levelei Hampel Józsefnek OSZKK Fond VIII/2547, Hampel József levelei Pulszky Polyxénának OSZKK Fond VIII/2204.

trónkárpitját vizsgálta, a másikban pedig Leone Leoni itáliai reneszánsz szobrász és éremművész magyar vonatkozású műveit tárgyalta.[167]

A tudománynál azonban behatóbban foglalkozott a nők ügyével, képzésükkel, helyzetük javításával, jogaik bővítésével, a szakszerű gyermekneveléssel. Az ilyen típusú „civil" egyesületek intézményesülése a XIX. század utolsó harmadában kezdődött, s ebben a folyamatban játszott meghatározott szerepet Pulszky Polyxéna. 1892-ben az ő javaslatára került sor az első leánygimnázium tervének kidolgozására. Vikár Béla és Herman Antal írták meg a részletes programot a következő célokkal:

„I. Ideális célok: 1. a modern nő eszményének nemzeti alapon való megtestesítése, a női élet észszerű reformjával, higiénikus nevelés alapján s a munkára mint a boldogság föltételére való képzéssel, az erő és az érzékek s itt különösen a szépérzék kifejtése által; 2. az iskola útján ma elérhető legmagasabb fokú általános műveltség megadása.

II. Konkrét célok: 1. az egyetemi tanulmányokra való előkészítés; 2. a nők keresetképességének fokozása, előkészítés mindazon pályákra, melyekre az érettségi bizonyítvány jogosít."[168]

Az *Élet* című folyóirat Vikár Béla által szerkesztett következő számában Pulszky Polyxéna *A nőkérdéshez* címmel írt cikket, amely vitát váltott ki a közéletben – sokan nem értettek egyet azzal, hogy a nők felsőfokú tanulmányokat végezhessenek –, de végül is oda vezetett, hogy 1896-ban elindulhatott a leánygimnázium.[169] 1905-ben hozták létre az International Women Council magyar osztályát, Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége néven. 1909-től lapot is kiadtak *Egyesült Erővel* címen Perczelné Kozma Flóra és Szemere Ilona szerkesztésében. Az állandó bizottságba megválasztották Polyxénát is, aki a ki- és bevándorlásügyi bizottság tagjait erősítette. Emellett kezdeményezője vagy aktív résztvevője volt a fővárosi jótékonysági és karitatív szervezeteknek: 24 éves korában egyhangúlag megválasztották a Józsefvárosi Jótékony Nőegyesület elnökének, amelynek célja a szegény gyerekek felruházása volt.[170] Tevékeny választmányi tagja a vöröskeresztnek és a Klotild fővárosi szeretetházának, 1889-ben pedig a Mária Dorothea Egyesület által rendezett kisdednevelési kiállítás egyik fő szervezője.[171]

167 Lubóczi Zs.: Első Mátyás király trónszőnyegei. A foiniczai kazula és a galgóczi kárpit. *Archaeologiai Értesítő* 7. (1887) 404–417., Lubóczi Zs.: Leone Leoni magyar érdekű művei. *Archaeologiai Értesítő* 7. (1887) 143–188.

168 Herman Antal és Vikár Béla felhívása, *Pesti Napló* 1892. július 17., Varga 2013, 183–184.

169 Varga 2013, 186.

170 *Fővárosi Lapok* 1881. január 18.

171 Katona–Balogh 1999, 133–135.

PULSZKY POLYXÉNA FÉNYKÉPALBUMA PORTRÉKKAL ÉS CSOPORTKÉPEKKEL

Kötetünket többek között Pulszky Polyxéna fényképalbumának eddig jórészt kiadatlan fotói illusztrálják. A Magyar Nemzeti Múzeumba jutott értékes gyűjtemény története azzal kezdődött, hogy egy történelem szakos egyetemi hallgató az otthonában lévő régi fotók közül kiválasztott párat, és bevitte a múzeumi órára. Az akkori osztályvezető, Stemlerné Balog Ilona a képeken rögtön felismerte Pulszky Ferencet. Beszélgetésük során kiderült, hogy a fiatalember Pulszky Polyxéna leszármazottja. A család a bemutatott fényképeken kívül őrizte Polyxéna albumát is, amit a Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában letétbe helyeztek.[172]

Pulszky Polyxéna bőrbe kötött, aranyozott lapélű fényképalbuma 120 portréképet tartalmaz az 1860–1880-as évtizedekből. A fotók nagy része műteremben készült, a legtöbbön a műhely neve is könnyen azonosítható. A festőművészből lett fotográfus, Borsos József és Doctor Albert közös vállalkozása, a Borsos és Doctor a korszak egyik leghíresebb műhelyeként működött az országban, szívesen látogatták az arisztokrácia, a politika és a művészetek képviselői.[173] Borsosé mellett láthatók Auerbach Miksa, Ellinger Ede, Klösz György, Strelisky Lipót, Veress Ferenc műtermi fotói, valamint londoni, bécsi, firenzei, torinói felvételek, köztük a világ legrégebben működő fényképészműhelye, a firenzei Fratelli Alinarinak a fotói is.

Szerkezeti struktúráját tekintve Polyxéna az album első részében helyezte el a hozzá szorosan kapcsolódó személyek arcképeit, így a családtagjaiét, ezt követően pedig a barátokról, barátnőkről, ismerősökről készült felvételek váltják egymást. A fotókra írt feljegyzések, dátumok – már ha vannak – segítenek a képek mögé látni, de így sem sikerült mindet azonosítani. Polyxéna édesanyja képével kezdte az albumot, majd édesapjáéval folytatta, ezután jönnek testvérei, Harriet, Ágost és Garibaldi (Károlyról nincs kép), s természetesen Walter nagymama sem hiányozhat. A család szűkebb környezetébe tartoztak a házvezető- és nevelő(nő)k, így a gyűjteménybe Nagy Lilla, Óvári Kelemen és Anna Voigt fotói is bekerültek.

A családi levelezésben számos megjegyzés van arra vonatkozóan, hogy a testvérek elkészíttették, majd kicserélték egymással a fotóikat. Ágost alábbi levelében épp elnézést kér húgától, hogy az arcképét még nem tudta megküldeni számára:

172 Ismeretlen Pulszky-relikviák a Nemzeti Múzeumban. *Magyar Nemzet* 2013. január 23. Pulszky Polyxéna fényképalbuma, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár, a fényképek külön-külön leltári számon szerepelnek.

173 Borsos 2009, 21–22.

„Jó leveledre régóta akartam felelni s fényképedet megköszönni, de egyúttal a magamét, melyet mindjárt akkor megcsináltattam, akartam elküldeni. Miután azonban mostanáig nem készült el, nem várok többé, s majd külön küldöm meg, mert nem akartam elmulasztani, hogy születésnapodra tudassam veled, miszerint rólad megemlékeztem."[174]

Az album egyben Pulszky Polyxéna nagy magyar és nemzetközi baráti-ismerősi körének is a lenyomata, ahol társadalmi különbségek nélkül sorakoznak a nagyra becsült személyek: a firenzei barátnők, Hornerék és Leigh Smithék, magyar arisztokrata hölgyek, mint Eötvös Jolán, Bethlen Margit, Festetics Pálné, s velük békésen megférnek a művészek és tudósok, például Zichy Mihály festőművész, Hans Richter osztrák karmester, Ferdinand Gregorovius német történész és Theodor Mommsen világhírű ókortörténész.

*

Pulszky Polyxéna igazán kivételes személyiség volt, aki műveltségét, tudását nem egyetemi úton szerezte, hanem családjától és a környezetéből szívta magába. Utazásai hozzájárultak a fiatal nő önállósulásához, autonómiájának kibontakozásához. Kreativitása nála is írásban nyilvánult meg, széles körű nyelvismerete pedig fordításokban. Kiváló szervezőkészsége nemcsak a Pulszky-szalon hosszú működésében, hanem kulturális, művészeti, oktatási és karitatív jellegű rendezvények és események létrehozásában is megmutatkozott. Családjának és saját különlegesen „Poli mama" egyéniségének köszönhetően kapcsolati hálója kiterjedt volt. Ezt kihasználva igyekezett támogatni a magyar nők emancipációját a századvégi Magyarországon.

174 Pulszky Ágost Pulszky Polyxénához, Bécs, 1869. június 18.

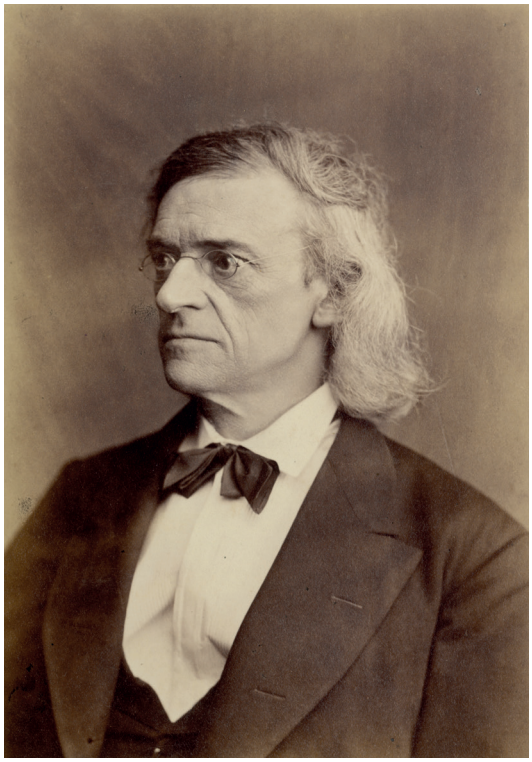

25. Carl Kroh: Pulszky Ágost önkéntes katonaként Bécsben, albumin, 1869, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

26. Kozmata Ferenc: Hans Richter, albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

27. Milster Ernst: Theodor Mommsen, albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

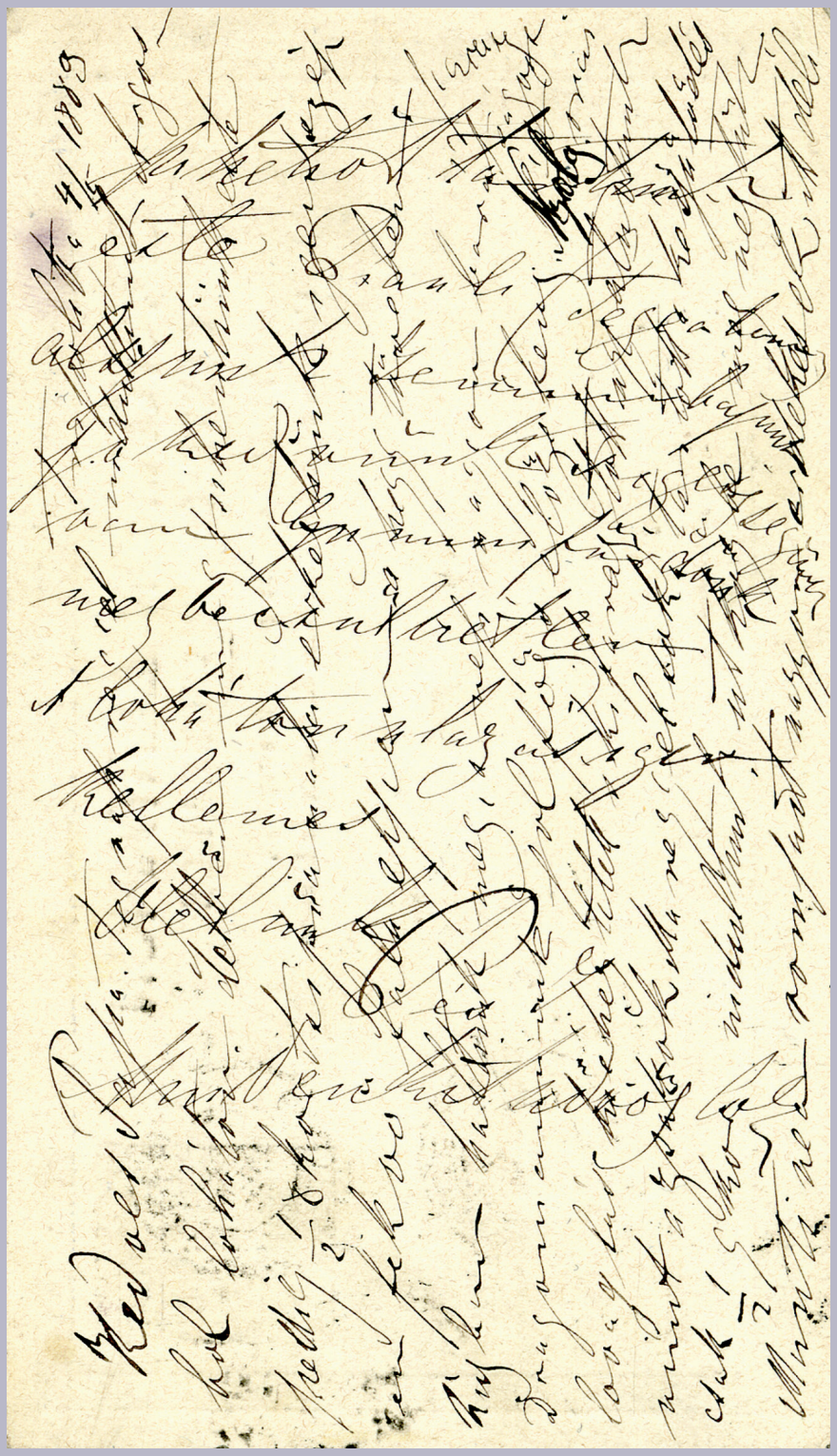

28. Pulszky Polyxéna kézírásának változása a leveleiben, 1883

1. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Hatvani utca, 1867. január 11.
Kedves Papa!

Poly ismét jobban van valamivel, este sokkal kevesebbet jajgatott, éjjel aludt, s most már nyugtalankodik ágyában, a mi annak jele, hogy a mozgás nem annyira fájdalmas, mint elébb. Bakody[175] azt mondja, hogy csak maradjon csendesen s melegen bepólyázva, ez lassanként majd kiűzi a rheumát.

Ma reggel egy törvényszéki szolga egy Nógrád megyei törvényszéki határozat felzetét hozta el, melyben törvényszék előtti tőkefelmondás gróf Montecuccoliné, Forgách Josefina,[176] részéről adatik tudtodra. A felmondott tőke összege a felzeten nincs kitéve. Én természetesen nem fogadtam el, s azt mondtam, hozzák el ismét kedden, a mikor itt léssz.

Nagymamától[177] s Dirnertől jött ma levél. Az öregasszony nekem lamentál s azt akarja, hogy februárban jöjjek hozzá Flórenczbe(!),[178] hozzád intézett levelét idecsatolva küldöm. Dirner levelét felbontottam, írok neki, mert nyugtalan, minthogy a 200 ft vételéről még nem értesítetted; különben semmi sürgetőt nem ír, levelét tehát itten tartom.

A követek tegnap azért nem jelentek meg kellő számmal, mert Madarász[179] a katonai rendelet ügyében szintén készített felirati javallatot, melyet az ülésben benyújtott volna, míg Deák[180] a magáéval nem készült még el, s így elkésett volna. Az esti conferentiában hozott határozat, miszerint a hivatalt váltott követek képviselőségükről való lemondásra, mint becsületbeli kötelesség teljesítésére szólíttassanak fel, különösen Ürményire,[181] Hrabowszkyra,[182] Perczel Bélára[183] vonatkozik.

175 Dr. Bakody Tivadar József, a Pulszky család orvosa Szécsényben.

176 Forgách Anna Jozefin grófnő (1828–?), Hugo Peregrin Montecuccoli-Laderchi gróf felesége.

177 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa.

178 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

179 Madarász József (1814–1915) politikus, pártalapító, országgyűlési képviselő.

180 Deák Ferenc (1803–1876) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, államférfi.

181 Ürményi Miksa (1832–1913) országgyűlési képviselő.

182 Hrabovszky Zsigmond országgyűlési képviselő.

183 Perczel Béla (1819–1888) táblabíró, országgyűlési képviselő.

Eötvöséknél[184] voltam, de Eötvöst magát csak holnapra várják vissza.
Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 68.

2. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Hatvani utca, 1867. január 27.
Kedves Papa!

A gyermekek sokkal jobban vannak már; Garinak éppen semmi baja, tegnap reggelt felkelt, mint rendesen, s egész nap jókedvű volt, este pedig a kis Vegh Endrével[185] mulatott; Poly pedig annyira javult, hogy még Bakody[186] is felhagyott fontoskodásával, húgyában alig mutatkozik a fehérnye némi jele; s különben is jól érzi magát.

Levél eddig csak egy jött, Berényi ügyvédétől Nyitrából,[187] melyben figyelmeztet, hogy a hat holnap előtt felmondott tőke lejárati ideje közeleg; Zsivora[188] azonban, kinek ezt megemlítém, azt mondja, tévedésen alapul a dolog, s ő rendbe hozza. Ma és holnap dolgozom vele.

Az öreg asszonytól[189] telegramm jött, hogy Müller kisasszony[190] késznek jelentkezik hozzánk eljönni; s hogy részletesb tudósítást kapunk legközelebb levélben. A képzőművészek mára kerestek, ma közgyűlésük levén, de megmondtam, hogy szerda előtt aligha térsz vissza.
Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 69.

184 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere és családja: felesége, Rosty Ágnes és gyermekei, Ilona, Jolánta, Loránd.

185 Verebi Végh Endre (1856–1934) földbirtokos.

186 Dr. Bakody Tivadar József, a Pulszky család orvosa Szécsényben.

187 Nyitra – város Nyitra vármegyében (ma: Nitra, Szlovákia).

188 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.

189 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa.

190 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

3. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, 1867. február 12.
Kedves Barátom![191]

E pillanatban jut tudomásomra, hogy a kir. Helytartó Tanács Wrzbiczki-Rörk Emília asszony ellenem és Barber s Klusemann ellen intézett felfolyamodását f.h. 8-kán 6296/7 sz. a Magyar Kir. udvari Cancelláriához felterjesztette. A Helytartótanács végzése ide van mellékelve, Zsivora[192] azt tartja, hogy helyben nem hagyni a legbotrányosabb igaztalanság volna. A város ítélete egészen hamis, s csak Ságody alpolgármester[193] személyes ellenségeskedése s ármánykodása miatt kelt, Zsivorának felforr a vére, ha látja, hogy őt, ki soha senki jogát nem sértette, kihallgattatlanul egyszerűen elítélik. A tó által, melyet a Rákoson ásott, a szakértők egyhangú véleménye szerint a molnárnak semmi kárt nem tett; a gátat nem is ő rontotta le, pedig erre a helytartótanács végzése folytán joga lett volna, de a szabadon lefolyó víz mosta ki. Kér, hogy szólj Károlyival s a referenssel, azt hiszi Gömöry, hogy eme napok rendetlenségei közepett valami disznóság el ne követtessék. Tulajdonképpen azt akarja, hogy a Helytartótanács rendelete hagyassék helyben.

Ennyit erről. Mi jól vagyunk mind, Gari sétál, Poly itthon játszik. A pénzt a takarékpénztárba tettem. Budáról szombaton délután jön ide egy tanácsos, hogy a még hátralevő ügyeket veled elvégezhesse. Zsivora arra is kéret, hogy Szontagh Samunak[194] említsd meg, miszerint tartozását a casinónak kifizesse. Különben itt azt beszélik, hogy Szentkirályit[195] választják meg polgármesterré, helyébe pedig követnek tégedet. A felírások Le Deákkal[196] meg minden láthatók a falakon, itt általánosan orosz vagy porosz huncutságnak tartják. Tanárkytól[197] kaptunk levelet; ügynökséget állít fel Londonban a tavasszal meglátogat itten.

Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 70.

191 A megszólítás szerint nem, de a tartalma alapján édesapjának írta a levelet.

192 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.

193 Ságody Sándor (1800–1891), Pest alpolgármestere 1848 és 1867 között.

194 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

195 Szentkirályi Móric (1807–1882) orvos, országgyűlési képviselő, 1867 és 1869 között Pest főpolgármestere.

196 Deák Ferenc (1803–1876) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, államférfi.

197 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó és a Magyar Földhitelintézet becslője. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

29. Borsos és Doctor: Pulszky Garibaldi,
albumin, 1867 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

4. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, Sütő utca 1. 1867. június 22.
Édes kedves Lelkem, kis jó Leányom!

Még mielőtt leveledet megkaptam volna írtam neked, és a levél ma vissza került kezembe, mert János elvesztette útban a postára. Tehát újra írok. Nagymama[198] és Júlia[199] Bécsben vannak és egy pár napig még ott maradnak. Számodra születésnapodra való ajándékot szereztem koronázási pénzeket, olyanokat, minőket a pénzügyminiszter kiszórt, egy aranypénzt, két ezüstöt,[200] elhozom neked Szécsénybe, csináltatunk belőle karperecet számodra.

Hát a nagy kert, hogy tetszik? van-e már bárányod? járkálsz-e ki a földekre? Gari miképpen mulatja magát? voltál-e már a toronyban? Írjál nekem mindenről, mert én mindig örülök, ha tőled levelet veszek. Július első napjaiban kimegyek Szécsénybe és meglátogatlak titeket, csak az kár, hogy nem maradhatok soká kint, mert még mindig sok a dolgom.
Isten veled kedves lányom.
Szerető atyád
Pulszky Ferenc
Müller[201] és Lilla kisasszonynak[202] add át az ide mellékelt leveleket.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 2.

198 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa. Időskorában Firenzében élt.

199 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.

200 Az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között: Lónyay Menyhért báró (1822–1884). Ferenc József uralkodó 1867. június 8-án történt koronázásán az eseményre vert emlékpénzeket szórt a nép közé.

201 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

202 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

5. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, Sütő utca 1. 1867. június 26.
Kedves Galambocskám!

Megkaptam leveledet június 23-dikáról, aligha holnap nem kell Bécsbe mennem. Lilla kisasszony[203] ki fogja neked vinni a három koronázási pénzt, miből majd karperecet csinálunk, közepébe tesszük az aranyat, két oldalról az ezüstpénzt, Guszti Verébre ment, Károly jövő héten adja vizsgáját, és mindjárt azután, úgy gondolom, hogy kedden ki fog menni Szécsénybe, Guszti, Kelemen[204] és én csak két hét múlva. Csókolom Garit, tisztelem Müller kisasszonyt,[205] Lillát várom, és Téged ölellek és maradok
szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 3.

6. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, Sütő utca 1. 1867. július 7.
Kedves kis Polikám!

Megkaptam leveledet július 5-dikéről, Lilla kisasszonyét is,[206] és Károlykáét. Kabzán úr[207] által küldöm a gombostűvánkosokat és egyéb csecsebecséket, miket Nagymama[208] számotokra

203 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

204 Óvári Kelemen (1844–1925) pesti jogi tanulmányai során ismerkedett meg Pulszky Ágosttal, majd a Pulszky családhoz költözött, és ő tanította Károlyt, Garibaldit és Polyxénát. Nevét Vichéből magyarosította Óvárira. Vö. Kolosváry Bálint: Emlékbeszéd Óvári Kelemen felett, 3–4.

205 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

206 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

207 Kabzán István (?–1875) szécsényi ügyvéd, később a szécsényi takarékpénztár igazgatója.

208 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc Firenzében élő anyósa.

vásárolt. Az arcképeket megkaptam és meg is írtam Müller kisasszonynak,[209] hogy hányat rendeljen számunkra. Mondd meg Lilla kisasszonynak, hogy Mayer bútorkereskedőt 1.100 forintig kifizettem, meg a Bíró János szabót is. Hát a szép kosnak mi baja volt? Azt írja Károlyka, hogy megdöglött. Szécsénybe csak jövő héten megyek ki, mert még sok dolgom Lónyayval,[210] a miniszterrel a számadások végett, és Szentesre is el akarok menni, pedig nagyon is szükséges volna már, hogy hozzátok ki menjek, és Téged megölelhesselek, és Garit megcsókoljam s kiheverjem magamat, mert nagyon elfáradtam.

Isten veled kedves galambocskám,

csókol szerető atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 4.

7. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Szécsény, [é. n., 1867.] július 20.

Kedves Papa!

Ma hallottam Nagymamától, hogy a jövő holnap közepe felé kiszándékozol jönni. Ha kijössz, látni fogod, hogy a kastély és a park nemsokára rendbe fognak jönni. A parkba most tetettünk 10 padot és még folytonosan csinálnak újakat. A kis gömbölyű mulató-hely is ki lesz javítva, és a híd tökéletesen elkészül. A kiskert és a park közti falat le fogják hordani s oda farács jön. Az aratást már elvégeztük s minden erő a hordásra van fordítva. A répa kapálást csak most végezték el a napszám hiánya miatt, egy 10–11 éves gyerek 30–35 kr-t kapott s egy felnőtt ember 80–90 kr-t egész egy forintot és négyszer pálinkát. Az új puszta, az Apácza, a Szalatynában félig már felépült, de az építést nem lehetett folytatni, mivel az építőmester aratni és csépelni ment. A múltkor Nyikossal[211] Tarnóczra[212] mentem az ottani kövült fát megnézni s valóban az megérdemli

209 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

210 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

211 Valószínűleg Nyikos Lajos (?–1898) volt honvéd főhadnagy, a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

212 Tarnóc – Ipolytarnóc, Szécsénytől 30 kilométerre északra fekvő település, a határában óriásfenyők megkövesedett törzseit találták.

a fáradságot odamenni s megnézni. A törzs fekszik s a gyökértől az ágakig, hol a fa eltört, 11 m 5 cm hosszú s mésztől van áthatva.

Egy vízmosásban találtunk leveleket márgaban, melynek egy része szenes állapotban van, más része pedig szépen van megkövülve, mindenből hoztam magamnak példányokat. Nagymama megígérte, hogy egy lefauches[213] puskára ad 20 ft-ot, ha megadod a másik 20-at, hát kérlek, add azt születésnapi ajándékul, mert úgyis kell, mert szimplám rossz és a Nyikoséval nem lehet mindég járnom. Tóth bácsi[214] úgyis Pestre megy, az megvehetné.

Maradok fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 4.

8. Pulszky Károly, Johanna Müller és Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. július 28.

Kedves Papa!

A könyveket már majd mind kipakkoltam, csak hogy nem találtam meg sem a franczia, sem a német könyveket, gyerekkönyvek sincsenek s így nem igen szedhetem rendbe, a fegyverek sincsenek ott. A múltkor Csitáron egy foglyot lőttem s a St. György hegyen egy fürjet. Reménylem, hogy szerdán vagy csötörtökön kijössz, Guszti, Csiku[215] és Armytage-el.[216] Lilla[217] beteg és pár nap óta fekszik. Kérlek, hozasd ki a többi könyvet.

Isten áldjon kedves Papa maradok szerető fiad,

Pulszky Károly

213 Helyesen: Lefaucheux, feltalálójáról, Casimir Lefaucheux-ról (1802–1852) elnevezve.

214 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

215 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó és a Magyar Földhitelintézet becslője. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

216 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

217 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

[a levél folytatása]

Néhány sort mellékel, mindenki jól van; Lilla kisasszony viszont négy napja reumás roham miatt ágyban fekszik; az orvos enyhe gyógyszereket írt fel neki, ma már fel is kelhetett, de visszafeküdt, mert nagyon gyengének érezte magát. Csütörtökre, amikor a három úr megjön, remélhetőleg újra jól lesz. Lilla arra kéri Jánost, hogy rendesen takarítsa ki a szobákat, és azt is, hogy küldje vagy hozza el a ruháját. Reméli, hogy Pulszky úr nem reumás és Guszti úr is jól van.

Szécsény, den 28. Juli 67.
Geehrter Herr von Pulszky!

Den Briefchen ihrer Kinder füge ich einige Zeilen bei, um Ihnen zu sagen, daß Alle sich wohl befinden; Fräulein Lilla ist dagegen heute schon vier Tage im Bette mit einem rheumatischen Anfalle; erst gestern ließ sie sich überreden den Arzt rufen zu lassen, der leichte Mittel verordnete, auch kein Fieber fand, und ihr heute sogar erlaubte aufzustehen; doch mußte sie sich gleich wieder lagen, weil sie sich sehr schwach fühlte. Sie hofft übrigens bis zum Donnerstag, wann die drei Herren kommen, wieder wohl zu sein. Ich glaube, dies Krankheit hat ihr schon lange im Körper gesteckt. Sie läßt bitten, János möge die Zimmer recht gut reinigen, und auch sagen, daß er ihr Kleid, welches zu reiniger geschickt war, herausschicke oder bringe.
Hoffentlich sind Sie selbst von Ihrem Rheumatismus befreit und der Herr Guszti wohl! Mit besten Empfehlungen an Sie beide,
Ihre ergebenen Johanna Müller[218]

[a levél folytatása]
kedves Édes jó Papa!

Ma reggel hallotam hogy Csiku Guszti és Armytage csötrtökön kijönek kijösz te is? Ma a templomba voltam. It nagyon rosz idő van. Lilla beteg már négy napja hogy ágyba van.

218 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

Kelemen[219] a templomba az Imatsagos konyy hejet Gil Blast[220] olvasta. ma nagymamának írtam egy levelet német bötűkkel.
Maradok szeretö leányod
Poli

Ne haragudjál hogy annyi tinta pöcsét van raita
Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 5

9. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1867. augusztus 7.
Kedves Angyalom!

Mondd meg Lilla kisasszonynak,[221] mennyire sajnálom, hogy beteg. Én csak két hét múlva mehetek hozzátok, mert számadásokkal van még mindig bajom. Hallom, hogy nősz és hízol, minek nagyon örülök, hát a tanulással hogy vagy? Remélem, hogy jól mulatsz Armytaggel.[222]
Isten veled, szerető apád,
Pulszky Ferenc
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 5.

219 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
220 Pulszky Polyxéna arra utal, hogy Óvári Kelemen Alain-René Lesage pikareszk regényét olvasta, amely 1715 és 1735 között jelent meg *Histoire de Gil Blas Santillane* címmel.
221 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
222 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

10. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1867. augusztus 16.
Édes kedves Angyalkám!

Még mindig Bécsben vagyok, és nem tudom még mikor végzem be dolgaimat, pedig úgy szeretnék már nálad lenni, de hiában, nem lehet. Mondd meg Bácsinak,[223] hogy a miniszter várva várja levelét. Múltkor kint voltam egy kertben, hol tombolát játsztak, s nyertem egy findzsát, egy babát és gyerekórát. Átadtam Tóth Bácsinak,[224] számodra a findzsát, Gariéra a babát és órát.
Köszöntsd Lilla[225] *és Müller kisasszonyokat,*[226] *csókolom Gusztit, Károlyt és Garit részemről és szeresd apádat,*
Pulszky Ferenc

Hogy mulat Armytage[227] és Bácsi?

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 6.

223 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó és a Magyar Földhitelintézet becslője. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

224 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

225 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

226 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

227 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

11. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. augusztus 16.
Kedves Papa,

Szécsényben jól vagyunk mindnyájan. Lilla[228] már már egészséges, néha kissé gyengének érzi még magát, de különben nincs már baja; Müller kisasszony[229] fejfájós, de ez sem nagy szerencsétlenség; a gyerekek vidámak, egészségesek mind; Armytage[230] velünk sétál, kocsiz, billiárdoz, vadász, Szécsényt meg a cigányokat festi. Voltunk már minden pusztán; holnap Hollókőre megyünk, hol azt hiszem, talál képre anyagot. A kép, melyet nekem ajándékozott (Fra Bartolommeo,[231] amint a dicskört Savonarola[232] képére festi), valóban szép s átgondolt; várakozásomat egészen felülmúlta.

Tóth[233] múlt hétfőn telegramm következtében Bécsbe utazott, vasárnap visszatér. A repce ki van csépelve; a rozs, árpa, zab igen jól, a búza rosszul fizet.

Ma itt voltak a hollókőiek, kérdezni, mikor fizessenek, mert a szerint adják el búzájukat. Én azt mondtam nekik, jöjjenek be a jövő héten, mikor te is itt lész.

Armytage innen 29-én indul. Károly is ugyanakkor megy Pestre. Én Armytaget elkísérem Bécsbe, azután téged Eperjesre. Könyvemmel Emich[234] még mindig késlekedik; kéretem Kelement,[235] nézzen a nyomdába.

Maradok, szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 71.

228 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
229 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.
230 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.
231 Fra Bartolomeo (1472–1517) firenzei festő.
232 Girolamo Savonarola (1452–1498) domonkos szerzetes, akit nézeteiért megégettek Firenzében.
233 Tóth Dániel (1810–1873) a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.
234 Emich Gusztáv (1814–1869) könyvkiadó, könyvkereskedő.
235 Óvári Kelemen (1844–1925) pesti jogi tanulmányai során ismerkedett meg Pulszky Ágosttal, majd a Pulszky családhoz költözött, és ő tanította Károlyt, Garibaldit és Polyxénát.

12. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. augusztus 29.
Édes Kedves jó Papa!

Éppen most hallottam Tóth bácsitól[236] hogy egy szép fekete poni eladó van, itt a Tájékban. Kérlek vedd meg nekem, csak 25 forintba kerül és Csiku[237] aszt mondta hogy ő majd tartani fog ha én lovagolni fogok, kérlek ha meg veszed vegyél egy női nyerget is Pesten és küldd ki ide. Ne haragudjál hogy semit mást nem írok. Ma Totheknél ebédeltünk. Lilla[238] tisztel.
Maradok szerető leanyod,
Poli

[a levél folytatása]
Én is egyesítem kérésemet Polykáéval, feltéve, hogy a pony szelíd és jó állat, amit próba után megfogunk látni. Müller kisasszony[239] is javallja és óhajtja a ponyt Poli részére.
Bácsi[240]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 2.

236 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben, felesége Tanárky Auguszta (1817–1882).

237 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

238 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

239 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

240 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

13. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, Sütő utca 1. 1867. augusztus 31.
Édes kedves Galambocskám!

Vettem leveledet, melyben megkérsz, hogy vegyek neked egy ponyt. Hogy ha a lovacska jámbor szelíd jó állat, mit Tóth Bácsinak[241] kell megítélni, megengedem, hogy megvegyétek, másképp nem. Pista bácsi[242] által majd kerestetek női nyerget.

A jövő hólnap végét Szécsényben töltöm veletek, mire már előre örülök. Lilla kisasszonynak[243] írtam tegnap és küldtem pénzt. Tisztelem Müller kisasszonyt[244] és köszöntöm Bácsit.[245]

Isten Veled, szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 7.

14. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. október 5.
Kedves Papa

Tegnapelőtt igen szép időben szerencsésen megérkeztünk, anélkül, hogy Lilla kisasszony[246] akár az úton, akár utóbb rosszul érezte volna magát. Ma ugyan kissé bágyadtabb, de ez alkalmasint a tegnapi s mai hideg esős idő múló következménye. A gyermekeket mind jól találtuk; Poly csókoltat s izeni, hogy a jövő héten majd ír.

241 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.
242 Pista bácsi – feltehetőleg Kabzán István ügyvéd, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.
243 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
244 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.
245 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.
246 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

Jaulusz[247] nem bírt rögtön kifizetni, de utalványt adott Gyarmatra[248] Kohnhoz, akitől a pénzt ma reggel fel is vettem. Be kellett ugyanis mennem, mert tegnapi izenetemre, hogy a korcsmában szobát tartanak fenn számomra, azon válasz érkezett, hogy le van már foglalva minden helyiség. A megyeházán szobáink után néztem; de az egyiket, te, úgy látszik, egyelőre átengedted Dessewffy Gyulának,[249] ki azt irodának használja, a másik egészen üres, s mint a teremhez közel levő, a bálrendező bizottmány által utólagos jóváhagyás reményében női öltözőszobául vétetett igénybe. Dessewffyt kerestem tehát, de ő elment Petheőre[250] s a kulcsot elvitte. Zavaromból kisegített Sztranyovszky,[251] aki valahogyan meghallotta, mi járatban vagyok, s a három napra felajánlotta egyik szobáját. Természetesen elfogadtam szívességét; Dessewffyvel majd elrendezem a dolgot jövőre, mikor majd a szükséges bútort is megveszem.

A főispán után tudakozva értesültem, hogy a gyűlésre be nem rándul s vagy Gácson[252] marad, vagy Pestre utazik. Amint ide visszajöttem, e miatt Losonczra[253] telegraphiroztam; s ha azon hírt veszem, hogy Forgách[254] otthon van, holnap elébb Gácsra megyek, kifizetem, s onnan Gyarmatra a gyűlésre, mely csak hétfőn kezdődik.

A megyeházán levén már, meglátogattam Ottlikot[255] mint első alispánt, kinél Somoskeőyt[256] s még pár urat találtam. Kikérdeztek, elébb a nagy politikából, Pestről, majd rólad, végre a magam terveiről. Midőn szándékomat elmondtam, elkezdtek mind beszélni, okoskodni, lármázni, előadták, hogy az esküdti állás minő kellemetlen s meddő, bizonyították, hogy tökéletesen eleget teszek aljegyzői köteleségeimnek, ha egyszer berándulok havonként, erősítették, hogy az esküdti teendőkre is kiküldenek, amikor akarom, de az aljegyzőségnek elmaradni lehetetlen, nem is neveznek ki, de írnak neked; s szinte apprehendálni [neheztelni] kezdtek, midőn az ellenokokat felhordtam. Ezt látva, s nem akarván megyei pályámat mindjárt azzal kezdeni, hogy az összes

247 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

248 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

249 Dessewffy Gyula (1825–1893), Nógrád vármegyei törvényszék ülnöke.

250 Pethető – Pető, Szécsénykovácsi település része Nógrád vármegyében (ma: Petov, Szlovákia).

251 Sztranyovszky Péter, ekkor Nógrád vármegye főpénztárnoka.

252 Gács – mezőváros Nógrád vármegyében, a Forgách családnak kastélya volt itt (ma: Halič, Szlovákia).

253 Losonc – város Nógrád vármegyében (ma: Lučenec, Szlovákia).

254 Forgách József gróf (1829–1901), nagybirtokos, Nógrád vármegye főispánja.

255 Ottlik Ákos, Nógrád vármegye másodalispánja.

256 Somoskeőy János, Nógrád vármegye törvényszéki ülnöke.

tisztviselői karral ellenkezzem, beleegyeztem, s mondtam, hogy nem szükséges neked írniok, a magam dolgát reám szoktad bízni; csak minél előbb történjék kineveztetésem, s kezdődjék gyakorlat időm. Ottlik ezen kapott, s felterjesztést írt rögtön a főispánnak, hogy még a gyűlés előtt, vagy legfölebb folyama alatt nevezzen ki.

E szerint mégis csak aljegyző leszek, s még pedig feljogosítva a törvényszék mellett működni. Nem bánom, így is jól van. A munkához különben itt már hozzáfogtam, a Dante[257] fordítást is folytatom.

Kelemennek[258] majd a gyűlés után írok Gyarmatról.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 72.

15. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. október 10.

Kedves Papa!

Idemellékelve küldöm gr. Forgách Józsefnek[259] s Müller kisasszonynak[260] elismervényeit. Szándékomban állott Gyarmatról[261] írni, de ez teljesen lehetetlen volt. Előadom tehát rendszeresen a történteket. Szombaton, miután neked írtam, megérkezett a távirati válasz, hogy Forgách Gácsban van. Elindultam tehát még aznap este, Losonczon megháltam, s másnap korán reggel átmentem a főispánhoz, ki igen szívesen fogadott, megmutatta igazi középkori lovagkastélyát, kifizettem, s előadtam kívánságomat. Ő is azon nézetben volt, hogy jobb az aljegyzői, mint az esküdti gyakorlat, s tiszteletbeli aljegyzői kinevezésemet rögtön elkészítette s kezeimhez adta.

257 Dante Alighieri (1265–1321) itáliai költő.

258 Óvári Kelemen (1844–1925) pesti jogi tanulmányai során ismerkedett meg Pulszky Ágosttal, majd a Pulszky családhoz költözött, és ő tanította Károlyt, Garibaldit és Polyxénát.

259 Forgách József gróf (1829–1901), nagybirtokos, Nógrád vármegye főispánja.

260 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

261 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

Ezzel hazajöttem, s ebéd után Gyarmatra kocsiztam, hol Sztranyovszkyhoz[262] szálltam a megyeházába, laktársul az öreg Repeczkyt[263] találtam, ki még éjfél után is, mikor lefeküdtünk, mindig magyarázgatta politikai elveit, s reggel öt órakor megint közjogi értekezésekkel ébresztett fel.

Amint a szoba berendezésével elkészültem, felmentem Frideczkyhez,[264] hol Ottlikot,[265] Baloghot,[266] több megyei urat s gyarmati ügyvédet találtam, kik szívesen fogadtak s meghíttak, hogy a gyűlési tárgyak sorrendjének megállapítása végett tartandó értekezleten legyek jelen. A tanácskozásba persze nem szóltam még bele, csak magányosan szólítottam fel a befolyásosabbakat, hogy a népnevelési egyletek kérdését hozzák elő. Amennyire kivettem, nem ellenségei az ügynek, csak nem gondolnak vele; a felelet az volt, hogy az aláírások beszerzése a főbírákra bízatott, s míg ezek jelentésüket be nem adják, a kérdés közgyűlésen nem tárgyalható. E szerint az egész dolog januárra halasztatott.

A conferentia után Ottlik magához hítt. Ott összegyűlve találtam a Vattay[267] 1861 főpénztárnok sikkasztása tárgyában kiküldött bizottmányt, mely az iratok felolvasásával megbízott. Az urak jóformán még semmit sem tettek volt, az utolsó estére hagyták a vizsgálatot. Mikor ezt befejeztük, magamra vállaltam, hogy összefoglalom a mondottakat, s egy jelentés alapját elkészítsem. Ehelyett azonban összeszedtem magamat, s teljesen hivatalos alakú indokot s kimerítő véleményadást fogalmaztam, a fél éjjen át dolgozva. Midőn ezt másnap Balogh és Ottlik előtt felolvastam, csak néztek, hogy csinálhattam meg, mikor ők még jóformán azt sem tudták, miben állapodjanak meg. A vége a dolognak az lett, hogy az egész bizottság egyhangúlag elfogadta s aláírta véleményemet.

10 órakor megkezdődött a közgyűlés, melyen ugyan nem lett volna helyem, de Révay[268] bevezetett, s a tárgyalások mindjárt azzal kezdődtek, hogy engem fölesketten. Ott maradtam természetesen a gyűlés végéig, de hétfőn, mint első napon, érdekes tárgy még sem került elő. A gyűlés fél háromkor végződött, négykor concert volt, melyre bejöttek Müller kisasszony és Poly, azután bál, hova elmentem, nem táncolni, de az emberekkel megösmerkedni.

262 Feltehetőleg Sztranyovszky Péter, ekkor Nógrád vármegye főpénztárnoka.

263 Repeczky Ferenc (1801–1870) birtokos, Nógrád vármegyei politikus.

264 Frideczky Lajos (1817–1902), Nógrád vármegye alispánja.

265 Ottlik Ákos, Nógrád vármegye másodalispánja.

266 Balogh Antal, Nógrád vármegyei politikus.

267 Vattay Alajos, Nógrád vármegye tisztikarába tartozó számvevő.

268 Révay Gusztáv, Nógrád vármegye főjegyzője.

Másnap, kedden reggel, a gyűlés jelentésem felolvasásával kezdődött mely nagyban megdicsértetett, s minden részletében elfogadtatott. Azután felolvastattak a miniszteri rendeletek s vita támadt felettök. Kedvem jött szólni, mikor Lónyai[269] rendeletét az adóbehajtások iránt tárgyalták, de visszatartózkodtam, mert elég mérsékelten nyilatkozott a többség s az határoztatott, hogy a szolgabírák kötelesek a financokat megelőzni, s így kimutatni, hogy ezek feleslegesek; hanem midőn Horváth Boldizsár[270] sajtótörvény rendeletei kerültek szóba, s többek által, mint törvénytelenek megtámadtattak, nem bírtam továbbá megállni, s eléggé élesen megcáfoltam a tigriseket. Bár rögtönzött, de meglehetős hosszú beszédet tartottam, az országgyűlési felhatalmazásról, a miniszteri hatáskör terjedelméről, az esküdtszékek és vizsgáló bírák természetéről, s úgy látszik, beszédem tetszett, megéljeneztek, azt határozták, hogy a rendeleteknek engedelmeskednek, s csak folyamodást intéznek az alsó házhoz, hogy állandó sajtótörvényt alkosson. A tigrisek sem haragudtak meg, mind hozzám jöttek s gratuláltak. Annak örültem, hogy egyszer sem akadtam meg, de egész folyékonysággal, s tisztán beszéltem, s még nervosusnak [idegesnek] sem éreztem magamat. Utóbb a megyei autonomia kérdése került elő, mely iránti javaslat tételére kiküldött választmányba engem is beleválasztottak. Ebéd után tehát ismét gyűléseztünk; a bizottmány jegyzőjévé választott. Itt a kisebb körben már éppen nem röstelltem a vitába elegyedni; a főbb elvek megállapításánál több fejtegetést tettem, aminek folytán a hét tagból álló választmányba is beletettek, melynek a jövő közgyűlésig részletes javaslatot s munkálatot kell kidolgozni. Arra kérlek tehát, küldd meg a megyei kérdésre vonatkozó könyveket; a Budapesti Szemle tavalyi folyamának azon füzeteit, melyek Botka[271] történeti észrevételeit tartalmazzák, Salamon[272] Török világát, Szalay[273] históriáját, s különösen Tisza[274] és Szentkirályi[275] röpiratait, mert becsü-

269 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

270 Horváth Boldizsár (1822–1898) jogász, politikus, az Andrássy-kormány igazságügy-minisztere.

271 Botka Tivadar (1802–1885) jogtörténész, országgyűlési képviselő. A *Budapesti Szemlé*ben 1865–1866-ban jelentek meg írásai *Jogtörténeti tanulmányok a magyar vármegyék szervezetéről* címmel.

272 Salamon Ferenc (1825–1892) történész, tanár, újságíró. Említett műve: *Magyarország a török hódítás korában* (Pest, 1864).

273 Szalay László (1813–1864) történész, politikus. Pulszky Ágost valószínűleg a *Magyarország története* című többkötetes munkáját kérte (Pest, 1859–1866).

274 Tisza Kálmán (1830–1902) birtokos, politikus. Említett műve: *Parlamenti felelős kormány és megyei rendszer* (Pest, 1865).

275 Szentkirályi Móric (1809–1882) országgyűlési képviselő, orvos. Említett tanulmánya *Eszmetöredékek a vármegyék rendezéséről* címmel a *Budapesti Szemle* 1867. évfolyamában jelent meg.

letet akarok vallani, s megmutatni, hogy nemcsak ideámmal, hanem történeti ismereteimmel is kifogok az öreg táblabírákon.

Alig jöttem ki a bizottmányi ülésből, már az ajtónál várt Révay, kinek segítségére ajánlkoztam volt. Átadott több fontosabb tárgyat, melyekről a jegyzőkönyvet szerkesszem, s a melyek iránt teendő felterjesztéseket megtegyem. Én azon hiedelemben, hogy ennek mind a másnapi gyűlésig el kell készíttetnie, ugyan kissé soknak gondoltam, hogy reggeli 9-től esti 9-ig tartó munka után hozzákezdjek, de nem szóltam, hanem nekiestem, s éjfél utáni három óráig készen volt a jegyzőkönyv, egy levél a pénzügyminisztériumhoz, egy hosszas felirat a megye költségvetése tárgyában a belügyminisztériumhoz, s a kérvény az országgyűléshez. Midőn ezeket szerdán reggel Révaynak bemutattam, elámult, azt vélte, egy heti munkát adott nekem, s én fél éjjel alatt elvégeztem. Tegnap végig maradtam a közgyűlésen, az urak mind azt mondták, hogy ha tudták volna, főjegyzővé neveztettek volna ki. Ebéd után pedig hazajöttem, hol két hétig csendesen tanulva megmaradok.

Kérlek írd meg, mikor kell Mádra mennem, hogy a szerint alkalmazkodjam. S küldd ki, kérlek, a kért könyveket.

Itt jól vagyunk, csak Tóth[276] haragszik, hogy esik. Kelement[277] köszöntöm.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 73.

276 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

277 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

16. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1867. október 12.
Kedves Angyalom!

Olyan hideg van itten, hogy már a télre készülünk, a kályhákat felállíttatjuk, a meglevőket tapasztjuk. Sajnálom, hogy ez a csúnya eső elrontja szüreti örömödet, mert a sárban aligha kimentek a szőlőbe. Károlyka dideregve olvas, és csereberél ásványokat, ez az legújabb szenvedélye, Viche[278] tanul. Nagymama[279] köszönt Florenczból[280] azt írja, hogy Schwarzenbergék[281] olly széppé építette[!] át a Villa Petrovitsot, hogy reá sem lehet ismerni.

Csókolom Garit, köszöntöm Lilla[282] és Müller kisasszonyokat.[283]

Szerető atyád
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 8.

278 Viche – Óvári Kelemen (1844–1925) magyarosítás előtti neve.

279 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa, a Pulszky gyermekek nagymamája.

280 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

281 Pulszkyék firenzei bérelt házát a család 1866 végén történt hazaköltözése után a hesseni gyáros, Philipp Schwarzenberg (1817–1885) vásárolta meg.

282 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

283 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

17. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Mád, 1867. október 25.
Kedves Papa!

Tegnapelőtt szerencsésen megérkezvén, mindjárt végigjártam a szőlőt. Nincs semmi aszú, bár egészen érett, sőt rothadásnak is indul. Tegnap hordót vásároltam Tályán,[284] ma vasaltattam, holnap szedetek a Mandulásban, míg Szabó a borházban dolgoztat. Péntekig, 31-éig, úgy hiszem, elkészülök, s a bort eladni igyekezni fogok szintén. A tavali kitűnő s tiszta, bár seprűjén van; ha nem volna vevőnk netalán, le kell húzatni.

Látom felszólaltál a házban. Interpellatiódat a szentesiek ügyében mikor teszed meg? Én itt egész magányosan élek, a szabadban vagyok mindig, este olvasok, el nem megyek senkihez. A spectabilis [tekintetes] urak nagyon is unalmasak. Müller kisasszony[285] levelét köszönettel vettem, a bor vétele iránt intézkedtem, nem írok neki, mert igen rossz itt a toll s a ténta.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 74.

18. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. november 10.
Kedves Papa!

Ma egy hete ideérkezvén, szobámat berendeztem s hétfőn reggel visszatértem Gyarmatra,[286] honnan csak pénteken este tértem vissza. Gyarmaton szobáimat bebútorozva s rendben találtam, az alispánnál meg voltam állandóan híva, s így egész kényelmes s egészséges életmódot folytathattam. Dolgom ugyan volt, reggeli hat órától esti tizenegyig, de ez nem ártott, s tegnap és ma

284 Tállya – szőlő- és bortermelő település Tokaj-Hegyalján, ahol a Pulszkyak szőlőbirtokkal és házzal rendelkeztek.

285 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

286 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

kipihenhettem. A megye rendezési kérdésben kiküldött albizottmány Frater[287] elnöklete alatt ugyanis nagyon szorgalmas volt, egész nap ülésezett; a javaslatokat nagyobbára Balogh[288] és én tettük, a többiek nehézségeket csináltak, a szerkesztés és rendbeszedés egészen s kizárólag reám bízatott. Végre sikerült a fő elveket megállapítanunk, úgy a megye hatáskörét, mint alkatát illetőleg, s most reám bízatott, hogy ezek alapján december elsejéig részletesen indokolt javaslatot készítsek, mely általunk a közgyűlés elé, onnan az országgyűléshez felterjesztethessék, s melyet az az alkotandó törvény alapjául elfogadjon. Ha természetemben volna dicsekedni, most csakugyan büszkélkedhetném, mert a megye legkitűnőbb férfiai nyíltan elismerték mindnyájan, hogy jobban értettem az ügyhöz, s szerencsésebben tudom előterjesztvényeim mellett szólni, mint ők. Három hét alatt kényelmesen elvégezhetem új feladatomat, s azt hiszem, te is, de Deák[289] is meg lesztek dolgozatommal elégedve, mely alkalmasint ki is fog nyomatni, ha az albizottmány elfogadja, amin alig kételkedem. Egy baj van csak, hogy annyival kell a rigorosum [szigorlat, vizsga] letételét elhalasztani, mert tanulni s dolgozni egyidejűleg nem akarok.

Az országgyűlési beszédeket olvastuk, a tied nagy hatást tett; általján az találják, hogy Deáké a legkimerítőbb s leglogikusabb, Somssiché[290] a legszebb alakú s leghatásosabb, Eötvösé[291] a legmélyebb, de a tiéd tartalmaz legtöbb új eszmét s legtalálóbb. Balogh egészen Deák-párti lett, úgy látszik, arra számít, hogy a legközelebbi választáskor, hacsak magad itt nem lépsz fel, őt támogatjuk.

Egy kellemetlen hírt kell tudtodra adnom. Elvesztettünk a Weiszkopf-Miske[292] féle pert, ami természetes, minthogy Kacskovics[293] volt a referens, s Bérczy, Weiszkopfné ügyvéde, most törvényszéki ülnök, bár az ítélethozatalnál persze nem volt jelen. Kabzán[294] tegnap elkészítette a fellebbezést, s nekem elolvasta, argumentumai jók, de iránya s nyelve gyalázatos, ezt azonban neki én meg nem mondhattam. Utasítottam menjen fel Pestre, hová holnap vagy kedden el

287 Fráter Pál (1808–1881) birtokos, liberális politikus, Nógrád vármegye volt alispánja.

288 Balogh Antal Nógrád vármegyei politikus.

289 Deák Ferenc (1803–1876) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, államférfi.

290 Somssich Pál (1811–1888) politikus, országgyűlési képviselő.

291 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, országgyűlési képviselő, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.

292 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

293 Kacskovics Lajos Nógrád vármegyei törvényszéki ülnök.

294 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.

is indul, s mutassa meg neked; a fellebbezést huszadikáig kell beadni. Tizenhetedikén ide jön az alispán, meghíttam, hogy nálunk szálljon, tizennyolcadikán lesz az authenticatio [hitelesítés], de aligha meg nem dől az egész kimérés, ha nem is a mi, de mások részéről, úgy, mint Lóczon.[295]

Harmadik, de apró, kellemetlenség, hogy katonaság jön ide a nyakunkra, s két tisztnek szállást kell adnunk. Ennek folytán az irodát áttesszük oda, hol a mérnök lakott, s a tiszteknek ott adunk szállás, hol Bácsi[296] 1847-ben lakott s most az iroda van.

Tóth[297] jelenti, hogy rendjén van minden s pénzt kér lovakra. 500 ft-ot szeretne, ha posta fordultával vagy Kabzán által kiküldenél, mert jövő vasárnapon tartatik a gyöngyösi vásár, melyre le akar rándulni.

Én holnap kezdek dolgozni, de nyugodtan s mérsékelten. Kényelmesen vagyok, jól érzem magamat. Mayrt[298] várom. Köszöntök mindenkit, Kelement[299] kéretem, nézzen el Eggenberghez.[300]

Maradok szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 75.

295 Lóc – falu Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol Pulszkyéknak birtokuk volt.

296 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

297 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

298 Mayr Aurél (1845–1915), Pulszky Ágost tanulótársa, később nyelvészprofesszor.

299 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

300 Az Eggenberger könyvkereskedés az egyik legjelentősebb volt Budapesten a XIX. század második felében, nevét Eggenberger Józseftől (1768–1850) nyerte, de ekkor már Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

19. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. november 16.
Kedves Papa!

Leveledből, melyet Kabzán[301] átadott, látom, hogy vagy ő beszélhetett vagy Bácsi[302] írhatott olyasmit reám vonatkozólag, aminek bebizonyítása aligha sikerülne. Eszemben sincs magamat agyondolgozni, amióta a választmányi munkálatot végzem, egyéb semmifélével nem foglalkozom, nem is tanulok, hiszen, ha e megyei kérdéssel készen vagyok, telik majd idő mindenre, s nem baj, ha december helyett január vagy éppen február lesz, mire az első vizsgát leteszem. A megyei dolgozatba beleszerettem s lelkiismeretesen faragom, lassan haladok benne, de folytonosan, beleteszek mindent, amit a tárgyra vonatkozólag tudok, s úgy kicsiszolom, amint bírom, csak attól félek, sok lesz, s szokott honi modorban elpfuserálják [elrontják] a tisztelt megyei urak, eljavítgatják szépen kerekdedségét. Eddig elvégeztem a legnehezebb részt, a bevezetést, melyben a kérdés múltjának s jelenének bölcselmét adom, s éppen közepén vagyok a megye politikai jogai fejtegetésének.

Különben jól vagyok, sokat járkálok, tegnap kályhákat rakottam és súroltattam, hogy holnap, ha az alispán többekkel találna jönni, ne legyen baj; azután Nyikos[303] számadásait is átvizsgálom, Tóthtal[304] is összeülök tervét megállapítani, Kabzánnak sem hagyok békét, a varsányi eladás, a Forgách-féle inscriptio, a csitáriak tartozása dolgában. Tóth megkapta az ezerötszáz forintot.

A zsidóemancipatio, vagyis inkább vallásszabadság kérdése mikor kerül elő. Ebben szólnod kellene mindenesetre, most is bosszankodtam, hogy míg a Hon, az Üstökös oly csúful megtámadtak, egy kormány vagy pártlap sem szólt egy szót sem.

Remélem nincs semmi baj, az idezárt lapot add kérlek, Kelemennek.[305]

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 76.

301 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.

302 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

303 Nyikos Lajos (?–1898) volt honvéd főhadnagy, a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

304 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

305 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

20. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, [é. n., 1867.] november 19.
Kedves Papa!

Az alispán a törvényes bizonysággal s a főmérnökkel tegnapelőtt csakugyan kijött. Itt szállásoltam őket el, ami lehetséges volt, minthogy már minden szoba jól fűlik. Tegnap reggel a városházára mentünk, hol Szabó, a munkálódó mérnök kijelentette, hogy nem készült el, s el sem hozta okmányait. Az alispán azonban nem hagyta erre félbe a dolgot, hanem utasította, hogy rögtön menjen Gyarmatra,[306] s ma reggelre hozzon el mindent. Időközben pedig a panaszok vizsgálatához fogott, csakhamar kitűnt, hogy a sorrend nem tartatott meg a kihasításban, s hogy még azon esetben is, ha megtartatott volna, annyi hiba követtetett el, miszerint a munkálat el nem fogadható. Ez ügyben azonban nem lehetvén a mérnök távolléte alatt végezni, a rimóczi út s az agyagos áthelyezése, s a csatorna ásatása s szabályozása kerültek szóba. Ezekre bírói szemle mondatott ki, ami meg is történt, az ebéd után, melyet a bíróságnak s a közbirtokosságnak harminc terítékre a casinóban adtam. Mind a három ügy kívánatunk szerint dőlt el, a rimóczi út s az agyagos új helyeiken maradnak, a canalis közös erőn ásandó ki, egész le az Ipolyig.

Ma reggel ismét összegyülekeztünk s a sorrend elleni panasz megvizsgáltatott. A város levén egyik panaszos fél, Komjáti[307] s Gonda,[308] szomszédjai, egyességet akartak erőszakolni, mert igazságtalan előnyben részesültek s meg akarták tartani, a parasztok panaszait pedig mint apróságokat, tekinteten kívül akarták hagyatni. Én azonban közbeszóltam, hogy az uradalom nem engedheti meg, miszerint a megállapított ítélettől eltérés történjék. Ők sugdosni kezdték, hogy jobb, ha nem szólok, mert az uradalom kelleténél többet kapott. Erre megharagudtam, s kijelentettem, hogy az uradalom egy talpalatnyival sem akar többet, mint ami jogosan illeti, s hogy érdekének fogja tekinteni, hogy a legszegényebb parasztnak éppen oly igazság szolgáltassék, mint neki. Azután nekik fordultam, s jó erősen megpirongottam őket úgy, hogy különösen Gonda, csak úgy izzadt bele. A dolog vége az lett, hogy a mérnök utasíttatott, január 10-éig új tervezetet készíteni. Reánk nézve ez nem változtat semmit, hacsak nem annyiban, hogy még jut nekünk

306 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.
307 Komjáthy Anzelm (1818–1900) Nógrád vármegyei tiszti főügyész.
308 Gonda János rimóci jegyző.

egy pár hold; általános a meggyőződés, hogy némi rövidséget szenvedtünk, különben erről csak akkor győződhetünk meg, ha a régi telekkönyv s az általánosítás a mérnök által kiadatnak.

Kabzánnal[309] egyáltalán nem vagyok megelégedve, se az én, se Tóth[310] utasításait nem igen akarta követni, félt az emberek érzékenységét sérteni, s a többi ügyvédekkel tartott. Ezt Frideczky[311] is észrevette, s meg is jegyezte, hogy igen jó, hogy magam is jelen vagyok, s hogy tanácsolja, vegyek részt a többi commassatióknál [tagosításoknál] is.

Tóth nem ment Gyöngyösre, itt veszünk valószínűleg lovat; Lanilia egészen ki van fizetve. Bácsi[312] szombaton tér Pestre vissza. Én holnap félbeszakított munkámat folytatom, sietnem kell, hogy elkészüljön.

Micsoda felelet az Holtzendorftól,[313] melyre Müller k[is]a[sszony][314] utolsó levelében Tóthnak hivatkozik? Én még nem tudok róla semmit, nem kaptam még senkitől sem levelet.

Remélem, jól vagytok mind.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 77.

309 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.

310 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi felügyelője.

311 Frideczky Lajos (1817–1902), Nógrád vármegye alispánja.

312 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

313 Franz von Holtzendorff (1829–1889) neves német büntetőjogász, a berlini egyetem tanára, az *Allgemeine Deutsche Strafrechtszeitung* szerkesztője.

314 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

21. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. november 24.
Kedves Papa!

Villim János itteni szabómester kért, hogy neked írjak. Besztercebányán van egy Villim Ferencz nevű kitűnő tanuló fiú, aki most egy Mária Therezia-féle váczi s budai üres 120 ft-os stipendium elnyeréséért folyamodott. Az ügy Tanárkyn[315] fordul meg, Villim kéret, hogy mint Szécsényből valót, pártfogolásd

A másik ügy, amelyben írok, is iskolai. Szontagh[316] ugyanis kályhát állított itteni protestáns iskolánkba, én pedig utólagos jóváhagyás reményében megrendeltem, hogy a megkívántató fát e télen az uradalom szolgáltassa oda. Tegnap éjszaka vagy három hüvelynyi hó esett, mely mégsem olvadt el. Beállt tehát a tél, s a rét feltörése tavaszra marad.

Megyei munkálatommal készen leszek a hét közepéig, majd három napom marad a másolásra. Alig fog hatodfél ívnél többre terjedni.

Károlykának kérlek mondd meg, hogy a főerdész a Szalatnyában császármadarat lőtt. Én jól vagyok, remélem, ti is mind. Mikor teszed meg szentesi interpellátiódat? Ezt el ne mulaszd, kérlek, látom itt is a vidéki emberek ily szamárságokra mennyit tartanak.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 78.

315 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

316 Szontágh Pál (1820–1904) birtokos, országgyűlési képviselő, az evangélikus egyház támogatója.

22. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. november 26.
Kedves Papa!

Örülök, hogy Lónyai[317] fizetett, s nem értem Eötvöst.[318] Hogy szólsz, az igen jól van, hadd ismerjenek az emberek, s kivált a zsidók.

Holtzendorf[319] levelével kérlek ne csinálj az újságokban lármát, kérlek Papa. Privát levél, nem arra való, hogy kiadassék, s én nem akarok indescret lenni. Továbbá nem akarok a lapoknak bármiképp lekötelezettje lenni, mert rosszul viselték magokat irányomban; s akkor sincs kedvem Tauffert[320] különösen kidicsértetni, pedig az egésznek az volna vége; ő elérte célját, ki van küldve, most, ha tovább akar haladni, emelkedjék saját erejével. Holtzendorffnak ma felelek, eddig reá nem értem.

Megyei munkálatommal holnapután elkészülök; hatodfél sűrűn írott folio ívre terjed. Pénteken, szombaton, vasárnapon lemásolom, hétfőtől kezdve Gyarmaton[321] leszek, hol a választmány, azt remélem, módosítás nélkül elfogadja. Irálya, tudom, fényes, különösen elején, s hiszem vége is sikerülni fog.

8-án Tóthttal[322] együtt Pestre szándékozom jönni, honnan 12-én reggel Verebre[323] megyek. Az „esti lapok”az itteni casinóba járnak Az ide mellékelt sorokat add át, kérlek, Lillának;[324] remélem, jól vagytok mindnyájan.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 79.

317 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

318 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.

319 Franz von Holtzendorff (1829–1889) neves német büntetőjogász, a berlini egyetem tanára, az *Allgemeine Deutsche Strafrechtszeitung* szerkesztője.

320 Tauffer Emil (1845–1891) jogász, Pulszky Ágost egyetemi és szerzőtársa, közös művük, *A börtönügy multja, elmélete, jelen állása különös tekintettel Magyarországra* címmel nem sokkal korábban, 1867 szeptemberében jelent meg (Pest, 1867).

321 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

322 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak gazdasági felügyelője Szécsényben.

323 Vereb – település Fejér megyében, ahol a Végh család, Pulszkyék barátai laktak.

324 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

23. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1867. november 30.
Kedves Papa!

Nem értem a kormányt s pártotokat, hogy engedheti meg, hogy a vallásszabadsági kérdésben a bal olyan előnyös állást foglaljon el. Mert Tiszának[325] ez egyszer igaza van, s a Pesti Napló s Esti lap cikkei nyomorultak. A kérdés nem abban fekszik, hogy van-e zsidókon kívül más be nem vett vallású honpolgár, ámbár az is van, hanem abban, hogy lehessen; ez az egyedüli mód, melyen a papságot, a miénket is, féken tartani, az egyedüli, melyen itt vallásosság ébreszthető. Különben e kérdés szabad, nem miniszterialis; s reménylem a Deák párt nagy része is szabadelvűen szavaz. Jó volna, ha beszédet tartanál, s ez egyszer a baloldali felfogás mellett, éppen, mert Eötvösnek[326] barátjai vagyunk s azért, ha ostobaságot tesz, sokkal nagyobb jogunk van ellene felszólalni. Nagyon jó volna, ha beszélnél, hidd meg, országszerte benyomást tenne, kiütné a baloldal kezéből a fegyvert, s népszerű is volna, mert a nép éppen nem bánja, ha a zsidók „extrawurst”-ot [kivételezést] nem kapnak, az ily mindenképpen kedvező alkalmat pedig nem kéne elszalasztani.

Én ma elvégzem megyei munkálatom másolását. Egészben sikerült, meg van kellőleg philosophiával spékelve, hasonlatokkal garnírozva, s még Nógrád megyei localis patriotismussal is paprikázva. Azért hiszem, hogy tetszeni fog; mert amint Tasso[327] az orvosságot mézes pohárban nyújtja a gyerekeknek, úgy a magyar spectabilisnek [tekintetesnek] gulyáshúslében kell feltálalni. Hasonlataim azonban nem ilyen vadak, mint ez; hiszem, téged is ki fog elégíteni.

Holnap megyek Gyarmatra,[328] s ha ott nekem valami bajt nem csinálnak, mához egy hétre Tóthtal[329] együtt lemegyek Pestre. Ő terveit is elő fogja akkor terjeszteni.

325 Tisza Kálmán (1830–1902) nagybirtokos, politikus, országgyűlési képviselő.
326 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.
327 Torquato Tasso (1544–1595) olasz költő, drámaíró.
328 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.
329 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

Arról gondoskodtam, hogy idecímzett leveleimet Gyarmaton is megkapjam. Meg nem foghatom, Kelemen[330] miért nem felel nekem. Ez csúnyaság tőle. Köszöntöm Lillát,[331] csókolom a gyerekeket,

szerető fiad Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 80.

24. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Vereb,[332] 1867. december 27.

Kedves Papa!

Itt rekedtem a nagy hóban. A vasút s a posta nem járnak; Végh,[333] aki Pesten volt ma egy hete, majd megfagyott, amint visszajött, beteg volt két napig, s azt mondja, várjak nyugodtan, míg a rossz idő elmúlik, őrültség volna magamat bizonyos betegségnek kitenni. Szeretnék már nálatok lenni, aggódom miattad, s röstelném, ha Gyarmatra[334] elkésném, de mit tehetek? Ezt a levelet is Végh kertésze viszi be, aki két paraszttal együtt megkísérti, valjon átjuthat a fuvatagokon, melyek sok helyt ölesek, az országutakon is.

Különben jól volnék, Véghék mint mindég szívesek, német cikket írogatok Holtzendorf[335] számára. Csak nálatok ne legyen baj! Csókolom a gyerekeket.

Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 81.

w

330 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

331 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

332 Vereb – település Fejér vármegyében, ahol a Végh család, Pulszkyék barátai laktak.

333 Feltehetőleg Verebi Végh János (1845–1918) jogász, Pulszky Ágost egyetemi tanulótársa.

334 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

335 Franz von Holtzendorff (1829–1889) neves német büntetőjogász, a berlini egyetem tanára, az *Allgemeine Deutsche Strafrechtszeitung* szerkesztője.

25. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 3.
Kedves Papa!

Nagy náthám van, s ennek folytán tegnap és ma a szobában maradtam, de holnap berándulok Gyarmatra.[336] Itt beszéltem már Kabzánnal,[337] aki figyelmeztetett, hogy a Varsány[338] eladását tárgyaló szerződést már leküldte hozzá aláírás végett. Eszközöld hát ki Artner[339] által kérlek, mielőbb a gyámhatósági helybenhagyást Budán, s küldd vissza a szerződést, hogy a telekkönyvnél a szükségesek megtörténhessenek.

A Weiszkopf-féle pert aligha tegnap vagy ma fel nem küldték. A fellebbezési válaszban a felperes főleg azon állítólagos pontra fektet súlyt, hogy Forgács Pál[340] adósságai kevesebbre rúgtak mint 375 ezer forintra, a külömbözet tehát megtérítendő, s hogy mi ezen adósságokat máig sem ki nem fizettük, se be nem váltottuk. Kérlek, tudakoztasd ki Artner által, ki lesz a referens, szólj Zsivorával,[341] hogyan történjék az informálás, ha te éppen Bécsben volnál, s írd meg, kérlek, mikor jöjjön le Kabzán Pestre, veled vagy Artnernél együtt, informálni.

Tóth[342] izeni, hogy jó volna, ha minél elébb küldenéd meg a pénzt az ökrök vásárlására. Itt most olvadás állt be. Csókolom a gyerekeket.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 82.

336 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.
337 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.
338 Varsány – település Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol a Pulszkyaknak birtokuk volt.
339 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.
340 Forgách Pál gróf (1794–1854), Pulszky Ferenc tőle vásárolta meg a szécsényi uradalmat 1846-ban.
341 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.
342 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

26. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 9.
Kedves Papa!

Tegnap este visszajöttem Gyarmatról,[343] be nem várva a gyűlés végét. Elfáradtam a sok munkában és olvasásba, s azt gondoltam, kényelmesebb lesz magamat itthon kihevernem. Munkálatomat némi csekély változtatással elfogadták, beszédemet, melyet mellette tartottam, bár többen megdicsérték, csak ketten fogták fel kellően, Balogh[344] és Muzslay,[345] különben nem történt semmi, a népnevelési egyletekkel nem gondolnak, a terv megbukik az általános közönyösségben.

Holnap tagosítási, hétfőn egyházi gyűlés lesz. Azután nekiülök a tanulásnak. Kabzánnal[346] intézkedtem, hogy a parcellák, melyek tévedésből még a fiscus nevére vannak írva, nevünkre átírattassanak. A megyénél is tettem lépést e végett, s hiszem, hogy a dolog akadály nélkül megtörténjék. Kérlek, ne hanyagold el a varsányi eladási szerződés aláírását s helybenhagyatását s intézkedj az informálás iránt a Weiszkopf perben. Mert ha Bécsben léssz, mindez sok alkalmatlanságot fog okozni, hacsak addig rendbe nem jön.

Küldd meg, kérlek, Tóthnak[347] az ökrökre, valamint az árkolási s kerítési munkálatokra szükséges pénzt is, hogy elutazásod által ez se késleltessék.

A kertészt új feltételekkel ismét felfogadtuk. A kert egészen a miénk, ő pedig fizetést kap. A rendezést magam veszem a kezembe. Ezt Lillának[348] mondd meg, hogy a varrónét tudósítsa, miszerint férje számára itt nincs kilátás.

343 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

344 Balogh Antal Nógrád vármegyei politikus.

345 Muslay Sándor (1814–1902) nagybirtokos, többször a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője.

346 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak ismerőse Szécsényben.

347 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

348 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

Lilla írja, hogy több levelem fekszik Pesten. Küldjetek el, kérlek, mindent, ami nekem szól, Kelemen[349] is küldje meg a könyvet, melynek megszerzésére kértem, hacsak nem szükséges, innen most nem mozdulok. Írd meg, mikor indulsz Bécsbe, kérlek; Bácsit,[350] Lillát köszöntetem, a gyerekeket csókolom.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 83.

27. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 11.

Kedves Papa!

Tegnapi leveled vételével rögtön Jauluszhoz[351] küldtem, s Tóthot[352] felvilágosítottam tévedéséről. Jaulusz a rozsért még 3000 ft-on felül tartozik, az ökrökre tehát eleget kapunk tőle, sőt, az összegből maradni is fog még az árkolási munkálatokra. A hollókőiek is fizetnek, a csitáriakkal holnaphoz egy hétre végezünk, Kabzánt[353] sürgetem a hátralékok miatt.

Az 1866-iki számadást átnéztem s rendben találtam. Kiszámítottam belőle a valóságos bevételt, mely 59.000 ft-ra rúgott, ebből maradt tisztán 19.900, nem több. Az adó 10.600 ft-ot tesz, a kezelési költség (tiszti s béres fizetések, napszámok, nyugdíjak) szintén 10.000 ft-ot. Hátralék maradt 3000 ft, nagyobbrész azonban befolyt azóta, rossz adósság 800 ft-nál nincs több.

Ezek a legérdekesebb tételek. Az 1867-iki számadások még nem készek, annak idején átnézem azokat is s eredményüket bővebben közlöm. A commassationalis [tagosítási] gyűlés megvolt tegnap s ma végleg megállapíttatott az új sorrend. Egy lépéssel tehát haladtunk. Holnap s holnapután egyházi gyűlés lesz. Kedden aztán a kerékvágásba jövök s tanulni kezdek rendszeresen.

349 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

350 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

351 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

352 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője.

353 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.

Forgách Kálmánt[354] sürgetted-e, kérlek, hogy észrevételeit tegye meg Kabzán allegatióira [bizonyításaira]? Ezt az ügyet is jó volna elintézni. A posta sietett. Én jól vagyok, remélem, nálatok sincs baj.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 84.

28. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 15.

Kedves Papa!

Megtartottuk a közös egyházi tanácskormányt Petheőn, s annyira vittük, hogy Salli s a selleiek beleegyeztek Szécsény anyásításába, s Kováchy, Petheő, Pőstény, Dolyán, Kér, Sécz, Piliny[355] átengedésébe 2400 ft-nyi tőkekárpótlás, illetőleg ennyit biztosító kötvény s ez után fizetendő kamatok fejében. Most a legközelebbi kérdés az, ez hogyan lesz előteremtendő. Papunknak meghagytam, hogy az eredeti tanácskozmányi jegyzőkönyvnek, mely a körülményeket részletesen felderíti, másolatát küldje meg Székácsnak.[356]

Tegnap elintéztem Gyarmaton[357] a telekkönyvi kiigazítási kérdést. Egyúttal Révayval[358] találkozván, ez megyei feliratom expeditiója iránt kezdett nehézségeket tenni; mindjárt beláttam, hogy nem szereti, hogy a kérvényt a képviselőházhoz, s a tudósítást a többi megyékhez én jegyezzem alá, oly módot javasoltam tehát neki, mely szerint magát a kérvényt senki se írja alá, de az csak Nógrád közönségének nevében terjesztessék fel, a végzést pedig, mellyel az a többi megyének megküldetik, ő ellenjegyezze. Én nem bánom, ott van-e, nincs-e a nevem.

354 Forgách Kálmán gróf (1806–1872), nagybirtokos.

355 Kovácsi/Szécsénykovácsi és Pető (ma: Kováčovce), Kiskér és Nagykér (ma: Kiarov), Pőstény (ma Szécsény része), Dolyán (ma: Benczúrfalva), Piliny. Szécsény az alsózellői anyaegyház filiája volt, 1869-ben önállósult a gyülekezet, éppen a Pulszkyak támogatásával.

356 Székács József (1809–1876) evangélikus lelkész, a bányai egyházkerület püspöke, a Pulszkyak barátja.

357 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

358 Révay Gusztáv, Nógrád vármegye főjegyzője.

Most a tanulásra adtam magamat, s egyébként csak a szükségesekkel foglalkozom, minden Dante[359] fordítást, cikkírást, megyei dolgozást kizárnak a rigorosumi [szigorlati] előkészületek, elannyira, hogy az újságot is alig olvasom. Február végével, azt hiszem, képes leszek az első vizsgát letenni, akkor természetesen bejövök Pestre, de előbb nem, kivévén, ha elkerülhetetlenül megkívántatik.

Remélem, hogy kiállításod lármát okoz s sikerül. Csókolom a gyerekeket.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 85.

29. Pulszky Polyxéna és Tanárky Gyula Pulszky Ferencnek

[H. n., d. n., 1868. január 24.]

Kedves édes Papám!

Mikor jösz vissza Bécsből? már olyan hoszúnak tetszik nekem az idő. Most 2 orakor talán Trefort-ékkal[360] kimegyünk a városligetbe szánkózni. Tegnap egy figurát tánczoltunk már a Kádrilyból [társastánc, francia négyes]. Csiku[361] vasárnap Pozsonyba megy Gizellával es Tóth bácsival.[362] Azóta hogy elmentél még egy levél sem jött neked. Ha lehet Károly német probatelére elmegyünk. Már egyszer az akademiaba voltunk, de akkor csak egy úr volt otto. Sokszor tiszteltet Müller kisasszony.[363]

Maradok szerető leánod

Poli

359 Dante Alighieri (1265–1321) itáliai költő. Pulszky Ágost Dante több versét is magyarra fordította, 1865-ben pedig tanulmánya jelent meg róla a *Koszorú* című lapban.

360 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus és felesége, Rosty Ilona, valamint gyermekeik, Ágnes, Edit, Ervin és Mária. Trefort Edit a későbbiekben Pulszky Polyxéna barátnője.

361 Tanárky Gyula (1815–1886) a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

362 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben. Lánya, Tóth Gizella (1851–1910) a Pulszky család jó ismerőse.

363 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

[a levél folytatása]
Pest, 1868. január 24.
Tisztelt kedves barátom!

Ide melléklem Nagymamától[364] tegnap érkezett s az enyimébe zárt levelet. A másik levéltöredék is a napokban jött hozzám a szegény öreg Jansától.[365] Egy kis exposét arról, hogy tulajdonképp mit kér, átadtam, mikor megérkeztem, de ez természetesen nincs kezénél. Tehát, ha „Gnadengehalttot" [kegydíjat] nem kaphat anélkül, hogy Bécsbe kelljen visszamennie és kész keresetét Londonban otthagynia, – hát legalább „Abfertigungot" [végkielégítést] kér, miután oly fatális módon fosztatott meg hosszú éves szolgálatai gyümölcsétől. Az elbocsátási irat mását is Jansa kívánságára ide szánom. Tudom, hogy az efféle „Vervendung" [felhasználás] kegyednek kellemetlen. De miután nem régiben is oly nagylelkűnek mutatta magát egy jellemtelen semmire való iránt, a ki házánál és asztalánál élvezett jótétemények meghálásául, ahol csak járt, azután mindenhol piszkolta gyalázta kegyednek nevét, – ha mondom, ezen embernek nem rég hivatalt szerzett: úgy nem skrupulozuskodhatom [aggályoskodhatok], sőt, egyenesen lelkiismeretemtől felhívva edzem magamat, egy oly más embernek ügyét kegyednek ismételve pártfogásába ajánlani, aki soha nem volt kegyedhez és családjához ál, hanem mindig valódi barát, és a ki öreg napjaiban kenyerét csak azért vesztette el, mivel ügyünk eránt s azok eránt, kik ügyünkért szenvedtek, emberségesen érzett és cselekedett!

Négy-öt hét alatt csak akad alkalom, mellyel mellette illető helyen oda fent egy pár hathatós szót szólhatni!

Tegnap volt a régiségkiállításnak első, csötörtöki napja. Henslman[366] 12–1-ig praelegált [felolvasott], – én 3 órakor „vor Thorschluss" [zárás előtt] voltam ott. Csak 18 jegy kelt el tegnap. Vasárnap volt a legfrequensebb [legnépesebb] nap – 32 látogatóval. Bizony a moslemék fővárosában több részvét mutatkoznék ily tárgyak s ily ügy iránt, mint itt!

364 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa. Időskorában Firenzében élt.

365 Leopold Jansa (1795–1875) cseh zeneszerző és tanár, hegedű előadóművész, aki 1849 után emigrációban élt Londonban, 1868-ban tért vissza Bécsbe. Ő szerzett zenét Pulszky Teréz angol nyelvű mesejátékokat tartalmazó kötetéhez (*Three Christmas Plays for Children*, London, 1858).

366 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.

A gyermekek s a többiek is egészségesek. Károlnak[367] holnap kezdődnek próbatételei – eleget tanul. Magam holnapután reggel indulok Tóthtal[368] Pozsony vidékére, de 4–5 napnál tovább nem leszünk távol. A fájuhászokatokat [fajjuhászatokat] fogjuk megtekinteni. Kegyednek jó egészséget, kevés unalmat, de a delegátiós munkálkodásnak még kevesebb dicsőséget kívánva maradok igaz szellemmel,

T. Bácsi[369]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 3.

30. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 26. vasárnap

Kedves Papa!

Miután éppen ma egy hete Bécsbe indulásod előtt pár órát még veled töltöttem, azon felül egy napig maradtam Pesten, amikor is barátaimat meglátogattam, tanáraimmal szóltam s első szigorlatom határnapjául február 21-ét tűzettem ki. Kedden hazajöttem s mindjárt a tanuláshoz fogtam, mely azonban tegnapelőttől fogva egész máig félbeszakasztatott. Rám rontottak ugyanis egész váratlanul Frideczky,[370] Ottlik[371] s kíséretükben még többen, s azt kívánták, jöjjek el velük egy napra Csécsére Fráter Pálhoz.[372] Nem volt semmi kedvem ilyes látogatást tennem, de láttam, hogy egyrészt neheztelni kezdtek, másrészt, hogy csakugyan az egész vármegye Balogh,[373] Repeczky,[374] Komjáthy[375] is elmennek, s így rászántam magamat a másfélnapi haszontalan

367 Pulszky Károly (1853–1899) ekkor a pesti Evangélikus Gimnázium diákja volt.

368 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

369 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

370 Frideczky Lajos (1817–1902), Nógrád vármegye alispánja.

371 Ottlik Ákos, Nógrád vármegye másodalispánja.

372 Fráter Pál (1808–1881) birtokos, liberális politikus, Nógrád vármegye volt alispánja. A Fráter családnak a Nógrád vármegyei Csécse településen volt kastélya.

373 Balogh Antal Nógrád vármegyei politikus.

374 Repeczky Ferenc (1801–1870) birtokos, Nógrád vármegye főpénztárnoka.

375 Komjáthy Anzelm (1818–1900) Nógrád vármegyei tiszti főügyész.

unatkozásra, s befogattam. Ma reggel hazajöttem, s most ki nem mozdulok innen többé, bármi történjék is, míg 19-én a vizsgára bemegyek Pestre.

Kabzánnak[376] átadtam a négy kötelezvényt.

Tóth[377] tegnap indult el, hogy Bácsival[378] a Pozsony melletti juhászokat nézze. Megkértem, hogy Váczott nézzen félfedeles kocsit, mert ezt vennünk kell mindenesetre, hiszen kell még nekem is, aki most, ha történetesen eső esik s éppen akkor kéne utaznom, ki volnék okvetlen az átázásnak téve. Ökörvételeiről s további szándékairól Tóth bizonyosan maga tudósított már.

Én most jól vagyok, ma kaptam Bácsitól s az öreg asszonytól[379] levelet. Ez azt akarja, hogy február végével jöjjek, töltsek nála egy holnapot, ami persze képtelenség, de arra utal, hogy az öreg asszony tavaszra aligha szándékozik ide jönni.

Remélem, te is jól vagy, maradok,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 86.

31. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. január 28.

Édes kedves kis Leánykám!

Vettem kedves leveledet, melynek megörültem, mert tőled jő, kit annyira szeretek. Mikor ide jöttem, azt gondoltam, hogy itt kipihenhetem magamat, pedig itt is csak annyi a dolog, mint Pesten.[380] Meddig fogunk itt maradni, még most nem tudhatom. A császári ebédnél egy cukrocskát eltettem számodra és egyet Gari számára, nem igen szép, csak azért vettem, hogy lásd, miként sohasem felejtelek el. Mondd meg Károlynak, hogy örülni fogok, ha meghallom, hogy nem-

376 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.

377 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

378 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak hívták.

379 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

380 A kiegyezést követően létrejött „a közös ügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött bizottság”, amely először 1868. január 19-én ült össze Bécsben. Az elnökének Somssich Pált választották, tagja lett Pulszky Ferenc is.

csak a latinból, hanem mindenből jó vizsgát adott. Sajnálom, hogy Lilla kisasszony[381] megint nem jól érezte magát.

Isten Veled kedves galambom. Most és mindig maradok szerető atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 9.

32. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény 1868. január 29.

Kedves Papa!

Meghagyásodat követve, ismét írok, bár alig van mit. Nekifeküdtem a tanulásnak s a héten a tárgyakban először átmenést elvégzem. Ennek folytán elmegyek hétfőn a kisgyűlésre s egész kényelemmel fogok majd a másodszori áttanuláshoz, melyre két heti időm marad.

A tanulás azonban nem tartóztat a szabadban való mozgástól. Nekikezdtem erélyesen a kert és park rendbehozásához, megjártam mindent a kertésszel együtt, megvizsgáltam mindent, s némi részben már intézkedtem, amennyiben tudniillik ezt anélkül tehettem, hogy pénzre szükségem legyen. S remélem e részben szabad kezet is fogsz nekem hagyni. A parkban kijelöltem a száraz fákat, amelyek kivágandók, továbbá megrendeltem, hogy az ákácokat mind nyesni kell, s a többi át letisztítani, valamint a vad bodzának s komlónak egy részét kipusztítani, mely a fiatal hajtásokat elnyomja, s az utakat begazosítja. Erre találok embereket, kiknek fizetésül a gallyak egy rész utalványozom. Igaz, hogy Tóth[382] jobban szerette volna, ha a száraz fák s gallyak csak akkor s annyiban vágassanak le, amikor s amennyiben a téglavetőnél szükség van rájok, de a park nem erdő, mely a téglavető szükségei fedezésére volna hivatva; a fát pedig akkor kell nyírni, amikor növése igényli. Továbbá megvizsgáltattam a létrákat, melyek a ház fedelére s a kéményekhez vezettek; ezen vizsgálatnál kitűnt, hogy a felsők egészen elkorhadtak, s veszélyesek voltak, újakat csináltattam, tehát mégpedig úgy, hogy többé nem elől állnak, hol a kastélyt csúfították, de oldalt, a kis kertben, hol a fák egészen elfödik, s az istálló udvarban. Tóth ez[t] mindig lehetetlennek mondta s meg sem kísérelte, én keresztülvittem s így jól van. Végre most az udvarban

381 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

382 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi felügyelője.

a disznóól ajtaja előtt elég nagy félkört képező korlátot csináltatok, mert az nincs rendjén, hogy a disznók szerteszét szaladjanak udvarunkban. Tulajdonképpen nincs is ott helyük, de Tóth sertéseit nagyon kedveli s nem akarom szívének a tőlük való megválás keserveit okozni. A korláthoz szükséges fa megvan, s más célokra nincs szánva, a munkát is a kertészbojtárok végzik, ehhez sem kell a gazdaságtól semmi. Én nem értek a gazdasághoz, de Tóth nem a szépséghez; a kert dolgában én rendelkezem jóváhagyásod reményében s nem engedem, hogy más beleavatkozzék.

Februárban a kertészt beviszem magammal s akkor beszerezzük a szükséges magokat s csemetéket. Ez már pénzbe fog kerülni, talán 100 ft-ig, több semmiesetre, s ezenfelül még 100 ft lesz az idén szükséges az udvar s park rendbehozatalára. Ezt az öregasszonytól[383] fogom elkérni, aki úgyis már második levélben zaklat, nem kell-e nekem valami, mert még nekem mit sem küldött új évre. Ha három éven át két-kétszáz forintot költünk a kertre s parkra, egészen rendben jönnek.

A ház helyreállítása persze többe fog jönni. A kályhák mind rendben vannak, s a pallókon sem okvetlen szükséges az újítás, de az ablakokat aligha nem lesz kikerülhetetlen megcsináltatni. Másról, mint ilyesmiről nem írhatok, mert nem történik semmi. Tóth még útján van, a jövő hét elejére várjuk vissza.

Igaz, egy kiadás kikerülhetetlen; egy félfedeles kocsit kell vennünk; ha eső esik, nem járhatok egészen nyitott kocsin. Váczott kapni jó félfedeles kocsit, négy üléssel 480 ft-ba kerül.

Többek közt beszéld el Szontagh Palinak,[384] ha látod, hogy a Nógrád megyei fiatalsági kör hazaárulónak nyilvánította, s nem híjja meg a bálra, épp oly kevéssé, mint a főispánt, meg Forgách Antalt.[385] Frideczky erre kijelentette, hogy nem adja ma a megyeház termét a bál számára, s most alkudozás foly ennek folytán, valjon meghíjják-e a hazaárulókat vagy inkább ne tartsanak bált, mintsem hogy Szontághot olyan embernek ismerjék, akivel hazafi társaságban összejöhet. S ez nem tréfa, de komolyan áll.

Itt lesz egy szélsőbaloldali követjelölt, Básthy Barna.[386] Már most is korteskedni kezd. A magyar lapokra bosszankodom, alig szólnak pár szót a delegátiókról.

Isten áldjon,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 87.

383 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

384 Szontágh Pál (1820–1904) Nógrád vármegyei politikus, országgyűlési képviselő.

385 Forgách Antal gróf (1819–1885), nagybirtokos, Nógrád vármegye volt főispánja.

386 Básthy Barnabás jogász, Nógrád vármegyei politikus.

30. Ismeretlen fényképész: A Pulszky család kastélya Szécsényben, fénykép, 1900 körül

33. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek

Pest, 1868. január 30.
Édes jó Papám!

Köszönom szépen leveledet a mi ma jött meg. Károlynak még két vizsgát kell letenni és ha azokat letette akkor majd fog neked írni. Az van az ujságban hogy Vámbéri[387] úr el van jegyezve Arany Kisasszonnyal.[388] Vasárnap Trefortékkal[389] mentünk szánkozni, és aztán oda mentünk az egész estére és Boval is oda jött és tanczoltunk és csak fél tizenegykor jöttük haza. Tegnap itt ho esett és ma már elsöpörtek. Lilla[390] még mindég ágyban fekszik.
Maradok téged mindig szerető leányod.
Poli

[a levél folytatása]
28-án kelt kedves levelére válaszol, Guszti úrról csak az a kevés hír van, amit Tóthné 26-án Szécsényből írt. Eszerint Guszti úr jól van, két napot kirándult a megyei urakkal egy bizonyos Fráter úrnál Csécsen. Tegnap ért vissza épségben és keményen akar tanulni. Tóthné reméli, hogy von Walter asszony időben bejelenti a döntését, hogy Szécsénybe jön, hogy a szobákban megtörténhessenek az előkészületek. Guszti úr most a teremtől balra lévő két szobában lakik, és a kályhák már annyira füstöltek, hogy az kellemetlen volt neki. Lilla kisasszony még mindig fekszik, Bakody doktor szerint nem vigyáz magára, a minap is nyitott ablaknál találta fekve, erősen izzadva, miközben kint öt fok hideg volt. Nagyon sajnálja, hogy Pulszky pihenés helyett csak még többet dolgozik Bécsben, méghozzá kellemetlen munkát; s hogy Polinak az édesapja látogatásához fűzött reménye nem fog teljesülni. Őszintén reméli, hogy Kalchberg bárótól kielégítő dolgokat hall. A gyerekek jól vannak és boldogok; Károly hétfőn írni fog.

387 Vámbéry Ármin (1832–1913) közép-ázsiai utazó, magyar orientalista.

388 Arányi Kornélia (1846–1914), Arányi Lajos egyetemi tanár lánya. Az eljegyzés 1868 januárjában volt, *Fővárosi Lapok* 1868. január 30.

389 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus, felesége, Rosty Ilona, valamint gyermekeik, Ágnes, Edit, Ervin és Mária.

390 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

Geehrter Herr von Pulszky!

In Erwiderung auf Ihre werthen Zeilen vom 28. bin ich im Stande Ihnen einige, wann auch schpärliche Nachrichten vom Herrn Gusti zu geben, indem Frau von Tóth[391] mir am 26. aus Szécsény schrieb. Sie sagt: „Herr Gusti ist gesund. Er war zwei Tage auf einem Ausfluge mit den Comitats Herren bei einem sogenannten Herrn Frater[392] in Csécse,[393] das zwei Stunden von hier entfernt ist.

Heute Mittag kam er wohlbehalten zurück, und sagt mir, er wolle sich nun nicht mehr rühren und fleißig studiren." Nachher fügt Frau von Tóth noch hinzu: „Ich hoffe Frau von Walter[394] wird wohl bei Zeiten ihren Entschluß (über das nach Szécsény kommen) der Familie kund geben, damit die Vorbereitungen in den Zimmern vorgenommen werden können. Herr Gusti wohnt jetzt in den beiden Zimmern links vom Saal, dann die Öfen rauchten schon so viel, daß es ihm unangenehm war."

Fräulein Lilla[395] liegt noch still im Bette, ich fragte heute Dr. Bacody[396] darüber, ob man sich Sorge um sie machen müsse, allein er sagt, sie habe sich dies neue Unwohlsein, (dann es sei nicht ein Rückfall) dadurch zugezogen, daß sie sich durchaus nicht zu schonen verstehe; so hätte er sie neulich in starker Transpiration bei offnem Fenster liegend gefunden, während es draußen fünf Grad Kälte war – das solle ich Ihnen nur schreiben.

Daß Sie in Wien statt Erholung nur mehr Arbeit finden, und noch dazu eine wenig angenehme, bedaure ich sehr; da wird wohl auch Poly's Hoffnung auf Ihren Besuch hier nicht in Erfüllung gehen.

Ich wünsche von Herzen, Sie mögen vom Baron Kalchberg[397] nur befriedigendes hören, und setze eigentlich keinen Zweifel darin nach dem was Frau von Walter schon über Fräulein Köszel erfuhr – die Kinder sind wohl und vergnügt; Carl wird Ihnen am Montag schreiben. Es empfiehlt sich Ihnen hochachtungsvoll,

Johanna Müller[398]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 4.

391 Tóth Dánielné Tanárky Auguszta (1817–1882).

392 Fráter Pál (1808–1881) birtokos, liberális politikus, Nógrád vármegye volt alispánja.

393 Csécse – Nógrád vármegyei település, ahol a Fráter családnak kastélya volt.

394 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

395 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

396 Valószínűleg dr. Bakody Tivadar József, a Pulszky család orvosa Szécsényben.

397 Feltehetőleg Joseph von Kalchberg báró (1801–1882), politikus.

398 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

34. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. január 31.
Kedves Papa!

Tegnap levén a helyiség hitelesítésére kitűzött határnap, Kabzánt[399] beküldtem Gyarmatra,[400] hogy az ott benyújtandó mérnöki munkálatot megszemlélje s netalán észrevételeit megtegye. Ma pedig elhívattam, hogy referáljon. Úgy látszik, az alispán illetőleg a segédszolgabíró elkésett az ítélet szerkesztésével s így a mérnök is ürügyet talált a halogatásra. Új határnap fog tehát februárban kitűzetni.

Ezen mérnöki munkálat-vizsgálás most még puszta formalitás, mert csak a helyiségről és sorrendről van szó, amely tekintetben bennünket illetőleg semmiféle kérdés nem foroghat fenn. Mindazonáltal Kabzánnak kötelességévé tettem, hogy minden tárgyalásnál legyen jelen, hogy a várható mozzanatokról tudomással bírjunk. Most azt hallom fellebbezés fog történni az alispán ítélete ellen, ez azonban alig hátráltatja az ügyet, mert a valóságos kihasítás úgyis csak nyáron fog megtörténhetni.

Utasításod, s az alispán tanácsa következtében meghagytam Kabzánnak, hogy mikor a mérnök az átszámításokkal elkészül, emeljen szót a harminc hold iránt, melyek bennünket a második Szontagh-féle inscriptio miatt a Forgách István,[401] most Haynald-féle részből illetnek, úgy szintén a kárpótlás iránt, mely bennünket a Szajka-féle érdemdíjazás örökítése folytán záradékszerűleg földben illet, valamint az ezekhez tartozó legelő illetmények iránt, melyek mind a Haynald-féle részből hasítandók ki számunkra. Az igaz, hogy e lépés nagy lármát fog ütni, s kellemetlen összeütközésbe hoz Haynaldékkal;[402] de miután e kérdések szoros összefüggésben vannak az összesítéssel, miután Forgáchék úgy látszik, nem hajlandók egyezkedni, – Hammersperg máiglan sem felelt – nem lehet egyebet tenni, mint az ügyet per útjára ereszteni. Annyi bizonyos, hogy a szécsényi összesítési ügy olyan bonyolult, miszerint még sokáig fog elhúzódni.

399 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszkyak szécsényi ismerőse.
400 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.
401 Forgách István gróf (1792–1866), nagybirtokos.
402 Haynaldék – Szécsényben élő család, Haynald Lajos kalocsai érsek édesanyja és nővére.

Baj lesz most a varsányi elosztás miatt is, melyről a szerződést Artner[403] különben még meg sem küldte. Mert az átíratás a vevőre lehetetlen, míg az átíratás reád és reánk előlegesen meg nem történik; a vevő pedig ezt méltán követelheti. Másodszor a betáblázott adósságok az egész uradalmat terhelvén, minden egyes résszel is járnak; ennek folytán az átiratás csak ezen terhek fenntartásával fog megtörténhetni, kivévén, ha mi a hitelezőket külön nyilatkozatot ki nem eszközlünk, mellyel megengednék, hogy ezen egyes rész az uradalom telekkönyvi kötelékéből kiszakíttassék, s a közös teher alól feloldassék.

Ugyan-e nehézség fogna fennforogni, ha egyszer Drahit[404] el akarnák adni. Most két oldalról is jelentkeztek nálam tudakozódás végett, állítólagosan két oly vevő részéről, akik annyi készpénzzel bírnak, hogy rögtön kielégíthetnének. Én azt feleltem, hogy azon esetben, ha egyáltalján elhatároznák Drahit eladni, ezt csakis rögtöni készpénzfizetés kilátásával tennők; az árt átlagosan holdonként 75 ft-nál, egészben tehát 48.000 forintnál lejjebb semmiesetre sem szabnák. Azt hiszem, e feleletemet helybenhagyott; s bármi további lépésről, mint különben mindenről itten, haladéktalanul tudósítani foglak.

Remélem, jól vagy, mint én.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 88.

35. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek

[H. n., d. n., Pest, 1868. február 3.]

Édes Papa!

kérlek enged meg hogy azt a képet amit Armytage[405] küldött berámáztatsam a te penzedből, várnék vele csakhogy felek hogy elromlik. Maid maskor írok neked. Isten veled kedves Papa maradok szerető leányod

Poli

403 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

404 Drahi – puszta Nógrád vármegyében.

405 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

[a levél folytatása]

Lilla kisasszony nevében ír, aki sajnos még mindig beteg, hogy elfogyott a pénze. Kérjen valakitől, ha igen kitől, vagy Pulszky maga küld pénzt? Lilla kisasszony tegnap és tegnapelőtt egy kicsit fent volt, de elég gyengének érezte magát; ma megint láza van és erős szívdobogása. Károly még nem hallott semmit a vizsgáiról, amint megtudja, írni fog. Most péntekig szünet van és ezt arra használja ki, hogy sok időt töltsön Trefortéknál és a kiállításon. Ha Pulszky Magyarországon nem adná el a gyűjteményét, ő a művészetszerető nagybátyján keresztül javasolhatja a brémaiaknak, hogy szerezzék meg a szülővárosa számára. Ma érkezett meg az Armytage úr által küldött doboz, benne egy szép kép Szécsényről és mindnyájuknak ajándékképek; Guszti úrnak Savonarola elfogása. Armytage úr szíveskedett őt egy festékes dobozzal ellátni; hogyan küldje el neki az árát? Egy kéréssel fordul Pulszkyhoz: szeretne egy csekély összeget a szegény, éhező keleti poroszoknak, Poly és Gari adtak már egy-egy aranyat, Pulszky is hozzájárulhatna. A gyerekek a legjobb egészségnek örvendenek, Szécsényből semmi újat nem tudnak, Tanárky úr csütörtök este óta ott van. Firenzéből semmi hír nem érkezett. Lilla kisasszony tudatja, hogy a házmester kérdezi, most vagy később fizeti-e a negyedéves kamatot. A gyerekek ezerszer üdvözlik, Lilla kisasszony és Viche úr ajánlják magukat.

Pest, 1868. február 3.
Geehrter Herr von Pulszky!

Im Auftrage von Fräulein Lilla,[406] die leider noch immer krank ist, schreibe ich Ihnen, um Ihnen mitzutheilen, daß Letztere mit Ihrem Gelde zu Ende ist. Soll sie sich von Jemandem hier, und von wem, geben lassen, oder wollen Sie selbst ihr schicken? Wünscht sie zu wissen.

Frl. Lilla war gestern und vorgestern ein wenig auf, fühlte sich aber recht schwach; heute hat sie wieder Fieber und heftiges Herzklopfen. Karl hat noch nichts bestimmtes über sein Examen gehört; sobald das geschieht, schreibt er Ihnen. Er hat jetzt Ferien bis zum Freitag und benutzt dieselben, um viel bei Treforts[407] und in der Ausstellung zu sein. Sollten Sie Ihre Sammlung nicht in Ungarn verkaufen, so möchte ich, wenn Sie nichts dagegen haben, durch einen meiner

406 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

407 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus, felesége, Rosty Ilona, valamint gyermekeik, Ágnes, Edit, Ervin és Mária.

Onkel, dessen Steckenpferd die Kunst ist, den Bremern vorschlagen lassen, dieselbe für meine Vaterstadt zu gewinnen.

Heute ist die von Mr. Armytage[408] gesandte Kiste angekommen; sie enthält ein hübsches Bild von Szécsény und Geschenke von Bildern für uns Alle; für Herrn Guszti Savonarola's Gefangennahme, ganz in der Art des andern gehalten. Mir hat Mr. Armytage gütigst einen Malkasten besorgt; wie schicke ich ihm wohl den Betrag von £ s. 2 d. 9?

Jetzt komme ich nun auch mit einer Bitte an Sie; ich möchte unter uns hier eine, wenn auch noch so kleine Summa für die armen, hungerlaidenden Ostpreußen zusammenmachen, Poly und Gari gaben schon jedes einen Gulden dazu; würden Sie mir vielleicht auch einen Beitrag bewilligen?

Die Kinder erfreuen sich der besten Gesundheit; aus Szécsény wissen wir nichts Neues; Herr von Tanárky[409] ist seit Donnerstag Abend zurück. Von Florenz[410] sind seit Ihrer Abonise keine Nachrichten da.

Frl. Lilla[411] läßt Ihnen noch melden, daß der Hausmeister da war, um zu fragen, ob Sie dan vierteljährlichen Zins jetzt oder später bezahlen. Was soll man ihm antworten? Die Kinder schicken Ihnen tausend Grüße, Frl. Lilla und Herr Viche[412] viele Empfehlungen. Hochachtungsvoll

Ihre ergebene

Johanna Müller

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 5.

408 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

409 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó.

410 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

411 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

412 Viche – Óvári Kelemen (1844–1925) magyarosítás előtti neve. Óvári nevelő volt a Pulszky családnál.

36. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. február 5.
Kedves Papa!

Csodálkozom s nem értem, hogy mióta Pestről utólszór eljöttem, még egyetlen egy levelet sem kaptam sem tőled, sem Pestről, pedig neked háromszor s oda is írtam már. Hogy bajod nincs, az újságból látom, miután neved gyakrabban előfordul; hogy Pesten baj nincs, Tóthnétől[413] tudom, aki Müller kisasszonytól[414] kapott levelet, de annál inkább csodálom, hogy senki sem ír. Tóth[415] is azt mondja nekem, hogy ő Pozsonyból írt neked, valamelyikünk levele tehát talán csak kezedbe került.

Én jól vagyok. Hétfőn bementem a kisgyűlésre, s este haza akartam jönni, azonban ott marasztaltak az útvonalak meghatározása s a közmunka felosztása végett kiküldött bizottmány ülése végett. Bár nem voltam e bizottmány tagjává megválasztva, tényleges részt vettem a tanácskozásokban, amit nem bántam meg, mert kivittem, hogy a pásztói vonal, továbbá a Trázs-Szécsényi, valamint a Szécsényt magát átmetsző utak teljes elkészítése s jó karba helyezése az első s még mindenesetre az idén bevégezendő munkálatok sorába felvétessenek, továbbá, hogy a szécsény-endrefalusi-tarjáni vonal a másodrendűek közt az idén első helyre, jövő évre pedig az elsőrendűek közé soroltassék.

El voltam még a megye ideiglenes rendezése végett kiküldött bizottmánynál foglalva, s így csupán tegnap este értem haza. Ma reggel azután összeültem Tóthtal a tavaszi vetések elosztása s általában rendszeres vetésforgás megállapítása végett. Az eredmények a következők. Először számításaink alapján kiderült, hogy az összesítési kihatásánál a mérnök szinte száz holdnyival megrövidített, tekintetbe sem véve Szontagh-Szujka-féle külön követelésinket. Ez különben csak akkor hozható egészen tisztába, ha a mérnök átszámításait bemutatja, amire most február 24-ike van kitűzve, s mi ennek folytán tagunkat felméretjük. Amíg ez pedig nem történik, a táblákat nem lehet kellően felosztani s nem lehet tökéletes vetésforgási rendszert előlegesen megállapítani. Másodszor, a Káprás folytatását képező vízszakadásos oldal fákkal beültetendő. Harmadszor, valamint taval kevesebb, úgy az idén több őszi vettetett el az átlagnál; az idén

413 Tóth Dánielné Tanárky Auguszta (1817–1882).
414 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.
415 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

van repce 40 hold, rozs kétszáz, búza százhatvan hold, míg a rendszeres őszi vetés mennyiség háromszáz holásd Ennek folytán az idén kevesebb lesz a tavaszi, hozzá nem számítva az új törésekbe vetendő kölest.

A bárányok igen szépek, szebbek, mint eddig bármikor. Téli van 1600, nyári lesz 400 körül, az év végével tehát a birkaállomány közelebb lesz a 9, mint a nyolcezerhez. A göbölyöket Tóth eladta. 315 ft-on párját, február utolsó napján hajtandók el. Ez fényes eladás. Tóth 24-én megy Bodrog-Keresztúrra még 13 pár új ökröt venni.

Megnéztük a drahi puszta becsüjét, melyet ő ezelőtt pár évvel készített. 38.000 ft-ra, holdját átlag 70 ft-ra becsülte. Az ár tehát, melyet én mondtam, kissé magas, de ez nem árt. Amint értesültem, a vevő Jánosi volna, a prímási tiszttartó, kinek felesége püspök leánya, s aki Gyarmatra[416] menvén lakni, a szomszédságban keres jószágot, Dolyánt[417] pedig el akarja adni.

Ma délután ismét a tanuláshoz fogok. 16-án Pestre megyek. A Kassa-oderbergi vasút hogy áll?

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 89.

37. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. február 6.

Édes kedves gyöngyöm!

Jól teszed, hogy mindjárt nekem írsz, ha valamire szükséged van. Megengedem, hogy azt a képet, melyet Armytage[418] küldött, az én költségemre berámáztasd, hogy el ne romoljon. Károlyt köszöntöm, ő is írhatna már egyszer, van ideje, hiszen vizsgája után szünidőt kapott. Nagymama[419] azt írja, hogy már elvégezte a dolgot az új nevelőné iránt. Nekem még egy pár napig igen sok dolgom van, azután talán le fogok mehetni hozzátok egy napra.

416 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

417 Dolány – település Nógrád vármegye szécsényi járásában.

418 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

419 Henriette Walter született Mayer (1798–1882) Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa, a Pulszky gyermekek nagymamája.

Isten veled kedves jó leánykám, sajnálom, hogy Lilla kisasszony[420] még mindig beteg.
Szeresd szerető apádat.
[aláírás nélkül]
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 10.

38. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Pest, 1868. február 7.
Kedves Papa!

Miután ma az általános félévi classificatiót [osztályzást] fölolvasták, sietek téged értesíteni felőle; classificatióm következő: Erkölcs jó. Figyelem éber. Szorgalom dicséretes. Írásbeli munkák rendesek. Vallás kitűnő. Latin kitűnő. Görög dicséretes. Magyar dicséretes. Német kitűnő. Történet kitűnő. Számtan kitűnő. Ásványtan kitűnő. Általános dicséretes. Ennek folytán első vagyok.

A kiállításba az emberek nem jönnek, tegnap csak öten voltak a fölolvasáson. Henszlman[421] tegnap írt Eötvösnek,[422] hogy vigye el a császárt oda, talán ha ez ott volt, az emberek is inkább fognak jönni. Armytage[423] a képeket elküldte, ugye be kell rámáztatni őket.
Isten áldjon, kedves Papa, maradok szerető fiad,
Károly
Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 6.

420 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

421 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár. Pulszky Ferenc a Magyar Tudományos Akadémián állította ki eladásra szánt régiséggyűjteményét 1868 januárjában, de nem mutatkozott érdeklődés iránta. *Pesti Napló* 1868. január 17. és 30.

422 Eötvös József báró (1813–1871) politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.

423 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

39. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

[H. n., d. n., 1868. február eleje-közepe]
Kedves Papa!

Henszlman[424] és Ráth[425] éppen most voltak itt s keresték a becsüt, mit meg is találtunk. Ráth kérdezteti, hogy adsz-e neki egy etrusz[k] tükröt, ha szerez neked 1000 forintot?

Köszönöm a ládát, melyet ásványaimnak csináltattál. Mióta elmentél, újra szaporodott gyűjteményem; vettem különösen egy szaphirt Eggernél.[426] Gari megkapta az ásványoknak való ládát s nagyon örül neki. Ráth nem vette meg a Minervát. Eötvös[427] nem vitt el a császárt a kiállításba, s most majdnem senki nem megy oda, Henszlman múltkori felolvasásán csak öt ember volt jelen, miért is nem fog többé felolvasni. Eötvös Lóránd[428] itt van s öt hétig itt marad. Reménylem, hogy nemsokára eljössz.

Maradok szerető fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 23.

424 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész.

425 Ráth György (1828–1905) jogász, bíró, ismert gyűjtő.

426 A műkereskedő és ötvös Egger fivérek (Dávid, Henrik, Sámuel) kereskedése a Dorottya utca 11. szám alatt volt Pesten.

427 Eötvös József báró (1813–1871) politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.

428 Eötvös Loránd báró (1848–1919) Eötvös József fia, ekkor egyetemista.

40. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, 1868. február 10.
Kedves Papa!

Szécsényben most rendén van minden, Kabzán[429] instructióval ellátva, Tóth[430] a birkával elfoglalva, én áttanultam másodszor is mindent s untam magamat, tegnap tehát bejöttem s itt maradok, Neumannal[431] s Mayrral[432] tanulva, másfél hétig a vizsgámig. Időközben bejön a kertész is, s azzal elintézem az elintézendőket. Itt mindnyájukat jól találtam, délután Artnerhez[433] megyek, holnap tanuláshoz fogok ismét.
A mellékelt levél ma reggel érkezett meg. Remélem, jól vagy,
szerető fiad [aláírás nélkül]
Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 90.

41. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, 1868. február 11.
Kedves Papa!

Beszéltem Artnerrel.[434] A varsányi eladási szerződés helyben van hagyva, ami különben nem sokat használ, mert az átiratás lehetetlen, míg Szécsény elébb nevünkre át nem iratik. Artner tehát utána nézett az igazságügyminisztériumban is folyamodásodnak, melyet illetőleg nehézségek forognak fenn jogi szempontból, s aligha nem lesz szükséges a német pénzügyérséggel kötött volt nagy szerződést felbontani, ami sok időbe s fáradságba fog kerülni; a pénzügyminisztérium részéről ezen ügy eldőltéig nem sürgetik az örökségi adó fizetését, de igen biztosítását.

429 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos, a Pulszky család szécsényi ügyvédje.
430 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.
431 Valószínűleg Neumann Sándor (1847–1899) Pulszky Ágost egyetemistatársa, később ügyvéd.
432 Mayr Aurél (1845–1915) Pulszky Ágost egyetemistatársa, később nyelvészprofesszor.
433 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.
434 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

Emiatt Artner instructiódat kéri, s pro statu notitiae kérdeztet, vajon fel van-e véve már Bécsben a 6000 frt, melyet nagypapa hagyatékából visszatartottak volt, s melyek ügyében Dr. Weisz dolgozott?

Artner továbbá kéret, légy szíves, ha Brédát[435] valahol látod, neki megmondani, hogy Artner már egészen tisztába hozta követelését s csak örökölési joga kimutatásának, valamint felhatalmazás elküldésére kéri, hogy pénzét felvehesse s ügyét véglegesen elintézze.

Nagymama írt, panaszkodik, hogy nem írtál neki. Keres nevelőnét, de nem talált eddig. A gyerekek jól vannak. Károly első eminens, én tanulok, nem megyek sehova,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 91.

42. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. február 13.

Édes kedves kis Leánykám!

Holnap, pénteken, szándékozom hozzátok lemenni a reggeli vonattal, úgyhogy öt órakor nálatok lehessek, úgy rendezzétek tehát el dolgaitokat, hogy otthon találhassalak, Károlyka is otthon legyen este. Szombaton Pesten maradok, vasárnap visszajövök ide, mert ebédre vagyok híva Rothschildnál.[436]

Isten Veletek, maradok, szerető apád,

Pulszky Ferenc

Ráth Úrnak[437] izenjétek meg, hogy megjövök.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 11.

435 Ludwig von Breda / Breda Lajos gróf (1800–1882), Marie Walter férje, Walter Teréz sógora és egyben meghatalmazottja a szécsényi birtokügyekben az emigráció alatt.

436 Anselm Salomon von Rothschild báró (1803–1874) bécsi bankár, a Creditanstalt alapítója, Pulszky már az 1840-es években többször találkozott vele Bécsben közös érdeklődési körük, a műgyűjtés miatt.

437 Ráth György (1828–1905) jogász, bíró, mű- és könyvgyűjtő.

43. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. február 21.
Édes kedves Galambom!

Szerettem volna két napra lemenni hozzátok, hanem nem lehet, el kell halasztanom látogatásomat. Remélem, hogy mindnyájan jól vagytok, Nagymama[438] ismét panaszkodik, hogy beteges s nem tud nevelőnét találni számodra. Károlykát köszöntöm, ő is írhatna nekem. Hát a kis Gari mit csinál? Hogy tanul?
Isten Veled kedvesem, maradok szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 12.

44. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Sütő utca 1. 1868. február 22.
Kedves Papa!

Tegnap este letettem vizsgámat, tökéletes sikerrel, Mayr[439] s Wiche[440] kétkedési dacára. Minden kérdésre feleltem s úgy, hogy a tanárok sokkal inkább zavarodtak meg, mint én.

Ma este vagy holnap reggel Verebre[441] megyek, ott maradok csütörtökön estig. Lilla[442] pénzt kér tőled, mert amit neki hagytál, kifogyott, s a takarékpénztári könyvecske is el van zárva.

438 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.
439 Mayr Aurél (1845–1915) Pulszky Ágost tanulótársa, később nyelvészprofesszor.
440 Viche – Óvári Kelemen (1844–1925) magyarosítás előtti neve. Óvári nevelő volt a Pulszky családnál, egyben Pulszky Ágost egyetemistatársa.
441 Vereb – település Fejér megyében, ahol a Végh család, Pulszkyék barátai laktak.
442 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

Henszlmann[443] pedig azt üzeni, hogy most meg kellene gyűjteményedet becsülni, s lajstromát elkészíteni, s ezért szeretné, ha Castellani[444] lajstroma s becsüje kezei közt volnának. Ipolyi[445] jövő hó 15-én jön fel az akadémia nagygyűlésére, jó volna, ha az előkészületek addig el volnának intézve.

Drahira[446] Herzfeld Áron, gyarmati kereskedő jelentkezik, mint vevő. Levelet kért Tóthoz,[447] hogy ez neki a pusztát megmutassa. Ezt mindjárt oda is adtam, az alkudozásokat Gyarmaton[448] folytatom majd a gyűlés alkalmával. Sem Rozgonyi, sem a minisztérium részéről nem történt eddig intézkedés. Artner[449] sürgeti mindakettőt.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 92.

45. Pulszky Polyxéna és Johanna Müller Pulszky Ferencnek

Pest, 1868. február 23.

Édes kedves jó Papa!

Tegnap vettem jó leveledet. Müller kisasszony[450] már jól van, de Lilla[451] még mindég ágyban fekszik. Müller kisasszony és én ma kis tűzhelyen Lillának gyümölcsöt főztünk. Károlyka Trefortéknál[452] van és mi délután megyünk oda. Guszti tegnap délután Verebre utazott de csötörtökön megint vissza jön, és szombaton Szécsénybe megy.

Maradok százezer csokal szerető lányod,

Poli

443 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.

444 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban, Pulszky Ferenc barátja.

445 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, művészettörténész, műgyűjtő, besztercebányai püspök.

446 Drahi – puszta Nógrád vármegyében.

447 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

448 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

449 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

450 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

451 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

452 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus és felesége, Rosty Ilona, valamint gyermekeik, Ágnes, Edit, Ervin és Mária.

[a levél folytatása]

A gyerekek mindannyian jól vannak és boldogok, most mindhárman Trefortéknál vannak. Szegény Lilla kisasszony betegebb, mint valaha, tegnap nagyon erős láza volt. Dr. Bakody sincs jól és nem hagyhatja el a házat. Walter asszony kérésére a napokban fog találkozni egy nevelőnővel, akiről Zsivora úr beszélt Tanárky úrral. Ő egy észak-német nő.

Geehrter Herr von Pulszky!

Die Kinder sind alle ganz wohl und vergnügt; gerade jetzt befinden sich alle drei bei Treforts. Das arme Fräulein Lilla ist jetzt kränker, als sie es überhaupt seit Beginn ihres Leidens war; gestern hatte sie sehr starkes Fieber. Dazu ist auch Dr. Bacody[453] eben unpäßlich, und darf das Haus nicht verlassen.

Sonst weiß ich Ihnen nichts von Wichtigkeit zu berichten, als daß ich auf Frau von Walter[454] Wunsch eine Erzieherin hier in diesen Tagen sehen soll, von welcher Herr von Zsivora[455] dem Herrn von Tanárky[456] gesprochen hat. Dieselbe ist eine Norddeutsche.

Hochachtungsvoll Ihre ergebene.

Johanna Müller

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 6.

453 Dr. Bakody Tivadar József, a Pulszky család orvosa Szécsényben.

454 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

455 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.

456 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt nevelője, gazdálkodó.

46. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. február 25.
Kedves Angyalkám!

Csókollak és szeretlek, mint mindig, búsulok, hogy Lilla kisasszony[457] nem tud kigyógyulni, örvendek, ha Károly a Bohus-féle[458] vakbálban jól fog mulatni, tisztelem Lillát és Müller kisasszonyt,[459] csókolom Garit, köszöntöm Kelement.[460]
Isten Veled, szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 13.

47. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1868. március körül][461]
Édesem kedvesem kis Angyalom!

Megkaptam zöld levélkédet, csak azt sajnálom, hogy eddiglé nem tudom neked megírni, mikor jövök haza. Azon leszek, hogy kipótoljam neked hosszú távollétemet, s estve mindig otthon fogok maradni s veletek játszani vagy nektek mesélni.
Isten áldjon, Garit csókolom, Lilla[462] *s Müller*[463] *kisasszonyokat köszöntöm s maradok, szerető apád,*
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 73.

457 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

458 Bohus Szőgyény Antónia (1803–1890) jótékonysági gyűjtést szervezett minden évben a vakok számára a pesti Vakok Intézetében rendezett farsangi táncesten. *Pesti Napló* 1868. március 1.

459 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

460 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

461 Johanna Müller német nevelőnő 1868 tavasza körül távozott a Pulszky családtól, a levélben még üdvözli őt Pulszky Ferenc.

462 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

463 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

48. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1868. március 10.
Édes kedves kincsem!

Akartam Pestre menni, hogy Téged láthassalak, kedves Angyalkám, hanem annyi a dolgunk, hogy Elnökünk nem akart szabadságot adni még csak egy napra sem. Jövő héten azonban már végképpen eljövök s aztán mindennap estve otthon maradok, hogy Veletek lehessek.
Köszönöm, hogy írsz nekem, csókollak és maradok szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 14.

49. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. március 12.
Kedves Papa!

Pestről nem írtam, mert úgy véltem, hogy másnap eljössz, s így elég, ha Kelemen[464] által megüzentetem, ami szükséges, azóta pedig bár elég dolgom volt, nem fejlett annyira semmi, hogy szükségessé lett volna téged tudósítanom. Azonban Pestről nem kaptam levelet mióta eljöttem, s azt sem tudom, ott voltál-e vagy sem beszéltél-e Artnerrel[465] vagy sem? Emiatt tehát most utólag megírom, hogy a Weiszkopf-perben s a minisztériumnál ottlétem alatt mi sem történt. Itt megtörtént a beváltott kötelezvények kitábláztatása, mely különben nehézségekkel járt s csak azon feltétel alatt teljesíttetett, hogy Miske[466] két holnap alatt mutassa be megbízó leveleit a többi leánytestvér részéről s hogy szintén két hónap alatt hozassék tisztába a Natalie[467] követelésre felültáblázott követelések kérdése. Ennek folytán utasítottam Kabzánt,[468] hogy úgy az eredeti kötvényeket,

464 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
465 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.
466 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.
467 Forgách Natália (1835–1870) grófnő.
468 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos.

mint a telekbírósági végzést küldje el Artnernek, aki amazokat a gyámhatóságnak bemutassa, emennek utasításai teljesítésére pedig rendelkezésedet kikérve járjon el. A telekkönyvről levén szó, megemlítem még, hogy miután a Forgách-féle szavatossági per be van fejezve, jó volna Antaltól[469] és Józseftől[470] engedélyt kikérni, hogy az előjegyzés, mely e miatt részükről történt, töröltethessék ki. Továbbá tudósítlak, hogy az egyik 800 ft-os Salkovszky-féle tőke felmondatott; utasítottam Nyikost,[471] fizesse ki rögtön, s Kabzánt, tábláztassa ki. A commassationalis [tagosítási] ügyben nem történt érdemlegesen még semmi, Kabzán benyújtotta folyamodványunkat az insriptiók után járó kárpótlásért, a Szujlka-féle ügyet természetesen elmellőzve.

Eddig a jogi kérdések iránt. A gazdaságot illetőleg a birka jó karban van, a szántás megkezdetett, az árkoltatás szintén, ma pedig kinn voltam Tóthtal[472] s az építőmesterrel Lóczban,[473] hol az új major helyét kijelöltük. Csak az a kár, hogy a Váradvölgyét mégsem lehet onnan megmunkáltatni, s így jövő évre ott is építkezni kell majd, hacsak kisebb mértékben is. Disznót nem veszünk, de inkább Sipeken[474] is juhaklot építünk. Lovat végre találtunk olyat, aminő kellett, még pedig olcsón. A tavalyi számadások elkészültek, átvizsgáltam, helybenhagytam. A fő eredmények: összes valódi bevétel 79.016 ft 24 kr, összes valódi kiadás 39.972 ft 11 kr; összes tiszta bevétel 39.044 ft 13 kr, ebből pedig le van már vonva az itteni nyári háztartás költsége 1244 ft 72 ½ kr, valamint le vannak vonva az itt fizetett kamatok. Eladtam azonkívül Tóthtal egyetértőleg az itteni fennmaradt gabonakészletet, kivéve a zabot, hogy legyen pénz az adóra, a most szükséges munkára. A kastélyban s kertben is folynak lassanként a helyreigazítások, tatarozások, lassan lassan rendbe jövünk ezekkel is.

Ez mind apróság. Fontosabb Drahi[475] és Szakal[476] eladása. Mind a kettő iránt alkudozásban vagyok. Szakal 879 hold erdő (12,000 négyszögölével) s 190 osztályozott hold rét és föld (600-1100 négyszögölével, azonkívül 450 ft évi regale. Ezt Blumenthal[477] busai zsidó akarja

469 Forgách Antal gróf (1819–1885), nagybirtokos, Nógrád vármegye volt főispánja.

470 Forgách József gróf (1829–1901), nagybirtokos, Nógrád vármegye főispánja.

471 Nyikos Lajos (?–1898) volt honvéd főhadnagy, a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

472 Tóth Dániel (1810–1873) Szécsényben a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője.

473 Lóc – falu Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol Pulszkyéknak birtoka volt.

474 Sipek – ma Nógrádsipek, település Nógrád vármegye szécsényi járásában.

475 Drahi – puszta Nógrád vármegyében.

476 Szakal – ma Nógrádszakál, település Nógrád vármegyében.

477 A zsidó Blumenthal családnak számos tagja élt a XIX. században Nógrád megye különböző településein, Bussán ekkor Blumenthal Simont említik a források.

megvenni, akinek Panns szakali kocsmáros a sensalja [sensal: kereskedelmi ügynök], továbbá Kabzánt is megvesztegette, ami különben nem használ neki. Ő 38.000 ft ígér, még pedig készpénzül; ez mindenesetre kevés, én 52.000 tartom; 45.000-ért azonban oda lehet adni, tekintetbe véve, hogy nem hoz be 1500 ft jövedelmet. Tóth regale nélkül 38.000-re becsülte, ami különben kissé magas becsü. Ha Blumenthal netalán hozzád jönne, alkudjál vele, kérlek, vagy ha bízol ügyességemben, utasítsd hozzám a szerződéskötés végett, aminek úgyis Tóth és Kabzán közreműködésével kell történnie, annyi bizonyos, hogy Blumenthal készpénzben bír fizetni. Drahira több a vevő, Herzfelder gyarmati zsidó,[478] Aminger gyarmati kereskedő,[479] s amint hallom, mások is szándékoznak alkuba bocsátkozni. Én 42.000 ft-ba tartom, valóban 38.000 ft-ért oda lehet adni. Úgy Drahi, mint Szakal eladásánál jót lehet az (1200 négyszögölenként számítandó) holdak számáról állni a megyei hitelesítések szerint.

Politikai tekintetben azt írhatom, hogy a baloldal mozog s alakul, mégpedig közös Tisza-Madarász pártban, melynek fejei most Prónay Pista,[480] Balogh Antal,[481] Básthy Barna,[482] s Reményffy.[483] Kört alakítanak, mi tehát megvárjuk, míg határozottan szervezkednek s programot adnak, s azután mi is szervezkedünk. Ez iránt tanakodtam Frideczkyvel[484] is; bajos lesz ide jóravaló képviselőt kapnunk. Főbírának, Frideczky óhaja szerint, megválasztottuk Szilassy Miklóst,[485] aki arra való ember, s biztos Deák-párti és protestáns. Minthogy itt első pillanatban nehezen bírt volna szállást találni, felajánlottam neki Szt. György napig két szobát itt a kastélyban, s ő tényleg be is helyezkedett oda, ahol nyáron Armytage[486] s én laktunk, s ahová most a télen rakattam új kályhákat. Remélem, helyben hagyod intézkedésemet; semmi alkalmatlanságot nem okoz; illik, s barátokat szerez.

478 Balassagyarmaton ekkor Herzfeld Áron és László ismertek kereskedőként.

479 Balassagyarmaton ekkor Aminger Károly és Ferenc ismertek kereskedőként.

480 Prónay István báró (1822–1898), birtokos.

481 Balogh Antal, Nógrád vármegyei politikus.

482 Básthy Barnabás jogász, Nógrád vármegyei politikus.

483 Reményffy József balassagyarmati ügyvéd, táblabíró.

484 Frideczky Lajos (1817–1902) Nógrád vármegye alispánja.

485 Szilassy Miklós, Nógrád megyei főszolgabíró.

486 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

Különben Mayrral[487] együtt tanulok, a törvényszékekre bejárok; jól vagyok, csak attól félek, hogy aranyeret kapok. Pestre jövő hét végével talán bemegyek; mindenesetre írd meg, kérlek, mikor léssz ottan.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 93.

50. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Sütő utca 1. 1868. március 20.

Kedves Papa!

Azon esetre, ha csakugyan kedd előtt haza nem jöhetnél, írd meg kérlek, vajon mikorra hívjam ide le Blumenthalt[488] s Kabzánt,[489] mert jó volna minél elébb végezni. Szakalt[490] mindenesetre jó lesz eladni, így tisztába jöhetünk a pénzügyi hatóságokkal, tisztába Miskével,[491] tisztába a telekkönyvvel s még az idén végezhetnénk a földhitelintézettel. Annyi bizonyos, hogy 40.000 ft kamatját nekünk sohasem fog behozni, annál is inkább, minthogy a malom jövedelme évről évre csökken, s a megye most avval fenyeget, hogy az Ipoly-szabályozás miatt egyszerűen levágatja. S ha el akarjuk adni, nem jó sokáig halogatni, mert huza-vona által csak vesztünk.

Hogy Kabzán lejöjjön, most szinte múlhatatlan, mert ideje, hogy jogi állapotunkat alaposan átgondoljuk. Különben a trázsi commassatio [tagosítási]-gyűlés is holnap lesz, felhatalmaztam Kabzánt, hogy egyezkedjék, s ha ez sikerül, ez alkalommal trázsi kis részünket eladhatjuk Forgács Józsefnek,[492] aki jelenleg itt van. Forgács Kálmánnal[493] is végezni kell, mégpedig erélyesen; ő most az egész ügyet Zadubánnak[494] küldte le véleményezés végett, ami disznóság,

487 Mayr Aurél (1845–1915) Pulszky Ágost egyetemistatársa, később nyelvészprofesszor.

488 Blumenthal Simon bussai zsidó.

489 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos.

490 Szakal – (Nógrád)szakál, település Nógrád vármegyében.

491 Miske Imre (1820–1884) báró, aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

492 Forgách József gróf (1829–1901), nagybirtokos, Nógrád vármegye főispánja.

493 Forgách Kálmán gróf (1806–1872), nagybirtokos.

494 Feltehetőleg Zadubán Ádám szécsényi ügyvéd.

mert Zadubánnak érdekében áll a dolgot mentől inkább halasztani. Amíg az öreg Beke[495] él, inscriptiója iránt tisztába jöhetünk, halála után soha, három ügyvéd veje van. A faservitus is tisztába hozandó; ha csakugyan egészen bennünket terhel, akkor semmi esetre sem perpetuálhatta Forgách István,[496] s lejár azon idővel, amivel különben is megszűntek volna az inscriptiók, amely némelyekre már el is múlt. Ivánkáékkal is, akikkel szóltam, most tisztába jöhetnénk, míg, ha az öreg meghal, ott is baj lesz. Legjobb volna Forgách Kálmánt reá bízni, hogy velünk egyetértve választott bíróság elé hozza az ügyet, különben vége nem lesz a pernek.

Az egyház tekintetében végre sikerült Zellővel[497] a dolgot tisztába hoznom, s szerződést köttetni. Most, bár szabadkoztam, de hiába, engemet választanak a szécsényi gyülekezet inspectorává [felügyelőjévé]. A megyénél áttétettem magamat a jegyzőségtől a tiszt. esküdtek közé, mert nem akarok nekik dolgozni; vizsgám egészen elfoglal.

Különben itt még senkit sem láttam, tanulok, Artnerrel[498] értekezem. Tudasd tehát, kérlek, Blumenthalt s Kabzánt mikorra rendeljem ide.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 94.

51. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. június 17.
Kedves Papa!

Utasításod szerint igyekszem itt mindent minél elébb rendbe hozni, de munkások hiányában lassan megy. Hétfőig nagyjában tiszták lesznek az asszonyok szobái, s remélem, akkoráig megjönnek az oda való bútorok, úgyhogy Lilla,[499] ha akkor ide érkeznék, már tehetne valamit. A bútorokra nézve a következők okvetlen szükségesek: legalább három polírozott, egy cselédágy, egy mosdó, két éjjeli asztal, három szekrény, két íróasztal, egy credenc a terembe s hat

495 Beke Gábor (1809–1879) ügyvéd, gazdálkodó, a szécsényi járásban voltak birtokai.
496 Forgách István gróf (1792–1866), nagybirtokos.
497 Alsózellő – település Nógrád vármegyében.
498 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.
499 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

nádszék. Ezeket jó lesz, ha Lilla még kiküldi, arra ne számoljon, hogy itt a mesteremberek által bármit is elkészíttethessen, azért jó lesz, ha a hat törölköző állványt is Pestről küldi, s egy pár ruhafogas sem ártana. Nagyon kérem, hogy mindezt vegyétek meg, s küldjétek ki, nem vaktában írom, de meggondolt számítás s vizsgálás után.

Remélem, hogy te jól vagy már egészen s Lónyait[500] a pénzügyi bizottmányban jól megdolgozod. Két hét múlva, ha a bútor itt lesz, az öregasszony[501] kijöhet, a folyosón s udvarban zavar lesz ugyan még, de ezen túl kell magát tennie. Az archívumot most pakkolják, az állványokat megakarom venni; mást úgysem lehet a két szobából csinálni, mint könyvtárt. Hammersperg mindenesetre hozzád megy Pesten, azt hiszem, ezúttal a Forgách-féle ügyet végleg elintézzük.

A gyapjúval baj volt, mert csak ma lehet az úsztatást folytatni, s miután a repcearatás is közbejön, csak a jövő héten történhetik az átadás. Én tanulok, lovagolok, mához egy hétre jövök be, hogy pénteken utolsó vizsgámat tegyem.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 95.

52. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. július 1.
Kedves Papa!

Szerencsésen megérkeztünk tegnap s Nagymama eléggé jól vannak[!]. A gyerekek jól vannak, csak Lilla[502] nervosus [ideges]. Az asszonyokkal van baj elég, mindegyik akar valamit, s azt követeli, hogy az ő kívánsága legyen az első. Ember pedig kevés van, s így mindnyájan szidnak. Ez azonban még tűrhető baj.

Tóth[503] az aratással van nagyon elfoglalva. Napszámost semmi áron nem kap. A katonákra szorulnak tehát. A kapitány e tekintetben előzékeny és szívesen ád egy párt, de biztosítva e tekintetben csak úgy volnánk, ha a honvédelmi minisztérium engedélyt adna a tiszteknek, hogy

500 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.
501 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.
502 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
503 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

az exercirozás idején kívül a legénységet a munkához bocsáthassák. A legénység szívesen dolgozik, mert tisztességes bért kap, de engedély nélkül a minisztériumtól a tisztek nem merik állandóan nagyobb számmal ideadni. Talán beszélhetnél e tárgyban Andrássyval,[504] vagy pedig folyamodást kell a minisztériumhoz intézni.

A repcecséplést ma kezdtük, ugyancsak katonák segélyével. Pestre mustrát küldünk belőle. A nagy hőség csak kár tesz, a zab, krumpli, kukorica, mind hanyatlik. Az íráshoz ma még nem jutok, de holnap nem hagyom magamat megzavartatni.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 96.

53. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. július 7.

Kedves Papa!

Lilla[505] a repcéből mustrát visz magával s így, most árát megtudhatod. Azonban határidőt egyáltalján nem mondhatunk, melyre cséplésével elkészülhetünk, mert a gép munkások hiányában csupán minden harmad, negyed napon dolgozhatik, s ez így fog tartani, míg az aratás bevégeztével ismét kaphatni majd napszámost. Az aratás szépen halad, a két esős nap közbejötte nem ártott, ellenkezőleg, a kapás veteményeknek használt; s elleni kezd a birka is.

Tegnap Gyarmaton[506] voltam, megye- s pártgyűlésen. Privatim szó volt a candidátiókról [jelölésekről] is, sokat csacsogtak arról, hogy Losonczon lépj fel Szontagh[507] ellen, én azonban határozottan kijelentettem, hogy ebből semmi sem lesz s Szécsény mellett maradsz váltig. Itt elég erős lesz a vita, mindenesetre szükséges, hogy egyszer kétszer ide jöjj, s különösen, hogy a megye s párt nagygyűlésen augusztus 23-án itt légy. Országgyűlési beszéded Beniczky[508] s Szontagh ellen nagyon tetszett.

504 Andrássy Gyula gróf (1823–1890), politikus, miniszterelnök.

505 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

506 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

507 Szontágh Pál (1820–1904) Nógrád vármegyei politikus, országgyűlési képviselő.

508 Beniczky Gyula (1826–1894) bíró, birtokos, Nógrád megyei országgyűlési képviselő.

Én dolgozom, értekezésemen, amely várakozásomon alól lassan halad, kell még jóformán másfél hét, míg kellően bevégezhetem. Kelement[509] kéretem, fizessen elő a Pesti Naplóra, mely július 1-eje óta megszűnt ide járni. Továbbá kéretem, küldjön nekem egy doctoratusi tételpéldányt, hogy szerinte szerkeszthessem a magamét is.

Az általános honvédelmi javaslat szerint csakugyan be kell majd önkénytesnek állanom, mert éppen a 46-os év kerül sorozás alá s nem tartozom a kedvezményesek közé. Erre úgyis el voltunk készülve, de ami kellemetlen az, hogy augusztus 15-ike előtt kell alkalmasint a hadseregbe lépnem. Különben erről többet Pesten.

Igaz, Jaulusz[510] kért, hogy emlékeztesselek ígéretedre, hogy a repcét, ha egyenlő árt ad, neki adod, s kijelenti, hogy megadja, akármit ígérnek érte Pesten. A gyerekekről, nagyasszonyról majd tudósít Lilla,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 97.

54. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1868. július 10.

Kedves kis Leányom!

Viche[511] által küldök neked egy új tizest, ilyet csak ezer darabot vertek, az tehát mindig ritka fog maradni. Örülök, hogy jól érzed magadat Szécsényben, és köszönöm, hogy megemlékeztél rólam és írtál nekem levelet. Garit csókolom, Károlyt köszöntöm és maradok szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 15.

509 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál, Pulszky Ágost egyetemistatársa.

510 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

511 Viche – Óvári Kelemen (1844–1925) magyarosítás előtti neve. Óvári nevelő volt a Pulszky családnál.

55. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Lipcse, 1868. augusztus 24.
Édes kedves Angyalom!

Hogy vagy Te Szécsényben? Én itt jól mulatok, az idő sokkal hűvösebb, mint Pesten, flanelinget kell viselnem. Jövő tavasszal Görögországba megyek Overbeck[512] barátommal.
Isten Veled, szerető apád,
Pulszky Ferenc
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 16.

56. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. szeptember 27.
Kedves Papa!

Késő éjszaka érkezvén haza, reggel semmit sem végeztem, míg Szontaghékoz[513] mentem, hol a keresztelő annak rendje szerint megtartatott, s Szimonidesz,[514] akit mégis felszólítottak, igen csinos beszédet mondott. Ott volt Szontagh Feri[515] s leánya, téged különösen tiszteltet.

Kabzánnal[516] most szólottam délután. Ő az apprehensivust [neheztelőt] játszotta, azt mondta, hogy törvényes bizonyságot fog az ügyek átadásánál kívánni, hogy computizálni akar, de jutalmat nem fogad el s több ilyesmit. Én nagyon csendesen feleltem, hogy sajnálom, hogy így fogja fel a körülményeket, de nem tehetek róla, s hogy be fogja látni, miszerint most nem marad egyéb hátra, mint a függő ügyeket lebonyolítani, a többi által adni. Ennek folytán megkértem, írja alá Bodnár rimóczi fellebbezését, s végezze el a Weiszkopf-féle ügyet, végre tűzzön ki határnapot az iratok átvételére. Az elsőt meg is teszi, sőt nyilatkozott, hogy miután a lóczi authenticatio

512 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.
513 Szontághék – jómódú köznemesi család Szécsényben és környékén.
514 Simonides János (1835–1912) evangélikus lelkész, 1867-től Szécsény segédlelkész tanítója.
515 Szontágh Ferenc (1814–1886) birtokos, Szontágh Pál öccse.
516 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos.

[hitelesítés] holnapra van kitűzve, oda is kijön, s ott el fog járni; a Weiszkopf-féle per iránt azonban oda nyilatkozott, hogy nem teszi meg az ellenészrevételeket, hanem neked akar benne valamit szóbelileg közölni s azért kedden vagy szerdán Pestre megy. Határidőt az átadásra tehát csak akkor fog kitűzni, mikor veled beszélt.

Én természetesen most nem mozdulok innen, s várom további utasításaidat.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 98.

57. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. október 2.

Kedves Papa!

Az idezárt levelet Lyellnéében[517] kaptam tegnap. Ne halogasd sokáig Percz[518] arcképének fényképezését, kérlek, úgy látszik nagyon várják, Lyellné is megemlíti nekem.

Kabzán[519] tegnap adta át az első csomag írást, melyet Tresztyanszky[!][520] szorgalmasan lajstromoz. A legfontosabbakat azonban még megtartotta, s különösen a Weiszkopf-féléket illetőleg azt mondja, hogy válaszodat akarja elébb bevárni.

A lóczi commassatio [tagosítás] elvbelileg befejeztetett hétfőn, s a függőben levő kérdések annak rendje szerint eldöntettek, a terület-kiszámítás van hátra. A miénkből, a catastralis mérnök munkálatai nyomán úgy látszik, hogy húsz hold hiányzik; miután ezért azonban a dolgok természete szerint ott úgyis csak a legértéktelenebb sziklás legelőben nyerhetnénk kárpótlást, a legjobb erre keresztet vetni, s az ügyet tovább nem bolygatva örülnünk, hogy Lóczott[521] átestünk a kellemetlenségeken.

517 Feltehetőleg Katharine Murray Horner (1817–1915) botanikus, Henry Lyell felesége.

518 Feltehetőleg Georg Heinrich Pertz (1795–1876) német történész és családja, felesége Leonora Horner, akik a Pulszkyakkal baráti kapcsolatot ápoltak.

519 Kabzán István (?–1875) ügyvéd, birtokos.

520 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

521 Lóc – falu Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol Pulszkyéknak birtoka volt. A helyi általános iskola épülete megnagyobbítását is támogatták. *Pesti Napló* 1870. június 18.

Artner[522] remélem megkapta az általam küldött telekkönyvi kivonatokat s levelemet. Sürgettesed kérlek általa Gellént a szécsényi per iránt. Lilla[523] kérdezteti, hogy mikorra kívánod, hogy Pestre beköltözködjék?

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 99.

58. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. október 10.

Kedves Papa!

Kabzán[524] olyan, mint a bolond, minden nap az ellenkezőjét mondja s teszi annak, amit előtte való nap beszélt s cselekedett. Szerdán, amint megérkeztem, elhozta a Weiszkopf perbeli ellenészrevételeket, s nekem átadta. Én elolvastam előtte, helyeseknek találtam, s megmondtam, hogy másnap Gyarmatra[525] megyek s beadom őket. Ezt csütörtökön meg is tettem, Tersztyánszkyt[526] magammal vive, mert a telekkönyvnél is volt dolgunk; az igtatóban[!] azonban észrevettem, hogy Kabzán nem contrasignalta [ellenjegyezte] a beadványt, ami nem szükséges, de szokásos, megkértem tehát Tersztyánszkyt, contrasingálja ő. Másnap, mikor ezt Kabzánnak megmondta s egyszersmind az iratok átadására felszólította, Kabzán dühösen összeszidta, hogy merte munkáját contrasignálni, fenyegette, hogy scandalumot [botrányt] csinál, ha contrasignaturáját ki nem törli, s az iratokat megtagadta. Erre bementem ismét Gyarmatra, a contrasignaturát kitöröltem, s így most az ellenészrevételek contrasignatura nélkül vannak saját nevünkben beadva, ami egészen érvényes, s csak azt eredményezi, hogy az ítélet nem az ügyvédnek, de directe nekünk szolgáltatik kézbe; intézkedtem a törvényszéknél, hogy Kabzánnak semmi reánk vonatkozó irat ki ne adassék; továbbá beszéltem Frideczkiyvel,[527] hogy eshetőleg Kabzánt bíróságilag

522 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

523 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

524 Kabzán István (?–1875) birtokos, ügyvéd.

525 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

526 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

527 Frideczky Lajos (1817–1902) Nógrád vármegye alispánja.

kényszeríthessük az átadásra. Este visszajövén pedig írásban felszólítottam Kabzánt, adja az átadás megtagadásának okát; ma reggel felelt, hétfőre ígérve az egyéb irományokat, a Weiskopf-félékre vonatkozólag azonban kijelentvén, hogy csak lajstrom elkészítése után bíróság előtt adhatja őket át. Az világos, hogy colludalni [ütközni] akar az ellenféllel, mégpedig valószínűleg úgy, hogy az átadási lajstromba computust akar foglalni, ezt a bíróság s mi általunk helyesnek elismertetni, hogy akár a septemviratusnál [hétszemélyes táblánál] informálva, akár perújítás útján ezzel lehessen ellenünk fellépni. Tersztyánszky s én azonban nem esünk kelepcébe; Szilassyt[528] is eleve felvilágosítjuk, s az okmánylajstromot csakis mint ilyet vesszük át, kikötve, hogy computusigazolásba bele nem bocsátkozunk. Most más teendőt nem tudok ez ügyben.

Az ide mellékelt nyilatkozatot írasd alá kérlek Miskével[529] két tanú előtt. Addig ugyanis míg Natalia[530] részére zárlat van kebelezve, a Bitterlich-féle törlésnek sincs érvénye, s az eddig kifizetett kötvényeket sem lehet véglegesen kitáblázni.

Tegnap még egy végzés érkezett ide, melyben b. Miske kérelmére megintetel, hogy a Forgách Nataliának járó kamatokat ne neki, hanem b. Miskének fizesd.

A regáliákat illetőleg Tersztyánszky erélyesen lépett fel; kisült, hogy a pénzügyi respiciens [ellenőr] bujtogatja a népet, hogy a bort palackokban árulja úgy, hogy a vevő azt ne az eladó házában, hanem az utcán igya ki, vizsgálatot kértünk ellene.

Némethnek, ha látod, mondd meg, hogy csakugyan Jeszenszky Danó[531] apósa, aki Videfalvát[532] bírja s ott lakik az a Tóth Ferencz,[533] aki 1849-ben Fabiankát[534] bérelte.

Lilla[535] szerdán megy be. Én nem vagyok egészen jól, a sok kocsizás, bosszankodás s némi agitatio [izgatottság] kifárasztottak egészen.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 100.

528 Szilassy Miklós Nógrád megyei főszolgabíró.

529 Miske Imre (1820–1884) báró, aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

530 Forgách Natália (1835–1870) grófnő.

531 Jeszenszky Danó (1824–1906) ügyvéd.

532 Videfalva – Nógrád vármegyei település (ma: Vidiná, Szlovákia).

533 Tóth Ferenc földbirtokos Videfalván.

534 Fábianka – puszta Nógrád vármegyében (ma: Lučenec, Szlovákia).

535 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

59. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Mád, 1868. október 25.
Kedves Papa!

Amint Radvánszky[536] megérkezett, hozzá szálltam, s beszéltem vele. Ő sokkal nyíltabb s okosabb volt, mint hittem, s rövid értekezés után kijelentette, hogy a házért s a négy szőlőért minden szüretelő eszközökkel s felszereléssel együtt 11.000, azaz tizenegyezer forintot kér, melynek fizetési föltételei meghatározását egészen reánk bízza. Miután tudom, hogy két más vevő ugyanezen árral megkínálta, s különben is méltányosnak találom, nem alkudozhattam, de neked táviratoztam. A táviratot Szabó fia, aki éppen Miskolczra ment, ott adta fel, miután a szerencsi hivatalnok állítólag a vonalon történt rongálódás folytán fel nem vette; feleletedet maiglan várom s meg nem kaptam.

Amihelyt felelsz, Radvánszkyval tisztába jövök s indulok Eperjesre. Itt igen szépen foly a szüret, ámbár az idő nem a legjobb, 70 hordón felül lesz borunk, amelyre legalább 200 puttony asszút kell vennem, hogy a Hollót három, a Mandulást két puttonosra elkészítem. Az aszú puttonya 8 forint lévén, kérlek, küldj még háromszász forintot Szabónak, hogy mindenesetre fedezve legyünk.

Mihelyt Eperjesről visszajövök, Újhelyre kell mennem, s onnan visszatérve itt legalább még egy hétig tartózkodnom, hogy az 1866-iki borokat is lehúzhassam, eshetőleg eladhassam.

Minél előbb kérem válaszodat. Hogylétemről ott majd referál Ibrányi,[537] aki szíves volt megígérni, hogy ezt a levelet rögtön kézbesíti, reménylem, nálatok nincs baj,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 101.

536 Feltehetőleg Radvánszky Károly (1832–1893) Pulszky Ferenc unokaöccse, a Pulszky gyerekek unokatestvére.

537 Feltehetőleg Ibrányi Zsigmond, gazdálkodó, mádi bortermelő.

60. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Eperjes, 1868. október 28.
Kedves Papa!

Telegrammodat vasárnap este vettem, s természetesen mindjárt közöltem Radvánszkyval,[538] aki tökéletesen belenyugodott. El fog velem Újhelyre majd jönni, s rendbe hozza saját örökösödési ügyét, hogy azután mi a birtokot rögtön átírathassuk, mihelyt szerződést kötünk, amit csupán akkor tehetünk, mikor instructióidat megküldöd modalitasok s fizetési föltételek iránt. Különben nem baj, ha a dolog elmarad, addig míg pár hét múlva Radvánszky Pestre jön. Valósággal az átadás a szüret végével fog úgyis megtörténni; Radvánszky borainak természetesen helyet adunk a pincében addig, míg vagy elszállíttatja vagy eladja.

A szüretet pár napra úgyis félbeszakította az eső, eljöttem tehát hétfőn, Szabónak instruktiót hagyva, hogy mihelyt lehet, neked is, Deáknak[539] is küldjön szőlőt. Kassán beszéltem Hammersperggel; Forgách még Mándokon van, de mihelyt visszajön, írni fog neked, mindenesetre végezni akar.

Itt rendén van minden; a bérszerződést elkészítettük s aláírtam, mint megbízottad. A két vízrongálta föld iránti adásvevési szerződést szintén aláírta Hartmann, Pestre hozom magammal, hogy te is aláird. Árából a mostanra eső 1000 ft-ot is lefizette már a vevő, azonban kérnelek kell, hogy 890 forintot küldj még hozzá Dirnernek, mert a német egyház fel akarja mondani betáblázott követelését.

Vasárnapig a te átiratási ügyed is el lesz intézve, s így visszatérek Mádra, honnan annak idején Újhelyre. Remélem, megkaptad Ibrányi[540] által átadandó levelemet, melyben 300 forint küldését kérem Mádra.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 102.

538 Feltehetőleg Radvánszky Károly (1832–1893) Pulszky Ferenc unokaöccse, a Pulszky gyerekek unokatestvére.

539 Deák Ferenc (1803–1876) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, államférfi.

540 Feltehetőleg Ibrányi Zsigmond, gazdálkodó, mádi bortermelő.

61. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Pest, 1869. [helyesen 1868.] november 5.
Kedves Papa!

Tegnap jöttem be Pátyról Sándorral,[541] mert ma kezdődtek az oskolák. Gusztit csötörökre várjuk, mert még Mádon maradt. Mindnyájan jól vagyunk; kérlek, írjad meg Váradinénak[542] a Poli fogát kihúzassuk-e vagy se, mert attól félünk, hogy a mellette való fog is elromlik és a Doctor Thurnowszky[543] azt mondja, hogy ha a lágy étel is fáj, ha belemén, akkor a kemény plomb még jobban fog nekie fájni. Most, ha Guszti hazajön, el fogok kezdeni tanulni megint. Pista bácsi[544] nagyban fösteti quártélyunkat. Dienes bácsinak anginája [koszorúérgörcs] volt, de tegnap már fölkelt. E napokban írok nagymamának és a többieknek, mert Rákosra megyek most.
Isten áldjon, kedves Papa, szerető fiad,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 9.

541 Feltehetőleg Várady Sándor, Várady József pátyi földbirtokos fia.
542 Várady József felesége, Lavoratori Szilvia (?–1876).
543 Turnovszki Frigyes (1818–1877) ismert fogorvos Pesten.
544 Feltehetőleg Kabzán István (?–1875) birtokos, a Pulszkyak ismerőse.

62. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1868. november eleje][545]
Drága Lelkem, Pólikám!

Nagymama[546] megjött, Pista Bácsi[547] elmegyen Pátyra, hogy csütörtökön behozzon benneteket. Remélem, hogy jól mulattál. Add az ide zárt levelet Sylvie néninek.[548]
Csókollak, s csókolom a kis Garit,
szerető apád,
Pulszky Ferenc
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 72.

63. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Mád, 1868. november 6.
Kedves Papa!

Újhelyen mindent annak rendje szerint elvégezvén tegnapelőtt visszatértem. Itt mindent rendetlen végben találtam, a termés váratlanul bő, s kifogytunk a hordóból, Szabót tehát Debreczenbe küldtem hordót venni, mert közelebb nem kapni. Már több van száz hordó borunknál. Én itt a pincében, borházban sokfelé el vagyok foglalva, az óbort is lehúzattam, de oly zavaros, hogy most sem nem küldhetni belőle bárhová, sem nem vihetek Pestre. Legalább másfél hétig itt kellene még maradnom, hogy mindent bevégezhessek, általvehessek, s rendezhessek; s ha nincs rám szükséged, meg is teszem. Mindenesetre pedig szükségem van a pénzre, mert a költség sok, küldj tehát kérlek ismét háromszáz forintot.

545 A levélpapír fejléce: Nemzeti Casino.
546 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), Johann August Walter bécsi bankár özvegye, Pulszky Ferenc anyósa. Időskorában Firenzében élt.
547 Pista bácsi – feltehetőleg Kabzán István (?–1875) birtokos, a Pulszkyak ismerőse.
548 Várady József felesége, Lavoratori Szilvia (?–1876)

Tegnap volt itt Bácsi,[549] kinek mindent megmutattam. Tőle tudom, hogy jól vagytok mindnyájan.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 103.

64. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Mád, 1868. november 11.

Kedves Papa!

Vettem leveledet s a hozzá mellékelt háromszáz forintot. A többi levelek is megérkeztek, Oswaldéból[550] ide rekesztem a neked szóló mellékletet.

A szüretet ugyan meguntam, de nem mozdulhatok, míg készen nem leszünk, mert rendben akarok mindent hagyni, s a jövő esztendőre szükséges szerződéseket, hordó s egyéb készlet, az alsó ház lerombolása, mely hatóságilag végrehajtás terhe alatt fenyegettetnék különben, s egy utcára néző ép részének bolttá való átalakítása iránt véglegesen megkötni. Igaz, hogy ez egy kis pénzbe fog kerülni, de ha hasznot akarunk itteni birtokunkból húzni, első feltétel, hogy szőleinknek, pincénknek, borainknak hitelt szerezzünk, erre a tiszta kezelés az első lépés.

Boraink az idén jól lesznek, s el kell tenni, mert jelenleg a nagy kínálat az árakat lenyomta. A kereskedőkkel mind barátságot kötöttem, jobban bánok velök, mint az itteni urak, s ezt nagyra veszik.

Különben mindent előadok bőven, ha egy hét múlva Pestre jövök. Addigra azonban nem lesz elegendő a pénzem, nem tehetek róla, hogy a szüret sokba kerül, s így háromszáz forintot vagyok kénytelen kérni.

Reménylem, jól vagytok mind,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 104.

549 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

550 Eugen Oswald (1826–1912) német újságíró, lapkiadó, tanár, Angliában élt emigránsként. Pulszky Gábor tanára is volt, lásd *Életem és korom* IV. 430.

65. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1868. december 28.
Kedves Papa!

Tegnap a rossz út folytán csupán Gyarmatig[551] jutottam, hol a megyeházán megháltam. Szontagh Pali[552] gyűlésén jelen volt a gyarmati polgárok nagyobb része, de a vidékből senki sem jelent meg. Ma reggel ügyeinket ott elvégeztem, s így jöttem haza, hol Szontagh Palit találtam, aki azt mondta, hogy Keménynek[553] írt, s kért, telegraphirozzak neked, hogy declaratióját lásd s észrevételeidet megtedd, mielőtt kijön.

Alig pakkoltam ki s helyezkedtem szobámba, már rám törtek a különféle kortesek. Balázs igen erősen és sok pénzzel dolgozik, tönkre akar menni. Megcsináltam a tervet a kortesekkel a községek bejárására, éppen 9-ig fog tartani, amikorra úgyis Gyarmatra kell bemennem.

Blumenthal[554] holnapután fog fizetni, ami kell a pénzből, itt tartom, a többit Pestre küldöm Jaulusz[555] által, aki vasárnapon megy be. A rimócziaknak megadom a 150 forintot, melyet az órára ígértél; a szécsényiek türelmetlenkednek; jó volna az ezer forintos kötvényt is megvenned s alapítólevéllel együtt elküldeni, hogy az ügyet végleg eligazíthatnám.

Ide mellékelve küldöm Neuman levelét, mely bár hozzád, de ide volt intézve.

Szerető fiad, Guszti

Még vagy 20 zászlóra és sok zöld szalagra van szükség. nagymamától hosszú levelet kaptam; idezárom a benne számodra küldött újságszeletet.

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 105.

551 Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

552 Szontágh Pál (1820–1904) Nógrád vármegyei politikus, országgyűlési képviselő.

553 Kemény Zsigmond (1814–1875) író, a Pesti Napló szerkesztője, országgyűlési képviselő.

554 Blumenthal Simon bussai zsidó.

555 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

66. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Mariahilfstrasse N. 41.
1869. február 12.
Kedves Papa!

Most már egészen belejöttem a katonaélet rendes kerékvágásába. Hétfőn vége a magántanulásnak s beosztanak a századba, ami azután kevésbé lesz fárasztó. A puskát megszoktam már, valamint a rendszerinti öltözködés[t] is. Csak a reglement [szabályzat] betanulása unalmas, pedig ez a legszükségesebb.

Az inasom tisztességes ember, s a felesége jól mos. A szoba tűrhető, de márciusban mégis tágasabbat keresek. Az evéssel is megvagyok a kocsmában, csakhogy előfizetni nem lehetvén, drága, ebédre 70 k-on alul alig jöhetek ki, s tegnap óta vacsorát is eszem, mert a 4 órányi fegyvergyakorlat meglehetősen megéheztet. A tisztek tisztességesen bánnak velem, csak közvetlen elöljáróm, a legifjabb hadnagy, valami báró Weigelsperg,[556] egy kissé ostoba; különben én kijövök vele is. Társalognom sem a tisztekkel, sem az altisztekkel, sem a legénységgel nem szabad, amit egyébiránt cseppet sem bánok; elvégzem a dolgomat s hazajövök.

Jóravaló ruhát tegnap kaptam; meg is látogattam Jaques-ot[557] s Auspitzéket,[558] itt azonban az asszonyt nem találtam otthon. Auspitz[559] meghítt, jöjjek el hozzájuk minden ceremónia nélkül, akármikor időm van. Vay Miklóst[560] is felkerestem, de még azt sem találhattam otthon. Ma este Schnappernét[561] és Simonnét keresem fel, mert éppen most vettem a nagyasszonytól levelet, melyben csodálkozik, hogy még nem jelentettem neki, miszerint odavezettél volna, s legszigorúbban meghagyja nekem, látogassam meg őket rögtön.

556 Gejza Weigelsperg báró (1846–1899), hadnagy.

557 Feltehetőleg Jacques Pirnitzer zsidó származású bankár, Pulszkyék ismerőse, aki több magyarországi vállalkozásban érdekelt volt.

558 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

559 Feltehetőleg Rudolf Auspitz (1837–1906) bécsi bankár és gyáros.

560 Feltehetőleg ifjabb Vay Miklós (1828–1886) báró, Bécsben élő szobrász.

561 Feltehetőleg Marie Schnapper született Landauer (1832–1918), a zsidó származású Moritz Schnapper bécsi bankár felesége. Marie Schnapper Walter Terézzel és Pulszky Ferenccel is levelezett.

Este dolgozni, irkálni mindig fáradt vagyok s így megelégszem tanulással, meg olvasgatással. A Közlöny már jár rendesen, most még csak a Revue des deux mondes[562] utánnézést kérem Kelementől.[563] A választás napját, mihelyt megtudod, kérlek, írd meg; remélem, jól vagytok Pesten mindnyájan,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 109.

67. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Mariahilfsstrasse 41. 3. em.
1869. február 16.
Kedves Papa!

Leveledet tegnap kaptam meg, s egyszersmind levelet Szécsényből. Dolgaink úgy látszik, jól állnak, csakhogy sokba kerülnek. Artnert,[564] kérlek, sürgettesd a Breuer-féle adásvevési szerződés miatt. A Forgách-félét meg majd kérlek, küldd ide, hogy aláírhassam én is.

Enni most eleget eszem, mert kell. Most öt órát gyakorlok és marschirozok minden nap a többiekkel együtt, s így éhes leszek és kifáradok, de látom, hogy elég könnyen kibírom. Tanulni azonban nem volnék képes a két usque három óránál többet, melyet naponként a reglementoknak [szabályzatoknak] kell még szentelni.

Este tehát, azért is mivel nem akarok sokat olvasni s szememet rontani, pár nap óta látogatásokat tettem majd mindenütt, hol veled voltam. Legszívesebben Goldschmidték[565] és Auspitzék[566] fogadtak, kik ebédre is meghíttak, tegnapelőtt s tegnap, minek folytán utasításod szerint ma s holnap ismét meglátogatom őket. Azt azonban megvallom, hogy az itteni eszmejárás s modor sehogysem tetszik nekem, nem értek az emberekhez itten, ami egyébiránt nem baj.

562 *Revue des deux Mondes* – Párizsban 1829-ben alapított kulturális-társadalmi folyóirat.

563 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál, Pulszky Ágost barátja.

564 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

565 Goldschmidték – Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi zsidó származású bankár, pénzváltó és családja.

566 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

Téged valószínűleg még látlak, mert ha a választás 16-án lesz, 4-ike előtt nem kérhetek szabadságot, te pedig úgy hiszem, 3-án feljössz.

Remélem, jól vagytok,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 110.

68. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Mariahilfstrasse 41.

1869. február 22.

Kedves Papa!

Leveledet az imént vettem. Örülök a sok jó hírnek benne, s különösen, hogy jövő vasárnap eljösszsz ide. Úgy hiszem, kettőkor érkezel meg, háromkor felkereslek a vendéglőben.

Mielőtt a levelet megkapod, bizonyosan referált már rólam Bethlen Farkas.[567] Mindenki azt találja, hogy igen jó színben vagyok. Ez valószínűleg igaz, bizonyos azonban amellett, hogy fáradt vagyok folyvást, fáradtabb, mint tisztességes emberhez illik.

Ennek folytán természetesnek fogod találni, hogy a katonai dolgokon kívül éppenséggel semmit sem teszek. Estefelé rendesen újságot olvasok a kávéházban; hol ide, hol oda megyek látogatást tenni, közönségesen anélkül, hogy valakit otthon találjak.

Goldschmidtéknál[568] sem voltam csötörtökön, mert nagyon el voltam csigázva; tegnap azonban elmentem mentegetőzni. Igen szívesen fogadtak, s vasárnapra ismét meghíttak; szívesen elfogadtam a meghívást, mert nem kell náluk feszeskednem. Auspitzéknál[569] s Beyfusséknál is voltam egyszer ebéden, s Kallánét[?] szintén meglátogattam; ezeknél mindazonáltal meglehetősen untam magamat.

567 Bethlen Farkas gróf (1813–1870), politikus, gazdálkodó.

568 Goldschmidték – Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi zsidó származású bankár, pénzváltó és családja.

569 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

Másutt nem voltam. Jacquesnak[570] úgy látszik, nincs nagy kedve akárkinek is bemutatni, én pedig nem igen bánom, ostobának érezvén magamat folytonosan a fáradtságtól. Különben levélben, melyet a nagyasszonytól[571] ma vettem, értesültem, hogy Jaques Ungerrel[572] rossz lábon áll. A nagyasszony még azt írja, hogy májusban ide jön.

Eddig száz forintot költöttem, aminél azonban tekintetbe jön, hogy rendezkednem kellett. A ruha ára ebben nincs bennfoglalva, nem tudom, mennyire rúg. Figdortól[573] ugyanis száz forintot vettem fel.

Más önkénytes az ezrednél nincs. Úgy hallom, nyáron Bruckba[574] megyünk táborba, onnan pedig Komáromba. Ha azonban akkor akarom, áttetethetem majd magamat valamely idejövő ezredbe.

Wichének[575] *gratulálok jogtudorságáért, remélem, jól vagytok mindnyájan,*

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 106.

570 Feltehetőleg Jacques Pirnitzer zsidó származású bankár, Pulszkyék ismerőse, aki több magyarországi vállalkozásban érdekelt volt.

571 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

572 Unger – a zsidó származású bécsi bankár- és vállalkozócsalád valamelyik tagja.

573 Figdor – a zsidó származású bécsi bankár- és vállalkozócsalád valamelyik tagja.

574 Bruck an der Leitha – város Alsó-Ausztriában.

575 Viche – Óvári Kelemen (1844–1925) magyarosítás előtti neve. Óvári nevelő volt a Pulszky családnál, valamint Pulszky Ágost egyetemistatársa és barátja.

69. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, 1869. március 3.
Kedves Papa!

Éppen most jöttem vissza Eötvöséktől. Eötvös[576] igen jókedvű, kinevezésed holnap vagy holnapután lesz a Közlönyben. Vasárnap Eötvös nagy beszédet tart, amelyre bejövök. Ma itt volt Sztratimirovics,[577] sajnálta, hogy itthon nem talált, leutazik holnap Újvidékre. Vasárnap látlak,
szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 107.

70. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. március 8.
Kedves Papa!

Megérkezésem után rögtön conferentiát tartván, értesültem, hogy a nagy vezér összejövetel szerdán lesz. Ekkorra kell a pénz, mert a kocsibért sat. most kell előlegesen megadni. Ami itt van, addig elfogy; kértem tehát Jaulus urat,[578] legyen szíves Pestre menni, s szerdáig, ha lehet, kijönni. Háromezer forintot küldj el, kérlek, vele.

Teneked szombaton kell kijönnöd s vagy négyezer forintot magaddal hoznod, nem minta ez mind kiadódnék, mert azt hiszem, fog belőle maradni; de hogy minden eshetőségre fedezve legyünk. Az is szükséges, hogy szombaton harminc font friss halat s a zászlót hozd el magaddal.

576 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere. Pulszky Ferencet 1869. február 25-én nevezték ki a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójává, amely március 5-én jelent meg a *Budapesti Közlöny*ben.

577 Gyorgye Stratimirovics (1822–1908) politikus, szerb országgyűlési képviselő.

578 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó származású Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

Egészben jól állunk; csakhogy Szontaghék gyalázatosan vesztegetnek. Balogh[579] velünk van; Szontagh Samu[580] azt hazudta neki, hogy Lónyaynak[581] kedvére van, ha téged ő megbuktat. Ezt tudasd Lónyayval. Miután idáig eljöttünk, visszalépni lehetetlen.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 108.

71. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. március 9.

Kedves Papa!

Ma volt a végleges nagy conferentia. A választói összeíráson emberről emberre mentünk végig, s kitűnt, hogy 2450 választó közül 1577 a miénk. Többségünk tehát volna, ha be bírjuk vezetni. Erre 6000 forint (minden ember 2 ft-ot kap, a baloldal négyet ad) kétezer a fuvarokra, ezer az élelmezésre. Ez pedig a Jaulus[582] által hozott pénzen felül, mert abból pénteken estére egy krajcár sem marad. Ezért telegraphiroztam, hogy hatezer forintot hozz magaddal. Azonban jó volna, ha kilencezret hoznál, mivel könnyen adhatja magát elő valamely előre nem látott baj, visszalépünk, pedig most erkölcsileg s anyagilag lehetetlen. Anyagilag mivel annyira megy az elkeseredés, hogy nem bírok embereimmel, kinek pénzt nem adok, adósságot csinál rovásunkra, ami annyival nagyobb baj, mivel többe is kerül, de bizonytalan is; erkölcsileg, mivel egész politikai jövőnk, nemcsak a tiéd, de az enyém is, forog kérdésben.

Ne hidd, hogy exaltálva [izgatottan] írok, Balogh,[583] aki tudod, mily higgadt, önzetlen, majdnem szóról szóra ugyanezt mondta ma nekem, mikor megjegyeztem, hogy nem akarsz többet költeni, azt felelte, hogy bármiképp, de ezt a pénzt elő kell teremteni, ha másképp nem, kölcsön

579 Balogh Antal, Nógrád vármegyei politikus.

580 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

581 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

582 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó származású Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal. 1869 márciusában zajlottak a választások, a szécsényi körzetben Pulszky Ferenc a Deák-párt színeiben jutott az országgyűlésbe. *Pesti Napló* 1869. március 17.

583 Balogh Antal, Nógrád vármegyei politikus.

Muslaytól,[584] akinek hetvenezer forintja van a gyarmati takarékpénztárban, ez életkérdés, ahol háromezer forint miatt nem lehet a pártot s magunkat annak kitenni, hogy kész többségünk be ne jöjjön a szavazásra.

Tudom bosszankodni fogsz, én is haragszom, szinte beteg vagyok, de nem tehetek róla. Különben az ecsegi kerületet kivéve, Nógrádban a miénk a legolcsóbb választás így is, most Kuchinkának[585] is van ellenfele, még pedig nagyon komoly, legalább bizonyos, hogy ott is őrült összeget költenek.

Halat hoznod kell, rögtön megfőzik s főve teszik el jégben. Böjt van, a papoknak húst nem szabad enni. Ebédet nem adunk, de hétfőn estétől 150 emberre kell hideg étellel terítve tartani az asztalt, mindenki jön-megy, akkor eszik, mikor ideje van, te pedig a toronyból nézheted a réten, hogy foly a szavazás, amely annyi pénzbe kerül.

Ismétlem, most teljes lehetetlen a visszalépés, maga, miatt csakúgy, mint magad miatt. Szombaton Terenyén[586] várlak, hozz amennyi pénzt csak lehet, vesztegetésre egy krajcár sem megy már, oly gazdaságosan dolgozunk, amint lehet, de be kell hozni az embereket; attól ne félj, hogy a költség a végtelenbe szaporodik, ezt meggátolja az idő rövidsége.

Szombaton váró szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 111.

584 Muslay Sándor (1814–1902) nagybirtokos, többször a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője.

585 Kuchinka Ferenc (?–1870) szinóbányai földbirtokos, kohótulajdonos.

586 Terenye – ma Bátorterenye település Nógrád vármegyében.

72. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Mariahilfsstrasse 41. sz. 3. em.
1869. március 24.
Kedves Papa!

Alig érkeztem ide, s jelentettem magamat, strázsára kellett mennem a Burgba. Ennek következtében meghűlésem nem javult, s így hétfőn reggel ágyba feküdni kényszerültem, honnan ma reggel teljesen kigyógyulva keltem fel. E tekintetben tehát túl vagyok a bajon, s most legközelebbi teendőm, lakás után nézni, ami úgyis kikerülhetetlen, mivel april 1-én zászlóaljunk a gumpendorfi kaszárnyába költözködik a város végső szélére.

Megszereztem a tankönyveket is, s hozzáfogok az előkészületekhez a tiszti vizsgára. Ez nem oly csekélység, mint hittük, felér, nehézségre meg terjedelemre is másfél szigorlattal, ha lelkiismeretesen veszi az ember. A rajzoláshoz, ami főtárgy, egy a vizsgát imént letett fiatalembert fogadok magamnak tanítóul, a többivel majd csak a magam becsületéből boldogulok. Más ezredeknél hallom, az önkénytesek az iskolákat látogatják, s csak délután vesznek részt a gyakorlatokon, s akkor sem minden nap; engemet illetőleg ellenben szó sincs minderről, e tekintetben hátrányomra szolgál a körülmény, hogy az ezredben egyedül vagyok, bár másrészt meg kell vallanom, hogy közvetlen elöljáró tisztjeim irányomban rendkívül előzékenyek s szívesek.

Figdortól[587] ma 100 forintot vettem fel. Meglátogattam, még mielőtt gyengélkedtem, Auspitzéket[588] s Goldschmidot,[589] köszöntetnek. Bréda[590] után is kérdezősködtem, jobban van.

Remélem, jól vagytok mindnyájan,
szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 112.

587 A bécsi zsidó származású nagykereskedő és bankár Figdor család valamelyik tagja.

588 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

589 Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi zsidó származású bankár, pénzváltó.

590 Feltehetőleg Ludwig von Breda / Breda Lajos gróf (1800–1882), Marie Walter férje, Walter Teréz sógora és egyben meghatalmazottja a szécsényi birtokügyekben az emigráció alatt.

73. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Firenze, 1869. április 5.
Kedves Papa!

Az idő eddig oly rossz volt, hogy nem láthattam annyit, amennyit akartam, de azért mégis, mi új volt, megnéztem. Múlt vasárnap Rey-vel[591] St. Marcóban voltam, hol egy museumot csináltak, de melybe csak engedéllyel lehet jutni. Savonarola[592] celláját egészen úgy rendezték be, mint idejében volt, s mindenféle rá vonatkozó reliquiát ide helyeztek, mint ruhájának egy darabját s egy darab fát a máglyáról, melyen megégették. Ezenkívül itt van egy arcképe Fra Bartolommeo[593] által, bibliája, breviáriuma s sajátkezűleg írt beszédei, melyek úgy hiszem, Magliabecchianoból[594] kerültek ide. St. Antonino[595] cellája hasonlóan van elrendezve.

St. Croceban is nagy változások történnek. A főoltárt most úgy rendezik el, mint Vasari[596] előtt volt. Köröskörül az oltár fölött az apostolokat fedezték fel Agnolo Gadditól,[597] s a Castellani kápolnában Starnina[598] frescóit St. Miklos és St. Antal históriáját, melyek gyönyörűen vannak festve. St. Maddalena dei Pazziban múlt csütörtökön voltam Hornerékkal,[599] de a klastromba nem juthattunk be. Pénteken Aunt Joannával[600] St. Miniátoba akartam menni, de az eső miatt a Porta Romanánál visszafordultunk s egy seminariumban, melynek nevét elfelejtettem, Franciabigio[601] vacsoráját néztük meg.

591 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

592 Girolamo Savonarola (1452–1498) domonkos szerzetes, akit nézeteiért kivégeztek Firenzében.

593 Fra Bartolomeo (1472–1517) firenzei festő.

594 Magliabechiano – Antonio Magliabechi (1633–1714) könyvgyűjtő könyvtára, amely a Biblioteca Nazionale Centrale di Firenzében található.

595 Antonino Pierozzi (1389–1459) firenzei domonkos szerzetes.

596 Giorgio Vasari (1511–1574) itáliai festő, építész, író.

597 Agnolo Gaddi (1350–1396) firenzei festő.

598 Gherardo Starnina (1360 k.–1413) firenzei festő.

599 Hornerék – skót család, akikkel Londonban barátkoztak össze a Pulszkyak az emigráció idején. Ekkor két lány, Susan és Joanna éltek Firenzében.

600 Joanna Horner (1823–1916) Firenzében élő skót írónő.

601 Franciabigio (1482–1525) firenzei festő. *Az utolsó vacsora* című freskója a Convento della Calzában található.

Dall'Ongaronál[602] múlt vasárnap voltam, de csak testvérét láttam, mert ő Milanoban van. Dolfit[603] sem találtam otthon, de a napokban újra hozzá megyek. Bettini[604] tiszteltet, egy villát vett Vallombrosában s a nyarat ott fogja tölteni. Nagymama rosszul érezte magát valószínűleg a rossz idő miatt, de most, miután tisztulni kezd, ő is jobban van.

Ma délután a Specolába megyek Schiff[605] felolvasására, ki a Darwin-féle[606] theoriáról fog olvasni. Isten áldjon, kedves Papa, maradok szerető fiad,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 7.

74. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Mariahilfsstrasse 41. sz. III. em.
1869. április 9.
Kedves Papa!

Mióta elmentél, ismét helyrejöttem egészen. Csak tanulni nem bírok kellően, a tavaszi nagyobb gyakorlatok megkezdődtek s igénybe veszik jóformán az egész napot, este pedig kevés a kedvem dologra. Ezen azonban változtatok, egy napot, a vasárnapon kívül, egészen kikérek szabadságra, s új jobb szállásomon kényelmesebben s többet leszek otthon.

Tegnapelőtt itt volt Tóth Aladár, tüzér-altiszt, szeretne a honvédséghez jutni, s kérdezte, miként kell ezt eszközölni. Nem tudom, lesz-e tüzérség a honvédségnél; kérlek, tudd meg s írd meg nekem mielébb.

602 Francesco dall'Ongaro (1808–1873) olasz költő, irodalmár.
603 Giuseppe Dolfi (1818–1869) firenzei patrióta, Pulszkyék barátja.
604 Cesare Bettini firenzei patrióta, Pulszkyék barátja.
605 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.
606 Charles Darwin (1809–1882) angol természettudós, az evolucióelmélet kidolgozója.

Brédától[607] megkaptam a vase-ot [vázát], el is vittem Auspitznéhez;[608] egyik füle le volt törve, de gypssel könnyen meg lehet csináltatni, amit Auspitzné meg is tett. Én azért nem csináltattam meg magam, mert először, nem tudtam, ki ért itten legjobban az ilyesmihez, másodszor féltem, hogy míg odavitetem, ismét eltörik.

Goldschmied,[609] akinél tegnap voltam, azt beszélte nekem, hogy a dock- és entrepot-üzlet [kikötői áruraktárak] igen rossz, mert az international és az angloaustrian, akiket a fusióba szintén fel kellett venni, igazi rablók. Ő iparkodni fog a dologból kihúzódni, részvényei Bécsben eladathatatlanok.

Miskével,[610] kérlek, végezz. Ez igen szükséges, különben a földhitelintézettel nem boldogulunk. Kelemennek[611] izenem, legyen szíves Eggenbergernek[612] lakásváltoztatásomat tudtul adni, valamint megkérdezni, hogy áll a dolog a Westminster Review-val,[613] melynek eddig egy füzetét sem kaptam meg. Ha Eggenberger még nem rendelte, annál jobb, majd bécsi könyvárus által járatom.

Remélem, Károly szerencsésen megérkezett, köszöntöm a gyerekeket, Bácsit,[614] *etc.*

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 113.

607 Feltehetőleg Ludwig von Breda / Breda Lajos gróf (1800–1882), Marie Walter férje, Walter Teréz sógora és egyben meghatalmazottja a szécsényi birtokügyekben az emigráció alatt.

608 Helene Lieben (1838–1896) zsidó származású bécsi festőnő, 1867-ben házasodott össze Rudolf Auspitz bécsi bankárral és gyárossal.

609 Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi zsidó származású bankár, pénzváltó.

610 Miske Imre (1820–1884) báró, aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

611 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

612 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa

613 *Westminster Review* – 1823 óta megjelenő brit filozófiai folyóirat.

614 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

75. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Kasernen Gasse 9. sz. VI. Bezirk
1869. május 12.
Kedves Papa!

Ma kaptam meg a szécsényi számadásokat 1868. január 1-től 1868. december 31-ig, s részben át is néztem. Eddig a következő kiemelendőket találtam:

Bruttó bevétel (azt természetesen nem számítom, ami földeladásból rendkívüli)	68.628 ft
Rendes kiadás	43.052 ft
Marad tiszta bevétel	25.576
Építkezés	10.047
Marad	15.429
Ebből levonandók a szécsényi kamatok	828
Marad	14.601
Tőke fizettetett	858
Marad	13.743
Mádra ment	870
Marad	12.873
A család Szécsényben került	2689
Marad	10.184
Én költöttem	1050
Maradt	9134
Ami mindenesetre nagyon kevés.	
A bevételek így oszlanak fel:	
Juhászat (gyapjú mustrák etc.)	23.344 ft
Gabna (repce s krumplival együtt)	18.848 ft
Gőbölyök	5184 ft
Fa	3687 ft
Úri jog	4693 ft
A többi apróbb mellékágakból származik.	

A kiadások osztályai	
Adó (községi pótlékokkal)	9770 ft
Fizetések s napszámok	12.200 ft
Kereskedelmi cikkek s fuvar	5800 ft
Ökrök s lovak	7600 ft
Juhászat	2885 ft
Biztosítás	1139 ft
Építés	10.047 ft
A többi tétel csekélyebb.	

Feltűnő az úri jogok nagy hátraléka, mely ez évről tesz 4254 ft-ot, azaz éppen egy félévi összegüket. Egyéb hátralék összesen 1500 ft körül van, ez azonban nagyobbára értéktelen követelésekből áll.

A gabonatermés volt 1867-ben:

2763 mérő búza, 7572 mérő rozs, 3473 mérő árpa, 4648 márő zab, 653 mérő repce, 1286 mérő kukorica, 4409 mérő burgonya. Az 1868-iki termésből csak a repce jött számadásba, termett 457 mérő.

Eladatott 1868-ban 300 mérő búza, 3700 mérő rozs, 3200 mérő árpa, 1500 mérő zab, 450 mérő repce, 999 mérő kukorica, 3000 mérő krumpli. Conventiókra kellett 450 mérő búza, 3000 mérő rozs, 490 mérő árpa, 90 mérő zab. Fa eladatott 748 öl tűzifa, 1100 db szálfa. Felhasználtatott 412 öl tűzifa s nagy mennyiségű épületfa. Tégla 127.000 égettetett.

E tételekből általában a következő eredmények tűnnek ki:

1. Az 1868-iki tiszta jövedelem szinte 15.000 forinttal volt kevesebb az 1867-ikinél. Ez részint annak tulajdonítható, hogy 1868-ban kevesebb gabona adatott el; mert az 1867-iki termés egy része meg 1867-ben lett eladva, az 1868-iki pedig csaknem egészen megmaradt 1869-re; másrészt az árak süllyedésének, végre az úri jogok rendkívüli hátralékának következménye.

2. Beruházást 10.000 forint körül tettünk, ugyanis 2000 ft-ot juhokban, 2000 ft-ot ökrök szaporítása, 6000 ft-ot építés által. Ez utóbbiból azonban tetemes rész improductiv, a kastély helyrehozására fordíttatván.

Ami engemet illet, jól vagyok, s erősen tanulok. Remélem, otthon nincs baj,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 114.

76. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. május 17. hétfő
Kedves jó Papa!

Mivel ígéretemet be akarom teljesíteni ma írok neked! Nyikos úr[615] a parkba két szökőkutat csináltatot nagyon csinosak de a sugár még igen is vekony, a tavakban is már van elég víz hogy csolnakázni lehet, de nincsen csolnak; mikor mi még nem voltunk itten Nyikos úr egy csolnakot kölcsönyzött de az olyan lukas volt hogy mind a víz bele folyt.

Tóth bácsi[616] tegnap este éjfél útan megjött, és Csiku[617] meg egy pár napig Poroszlóba maradt.

Kérlek, édes Papa, ha nem kerül igen is sokba, meg a nyáron küld ki a zongorát a mely Pesten van mert Tóthéké olyan rosz hogy nem lehet rajta játsani. Halásziba tegnap elöt egy borház leégett.

Pá, kedves Papa, téged sokszor csokolva maradok szerető leányod
Poli

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 7.

77. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1869. május 21.
Édes kedves kis Leánykám!

Örülök, hogy jól érzed magadat Szécsényben, sajnálom, hogy nem lehetek veled, nálad nélkül mindig hibázik nekem valami arra, hogy jól érezzem magamat. Kelemen[618] apja igen beteg, ő tehát elutazott Szabadkára, mikor jő vissza, ezt nem tudom. E szerint Gari ott maradhat most

615 Valószínűleg Nyikos Lajos (?–1898) volt honvéd főhadnagy, a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

616 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője Szécsényben.

617 Tanárky Gyula (1815–1886) a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

618 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál, egyben Pulszky Ágost barátja. Szülei Szabadkán éltek.

Szécsényben, az neki igen egészséges lesz. Kubinyi[619] már költözködik a Múzeumból. Szerdán már hozzá foghatunk a szobák kifestéséhez. Mikor jő Nagymama, azt még nem tudom.

Isten Veled, szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 17.

78. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Bécs, VI. Bezirk Kasernen Gasse

1869. június 18.

Kedves kis húgom, Poli!

Jó leveledre régóta akartam felelni s fényképedet megköszönni, de egyúttal a magamét, melyet mindjárt akkor megcsináltattam, akartam elküldeni. Miután azonban mostanáig nem készült el, nem várok többé, s majd külön küldöm meg, mert nem akartam elmulasztani, hogy születésnapodra tudassam veled, miszerint rólad megemlékeztem. Nagyon sajnálom, hogy veled nem lehetek ez alkalommal, de remélem utószor lesz, s ezentúl mindég együtt fogjuk tölteni s azután együtt maradunk az esztendőn át ismét más és más születésnapodig.

Remélem s óhajtom, hogy Szécsényben jól érezed magadat, és semmi bajod. Köszöntsd Nagymamát, meg Voigt k[is]a[sszony]t[620] és Lillát.[621] Kérlek, meg Tóth bácsit[622] is, s kérlek mondd meg neki, hogy levelét megkaptam és hogy nemsokára felelek reá.

Pár nap múlt ismét írok. Csókollak,

szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 2.

619 Kubinyi Ágoston (1799–1873) a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója 1843 és 1869 között, akitől Pulszky 1869. április 1-től vette át a múzeum vezetését, egyben az ott lévő igazgatói lakást is.

620 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

621 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

622 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője Szécsényben.

79. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Bécs, Bezirk Kasernen Gasse 9 sz.
1869. június 20.
Kedves húgom, Póli!

Ide mellékelve küldöm arcképemet számodra, miután oly nagyon kívántad, még pedig mindjárt kettőt, hogy közölök választhass. Azt pedig, amely neked kevésbé tetszik, add oda Károlykának, de csak úgy, ha ő cserébe érte ideadja a magáét, mert ez nálam még nincsen meg, s azután kérlek, hogy te nekem küldd meg, úgyis tudom, hogy Károlyka lustább, mintsemhogy nekem levelet írna. Nagymamának is mondd meg, hogy neki legközelebb küldök képet.

Hogy töltöd a születésnapodat? Papa megírta nekem, hogy kint lesz Szécsényben, aminek tudom, hogy örülsz. Én is bizony jobb szeretnék vele ott lenni, mint ebben a hideg unalmas Bécsben. Ősszel majd csak látlak, remélem jól és jókedvben.

Köszöntsd Voigt k[is]a[sszony]t[623] *és Lillát,*[624]
csókol szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 3.

623 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

624 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

80. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, VI. Bezirk Kasernen Gasse 9. sz.
1869. június 20.
Kedves Papa!

Miután többször szememre vetetted, hogy fényképemet sohasem adtam neked, idemellékelve mindjárt kettőt küldök.

Liebenékhez[625] kívánatod következtében, ma délután rándultam ki. Auspitzék[626] jövő pénteken vagy szombaton jönnek, s négy, legfölebb hat napig időznek itt. Most csak az a kérdés, elereszte-nek-e akkor s nem lesz-e éppen szavazás.

Szabónak, kérlek, írj, hogy a Harcsa[627] átiratását, melynek akadályát csak Zemplén megye lomhasága képezi, sürgesse. A többi szőlő aligha írható még át, Radvánszky[628] alkalmasint nemigen sietteti saját nevére iratásukat.

A bírósági ügyben jó lesz szólnod, sok bolondot írnak róla a lapok. A múzeumban vagytok-e már? Nekem nincs bajom.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 115.

625 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

626 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

627 Harcsa – a hegyaljai Mezőzombor településhez tartozó szőlő.

628 Feltehetőleg Radvánszky Károly (1832–1893) Pulszky Ferenc unokaöccse, a Pulszky gyerekek unokatestvére.

81. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Bécs, VI. Kasernen Gasse 9 sz.
1869. július 4.
Kedves Pólikám!

Nagyon köszönöm jó leveledet, mely igen szépen van írva, s igen örülök, hogy szeptemberben látni foglak. Csak azt a kívánatodat, hogy ötször 23 évig éljek még, nem fogadhatom el, nem gondolod, hogy még háromszor is elég, sőt talán sok volna?

Remélem, hogy a fehér galambot megfogták a fiúk, s hogy azóta el nem szökött. Károlykának mondd meg, hogy szép tőle, hogy jól tette a vizsgákat. Armytagenak[629] írtam, de aligha jöhet.

A photographiát mindenesetre rögtön követelem, az utolsó nincs meg, egyáltalján egy sincs meg. Károlyka ne okoskodjék, hanem mindjárt küldje el. Remélem Tóth bácsi[630] jobban van. Garit csókoltatom, remélem, hogy tanul és olvas valamit. Voigt k[is]a[sszony]t[631] köszöntetem.

Szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 4.

629 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.
630 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.
631 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

82. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. július 7.
Kedves Papa!

Már megint avval a kéréssel kezdem el levelemet hogy küldjél nekem 5 vagy 6 arczképet amelyeken együtt vagyunk, mert nagymamáét és Voigt kisasszonyét[632] már elvettem hogy elküldhessem Aunt Susannak[633] és Reynek.[634] Tegnap kaptam Gusztitól levelet azt írja hogy Armytagenek[635] írt dehogy nehezen jöhett hozánk e nyáron.

Hogy vagy s mikor jösz ki Szécsénybe? Nagyon sajnálom hogy vasárnap vagy hétfőn Julia[636] elmegy. – Most már a Museumba lesztek s ott jobb levegő lesz mit a régi lakásba Juliával megint elkeztem olaszúl beszélni s már három négy oldal hosszu olasz – és egy negy oldal hosszu franczia levelet írtam.

Itt az idő nagyon meleg s napközben kellemetlen de este nagyon szép.

Pá kedves jó Papa, sokszor csokol szerető
leányod Poli

[a levél folytatása, hiányzik a megszólítás és a búcsúformula]

Guszti tegnap írt Polinak, hogy küldjön neki azonnal egy fényképet Károlyról, de már neki sincs. Gusztinak türelmesnek kell lennie, amíg ő ősszel Pestre jön és akkor újra lefényképezteti Károlyt.

Gusti schrieb gestern an Poli Er wünschte, daß sie ihm alsogleich eine Photographie von Carl sende, sie besitzt aber keine mehr von ihm. Gusti muß sich gedulden, bis ich im Herbste nach Pest komme, da werde ich Carl wieder photographiren lassen.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 8.

632 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
633 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.
634 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.
635 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.
636 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.

83. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

A táborból. A Lajtha melletti Bruckkal szemközt,[637] *[d. n., 1869. július]*
Kedves Papa!

Az újságok hírei után gyanítom, hogy Bécsben vagy, oda írok tehát.

Egy hete múlt ma, hogy táborba indultam. A marsot várakozáson felül jól elbírtam, s itt is megvagyok egészségesen. Erősen gyakoroltatnak, reggeli ½ 6-tól kettőig, háromig tartanak a manőverek, s képzelheted, hogy ennyi elég egy napra. Azonkívül is van sok dolgom, őrmesteri szolgálatot végzek, s így szabadidőm éppen 8-tól 9-ig terjed, ami arra való, hogy a városban újságot olvashassak, s ehessek. Egyéb nemcsak dologról, de foglalkozásról sem lehet szó; ha az ember parasztmódra él, parasztmódra gondolkozik is, s örül, ha alhatik.

Jövő csötörtök nyugnap levén, szerdán este, ha engedélyt kapok, Bécsbe felrándulnék hozzád 24 órára. Esti nyolc órakor érkeznék oda, s kérlek, hogy a fogadóban eshetőleg egy ágyról gondoskodj.

Ha te ide kijöhetsz, legjobb volna ezt 29-én tennéd, amikor már itt lesz az egész divisio. Csötörtök levén kijöhetsz akkor a délután 2 óra 35 p[erc]kor induló vonattal, itt vagy 3 óra 59 perckor, visszaindulsz 9-kor s Bécsben vagy ismét fél tizenegykor este. Az indóház a győri vasúté, a déli mellett.

Végleg augusztus 2-án térek vissza Bécsbe.

Remélem, jól vagy, szerető fiad,
Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 148.

637 Bruck an der Leitha – város Alsó-Ausztriában.

84. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, 1869. július 16.
Édes kedves Angyalkám!

Megkaptam a leveledet itten, és azért nem küldhetek neked arcképeket, mert itt nincs, hanem írok Lilla kisasszonynak,[638] aki megteszi. Én most jól vagyok, ma visiteket [látogatásokat] csinálok a miniszterekénél, holnap a király fog bennünket fogadni, azután megkezdődnek a rendes ülések. Jóformán nyolc hétig fogunk itt maradni, lesz-e alkalmam az alatt egyszer Szécsénybe lerándulni, azt még most nem tudhatom, pedig nagyon szeretnék hozzád lemenni, – no, ne gondolj vele, ha nem lehet, majd télen át többet leszel Papáddal, meg is kezdjük a leckéket, miket neked adni fogok. Mádon nagy zivatar s jég volt, künt is kárt tett, de nem igen nagyot. Guszti Bruckban[639] van a táborban, szeretném vasárnapon meglátogatni, ha nincs akkor conferentia, az a jó, hogy az idő nem igen meleg, inkább hűvös, nem félek tehát, hogy Gusztinak ártson a nap.

Isten Veled kedves jó leánykám csókollak, úgymint Garit is, Károlynak mondd meg, hogy írjon nekem és jelentse, mit tesz.

Szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 18.

638 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

639 Bruck an der Leitha – város Alsó-Ausztriában, ahol Pulszky Ágost katonai gyakorlaton vett részt önkénteseként.

85. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. augusztus 12.
Kedves Papa!

Jó leveledet melyre oly hosszu ideig nem feleltem sokszor köszönöm. Nagymamától halottam hogy Oktoberig Bécsben kell maradnod, amit nagyon sajnálok; de ugye? az alatt még mi itt vagyunk pár napra kijösz hozzánk.

Én oly oriási nagy lettem, hogy reám se fogsz ismerni. Nagymamának egy idő olta lázai vannak de azért mégis fönt van; nekem pedig megint mutatkozik egy kis flechtni [sömör, pikkelysömör] sámon és semeimen, nagymama igen fél hogy jobban elterjed arczomon.

Kelemen[640] meg most se kapott sabadságot és Szalay mindég azt mondja hogy talán a jövő héten.

Hogy van Guszti? Trestyánszky[!][641] azt mondta hogy nincs egészen jól kérlek mond meg neki hogy sokszor csokoltatom. – Nagymama tiszteltett, és Garival együtt ezerszer csokoltatt szerető leányod
Poli

[a levél folytatása, hiányzik a megszólítás és a búcsúformula]

A bőséges eső pótolta a vízhiányt, de nagyon hideg van. Szegény Lilla lázas, remélte, hogy felépül, de sajnos tényleg megromlott az egészsége. Bárcsak Clemens el tudna jönni. Gari nehezen tartható a szobában és fennáll a veszélye, hogy kint megfázik, lehetetlen a szobában lefoglalni az élénk gyermeket. Ma várják Károlyt, kíváncsi, hogy Dr. B. mit írt fel neki. Az ő gyengélkedése különböző okok következménye, amelyek erkölcsi természetűek, aggódik Poli miatt. Pulszky mindig azt állította, hogy Poli nem okos, de ebben nagyot téved. A gyermeknek ép elméje, ítélőképessége és ambíciója van. Ezért haragszik a vejére és véleményét szóban őszintén el fogja mondani. Poli szenvedélyes szeretettel kötődik Pulszkyhoz, de szégyelli elengedni magát előtte. Poli elmulasztott tanulmányait be lehet pótolni, de vannak egészen más fontos dolgok is egy lány számára, amelyekről egy férfi nem tud és ezeket elhanyagolták nála. A gyermekkel szemben nem lehet senki önző és ő megfelelő értelemmel és tapasztalattal bír, hogy mi a legjobb ennek a drága lénynek. Pulszky beszéde szenzációt keltett külföldön és megtapsolták.

640 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
641 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

1869. augusztus 13.

Der ausgiebige Regen hat dem Wassermangel abgeholfen, doch ist's nun empfindlich kalt. Arme Lilla[642] leidet an Fieber Ich hatte gehofft, daß, da hier alles geordnet ist, sie sich von den Pester Mühen erholen werde, doch leider ist ihre Gesundheit wirklich gebrochen. Wenn nur Clemens kommen könnte. Gari ist schwer im Zimmer zuhalten und im Freien ist jetzt Erkältungsgefahr; im Zimmer vermag man das lebhafte Kind, nicht anhaltend zu beschäftigen. Heute erwarten wir Carl und sind in Erwartung was Dr B ihm ferner verordnet hat. Mein Unwohlsein ist in Folge verschiedener Veranlassung, die moralischer Natur und Kummer und Sorge heißen von Polis wesen hast du keinen Begriff das ist eine engelhafte Natur. Du hast immer behauptet, daß P nicht viel Verstand besäße und hierin bist du sehr irrig. Das Kind hat einen gesunden Verstand, Urteilskraft und Streben. Feri ich zürne dir oft in Gedanken. Mündlich werde ich dir unumwunden meine Meinung sagen.

P. hängt mit einer so zusagen leidenschaftlichen liebe an dir, zugleich aber scheut sie sich, in ihrem eigentlichen Wesen, sich vor dir gehen zu lassen. […] ist oft ganz erstaunt über P. äußerungen. Was P. versäumdne Unterricht betrifft, das läßt sich nachholen, allein es giebt bei einem Mädchen noch ganz andere wichtige Dinge zu berücksichtigen, woran der Mann keine Kenntniß hat, und welche seither bei P. vollkommen, zu ihrem Nachtheile vernachläßigt wurden und was sie, ich mögte[!] sagen, aus Instinkt, nun fählt. Thue mir nicht unrecht und beschuldige mich weder eines arriere penseé noch eines Planes in Hinsicht P.; nein, in Hinsicht dieses Kindes kenne ich keine Selbstsucht und mein Verstand und meine Erfahrung sahen richtig ein, was das Beste und Nothwendige für das theure Wesen ist.

Deine Rede hat im Auslande Aufsehen erregt und mit Beifall.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 9.

642 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

86. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, [é. n., 1869.] augusztus 14.
Édes kedves kis Leányom!

Legközelebb azon veszem észre magamat, hogy ez én kedves Angyalom rólam tökéletesen megfelejtkezik. Már régen nem kaptam tőled levelet, pedig tudod miként örülök annak, ha írsz, csakúgy, mint Te mikor tőlem levelet kapsz. Sok dolgom volt az egész idő alatt, hanem legalább Guszti van most nálam, reá sem ismersz, már három posztócsillag van a gallérán, mert megint avancérozott [rangban előrébb lépett]. Decemberben tervezi a tiszti vizsgát s új évre nálunk lesz Pesten.

Hát te, kedves kislányom, hogy mulatsz? Remélem, hogy ha Szécsénybe jövök, oly nagy és egyenes leszesz, hogy meg sem ismerlek és mint valami nagy kisasszonynak kezet csókolok. Károly bátyád is írhatna nekem egyszer, hanem ismerem már lustaságát, Gari nem írhat mert nem tud még levelet írni.

Csókollak ezerszer, kedves angyalom, csókolom Garit is, köszöntöm Lilla[643] s Anna[644] kisasszonyokat. Hát Tóth Bácsi[645] hogy van, hallom, hogy többször szédült, neki is jó volna egy pár heti fördő.

Isten Veled, szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 69.

643 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
644 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
645 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

87. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. augusztus 17.
Kedves Papa!

Kérlek írd meg, hogy mennyi pénzt vigyek magammal. Az úti költségek következők: Budáról Triestig[646] és vissza 22 fr. Triesttől Fiuméig[647] 4 fr. 20 második helyen. Lilla[648] kéret pénzt, mert már az is, melyet nagymama neki kölcsönzött, fogytán van. Tóth bácsi[649] feje még mindig szédül, ha meleg van, de nem akar elmenni fürdőbe, mert azt mondja, hogy nem bízhatja a gazdaságot másra. A nagymama egy amerikai kutat vett, de 5 ölre még nem találtunk vizet. Szécsényben még három napig fog tartani a cséplés, azután a gép Bátkára[650] megy. Krenner[651] megkapta a 100 ft[-ot], melyért folyamodott, s így ő is eljön Fiumába. Loránt[652] is jön, s tehát együtt fogunk utazni. Mielőtt elmegyek, egy vagy két napra Pátyra akarok menni Váradyékhoz.[653] Krenner talán kijön egy pár napra ide s a szenet megnézi. A múzeumban az első termet kezdtük rendezni, de a szekrények nagyon ügyetlenek. A halak a középsőbe jöttek, hol azelőtt a tertiär mammaliak [harmadidőszaki emlősök] voltak, de nem töltik ki s egyáltalán nagyon szegényen vannak képviselve. Csak a Monte Bolcaiak vannak meglehetős számmal. Rómer[654] már most nemsokára fog elmenni, tehát ide nem mehetek. Mikor lesz Hantken[655] vélegesen kinevezve? Gorove[656] úgy látszik, nagyon soká halogatja. Most két gyönyörű mineralogikus és geologikus gyűjtemény van

646 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

647 Fiume – kikötőváros az Adriai tenger-partján (ma: Rijeka, Horvátország).

648 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

649 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

650 Bátka – település Gömör-Kishont vármegyében (ma: Bátka, Szlovákia)

651 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.

652 Eötvös Loránd báró (1848–1919), Eötvös József fia, egyetemista.

653 Várady József (1800–1883) királyi kancelláriai tanácsos, földbirtokos a Fejér vármegyei Pátyon, amatőr régész, gyűjtő.

654 Rómer Flóris (1815–1889) bencés szerzetes, régész, művészettörténész, 1869-től az Érem- és Régiségtár vezetője a Magyar Nemzeti Múzeumban.

655 Hantken Miksa (1821–1893) bányamérnök, természetrajztanár, tudós, a Magyar Nemzeti Múzeum őre. 1869. szeptember 8-án az újonnan felállított Magyar Földtani Intézet igazgatójává nevezték ki.

656 Gorove István (1819–1881) politikus, 1867 és 1870 között földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter.

eladó, az egyik a herceg Lobkowicz-féle Bilinben,[657] Prága mellett, mint hallom, 30–40.000 fr, a magyar és német dolgok különös szépek és a Liebener-féle[658] Innsbruckban, úgy hiszem, 3000 fr a tyroli, svajci és olasz dolgokkal; az egyik nagyon szükséges volna a múzeumnak.

Isten áldjon, kedves Papa, maradok szerető fiad,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 8.

88. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Múzeum, 1869. augusztus 19.

Kedves Papa!

Beadtam a folyamodványt a földhitelintézethez s beszéltem a pótlandók felett a jogügyi referenssel. Először is biztosított, hogy becslés nem lesz szükséges, s hogy nagyobb nehézség fenn nem forog. A superintabulatio [felültáblázás] bajt csinál ugyan, de lehet a dolgon segíteni, mert az intézet csak az illető összeget tartja vissza.

Ennyit általánosságban. Ami az egyes pótlékokat illeti, szükséges mindenekelőtt az adósságoknak és a kamathátralékoknak pontos kimutatása. Ezt tehát kérlek, készítsd el és küldd meg minél elébb, ha lehet postafordultával, mert az első határozatot a jövő hét elején leendő ülésben hozzák meg, amikor a többi netalán még fennmaradt nehézségre is figyelmeztetnének. A kamatokróli nyugtákat aztán visszajötted alkalmával lehetne szeptemberben mellékelni. A kimutatást küldd kérlek egyenesen a földhitelintézethez, pótlékul a 277. sz. beadványhoz.

Én holnapután, szombaton megyek Szécsénybe s mához egy hétre visszajövök, hogy a még végzendőket megtegyem Artnerrel[659] szóltam, a trázsi contractus rendbe jön, csak a tagosítási egyezséget kívánják látni. Meglesz, elhozom. A szőlőváltsági contractusokat is helyben kell hagyatni.

657 Ferdinand Josef Lobkowitz herceg nagyszerű gyűjteményét halála után a lánya bocsátotta eladásra, amit Pulszky Ferenc közbenjárása révén Krenner József múzeumi őr vásárolt meg 35 000 forintért Bilinben (Csehország) 1870-ben. *Természettudományi Közlöny* (1870) 37–39.

658 Leonhard von Liebener (1800–1869) osztrák mérnök, ásványgyűjteménye bécsi és amerikai múzeumokba került.

659 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

Csengery[660] a határőrvidék kérdésben egészen a tiétekétől elütő véleményi; a quotát nem akarja emelni, mert szerinte a 30%-ban bennfoglaltatik a határőrvidék is, amit annak idején a magyar bizottság nyíltan ki is mondott. Véleményét részletesen megírta Lónyainak.[661] Szécsényből ismét írok,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 116.

89. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n.], 1869. augusztus 22.

Édes Lelkem, Poly!

Megkaptam kedves leveledet, látom, hogy mindennap nemcsak testileg, hanem szellemileg is fejlődni kezdesz. Annál jobb, majd sokat olvasunk együtt télben, s tanítani foglak, ami nekem nagy örömöt fog okozni. Meg ismerted-e Guszti bátyádat? olyan szép katona lett belőle, amit csak kívánni lehet. Károlykára kíváncsi vagyok és a kis Garira, valljon azok is megnőttek-e. Szeptemberben aligha ki nem megyek Szécsénybe hozzátok, szeretnélek megcsókolni. Voigt[662] és Lilla kisasszonyokat[663] köszöntöm és maradok

szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 19.

660 Csengery Antal (1822–1880) politikus, országgyűlési képviselő.

661 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

662 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

663 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

90. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Múzeum, 1869. augusztus 24.
Kedves Papa!

Megkaptam leveledet s intézkedtem szerinte. A nyugták megvannak s leviszem magammal; a gabona eladása felől szóltam Tóthnak;[664] Jaulusz[665] most nincs itt. Eddig csak a szécsényi búza van kicsépelve, fogok belőle példányt hozni. A bárányok mosása ma kezdődött, s ha az idő kedvező, a héten fejeztetik be. Tóth 9 mázsa körül vár. A repce éppen 840 mérőt tesz.

Jogi tekintetben kivittem, hogy a Powolny-féle hibás betáblázás rövid úton kiigazíttassék s így a két végével rend lesz a telekkönyvben; addig megkapom a Weiskopf-féle nyilatkozatot is. Jeszenszky,[666] Miske[667] ügyvédje, azt mondja, hogy Weiskopfné ügye éppen nem oly igen képtelen; őneki magának van kötelezője Forgách Páltól,[668] míg Miskééknek gyermekei ellen van követelésük megállapítva úgy, hogy a két követelés nem compensalja egymást. Ezért, ha Miske kifizettetik, 28.000 ft-nak mindenesetre vissza kell a földhitelintézet által tartatni, különben kárt vallunk. A földhitelintézethez szükségelt okmányok mind megvannak s így e tekintetben azt hiszem, gyorsan célt érünk. Remélem, a számlába befoglaltad az örökösödési adóból hátralevő részletet is.

Blumenthal[669] fizet, reá ijesztettem commassationalis ügye szamárság. A lóczi commassatio [tagosítás] folytán történt erdőcsere illetőleg kárpótlás fejében Placzhy s Rosner[670] háromezer forintot fizetnek nekünk, ebből kétezret legalább november előtt.

664 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője Szécsényben.

665 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

666 Jeszenszky Danó (1824–1906) ügyvéd.

667 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

668 Forgách Pál gróf (1794–1854), Pulszky Ferenc tőle vásárolta meg Szécsény uradalmát.

669 Blumenthal Simon bussai zsidó.

670 Plachy Tamás és Roszner József báró (1811–1876) – földtulajdonosok a lóci határban.

Az idecsatolt levelet kérlek olvasd el. Leitnert ismerem, jóravaló ember; procuravezetője a Hürsch Ágost cégnek Pesten, s pesti levelezője a Wiener Handelsblattnak. Én neki semmit sem mondtam volt bankodról, nem tudom, hogy jutott hírhez.

Az öregasszony[671] haragszik s elébb akar elmenni.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 117.

91. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Pest, Múzeum, 1869. augusztus 24.

Kedves Papa!

Szombaton szerencsésen ide érkeztem Némethtel s azóta folyton el vagyok foglalva. Mindenki, Lillát[672] sem véve ki, egészséges, nagyobb baj tehát nincs.

Először is ügyleteinkről írok. Repcénk 840 mérő lett, valamivel a várakozáson felül; a gabna is jól fizet; általján jó az esztendő, kivévén takarmány tekintetében; ennek szűke miatt a juhászatot az idén nem szaporíthatjuk; örülnünk kell, ha a fennálló állományt épségben fenntarthatjuk. Búzánkból hozok majd példányt.

Az adó tekintetében szinte teljesen van a harmadik évnegyed is fedezve, s csak a negyedikre kell vagy 1500 forint tőled. A regalék árverés útján 4500 ft-ért béreltettek ki, ez 100 forint veszteséget tesz.

A Miskével[673] leendő computus [számvetés] ügyében keresztülkutattam mindent, de csak egy okmányt, a mellékelt másolat eredetijét találtam reá vonatkozólag. Ebből az tűnnék pedig ki, hogy az egész összeget vagyunk kötelesek kifizetni, bár, míg Haynaldné[674] él, csak 19.000 ft-tól fizetünk kamatot. Azt hiszem, úgy lehetne transzgálni, hogy e pensio [évjáradék] fejében Miske kétezer forintot engedne a tőkéből.

671 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

672 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.

673 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

674 Haynald Istvánné született Jüttner Franciska (1793–1875), Haynald Lajos kalocsai érsek édesanyja.

Weiszkopfné nyilatkozni fog, hogy megengedi felülkeblezése kitáblázását, ha a földhitelintézet 28.000 forintot (10.000 ft-ot és harminc évi kamatjait) a közte s Miske közt folyó per eldőltéig magánál visszatart. Ebbe Miskének is bele kell egyezni, különben egy k-rt sem fizethetünk ki neki; ki kell tudniillik az egész összegekre a kitáblázási engedélyeket adnia, bár a földhitelintézet 28.000 ft-ot visszatart. Csak ez úton boldogulhatunk.

A földhitelintézethez s budai törvényszékhez tartozó okmányok rendén vannak. A Powalny-féle felülkebelezés semmis, Trsztyánszky[675] holnap keresetet indít s 45 nap alatt az ügy tisztában lesz.

Radvánszky[676] nem tett még semmit, tudósítsd kérlek, hogy míg minden renden nincs, semmit sem fizetsz. Ez az egyetlen mód indolentiájában [egykedvűségében] reá hatni. Forgách Kálmánnak,[677] ne feledj kérlek az inscriptiók tárgyában írni, s egyezséget javasolni, mely szerint bennünket csak – de az egész – sipeki, a többi kiváltatlan mind őt illetné. Ezt el ne hanyagold, kérlek.

A szőlődézsmás ügyek jól haladnak, a tagosítások szintén nem maradnak el. D'élseaux[678] nagyon kéret ügyében.

A gyerekek jól vannak. Polyval baj, hogy az öreg asszonynak[679] annyira sikerült Voigt k[is] a[asszony]tól[680] elidegeníteni. Nem hagyja oldala mellől, nem ereszti tanulni, órákig félülteti, öltözteti.

Az öreg asszony ismét új végrendeletet csinál, ahol neked kevesebbet hágy. Tudom, evvel nem sokat gondolsz; mindegy akár tégedet, akár minket nevez örökösnek.

Blumenthal[681] fizet. Én 30-án este nálad leszek bő jelentéssel. Remélem, nincs bajod.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 118.

675 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

676 Feltehetőleg Radvánszky Károly (1832–1893), Pulszky Ferenc unokaöccse, a Pulszky gyerekek unokatestvére.

677 Forgách Kálmán gróf (1806–1872), nagybirtokos.

678 Albert D'Elsaux ezredes – földtulajdonos Nógrád vármegyében.

679 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

680 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

681 Blumenthal Simon bussai zsidó.

92. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1869. szeptember 14.
Kedves jó Papám!

Sok jót kívánok neked születésnapodra, s azt hogy még nagyon soká legalább 50 évig, boldogul élj es mi mindnyájan örmödre váljunk. Igen köszönöm kedves leveledet, és én is nagy örülni fogok ha a télen leckét fogsz adni. Károly ezen levél megérkeztekor valószínűleg már nálad lesz, Fiuméból[682] nekünk egyszer sem írt s csak Kelemen[683] altal hallotuk meg hogy jegyző lett. Két napolta ejjel mindig esik s nappal szélfúj de azért mégis lehet sétálnimenni.

Hát Guszti Bécsben van? az sem írt azolta hogy itt volt. Most már a kezem fáj és én nem bírok már többet írni, hisz hétfőn látjuk egymást.

Pá kedves Papa, sokszor csokol szerető leányod
Poli

[a levél folytatása, hiányzik a megszólítás és a búcsúformula]

Egészséget és erőt, türelmet és bátorságot kíván Pulszkynak. Örül, hogy a fiatal Lórándot holnap látja, de jobban szerette volna, ha Pulszkyval van.

Gesundheit und Craft, Geduld und Lebensmuth, sind meine Wünsche für dich lieber Feri.

Du bist so allein, warum hast du es nicht mit dir gelassen. Sehr freue ich mich den jungen Lorand morgen hier zu sehen, doch ihn mit dir zu wissen wäre mir noch lieber gewesen.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 10.

682 Fiume – az Adriai-tenger partján fekvő kikötőváros (ma: Rijeka, Horvátország).
683 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

93. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs VI. Kasernen Gasse 9. sz.
1869. szeptember 16.
Kedves Papa!

Hogy lásd, miként nem csak akkor gondolok rád, ha itt vagy, vagy ügylet hoz emlékezetembe, vagy pénzt akarok, megemlítem, hogy tudom, miszerint holnap van születésnapod.

Innen legnevezetesebb, ami írnivalóm van, hogy véglegesen elhatároztatott ezredünknek Kremsbe[684] való áttétele. Maga az alezredes is felhagyott már az ittmaradhatás reményével; október 15-ike körül alkalmasint útnak indulunk. Ott valószínűleg a kaszárnyában fogok lakni; valamely fölös tiszti szobában, s a tisztekkel együtt ebédelni a kocsmában.

Ennek következése az, hogy könyvárusi számlámat október elején kell kifizetnem, s egyébként is el kell magamat a majd hátralevő harmadfél hónapra látnom. Ezért e hó végére vagy 250 forintot fogok kérni, amivel azután kifizetek mindent, s november elejéig, talán közepéig is kijövök.

Annyira Krems nincsen, hogy egyszer kétszer negyvennyolc árai szabadsággal ide fel ne rándulhassak. Ha tehát, különösen vasárnapi napra, idejössz, tudósíts legalább harminchat órával előre, kérlek, s itt leszek. Decemberben pedig azt hiszem, úgyis idejövök vizsgálatot tenni.

Liebenéket[685] s Auspitzékat[686] a múlt héten láttam; köszöntetnek. Auspitzék kimennek a cukorgyárba, hol karácsonyig maradnak; az asszonynag[!] odakölcsönöztem a Dilke-féle könyvet.[687]

Az emberek nagyon desperálnak még a tőzsdén; a Wiener Bank árfolyamát nem is adják a lapok. Remélem, rendbe jössz a földhitelintézettel, s hogy az öreg asszonnyal[688] sincs túlságos baj.
Szerető fiad, Guszti

684 Krems an der Donau – város Alsó-Ausztriában.

685 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

686 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben, Robert Auspitz több cukorgyárat is tulajdonolt.

687 Dilke-féle könyv: feltehetőleg Sir Charles Dilke (1843–1911) angol liberális politikus *Greater Britain* című könyve (London, 1868).

688 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

Elfelejtettem megírni, hogy Jansa[689] elhatározta, miszerint itt telepedik le. Mindenfelől szívesen fogadták s támogatást ígértek. Elutazott vissza; december közepe fele jön el mindenestül. Tanárkyt[690] kéreti, írjon neki, mit csináljon a nála letett láda irománnyal?

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 119.

94. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Kasernen Gasse 9. sz.
1869. október 9.
Kedves Papa!

Az öreg asszony[691] ma reggel indult el innen, jó kedvűen s egészségesen. Velem meg volt elégedve; minden nap látogatást tettem nála, s ma kimentem a vasútra is, indulása alkalmával búcsúzni. Nem is igen panaszolkodott az egész idő alatt; csak néha-néha jutott a köteles kesergés a kis leányt illetőleg eszébe. Volt Liebenéknél, s Liebenné[692] viszont nála; meglátogatta Goldschmidtnét,[693] de az öreg Goldschmidt nem mutatta magát sem akkor, sem utóbb. Ezt azonban elfeledtették vele Pauernschmidt, Schlesinger,[694] Schnapperné,[695] Simonné folytonos látogatásai, s így igen szépen ki lehetett vele jönni.

Én megvagyok egészségesen, olvasgatok, tanulgatok; a számadási szakot értem, amennyiben közöm lehet hozzá, s így oda hagyom; egyébiránt megszűntek a gyakorlatok is, s a fennlévő harmadfél hó alatt tényleges szolgálatom egy kevés iskolázásra s betanításra fog már csak szorít-

689 Leopold Jansa (1795–1875) cseh zeneszerző és tanár, hegedű előadóművész, aki 1849 után emigrációban élt Londonban, 1868-ban tért vissza Bécsbe.

690 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó.

691 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

692 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben. A nagymama Henriette Walter valószínűleg Ignaz Isak Leopold von Lieben (1804–1862) bankár özvegyével, Elise Lewingerrel (1809–1877) tartotta a kapcsolatot.

693 Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) zsidó származású bankár, pénzváltó Bécsben.

694 Schlesinger – zsidó származású család.

695 Feltehetőleg Marie Schnapper született Landauer (1832–1918), a zsidó Moritz Schnapper bécsi bankár felesége. Marie Schnapper Walter Terézzel és Pulszky Ferenccel is levelezett.

kozni. A vizsgára annál buzgóbban kell készülni; okom van hinni, hogy nagyon szigorúan fogják venni; az összes itteni tüzérönkénytesek közől csak négy meg[!] a tiszti vizsgára jelentkezni, köztök három magyar; annyit kívánnak tőlök.

Remélem, jól vagytok mind. Ne feledkezz meg, kérlek, Miske[696] által a feltételes kitáblázási engedélyt aláíratni.

Kremsbe[697] *indulásom előtt még írok,*

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 120.

95. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs, Kasernen Gasse 9. sz.

1869. október 17.

Kedves Papa!

Telegrammomból értesültél, hogy nem megyek Kremsbe,[698] hanem itt maradok. Erre sok okom van, melyeket remélem, helyeselni fogsz. Először nem volt kedvem Kremsbe menni, hol jóformán csak a kaszárnyában találhatok szállást, s három napi távolságra vagyok a világtól. Bajos lett volna a vizsgatétel is, alighanem Linczbe[699] kellett volna mennem. Azután megijedtem az úttól is; köhögök, s négy napi mars és rendes szállás e ködös időben csúnyául elronthat. Végre, miután holmimat az ezredével lehetett volna csak elküldenem, ma délig be kellett volna pakkolni, de inasom beteg lett, nem jött, nem hozta el a susztertól a csizmámat, a mosóné is kimaradt a fehér ruhámmal, s így a legnagyobb zavarban voltam. Eszembe jutott, hogy tulajdonképpen mind e bajon túlesem, ha magamat más ezredhez áttétetem, elmentem, bejelentettem az ezredsegédnél, hogy fontos okok megkívánják, hogy november havát itt töltsem, holnap rapportra

696 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

697 Krems an der Donau – város Alsó-Ausztriában.

698 Krems an der Donau – város Alsó-Ausztriában.

699 Linz – város Felső-Ausztriában.

[kihallgatásra] megyek, s délután át leszek már a Ramming ezredhez[700] téve, melyhez tartozik úgyis a legtöbb magyar önkéntes.

Ez magában is indokul szolgált elhatározásomra. A cattaroi zavarok[701] folytán megtörténhetik, hogy pár ezredet leküldenek, s valószínű, hogy úgyis hiába, rosszul elhelyezett ezredet indítanak útnak, minő az Este, mint rendes garnisonban [laktanyában] levőt. Már pedig dalmata rablókkal verekedni fölösleges. Aztán ott egyedül s így kényes helyzetben volnék; Rammingnál sokak közt a többiek sorsát osztanám ily esetlegességben.

Íme okaim, remélem, helyesled,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 121.

96. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs VI. Kasernen Gasse 9. sz.

1869. október 25.

Kedves Papa!

Megkaptam s köszönöm leveledet s a küldött 150 forintot. Jó, hogy ennyit küldtél, a következő két holnap aligha sokba nem fog kerülni, igen nehéz lakást kapni, még most sincs; valószínűleg majd kocsmában kell pár napot töltenem, annál is inkább, mert csúnyául megdagadt a lábam, s így nem futkoshatok szállást keresni; inasom meg typhusban beteg, s azt sem küldözhetem tehát.

Köhögésem sem szűnt még meg; hideg s ködös az idő, s minden nap a kaszárnyába kell mennem. Nem ismernek az ezrednél s így nem vehetem rossz néven, ha egy kissé előfognak. Tegnap őrségen voltam, az sem használt sokat az egészségemnek. Megmondtam volt az őrmesternek; de ez úgy látszik, zaklatni akar, s ezt tennie egy holnapig bizony hatalmában áll.

Különben innen újat nem írhatok, a dalmata dolgokról semmit sem hallunk, igazi disznóság. Bécsből egyelőre nem megy ezred; az önkénytesek valószínűleg csak a tiszti vizsga letétele után indulnának az illető hadtest után, legrosszabb esetben.

700 Wilhelm von Ramming báró (1815–1876), osztrák tábornok. Pulszky Ágost a róla elnevezett gyalogezredben szolgált.

701 Cattaro – Kotor olasz elnevezése (ma: Montenegró), az Osztrák–Magyar Monarchia legdélebbi területe, ahol 1869-ben az ún. „dalmát fölkelés” robbant ki az osztrák uralom ellen.

Lónyai[702] budgetjét [költségvetését] csúfosan megtámadja minden bécsi lap, a Pressét sem véve ki, mely már nem Brestlé,[703] még Ludassy[704] Tagespressé-je is, melyet az itteni minisztérium fizet. Jó volna mindenesetre, ha nagyobb beszédet tartanál róla.

Az öreg asszony[705] írt, úgy látszik, jól van, csak jajveszékel, hogy Pestről nem kap tudósítást.

Maradok szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 122.

97. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Kasernen Gasse, Bécs
1869. október 28.
Kedves Papa!

Az idezárt levelet ma kaptam. Azt hiszem, az öreg Márkus megérdemli a dézsmaelengedést, úgy is csekélység az egész, s ő mindég, a választásnál is minden lehetőt megtett értünk fiaival együtt.

Én most lakáskereséssel vagyok elfoglalva, a mi elég nehéz dolog. Pénzt kérek ennek folytán tőled, úgyis elseje nemsokára, a költözködés is pár forintba jön, s az Este ezred elindulása alkalmával szintén kölcsön kellett valamit az őrmesternek adnom, amit az természetesen sohasem fog visszafizetni.

A Ramming ezrednél[706] jól bánnak az önkénytesekkel; a tisztek még előzékenyebben, mint az Esténél voltak. Mindazonáltal kellemetlenebb a szolgálat; a legénység tót, puha, az altisztek léhák s nem értenek a fegyelemhez. Arról szó sem volt, hogy az ezredet Dalmátországba küldjék illetékes körökben; úgyis annyi már ott a katona, hogy alig lehet élelmezni, s hogy a fölkelést csak úgy széttapossa.

702 Lónyay Menyhért báró (1822–1884), az Andrássy-kormány pénzügyminisztere 1867 és 1870 között.

703 Rudolf Brestel (1816–1881) osztrák politikus, képviselő, 1867 és 1870 között pénzügyminiszter.

704 Ludassy Móric vagy Moritz Ganz von Ludasi (1829–1885) újságíró, a bécsi *Tagespresse* napilap alapítója.

705 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

706 Wilhelm von Ramming báró (1815–1876), osztrák tábornok. Pulszky Ágost a róla elnevezett gyalogezredben szolgált.

Kelemennek,[707] kérlek, mondd meg, hogy kéretem, intézkedjék, miszerint az újságokat, sat. nem Kremsbe,[708] hanem ide küldjék.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 123.

98. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. november 2.
Kedves Papa!

A dalmata ügyről s az általa szükségesített katonai intézkedésekről itt aligha tudunk többet, mint ti Pesten. Kevés ezred van, mely valaha ne lett volna Dalmatiáról, s melynek leküldéséről tehát hír ne szárnyalna. A Hesst, Rammingot, Deutschmeistert, Estét, Reischachot egyaránt emlegetik, s egyaránt oktalanul. Azt hiszem, a hadügyminiszter maga sem tudja még, melyik ezredet küldi le, mert egyáltalján több katonaság odaszállításáról csak némi idő múlva lehet szó. Amíg a töröktől meg nem jön az engedély, hogy montenegrói s bosnyág területen lehessen működni, a katonaság úgysem tehet semmit; azután pedig még az élelemről, ruházatról kell gondoskodni, s mindent beszállítani, mielőtt több katona leküldethetik. Hiszen a jelenleg lenn lévő ezredek is a legnagyobb szűkölködésben tengnek; s míg Cattaro[709] marad az operatiok basisa, nehéz e körülményen segíteni, mert az élelmet, ha oda érkezett is, nehéz az előre marsírozó csapatok után küldeni. A nehézségek ugyanazok, mint az angolok abyssiniai expeditiojában voltak, s emlékszel, akkor is mennyi idő kellett, míg a sereg útnak indulhatott.

Egyelőre tehát, legalább is egy holnapra alaptalan volna afelől aggódni, hogy leküldenek. Addig pedig kitűnik, általános-e a lázadás a délszlávok közt s hátuk mögött áll-e az orosz, vagy sem. Az első esetben vagy háború lesz, melyben mindenkinek részt kell venni; a másodikban az őszi esők múltával gyorsan működhetni, s csak fel fog emeltetni némely ezredben a jelenlevők létszáma, de nem fog hadi lábra kiegészíttetni, az önkéntesek tehát visszamaradnak.

707 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
708 Krems an der Donau – város Alsó-Ausztriában.
709 Cattaro – Kotor olasz elnevezése (ma: Montenegró).

Most már nem köhögök. Az ezrednél eléggé befognak, az egész délutánt a gyakorlatoknál vagy iskolában kell töltenünk. A tiszti vizsga alighanem igen szigorú lesz; Kuhn[710] inkább altiszteket kíván az önkéntesek soraiból szerezni; már sokan letettek a siker reményéről, s visszavonulnak a vizsgálattól. Én tanulok erősen.

Miskével[711] kérlek, írasd alá a declaratiót! Mi történik a kölcsön iránt[?]

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 124.

99. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz. III. em. 20. aj[tó]
1869. november 11.
Kedves Papa!

Most túl vagyunk már minden valószínűségen, hogy a Ramming[712] ezred Dalmatiába kerüljön. Az egész lázadásnak úgy látszik vége szakad; bár elég disznóság történik a katonaság részéről is.

Tegnapelőtt Mrs Lyelltől[713] kaptam levelet, aki nagyon kéri a te s a gyerekek utolsó fényképeiteket. Küldd meg tehát, kérlek, akár nekem, akár egyenesen neki. Én úgyis feleltem már neki, meg kellett köszönnöm Mallet[714] röpiratát Cobden[715] felől, amelyet ajándékba küldött nekem. Jó kis könyv; megírtam Mrs Lyellnek válaszomban, hogy te többször s mindég hatással, megemlítetted Cobden nevét s politikai előrelátását a magyar országgyűlésen.

710 Franz Kuhn von Kuhnenfeld (1817–1896) közös hadügyminiszter.

711 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

712 Wilhelm von Ramming báró (1815–1876), osztrák tábornok. Pulszky Ágost a róla elnevezett gyalogezredben szolgált.

713 Feltehetőleg Katharine Murray Horner (1817–1915) botanikus, Henry Lyell felesége.

714 Sir Louis Mallet (1823–1890) a szabad kereskedelem szószólója, Richard Cobden tanácsadója. Röpirata *The political opinions of Richard Cobden* címmel 1869-ben jelent meg Londonban.

715 Richard Cobden (1804–1865) angol liberális politikus, képviselő, a Pulszky család pártfogója az emigrációban.

Az öreg asszonytól[716] is kaptam levelet. Panaszkodik, mint mindég, felőled is, ami azonban nem tesz semmit.

Én tanulok, elég jól érzem magamat; nem fukarkodom, színházban is voltam egy párszor. Ennek következménye azonban, hogy bár több pénzt küldtél, mégis elébb fogy ki, mint különben. Egyébiránt rendkívüli kiadásaim is voltak; az Este orvosnak, aki tavasszal és nyáron holmi apró nyak-, has-, lábfájásoknál bizonyítványt adott, ennek kellett valamit adnom; inasom beteg volt s megkoldult; ruháim gallérjait meg kellett újítani, új sapkát s bakancsot meg szíjjat venni; s így kérlek, küld 20-a körül megint vagy 150 ftot, amivel igyekezni fogok az év végéig beérni, amikor még 100 forint könyv és mappa contó marad fizetendő.

Miskével[717] végeztél-e? Mit csinálsz a földhitelintézetnél? megvan-e már a budai engedély?

Maradok szerető fiad,

Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 125.

100. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz. III. em.

1869. november 17.

Kedves Papa!

Tegnap palotaőrségen voltam, s így nem tudósíthattalak mánál elébb a Gondától[718] Szécsényből tegnapelőtt kapott levél s válaszom felől. Az eddigi mérnök, Szabó, nagy beteg, s miután úgyis a hitelesítésnél alighanem más mérnökre lenne szükség, Gonda Frideczky[719] tanácsára is javallja, hogy kössünk mással szerződést, aki a rimóczi tagosítást is általvenné s erre Lofcsányi Pált[720] ajánlja, akit magam is már több ízben dicsérni hallottam, s akibe a többi szécsényi lakos szintén beleegyez. Azt feleltem, értekezzék vele, fogalmazzon egy minden óvó szándékkal ellátott

716 Henriette Walter született Mayer (1798–1882),, a Pulszky gyermekek nagymamája.

717 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

718 Gonda János rimóci jegyző.

719 Frideczky Lajos (1817–1902), Nógrád vármegye alispánja.

720 Lovcsányi Pál útmérnök.

szerződést, s terjessze fel neked, mielőtt egy alispáni elnöklet alatti hitelesítési gyűlésen végképp megállapíttatnék s elfogadtatnék. A bennünket nem illető választási alispáni határozatot megerősítő királyi táblai ítéletre nézve pedig, mely mellesleg megállapítja jogunkat az inscriptionalista legelőkárpótlásért Haynaldék[721] illetőleg gr. Forgách ellen pert indítani, utasítottam, értekezzék Tersztyánszkyval.[722]

Mi történik a földhitelintézettel? Vagy még nagyon drágának tartod a kölcsönt? A dolog jogi oldalával még sem ártana tisztába jönni.

Kérlek, küldd meg nekem a kért 150 forintot, 22-én már egészen kifogy a pénzem. Különben jól vagyok, tanulok. A vizsga mikor lesz, nem tudni; úgy látszik a hadügyminisztérium a dalmata bajjal elfoglalva, rólunk egészen elfeledkezett, nagyon kényelmetlen volna, ha még január közepéig kellene az alkalmatlanságokkal foglalkozni.

Remélem, jól vagytok mindnyájan. Kérlek, mondd meg Óvárinak,[723] ne legyen lusta, hanem írjon.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 126.

101. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. november 20.
Kedves Papa!

Féltem, hogy bajod van, mihelyt nevedet a név szerinti szavazási lajstromban nem olvastam. Vigyázz, hogy másodszor meg ne hűtsd magadat, nehogy ismét ágyba juttasson a lumbago. Én is köhögtem pár napig, bőrig átáztam a vasárnapi nagy viharban, most azonban se bajom.

A pénzt megkaptam, köszönöm. Kijövök vele december végéig, jól, akkor ugyanannyi fog kelleni a könyvconto fizetésre s az útra haza; Pesten pedig számlám Eggenbergernél[724] s a szabónak 200 forint lehet. Ez az idei budgetemhez [költségvetésemhez] tartozik.

721 Haynaldék – Szécsényben élő család, Haynald Lajos kalocsai érsek édesanyja és nővére.

722 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

723 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

724 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

Hogy az idén aligha jövünk ki adósság nélkül, gondoltam. Egyébiránt ez nem baj; jövőre könnyen helyreütjük, minthogy nem lesz semmi rendkívüli kiadás. Az igaz, hogy a földhitelintézeti pénz sokba kerül, de ki tudja, később nem jön-e még többe; a szakali s varsányi vevőkkel kötelességünk tisztába jönni; s míg a Miske[725] féle adósságok jelen alakjukban megvannak, soha nyugton nem lehetünk jogi tekintetben.

Tersztyánszkytól[726] is ma vettem levelet. Kétségen kívül közölte veled a Forgáchéira való ellenköveteléseit, melyek nézetem szerint egészen helyesek, kivévén a harmadikat a Horthy-Kovács házhelyt illetőt, melyet, mint csekélységet majd felajánlhatunk Forgáchnak annak idején, mint „Compensationsobject”-et [kárpótlást]. Különben még éppen nem bizonyos, létre jön-e az egyezség, mert Forgách, amint Zadubánnak[727] Tresztyánszkyhoz írt leveléből látszik, még mindig úgy formulázza kívánságait, hogy azokra rá nem állhatunk, s ezért nem árt, ha a hitelesítés még tova húzódik, s mi a legelőkárpótlás kérdésével fenyegethetjük.

Tersztyánszky még kettőt említ levelében. Először, hogy jó lenne Gonda Jánosnak,[728] a rimóczi jegyzőnek dézsmaváltságát elengedni. Ez igaz, mert ő úgy a dézsma, mint a commassationalis [tagosítási] kérdésben sok könnyebbséget és sok zavart okozhat nekünk. Módjára nézve legjobbnak hiszem, ha Tersztyánszky a dézsmaváltságra nézve kötelezőt kötne, amit aztán neki visszaadnánk.

Másodszor Tersztyánszky a maga számára kér fapótlást, mert háztartásában ki nem tud jönni a conventiós fával. Ez az indoklás ugyan eléggé ostoba, spectabilis szagú, s ha megadjuk neki, a többi tiszt is kevésnek találja mindjárt a fáját; legjobb lesz tehát most semmit sem felelni rá; januárban úgyis Szécsényben leszek, akkor könnyebben lehet a dolgot elintézni.

Ma végre megtörtént a tiszti vizsgára jelentkezők felterjesztése a főparancsnoksághoz s így remélhetjük, hogy ezen is túlesünk.

Remélem, hogy nemsokára jobb tudósításokkal kapok levelet tőled,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 127.

725 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

726 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

727 Feltehetőleg Zadubán Ádám szécsényi ügyvéd.

728 Gonda János rimóci jegyző.

31. Borsos József: Óvári Kelemen,
albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma

102. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. november 28.
Kedves Papa!

Csak nincs már bajod? Féltelek, mert sem levelet nem kapok, sem az újságban nem találom nevedet. Értem, hogy fölöslegesnek találod a bank-enquêteben [ünnepi lakomán] részt venni, de csodálkozom, hogy a pártconferentiákról szóló jelentésekben nevedet nem olvasom. Az igaz, hogy a Lloydnak nem lehet hinni, de éppen ezért még inkább szeretném tudni, mi történik, s mit téssz.

Itt mindinkább elfoglal a vizsgai előkészület, a szabályzatok szóról szóra betanulása, hogy egészen biztos legyek. Mikor szabadulunk tulajdonképpen maiglan sem tudjuk, mint mindenben, ahol a hadügyminiszter személyesen el nem járhat, ebben is a katona bureaucraták utolsó pillanatig halogatják az intézkedést, akkor pedig aztán majd elhirtelenkedik. Annyi azonban bizonyos, hogy Dalmátiába már éppen nem, vagy csupán mint tisztek jutunk, ha jövő tavasszal nagyobb sereg összpontosíttatik ott Montenegro ellen, miután, amint kezdettől fogva írtam, szembetűnő, hogy csak Cettinje[729] felől lehet a lázadók ellen boldogulni, a tengerpartról soha.

Liebenéket[730] rég nem láttam; Auspitznét[731] meg akartam látogatni, de éppen Vogt[732] előadására indult, s így csak pár szót válthattam vele. Köszöntet.

Írj kérlek, hacsak egy sort is, hogy jól vagy,
szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 128.

729 Cettinje – montenegrói város a hegyekben, királyi-fejedelmi székhely.

730 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

731 Helene Lieben (1838–1896) zsidó származású bécsi festőnő, 1867-ben házasodott össze Rudolf Auspitz bécsi bankárral és gyárossal.

732 Feltehetőleg Theodor Vogt (1835–1906) a bécsi egyetem tanára, a pedagógiai szeminárium megalapítója.

103. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. december 6.
Kedves Papa!

A kitábláztatási nyilatkozat ügyében Miske[733] követelése helyes. A dolog tudniillik úgy van: a földhitelintézet összesen 28.300 ftot tart vissza Weiszkopfné igénye miatt 10.000-et tőke, 18.300-at kamatok fejében. Miskére nézve azonban, az egész, tőke. Ha tehát ő nyeri meg a pert az egész 28.300 ft kamatjai őt illetik, míg ha Weiszkopfné nyeri meg a pert 10.000 ft mint régi tőke, 18.300 ft mint régi kamat, mint új kamat pedig csak 10.000 ft kamatja illeti, míg a 18300 ft kamatja a per lefolyása alatti időre kétségen kívül Miskét illeti ez esetben is. Másoltasd le tehát kérlek a nyilatkozatot Óváry[734] által úgy amint én azt kijavítva ide visszacsatolva küldöm, – csakhogy vigyázzon a számokra –, s küldd el ismét Miskének aláírás végett, figyelmeztetve, hogy egyszersmint a keletet töltse be, előtte mentesse két tanúval, s mellékelje hozzá meghatalmazását vagy ennek hites mását.

A penzionisták kérdésében Miske azt látszik vélni, hogy a Zsivorával[735] történt leszámítás csak ideiglenes volt s vissza akar erre egy új leszámítolásban térni. Nekem úgy látszik, hogy itt nincs igaza, mert Forgách István[736] s utódjai ezt részükre nézve véglegesnek tartották s ellenük nem lehet már szavatossági követelésünk. Mindenesetre baj, hogy Zsivora elhanyagolta az ügyről rendes okmányt kiállítani. Egyébiránt ez nem olyan sürgős ügy; januárban bővebben szólhatunk róla. Egyelőre kérlek, csak a nyilatkozatot írasd alá; Miske levelét pedig tedd el úgy, hogy megtalálhassuk.

Én mégsem tudok semmit a vizsgáról, erősen tanulok és türelmetlen vagyok. Schwabéné mikor jön ide? Remélem, karácsony s újév közt szünet lesz a házban s kipihenheted magadat egy kissé.
Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 129.

733 Miske Imre báró (1820–1884), aki felesége, Forgách Paulina révén volt érdekelt a szécsényi birtokügyekben.

734 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

735 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.

736 Forgách István gróf (1792–1866), nagybirtokos.

104. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. december 11.
Kedves Papa!

Még csak 20 nap választ el az év végétől, s máig is csak annyit tudunk a vizsgáról, hogy ugyanazon egyetlen bizottmány előtt kell letennünk, mint az első divisióbelieknek, s hogy tárgyanként lesz felosztva. Miután pedig a két divisió nyolc, illetőleg kilenc ezredénél háromszázan felül vagyunk, könnyű a számítás, hogy a vizsgákat héten alul be nem fejeztethetik, s minthogy nincs még meghatározva, mikor kezdődik, bizonyosnak tekinthető, hogy január nagyobb részét itt kell még tölteni, aminél nagyobb kellemetlenség nem egyhamar érhetett volna.

A pénzemmel nem jövök ki 30-áig, de csak 24-éig. Kérlek, tehát küld ismét huszadikára 150 forintot; könyvcontómat úgyis csak akkor fizetem, amikor innen elmegyek.

Múlt kedden hallottam, hogy Schwabéné megérkezett. Mindjárt felkerestem, szívesen fogadott; azóta azonban sem nem láttam, sem nem hallottam felőle, ami különben természetes; a kaszárnyán kívül sehol nem voltam.

A tisztek közt s a lapokban mindenféle különös hírek járnak Kuhn[737] leköszönéséről; utódjául Ringelsheimot[738] emlegetik. Ez nagy szerencsétlenség volna; Ringelsheim katonai tekintetben egészen a régi rendszer embere, s a grenzer had barátja.

Én magam jól vagyok, csak az idegességig türelmetlen; már szinte undorodom a katonai könyvektől, melyeket folyton ismételni kell, hogy az ember a számokat s paragraphusokat el ne feledje.

Remélem, jól vagy már,
szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 130.

737 Franz Kuhn von Kuhnenfeld (1817–1896) az Osztrák–Magyar Monarchia hadügyminisztere, csak 1874-ben kényszerült lemondásra.

738 Josef Ringelsheim báró (1820–1893), vezérőrnagy.

105. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. december 14.
Kedves Papa!

Végre örvendetes hírt vettem a vizsgáról. Az 1ső divisio bizottmánya azt találta, hogy elég baja van saját önkénteseivel s a mi odautasíttatásunk ellen tiltakozott. Erre a generalcommando [főparancsnokság], a zavartól is félve, amit január elsején túl való törvénytelen marasztalásunk okozna, nagy erőmegfeszítéssel még egy bizottmányt nevezett ki, s így biztosítva vagyunk.

Azért azonban mégis küldd meg a pénzt, kérlek; sőt, ha lehet, 200 forintot, hogy egyszersmind a contómat is kifizethessem. Több csak azon esetre kéne, ha itt készíttetném a tiszti ruhámat, ami a körülményektől függ; mert meglehet, nem tesznek tisztekké, de csupán új rendszerű kadétokká, ha meg nem bukunk, ami nem valószínű, bár lehető, mert a tisztség irántunk nem viseltetik nagy hajlandósággal.

Unalmamban felocsudtam lustaságomból s tettem pár látogatást. Fehérvárynál[739] voltam, aki Pesten keresztül utazott nemrég, s téged felkeresett, de sajnálatára nem talált. Bosszankodik a dalmata félrendszabályokon; ha már fegyverrel kezdték a dolgot, azzal is kell bevégezni, egységes és független, nem korlátolt vezénylet alatt. Különben nagyon szívesen látott. Schwabénénál is voltam, aki azt mondta, hogy többször meg akart hívni, de elvesztette másodszor is adressemet [címemet]. Még másfél hétig itt marad; úgy látszik jól mulat. Auspitzéknál[740] is voltam, hol Jacobival[741] találkoztam, aki nagyon kérdezősködött utánad.

A trónbeszédet a császár tegnap, amint beszélik, nagyon kedvetlenül mondta el s igen hidegen fogadták. A Paradeplatzon 15.000 munkás körül gyűlt össze, be akartak a császárhoz hatolni; mikor látták, hogy ez nem lehet – a Burg kapunál s belül a Burgudvaron két battalion [zászlóalj] álldogált reggeltől estig a rendes őrségen felül, gúlába rakott fegyver mellett –, Taaffehoz[742]

739 Fejérváry Géza báró (1833–1914), katonatiszt, Pulszky Ferenc unokaöccse.
740 Auspitzék– zsidó származású nagypolgári család Bécsben.
741 Talán Wilhelm Jacobi bécsi nyomdász.
742 Eduard Taffee (1833–1895) osztrák politikus, ekkor az Osztrák Császárság miniszterelnöke.

küldtek deputatiot [küldöttséget], s a Schmelzre[743] vonultak; ott azonban szintén katonaságra – egy huszárdivisióra s két zászlóalj Reischach-ra – találtak, s hideg is levén az idő, szétoszlottak.

Tíz zászlóalj s az egész lovasság egész nap consignálva [készenlétben] volt a kaszárnyákban, s a többi katonaságnak is ki volt adva a parancs, az első jelre összekészülni. Szerencsére nem történt baj.

Óvári[744] leveléből örömmel láttam, hogy jól vagytok mindnyájan,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 131.

106. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.

1869. december 18.

Kedves Papa!

Hétfőn kezdődnek ezredünknél a vizsgák, s ha csak megint valami katonai bolondság a dolgok természetes folyamatán nem változtat, számításom szerint szerdán készen leszek. Ez esetben megpróbálnám magamat rögtön szabadságoltatni, s péntekre, karácsony estéjére, talán Pesten lehetnék. Küldd tehát kérlek, a kért 200 ft-ot úgy, hogy csötörtökön kezeim közt legyen.

Tóth[745] írt nekem. Szabó neki is írt sürgető levelet a téli szőlőmunka dolgában. Említi, hogy Kabzán[746] ismét valami nagy malitiát [álnokságot] követett el ellenünk, mit, nem írja.

Én a héten látogatásokat tettem, s társaságba mentem Auspitzékhez,[747] holnapra Schwabéné hoz vagyok híva. Szükséges, másképp az ember elbutul a számokba s szabályzatokba.

Remélem, jól vagy,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 132.

743 Schmelz – katonai felvonuló és gyakorlótér Bécsben.

744 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

745 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

746 Kabzán István (?–1875) birtokos, a Pulszkyak ismerőse.

747 Auspitzék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

107. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Bécs II. Lilienbrunngasse 18. sz.
1869. december 21.
Kedves Papa!

Leveledet a pénzzel együtt megkaptam s köszönöm; remélem, megszűntek közvetlen pénzgondjaid; azt, hogy az esztendőt adósság nélkül be nem fejezhetjük, tudtunk; jövőre majd helyre hozzuk.

Még most sem tudni, vizsgánk holnap, holnapután vagy csak hétfőn kezdődik-e, s miután legalább három napig eltart, már szó sincs arról, hogy az új év előtt hazatérhessek; örvendetes lesz, ha 31-én szabadulok. Jól el vagyok készülve, meglehet, hogy kitűnő leszek, bár rajzolni is kell, ami nekem kissé nehéz.

Tegnapelőtt nagy estélyen voltam Schwabénénál, hol sok emberrel ismerkedtem meg; Czatorsky[748] nagyon explicálta nekem, hogy a lengyelek, ha kormányra jutnának, mennyire pártolnák a dualistikus alkatot, s meghítt, látogassam meg, ha ismét egyszer ide jövök, az amerikai követségi első titkár pedig különösen el van a magyaroktól ragadtatva, s minduntalan biztosított, mily szívesen látna engemet Mr Jay,[749] akinek ő bármikor bemutat, etc. Én mondtam, hogy most csak pár napot töltök itt s nagyon el vagyok foglalva, de hogy bizonnyal teszem tiszteletemet, ha megint feljövök. Újat egyébiránt nem hallottam.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 133.

748 Wladislaw Czartoryski herceg (1828–1894), lengyel diplomata, politikus.

749 John Jay (1817–1894) jogász, diplomata, 1869 és 1874 között az Amerikai Egyesült Államok követe Bécsben.

108. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Firenze, Via St. Spirito 7.
1870. április 8.
Kedves Papa!

Ma reggel vettem leveledet; kedden este indulok, s így csütörtökön este Pesten leszek. Az öreg asszony[750] jókedvű, csak nagyon várja, hogy írj neki. Én magam náthás vagyok, sokat járok-kelek, láttam temérdek embert, s még egy sereg látogatást kell tennem. Innen mindenki köszöntet; kivált Mordini,[751] akivel találkoztam, két gyermeke van, Pisában lakik. Többek közt megismerkedtem Stroussberg[752] fiával, aki Eberssel,[753] az egyptologgal, aki imént nevezetett ki Lipcsében tanárrá, utazgat, s aki, amint nekem beszélte, Pestre fog jönni hosszabb időre atyja magyarországi dolgai vezetésére. Egyébiránt sok mindenféle van, amit majd visszatértemkor elbeszélek, különös újság azonban nincs. Remélem, jól vagytok mindnyájan,
szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 134.

109. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1870. április 20.
Kedves Papa!

Tóth[754] ma elindult Pozsonyba pár napra öccsét meglátogatni, miután a legsürgetősb tavaszi munkák itten elvégezvék s a gazdaságban egyelőre minden rendén van. A vetések szépek, az időjárás kedvező, s így a juhok is kijárhatnak a legelőre, ami annál szükségesebb, minthogy

750 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

751 Antonio Mordini (1819–1902) olasz politikus, miniszter.

752 Bethel Henry Strousberg (1823–1884) ismert vasúti vállalkozó, vasútkirálynak is nevezték. Elsőszülött fia, ugyancsak Bethel Henry (1849–1914) lehetett, akivel Pulszky Ágost megismerkedett.

753 Georg Moritz Ebers (1837–1898) német egyiptológus és író, a Lipcsei Egyetem professzora.

754 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

már nemcsak minden takarmányunk, de árpánk, zabunk és kukoricánk is fogytán van, pedig az iden semmit sem adtunk el belőlök.

Ugyanezért deficit is van itt. Ide mellékelve küldöm Nyikos[755] kimutatását, amely szerint szükséges, hogy te Pestről 4600, s később megemlítendő tételekre még 400, összesen 5000 forintot küldj ide, még pedig felét legalább még májusban, felét júniusban. Ez baj, de Tóth nem tehet róla, az esztendő rossz volt, s a választási költségek nagy része hozzá tartozott. Ez 5000 forint közt pedig csupán 1000 ft van rendkívüli kiadásokra szánva, 600 ft a marhaállomány szaporítására, 400 szénkutatásra, s így az összeg semmiképpen le nem szállítható.

Tersztyánszky[756] ma végzi el a földhitelintézeti kölcsön ügyében teendőket, s az összes okmányokat kellő felvilágosítással ellátva holnap fogjuk Artnernek[757] elküldeni. Weiskopfnéval nem lehet még a második határozat meghozatala előtt végezni; különben szükség is volt 200 ft-ra még, mivel ennyivel magasabb a betáblázási illeték az összegnél, amelyet Pesten kiszámítottunk s te Tersztyánszkynak adtál.

A Kabzán-perben is ma hozatik meg az ítélet, természetesen a mi részünkre. Kabzán[758] itt mindenütt azt beszéli, hogy tudja, hogy a pört elveszti, de nem bánja, mivel van ellened fegyvere. Annyi bizonyos, hogy meg akarják újra kezdeni a nemesi házhelyek iránti pert, valamint a borjúpást irántit, ezt Forgách Pálnak[759] egy állítólagos ajándéklevele alapján, melyet most találtak volna meg.

Gonda[760] azonban azt mondja, hogy mind a két perben részünkre jót áll, s én is nevetségesnek tartom mind a kettőt.

A nagy kocsmát kiadtuk 700 forinton, ennyire süllyedt jövedelme 1800-ról, Szilassy[761] főbírósága alatt. Ez gyalázatosan viseli magát, nemcsak a pálinkát, már a bort is nyilvánosan mérik.

A sipeki szenet megvizsgáltam Slehannal, a herencséni bánya igazgatójával együtt, aki a másolatban ide mellékelt tervrajzot s elemzést is elkészítette. A felső réteg 28 hüvelyes s igen

755 Nyikos Lajos (?–1898) a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

756 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

757 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

758 Kabzán István (?–1875) birtokos, a Pulszkyak ismerőse.

759 Forgách Pál gróf (1794–1854), Pulszky Ferenc tőle vásárolta meg Szécsény uradalmát.

760 Gonda János rimóci jegyző.

761 Szilassy Miklós Nógrád megyei főszolgabíró.

szép, a második, amely Herencsénben[762] a hegy túlsó oldalán 4 láb vastag vagy hat öllel fekszik mélyebben. Egyébiránt a felső réteg is kibányászására méltó. Slehan egy kis költségvetést is készített, szerinte a szén kibányászása mázsánként 15 kr-ba kerülne, ide számítva a befektetési költség kamatjait; a Szécsénybe szállítás mázsánként 10 kr-ba kerül, s így itt helyben 25 kr-ba jönne nekünk mázsájára, míg különben 40 kr itt a szén ára. Slehan azt állítja, hogy 50.000 mázsa évenként már jól kifizeti magát; ennyire pedig most is könnyű volna itten contrahalni [szerződni]. Szerintem első volna egy aknát (Stillen) készíteni a tervrajzon kijelölt helyen, amit Slehan 400–500 forintért elvállalna, s amit most tavasszal kellene megtenni. Azután, ha az ember a szenet elérte, s látja, hogy egyenletes vagy hogy vastagodik, szerződések után lehetne nézni, s a munkálatokat nagyobban megkezdeni. Mindenesetre jó volna előmunkálatokat tenni; csak ezek alapján lehet biztosan szólni s nem kerülnek sokba.

A bátki szén semmiesetre sem munkálható. A réteg vékony, alul homok van, nincs tehát remény a második rétegre. Lóczban[763] ellenben van remény szenet találhatni, de fúrni kell. Én, ha nincs reám szükség Pesten, a jövő hét végéig maradnék itt. Néhány egyházi ügyet el kell intéznem, rendén van Losonczra mennem, s több kérdés miatt részt akarok a jövő héten tartandó, tán utolsó megyei gyűlésen [venni].

Remélem, jól vagy.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 135.

762 Herencsény – település Nógrád vármegyében.

763 Lóc – falu Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol Pulszkyéknak birtoka volt.

110. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek

Bagni Nuovi Bormio,[764] *1870. június 29.*
Kedves jó Papám!

Mikor Mailandban[765] elhagytál mi még az nap a domóra felmásztunk, a mely nem oly magos a mint gondoltam a domon fen két statua [szobor] van Michel' Angelótól,[766] de amelyeken nem látszik meg hogy tőle vannak mert nem nagyon szépek. Másnap reggel öttkor Mailandot oda hagytuk s 8-kor Comoba értünk ahol hajóra ültünk hogy Colicoba jussunk at. Comoi tó gyönyörű különösen Bellagio körül. Egy óra körül Colicoba értünk ahol a kocsi már ránk várt, mindjárt kocsira száltunk hogy Sondrioba menyünk ahol megháltunk, Sondriotól idáig az út nagyon szép de az emberek annál csunyábbak, tegnap elött este minden akadály nelkül it megérkeztünk. Bormio nem oly szép amint gondoltam, egészen hegyekkel vagyunk körül véve.

Ma először fürdöttem, de nem kádban hanem uszodában; az egész uszoda nem nagyobb mint ebédlönk a Museumban. Sétálni itten majdnem épen nem lehet. Itten egy magyar csaladdal találkoztam amely már két éve hogy külföldon van, de amely a télre vissza jön Pestre.

Hogy vagytok ti? mi nagyon jól vagyunk. Guszti ki van-e már nevezve s már Budán lakik? Kérlek ne feled el adressemet [címemet] Jolánnak[767] oda adni. Mindenkit tisztelek s teged kedves Papa sokszor csokolva maradok szerető leányod
Poli

[a levél folytatása, hiányzik a megszólítás és a búcsúformula]

Reméli, Pulszky épségben hazaért. Poli friss és boldog, fürdik, sokat megy és mindig éhes. A levegő csodálatos, de minden nagyon drága. A fürdőzés a lehető legkellemesebb, de rendkívül drága, mint minden más. A lakás nagyon vidéki, az étel jó, de magasabbak az árak, mint a Hotel Cavourban. Remélhetőleg az itt tartózkodás meggyógyítja az édes gyermeket, és akkor a mór

764 Bormio – az olasz Alpokban fekvő fürdőváros, gyógyvize bőrbetegségek kezelésére alkalmas. A Bagni Nuovi, „Új fürdők" nevű szállodában lakott Polyxéna.

765 Mailand – Milánó, olasz nagyváros Lombardia régióban.

766 Michelangelo Buonarotti (1475–1564) itáliai reneszánsz művész, szobrász, festő.

767 Feltehetőleg Eötvös Jolánta bárónő (1847–1909), Eötvös József és Rosty Ágnes lánya, Polyxéna barátnője.

megtette a kötelességét és elmehet. A helyi fürdő neki nem használ, mindegy is. Legezi udvari tanácsos asszony itt van a családjával, köztük egy beteg lányával, aki két éve ágyhoz van kötve, Pezzelt és Guggis sógornője. Pulszky tudassa vele a nyugdíja ügyét, akkor ír Goldschmidnek. Újságokat és leveleket is Firenzéből kap, mert ittt még újságok sincsenek. Melchior továbbra is a helyén marad San Donatoban, aminek nagyon örül. Üdvözli a fiatal urakat és Garit. Július végéig maradnak, hogy Poli teljes kúrát végezzen.

1870. június 30.

Hoffentlich bist du lieber Feri, wohlbehalten im home angelangt. Poli ist frisch und vergnügt, badet, steigt viel umb herum und ist stets hungrig. Tanto meglio. Die Luft ist hier herrlich, aber überaus theuer. Bäder sind höchst angenehm, aber überaus theuer, so wie alles Übrige. Wohnung sehr ländlich, Nahrung gut, aber höhere Preise als nun im Hotel Cavour; c'est tout dire.

Hoffentlich wird der hiesige Aufenthalt dem süßen Kinde heilsam und dann hat der Mohr seine Schuldigkeit gethan und kann gehen. Ich kann das hiesige Bad nicht gebrauchen; mir noch égal.

Hofräthin Fr. Legezi, die mit Familie hier ist, darunter eine kranke Tochter, welche schon seit 2 Jahren stets zu Bette liegt, ist Schwägerin Pezzelt und Guggis. Willst du mir gütigst zu wissen geben, ob meine Renten deponirt, dann ich will darüber Goldschmid[768] schreiben. Sind meine […] unterzeichnet? Was ist die Divid?

Von Florenz[769] erhalte ich Zeitungen und Briefe. Hier sind nicht einmal Z[ei]t[ungen]. Melchior[770] bleibt in seiner Stellung in S[an] Don[ato], was mich sehr freut. Ich grüße die jungen Herrn und Gari.

Adio, bleibe gesund. Bis End Juli bleibe ich hier, damit Poli volle Cur machen kann.

Die Alte[771]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 11.

768 Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi származású zsidó bankár, pénzváltó.

769 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

770 Alessandro Melchior, Demidoff herceg titkára s olasz birtokainak felügyelője.

771 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája, aki a leveleiben 'die Alte'-nak nevezte magát.

111. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Pest, Múzeum, 1870. július 8.
Kedves Kis Pólikám!

Igen megörültem levelednek, mivel okos és jól írt levél, és mutatja, hogy tudsz valamit. Egészen büszke vagyok, hogy oly okos a húgom s tudod-e, hogy csak akkor emlékeztem, hogy harmadikán huszonnégy éves voltam, amikor leveledet megkaptam ötödikén, mert én s mindenki megfeledkeztünk itthon róla, s hogyne, mikor a te születésnapodat sem tudtuk június 21-én, pedig akkor még itt voltál.

Kerkapolyi[772] kinevezett, s Budán is lakom rendesen a pénzügyminisztériumban. Három hétre azonban szabadságot nyertem most, és megyek Schmeksre,[773] hol majd mindenütt 4417 láb magasra mászom fel a hegyekben, hogy veled egy színvonalon állhassak, onnat pedig pár napra Szécsénybe, 31-én ismét itt leszek.

Nagyon sietek, hogy a vasútról el ne késsem, s így malackát is küldök neked a túlsó oldalon. Schmeksről majd hosszabb levelet írok, meg nagymamának[774] is.

Sommiert[775] köszöntöm, Leviert[776] is. Nagymamának legközelebb írok. Itt mindenki jól van. Isten áldjon, Polikám, csókol

szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 5.

772 Kerkapoly Károly (1824–1891) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, 1870-től pénzügyminiszter.

773 Schmecks vagy Alt Schmecks – Ótátrafüred német elnevezése, tátrai üdülőhely (ma: Starý Smokovec, Szlovákia).

774 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

775 Stefano Sommier (1848–1922) firenzei botanikus és antropológus.

776 Émile Levier (1838–1911) Firenzében élő svájci orvos és botanikus.

112. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Pest] Múzeum, 1870. július 9.
Édes kedves okos kis Leányom!

Olyan jól írtad leveledet, pedig nem volt senki melletted, aki kiigazítsa, hogy igazi örömöm telt benne. Amióta elhagytalak elmentem Carlsbadba,[777] hol dolgaimat elvégeztem és tegnap nagy beszédet tartottam az országgyűlésen, mely nagy lármát ütött. Guszti[778] ki lett nevezve concipistának [fogalmazónak], fent lakik a minisztériumban és szabadságot kapván 1ső augusztusig, elment ma Schmecksre,[779] a Kárpátokban, körülbelöl oly magasságon, mint Te vagy Dormióban. Károly holnap kezdi letenni vizsgáját, azután kimegy Szécsénybe, Gari sokat jár az uszodába. Eötvös Jolán[780] vasárnap megyen férjhez.
Isten áldjon kedvesem, szeresd apádat,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 20.

777 Carlsbad – Karlsbad híres fürdőváros (ma: Karlovy Vary, Csehország).

778 Pulszky Ágostot 1870 júniusában nevezték ki a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium fogalmazójának, *Pesti Napló*, 1870. június 27.

779 Schmecks vagy Alt Schmecks Ótátrafüred német elnevezése, tátrai üdülőhely (ma: Starý Smokovec, Szlovákia).

780 Eötvös Jolánta bárónő (1847–1919), Eötvös József és Rosty Ágnes lánya, 1870. július 19-én házasodott össze Inkey Istvánnal a svábhegyi kápolnában, *Fővárosi Lapok*, 1870. július 23.

113. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1870. július]
Édes kedves Galambocskám!

Hogy vagy? mit csinálsz? Mi várjuk háborút hoz-e a posta vagy békét. Guszti Schmecsben[781] van a fördőben, ez egész oly magasan van a Kárpátokon, mint Bormio[782] az Alpeseken, eddig még nem írt egy szót sem.

Armytage[783] augusztus elején érkezik hozzánk. Károly már nagyon örül neki. A gyerekek jövő hét végével mennek Szécsénybe, én is maradok addig, míg az országgyűlés tart, azután utazni akarnék, csakhogy nem tudom hová, mert ha háború lesz akkor nem lehet Németországba menni, legfeljebb Swajczba. Isten áldjon, írjál minél előbb szerető apádnak,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 70.

781 Schmecks vagy Alt Schmecks – Ótátrafüred német elnevezése, tátrai üdülőhely (ma: Starý Smokovec, Szlovákia).

782 Bormio – az olasz Alpokban fekvő fürdőváros.

783 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

114. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1870. július 26.
Édes kedves kis Galambom!

Egészséges vagyok, sok dolgom volt az Országgyűlésen, ma elvégeztük a fő tárgyakat, holnap megyek egy pár napra Bécsbe, hétfőre vissza kell jönnöm, mert bezárják az országgyűlést csak azért, hogy tüstént megnyissák, e szerint még két hétig nem mehetek el távolabb[i] helyre. Szeptemberben pedig összejő ismét a delegatió, akár Pesten, akár Bécsben, és ha megválasztanak, ismét el leszek foglalva.[784] Ily formán alig lesz szünidőm ez idén, ami elég nagy baj.

Gusztiról nem tudok semmit, ott ül a fürdőben és nem ír semmit, e napokban azonban itt lesz megint, csak esténként fogom látni, mert nappal dolgozik majd a minisztériumban. Károly most adja utolsó vizsgáját. Gari az uszodában ma szabadul fel, jövő héten Szécsénybe mennek.

Xantus[785] hét nagy majombőrt küldött Borneóból és mindenféle egyéb ritkaságokat, a Múzeumban sok a munka, Janka is[786] itt van már, majd tanulhatsz tőle botanikát. De Linas[787] írt Franciaországból, köszöntet Téged, photographiaját is megküldte.

Leveledben alig volt hiba, tájék azonban nem így íratik, amint Te írtad (: tályék :), örülök, hogy mindennap okosabbá válsz.

Isten Veled, kedves galambocskám,
maradok szerető apád, P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 21.

784 1870. augusztus 5-én a képviselőház ülésén Pulszky Ferencet a pénzügy bizottságba és a közösügyi magyar bizottságba is beválasztották tagként. *Budapesti Közlöny* 1870. augusztus 6.
1871. január 14-én pedig a közösügyi bizottság külügyi bizottsága elnökévé is megválasztották. *Pesti Napló* 1871. január 15.

785 Xantus János (1825–1894) természettudós, néprajzkutató. A borneói útjáról és az orángutánok elejtéséről részletesen beszámolt, *Hazánk s a Külföld* 1870. szeptember 8.

786 Janka Viktor (1837–1890) botanikus, 1870 februárjában nevezték ki füvészeti őrnek a Magyar Nemzeti Múzeumban, *Budapesti Közlöny* 1870. február 1.

787 Charles de Linas (1812–1887) francia régész.

115. Pulszky Polyxéna és Henriette Walter Pulszky Ferencnek

Bagni Nuovi Bormio,[788] *1870. július 28.*
Kedves jó Papám!

Vasárnap mi a Stelvion[789] voltunk s egész közelről az Ortlert[790] láttuk az idő gyönyörű volt, és még a Stelvion is, ahol egy gletscher mellet álltunk, Juli 24én havat vettünk kezünkbe, nagyon meleg volt. – Én nagyon jól vagyok s ma itten curámat bevégeztem mivel 24 fürdőt vettem. Nagymama[791] nincs nagyon jól, ő nagyon jó irántam.
Isten áldjon kedves Papám, sokszor csókol szerető leányod
Pulszky Polixena
Mindenkit tisztelek máskor többet írok.

[a levél folytatása, hiányzik a megszólítás és a búcsúformula]

Az újságból tudtam meg, hogy Dr. Stronz szállításba fogott és sok gabonát vásárolt fel Csehországban.
Aus der Zeitung habe erfahren, daß Dr. Stronz armen Lieferungen unternommen und viel Getreide in Böhmen aufkauft.
Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 12.

788 Bormio – az olasz Alpokban fekvő fürdőváros.
789 Stelvio – kanyarokkal tűzdelt híres magashegyi út, amely a Stelvio-hágón keresztül Tirol felé tart.
790 Ortler – az Osztrák–Magyar Monarchia legmagasabb hegycsúcsa Dél-Tirolban (3905 m).
791 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

116. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1870. szeptember 15.
Kedves jó Papám!

Azt gondolom hogy ez egyszer nem hibázom el születésnapodat s hogy levelem 17én nálad megérkezik, ha születésnapod mégis 24én lenne, hat kérlek ha egy kicsit korán is fogadd el jó kívánataimat, hogy még soká boldogul élj, s hogy ne legyen oly sok financ comitio [pénzügyi bizottság] ülésed este.

Itten majdnem mindennap az eső esik hanem nincsen nagyon hideg. Lilla[792] kéret tőled 200 forintot már majdnem nincs egy krajcár pénze. Voigt[793] kisasszony is kéret pénzt számomra.
Pá kedves Papa, maradok szerető leányod
Poli

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 13.

117. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. január 5.
Kedves Papa!

Gyarmatról[794] visszajöttem, s holnap indulok tíz napig tartó körutamra a füleki kerületben meglehetős reményekkel. Eddig senki sem lépett fel; a baloldal conferentiát tartott s Szontagh Samut[795] elejtette; Károlyi[796] pedig fél a költségtől. A főkérdés most Kossuch,[797] ha ő nem lép fel, meglehet, ki bírom vinni a dolgot concurens nélkül. A központi bizottmány 16-án ülésez,

792 Nagy Lilla, a Pulszky család házvezetőnője.
793 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
794 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye. Pulszky Ágost elindult az országgyűlési választáson 1871-ben az elhunyt Kuhinka Ferenc helyén. *Pesti Napló* 1871. január 19.
795 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.
796 Károlyi János képviselőjelölt a füleki választókerületben.
797 Kossuch Gyula szinóbányai birtokos.

addig visszatérek Gyarmatra, a választás 31-én lesz. Most 11-én leszek Füleken,[798] hova Gonda[799] akkorra eljön, ha tudatni akarsz velem valamit, telegraphirozd vagy írd úgy, hogy 10-én itt legyen, akkor Gonda elhozza, különben semmit sem kapok még 16-ika előtt. Most nem költök semmit; négyszáz forintot magammal viszek, de csak hogy legyen nálam szükség esetén. Ha egyhangúlag megy, belekerül a dolog 2000 ft-ba, ha van gyenge ellenfél, 4000-be; többet költeni senki sem akar.

16-ától 24-ig itt leszek Szécsényben, 24–26. gyűlés Gyarmaton, 27–31. Füleken leszek; a pénz akkorra fog kelleni, ha kell.

Frideczky[800] köszöntet; Tóth[801] jól van, itt nincs baj. Kelement[802] kéretem, sürgesse Artnernél[803] a Forgách Kálmán-féle[804] egyezség helybenhagyását. Leveleimet küldjétek ide. Nekem semmi bajom. Tegnap írtam Véghnek[805] nyugodt okos levelet.

Remélem, Póli nincs rosszabbul.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 136.

798 Fülek – város Nógrád vármegyében (ma: Fiľakovo, Szlovákia).

799 Gonda János rimóci jegyző.

800 Frideczky Lajos (1817–1902) Nógrád vármegye alispánja.

801 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi gazdasági felügyelője.

802 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

803 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

804 Forgách Kálmán gróf (1806–1872), nagybirtokos.

805 Feltehetőleg Verebi Végh János (1845–1918) jogász, Pulszky Ágost volt egyetemi tanulótársa.

118. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Fülek,[806] *1871. január 11.*
Kedves Papa!

Kossuch,[807] aki igen szívesen fogadott, elkísért ide s Pestre megy, s így általa küldöm eme levelemet. A tótságon 18 község közől 17 a miénk; csak a kálnói Bartholomeideszre[808] hasson Székács,[809] mert az összes luteranus papok közt ő egyedül nincs mellettem, hanem neutralis [semleges]. Itt ma mutatott be Berchtold[810] a fülekieknek. Zászlók kellenek, tizet s ötszáz plakatot küldj. Kéczeri István főszolgabíró úrnak Fülekre, még pedig mielőbb, 1000 plakatot Kossuchnak, a zászlókat a tótság részére Losonczon készíttetem, a többiről később írok, hová küldessenek.

Holnap indulok a Karancs vidékére. Főfontosságú dolog, s erről kérlek, gondoskodj akár személyesen, akár levél által, hogy Radvánszky Antal[811] a főispán testvérének, Kochnének[812] ispánja, Krizsán részére parancsot adjon ki, úgy amint 1869-ben tette, hogy ellenem korteskedni ne merészeljen. Ez igen fontos.

Ami a pénzt illeti, 400 forintot felvettem Tóhtól,[813] 1500-at fel fogok venni Jaulusztól,[814] 2000 tarts készen 26-ára, ha az embereket kocsin kell behozatni. Ez a maximum; ha ellenben nem lesz korteskedés, beérjük az 1500-al.

806 Fülek – város Nógrád vármegyében (ma: Fiľakovo, Szlovákia).

807 Kossuch Gyula szinóbányai birtokos.

808 Bartholomeidesz Gyula kálnói lelkész.

809 Székács József (1809–1876) evangélikus lelkész, a bányai egyházkerület püspöke, Pulszky Ferenc barátja.

810 Berchthold Artúr gróf, földbirtokos.

811 Radvánszky Antal (1807–1882) nagybirtokos, politikus.

812 Koch Antalné Radvánszky Piroska (1804–1883).

813 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben.

814 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

Most hallom, hogy nem Szontagh,[815] de Károlyi[816] lépne fel. Ez csak hír. Jobb volna. Károlyi nem veszedelmes, mert nem költ többet, mint mi. Holnap majd biztosat tudok.

Jelöltségemet mindenesetre tedd a lapokba. N.B. nehogy a zászlókon vagy plakatokon dr legyek.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 137.

119. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. január 15.

Kedves Papa!

Tegnap megérkezvén, asztalomon találtam Véghnek[817] ide mellékelt levelét. Tudod, hasonlót vártam, s nincs is benne semmi, amire nem gondoltam volna, mégis levert nagyon, bár tartom magamat.

Annál szükségesebb megválasztatnom, kell, hogy teljesen elfoglaltassam. A kilátás jó; csak legyen itt kétezer forint 26-ára; az 1500-at addig itt felveszem, gondolkodtam róla. Holnap Gyarmaton[818] bizottsági gyűlés lesz, az eredményt megtelegraphirozom. A zászlókat s nyomtatványokat készíttesd; 1000 nyomtatványt küldj Kossuchnak;[819] 10 zászlót és 500 falragaszt Kéczeri István főbírónak Fülekre;[820] négy zászlót és 200 falragaszt Bella jegyzőnek[821] Lapujtőre; […] Tarján[?]. A többinek rendeltetéséről majd írok. Az újságba is tetesd jelöltségemet, kivált a Naplóba s a Lloydba, ennek is megvan a maga befolyása.

Hogy áll a gömöri vasút? Remélem, Póli jobban van.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 138.

815 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

816 Károlyi János képviselőjelölt a füleki választókerületben.

817 Feltehetőleg Verebi Végh János (1845–1918) jogász, Pulszky Ágost volt egyetemi tanulótársa.

818 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

819 Kossuch Gyula szinóbányai birtokos.

820 Fülek – város Nógrád vármegyében (ma: Fiľakovo, Szlovákia).

821 Bella Ferenc lapujtői körjegyző.

32. Ismeretlen fényképész: Székács József,
albumin, 1860-as évek

120. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. január 25.
Kedves Papa!

Éppen most érkeztem meg második körutamból s olvastam korteseimnek jelentéseit, melyek már Szontagh[822] fellépte folytán irattak. Az ügy úgy áll, hogy a költségeket már bizton ki lehetett számítani, s azon meggyőződésre jutottam, hogy sikeres választás 7000 forintba kerülne, azaz, azon kétezer négyszáz forinton felül, amelyet itt felvettem, s azon kétezeren kívül, amelynek felét már elküldted, felét el fogod holnap küldeni, kellene még háromezer, amelyből ezerötszázat itt elő tudnék teremteni, de csak egy hétre, s ezerötszázat neked kellene még péntekig előteremteni.

Most az a kérdés, érdemes-e ez s még inkább, lehetséges-e? Erre kérlek, felelj táviratilag, még pedig rögtön; a feleletet Losonczra címemre Szentiványi Farkashoz,[823] ahol csütörtökön főkonferentiát tartok. Ha nem volna lehetséges, mindjárt lemondok a jelöltségről, hogy ha másnak van még kedve Szontaghgal mérkőzni, legyen hozzá ideje; addigi költségeim 2000 ftot tesznek, ennyibe került volna a bukás, s ez még nem oly összeg, hogy az ember azt nagyon fájlalja.

Én tökéletesen el vagyok készülve arra, hogy a pénzt nem bírod s akarod előteremteni, s én is sajnálom a bukást Füleken,[824] éppen nem röstelem, úgy mint Szécsényben tenném; a párt sem veheti rossz néven, mert megtettem, amit lehetett, s többet, mint bárki más tenni bírt volna. Egészségem jó, remélem, nálatok nincs baj.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 139.

822 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

823 Szentiványi Farkas losonci földbirtokos.

824 Fülek – város Nógrád vármegyében (ma: Fiľakovo, Szlovákia). Pulszky Ágostot megválasztották országgyűlési képviselőnek a füleki kerületben. *Pesti Napló* 1871. február 1.

121. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Firenze, 1871. március 20.
Kedves Papa!

Nem úgy utaztam, amit előre meghatároztuk volt, hanem Padua[825] helyett Velenczébe mentem, mert úgy egy délutánt nyertem. S. Marcoban valami 2 óra hosszat voltam s jól megnéztem. A galleriaban is soká voltam s a templomokat is láttam, St. Giovanni a Paoloban nincs más egy Carpacciot[826] kivéve egy fontos kép sem, a Giovann Bellino[827] is oda égett. Bolognaban tegnap délelőtt voltam és szintén mindent láttam. Tegnap este még Schiffékhez[828] mentem soiré-ba [estélyen], hol sok ember volt. Egy nagy intézetet akarnak most itt felállítani Schiff vezetése alatt. Az etrusk dolgokat most külön állították fel a museo egiziaco [egyiptomi múzeum] mellett, Cavalcaselle[829] pedig a Bargello directora. Horneréknál[830] is voltam már, jól vannak s erősen dolgoznak könyvükön.

Kérlek, mondd meg Kelemennek,[831] ne feledje el a kosfejet Armytage-nak[832] elküldeni s mondja meg Neumannéknak,[833] ha akarnak fotografiát, vegyenek olasz pénzt s küldjék el.

Isten áldjon, kedves Papa,
szerető fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 10.

825 Padua – Padova, város az olaszországi Veneto régióban.

826 Vittore Carpaccio (1465 k.–1525 k.) itáliai festő.

827 Giovanni Bellini (1430 k.–1516) velencei festő.

828 Schiffék – Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor és Hugo Schiff (1834–1915) német vegyész, Moritz öccse, ekkoriban a firenzei Természettudományi Múzeum munkatársa.

829 Giovanni Battista Cavalcaselle (1819–1897) művészeti író és kritikus, 1867-től a firenzei Bargello múzeum igazgatója.

830 Hornerék – skót család, amellyel Londonban barátkoztak össze a Pulszkyak az emigráció idején. Ekkoriban Susan és Joanna Horner élt Firenzében.

831 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

832 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

833 Valószínűleg Neumann Sándor (1847–1899), Pulszky Ágost egyetemistatársa, később ügyvéd és családja.

122. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Firenze, 1871. március 30.
Kedves Baby!

Julia[834] megkért, hogy nevében köszöntselek és meg köszönjem a zenét, mit neki küldtél, most nem írhat neked, mert dolga van. Nagymama[835] tegnap feküdött s még ma sem érzi magát tökéletesen jól, nem haragszik, de bántva érzi magát, hogy már három hét, hogy nem írsz neki. Én már kétszer írtam Papának. Kérlek emlékeztesd Kelement,[836] hogy küldje el a kosfőt Armytagenek.[837] Neumannéknak[838] nem hozhatok fotographiakat, ha nem küldenek pénzt, most még van idő reá, de sietni kell, mert 11-én már elmegyek. Müller kisasszony[839] szombaton Rómába megy, ahol a gyerekek anyjával találkozni fog s őket átadni, akkor pedig valószínűleg Németországba megy.

Ha Krennert[840] látod, mondd meg neki, hogy itt Florenczben[841] nem találtam semmi különöst számára, de megkértem Kániczot,[842] ki Nápolyba ment, hogy ha talál, küldjön nekem s én majd elviszem haza. Itt minden ismerős köszöntet, s szeretnénk már látni. Aunt Susan[843] ősz felé talán Innsbruckba megy s akkor lerándul Pestre.

Isten áldjon, Kedves Poli, ne hagyjad Kelement[844] megfeledkezni a kosfőről, Papának mondd, hogy Dall'Ongaro[845] múltkor este a soirée-n [estélyen] itt volt s tiszteltteti, nemsokára Pestre jön.

Szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 2.

834 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.

835 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

836 Óvári Kelemen (1844–1925) nevelő.

837 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

838 Valószínűleg Neumann Sándor (1847–1899), Pulszky Ágost egyetemistatársa, később ügyvéd és családja.

839 Johanna Müller, Polyxéna német nevelőnője.

840 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.

841 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

842 Kanitz Ágoston (1843–1896) botanikus.

843 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

844 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

845 Francesco dall'Ongaro (1808–1873) olasz költő, irodalmár.

33. Alinari-műhely: Firenze látképe a Ponte Vecchióval, fénykép, 1880 körül

123. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Bécs, Magyar király,[846] *1871. június 25.*
Édes kedves Angyalkám!

Több itt a dolgom, amint gondoltam és azért le nem mehetek Pestre kedden. Légy tehát szíves és küld fel leveleimet ide mindaddig, míg nem telegraphálok e vészben. Hogy fel ne süljetek, küldök 150 forintot, százat Juliska kisasszonynak, ötvenet nektek. Mondd meg Károlynak, hogy az itten kapható képrajzphotoghraphiákat megvettem, összesen 26 darabot, két Mantegna,[847] három Michelangelo,[848] három Leonardo,[849] a többi nagyobb részint Raphael.[850] Egészségem jobb, de azért még sem jó, nem is lesz, míg valahova a hegyekbe nem mehetek, ami csak két hét múlva történhetik meg. Mely nap érkezik Pestre, azt nem tudom még ma. Te is, Károly is írhatnátok nekem. Mit csinál Guszti? Pesten van-e vagy Szécsénybe?
Isten Veled, kedves Angyalkám, remélem, sokat fördöl és jól érzed magadat.
Szeresd atyádat,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 22.

846 A *Hotel König von Ungarn* Bécs egyik legrégibb szállodája a belvárosban (Schulerstrasse 10.).
847 Andrea Mantegna (1431 k.–1506) padovai festő.
848 Michelangelo Buonarotti (1475–1564) itáliai reneszánsz művész, szobrász, festő.
849 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.
850 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

124. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Szécsény, 1871. július 12.
Kedves lelkem, Pólikám!

Köszönöm szép leveledet, amely igen értelmesen és jól van írva. Feleltem volna, de tudtam, hogy magam vagy Károly a napokban berándulunk, s így Károly által küldöm.

Itt jól vagyunk, miután vendégeim elmentek, sok a dolgom. Gyarmatra[851] is el kell mennem pár napra. Különben rendelkezésre állok, s mihelyt írsz vagy telegrafirozol, levihetlek Olaszországba.

Juliska kisasszonynak mondd kérlek, hogy van már 6 nagy üveg eperbefőtt, és 40 üveg cseresnye. Kéretek theát, kávét, rumot, olajat, ami Pesten jobb, mint itt és inggombokat, mert az enyéim eltörtek. Mindent holnapután reggel kihozza Károly.

Szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 6.

851 Gyarmat – Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

125. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Mivel a magok a kertészhez még nem érkeztek meg, kéri, hogy küldje el őket minél hamarabb. Mondja meg Kelemennek, hogy menjen Kienczhez és készíttessen 100 patront, a kaliber 16-os számú. Adja át Toninak, hogy hozza ki őket, mert valószínűleg a jövő héten kijön. Ha az óra készen van, küldje el azt is, küldjön leveleket. Ha nagymama ír, Poli írja meg nekik, hogy hogy van. N.B. Adjon Toninak is egy kis Beethovent vagy Mozartot, ha zongorázni akar.

Szécsény, 1871. július 16.
Dear Baby!

As the seeds for the gardener have not yet arrived, I write to ask you to send them as soon as possible, please tell Kelemen[852] to go to Kiencz and have 100 patrons with hare shot made, the calibre is No. 16. You can give them to Toni to bring them out as he probably will come out here next week, if the watch is ready send it also. Send letters. If grandmama writes to you write us how she is. Goodbye dear baby,
your loving brother,
Charly

N.B. Give Toni also some Beethoven[853] or Mozart[854] if he wants to play piano here for then is no music whatever.

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 3.

852 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
853 Ludwig van Beethoven (1770–1827) német zeneszerző.
854 Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) osztrák zeneszerző.

126. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Pest, 1871. július 28.
Kedves jó Papám!

Látom már hogy te nem írsz nekem, s még-is szeretném tudni hogy hogy vagy s mit teszöl és meddig maradsz Ischlben[855] s azért le ültem és írok neked. – Károly tegnap elött be jött Szécsényböl s ma este megy hajon Bécsbe hogy Armitageel[856] ottan találkozzék elöször azt mondta hogy nem fog a Magyar királyban[857] lakni mert az nagyon drága, de utoljára rá beszéltem s három napig ott fog lakni Armitageel.[858]

Mi Augusztus 6án szándékozunk kimenni Szécsénybe, akkor egy egész karavánnal fogunk kimenni azaz 4én mennek Károly Juliska, Krenner,[859] Kugler[860] a két fiú és Armitage, 6án pedig megyünk Anna kisasszony[861] és én Kovács Gyula, Rajcs Jolan, és a cselédek.
De most Isten áldjon kedved Papa sokszor csokol szerető leányod
Poli

Kelemen[862] és Gari holnap jönnek haza Egerből.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 14.

855 Bad Ischl – népszerű gyógyfürdőhely Felső-Ausztriában. Pulszky Ferenc még augusztus elején is ott tartózkodott, kisebb baleset is érte a kocsiját. *Pesti Napló* 1871. augusztus 1.

856 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

857 A *Hotel König von Ungarn* Bécs egyik legrégibb szállodája a belvárosban (Schulerstrasse 10.).

858 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

859 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.

860 Kugler Pál Ferenc (1836–1875) szobrász, a Pulszky család síremlékének alkotója, Pulszky Ferencről is készített mellszobrot. Ez utóbbit a londoni Természettudományi Társulat és Múzeum meg is rendelte. *Nefelejts* 1871. november 19.

861 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

862 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.

127. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. augusztus 7.
Kedves jó Papám!

Tegnap elött vendégeink és mi épen és egészségesen itten megérkeztünk; Székely[863] is ki jött velünk de csak pár nap marad itten. – Károly most a toronyban lakik és Székely és Armitage[864] tele festik a toronyszoba falait freskokkal. – Kugler[865] a gipszeken dolgozik és Krenner[866] csak holnap jön ki. – Tóth Bácsinak[867] ma nagyon rossz napja van, Tothék természetesen nagyon megijedtek s telegraphiroztak mindjárt Losonczra Plichtáért[868] de az még nincsen itten. – Plichta éppen mostan itt volt de nem mondott semmi határozottat.

Hát te hogy érzed magadat Ischlben,[869] láttad-e már Kelement.[870] Mrs Lyell[871] tegnap írt nekem s elküldte Rosamundnak[872] photographáját én azt találom hogy nagyon csinos lett. A Fiúk kimentek Armitageel az Ipolyhoz halaszni és Kugler modellirozza Gusztit, de éppen nem hasonlít hozzá.

Isten áldjon kedves Papa sokszor csokol szerető leányod
Poli

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 15.

863 Valószínűleg Székely Bertalan (1835–1910) magyar festő.
864 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.
865 Kugler Pál Ferenc (1836–1875) szobrász, a Pulszky család síremlékének alkotója.
866 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.
867 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi felügyelője.
868 Plichta Soma (1832–1924) orvos Losoncon.
869 Bad Ischl – népszerű gyógyfürdőhely Felső-Ausztriában.
870 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
871 Katharine Murray Horner (1817–1915) botanikus, Henry Lyell felesége.
872 Rosamond Frances Ann Lyell (1856–1904) Henry Lyell és Katharine Murray Horner lánya.

128. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. szeptember 13.
Kedves jó Papám!

Minden jót kívánok születésed napjára, de különösen azt kivánom neked hogy az idén ne legyen annyi dolgod mint a múlt télen mert azzal az egészségednek csak ártasz. – Voigt kisasszony[873] levelét már bizonyossan megkaptad, én nem akartam hogy írjon neked de ö semmi képen sem akart engedni, s azt mondta hogy ö nem akarja a felelöséget magára válalni ha én elöbb agyba kerülnék, minthogy Bécsben lettem volna, igaz hogy kiütésem arczomon és nyakamon nagyon mutatkozik, de azt hiszem hogy egy vagy két holnap elött föl nem fog törni. Tóth bácsi[874] egy pár nap elött megint roszul volt s egész éjjel nem fekhetet le, de most megint jobban van.
Isten áldjon, kedves Papa, sokszor csokol szerető leányod
Polyxena

Kedves Guszti! Ha te nyitod föl ezt a levelet ne dobd el de add oda Papának. Sokszor csokollak
[Oldal szélén:] A papucs már készen van.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 16.

873 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

874 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi felügyelője.

129. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1871. szeptember 16.
Édes kedves jó Leánykám!

Nagyon köszönöm szíves megemlékezésedet, tudom, hogy mindennap szeretsz, nemcsak egyszer az évben, és is úgy szeretlek, mint éltem boldogságát. Guszti meg fogja mondani nektek, hogy kedden ide jöttök vissza mindnyájan, hogy 22-dikén veled és Garival Bécsbe megyek, és ott szólunk Hebrával[875] és a fogorvossal. A kiütés az arcodon nagyon aggaszt, talán segít még rajta Hebra.
Köszöntöm Voigt kisasszonyt.[876] *Téged pedig szeretlek most és mindig,*
apád, Pulszky Ferenc
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 23.

130. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1871. október 15.
Kedves Papa!

Artner[877] s Dessewffy kérelme folytán telegraphiroztam neked; hiszem mire levelemet veszed, rendben van az eperjesi szerződés dolga.

Itt ma reggel Frideczkyt[878] s másokat találtam. Frideczky addig zaklatott, míg a dolgot Tóthtal[879] is megbeszélve, az ide mellékelt szerződést Tersztyánszky[880] segédlete mellett megkötöttem; kérlek írd alá, mint a gyermekek gyámja s küldd Artnerhez, aki megbélyegzi s eszközölje a gyámhatóság beleegyezését, amely a t. betáblázás miatt szükséges. A szerződés reánk nézve nem

875 Ferdinand von Hebra (1816–1880) neves osztrák orvos, bőrgyógyász.
876 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
877 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.
878 Frideczky Lajos (1817–1902) Nógrád vármegye alispánja.
879 Tóth Dániel (1810–1873), Szécsényben a Pulszkyak uradalmi felügyelője.
880 Tersztyánszky István, a Pulszkyak szécsényi ügyvédje.

káros, mert a régi cancellariában lakó cselédeknek 50 ft-ért bérlünk lakást; az államra előnyös, mert más kellő helyet Szécsényben nem kap.

Ma Nyikossal[881] a budgetet számítottam, s megdöbbenve láttam, hogy Pesten tett számításom szerint hamis. Itteni kiadásunk a folyó fertályra ez:

Szécsényi ekklesiai tőke	5000 ft
Tóthnak fizetendő	1400
Adó	2200
Iskolai évi adó	2240
Mádi szüret	1500
Szeszgyár	800
Építkezés, javítás	1000
Napszámok	1000
Contók	1500
Esparzett [takarmánynövény]	600
Különfélék	1000
Összes	17340
Azaz	17.340 ft, ehhez még
ökrök	3000 és
gyarmati váltó	3000
Összesen december 31-ig	23.340

Még ehhez számítva a nagyasszonynak 4057 ft-ját és Dirner és Hartmann 1500 ft senseriáit [díjait], tesz együttvéve 28.897 forintot.

Erre van bevétel	
Dessewffytől most	5000 ft
Dessewffytől november 1-jén	6000 ft
Jaulusztól[882] dto	8450 ft ezenkívül még

881 Nyikos Lajos (?–1898) a Pulszky-birtokok felügyelője, majd a szécsényi takarékpénztár pénztárnoka.

882 Feltehetőleg Jaulusz Ferenc, a zsidó Jaulusz család tagja, később üzleti kapcsolatba került Pulszky Ágosttal.

fennmaradó 500 mázsa búza a 6 ft	3000 ft
a szeszgyárostól rozs és árpáért	1500 ft
a csitáriaktól	700 ft
a regalékből	450 ft (október 1-jén fizettek volt)
a rimócziaktól deczember 31-én	2000 ft
Összesen	27.100

Maradna tehát még azon esetre is, ha nem 3500 forintot, hanem 6000-et kapunk Szécsénybe az eperjesi házeladásból 1700 forint deficit.
Most lássuk a jövő félévi budgetet.

KIADÁS	
1871-ről deficit	1700
Váltók	7600
Gépek, magok	1800
Igás lovak	1000
Kikerülhetetlen építés	4000
Adó	5000
Nagyasszony	1500
Kiadás oldal	24600
Földhitelkamat	7765
Egyéb	1500
Neumann-féle tőke	6000
Regie itt	9000
Regie Mád	2000
Összesen	50.865

BEVÉTELEK:	
Eperjesi házért, január 1-én	3000
Streckéktől	6000
Hartmanntól	8200
Göbölyök	7000
Szeszgyári gabona	4000

Ezenfelül gabona	3000
Fa	1000
Mádi bor	4000 legalább
Regale	2000
Összesen	38.200

Maradna fedezendő a gyapjúból 13.000 forint.

Azt hiszem, ezen budgetszámításom meglehetősen alapos. Van még más kiadás, de más bevétel is. Egyelőre az eredmény, hogy ide november elején nem 3500, hanem 6000 forint kell.

A gyámhatósági beleegyezést illetőleg sürgesd kérlek Artnert; 23-dikáig kellene, hogy a szerződés itt legyen ismét.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 140.

131. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, 1872. március 3.

Kedves Baby!

Köszönöm a photographiakat, melyeket Zsilinszky[883] által küldtél. Papának még a múlt héten írtam s reménylem, hogy megkapta a levelet. Mondd meg neki, hogy tegnap fenn voltam Posonyival[884] az Albertinában s a kézrajzokat összehasonlítottuk. A rajzok közül csak egyet fogunk kihagyni, egy toll és sepia rajz, nem tudom, kitől, ez sokkal gyengébb, mint hogy érdemes legyen reá. A Burkmaiernek[885] tartott rajzok mindenesetre későbbiek, a 16-ik század második feléből. Posonyi mutatott nekem egy kézrajzot, az egyik oldalon egy meglehetősen kirítt tollrajz egy antik Venus után, mely a Medici-féléhez hasonlít, de ketté lett vágva s csak lábai vannak,

883 Feltehetőleg Zsilinszky Mihály (1838–1925) szarvasi főgimnáziumi tanár, a *Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat* titkára.

884 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

885 Hans Burgkmair (1473–1531) német festő és fametsző.

a másik oldalon azonban két studium, egy St. Antalhoz s egy egy női alakhoz, az Antalhoz kissé gyanúsak, a női alak azonban biztosan Raphael,[886] s valószínüleg a St. Katalinhoz való studium egy hasonló állású, de nagyobb kirítt rajz van Oxfordban s az egésznek kezelése összevág R. legutolsó Florenczi s legkorábbi római kezelésével.

Posonyi a napokban fog Papának írni s megküldi a Eszterházy kézrajzok terminéjét s véleményét a felállításról, határozottan a „Drehschrank" [forgatható tárolószekrény] ellen van s azt hiszem, hogy helyes igazsággal. Az osztrák museumban van egy s tudom, hogy csak egy ember nézheti kényelmesen egyszerre. Azt is mondta, hogy tudja hol vannak a Rembrandt[887] […] az Eszterházy Képtárból. 40–50.000 forintért meglehet őket kapni, de mindjárt mondtam neki, hogy Magyarországon erre nem lehet úgy pénzt kapni.

Kérlek, írd meg nekem mindjárt, mit adjak Garinak születésnapjára, hogy akkorra leküldhessem. Eggenbergernek[888] mondd, hogy ha valami jön a számomra, tüstént küldje el, meglehetősen sok van rendelve, főleg Gregorovius VIII,[889] Reynolds,[890] és a mailandi[891] munka Leonardoról,[892] s Alinaritól[893] a photographiák. Írd meg nekem, hogy minő a történelmi pályázat, s minő volt a Liszt[894] concert.

Isten áldjon, kedves baby, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 4.

886 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

887 Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669) holland festő.

888 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

889 Ferdinand Gregorovius (1821–1891) német történész, a középkori Róma történetét (*Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*) nyolc kötetben írta meg, ennek rendelte meg az utolsó kötetét Pulszky Károly.

890 Nem sikerült azonosítani, esetleg Joshua Reynolds (1723–1792) angol festőre vonatkozó munka.

891 Mailandi – milánói.

892 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

893 Az Alinari fivérek (Leopoldo, Giuseppe, Romualdo) Fratelli Alinari néven 1852-ben alapították világhírűvé váló firenzei fényképészműtermüket. A Pulszkyakat üzleti kapcsolatok fűzték hozzájuk.

894 Liszt Ferenc (1811–1886) zongoraművész, zeneszerző. Pulszky Károly feltehetőleg arra a jótékonysági koncertre utalhatott, amelyet március elejére terveztek, de végül 1872. március 18-án került sor a Redout kistermében, s amelyen Liszt Ferenc 20 év után ismét színpadra állt. A koncerten az uralkodó Ferenc József is részt vett. *Fővárosi Lapok*, 1872. március 19. és március 21.

132. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

[H. n., Bécs] IX. Bezirk Garnisonsgasse N. 6. 19.
1872. április 10.
Kedves Papa!

Eddig nem írtam, mert hittem, hogy még e héten feljössz, de minthogy nem hallok semmit, nem várok tovább. Az egyetemen javában folynak a beiratások és annyi hallgató van, hogy alig lehet hozzáférni, de reménylem, hogy holnap elkészülök vele. A felolvasások semmi esetre sem fognak a hónap közepe előtt megkezdődni; csak a rendes órákat vettem és azonkívül egy cursust, melyet Eitelberger[895] tart Raphael[896] és Michelangelo[897] felett szombatonként, úgy sincs akkor más dolgom. Eddig még csak a Belvedereben voltam négyszer és ma a Lichtenstein galleriában. A Tintoretto,[898] Tizián[899] és Van Dyck[900] portrait-ek gyönyörűek, Rubensnél[901] látom, hogy mi tetszik a közönségnek, de én nem tudom szeretni, a St. Ildefonso még a legjobb, a portraitek benne szépek, de általában az egész kép roppantul színpadias. Az ónémetek közt egy pár gyönyörű van; a többek közt Memlingtől[902] egy keresztvitel és feltámadás; nekem úgy tetszik, hogy a museumi Memling hozzátartozik, alighanem egy triptychon volt, tisztán emlékszem, hogy egy öreg lovas fehér szakállal van a Christus bal oldalán s ugyanez a fej itt is előfordul, a pesti kép színe tisztább és világosabb, de ez itt nagyon át van festve. Az itteni kép „9 ½”, kérlek, nézesd meg a pestit; talán összevág. Posonyinál[903] voltam, a Michelangelot leküldte már. Egger[904] is elküldte a sybillát, bizonyosan a Tribolo-féle.[905] Kubaschnál a kirakatban van a Madonna

895 Rudolf Eitelberger (1817–1885) művészettörténész egyetemi tanár Bécsben, a bécsi Iparművészeti Múzeum alapítója és igazgatója.

896 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

897 Michelangelo Buonarotti (1475–1564) itáliai reneszánsz művész, szobrász, festő.

898 Jacopo Tintoretto (1518–1594) velencei reneszánsz festő.

899 Tiziano Vecellio (1485 k. –1576) velencei reneszánsz festő.

900 Anthony van Dyck (1599–1641) flamand festő.

901 Peter Paul Rubens (1577–1640) flamand festő.

902 Hans Memling (1430–1494) németalföldi festő.

903 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

904 A műkereskedő és ötvös Egger fivérek (Dávid, Henrik, Sámuel) kereskedése a Dorottya utca 11. szám alatt volt Pesten.

905 Niccolo Pericoli „Il Tribolo” (1500–1550) firenzei művész, festő.

s úgy be sem mentem, nem nekünk való, nagyon is jelentéktelen. Írd meg, miért nem tudtam megtalálni. Kreuternél[906] voltam a múltkor, de nem találtam otthon, ma estére meghítt theára. Tegnapelőtt voltam Efrussyéknál,[907] kik nagyon szívesen láttak. Kedden fognak elmenni. Liebenéknél[908] még nem voltam, holnap akarok oda menni. Pesten reménylem, nincs semmi baj, kérlek, tisztelj és üdvözöl mindenkit a részemről. Hogy lásd, hogy számadásaimat rendesen viszem, küldöm az eddigit.

Isten áldjon, kedves Papa, maradok szerető fiad,

Károly

KAPTAM	
Marc. 31. Papától	20 frt
Apr. 3. detto	50 frt
Apr. 8. Auspitznál[909] felvettem	50 frt
Összesen	120
Kiadás	57.26
Marad	62.74

KIADTAM	
Marc. 31. vasút Pest Bécs	15.05
hordár Pest	–30
málha	3.48
hordár Bécs	–30
Ap. 2. lakás 1 hóra	16
hordár málhával a lakásra	2.50
Evés	–90
Papíros, toll, boríték	–42
Apr. 3. reggeli	–46
Guszti könyvkontója	6.38

906 Franz Jakob Kreuter (1813–1889) német mérnök, építész, 1853-tól élet Bécsben.

907 Ephrussiék – Ignaz Ephrussi (1829–1899) zsidó származású bankár, nagyvállalkozó és családja.

908 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

909 Auspitz bankháznál.

Lámpa	2.10
Levélbélyeg	–71
Petróleum	–12
Spiritusz	–15
Cukor	–32
Evés	–60
Kávé	–10
	49.89
Apr. 4. Ebéd	–67
Kávé	–15
Vacsora	–55
Apr. 5. Evés	–54
Kávé	–15
Apr. 6. Ebéd	–55
Vacsora	–50
Apr. 7. Evés	–90
Fagylalt	–30
Apr. 8. Tenta	–10
Catalogus Nationale	–27
Meldeschein [bejelentő lap]	–10
Vizitkártya	–50
Fagylalt	–32
Evés	–90
Kapus	–20
Apr. 9. Evés	–90
Összesen	**67.26**

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 11.

133. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., Bécs] IX. Garnisonsgasse 6. 2. Stock
1872. április 13.
Kedves Babym!

Ha Papa feljön, kérlek, pakold be számomra Gregorovius[910] Geschichte Roms 3 és 4ik kötetet, ha papa már kiolvasta és én visszaküldöm az első kettőt. Gellertnél rendeltem két albumot, egyet a te számodra, akkorának kell lennie, hogy a rajzok éppen beleférjenek. A másikat a családi képek számára, ezt szintén küldd fel. Eggenbergnek,[911] kérlek, vidd el adressemet [címemet] és kérd, hogy rendelje meg számomra G. F. Waagen Handbuch der deutschen und niederländischen Malerschulen[912] és küldje fel mielőbb és ha a munka Sodomáról[913] megjön, azt is. Bajotok nincsen, reménylem. Kelemen[914] meggyógyult-e egészen, a gyerekeket már behozta?

Én egészen jól érzem magamat. Tegnap Liebenéknél[915] voltam ebéden, szerdán pedig Kreuternéval[916] a Hofoperntheaterben Freyschutzben.[917] Írd meg kérlek Auspitzné[918] lakását, mert oda is el kell mennem a napokban. Kérlek, tiszteld részemről Bácsit,[919] Voigt kisasszonyt,[920]

910 Ferdinand Gregorovius (1821–1891) német történész, a középkori Róma történetét (*Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*) nyolc kötetben írta meg, ennek kérte a harmadik és negyedik kötetét Pulszky Károly.

911 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

912 Gustav Friedrich Waagen (1794–1868) német művészettörténész, a kért könyv: *Handbuch der Geschichte der Malerei. Handbuch der deutschen und niederländischen Malerschulen*. Band 1–2. (Stuttgart, 1862).

913 Giovanni Antonio Bazzi, művésznevén Il Sodoma (1477–1549) reneszánsz sienai festőművész.

914 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszky családnál.

915 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

916 Franz Jakob Kreuter (1813–1889) mérnök, építész felesége.

917 Carl Maria von Weber (1786–1826) zeneszerző három felvonásos operája, *A bűvös vadász* (németül *Freischütz*).

918 Helene Lieben (1838–1896) bécsi festőnő, 1867-ben házasodott össze Rudolf Auspitz bécsi bankárral és gyárossal.

919 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

920 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

Juliska kisasszonyt, Kelement,[921] Mayrt,[922] Gusztit a gyerekeket. Székelyt,[923] Keletit,[924] etc. Vámbérynak[925] pedig mondd, hogy engedelmet kérek, hogy nem voltam nála búcsút venni, hanem te azt mondtad, hogy úgy is eljön még szombaton, így nem mentem.

Isten áldjon kedves Polym, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 5.

134. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, Alsergrund, Garnisonsgasse 6.

1872. április 17.

Kedves baby!

Máma láttam az első hirdetést a Wagner[926] concertre és sietek írni, hogy jegyet kapjunk még, ha kell, 12-én lesz délben 1 órakor, a program a következő: Gluck[927] Iphigenia. Beethoven[928] Eroica, Wagner Tannhauser, Tristan, Walküre.[929] A jegyek a parterre-re [földszintre] 1-7 sor 15frt, 8-14 sor 10 frt, 15 és következő sorok 8frt, levelesitz [emeleti ülés] már nincs, 25 frt volt. Ha kell, írj tüstént, mert úgy hiszem, hamar el fognak kelni a jegyek. Tonit is kéretem, hogy tudassa, vegyek-e. Nagymama[930] írt nekem, panaszkodik, hogy két levéllel vagy adósa. Írj neki. Levier[931] adressét

921 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszky családnál.

922 Feltehetőleg Mayr Aurél (1845–1915) jogi és bölcseleti doktor, egyetemi magántanár.

923 Feltehetőleg Székely Bertalan (1835–1910) festő.

924 Feltehetőleg Keleti Károly (1833–1892) közgazdász, ekkor miniszteri tanácsos, az Iparmúzeum Bizottság elnöke.

925 Vámbéry Ármin (1832–1913) közép-ázsiai utazó, magyar orientalista.

926 Richard Wagner (1813–1883) német zeneszerző, karmester.

927 Christoph Willibald Gluck (1714–1787) német zeneszerző.

928 Ludwig van Beethoven (1770–1827) német zeneszerző.

929 A koncert 1872. május 12-én volt, Richard Wagner vezényelte a Bécsi Filharmonikusokat a Musikverein nagytermében.

930 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

931 Émile Levier (1838–1911) Firenzében élő svájci orvos és botanikus.

[címét] ne feledd el kérdezni. Eggenbergernek[932] mondd, hogy a Sell-féle chemia[933] I. kötetével adósom, kéretem, hogy küldje postán, szükségem van reá. Papának mondd, hogy Jodocus Meyernél[934] voltam, mindene be volt pakolva, éppen Carlsbadba[935] megy. Különben semmi bajom, reménylem, hogy Pesten sincs.

Tiszteltetek mindenkit, Isten áldjon szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 6.

135. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, Alsergrund, Garnisongasse 6.

1872. április 27.

Kedves Baby!

Szándékod, minden héten egyszer nekem írni, nagyon szép, és nagyon fogom köszönni, ha teszed. A concerthez, mint már papának is írtam már, vettem jegyet, azonban már csak a 26-ik sorban kaptam. Toni levelét megkaptam, nemsokára majd írok neki megint.

Jansánál[936] már kétszer voltam, Bácsinak[937] sokszor köszöni az általam küldött photographiat, Papát és mindannyiótokat köszönteti. Igaz, még meg sem köszöntem neked photographiádat, mi bajod volt, hogy oly síró kedvben voltál? Újra le fogod magad vetetni?

932 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

933 Eugen Sell (1842–1869) német vegyész, feltehetőleg a *Grundzüge der modernen Chemie*, Band 1–2. (1870) című művét kérte Pulszky Károly.

934 Jodocus Meyer (1819–?) bécsi műkereskedő.

935 Carlsbad – Karlsbad híres fürdőváros (ma: Karlovy Vary, Csehország).

936 Leopold Jansa (1795–1875) cseh zeneszerző és tanár, a Pulszkyak barátja, az emigrációból visszatérve Bécsben telepedett le.

937 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

Az újságban láttam múltkor, hogy Nógrádban a jobb és baloldal kiegyezett. Igaz-e? Tudom Guszti és Papa örülnek neki. Armytage[938] írt azt mondja, hogy hónapok óta nem kapott Gusztitól levelet; a Tokayra kérlek emlékeztesd őt. Most van az ideje, hogy elküldjék. Kérlek, ne felejtsd el. Pesten hagytam még a falon Papa nagy photographiajat és Olaszország mappáját. Kérlek, hozd fel őket magaddal.

Gellért, reménylem, elküldte az albumot. Eggenbergtől[939] még nem kaptam semmit, mondd neki, hogy a Sell chemia első kötetét,[940] mellyel még tartozik nekem, minél előbb küldje a „Waagen"-ről[941] pedig, amit kértem, hogy rendelje meg, ne feledkezzék el és a Braun-féle[942] photographiákkal mire ment?

Isten áldjon, kedves Baby, Voigt k[isasszonyt],[943] Juliska k[isasszonyt], Bácsit, Kelement,[944] Aurélt[945] és az új ismerősöket mind tiszteltetem s maradok szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 7.

938 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus, a Pulszky család barátja.

939 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

940 Eugen Sell (1842–1869) német vegyész, feltehetőleg a *Grundzüge der modernen Chemie*, Band 1–2. (Berlin, 1870) című művét kérte Pulszky Károly.

941 Gustav Friedrich Waagen (1794–1868) német művészettörténész, a kért könyv: *Handbuch der Geschichte der Malerei. Handbuch der deutschen und niederländischen Malerschulen*. Band 1–2. (Stuttgart, 1862).

942 A francia Braun fényképészeti cég fotográfiáiról lehet szó, alapítója Adolphe Braun (1811–1877).

943 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

944 Óvári Kelemen (1844–1925) nevelő.

945 Valószínűleg Mayr Aurél (1845–1915) Pulszky Ágost tanulótársa, később nyelvészprofesszor.

136. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Bécs, Alsergrund Garnisongasse 6.
1872. május 3.
Kedves Papa!

Számadásaimat áprilisra mellékelem, láthatod, hogy eddig rendesen vezettem. Hogy semmi bajom nincs, azt alighanem hallottátok Welkowtól, kivel egy napot töltöttem. 15-én el kell hagynom mostani lakásomat, az asszony, kitől kivettem, megbetegedett; de már találtam a szemközt levő házban egy szobát, s így evvel is rendben vagyok. Mikor jössz fel Polival? Auspitznénál[946] voltam, elutazott Bécsből, de nem tudom, hová, sem hogy mikor jön vissza. Az Albertinába sokat járok, de eddig még csak Marc Antont,[947] Dürert[948] és a Behamokat[949] láttam. Jövőre előveszem a kézrajzokat. Passavant[950] Peintre-graveur-jét is megnéztem, az ó-olasz metszők kritice vannak elővéve és Bartsch[951] számtalan hibája kiigazítva, az egész munka nem nagy Kratzmannak[952] meg kellene szerezni. Itthon az egyetemi tárgyakkal meglehetősen el vagyok foglalva, s azonkívül csak a Rafael[953] kézrajzokat veszem át. Az angolokat kérlek írd meg, mikor hozathatom. Armytage[954] írt, hogy amikor kívánjuk, elküldi, úgy hiszem, 25 £.
Isten áldjon, kedves Papa, tiszteltetek minden ismerőst s maradok szerető fiad,
Károly

946 Helene Lieben (1838–1896) bécsi festőnő, 1867-ben házasodott össze Rudolf Auspitz bécsi bankárral és gyárossal.

947 Marcantonio Raimondi (1470 k. –1534) itáliai metsző, aranyműves.

948 Albrecht Dürer (1471–1528) német festő.

949 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász.

950 Johann David Passavant (1787–1861) német művészettörténész, kritikus, Raffaello-kutató. Műve: *Le peintre-graveur: contenant l'histoire de la gravure sur bois, sur métal et au burin jusque vers la fin du XVI. siecle.* 1–6. kötet (Leipsic, 1860–1864).

951 Johann Adam von Bartsch (1757–1821) osztrák művész és író. Fő műve a 21 kötetben kiadott *Le Peintre Graveur* (Wien, 1803–1821).

952 Gustav Kratzmann / Kratzmann Gusztáv (1812–1902) cseh festő, restaurátor, a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó Országos Képtár igazgatója.

953 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

954 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

KAPTAM	
Martius 31.	20 frt
April 3.	50 frt
Ap. 8. Auspitznál[955]	50
Ap. 19. detto	50
Összesen	170 frt
Kiadás	156.86
	13.14
KIADTAM	
Martius 31. Pestről Bécsbe I. hely	15.05
Hordár Pest	–30
Málha Pest-Bécs	3.48
Hordár Bécs	–30
Apr. 2. Lakás 1 hónapra	16
Hordár málhával a lakásra	2.50
Ebéd	–90
Papíros, toll, boríték	–42
Apr. 3. Reggeli	–46
Kávé	–10
Guszti könyvkontója Seidelnél	6.38
Petróleum lámpa	2.10
Levélbélyeg	–71
Petróleum	–12
Spiritusz	–15
Cukor	–32
Evés	–80
Apr. 4. Reggeli	–80
Ebéd	–25
Vacsora	–55
Apr. 5. Kávé	–55
Evés	–15

955 Auspitz bankháznál.

Apr. 6. Ebéd	–54
Vacsora	–55
Apr. 7. Fagylalt	–50
Evés	–30
Apr. 8. Tenta	–90
Catalogus	–10
Nationale	–10
Meldeschein [bejelentő lap]	–4
Vizitkártya	–50
Fagylalt	–32
Evés	–90
Kapus	–20
Apr. 9. Evés	–90
Apr. 10. Lichtenstein galleria	1
Ebéd	–45
Theatrum Garderoba [ruhatár]	–10
Házmester	–20
Apr. 11. Egyetem tandíj	19.90
Petróleum ½ font	–12
Lámpaüveg	–7
Gyufa	–1
Fürdő	–50
Evés	–47
Kávé 1 font	1.20
Cukor 1 ½ font	–48
Fagylalt	–33
Vacsora	–40
Apr. 12. Ebéd	–49
Vitruv[956]	1.50
Liebenéknél[957] inas	1

956 Marcus Vitruvius Pollio (Kr. e. 1. sz.) római építész, hadmérnök.

957 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

Levélbélyeg	–10
Kapus	–10
Apr. 13. […]	1.30
Künstlerhaus[958]	–70
Evés	–75
Bélyeg	–7
Apr. 14. Ebéd	–60
Vacsora	–62
Apr. 15. Fésű	–40
Ebéd	–45
Fagylalt	–30
Vacsora	–50
Apr. 16. Spiritus	–9
Vita di Leonardo[959]	1.26
Evés	–51
Apr. 17. Levél Dommangé[960]	–15
Postabélyeg	–50
10 ebédkártya	2.67
Kellnernek [pincérnek]	–2
Apr. 18. Kellner	–2
Telegraphozasok	–10
Theakanna	3
Vacsora	–33
Apr. 19. Cukor	–36
Rum	–15
Spiritus	–17
2 jegy Wagner[961] concert	16
[…]text	–30

958 Künstlerhaus – Művészek háza Bécsben, a bécsi művészek egyesülete és kiállítások színhelye.

959 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

960 Joseph Domangé, Firenzében élő francia emigráns, tanár, a Pulszky család barátja.

961 Richard Wagner (1813–1883) német zeneszerző, karmester.

Kellner	–2
Színház	–60
Garderoba [ruhatár]	–10
Vacsora	–60
Házmester	–10
Apr. 20. Kellner	–2
Pacquetért [csomagért]	–5
Postás	–15
Evés	–84
Apr. 21. Kellner	–1
Apr. 22. Postás	–10
Pacquet	–30
Kellner	–1
Apr. 23. Kellner	–2
Papíros	–17
Liebenéknél inas	–50
Kapus	–20
Apr. 24. Nationak	–15
Kellner	–1
Levél Armytagenak commendálva	–23
Csontváz	8.20
Hordár	–40
Vacsora	–67
Apr. 25. Cukor	–16
Petróleum	–15
Vacsora	–50
Theatrum	–50
Text	–35
Apr. 26. Tauf[…] Physica	6
Kiffli	–6
10 Evéskártya	2.67
Kellner	–2
Koldus	–10

Evés	83
Apr. 27. Ostr. M. Katalog	1
Késköszörülés	1
Vacsora	–44
Apr. 28. Reggeli	–26
Künstlerhaus	–70
Ebéd	–54
Fagylalt	–30
Volksgarten[962]	–90
Kreuternél ing	–20
Házmester	–20
Apr. 29. Pacquet és posta	–14
Mosóné	1.01
Kellner	–4
Evés	1.54
Házmester	–10
Apr. 30. Kiffli	–3
Kellner	–3
Vacsora	–43
Házmesterné szolgálat	2.50
Összesen	157 fr 80

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 12.

962 Volksgarten – Népkert, nyilvános park Bécs belvárosában.

137. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, Alsergrund, Garnisongasse 6.
1872. május 5.
Kedves baby!

Éppen most kaptam papa levelét, amelyből látom, hogy szombaton jöttök fel. A két kötet Gregoroviust[963] megkaptam, s Eggenbergtől[964] is a könyveket, Gellért most már abbahagyhatja a kisebb albumot, hisz itt is megcsináltathatom, a nagyobb a te számodra volt rendelve az aquarellekhez. Ha feljössz, kérlek hozd fel 1-ször Gregorovius következő két kötetét, 2-szor le Leonardo[965] kézrajzok photographiáit, a Raphael-féléket[966] vissza fogom küldeni Pestre általad. Azonkívül, légy szíves, rendeltess egy pár zergebőr magyar csizmát, és egy egész tavaszi öltözetet, nem bánom, ha német nadrággal is, de ne nagyon világos kelméből.

Ha lehet, hozd fel magaddal, ha addig nem készül el, postán is fel lehet küldeni. Hogy nem sikerül mindjárt a gyps után rajzolás, nem kell kétségbeesned, majd idővel belejössz, csak abba ne hagyd. Armytagenek[967] elküldtétek a Tokayt? Járj utána, kérlek, ha nem küldtétek el, ne hagyj békét, még meg nem történik. Még eddig nem voltam Bécsen kívül, itt annyi a látnivaló, hogy szinte belekábul az ember, ma voltam először az Ambras-gyűjteményben s alig bírtam a régiségeken és fegyvereken keresztül menni, a képeket és középkori dolgokat nem is láttam. Meddig fogtok itt maradni?

963 Ferdinand Gregorovius (1821–1891) német történész, a középkori Róma történetét (*Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*) nyolc kötetben írta meg.

964 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

965 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

966 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

967 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

A gyerekek, reménylem, jól vannak. Tiszteltetem Bácsit,[968] Gusztit, Kelement,[969] Toniékat, Aurélt,[970] Voigt k[isasszonyt],[971] Juliska k[isasszonyt], szóval mindenkit.

Isten áldjon, maradok szerető bátyád,

Pulszky Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 8.

138. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1872. május 7.

Kedves Papa!

A pénzt köszönettel vettem. Annak idején majd kérek újabb részletet; egyelőre ez elég. Azt hiszem, 3000-el kijövünk; eddig összesen 500 kellett, ennek is nagyobb része megvan bor alakjában.

Nyíltan nincs és aligha lesz baj; kéz alatt van fondorkodás untig. Egy esztergomi kanonok, prímási ajánlattal, valamint Forgách[972] ellen Gyarmaton,[973] úgy ellenünk is próbálkozott, de a papok által is elutasíttatott. Most az itteni baloldal Szilárdyt[974] kerülgeti, hogy ellenem, mint jobboldali jelölt lépjen fel, mert az egyezség formalitásait respectálják; úgy hiszem azonban nem akad nekik a lépre senki.

968 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó és a Földhitelintézet becslője. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

969 Óvári Kelemen (1844–1925) nevelő.

970 Valószínűleg Mayr Aurél (1845–1915), Pulszky Ágost tanulótársa, később nyelvészprofesszor.

971 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

972 Forgách Antal gróf (1819–1885), politikus, országgyűlési képviselő.

973 Balassagyarmat, Nógrád vármegye.

974 Szilárdy Ödön (1832–1912) salgótarjáni birtokos, gazdálkodó.

Holnap Fülekre[975] indulok; pénteken hazajövök. Hétfőn commassatioba [tagosításba] Vansza személyesen kijön, lehet egyezség. Ezt kérlek, mondd Kelemennek,[976] hogy Vanszával közölje. Leveledet a gyöngyösiekhez nem láttam; örülök, hogy a lapok nem sokat írnak rólad, ez ilyenkor jóra mutat.

Szerdán 15-én bejövök Pestre, onnan Mádra megyek, ahol Szabót zaklatni kell; 23-án pedig visszajönnék ide. Remélem, Károly, Poly, Gari jól vannak.

Szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 141.

139. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

[H. n., Bécs] Garnisongasse 4. 69.
1872. május 31.
Kedves Papa!

Azért nem írtam neked elébb, mert egyrészt elsejét meg akartam várni, hogy a hónapos számadást elküldhessem, másrészt látni akartam Mietke[977] dolgait, hogy referálhassak. A Bellinije[978] nem az, meglehetősen gyenge kép és erősen megrongálva. A Mariotto Albertinelli[979] lehet, hogy az, jól is van megtartva, csakhogy indifferens kép. Van azonban 4 igazán jó portrait-je, egy Gaudenzio Ferrari,[980] egy Innocenzo da Imola,[981] egy, melyet Giulio Romanonak[982] szerez, de mely egészen úgy van festve, mint a szép nagy Parmigiánin[983] a Belvedereben. Azután egy leány egész

975 Fülek – város Nógrád vármegyében (ma: Fiľakovo, Szlovákia).
976 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
977 Hugo Othmar Miethke (1834–1918) bécsi antikvárius.
978 Giovanni Bellini (1430 k. –1516) velencei festő.
979 Mariotto Albertinelli (1474–1515) velencei festő.
980 Gaudenzio Ferrari (1475–1546) itáliai festő és szobrász.
981 Innocenzo da Imola (1498–1548) itáliai festő.
982 Giulio Romano (1499–1546) itáliai festő, építész.
983 Parmigianino (1503–1540) itáliai festő.

profilban fél figura Leonardo[984] oskolájából jóformán Cesare da Sestotól,[985] ez szép. A metszetek közt épen ott találtam […] H. S. Beham[986] Madonnáját, melyről a múltkor szóltam, 8 frt volt s minthogy szép példány, megvettem.

A Rembrandtok[987] kétségkívül olcsók és szépek és egybe gyűjteni bizonyosan nem volna könnyű.

Ha ti július elején mentek, veletek mehetek, elébb azonban le kell jönnöm Pestre a katonaság miatt. Következő télre pedig azt hiszem, hogy legokosabb, ha Bécsben maradok, hogyha mint egyetemi hallgató, 4-ik vagy ötödik évben akarok szolgálni: mert azon egyetemen, melyen doktorálni akarok, legalább 2 évet kell hallgatnom. Ha pedig Bécsben doctorálok, úgy az új rendszer szerint a második év elején tehát octoberben tehetek vizsgát a természettudományi tárgyakból és octoberhez egy évre az első rigorozumok, s ez lényegesen könnyíti. A physiologiára [élettanra] nézve pedig be fogok juthatni Brücke[988] intézetébe, míg ha Lipcsébe megyek, nem fogok tüstént Ludwig[989] mellé jutni, hanem elébb egy cursust kellene hallgatnom histologiából [szövettanból]. Ha gondolod, hogy okosabb, ha itt maradok, kérlek, írd meg, mert ekkor előre keresek majd lakást. Schober Behncz[?] felkeresett, megmondtam neki, hogy miben áll a főnehézség, s ő is belátta mindjárt, és azt mondta, hogy ha állomást kap, tüstént lemondana minden pensioról [évjáradékról], de addig, amíg bír dolgozni, szeretne. Megígértem neki, hogyha feljössz, tudósítani fogom róla és majd találkozhatik veled. Armytage[990] írt nekem, meglehetősen szomorú, azt mondja, hogy nehezen lesz annyi pénze, hogy Olaszországba jöhessen.

Isten áldjon, kedves Papa,

fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 13.

984 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

985 Cesare da Sesto (1477–1523) itáliai festő.

986 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász.

987 Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669) holland festő.

988 Ernst Wilhelm von Brücke (1819–1892) neves német orvos, az élettan professzora a bécsi egyetemen.

989 Carl Friedrich Wilhelm Ludwig (1816–1895) német orvos, az élettan professzora a Lipcsei Egyetemen.

990 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

140. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[Bécs] IX. Bezirk, Garnisongasse 4. 69.
1872. június 9.
Kedves Baby!

Múlt héten írtam Papának, Gusztinak és neked is, de egyiktektől sem kaptam választ. Papa leveléből láttam, hogy a jövő hónap elején utaztok s én is szívesen veletek mennék s minthogy semmi sem tart itt, meg is tehetem, Gusztinak mondd, kérlek, hogy éppen azért nem most, hanem októberben akarom folyamodványomat beadni, minthogy egy hónap alatt úgy sem kerül vissza. Papától kérdem, hogy belegyezik-e abba, hogy télen át itt maradjak, minthogy októberben a természettudományi vizsgát, októberhez pedig egy évre az első rigorozumot [szigorlatot] kell letennem. Ha igen, mindjárt most keresek tisztességes szobát, mert az ősszel nehéz lesz kapni, éppen azért, kérlek, ne feledd el kérdezni. Eggenbergernek[991] ne hagyj addig békét, míg a Schmarda[992] II-ik kötetének 1,2 füzetét el nem küldi, itt mindenki már egy hónap óta tanulja.

Azonkívül, kérlek, rendeld meg: Leuckardt R.[993] Die menschlichen Parasiten und die von ihnen herrührenden Krankheiten I. u. II. 1.2, Leipzig, 1863–68, Cobbold Spenc(er) T.[994] Entozoa, An introduction to the study of helminth[ology], London, 1864 supplement 1869., Vosmaer[995] Rembrandt ses précurseurs son d'apprentissage 2 Sa Vie et ses Oevres, La Haye, 1868.

991 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, amelynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

992 Ludwig Karl Schmarda (1819–1908) német természettudós, bécsi egyetemi tanár, fő műve a *Zoologie*, Band 1–2. (Wien, 1872).

993 Rudolf Leuckart (1822–1898) német zoológus, egyetemi tanár Lipcsében.

994 Thomas Spencer Cobbold (1828–1886) angol biológus, egyetemi tanár.

995 Carel Vosmaer (1826–1888) holland költő, kritikus, Rembrandtról szóló műve francia nyelven jelent meg.

Ezeket, kérlek, hozd majd Florenzba,[996] egyik sem nagy könyv. A Gregorovius[997] hatodik kötetét küldd ide. Zwicknél pedig rendelj, kérlek, két vitorlavászon ruházatot, minél előbb, mert ez kezd már kopni. Olga[998] férjhez menése végre el van határozva, a menyegző legkésőbb jövő tavasszal lesz. Reménylem, hogy levelemet és a plántákat [növényeket] már elküldted Leviernek.[999]

Minden ismerőst tisztelj részemről s írj nemsokára,

szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 9.

141. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1872. június 11.

Kedves Papa!

Poly elbeszélte, hogy jól vagy, s hogy ügyeid Gyöngyösön jól állnak. Itt az enyimmel sincs baj; időről időre van egy kis ijesztegetés; Szontagh Samut[1000] is emlegették; résen kell állni s a választásra vagy hatszáz embert behozni, de elővigyázat mellett veszély nincs. Csak pénz kell, azaz ezer forint, amelyet minél elébb kérek; mert sem Szabó még nem küldött, sem juhot el nem adhattam többet, mint amennyinek ára a gazdasági költségekre szükséges. Az ezer forintot tehát kérem, azzal kijövök, ha éppenséggel nem adhatsz, távsürgönyözz; majd teremtek valahol.

Az Ipoly elvitte összes szénánkat, ez elég baj; ennél nagyobb még nincs, a termés jó lehet. Gyöngyösre lehetőleg eljövök,

szerető fiad, Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 142.

996 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

997 Ferdinand Gregorovius (1821–1891) német történész, a középkori Róma történetét (*Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*) nyolc kötetben írta meg.

998 Valószínűleg Olga Herzen, Alexandr Herzen orosz gondolkodó lánya, aki 1873-ban ment feleségül a francia történészhez, Gabriel Monod-hoz. Olgával Pulszky Károly baráti kapcsolatot ápolt.

999 Émile Levier (1838–1911) Firenzében élő svájci orvos és botanikus.

1000 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

142. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Ma van húga születésnapja, azért ír, hogy boldogságot kívánjon neki, és hogy megköszönje, hogy bár nem tudta használni a jobb kezét, mégis írt neki. Nem küld ajándékot, mert fogalma sincs, hogy mivel szerezne örömet. Küldte volna Wagner műveit, de azok még nem teljesek, ha tetszenek, majd elküldi, amint megkapja az összeset és bekötteti őket. Mi a baj a jobb kezével? Megint elesett? Reméli, már vége. A papa valószínűleg Gyöngyösön van. Mikor jön Bécsbe, és mikor mennek Olaszországba? Poli ne felejtse el megmondani Eggenbergernek, hogy küldje el Schmarda Zoológiáját, s küldje el minél hamarabb a ruháit is, mert a szürke már kezd elhasználódni, a fekete pedig már nagyon kopottas. Köszöni, hogy Poli elküldte a növényeket Leviernek, ő rendben meg is kapta őket. A bort elküldte-e már Armytage-nek, ha nem, küldje el minél hamarabb. Reméli, hogy jól van ő is és a fiúk is, valamint Kelemen, Voigt kisasszony, Juliska stb. Fürödjenek minél többet a Dunában, ő is szívesen tenné.

Vienna,[1001] *Alsergrund Garnisongasse 4. 69.*
1872. június 21.
Dearest baby!

Today is your birthday and so I write to wish you may happy returns of the day, and to thank you that although you could not use your right hand you have written to me. I send you no present because I have no idea what would make you pleasure. I would have sent you Wagners[1002] works but they are not complete, if you like them I will give you them as soon as I get them all and can have them bound.

What was the matter with your hand? Did you fall again? I hope it is all over. Papa is probably at Gyöngyös. When will he come to Vienna? and when will we go to Italy?

Please do not forget to tell Eggenberger[1003] he should send me at last the Zoology by Schmarda,[1004] the end of it has been published at the beginning of this week, send me also as soon as possible my dresses because this grey one is getting used and the black one is much to ware. Thank you

1001 Vienna – Wien, Bécs, Ausztria fővárosa.

1002 Richard Wagner (1813–1883) német zeneszerző, karmester.

1003 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1004 Ludwig Karl Schmarda (1819–1908) német természettudós, bécsi egyetemi tanár, fő műve a *Zoologie*, Band 1–2. (Wien, 1872).

that you sent off the plants to Levier,[1005] he has received them all in order; has the wine been sent to Armytage?[1006] if not let it be sent off as soon as possible.

I hope you are getting on quite well and so also the boys and Kelemen,[1007] Miss Voigt,[1008] Juliska etc. Bathe as much as possible in the Danubi, I should like to do it very much.

Good by your loving brother,

Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 10.

143. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Bécs, Alsergrund Garnisongasse 4. 69.

1872. június 26.

Kedves Papa!

A lapokból láttam, hogy Guszti[1009] és a te választásod szerencsésen ütöttek ki.

A Beham[1010] Madonnája, Passavant[1011] egyik jegyzetében találtam a napokban a Madonna del pesce compositiojával esik egybe, jó volna egyszer összehasonlítani. A Rembrandt[1012] rajzok valószínűleg már Pesten lesznek, Posonyi[1013] még megmutatta, mielőtt elküldte. Mikor jössz fel Bécsbe és mikor megyünk Olaszországba? Én itt már kerestem lakást az őszre s találtam is az egyetemen magán, a physiologiai szolgánál. A vacation át fél házbért kell majd fizetnem, ez az usus [szokás]; de azért itt hagyhatom bátran könyveimet és ruháimat, mikkel úgy sem tudnám, mit csináljak.

1005 Émile Levier (1838–1911) Firenzében élő svájci orvos és botanikus.

1006 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

1007 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszkyaknál.

1008 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1009 Pulszky Ágostot Szécsényben, Pulszky Ferencet Gyöngyösön választották országgyűlési képviselővé, *Pesti Napló* 1872. június 21. és 24.

1010 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász.

1011 Johann David Passavant (1787–1861) német művészettörténész, kritikus, Raffaello-kutató.

1012 Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669) holland festő.

1013 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

A ruhákat megkaptam, nagyon köszönöm Polinak, csak kéretem, hogy Eggenbergernél[1014] a Schmarda[1015] 2-ik kötetét sürgesse, már másfél hete, hogy teljesen megjelent. A Gregorovius[1016] 6-ik kötetét is felküldhetné, a többit kiolvastam s be szeretném köttetni az egészet. Mikor hozathatom meg kérlek a Raphaeleket[1017] Londonból, míg azok meg nincsenek, sohasem hozhatom véglegesen rendbe a kézrajzokat, mert egynehány compositióhoz csak ott van studium, az Arundel societynél[1018] is szeretném magamat tagnak előjegyeztetni, az egész úgy hiszem, 25 £-ba kerül.

Herman Grimm[1019] kiadta Raphael életét commentálva és fordítva Vasari[1020] textusát, a könyvet megvettem. Mindenesetre a legfontosabb Passavant óta és sok érdekes anyagot ad; még nem olvastam egészen.

Isten áldjon, kedves Papa, szerető fiad,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 14.

1014 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1015 Ludwig Karl Schmarda (1819–1908) német természettudós, bécsi egyetemi tanár, fő műve a *Zoologie*, Band 1–2. (Wien, 1872).

1016 Ferdinand Gregorovius (1821–1891) német történész, a középkori Róma történetét (*Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*) nyolc kötetben írta meg.

1017 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

1018 Arundel Society – 1849-ben Londonban alapított művészeti célú társulat.

1019 Herman Friedrich Grimm (1828–1901) német művészettörténész, 1872-től a berlini egyetem professzora. Említett műve: *Das Leben Raphaels von Urbino: italienischer Text von Vasari übersetzt und Commentar* (Berlin, 1872).

1020 Giorgio Vasari (1511–1574) itáliai festő, építész, író.

144. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Firenze, 1872. augusztus 11.
Kedves Papám!

Először is, hogy érkeztél meg, Pesten nem volt az uton semmi bajod és mikor érkeztél meg otthonn? hogy senki sincsen a háznál mint Kelemen[1021] s hogy a többi Szecsényben van azt tudom. Ugye nagyon meleg volt az uton? én abból gyanítom hogy meleg volt, mert itt az olta alig eset, miota elmentél s meglehetös hőség van. Károly utánad egy nappal szerencsésen elutazott s még nem hallatott semmit magáról, nem tudjuk hogy most hol van. Igaz! majdnem elfelejtettem neked megírni hogy a barbar bronz Romulus és Remusod itt maradt nálam ha akarod Hoffmann[1022] által haza küldöm. A multkor itt volt Alexsander Herzen a feleségével[1023] s nagyon sajnálta hogy te már nem voltál itt, a felesége igen csinos kis asszony. Schiff[1024] mára berendelt magához hogy még egyszer megvizsgáljon mert még nem tudta magát elhatározni hogy mi történjék velem ha vissza jövök töle majd meg irom. Mond meg Gusztinak hogy irjon nagymamának[1025] mert nagymama már haragszik rá s azt mondja hogy egoista, gondold nagymama még mindég meg van velem elégedve. Mr. Reyvel[1026] én most minden este olvasok franciaul s mostantol fogva kétszer hetenként orát is fog nekem adni. Valószínűleg a zongora órákból is lesz valami. Ma kezdtem egy kicsit természet után megint rajzolni de nem akar sehogy sem sikerülni. Nagymama egy pár nap olta épen nincsen jól s nagyon panaszkodik s meg akar halni. Kérlek az ide mellékelt czédulát ne felejtsd oda adni Kelemennek.[1027] Nagymama tisztel tudom hogy csúnya írásomért megbocsátasz de sietnem kell hogy jókor oda jússak Schiffhez s hogy ne várasuk. A városba mégsem eresztett nagymama

1021 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszky családnál.

1022 Talán Hoffmann Alfréd (1835–1905) az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1023 Alexandr Aleksandrovič Herzen (1839–1906) orvos, fiziológus, Alexandr Herzen orosz gondolkodó fia, ekkoriban Moritz Schiff asszisztenseként dolgozott Firenzében. Felesége Teresa Felici.

1024 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.

1025 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1026 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

1027 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszky családnál.

(ma megyek először be) de azt hiszem hogy holnap az Uffizibe[1028] megyünk. Ha Gyulait[1029] látod mond meg neki hogy verset itt még egyet sem próbáltam csinálni mert a világ itt olyan szép, hogy az embernek épen nem jő kedve rosz verset róla csinálni, ha jót tudnék csinálni akkor más volna de így kár a tintát és papirost rá pazarolni. Különben tisztelem.
Isten veled. Kedves jó Papa írj nem sokára szerető leányodnak,
Polynak

s ne dolgozz igen sokat inkább meny ki vagy a varos ligetbe vagy a szigetre, az öreg úr[1030] Pesten van e már? Schiffröl jövöször irok mert máskép levelem elkésne.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 17.

145. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1872. augusztus 15.
Édes kedves Angyalkám!

Nagyon megörültem kedves levelednek, okosan és ügyesen van írva, úgy amint azt okos kis leányomtól vártam. Kelemen[1031] ma reggel indult el és szerint[em] holnap Velenczébe érkezik, szombaton és vasárnap ott marad s aligha kedden reggel legfelebb szerdán nálatok nem lesz, tudja, hogy a Hotel Broncianiba kell szállnia. Anna[1032] írt Kelemennek, Hamburgban van, de addressét [címét] nem tudom csak annyit tudok, hogy ott nem tetszik neki semmiképp, és jobban szeret Pesten lenni. Én a vasúton Corte és Frappollival[1033] találkoztam s jól mulattam velök Bolognáig.

Onnét Udinéig jól mentünk, de ott nincs összeköttetés az osztrák vasúti vonatokkal és öt órát ott kellett töltenem. Unalmamban egy nagy római pénzgyűjteményt néztem meg, mely elég érdekes.

1028 A Mediciek által épített palota és gyűjtemény, amely ekkor nyilvános múzeumként működött.
1029 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.
1030 Pulszky Polyxéna itt Deák Ferencre utal, akit a köznyelv öreg úrnak hívott.
1031 Óvári Kelemen (1844–1925), nevelő a Pulszky családnál.
1032 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
1033 Clemente Corte (1826–1895) olasz politikus, Giuseppe Garibaldi harcostársa; Lodovico Frappolli (1815–1878) olasz politikus, tábornok.

Másnap Bécsbe érkeztem este, és pénteken ide jöttem Pestre, hol sok munka és baj és gond várt reám. Guszti itt van és erősen katonáskodik a nagy hőségben és szokása szerint nem gondol magával semmit, este csónakázni szokott, mintha nem volna elég a nappali gyakorlat. Bácsit[1034] ma vagy holnap várjuk, künt van Szécsényben, ott vannak a gyerekek is, és Juliska kisasszony. Kelemen többet fog rólok mondhatni, mint amennyit én felőlök tudok. Károly ma Sienaban lesz, remélem, hogy megemlékezik rólam és ír, holnapután várom levelét. Mondd Herzennek,[1035] hogy nagyon sajnálom, hogy nem láttuk egymást, majd találkozunk októberben. Schiffet[1036] tisztelem, értekezését elküldtem Stricker professzorhoz.[1037] Reynek[1038] tőlem minden barátságot, sokat tanulhatsz tőle és örülni fogok, ha zongoraleckéket kaphatsz Simontól.

Nagymamának kezeit csókolom, remélem, hogy jobban érzi magát. Gyulai[1039] Mikónál[1040] van és miután Te nem írsz verseket ő ír és halad előre Romhányiával. Az ismerősök közül alig láttam egykettőt, nincsenek itt, Lóránt[1041] tegnap érkezék Tirolból, Krenner[1042] Lipcsében van, Rómer[1043] és Xantus[1044] utaznak, Neumann Sándorka[1045] megbetegedett bújában azért, hogy kosarat kapott, kedvesének apja pedig szívére vette betegségét, és oda adja neki leányát. E szerint két menyegző lesz egy helyett. Deák[1046] még mindig falun van, a miniszterek is mind oda vannak és csak a hó végén jönnek vissza.

1034 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1035 Alexandr Aleksandrovič Herzen (1839–1906) orvos, fiziológus.

1036 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.

1037 Salamon Stricker (1834–1898) neves orvos, patológus Bécsben.

1038 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

1039 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus, ekkoriban írta *Romhányi* című költő beszélyét.

1040 Mikó Imre (1805–1876) művelődés- és gazdaságpolitikus, történész.

1041 Feltehetőleg Eötvös Loránd báró (1848–1919) fizikus, Pulszky barátjának, Eötvös József fia, aki a nyarait rendszeresen hegymászással töltötte Tirolban.

1042 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.

1043 Rómer Flóris (1815–1889) bencés szerzetes, régész, művészettörténész, 1869-től az Érem- és Régiségtár vezetője a Magyar Nemzeti Múzeumban.

1044 Xantus János (1825–1894) természettudós, néprajzkutató, a Magyar Nemzeti Múzeum őre.

1045 Neumann Sándor (1847–1899) ügyvéd, Pulszky Ágost volt egyetemistatársa, Breier Katinkával való eljegyzésére csak 1877-ben került sor, *Fővárosi Lapok* 1877. március 13.

1046 Deák Ferenc (1803–1876) jogász, politikus, országgyűlési képviselő, államférfi, 1872 nyarát Széll Kálmán rátóti kastélyában (Vas megye) töltötte. Vö. *Fővárosi Lapok*, 1872. június 26.

A Romolust és Remust elhozhatja Hoffman[1047] vagy Kelemen,[1048] ki valószínűleg csakugyan Kolozsvárra fog menni. Akkor aligha nem veszem a két fiút a Károly szobájába, hogy mellettem legyenek és Kriznél fognak privát tanítást kapni oskola után.

Isten áldjon kedves galambocskám, szeress engem úgy, mint én szeretlek,

apád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 24.

146. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Firenze, 1872. augusztus 22.

Kedves jó Papám!

Nagyon megörültem levelednek mivel tudtam hogy sok dolgod van s azért nem hittem hogy ily hamar fogsz levelemre felelni. Kelemen[1049] tegnap előtt itt volt de csak egy nap időzhetet itten mivel Károly oly instructiokat hagyott hátra hogy mindjárt tovább kellett öt küldenem, amint látszik Mayr[1050] is ide jön 30án, ma jött levél töle amelyben mondja, hogy ide akar jönni s kérdezi Kelement hogy hogy kezdje ö azt s miután Kelement nem tudom hogy merre van én feleltem neki rá. Nagyon örülök hogy Neumann Sándor megkapta Katinkáját[1051] legalább most nem olyan szerencsétlen mint volt egész télen, e napokban egy nagyon csinos levelet kaptam töle amelyben tudtomra adja hogy vőlegény persze nagymamának[1052] nem mondok semmit róla mert e elszörnyülködne rajta. De azt látom hogy a tinta oly rosz hogy te nem fogod elolvashatni levelemet. A multkor a Bargelloba[1053] voltunk, nagyon kevés van most ottan kiállitva de a madonnát jó

1047 Talán Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1048 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, nevelő a Pulszky családnál, 1872-től kinevezték a Kolozsvári Egyetem nyilvános egyetemi jogtörténeti tanárának.

1049 Óvári Kelemen (1844–1925) volt nevelő a Pulszky családnál, a Kolozsvári Egyetem jogtörténeti tanára.

1050 Feltehetőleg Mayr Aurél (1845–1915) jogi és bölcseleti doktor, egyetemi magántanár.

1051 Neumann Sándor (1847–1899) ügyvéd, Pulszky Ágost volt egyetemistatársa, Breier Katinkával való eljegyzésére csak 1877-ben került sor, *Fővárosi Lapok* 1877. március 13.

1052 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1053 Bargello – Firenze városháza, majd börtöne, ekkor már az egyik legfontosabb múzeuma.

megnéztem, nagyon szép, megérdemli hogy gyüjteményedbe jöjön, csak mindég attol félek, hogy valaki más még orrunk elött megveszi. A kis üvegre festet madonna amelyet Gugenheimnál[1054] láttunk Velenczébe, már nem lesz miénk, mert Demidoff[1055] most mikor Velenczébe volt Mechiorral[1056] megvette s most San Donátóba küldetik. –Már kétszer voltam a városba nyakamat desztrisaltatni[?], és már valamivel jobban tudom forditani s az orvos azt mondja hogy reményli hogy 10 vagy 12szerre nyakamat egészen megfordithatom. Károlyrol alig tudok valamit csak egy pár szót irt Siennábol hogy egészeges s most nem is tudom hogy hol van.

Nagymama oly nagyon meg van még mindég velem elégedve, hogy Voigt k[isasszony]nak[1057] akar irni s megköszönni hogy ily jól nevelt engem, de ha irsz nagymamának hát ne emlitcs rola egy szot sem mert nagyon kikapnék ha tudná hogy megirtam neked. Nagymama azt mondja hogy beteg de csak azért mondja mert este most unja magát mivel Rey[1058] egy pár napra falura ment.

Isten veled kedves Papa, nagymama már már türelmetlen hogy oly soká irok sokszor csokol szerető leányod,

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 18.

1054 Michelangelo Guggenheim (1837–1914) ismert velencei műkereskedő.

1055 Anatol Demidoff / Demidov (1812–1878) orosz herceg, aki műgyűjteményéről és jótékonyságáról volt ismert, a Firenze melletti San Donatóban volt palotája. Mint a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjáról, 1878-ban bekövetkezett halálakor Pulszky Ferenc tartott róla egy emlékbeszédet, *A Hon* 1878. december 24.

1056 Alessandro Melchior, Demidoff herceg titkára és olasz birtokainak felügyelője.

1057 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1058 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

147. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Firenze, 1872. szeptember 13.
Kedves Papa!

Már olyan régen nem irtam neked hogy talán már nem is igaz, de az utolso napokban Károllyal többször egymás után a városban voltam s egy kicsit körülnéztünk mert másképp nem láttam volna Florenzt;[1059] hiszen tudod hogy mily sok készülődés és historia van mig nagymama megengedi hogy elmenjen az ember, s ennél fogva nem juthattam az íráshoz. Florenznek igen kis részit láttam csak még, de nagymama mindég azt mondja hogy majd Reyvel[1060] nézhetem a dolgokat, de Rey el van nagyon foglalva s nekem is van dolgom háromszor hetenként délelött, s így idönk nem vág mindég össze. De én avval is meg vagyok elégedve amit eddig láttam mert azt joravalóan láttam, Károly mindent megexplicált [megmagyarázott].

Nagyon sajnálom hogy a madonna nem lett miénk de nem mondtam e előre hogy félek hogy nem kapjuk meg? A pietának nagyon örülök, gyönyörü szép, ugye azt is kiálitod? A David is szép reménylem hogy Pesten marad. Nagymama nagyon sajnálja hogy Károly tegnap elment s azt találja hogy oly beteges öreg s oly sok gondja van hogy nemsokára meg fog halni.

Tegnap Schiffnél[1061] voltam s ö nyakamat megnézte s azt mondta hogy már sokkal jobban van s reményli hogy nem sokára egészen meggyogulok, sokszor tiszteltet. Hugónal[1062] is voltunk s ö egész laboratoriumát megmutatta nekem. Nagyon csinos kis üveg dolgok vannak ott, amelyeket Catarina de Medici[1063] számára csinaltak mikor II. Henrikhez[1064] ment férhez, elébb a Pittiben[1065] voltak, de Leopold föherceg[1066] aki sokat kémizált a laboratoriumban áthozott több

1059 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1060 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

1061 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.

1062 Hugo Schiff (1834–1915) német vegyész, Moritz Schiff öccse, ekkoriban a firenzei Természettudományi Múzeum munkatársa.

1063 Medici Katalin (1519–1589) francia királyné.

1064 II. Henrik (1519–1559) francia király.

1065 Pitti palota (Palazzo Pitti) Firenze reneszánsz épülete, amit a Mediciek tulajdonoltak, ekkoriban az olasz uralkodó lakhelye.

1066 I. Lipót (1747–1792) toszkánai nagyherceg, Mária Terézia uralkodónő fia, aki 1790 és 1792 között magyar uralkodó is volt.

darabott oda, egy reszit a kormány most elvette onnan s a Bargellóba[1067] tette a többit otthagyta s néha megengedik Hugónak hogy egy-egy darabot kémikai eszközokért kicsereljen.

Hát Gusztit a delegátioba bele választották e? Trefort[1068] ha már minister hát lehetne oly okos s kinevezhetné Kelement[1069] Kolozsvárra. Deák[1070] amint látom az újságbol már Pesten van hogy van az öreg úr, mond meg neki kérlek hogy tiszteltetem. Isten veled kedves jó Papa, nem irok többet mert ugyis mindent elmond Károly ami mondani való van. Sokszor csokol szerető leányod
Poly

Guszti még mindég nem írt nagymamának!

Nagymama azt üzeni hogy mivel tudja a gratulátiokra nem szoktál sokat adni nem ír maga, hanem annak daczára neked minden jót kíván. Igaz kedves Papa, 17én van születésnapod minden jót kivánok neked s különösen azt hogy Gusztit a delegátioba válaszák mert ha nem teszik hát akkor nagyon nervozus [ideges] lesz. Mindenki tisztel. Herzen[1071] már többször nálunk volt s ennél fogva mi multkor össze szedtük sátorfánkat s föl akartunk hozzá menni de utközben találkoztunk vele s mivel a városba dolga volt természetesen nem térhetett vissza, de mi nem mentünk haza hanem mivel Ussi[1072] közeliben lakot bementünk hozzá, nagyon megörült nekünk, s megmutatta legújabb képet amelyet az egiptusi [egyiptomi] alkirály számara csinal, nekem éppen nem tetszik. Ussi azt mondta hogy elhozza maga a Bécsi kiálitásra s hogy onnat el jön Pestre minket meglátogatni.
Még egyszer Isten veled jó Papám maradok szerető leanyod
Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 19.

1067 Bargello – Firenze városháza, majd börtöne, ekkor már az egyik legfontosabb múzeuma.
1068 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus, 1872 szeptemberétől vallás- és közoktatási miniszter.
1069 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, a jogtörténet tanára a Kolozsvári Egyetemen.
1070 Deák Ferenc (1803–1876) államférfi, politikus, jogász, a kiegyezés előkészítője.
1071 Alexandr Aleksandrovič Herzen (1839–1906) orvos, fiziológus Firenzében.
1072 Stefano Ussi (1822–1901) firenzei szobrász és festőművész, keleti témájú alkotásairól volt ismert. 1873-ban Bécsben rendezték meg a világkiállítást, amelyen Ussi is bemutatta műveit.

148. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Firenze, 1872. szeptember 25.
Kedves jó Papám!

Amint az újságból láttam Gusztit[1073] bele választották a delegatioba és téged nem; mind kettőnek nagyon őrülök mert akkor Guszti jó kedvü, s neked nincsen annyi dolgod; mond Gusztinak hogy irjon nagymamának,[1074] már Aprilis olta egy szót sem irt neki, s nagymama nagyon haragszik rá. Károly a multkor irt nekem de az egész levél csak egy szóból állott: „Nem vettek be a katonasághoz; egy szót se többet, hogy miért nem; hogy definitive „untauglich"-e [egyértelműen alkalmatlan] vagy csak egy időre arról hallgat, pedig nagyon szeretném tudni. Ha egy kis időd lesz, kedves Papa, hát ird meg nekem hogy mikor jösz értem, én itt nagyon jól érzem magamat, de Nagymama November 1jén a városba hurczolkodik s nekem tehát legalább October 20-án elkellene inne [!] mennem, mert hiszen tudod hogy nagymama legalább tiz nappal elébb kezd bepakolni és én azt hiszem hogy akkor itt csak útban vagyok, nagymama egy szót sem szolt, s minél tovább meg szeretne tartani, de a bepakolásnál még sem szeretnék útjában lenni, még egyett [!], Johanna[1075] már meg jött, s azt mondta hogy Susan[1076] October 14én jön meg itten, s nagyon szeretne engem látni, tehát kér hogy tizenhatodika elött ne utazunk el innét. Kérlek ird meg nekem tehát hogy mikor jösz értem. Nyakam már majdnem egészen egyenes, s mig értem jösz meglátod hogy egészen meg fogom fordithatni. Hát Kolozsvárra már ki vannak e nevezve a tanárok? mi itt ezen dolgokról majdnem semmit sem tudunk, a Pressében soha nincsen valami sok Magyarországrol.

Vasárnap St. Marcoban[1077] voltam Reyvel,[1078] a dolgok nagyon szépek, de csak futtában láthattam mert csak egy oránk volt s az igen kevés ha az ember az egész klastromot akarja látni,

1073 Pulszky Ágostot 1872 szeptemberében megválasztották a közös ügyek tárgyalására kiküldött Magyar Országos Bizottságba (delegatio), azon belül is a Hadügyi Bizottmányba, *Budapesti Közlöny* 1872. szeptember 17.

1074 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1075 Joanna Horner (1823–1916) Firenzében élő skót írónő.

1076 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

1077 San Marco templom és kolostor Firenzében, ekkoriban már múzeum, Pulszky Polyxéna arra a könyvgyűjteményre utalt, amely egykor a Medici családé volt.

1078 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja.

a könyvtárt nem is láttam de reménylem hogy ha idönk lesz hogy még egyszer elmehetek oda s megnézhetem jóravalóan. Egy pár nap olta az idő itten kiálhatatlan, mindég esik, és ugy látszik mintha még soká akarna esni. A multkor itt volt Tommasi sokszor tiszteltet s azt üzeni hogy jöj Romába őtet meglátogatni.

Utolso levelemet Sep.13dikával megkaptad e?

Isten veled kedves Papa, sokszor csokol szerető leányod

Pulszky Polyxena

Mindenki tisztel ittend különösen Johanna.

Nagymama[1079] azt gondolja hogy jól tennéd ha Schiffné[1080] számára egy broscht hoznál Pestről tudod olyan magyar „historiat" itten ezen „gener" [típus] nagyon divatos, s Schiff[1081] pénzt ugy sem fogadna el Schiffné pedig egy melltünek nagyon megörülne.

Igaz, még is illik hogy én a két Neumannak[1082] valamit adjak menyegzőjök alkalmával, s Károllyal azt gondoltuk hogy legokosabb lesz ha két tűt bizantin mozáikból veszek itt számokra, egy szép körülbelül 20 frba kerül megengeded e? ha megengeded hát kérlek irj mindjárt mert még be kell foglaltattni mielött jösz, mivel a foglaltak vagy nagyon drágák vagy az arany rossz.

Meg egyszer isten veled sokszor csókol és ölel leányod

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 20.

1079 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1080 Elisabeth Schleuning, Moritz Schiff felesége.

1081 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.

1082 Két Neuman – egyikük talán Neumann Sándor (1847–1899) ügyvéd, Pulszky Ágost volt egyetemistatársa, másikuk keresztneve nem ismert: „Neumann pesti ügyvéd tegnapelőtt tartá itt esküvőjét Weisz J. Fülöp úr leányával, Jenny kisasszonnyal". *Szegedi Híradó* 1872. december 18.

149. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1872. szeptember 29.

Édes kedves Polikám!

Egymás után kaptam tőled a tudósításokat, először is 17-dikén megjött leveled, melyben oly szívesen emlékezel születésem napjáról, aztán jött Kelemen,[1083] jött Károly, jött Bácsi,[1084] és most ismét leveled, úgyhogy meglehetősen tudom, hogy vagy és mit csinálsz. Örülök, hogy nyakad mozgékonyabb, itt is folytathatjuk a curát, mind addig míg peruginesk [meghajlott] tartásod meg nem szűnik, mert én azt akarom, hogy szép leányom legyen, egyenes, mint a fenyőfa. Én magam nem voltam egészen jól, fáradtan betegen éreztem magamat, egy napig ágyban feküdtem, sőt, még most is bágyadt vagyok. Guszti igen jókedvű, az egész Delegatio szereti, minden ember dicséri. Kelemen e napokban fog kineveztetni tanárnak, jelenleg Szabadkára ment, a két Plósz[1085] és Concha[1086] szintén kineveztetnek, mindnyájan jókedvökben vannak. A két Neumann[1087] számára igen jó lesz a két bizantin tűt venni, szívesen adom reá a húsz-húsz frankot, összesen negyvenet, Schiffné[1088] számára hozok olyan Egger-féle melltűt. Károly Losonczon untauglichnak [alkalmatlannak] találtatott, most itt Pesten azon kell lennünk, hogy ez végképpen történjék meg, eddig csak ideiglenes.

Guszti Károlyt egészen kopasszá nyírta le. Gari Szécsényben van, egészséges, erősödik, október 6-dikán eljő Pestre, Voigt kisasszony[1089] is a napokban jő vissza. A mi Téged illet, én 16-dikán Triesztben[1090] akarok lenni, 18-dikán fogok Florenczbe[1091] érkezni, és nem maradok tovább egy-két napnál, mert itt is sok dolgom van. Az idő itt is rossz, hideg van, ez hatott egészségemre

1083 Óvári Kelemen (1844–1925) jogász, a jogtörténet tanára a Kolozsvári Egyetemen.

1084 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1085 Plósz Sándor (1846–1925) jogász, bíró és Plósz Pál (1844–1902) orvos.

1086 Concha Győző (1846–1933) jogtudós, Pulszky Ágost barátja.

1087 Két Neuman – egyikük talán Neumann Sándor (1847–1899) ügyvéd, Pulszky Ágost volt egyetemistatársa, a másikuk keresztneve nem ismert.

1088 Elisabeth Schleuning, Moritz Schiff felesége.

1089 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1090 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

1091 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

is, szeretném, ha egyszer egészen kinyugodhatnám magamat. Károly október elején megyen Bécsbe, és egy évig még ott marad. Június végével elmehet ismét Olaszországba, hogy Rómát és Nápolyt lássa. Visszajövet majd elmegy Lipcsébe.

Légy szíves mondd meg Nagymamának, hogy a kétezer forintot kifizettem Rothschildnál,[1092] s mikor Florenczbe jövök, mindenről fogok gondoskodni.

Isten Veled, kedvesem,

apád Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 25.

150. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., Bécs] 1872. november 12.

Vähringer Strasse N. 1. bei Herrn Valentini

Kedves Babym!

Köszönöm leveledet s születésnapomra jó kívánságaidat, csak ha ráérsz, írj máskor is és többet. Ha akarsz valamit küldeni, hát küldj fel 1 font de igazán jó theát, még pedig minél elébb, mert már nagyon csúnya idő van, ma már havazott, s nem szeretek este vacsorálni járni, theám pedig nincs, kávét pedig nem iszom, mert nagyon is erősen kezdtem inni! Kérlek, küldess ugyanazon alkalommal 1 palack édes és egy palack szamorodni Tokayt, ne feledd el, mert egy amerikai doktorral megismerkedtem és annak ígértem. A Verocchio[1093] kép photographiáját még nem kaptam meg, pedig szeretném, ha legkésőbb péntek reggel itt volna, mert Eitelberger[1094] már

1092 Rotschild – zsidó származású bankár- és vállalkozócsalád Bécsben.

1093 Andrea del Verocchio (1435–1488) itáliai művész, szobrász, festő.

1094 Rudolf Eitelberger (1817–1885) művészettörténész egyetemi tanár Bécsben, a bécsi Iparművészeti Múzeum alapítója és igazgatója.

nagyon kíváncsi reá, ezt említheted papának, s azt is, hogy Lichtenstein[1095] egy gyönyörű Hobemmát[1096] vett 40000 forintért. Eggenbergeréktől,[1097] még mindég nem kaptam semmit, pedig Ranke[1098] physiologiajának rég meg kellett jönnie, úgyszintén a Reclus már be lesz bizonyosan kötve. Az olasz könyvekre is nagy szükségem volna s a H. Grimm Künstler und Kunstwerkejára,[1099] ha ezeket nem kapom, nem dolgozhatok, pedig vagy Gyulai[1100] vagy Keleti[1101] számára szeretnék már. Rendeld meg nálok The life of Leonardo da Vinci. J. W. Brown.[1102] Most veszem észre, hogy a papíros túlsó része petroleumos, reménylem, nem haragszol meg. Székelyt,[1103] Keletit tiszteltetem, hogy sült el a szombat este? Mit csinál Gari? A múltkor jukszból [mókából] egy photographusnál voltunk s levetettem magam, hogy lássad, hogy nézek ki haj nélkül. A száz forintot meg kaptam. Hogy volt Waldstein[1104] a képekkel megelégedve? Hogy tetszettek neked és papának? Bácsit,[1105] Gusztit, Juliskát tiszteltetem, Voigt K[is]a[sszony]nak[1106] talán holnap írok.
Szerető bátyád,
Károly

A theát és bort, kérlek, ne feledd el.

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 11.

1095 A Liechtenstein család egy tagja.

1096 Meindert Hobemma (1638–1709) németalföldi tájképfestő.

1097 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, amelynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1098 Johannes Ranke (1836–1916) német antropológus, egyetemi tanár Münchenben, Pulszky Károly által kért könyve: *Grundzüge der Physiologie des Menschen mit Rücksicht auf die Gesundheitspflege* (Leipzig, 1868).

1099 Herman Friedrich Grimm (1828–1901) német művészettörténész, aki az *Über Künstler und Kunstwerke* című folyóiratot alapította, amelynek csak két évfolyama jelent meg (1865–1867).

1100 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1101 Feltehetőleg Keleti Károly (1833–1892) közgazdász, miniszteri tanácsos, az Iparmúzeum Bizottság elnöke.

1102 John William Brown: *The life of Leonardo da Vinci with a critical account of his works* (London, 1828).

1103 Feltehetőleg Székely Bertalan (1835–1910) magyar festő.

1104 Waldstein János gróf (1808–1876), műgyűjtő, az Országos Képzőművészeti Tanács elnöke.

1105 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1106 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

151. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, Währingerstrasse No. 1 bei Herrn Valentini
[D. n., 1872. november körül]
Kedves Baby!

Leveledet, s a Voigt Kisasszony[1107] által küldött csomagot megkaptam s mindenekelőtt kérlek, köszönd meg neki részemről szívességét s a bonbonokat, a cipó jó volt. Waldstein[1108] számára vettem megint 100 frt ára photographiat, reménylem, meglesz velök elégedve, kérlek, küldd el a pénzt; ki szeretném fizetni. Papának a napokban elküldöm a Durazzo gyűjtemény catalogusat,[1109] van közte 3 Michelangelo,[1110] 2 Raphael,[1111] 5 Leonardo da Vinci.[1112]

A hónap közepétől fogva laktársam lesz s valószínű, hogy idehaza fogunk ebédelni, így kérlek küldj majd 2 leveskanalat, 2 kést, 2 villát. Azonkívül a cirkalmamat s Sodoma[1113] életét, mind a kettő papa hálószobájában az asztalon lesz s Maczek logarok a szobámból. Menj el Eggenberghez[1114] is s mondd, hogy kéretem, hogy feleljen Miethke és Wawrának[1115] a Braun-féle[1116] photographiák miatt. Armytage[1117] írt-e Pestre, én itt nem hallottam még felőle. Jársz-e megint rajzolni? Aurélt,[1118] Tonit tiszteltetem és minden ismerőst.
Szerető bátyád,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 40.

1107 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1108 Waldstein János gróf (1808–1876), műgyűjtő, az Országos Képzőművészeti Tanács elnöke.

1109 Jacopo Durazzo (1717–1794) olasz gyűjtő, Velence ausztriai követe, metszetgyűjteményét 1872–1873-ban árverezték el Stuttgartban. *Catalog der kostbaren und altberühmten Kupferstich-Sammlung des Marchese Jacopo Durazzo in Genua* (Stuttgart, 1872).

1110 Michelangelo Buonarotti (1475–1564) itáliai reneszánsz művész, szobrász, festő.

1111 Raffaello Sanzio (1483–1520) itáliai művész, festő, építész.

1112 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

1113 Giovanni Antonio Bazzi, művésznevén Il Sodoma (1477–1549) reneszánsz sienai festőművész.

1114 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, melynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1115 Hugo Othmar Miethke (1834–1918) 1861-ben alapította antikváriumát, amely a legsikeresebb műkereskedelmi vállalkozás lett Bécsben, társa Carl Josef Wawra (1839–1905).

1116 A francia Braun fényképészeti cég fotográfiáiról lehet szó, alapítója Adolphe Braun (1811–1877).

1117 James Charles Armytage (1802–1897) angol grafikus és festő, a Pulszky család barátja.

1118 Mayr Aurél (1845–1915), Pulszky Ágost tanulótársa, később nyelvészprofesszor.

152. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Bécs, 1872. november 30.
Kedves Baby!

A theát, bort, s leveleidet megkaptam s sok köszönetet mondok érte. Nagyon sajnálom, hogy Toni menyegzője már 15-én lesz, mert semmi esetre sem hagyhatom el Bécset, míg az előadások tartanak. Hogy a photographiak megjöttek, nagyon örülök; minőek a képek? Kettő az enyim, a fej s a vadászat, azokat is küldd fel, s velök együtt a két Giotto[1119] photographiát, melyet Paduában[1120] vettünk. Kérlek mondd papának, hogy Eitelberger[1121] nagyon kíváncsi s türelmetlen a Verrocchio[1122] miatt, írt-e Foresinek?[1123]

A nagy terracotta miatt is szóltam, egyenesen oda lehet küldeni, Eitelberger szívesen ad helyet. Rajzolsz szorgalmasan? Eggenbergnek[1124] írtam, de elfelejtettem kérdezni a Grimm Künstler und Kunstwerke[1125] miatt, annak már rég megkellett volna jönni, az Alinari[1126] photographiak ott vannak-e már, s miért nem felel Mithke és Wawrának.[1127]

Mindenkit tiszteltetek,
szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 12.

1119 Giotto di Bondone (1267–1337) firenzei szobrász, festő, építész.

1120 Padua – magyar elnevezése Padova, város az olaszországi Veneto régióban.

1121 Rudolf Eitelberger (1817–1885) művészettörténész egyetemi tanár Bécsben, a bécsi Iparművészeti Múzeum alapítója és igazgatója.

1122 Andrea del Verocchio (1435–1488) itáliai művész, szobrász, festő.

1123 Alessandro Foresi (1814–1888) firenzei műkereskedő

1124 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, amelynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1125 Herman Friedrich Grimm (1828–1901) német művészettörténész, aki az *Über Künstler und Kunstwerke* című folyóiratot alapította, amelynek csak két évfolyama jelent meg (1865–1867).

1126 Fratelli Alinari firenzei fényképészműhely.

1127 Miethke és Wawra fotográfiai műhely, műkereskedés és művészeti kiadó Bécsben. Hugo Othmar Miethke (1834–1918) 1861-ben alapította antikváriumát, amely a legsikeresebb műkereskedelmi vállalkozás lett Bécsben, társa Carl Josef Wawra (1839–1905) volt.

153. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Bécs, Nordbahnstrasse 32.
[É. n., 1873.] november 7.
Kedves Papa!

A görög dolgok miatt beszéltem megint, de még nem tudják mennyit kell fizetni, a napokban kapnak feleletet Athenből. Pakkolások iránt rendben vagyok a berlini iparmúzeum pakkolóját fogadtam fel 4 frt-tal napjában s mihelyt lehet, hozzákezdek. Kérlek, küldd nekem minél előbb pénzt, mert már semmim sincs s még körülbelől 2 hétig kell itt maradnom. A múzeum dolgait Henszlmann[1128] maga viszi le holnap. Castellani[1129] elment már, azt mondtam neki, hogy a bor elindult már, reménylem, hogy Voigt kisasszony[1130] nem felejtette el. Egy pár dolgot még küld nekünk.
Kuglerre[1131] *nemigen lesz szükségem. Isten áldjon, kedves Papa,*
fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 15.

1128 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár. Pulszky Károly és Henszlmann a bécsi világkiállítás zárását követően a magyar pavilon anyagát készítették össze a hazautazásra.

1129 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban, akinek műveit Pulszky Károly kiállította az Iparművészeti Múzeumban. Herman Ottó: Az iparmuzeum. *Vasárnapi Ujság* 24. (1877) 699.

1130 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1131 Kugler Pál Ferenc (1836–1875) szobrász.

154. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n.], 1874. április 27.
Cara mia Piccinina!

Leveled Anna kisasszonyhoz[1132] igen jól volt írva, örültem neki. Avval, hogy nem látsz annyit, mennyit akarnál, ne gondolj sokat, nem először vagy Te Rómában és Nápolyban, és ha kijárhatnál Károllyal, félek, hogy lábad megromlanék. Tehát aludd ki magadat mindennap, lásd és mennyit szabad, és gondold, hogy ez csak első előíz, a kóstolás után megjő előbb-utóbb a tanulmányozás ideje. Visszajövet azonban Florenczban[1133] kell maradnod, nem mehetsz felső Olaszországba a grófnővel,[1134] Nagymamánál[1135] kell maradnod, míg el nem jövök érted, körülbelül június végével. Mordinit[1136] mindenesetre látogassátok meg, Fiorellit[1137] úgy is vagy Pompejiben vagy Nápolyba találjátok a Múzeumban.

Bácsi,[1138] Bartal miniszterrel és Spelleticcsel[1139] Szontágh Samu[1140] kocsiján próba gőzszántásnál kint volt, Szontágh hajtotta a lovakat, felfordította az egész compániát. Bácsi nagyon megütötte magát, szerencsére nem veszedelmes helyen, mert ülve esett a kövekre, még is két napig ágyba kellett maradnia.[1141]

1132 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1133 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1134 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1135 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1136 Antonio Mordini (1819–1902) olasz garibaldista politikus, ekkor Nápoly prefektusa.

1137 Giuseppe Fiorelli (1823–1896) tudós, régész, a nápolyi Régészeti Múzeum igazgatója.

1138 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1139 Spelletich Bódog (1815–1890) jogász, gazdálkodó, 1866-ban tért vissza Magyarországra az emigrációból.

1140 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

1141 Szontágh Sámuel birtokán próbaszántás volt gőzekével, amelyen Bartal kereskedelmi miniszter, Kenessey Kálmán osztálytanácsos és Tanárky Gyula is megjelent, visszafelé a józsefvárosi templomtéren a kocsi felborult, Tanárky ütötte meg magát a legjobban. *Ellenőr* 1874. április 25.

Apponyi Georgina,[1142] az exapáca férjhez megy egy lengyel herceghez, Szanguskóhoz,[1143] ezt az itteni katolikus társaság nagyon restelli.

Kaulbach[1144] Nérója itt van kiállítva, a Pilotiéval[1145] együtt elbújhatik azon képek előtt, melyeket remélem, Rómában láttál a Vaticánban. Óváryhoz[1146] küldhettek, ha valamire szükségtök van, ő kész minden szolgálatra, lakcíme Vico Nuovo library Nro 2.

Írjál ismét, s mondd Károlynak, hogy írjon, és szeress.

Apád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 26.

155. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n., Pest], 1874. május 10.

Kedves lelkem Poly!

Leveledet nagy örömmel vettem, másszor is írhatnál, hiszen reggel úgy is volna időd, mert nem jársz ki Hadiknéval.[1147] Láttátok-e Mordinit[1148] és Fiorellit?[1149] Írd meg nekem, hogy tetszett Pompeji és Paestum. Guszti egészen el van foglalva a Delegatióval, én meg készülök egy nagy beszédre az Akadémia nagygyűlésére a trójai ásatásokról. Az iparműmúzeumba roppantul járnak az emberek, ha szép az idő, mindig több volt, mint ezer ember, de catalogust kevesen vesznek.

1142 Apponyi Georgina grófnő, jegyességéről: *Pesti Napló*, 1874. április 28.

1143 Pawl Roman Sanguszko (1834–1876) lengyel herceg.

1144 Wilhelm von Kaulbach (1805–1874) német festő.

1145 Karl Theodor von Piloty (1826–1886) német festő. Kaulbach és Piloty *Nero* című festményei egyszerre voltak láthatók 1874 tavaszán, előbbi a Nemzeti Múzeumban, utóbbi a Műcsarnokban. P. Szathmáry Károly: Két Nero. *A Hon* 1874. április 9.

1146 Óváry Lipót (1833–1919) történész, levéltáros.

1147 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1148 Antonio Mordini (1819–1902) olasz garibaldista politikus, ekkor Nápoly prefektusa.

1149 Giuseppe Fiorelli (1823–1896) tudós, régész, a nápolyi Régészeti Múzeum igazgatója.

Bácsi[1150] már egészen jól van, szintúgy az egész háznép, Gari keményen tanul angolul Molitortól. Anna kisasszony[1151] berendezi Guszti szobáit, König[1152] sokszor ebédel nálunk, mert még mindig beteges, Liszt[1153] átküldte koszorúit a Múzeumba, ő is beteges és hipochondrikus [magának betegséget képzelő], holnapután készül Rómába. Eggernél[1154] megvettem a Múzeum számára egy ezüstserleget, melyet tavaly a Dunából kotortak ki.

Mindnyájan köszöntenek én csókollak, szerető atyád,

P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 27.

156. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Róma, 1874. május 17.

Kedves Papa!

Kaptam leveledet Nápolyban, s nagyon örültem, hogy az iparmúzeumot annyian látogatják s hogy a catalogus megjelent, de úgy látszik, hogy Hoffmann[1155] elfelejtett a lapoknak példányokat küldeni, mert nem láttam említve, ennyi reclam meg van engedve, nekem is küldhetett volna egyet. Nápolyban folyton esett az eső s mi meglehetősen pazaroltuk ott időnket s a pénzt.

1150 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1151 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1152 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, 1874-től a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

1153 Liszt Ferenc (1811–1886) zongoraművész, zeneszerző. 1874. május elején a Pest várostól kapott aranykoszorúját és érmét a Nemzeti Múzeumnak adta, és további tárgyakat ígért a tulajdonából, *Budapesti Közlöny* 1874. május 8.

1154 A műkereskedő és ötvös Egger fivérek (Dávid, Henrik, Sámuel) kereskedése a Dorottya utca 11. szám alatt volt Pesten.

1155 Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja. Az iparmúzeumot a megnyitása után sokan látogatták, anyagáról Pulszky Károly állított össze egy katalógust *Kalauz a Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeihez* (Budapest, 1874) címmel.

Mysenere, Cumaeba, Sorrentbe[1156] és a Vesuvra mentünk borús időben, csakhogy mondhassuk, hogy ott voltunk.

A Museumban 3-szor voltam s meglehetősen áttanultam a bronze-okat, a márványokat és pompeji frescokat nem értem reá elővenni, de a javát mégis láttam; az üveg, különösen a nagy vaza kitűnő, a terracottak megleptek, különösen az üvegmázos lámpák, az arany és ezüstök szépek, a gemmaktól azonban többet vártam, Fiorellit[1157] csak pár percre láttam. A Nápolyi Múzeum az egyetlen egész Olaszországban, ami modern fogalmak szerint is mintaszerűen van rendezve, azaz a földszinti rész, mert a kis bronze-oknál, aranyaknál etc. még nem kezdtek rendezni. Az érmek ellenben elkészültek s kitűnően vannak elhelyezve nem nagyon széles fekvő pultokban, s felette az álló részben a catalogus, a szekrények olyanok, mint Fridvalszkynál[1158] a bogarak, minden pénzből legalább két példány van, hogy az avers és revers [elő- és hátlap] látható legyen. Pompejiben egyszer voltunk úgy, hogy általános ideám van róla.

Rómában csak két napig maradunk, s innen Florenczbe[1159] megyünk, s valószínű, hogy már 30-adikán otthon leszek, amit nagyon szeretnék.

Szathmáry[1160] cikkét egy iparmúzeum egyletről olvastam s kissé haragudtam érte, örüljünk, ha az iparegylettől és a százas bizottságtól megszabadulhatunk, az ilyen egylet sokkal nagyobb akadály, mint előny volna, különben úgysem lesz semmi belőle. Fischbachnak[1161] már Florenczből írtam volt, s ő felelt már, a stoffokat [szövetanyagokat] megkapta, leveledről akkor még nem tett említést. Egy cinquecento márványpilaszterre, mely talán már Pesten is van, véletlen akadtam Nápolyban, valamire talán használhatjuk. Riblet-et Auguste-nek[1162] híják.

1156 Misenum – Nápolytól délre fekvő kikötőváros, Cumae – Nápolytól északnyugatra lévő ókori görög romtelepülés, Sorrento – látványos kikötőváros Nápolytól délre.

1157 Giuseppe Fiorelli (1823–1896) tudós, régész, a nápolyi Régészeti Múzeum igazgatója.

1158 Fridvalszky János (1822–1895) mérnök, a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának az őre.

1159 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1160 P. Szathmáry Károly (1831–1891) író, politikus, országgyűlési képviselő. Felhívása *Alakítsunk iparmuzeum-egyesületet* címmel 1874. május 7-én jelent meg *A Hon*ban.

1161 Friedrich Fischbach (1839–1908) textiltervező és dekoratőr.

1162 Auguste Riblet firenzei francia műkereskedő.

Kérlek, kérdezd Voigt kisasszonyt,[1163] hogy Prém[1164] odaadta-e neki a Salviati-féle üveg catalogusát, hogy ellenkező esetben sürgethessem, Petteleinek kérlek mondd, hogy a molyra nagyon vigyázzon s a szabadon kiállított teppicheket [szőnyegeket] porozza ki.

Isten áldjon, kedves Papa,

fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 17.

157. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

[H. n., d. n., más kézzel: 1874 Florenz]

Kedves Papa!

Tudod már, hogy múlt hétfőn reggel jöttem itt meg. Mindjárt fölkerestem Horneréket[1165] és Dommangét.[1166] Hornerék tökéletesen vannak, de nagyon kifárasztják magukat. Most egy könyvet akarnak írni Florencz[1167] felől s így folytonosan mennek egy templomból a másokba. Dommangé is jól van és oskolája nagyon növekszik. Kedden este Pridebardéknál voltam, hol Melchiorékat[1168] is láttam, kik mind tiszteltetnek. Dall'Ongarohoz[1169] vasárnap fogok menni, mert akkor fogad. Tegnap Marschéknál[1170] voltam és ma Trollophoz[1171] megyek. Kedden a Bargelloban voltam, hol sok szép van. Különösen érdekes, nem tudom, hogy ismered-e, Ghiberti[1172] és

1163 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1164 Prém József (1850–1910) költő, fordító, művészettörténész, 1874-ben Pulszky Károly munkatársa az Iparművészeti Múzeumban. *Fővárosi Lapok* 1874. április 21.

1165 Hornerék – skót család, amellyel Londonban barátkoztak össze a Pulszkyak az emigráció idején. Ekkoriban Susan és Joanna Horner élt Firenzében.

1166 Joseph Domangé, Firenzében élő francia emigráns, a Pulszkyak barátja.

1167 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1168 Melchiorék – Alessandro Melchior, Demidoff herceg titkára s olasz birtokainak felügyelője és családja.

1169 Francesco dall'Ongaro (1808–1873) olasz költő, irodalmár.

1170 George Perkins Marsh (1801–1882) amerikai nyelvész, diplomata, az Amerikai Egyesült Államok követe.

1171 Thomas Adolphus Trollope (1810–1892) Firenzében élő angol író.

1172 Lorenzo Ghiberti (1378–1455) itáliai szobrász és ötvös.

Brunelleschi[1173] bas-reliefjét [féldomborművét], melyekkel a Battistero ajtajainak csinálására concurráltak. Donatello[1174] St. Giorgioját most a Bargelloba fogják áttenni s Orsanmichelebe egy copiát tesznek. Kérlek, írd meg hol van szó arról a márványdarabról, melyből Baccio Bandinelli[1175] a Giovanni delle Bande Nerét[1176] csinálta? Hogy mentek a választások, mert nemsokára már végük lesz? Itt mindenki azt találja, hogy nagyon rosszul nézek ki és Schiff[1177] azt mondta, hogy írni fog neked. Jövő hétfőn Hornerékkal az egész várost meg fogom nézni és különösen a Santa Maria dei Pazzit.

Isten áldjon, kedves Papa,

maradok szerető fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 24.

158. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Budapest, 1874. május 18.

Kedves Lelkem, Poly!

Nem írtam nektek annyiszor, mint akartam volna, mert nem tudtam sem addresseteket [címeteket], sem azt, hogy hol vagytok voltaképpen. Most Florenczben[1178] talál levelem, Károly többet írhatott volna. Nagymamánál[1179] egy hónapig hagylak, június utolsó napjaiban elmegyek érted, akkor meg 12 fördőt vehetsz a Margitszigeten, mielőtt a gyerekekkel Szécsénybe kimégy. Guszti nagy szerepet játszik a delegatióban és nagyon meg van elégedve, jókedvű és mindenkivel kedves. Gari jól tanul, Voigt kisasszony[1180] berendezte Guszti lakását, König[1181] igen

1173 Filippo Brunelleschi (1377–1446) itáliai építész és szobrász.

1174 Donatello (1386–1466) itáliai szobrász.

1175 Baccio Bandinelli (1493–1560) itáliai szobrász.

1176 Giovanni delle Bande Nere (1498–1526) itáliai zsoldosvezér.

1177 Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor.

1178 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1179 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1180 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1181 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, 1874-től a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

sokszor ebédel nálunk, mert az idő rettenetes, hideg, szellős, ő pedig még mindig nem egészséges. Bácsi[1182] sokszor ebédel nálunk M[úzeu]mban. Pádi[1183] csaknem minden másodnap anyjánál van, Plósz Bubi[1184] is sokszor meglátogat, Lórántról[1185] nem hallunk semmit, a kolozsváriakról Kánitz,[1186] kit Florenczben fogtok találni, többet mond el majd nektek, mint én tudnék róluk mondani. Én egészséges vagyok, de roppant sok a dolgom, s most a gondom is, mert félni lehet, hogy ismét elfagyunk a vetéssel, nálunk ugyan nem fűtünk, de sok helyütt a városban teszik, természetesen az irodában is. Petelei már mindent megmérgezett, s most béleli a szekrényeket, ez azonban sok pénzbe kerül, mert az öreg táblák nagyok. A függönyök is elkészültek már az Iparmúzeumba, hová, ha szép az idő, vasárnaponként 2000-nél több ember szokott elmenni, csakhogy Kalauzt nem igen vesznek, eddig csak 50 kelt el. Rómer[1187] nem bencés barát többé, kilépett a szerzetből, mert kanonokot akarnak belőle készíteni.

Isten veled, kedves leányom, szeresd apádat, P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 28.

159. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Pest, 1874. június 28.

Édes kedves leányom!

Igen sok a dolgom és gondom, e héten azonban még is szakítok magamnak időt és lemegyek hozzád Florenczbe,[1188] hol két napnál tovább alig maradhatok, és onnét visszahozlak. Bécsben

1182 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1183 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia, Pulszky Garibaldi osztálytársa.

1184 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan rendkívüli egyetemi tanára.

1185 Eötvös Loránd báró (1848–1919) fizikus, Eötvös József és Rosty Ágnes fia.

1186 Kanitz Ágoston (1843–1896) botanikus.

1187 Rómer Flóris (1815–1889) bencés szerzetes, régész, művészettörténész, 1869-től az Érem- és Régiségtár vezetője.

1188 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

megállunk, beszélünk Hebrával[1189] és azt fogjuk tenni a mit ő tanácsol, Louéche (Leuk)[1190] nem az a fördő, hová szívesen vinnélek, majd oda megyünk, hova Hebra külásd Guszti mindennap nervusosabb [idegesebb], Károly igen szorgalmasan dolgozik az iparmúzeumban, csak ahhoz nem tud szokni, hogy korán keljen fel. Gari készül a vizsgákra. Pádi[1191] oly nagyra nőtt, hogy csaknem oly magas, mint Károly.

Ma Zichy Mihály[1192] tiszteletére nagy ebédet adunk Clemensnél[1193] a városligetben, délután elmegyek Deákhoz,[1194] ki most jobban érzi magát, szegény, nézetem szerint még is gyógyíthatatlan. Nagy öröm van most azon képben, melyet Than[1195] készít róla a város számára és mely nagyon sikerült.

Az országgyűlés még eltart egy hónapig, július vége felé azonban mindenesetre elküldöm a gyerekeket Szécsénybe.

Isten Veled, kevés napok múlva látlak, telegrafirozni fogok, mikor indulok,

atyád, P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 29.

1189 Ferdinand von Hebra (1816–1880) neves osztrák orvos, bőrgyógyász.

1190 Leuk – Loueche, fürdőváros Svájcban Wallis kantonban, bőrbetegségek és reumatikus problémák kezelésére alkalmas gyógyvízzel.

1191 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911) Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia, Pulszky Garibaldi osztálytársa.

1192 Zichy Mihály (1827–1906) festő, grafikus.

1193 Klemens / Clemens János vendéglője a Városligetben népszerű találkozóhely volt Pesten. Az Oroszországból visszatérő Zichy Mihály tiszteletére rendezett lakomán az első köszöntőt Pulszky Ferenc mondta. *Fővárosi Lapok* 1874. július 1.

1194 Deák Ferenc (1803–1876) államférfi, politikus, jogász, a kiegyezés előkészítője.

1195 Than Mór (1828–1899) festő, aki Budapest város megbízására festette meg az idős és beteg Deák Ferenc portréját.

160. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Szécsény, 1874. augusztus 8.
Kedves Papa!

Egy hete már hogy elhagytalak s még sem adtam életjelt magamrol, de az orák, a mulattatás és mulatás közt ugy elrepülnek itt, hogy alig jutunk hozzá valami okosat csinálni. Ugy látszik hogy a mulattatás sikerült nekünk, mivel Ilus atyját táviratilag megkérte engedné meg neki hétfőig itt maradni, mit ez meg is engedett. Minden nap kikocsizunk, olvasuk Sillingnek[1196] 1818 kijött regényeit s más minden féle bolondot teszünk. Gari a multkor egy kicsit megijesztett a kis hunczut szobájában puskájával babrált ez elsült s megpe[r]zselte arczát, szerencsére ugy tartotta puskáját hogy a szrét a falba ment s igy az ijedségnél s földagadt arcznál több baja nem történt, puskáját elvettük, elöször nervozuskodott [idegeskedett] de most már egészen bele nyugodt. Különben igen jól vannak a fiuk mindennap kilovagolnak, sokat halásznak és fürdenek s egészen elsültek [!], én is már egészen barna lettem.

Hát te mit teszel kedves Papa? miért nem mész ki lakni a Margitszigetre, ez bizonyosan igen jót tenne neked. Most Isten veled sokszor tisztel szerető leányod.

Polyxena

Scandalum [botrány] hogy egy 17 éves leánynak ilyen írása van, ugy?

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 21.

1196 Friedrich Gustav Schilling (1766–1839) német regényíró és költő, 1818-ban *Sämmtliche Schriften* címmel jelentek meg a művei Drezdában.

161. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Lipcse, Brüderstrasse 26. II. étage bei Herrn Löscher
[É. n., 1874.] október 20.
Kedves Papa!

Nem akartam neked írni, míg itt a lakással legalább rendbe nem jöttem. Tegnap költözködtem ide Steinerrel[1197] együtt addig Overbecknél[1198] laktam, ki a legnagyobb szívélyességgel fogadott. Az előadások csak jövő héten kezdődnek Bécsben. Bécsben Posonyit[1199] fölkerestem, ki a kereskedést végleg föladta, boltja sincs már. A Callot-ot[1200] Stefano della Bella Florentinusnak[1201] tulajdonítja, kitől egy pár metszetet mutatott, csataképeket, melyek csakugyan roppantul hasonlítanak a skizzekhez. Neki azonban nagyon megtetszett a könyv s magának akarja megtartani, 300 frtot kínált érte. Nem tudom, ennyiért ide akarod-e adni, mindenesetre kérlek, írd meg neki válaszodat. A Behamokat[1202] 1000 frt-ba el fogja adni, s úgy kérlek, küldd el őket neki. Poli albumát nemsokára meg fogja tőle kapni. Drugulinhez,[1203] Boernerhez,[1204] Felixhez[1205] adott ajánlásokat, melyeket azonban még nem használtam. A levelet indexemmel s útlevelemmel kérlek címezd Overbeckhez, mert nálam nehézségeket tehetne a posta. Pénzemmel kijövök körülbelől november 8-ikáig, akkor kérlek, küldd el jövő havi pénzemet.
Isten áldjon, kedves Papa, mindenkit tiszteltetek ottan,
fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 22.

1197 Steiner / Simonyi Zsigmond (1853–1919) nyelvész, ekkor Pulszky Károly tanulótársa a Lipcsei Egyetemen.

1198 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1199 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

1200 Jacques Callot (1592–1635) francia grafikus, rézmetsző.

1201 Stefano della Bella (1610–1664) firenzei rajzoló és metsző.

1202 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász. Pulszky Ferenc 1874-ben 13 darab Beham-metszetet szándékozott eladni Alexander Posonyinak 1000 forintért, lásd Pulszky Ferenc Alexander Posonyinak, Pest, 1874. február 17. A Központi Antikvárium árverésén eladott levél.

1203 Wilhelm Eduard Drugulin (1822–1879) nyomdász, műkereskedő Lipcsében.

1204 Paul Erwin Boerner (1836–1880) lipcsei műkereskedő.

1205 Felix List (1824–1892) lipcsei antikvárius, könyvkereskedő.

162. Pulszky Károly Anna Voigtnak és Pulszky Polyxénának

Mivel Overbeck professzor ma nem ad elő – tegnap volt az első Professzorok Bálja, valószínűleg ki kellett pihennie magát –, így nincs sok dolga és tud válaszolni a levelükre. Poli remélhetőleg jól van és Guszti sem rosszkedvű. Köszöni a testvéreinek a Voigt kisasszony levelében tett betoldásokat. Gari írása nagyon szép és könnyen érthető, Gusztié sokkal nehezebb. Megkapta Prém levelét, valamint a könyveket és a bonbonokat, amiért nagyon hálás. A jövő héten még többet fogja zaklatni őket, nevezetesen könyveket kér: még nem tudja, hogy Vasari és Gaye mely köteteire lesz szüksége, továbbá Hans Sibmacherre, a Reneszánsz díszítésre és a Délszlávokra is, emellett Hoffmanntól is vár dolgokat, ma ír is neki és addig nem hagyja nyugton, amíg el nem küldi el azokat. Az első hét csomagot már megkapta Fischbachtól, a másik négynek pedig még ezen a héten kell jönnie, s majd elküldi papának és Hegedűsnek. Papának mondani kell, hogy három dolog maradt félbe, amit rendbe kell tenni, amikor végleg átveszi az Iparművészeti Múzeumot Keletitől. Farkasné 55 forintja, Molnár Aladár mappája és a ráckevei casula, ennél 40-50 forintért kell újat venni és egy másodikat szerezni hozzá, az egészet Telepyvel kell elintézni, az Iparművészeti Múzeum számlája pedig Eggenbergerrel van. Ő jól van és üdvözletét küldi mindenkinek.

Leipzig,[1206] *1874. november 19.*
Liebe Fräulein Voigt und Poli!

Da Pr[ofessor] Overbeck[1207] heute nicht vorträgt – gestern war der erste Professorenball, wahrscheinlich hat er sich ausruhen müssen – habe ich nicht so viel zu thun und kann auf euren Brief antworten. Hoffentlich ist Poli schon gesund, und Guszti nicht mehr schlechter Laune. Für die Interpolationen in Frl Voigt[1208] Brief danke ich den Herrn Brudern. Garis Schrift ist sehr schön und verständlich, Guszti's aber viel schwerer. Den Brief Préms[1209] habe ich erhalten, sowie die Bücher und die Bonbons, für die ich sehr danke, nächste Woche werde ich sie wieder um

1206 Leipzig – Lipcse, németországi nagyváros.

1207 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1208 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1209 Prém József (1850–1910) költő, fordító, művészettörténész, 1874-ben Pulszky Károly munkatársa az Iparművészeti Múzeumban. *Fővárosi Lapok* 1874. április 21.

solche sekiren, nämlich Bücher, ich weis noch nicht, welche Bände von Vasari[1210] und Gaye[1211] ich brauchen werde, außerdem werde ich Hans Sibmacher,[1212] Renaissance Ornamente und Südslavische brauchen neben den Sachen, die mir Hoffmann[1213] schicken soll, ich schreibe ihm heute bitte um nicht Ruh zu laßen bis er es nicht expediert. Ich habe die ersten 7 Paketen von Fischbach[1214] erhalten und bekomme die andern 4 noch diese Woche und schicke sie denn an Papa et resp. Hegedűs.[1215] Bitte Papa zu sagen, daß drei Sachen in der Schwabe geblieben sind die in Ordnung kommen sollen, wenn er das Gewerbemuseum endgültig von Keleti[1216] übernimmt. Frau Wolf die 55 fl bekommt, die Mappe von Molnár Aladár,[1217] und die Ráczkeveer casula wo wir eine neue um 40-50 fl kaufen müßen und eine zweite noch dafür bekommen sollen, das ganze muß mit Telepy[1218] abgemacht werden, außerdem ist das Gewerbemusealconto bei Eggenberger.[1219] – Im übrigen geht es mir ganz wohl und lasse alle grüßen.

Adieu,

Euer Carl

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 14.

1210 Giorgio Vasari (1511–1574) itáliai festő, építész.

1211 Johann Wilhelm Gaye (1804–1840) firenzei művészettörténész, könyve: *Carteggio Inedito d'Artisti Dei Secoli XIV. XV. XVI. Tom.* I–III. (Firenze, 1839–1840).

1212 Hans Sibmacher (1561–1611) nürnbergi címerfestő, rézmetsző, kiadó.

1213 Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1214 Friedrich Fischbach (1839–1908) textiltervező és dekoratőr, hosszú ideig Bécsben tevékenykedett, ekkoriban már Hanauban működött.

1215 Hegedűs Lajos, Candid (1831–1883) jogász, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosa.

1216 Keleti Károly (1833–1892) közgazdász, ekkor miniszteri tanácsos, az Iparmúzeum Bizottság elnöke.

1217 Molnár Aladár (1839–1881) református lelkész, művelődéspolitikus, országgyűlési képviselő.

1218 Telepy Károly (1828–1906) festő, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat titkára.

1219 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, amelynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

163. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Lipcse, Brüderstraße 26. II.
1874. november 27.
Kedves Papa!

A múlt héten írtam Polinak és Voigt kisasszonynak,[1220] s kértem őket a könyveket nekem megküldeni, melyekre szükségem van a Textus megírásához; s azonkívül a Michaëlist s Jahnt.[1221] Ha még el nem indították, kérném Overbeck[1222] Pompeijét hozzácsatolni. Hogy a szöveget jól elkészíthetem, tulajdonképp nagy szükségem volna a nagy Histoire de l'ornement russe-re, mely 1871-ben jelent meg Morelnál,[1223] de itt a lipcsei könyvtárakban nincs meg, nem tudom, az iparmúzeum budget-je [költségvetése] hogy áll, a munka 300 francba kerül, különben az Akadémia vagy egyetem megrendelhetné, épp oly szükséges lesz Pesten, mint a nagy aigyptologikus munkák, melyeket Henszlman[1224] számára meghozattak. Kérlek, sürgettesd Eggenbergeréknél[1225] az Ornements nationaux russes, melyeket még nem küldtek el s a Petőfit,[1226] melyre Steinernek[1227] szüksége van egy pályamunkához, melyet tíz nap múlva el kell készíteni.

1220 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1221 Adolf Theodor Friedrich Michaelis (1835–1910) német régész, 1872-től a strassburgi egyetem professzora. Az ő nagybátyja volt Otto Jahn (1813–1869) régész, professzor. Pulszky Károly azt a művet kérhette, amelyet Michaelis a nagybátyja halála után adott ki a hagyatékából: *Griechische Bilderchroniken* (Bonn, 1873).

1222 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora. Az említett műve: *Pompeji in seinem Gebäuden, Alterthümern und Kunstwerken für Kunst- und Althertumsfreunde* (Leipzig, 1856).

1223 Pulszky Károly tévedett az évszámban, 1873-ban jelent meg az orosz díszítőművészetről szóló könyv: *Histoire de l'ornement Russe du Xe au XVIe siecle apres les manuscrits* (Paris: A. Morel, 1873).

1224 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.

1225 Eggenberger könyvkereskedés Pesten, amelynek Hoffmann Alfréd (1835–1905) volt a tulajdonosa.

1226 Petőfi Sándor (1823–1849) költő.

1227 Steiner / Simonyi Zsigmond (1853–1919) nyelvész, ekkor Pulszky Károly tanulótársa a Lipcsei Egyetemen.

Az első lapot már egy hete megkaptam Fischbachtól,[1228] de minthogy ígérte, hogy egy hét alatt még négy elkészül, nem küldtem el, hogy azután egyszerre lehessen őket Hegedűsnek[1229] átadni s Fischbach nagyobb összeget kaphasson. Nagyon szépek, reménylem, hogy semmi kifogás nem lesz.

Springer[1230] előadása, amint előre vártam, nem sokat érnek, nemcsak popularisok, de fölületesek is, gyakorlataiban az ókeresztény művészetet tárgyal, azaz Rossit[1231] ismerteti s Dürer[1232] Naplóját. Így hát nemigen foglalkozom most a renaissance-szal, annál többen azonban antik művészettel. Kérlek, írd meg, mit feleltél Posonyinak,[1233] s megküldted-e neki a Behamokat,[1234] hogy majd Castellaninak[1235] irhassak a terracotta végett. Reménylem, Voigt kisasszony[1236] elküldte már a salernoi öntvényt.

Amint a Pesti Naplóból látom, egy részét életrajzodnak felolvastad s a Budapesti Szemlében megjelenik. Kérlek, ezt is küldd meg nekem.

Isten áldjon, kedves Papa,

fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 16.

1228 Friedrich Fischbach (1839–1908) textiltervező és dekoratőr.

1229 Valószínűleg Hegedűs Lajos, Candid (1831–1883) jogász, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosa.

1230 Anton Springer (1825–1891) művészettörténész, 1873-tól a Lipcsei Egyetem tanszékvezető professzora.

1231 Giovanni Battista de Rossi (1822–1894) itáliai régész, a korai kereszténység kutatója.

1232 Albrecht Dürer (1471–1528) német festő.

1233 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

1234 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász.

1235 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban.

1236 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

164. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse, Brüderstrasse 26. II.
1874. december 8.
Kedves Babym!

Holnap éppen egy hónapja lesz, hogy utószor kaptam tőletek levelet, azóta háromszor írtam Pestre s így nem panaszkodhattok, hogy én vagyok a lustábbik. Reménylem, hogy hallgatástok oka, hogy elvagytok foglalva s jót mulattok, s hogy már egészen jól vagy, nagyon sajnáltam, mikor Voigt kisasszony[1237] jegyén a Petőfin, melyet megkaptam s köszönök, hogy éppen a Becker[1238] hangversenyekkor gyöngélkedtél, mer tudom, hogy ezekre már előre örültél. Reménylem, hogy papa levele holnap megjön, mert pénzem végleg elfogyott s Simonyinak[1239] is, kit a jövőt holnapokban segétenem kell, ha a képviselő urak a budgetet [költségvetést] nem szavazzák meg, mert addig nem kaphatja stipendiumát [ösztöndíját]. A könyveket, melyeket kértem, persze nem küldtétek el, különben nem baj, úgyis csak a karácsonyi szünidők alatt írhatom meg a textust. Jövő levelemben majd pontosan megírom, mire van szükségem. Egészben igen jól érzem magamat itt, Overbeckék,[1240] Hartung[1241] s Liszt[1242] egyaránt szívesek s minden héten egyszer-kétszer meg vagyok hívva ebédre vagy vacsorára. Mit csinálnak a Henszlmann-féle[1243] előadások ezidén, s mi történt nagy munkaterveddel? Tante Hoffmann[1244] is írhatott volna

1237 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1238 Jean Becker (1833–1884) hegedűművész vezetésével a Firenzei vonósnégyes adott koncertet Budapesten 1874. november 9-én, *Fővárosi Lapok* 1874. november 8.

1239 Feltehetőleg Simonyi Zsigmond (1853–1919) későbbi nyelvész egyetemi tanár, aki ekkor Lipcsében folytatott egyetemi tanulmányokat.

1240 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1241 Hermann Hartung (1823–1901) neves kiadó Lipcsében.

1242 Felix List (1824–1892) lipcsei antikvárius, könyvkereskedő.

1243 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.

1244 Talán Hoffmann Alfréd tréfás megnevezése, Hoffmann Alfréd (1835–1905) az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

nekem, már egészen elfelejtenek, úgy látszik, Pesten. Tiszteltetem Bácsit,[1245] Tóthékat[1246] etc. etc., szóval minden ismerőst s te pedig légy jó leány s szánd el magad arra a keserű dologra egyszer, hogy nekem egy hosszú levelet írsz.

Isten áldjon, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 13.

165. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Lipcse, 1874. december 11.

Kedves Papa!

Ma kaptam leveledet és a pénzt, melyre már szükségem volt, mert az előbbeni elfogyott volt. Itt egészben sokat dolgozom, Lipcsében nem szokás a bummlizás [utcán sétálás, szórakozás] s így mindenki dolga után lát. Csaknem kizárólag antik művészettel foglalkozom, Springer[1247] megbetegedett s nehezen fog ezen félévben többé olvasni. A latinba meglehetősen belejöttem, a görög ellenben még mindig nagyon nehezen megy, s így a nyelvi része a dolognak tart vissza nagyon. Részint utána olvasom azt, mit Overbeck[1248] előadásában idéz, részint a szeminariumban tárgyalt dolgokra készülök; s e mellett most Polygnotossal[1249] s ennek révén majd előreláthatólag az antik festészet történetével. A karácsonyi szünnapok egy hónap múlva megkezdődnek, s ezek alatt akarom megírni a Fischbach-féle[1250] kiadás szövegét, melynek első 12 tábláit ma vagy holnap útnak indítom. A rajz s nyomtatás pontosságával az egész színi kivitelével úgy hiszem, meg lehetünk elégedve. Az egyik táblán egy szőnyeget úgy rajzolt le emberekkel, melyet nem én küldtem neki s mely nem is

1245 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1246 Tóth Dániel (1810–1873), a Pulszkyak uradalmi felügyelője Szécsényben és felesége, Tanárky Auguszta (1817–1882).

1247 Anton Springer (1825–1891) művészettörténész, 1873-tól a Lipcsei Egyetem tanszékvezető professzora.

1248 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1249 Polügnótosz (Kr. e. 5. sz.) görög festő.

1250 Friedrich Fischbach (1839–1908) textiltervező és dekoratőr.

szép; ilyen curiosumokat tudod, hogy tervszerűleg kizártam. Most azonban ezen alig lehet segíteni, de kérlek, említsd meg neki, ha írsz, hogy ezentúl ilyenek ne történhessenek, s hogy mi súlyt fektetünk a csipkékre s a selyem s arany hímzésekre, melyek természetesen neki kissé alkalmatlanok, s az ő céljaira nem annyira használhatók, mint a többiek; de ha ezt nem tesszük, egyhangú lesz az egész mű s a Lay-énak[1251] csak variatioja, mit mindenáron ki akarok kerülni. Ha te írod meg neki, sokkal inkább fog reá hajlani. Egyszersmind kérlek, utalványoztass neki az ezekért járó díjat, úgy hiszem 1440 frt, a contractusban [szerződésben] benne vannak a módozatok, melyekre nem emlékezem tisztán. Meg lehet-e valaki által vetetni az Histoire de l'ornement russe-t, a Múzeum vagy Akadémia tehetné, ez most Ribárynak[1252] meghozatta a még hiányzó Aigyptologicus munkákat, pedig nagyon drágák s semmi esetre sem oly szükségesek, mint ez, melyre nemcsak én, hanem te is, Rómer[1253] is, ha a magyar zománc történetét tisztába akarjuk hozni, rászorulunk. Ha igen, úgy kérlek írd meg, s Lisztnél[1254] megrendelem, ki által sokkal hamarább kapom meg, mint a pestiek által. Kérlek, engedd meg, hogy contot nyittassak magamnak Lisztnél. Nem fogok sok könyvet venni, de éppen nála kerülnek elő munkák antiquarius úton olcsón, melyeket, ha okvetlenül kellenek, drágán kell megfizetni. Társaságba természetesen alig járok, csak Liszt, Hartung,[1255] Overbeck szoktak meghívni ebédre vagy estére. Boernerhez[1256] néha elmegyek kereskedésébe vagy lakására, Felixxel még nem találkoztam, sem Drugulinnal.[1257] A della Bella[1258] miatt írtam Posonyinak,[1259] hogy 1000–2000 francon alul semmi esetre sem adjuk, ha neki nem kell megpróbálom itt. A Behamokat[1260] kérlek, küldd nekem Boerner által, valószínűleg eladom. Mik a terracottak, miket Castellani[1261] küldött? Köztök van-e egy kis Apollon fej a legszebb görög időből. Természetesen nekünk küldte, nem a Múzeumnak.

1251 Felix Lay Eszéken élő gyáros, aki délszláv textilgyűjteménye mintáit Friedrich Fischbachhal együtt adta ki: *Südslavische Ornamente, gesammelt und gewidmet allen Ländern und Völkern zur Förderung der Kunstindustrie…* Hrsg. von Felix Lay, Friedrich Fischbach (Hanau, 1871).

1252 Ribáry Ferenc (1827–1880) tanár, ókortörténeti és földrajzi írásai ismertek.

1253 Rómer Flóris (1815–1889) régész, művészettörténész, 1869-től az Érem- és Régiségtár vezetője.

1254 Felix List (1824–1892) lipcsei antikvárius, könyvkereskedő.

1255 Hermann Hartung (1823–1901) neves kiadó Lipcsében.

1256 Paul Erwin Boerner (1836–1880) lipcsei műkereskedő.

1257 Wilhelm Eduard Drugulin (1822–1879) nyomdász, műkereskedő Lipcsében.

1258 Stefano della Bella (1610–1664) firenzei rajzoló és metsző.

1259 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

1260 Hans Sebald Beham (1500–1550) német metsző, festő, nyomdász.

1261 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban.

Overbeck a bort is s a Desjardins-t[1262] is megkapta, úgy hiszem, maga fog neked írni. A múlt héten Berneis,[1263] ki 1848-ban Bécsben szerepelt s most St. Louisban újságszerkesztő fölkeresett s megkért, hogy adjam át neked szíves üdvözletét, írt neked Bécsből, de nem kapott feleletet. A Way-t nem én vettem, de Mannschön kötése miatt egy más könyvet vettem, ami fölösleges volt, de a címe megcsalt, a Jahrbücher des Preussichen Gewerkvereins-t s az Annales du conservatoire des arts et métiers-t.

Reménylem, hogy a baby jobban van s hogy nemsokára kapok tőle levelet. Isten áldjon, kedves Papa,

fiad, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 18.

166. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse, 1874. december 29.
Brüderstraße 26. II.
Kedves Baby!

Mindég szememre vetettétek lustaságomat a levélírásban, hogy azt hittem, én vagyok a legrosszabb e tekintetben, de ti túltesztek rajtam. Már két levelemmel vagytok adósok, eltekintve az előbbi hónapoktól. Ha nem tudsz mit írni, úgy mondd el nekem, mit küldött tulajdonképp Castellani,[1264] mi van a vázán? vörös vagy fekete alakokkal. Ha papa a Behamokat[1265] el akarja adni, itt legkönnyebben megy, s írd meg, mit akar, hogy Posonyinak[1266] írjak a Callot[1267] miatt, velem itt nem igen történik új. A vakatiók közepén vagyok, sokat korcsolyázom, amibe már egy kissé belejöttem, s dolgozgatom, a vacátiok utáni első szemináriumi estére én vállaltam el a Pausaniás[1268] fejtegetését.

1262 Ernest Désjardins (1823–1886) francia történész, régész.

1263 Karl Ludwig Bernays (1815–1846) német újságíró, Pulszky Ferenc ismerőse Bécsben 1848-ban, 1849-től az egyesült államokbeli St. Louisban élt.

1264 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban.

1265 Hans Sebald Beham (1500–1555) német metsző, festő, nyomdász.

1266 Alexander Posonyi (1838–1899) elismert, neves antikvárius Bécsben.

1267 Jacques Callot (1592–1635) francia grafikus, rézmetsző.

1268 Pauszaniasz Periégétész (115–180) görög geográfus, útleíró.

A könyveket s korcsolyákat megkaptam s nagyon köszönöm. Kérlek, ne felejtsétek, a Pesti Napló új negyedév. Reménylem, hogy papa pénzemet már elküldte, utolsó levelemben kértem, hogy e hónapban előbb tegye, újév napján mindenfelé borravalókat kell adni s a mit előre láttam, pénzem már fogytán van. Voigt kisasszonyt[1269] kérem, menne föl az iparmúzeumba s nézze meg az indiai arannyal kirakott tárgyakat s a vasdolgokat, ha rozsdásodni találnának, legyen szíves Pettelei által olajos ronggyal megtisztíttatni. Fisbachtól[1270] éppen most kapok egy cédulát Pestről, nem hallott még semmit, reménylem, csak megkaptátok a táblákat, én rég elküldtem. Isten áldjon, kedves baby, minden ismerőst tiszteltetek,

bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 15.

167. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának és Anna Voigtnak

Elnézést kér, amiért sokáig nem írt, és köszöni a leveleket és az édességeket, amelyeket újévre kapott, azonnal el is fogyasztotta. Megkapta a rajzokat és a papa leveleit is és amint megszerzi a kért szabadkőműves munkát, ír neki. A szünet véget ért, Overbeck tegnap jött vissza az előadói útjáról, van egy lánya, akinek minden télen szüksége van néhány báli ruhára. 27-én estére berendelte magához. Sokat dolgozott az elmúlt napokban, ma este lesz a beszámolója, s mivel borzasztóan éhes, a drezdai pályaudvarra megy és eszik egy szendvicset. Nagymama küldött neki egy doboz mandarint, a felét el akarja ajándékozni, a másik feléből nagy bólét készít egy tucatnyi embernek. Csomagoljanak be néhány üveg 2 puttonyost és küldjék el neki. Szégyen, hogy Hoffmann néni nem írt neki, s mi lesz a szombat estékkel? Különben ez a lap túl nagy és nem tudja kitölteni, abbahagyja az írást és köszönt mindenkit.

1269 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1270 Friedrich Fischbach (1839–1908) textiltervező és dekoratőr.

Lipcse, 1875. január 12.
Brüderstrasse 26. II.
Liebes Baby und Fräulein Voigt!

Dieses mal bin ich es der sich zuentschuldigen hat, daß ich so lang nicht geschrieben und euch gedankt für Briefe und sonstigen Süße das zu Neu Jahr glücklich hier angekommen, aber auch gleich vertilgt worden ist. Auch die Handzeichnungen habe ich bekommen und Papas Briefe, ich werde ihm schreiben, sobald ich das Freimaurerwerk habe, das er verlangt hat. Die Ferien sind wider zu Ende Overbeck[1271] ist gestern von seiner lectureing Reise zurückgekommen, er hat halt eine Tochter, die jeden Winter ein paar Ball Kleider braucht. Er hat mich auch schon auf den 27. Abend auf das Professorium beordert. Die letzten Tage habe ich ziemlich viel gearbeitet, da ich heute Abend, es ist nämlich schon heute seit ein paar Stunden, meine Interpretation hab, und ich bin schon furchtbar hungrig, so daß ich wahrscheinlich gleich auf den Dresdner Bahnhof gehen werde und ein belegten Brödchen essen werde. Dabei fällt mir ein, Großmama schickt mir eine Kiste Mandarinen, die Hälfte will ich verschenken, die andere Hälfte aber wird zu einer Großen Bole gemacht, womit ich ein dutzend Leute bewirten will, wenn ihr nicht zu faul seid, könnt ihr mire in paar Flaschen 2 puttonos einpacken und schicken. Daß Tante Hoffmann[1272] mir nicht schreibt ist schändlich, ich habe ihr geschrieben, was ist mit den Samstag Abenden, werden wirklich keine dieses Jahr?

Übrigens ist dieser Bogen unanständig groß und ich kann ihn nicht füllen ich bin schon dumm und meine Zeuse tanzen im Kopf herum deßhalb hör ich jetzt auf zu schreiben und laße alle grüßen.

Euer Carl Pulszky

Der Schwanz ist gerade so wie die Füße der Giganten, schaut nach im Kunstmythologischen Atlas T. I.

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 16.

1271 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1272 Talán Hoffmann Alfréd tréfás megnevezése, Hoffmann Alfréd (1835–1905) az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

(16)

Leipzig 12/1 1875.
Brüderstraße 26 II

Liebes Baby und Fräulein Veigt

Diesmal bin ich es der sich zu entschuldigen hat daß ich so lang nicht geschrieben und euch gedankt für Briefe und sonstiges Süße das zu Neujahr glücklich hier angekommen aber auch gleich vertilgt worden ist. Auch die Handzeichnungen habe ich bekommen und Papas Briefe ich werde ihm schreiben sobald ich das Freimaurerwerk habe das er verlangt hat. Die Ferien sind wieder zu Ende Overbeck ist gestern von seiner Lesereise Reise zurückgekommen, er hat halt eine Tochter die jeden Winter ein paar Ball Kleider braucht. Er hat mich auch schon auf den 24 Abend auf das Professorium beordert. Die letzten Tage habe ich ziemlich viel zu arbeiten da ich heute Abend, es ist nämlich schon heute seit ein paar Stunden, meine Interpretation hab und ich bin schon furchtbar hungrig, so daß ich wahrscheinlich gleich auf den Dresdner Bahnhof gehen werde und ein belegtes Brödchen essen werde. Dabei fällt mir ein Großmama schickt mir eine Kiste Mandarinen, die Hälfte will ich verzehren, die andere Hälfte aber wird zu einer großen Bole gemacht womit ich ein dutzend Leute tränken will, wenn ihr nicht zu faul seid könnt ihr mir ein paar Flaschen 2 puttonyer ein

34. Pulszky Károly levele Pulszky Polyxénának

168. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse, 1875. február 7.
Brüderstrasse 26.
Kedves Baby!

Már igazán restellem, hogy régen nem írtam nektek, de ti sem vagytok jobbak, a kocsonya este nagyon szépen érkezett meg s még aznap elpusztítottuk, csináltam egy nagy bolét s 12 embert híttam meg magamhoz s mind jól lakott. Amint a lapokból látom, papának nagyon sok dolga s Guszti bizonyosan izgatott, de te rólad nem tudhatok meg semmit az újságból s így írhatnál.

Itt a szokott kerékvágásban megy minden, csakhogy kevesebbet dolgoztam, mint decemberben, s egy pár bálon voltam, most megint több dolgom lesz, a szemináriumban opponálnom kell. Innen 25. vagy 26-án fogok elindulni s másnap Pesten leszek, intézkedtetek-e, kérlek, a bor miatt? Nagymama,[1273] úgy látszik, megint jókedvű, írt nekem s mandarinokat küldött.

Findel megígérte, hogy megkeresi a könyvet Hadikné[1274] számára, eddig azonban nem tudatott semmit, Henszlmann[1275] számára magammal fogom hozni a könyvet, s kéretem, hogy izenje meg, melyik Händl [kereskedő] felesége az ő unokahúga, mert 2 van s mindketten könyvkereskedők, Harkányinak[1276] a napokban felelek.

Tiszteltetek mindenkit,
bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 17.

1273 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.
1274 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.
1275 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.
1276 Harkányi János báró (1859–1938), földbirtokos, bankár.

169. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse, 1875. március 31.
Kedves Baby!

Már meglehetősen régen vagyok itt s még nem hallottam Pestről semmit. Az ünnepek alatt a lapok sem jönnek s így egyáltalán nem tudom mi történik. Overbeck[1277] tegnapelőtt ment Berlinbe, a Ráth Poseidonát[1278] ki fogja valószínűleg adni, a Parthenonoaival nincs összefüggésben, egy Poseidon hippodamos s a Monte Cavallo-i gruppal [csoporttal] hozza összeköttetésbe. Nekem a concurrentiahoz a Melosi Venus kérdését adta, mire meglehetősen büszke vagyok, mert kényes és nehéz. Hoffmannt[1279] kértem, hogy egy francia könyvet, ami arra vonatkozik, küldjön meg minél előbb, kérlek, sürgesd, a munkát 20-ika körül kell beadnom. A többi könyvet is szeretném, már készen lehetnének. Átküldtétek-e Keletinek[1280] a jegyzőkönyv fogalmazványt s a szász dolgok miatt a jelentést? Papa ígérte, hogy meg fogja tenni. Bácsit[1281] kérdezd meg, hogy megtalálta-e Szécsényben a hieroglyphot?

Nagymamáról[1282] roppant régen nem hallottam, pedig én írtam utoljára. Ne feledd el photographiádat megküldeni Overbeckné[1283] számára.

Tiszteltetek mindenkit. Isten áldjon,
bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 18.

1277 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

1278 Ráth György (1828–1905) jogász, táblaelnök, mű- és könyvgyűjtő. Az említett cikk: Johannes Overbeck: *Über eine Erzstatuette im Besitz des Herrn Ráth in Budapest, welche den rossebändigenden Poseidon darstellt.* Berichte über die Verhandlungen der Königlich Sächsichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse. 27. (1875) 1–7.

1279 Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1280 Feltehetőleg Keleti Károly (1833–1892) közgazdász, ekkor miniszteri tanácsos, az Iparmúzeum Bizottság elnöke.

1281 Tanárky Gyula (1815–1886), a Pulszky család volt jószágigazgatója és nevelője, 1867 után gazdálkodó. A Pulszkyak hol Bácsinak, hol Csikunak nevezték.

1282 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1283 Caroline Louise Augusta Goldfuss, Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész felesége.

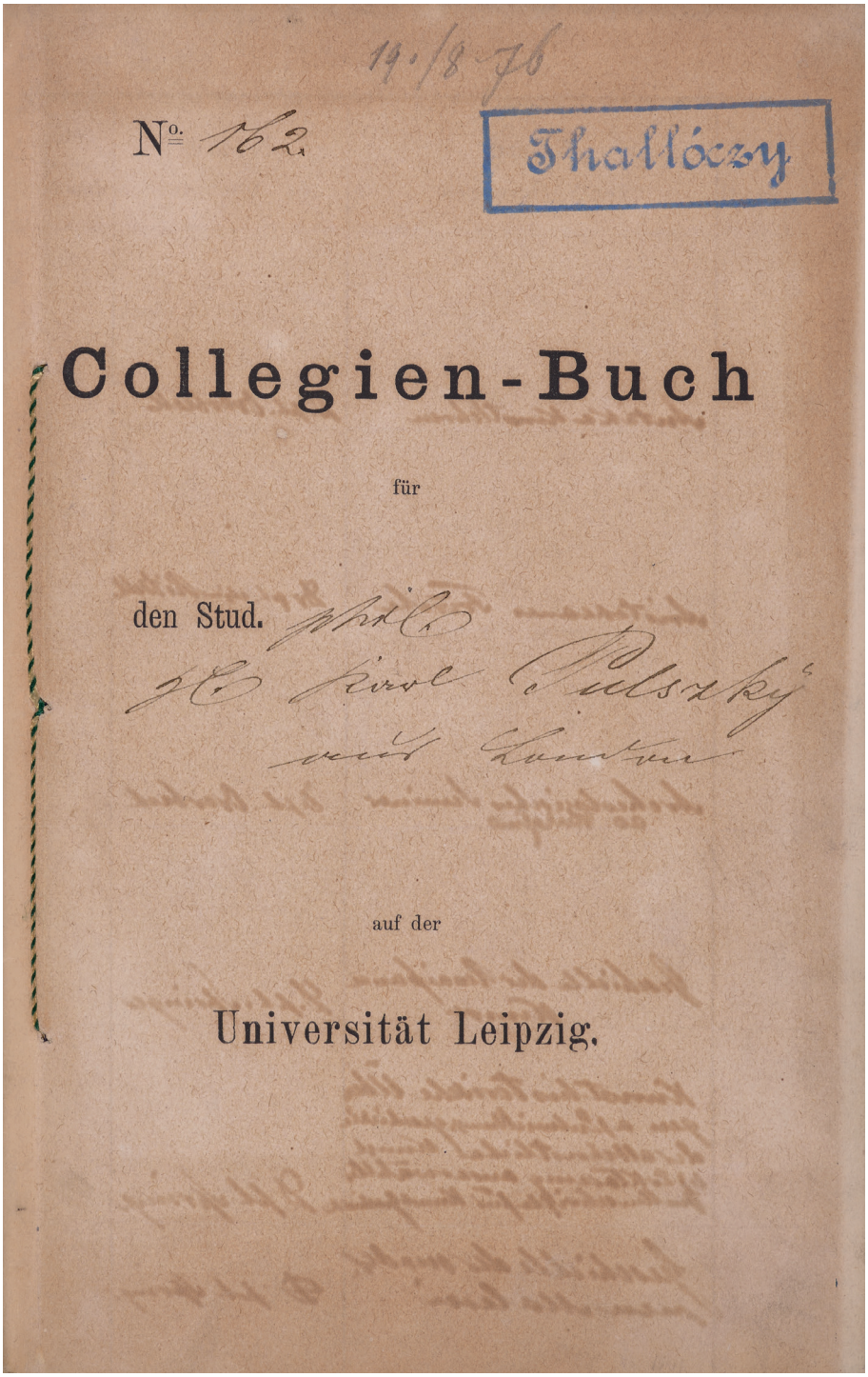

19/8-76

No. 162.

Thallóczy

Collegien-Buch

für

den Stud. phil.

Dr. Karl Pulszky

aus Budapest

auf der

Universität Leipzig.

35. Pulszky Károly lipcsei egyetemi indexe

170. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse, 1875. július 25.
Kedves Baby!

Születésnapodra elkésve, bár gratulálok. Ide mellékelem Henszelmann[1284] számára a hieroglyph fordítását, melyet végre Ebers[1285] elhozott. Papa levelét megkaptam s a napokban fogok neki írni. Fräulein Julia[1286] a múlt héten kétszer utazott itt keresztül, beteg bátyját látogatta meg szerintem.

A görög útból mi lesz? elhatároztátok-e végre? Nekem semmi bajom, elég jól érzem magam, Ráth Pepi[1287] visszament Pestre, Heinrich pedig Berlinbe. Isten áldjon, kedves Baby,
bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 19.

171. Pulszky Ferenc Pulszky Károlynak

Budapest, Múzeum, 1875. november 9.
Kedves fiam, Károly!

idezárva küldök 200 ft-ot, amint megkapod, tüstént felelj, hogy vetted – kérlek, ne légy ez idén oly könnyelmű, mint tavaly, hidd el, hogy minden száz forint ez idén nekem nagy gondot csinál, magadnak jövőjét pedig elrontod. Légy okos, légy takarékos.
Apád, Pulszky Ferencz

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1713 Nr. 1.

1284 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.
1285 Georg Moritz Ebers (1837–1898) német egyiptologus, a Lipcsei Egyetem professzora.
1286 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.
1287 Ráth György (1828–1905) jogász, bíró, mű- és könyvgyűjtő.

172. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

Budapest, Múzeum, 1875. november 18.
Kedves Lelkem, Póli!

Csak most küldhetem neked az általad megkívánt 400 frankot, írd meg tüstént, hogy megkaptad. Én december kezdete előtt el nem távozhatom Pestről, e szerint előbb nem jöhetek érted, ha előbb találkozna valami jó alkalmatosság a visszajöveteledre, nagyon szeretném, ha megkímélhetnem magamat az út fáradságától, mert nem érzem magamat egészen jól, náthás vagyok, köhögök, szóval anélkül, hogy beteg volnék, még sem vagyok jól.

Voigt kisasszony[1288] igen jól gazdálkodik, nagyon meg vagyok vele elégedve, Gari nő s mindennap jobban hasonlít Károlyhoz, Guszti nagy beszédet tartott az országgyűlésnél, mely általában tetszett, de az újságok nem szeretik őt és nagy részben hallgattak róla, egészben véve meg van elégedve állásával, sok hallgatója is van az egyetemen, több mint Szilágyinak.[1289] Aratásunk rosszabbul ütött ki, mint reméltem, búzánk könnyű és hibás, az árak pedig éppen alacsonyak. Pesten nagy a nyomor, a boltok üresek, de a színház mégis megtelik. Az orchestra [zenekar] concert Dunkel[1290] felsült, nem is lesz már e télen több. Károly Lipcséből keveset ír, remélem, hogy ezen évben jobban leszek vele megelégedve, mint tavaly, ámbár elég okom van félni, hogy most is csak oly könnyelmű, mint azelőtt volt.

1288 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1289 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1290 Dunkl Nepomuk János (1832–1910) osztrák származású zeneműkiadó, koncertszervező. Pulszky Ferenc arra utal, hogy a Dunkl által szervezett bemutató koncert megbukott, *Fővárosi Lapok* 1875. november 19.

Nagymamának[1291] kezét csókolom, köszöntöm Julia kisasszonyt,[1292] Horneréket,[1293] Schiffféket,[1294] és minden ismerősöket, maradok
szerető atyád,
Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Papa most hozta neki ezt a levelet, hogy a két üres oldalt tetszése szerint használhassa, mielőtt a levelet ma délután elküldik neki. Jahn kisasszony az Iparművészeti Múzeum egyik terrakotta asztalát húzza ki a karácsonyi vacsorához. Talán van neki egy jó ajánlata szegény Sztrányovszky asszony számára egy angol családnál, de előbb szeretne meggyőződni az angoltudásáról, amelyben nem lesz hiba. Ma délután megy a rajziskolába, hogy Tomasek kisasszonnyal beszéljen a Katicáról. Giza is itt volt tegnap, türelmesen kivárja, mi lesz az új évben. Jahn kisasszony és Treforték üdvözletüket küldik és köszönik a mézet. Jahn kisasszony már a vajszállítójuk is lett, kéthetente kapnak friss vajat Abonyból. Amikor Polika hazajön, meg kell beszélni a dolgokat, alaposan megfontolni a kiadásokat, ez az egyetlen módja, hogy átvészeljék a nehéz időket. Papa éppen most hozta a pénzutalványt Polinak és Károlynak és mindkettőt Záborszkyval intézi. Öleli Polit és üdvözli a nagymamát és Júlia kisasszonyt.

Mein liebes Polychen!

Papa hat mir eben diesen Brief herin gebracht, damit ich diese leeren 2 Seiten noch nach Belieben benutzen kann, bevor den Brief heute Nachmittag beschwert an dich abgeht.

Es ist in den zwei Tagen nichts besonders Erzählenswerthes vorgefallen. Frl. Jahn,[1295] die einen von den Terracotta-Tischen aus dem Gewerbe-Museum abzeichnet und ihn zum Weihnachtsabent

1291 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1292 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.

1293 Hornerék – skót család, akikkel Londonban barátkoztak össze a Pulszkyak az emigráció idején. Ekkoriban Susan és Joanna Horner élt Firenzében.

1294 Schiffék – Moritz Schiff (1823–1896) Firenzében élő neves német fiziológusprofesszor és Hugo Schiff (1834–1915) német vegyész, Moritz öccse, ekkoriban a firenzei Természettudományi Múzeum munkatársa.

1295 Luisa Jahn, Pulszky Polyxéna barátnője.

zu benutzen, hat für die arme Frau v. Sztrányovszky vielleicht einen guten Platz in Aussicht, bei einen englischen Familie zur Aufsicht, bei kleinen Kindern über Tags. Morgen Vormittag treffen sich Frl. J. und Fr. v. Szt. hier bei mir, dann Erstere möchte sich nacher von dem Englisch der Letzteren überzeugen. Daran wird doch die Geschichte nicht scheitern! Heute Nachmittag gehe ich in die Zeichnenschule, um mit Frl. Tomasek[1296] über die Katicza zu sprechen.

Giza war gestern auch auf ein paar Stunden bei mir, sie wartet geduldig der Dinge die da, vielleicht im neuen Jahr, kommen sollen.

Ich soll die von Treforts (Edith[1297] ist noch nicht wieder zurück) und nun Frl. Jahn (Harkányi[1298] habe ich noch nicht gesehen) die besten Grüße und Danksagen für den geächtigen honig. Frl. Jahn ist jetzt unsere Butterlieferantin geworden, wir bekommen durch sie aus Abony alle 14 Tage ganz frische Butter a 30 kr des Pfund und hier habe ich für Kochbutter schon 66 kr zahlen mußen. Das Wirthschaften macht mir täglich mehr Freude und Papa hat mich ganz glücklich gemacht, als er mir gestern sagte, daß er mit mir zufrieden sei. Wann du nach Hause kommst, mein Polychen, wollen wir zusammen auch recht sprechen und vernünftig sein, nicht wahr? es ist wirklich höchst nöthig, daß wir jede Ausgabe genau bedenken und besprechen, bevor wir sie machen, das thun hier dieses Jahr alle vernünftigen Menschen und nur so kann man sich durch die schweren Zeiten hindurchwinden.

Wie schön, meine Alte, nicht? Wann wir dem Papa, der jetzt so viele Sorgen hat, zeigen könnten, daß wir bei unsern Wirthschaften einen tüchtigen Pestan erspart haben! Das wollen wir, nicht wahr?

Ich muß jetzt schließen, Papa hat mir eben die Geldanweisung für dich, und an Carl hereingebracht, jetzt will ich beide durch Záborszky rekommandiren lassen.

Ich drücke dich an mein altes Herz und küsse dich viel tausendmal, Großmutter meinen besten Empfehlungen, Frl. Julie[1299] freundliche Grüße,

deine Alte

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 30.

1296 Feltehetőleg Tomasek Emma, aki Pulszky Polyxéna tanulótársa volt a mintarajztanodában, 1876-tól rajz-tanítónőként dolgozott.

1297 Trefort Edit (1849–1939), Trefort Ágoston és Rosty Ilona lánya, Pulszky Polyxéna barátnője.

1298 Harkányi János báró (1859–1938), földbirtokos, bankár.

1299 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.

173. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Lipcse Nordstraße
1875. december 26.
Kedves Baby!

Roppant rég nem hallok Pestről bármit is. Kérlek, írj, mit csináltok s hogy vagytok. Főleg Gari. Én itt csendesen élek, dolgozgatok disszertációmon, énekelni tanulok s korcsolyázok, ha jég van. Sebem már 10 napja tökéletesen begyógyult, Lipcsét nagyon meguntam s a napokban átmegyek Dresdaba,[1300] kit keressek ott fel? Overbeck[1301] sok dolgot csinál magának tutorságával, egymásután fogdossa el a párbajokat. Kérlek írd meg papának, van-e a Rhonszopoulos féle tükör photographiája, ha igen, küldjétek nekem. Január 2-ikáig írj nekem Dresdába bei Herrn C. Lehmann, Dresden Neustadt, Löbauer strasse 22.

Isten áldjon, mulass jól a karácsonyi ünnepek alatt, s tisztelek mindenkit odahaza részemről, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 20.

1300 Dresda – Dresden, Drezda, kelet-németországi nagyváros.

1301 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.

174. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Lipcse, 1876. február 8.
Kedves Papa!

Leveledet s a pénzt megkaptam. Nem feleltem tüstént, mert Du[…] feleletét vártam a photographiára nézve, 35 francba kerül, kérlek, küldd meg neki, lakása Via della Pergola N. 14. Magamról nem igen írhatok. Még mindig a seminarium munkám foglalkoztat, Overbeck[1302] ami tanácsot adhatott, megadta, t.i. hogy keressem át a Compte rendu-t s az Archeologische Zeitungot; a múltkor elmondtam neki ideaimat s azt találta, hogy elég érdekes lesz. Most egy idő óta nem láttam, nagyon el volt rekedve s egy hétig nem adott elő. Kérlek, küldjétek meg a Budapesti Szemlét, hadd olvassam útleírásodat én is. Voigt kisasszony[1303] is írhatna néha, egészen kijövök a pesti dolgokból.
Isten áldjon, kedves Papa, fiad,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 19.

1302 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.
1303 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

175. Pulszky Károly Pulszky Ferencnek

Lipcse, 1876. április 7.
Kedves Papa!

Kaptam leveledet s a pénzt, melyet köszönök. Kérlek, említsd Voigt kisasszonynak[1304] a Vasarit[1305] s Gayet,[1306] küldje meg, reménylem, hogy neked most nincs szükséged reá. Overbeck[1307] visszajött útjáról, tegnap voltam nála. Az előadások csak a hónap végén kezdődnek meg újra, addig Herodotot[1308] s Pausaniast[1309] olvasok.
Isten áldjon, kedves Papa,
fiad, Károly
Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 20.

176. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Budapest, [é. n., 1876.] augusztus 6.[1310]
Édes kedves Lelkem Poli!

Nagyon megijesztettél avval, hogy lázad van, Kovács azt mondja, csináltasd meg a Chinint és vedd be rendesen, én pedig kérlek, vigyázz magadra, hogy meg ne hűtsd magad este felé.

Nekem a szigeti levegő jót tesz, tegnap ugyan nem éreztem magamat egészen jól, de most már semmi bajom. Gyulay[1311] komolyan megbetegedett, bélgyulladástól féltünk, ma már felkelt ágyából, de most sem hagyhatja el a szobát.

1304 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.
1305 Giorgio Vasari (1511–1574) itáliai festő, építész, író.
1306 Johann Wilhelm Gaye (1804–1840) firenzei művészettörténész, könyve: *Carteggio Inedito d'Artisti Dei Secoli XIV. XV. XVI.* Tom. I–III. (Firenze, 1839–1840).
1307 Johannes Overbeck (1826–1895) német régész és művészettörténész, a Lipcsei Egyetem professzora.
1308 Hérodotosz (Kr. e. 484–Kr. e. 425) görög történetíró.
1309 Pauszaniasz Periégétész (115–180) görög geográfus, útleíró.
1310 A levélpapír fejléce: Nemzeti Casino.
1311 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

A Zichy leányok[1312] nagyon kérdezősködtek, hol s miképp vagy, anyjoknál Lékán, hol ülést tartottunk, 8000 forintot Tiszának[1313] küldtünk át a vízkárosultaknak, 3000 Ráthnak[1314] és város részére, 1500 Bedekovichnak[1315] és horvátok számára.

Hadikné[1316] tegnap telegraphált, hogy jő, ma pedig, hogy János[1317] fia megbetegedett, csak később jő. Ipolyi[1318] anyja halálán van, tehát nem lehet Szt. Keresztre[1319] menni. Bubics[1320] és Fraknói[1321] legközelebb meglátogatnak Szécsénybe. Nagy csudálkozásomra Károlytól kaptam levelet Szécsényből. Szeretném, ha pénteken vagy szombaton bejönne, sokat kellene vele megbeszélnem.

Curtiust[1322] nem tudok neki küldeni, mert nincs, a magyar kiadásban pedig csak az első két kötet jelent meg. Isten áldjon köszöntésemet Voigt kisasszonynak[1323] is összes vendégeiteknek,

szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 68.

1312 A Zichy lányok: Zichy Sarolta és Zichy Margit, édesanyjuk, Zichy Pál Ferencné Kornis Anna az 1876. évi árvízkárosultak megsegítésére kiállítást szerveztek *Műipari és történeti emlékkiállítás* címmel Budapesten, május 21-én Ferenc József is meglátogatta. *Fővárosi Lapok* 1876. május 22.

1313 Tisza Kálmán (1830–1902) birtokos, politikus, 1876 és 1890 között miniszterelnök.

1314 Ráth Károly (1821–1897) jogász, 1873 és 1897 között Budapest főpolgármestere.

1315 Bedekovich Kálmán (1818–1889) nagybirtokos, politikus. 1876 és 1889 között horvát–szlavón–dalmát tárca nélküli miniszter.

1316 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1317 Hadik János (1863–1933) gróf.

1318 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, besztercebányai püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Édesanyja, Stummer Ferencné Szmrecsányi Arzénia 1881. szeptember 22-én halt meg. *Fővárosi Lapok* 1881. szeptember 23.

1319 Szentkereszt – Garamszentkereszt település Bars vármegyében (ma: Žiar nod Hronom, Szlovákia). Ipolyi Arnold itteni kastélyát többször is felkeresték a Pulszkyak, egy itteni élményéről írt Pulszky Polyxéna: Egy kép története. *Vasárnapi Ujság* 58. (1911) 43. sz. 854.

1320 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, műgyűjtő.

1321 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1875-től a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának őre.

1322 Ernst Curtius (1814–1897) német régész, történész. *A görögök története* című, hatkötetes műve 1875 és 1880 között jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadója kiadásában.

1323 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

177. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Budapest, 1877. május 10.
Édes Lelkem!

Ide zárva küldök egy ötven forintos bankót a visszautazásra. Ma délután indulok Berlinbe, hónap délután, 5 óra előtt ott leszek, három napig ott maradok és vagy pénteken estve vagy szombaton visszajövök.

A törökökkel nagy komédiánk volt, az egész társaság igen jól praesentálta magát, a fiatal emberek mind úrfiak voltak, a seik igen ügyes, egy turkoman, ki Indiát, Arábiát bejárta volt, a drinápolyi képviselő török oppositionalista [ellenzéki], tetőtől-talpig democrata, az újságíró ügyes fickó, a professzorok tisztességes emberek. Ha itt lettél volna, jól mulattál volna velük.

Guszti már egészen jól van lábával, de csúnyául köhög, meghűtötte magát és nem vigyáz magára. Károly igen szépen állítja fel az iparmúzeumot, az emberek nem fognak reá ismerni, oly elegáns a felállítás, a hónap végéig bevégzi munkáját, és aztán egyenesen Londonba megyen, hol Hampelt[1324] fogja találni, ki ma indult el, de útban több helyütt megáll. Rómer[1325] jövő héten neveztetik ki kanonoknak, és azért igen jó kedvű. Frivaldszky[1326] beteg volt, ezek a múzeumi híreink. Szegény Szalay Guszti[1327] meghalt, e szerint Mariska lakodalma megint félévvel elhalasztatott.

Berlinben megbeszélem, hogy és hová küldjük Garit októberben, meglehet, hogy Voigt kisasszony sógorához,[1328] mind azt megtudom ottan. Virchowot[1329] természetesen fel fogom keresni.

1324 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre.

1325 Rómer Flóris (1815–1889) régész, művészettörténész, 1869 és 1877 között az Érem- és Régiségtár vezetője a Magyar Nemzeti Múzeumban.

1326 Frivaldszky János (1822–1895) zoológus, a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának vezetője.

1327 Szalay Ágoston (1811–1877) jogász, udvari tanácsos, a budapesti királyi ítélőtábla tanácselnöke. Haláláról: *Fővárosi Lapok* 1877. május 8.

1328 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1329 Rudolf Virchow (1821–1902) német orvosprofesszor, patológus, társadalmi reformer Berlinben.

Sigray Fülöp,[1330] az öreg, ki oly rossz verseket írt, elveszi a legkisebbik Augusz leányt,[1331] minthogy ez Sigray verseit dicsérte és el is olvasta, ennek a vén bolond nem tudott ellent állni. Jövő héten lesz az Akadémia nagy ülése, Horváth Bódi[1332] igen szép beszédet fog tartani Mikó[1333] felett, de Lóránt[1334] is tart egy felolvasást, mely aligha nem lesz bolond, ő és König[1335] ebben akarják kifejteni a tudós ifjúság programját, mely rettenetesen conservatív, majd meglássuk.

Zichy Mihály[1336] megküldte nagy képét, nem láttam még, de nagyon kíváncsi vagyok reá. Székely[1337] kiadta felolvasásait, nem láttam még azokat. Fraknói[1338] és Gyulay[1339] szívesen köszöntenek. Guszti igen jó cikket irt a Szemle számára mely júliusban jő ki.[1340]

Az idő tegnap előtt óta meleg, előbb rettenetesen csúnya volt, hideg eső minden nap.

Szerető apád [aláírás nélkül]

Nagymamának kezeit csókolom, minden ismerőst köszöntök.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 31.

1330 Sigray Fülöp gróf (1823–1883), a Kisfaludy Társaság alapítója, országgyűlési képviselő.

1331 Augusz Klára bárónő (1857–1889). A házasságot 1877. június 12-én kötötték. *Fővárosi Lapok* 1877. június 12.

1332 Horváth Boldizsár (1822–1898) jogtudós, politikus. 1877. május 27-én tartott a Magyar Tudományos Akadémia nagygyűlésén beszédet Mikó Imre fölött. *Fővárosi Lapok* 1877. május 29.

1333 Mikó Imre gróf (1805–1876), erdélyi politikus, történész.

1334 Eötvös Loránd báró (1848–1919), fizikus, egyetemi tanár.

1335 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

1336 Zichy Mihály (1827–1906) festő, grafikus, *Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál* című képéről van szó, amit a magyar állam rendelt meg tőle, és Zichy 1877 májusában a Magyar Tudományos Akadémia egyik termében fejezte be a festését. *Fővárosi Lapok* 1877. május 19.

1337 Székely Bertalan (1835–1910) magyar festő. *A figuralis rajz és festés elvei, melyek a m. kir. országos mintarajztanodai szakoktatásnál alkalmazásban vannak* (Budapest, 1877) című könyvéről van szó, amely a mintarajztanodában tartott előadásain alapult.

1338 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész.

1339 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1340 Pulszky Ágost említett cikke: A féligmúlt történetéről, *Budapesti Szemle* 14. (1877) 209–230.

178. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1877. augusztus 11.
Édes kedves Lelkem!

Itt volt Hadikné,[1341] Fraknói[1342] megjött, e szerint megbeszéltük velök kirándulásunkat. Aug[usztus] 14-dikén kedden 3 órakor indulunk innét, – t.i. Fraknói, Bubics[1343] meg én, – Losonczon leszünk 8 órakor vagy valamivel elébb, Téged ott fogunk találni, és 11 órakor éjjel Szent Keresztre[1344] érünk, ott maradunk 15-dikén és 16-dikán, 17-dikén elmegyünk Ipolyival[1345] Besztercebányára, 18 estve Miskolczra érünk, ott meghálunk, 19-dikén reggel 7 órakor indulunk onnét és 5 óra tájban Homonnának[1346] Tavarnára[1347] érkezünk. Ott négy napig maradunk, Hadikné elküld kocsin Eperjesre, egy napot ott töltünk s vagy Kassának vagy Tátra Fürednek megyünk vissza, amint Te akarod. Károlytól újabb levél nem jött. Kratzmann[1348] nem akar pensionáltatni [nyugdíjba menni], éppen most teszem a lépéseket a pensionálására [nyugdíjazására], Trefort[1349] 20-dikán érkezik ide, Hegedűs[1350] azt ígérte, hogy tüstént elintézteti a dolgot. Guszti Széllnél[1351] volt, csak ma jött vissza, majd elmondja nektek, hogy Gari felmentetett a görög vizsga alól. Én egészséges vagyok és a szigeten lakom.
Szeretlek, csókollak,
apád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 32.

1341 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1342 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész.

1343 Bubics Zsigmond (1821–1907) katolikus pap, művészettörténész.

1344 Szentkereszt / Barsszentkereszt – Garamszentkereszt település Bars vármegyében (ma: Žiar nod Hronom, Szlovákia), ahol Ipolyi Arnoldnak mint besztercebányai püspöknek, kastélya volt.

1345 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, művészettörténész, műgyűjtő, besztercebányai püspök.

1346 Homonna – város Zemplén vármegyében (ma: Humenné, Szlovákia).

1347 Tavarna – falu Zemplén vármegyében (ma: Tovarné, Szlovákia), ahol a Hadik–Barkóczy családnak volt kastélya.

1348 Kratzmann Gusztáv (1812–1902), a Magyar Nemzeti Múzeum Országos (Esterházy) Képtárának őre, nyugdíjba küldése kellemetlen volt Pulszky Ferenc számára, mert az a vád érte, hogy fia, Károly számára teremtett állást. *Ellenőr* 1877. szeptember 28. és 29.

1349 Trefort Ágoston (1817–1888) politikus, 1872 szeptemberétől vallás- és közoktatási miniszter.

1350 Hegedűs Lajos, Candid (1831–1883) jogász, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosa.

1351 Széll Kálmán (1843–1915) politikus, 1875 és 1878 között pénzügyminiszter.

179. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Tábor Doboj[1352] mellett
1878. szeptember 1.
Kedves Poly!

Mindennap hol Neked, hol papának táviratoztatom, tudjátok tehát, hogy bajom nincs. Sőt, jó dolgom van, amennyire itt lehet. Szapáry[1353] tökéletes magyar úr, kísérete jóravaló kellemes úri emberekből áll, a fokozat szolgálatán kívül nem tesz különbséget. Mindnyájan a földön alszunk a szabad ég alatt, a lovak mellett, de ezt hamar megszoktuk, ennivaló van, habár kevésbé jó, mint a többi katonának, mert Szapáry igazi spártai, és a főhadiszállás fáradságban az első, kényelemben az utolsó. Szolgálatom ide-oda lovaglás, amit önként is megtenne az ember, többször kis ágyú és puska csetepatéban is voltam, éppen nem kellemetlen, megszokjuk igen hamar. Alkalmatlan itt csak az eső, mert akkor az ember ázik s meg nem száradhat, de eddig nem volt.

Szapáry hadteste eddig sokat szenvedett, most azonban túl leszünk a bajon, mert jönnek a segélycsapatok.

A bosnyák mind ellenség, katolikus, görög, mohamedán egyaránt gyűlölnek, mint svábokat, mert így hínak. Pedig jól bántunk velök, mindent drágán fizettünk és édesgettük őket. Hiába. Ha látják, hogy túlerőben vagyunk, eldobják a fegyvert a kukoricába, azután hátulról lövöldöznek. A sebesülteket megölik, a holtaknak fejeit levágják. Ennek folytán most mi sem ejtünk többé foglyokat, nincs kegyelem, nem is engednék a katonák.

Az ország szép, de teljesen műveletlen, a nép semmit sem dolgozik, lusta még krumplit is termeszteni, s kukoricáját sem kapálja. A városok körülbelül olyanok, mint Iliny[1354] vagy Kis Hartyán, a bégek pedig gyakran milliomos urak, úgy élnek és kevesebb műveltséggel bírnak, mint a vizslási parasztbíró. A mohamedán egészen vad, a keresztény még gyáva is. Az utak a fő országutat kivéve olyanok, mint a sipeki erdőben. Ezért sok ló kell, vettem is. Meddig maradunk, hova megyünk nem tudni, ezért legjobb csak úgy írni „bei III. Armee Commando”, a tábori posta utánunk küldi.

1352 Doboj – város Bosznia-Hercegovinában. Pulszky Ágost katonatisztként részt vett Bosznia-Hercegovina megszállásában, 1878. augusztus végén mozgósították több képviselőtársával együtt. *Pesti Napló* 1878. augusztus 25.

1353 Szapáry László gróf (1831–1883), altábornagy, 1878 nyarán a Bosznia-Hercegovinát megszálló 20. hadosztály parancsnoka.

1354 Iliny – kisközség Balassagyarmat közelében, Nógrád vármegyében.

Sokat nem írok, nagyon alkalmatlan a földön s az ember fáradt hozzá. Városba csak revolverrel kézben vagy kísérettel mehetni, házba soha. Ti azonban írjatok. Mit csinál Papa, Károly, Gari? mi lesz Hadiknével.[1355] Tersztyánszky[1356] Hoffmann[1357] megvannak-e? Köszöntök mindenkit, mi lett Váradon?[1358]

Maradok szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 7.

180. Pulszky Ágost Pulszky Ferencnek

Dolni Tuzla,[1359] 1878. szeptember 24.

Kedves Papa!

Végre van időm, alkalmam és nyugalmam írni. Két napja itt vagyunk, végre nem esik, az ellenség Zwornikba[1360] vonult, honnan Szerbiába készül szökni; Szapáry[1361] törzskarával visszamegy Dobojba,[1362] onnan Serajevóba,[1363] hol a III. hadtest csapatai ismét egyesülnek, míg itt a továbbiakat a IV. hadtest végzi Bienerth[1364] alatt, kinél Márkust[1365] és Trefort Ervint[1366] jó egészségben találtam. Hogy én mit csináltam, megolvashatod a Neue Freie Pressében, melynek correspondensével, Meierssel, aki igen jóravaló ember, jó lábra állottam.

1355 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1356 Tersztyánszky István ügyvéd, a szécsényi takarékpénztár igazgatóhelyettese 1875-ben.

1357 Feltehetőleg Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1358 Várad, Nagyvárad – város Bihar vármegyében (ma: Oradea, Románia).

1359 Tuzla – város Bosznia-Hercegovinában.

1360 Zvornik – város Bosznia-Hercegovinában.

1361 Szapáry László gróf (1831–1883), altábornagy, 1878 nyarán a Bosznia-Hercegovinát megszálló 20. hadosztály parancsnoka.

1362 Doboj – város Bosznia-Hercegovinában.

1363 Szarajevó – város Bosznia-Hercegovinában.

1364 Bienerth Károly báró, altábornagy.

1365 Márkus István (1847–1880) hírlapíró, szerkesztő, Márkus Emília bátyja.

1366 Trefort Ervin (1854–1878) Trefort Ágoston és Rosty Ilona fia, minisztériumi fogalmazó.

Magamról még csak annyit, hogy soha életemben oly jó egészségben nem voltam, mint most. Éppen semmi bajom, a folytonos esőben is szabadban hálás dacára; a sok lovaglás és mozgás és kevés beszéd használ.

Társaságom is jó és kellemes. Csupa úriember; még senkivel sem volt a legkisebb kellemetlenségem. A posta is elkésik ugyan, de jár. Megkapom a leveleket, a Naplót, megkaptam az üveget, papírost, tollakat, conserveket, s köszönöm. Csak a telegraph használhatatlan; félbeszakad minduntalan, túlterhelt s késedelmes.

Meddig maradunk, nem tudom, alkalmasint télen át, kivált, ha bölcseink azt a szamárságot követik el, hogy nem eresztenek Novi Bazarba[1367] az ősszel. Most ez katonailag s politikailag lehetséges és szükséges; a fölkelés meg van törve és végképp leverhető; ha télen át Novi Bazarban ismét megerősödik, tavasszal újra kezdhetünk mindent; a ki nem használt prestige elvész.

A nép most, színre legalább, inkább kezd velünk megbarátkozni, kivált itt, ahol a taslidjei[1368] mufti és Talarovico valóságos rémuralmat gyakoroltak, és a bégeket egyenkint 10.000–25.000 aranyig megsarcolták, a parasztoktól pedig mindent elrequiráltak [elvettek]. Az ország szép s 30 év múlva jövedelmező lehet, bár becsületes erdő a Bosna és Drina közt sehol sincs. A kormányzatot csakis a granicsár tisztek vezethetik, más itt ki nem tartja, s ezek még leghumanusabbak. De mahommedánnak nem lesz itt maradása; lehetetlen a haremeket megkímélni; többszörös személyes tapasztalatból tudom, hogy fegyvereiket ott rejtik el; a lefegyverzés nélkül pedig lehetetlen a policia. A török vagy inkább a mahommedan, mert mindenben különben […] az egyenlőséget sem tartja ki, ki fog vándorolni.

Hogy vagytok, mit csináltok otthon? Küldjétek el a Budapesti s Havi szemlét és egy szerb vagy horvát grammatikát.

A vagyoni dolgokban a grófné kell, hogy segítsen, eleget megszolgáltuk; ha nem teszi, komoly baj lesz. Nekem itt semmi pénz se kell, télen át sem.

Mindenkit köszöntve maradok,

Guszti

Jelzet: OSZKK VIII/836 Nr. 143.

1367 Novi Pazar – település Szerbiában.

1368 Taslidza / Taslica – település (ma: Pljevlja, Montenegro)

181. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Dubosnicza,[1369] *1878. szeptember 26.*
Kedves Pólikám!

Tegnapelőtt írtam Papának. Azóta kaptam Voigt k[is]a[sszony][1370] levelét. Köszönöm. A laibli [mellény] és a bor még nincs itt, de mire kell, megjön, most még meleg van, csakhogy sokat esik. A kolozsváriakat, Plósz Palit,[1371] Peregrint,[1372] aki írhatna s megküldhetné adresszét [címét], Dr. Kovácsot, Szilágyit,[1373] Kőniget[1374] köszöntöm. Dolgom jó, csak Papa legyen erélyes a grófnővel. Terézt, Rosznert,[1375] Hoffmannt[1376] Szécsényben is köszöntöm. Károly dolgozik-e? Hampel,[1377] Herrmann,[1378] és Hoffmannék[1379] és Eötvös[1380] mit csinálnak? Trefort Ervin[1381] köszönt, panaszkodik, hogy otthonról nem kap levelet.

Küldhetnétek nekem már Bajadevos szivart, mert itt már nem kapunk. Olvassátok a N[eue) Fr[eie] Presset, 23-ka óta talán találtak benne rólam valamit.

1369 Dobošnica – település Bosznia-Hercegovinában.

1370 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1371 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

1372 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1373 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1374 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, 1874-től a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

1375 Roszner Ervin báró (1852–1928), az egyházjog egyetemi tanára.

1376 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1377 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre.

1378 Herman Ottó (1835–1914) természettudós, zoológus, 1875-től a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának őre.

1379 Hoffmannék – feltehetőleg Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1380 Eötvös Loránd báró (1848–1919) fizikus, egyetemi tanár.

1381 Trefort Ervin (1854–1878), Trefort Ágoston és Rosty Ilona fia, minisztériumi fogalmazó 1878. október 13-án hunyt el Zvornikban vérhasban, váratlan haláláról: *Pesti Napló* 1878. október 25.

Most nyugodtan lehettek. Két hétig csak masírozunk Sarajevóba.[1382] Onnan tovább, hova, nem tudom azt hiszem Focciba.[1383] A fölkelés le van itt verve, majd megújul. A fővezér, a tozliczai mufti 300.000 ftot szedett el a tuzlaiaktól és megszökött Novi Bazarba.[1384] A Mihály is köszönt, jól van, kitűnő, itt is n[a]g[ysága]os inas úr. Azt mondja, legközelebb ír, mert neki majd jobban hisztek, mint nekem.

Mihelyt megint szép idő és nyugalom van, ismét írok, addig is Isten áldjon.

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 8.

182. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Szécsény, 1878. november 18.

Kedves néném!

A rózsákért holnap fognak a kertészbojtárok az erdőre menni. Ma a káposztáshordót színig megtöltötték, úgyhogy már ezen a héten lehet küldeni. Mikor jön ki Guszti vagy Hoffman?[1385] Készen van-e Mihály már a lakással? Itt minden a „régi kerékvágásban” van, „egyik se” tudja, hogy mi fog történni stb. Mikor jön vissza Károly Párisból? Dr. Bach halad a civilizatióban, de pap, nem hajlandó ezt elismerni.

A „szécsényiek” üdvözölnek.

Szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 2.

1382 Szarajevó – város Bosznia-Hercegovinában.

1383 Foča – város Bosznia-Hercegovinában.

1384 Novi Pazar / Bazar – település Szerbiában.

1385 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

183. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1878. december 3.
Kedves lelkem, Póli!

Ne bosszankodjál, ne izgasd fel magadat, Kászonyi[1386] és Vezerle[1387] összeszűrték a levet, s megírták azt a három cikket, mely Téged annyira bánt, itt senki sem gondol velök, ha felelnék rájok, egy egész pletykatáborozást folytatnának, ezt már megizente nekem Vezerle, s pénzt akart kicsikarni, mire természetesen kidobtam Dunovicsot, ennek csak egy következése van, hogy most neki kell feküdnöm memoarjaimnak [emlékirataimnak], hogy minél elébb a 48-diki eseményeket beszélhessem el, párbajról szó sincs, ne félj, ne aggódjál.

Fejérváry[1388] kardjába botlott meg s nagyot esett s erősen megsértette magát, legalább még egy hétig fekve kell maradnia s miután senki sincs itt családjából, nagyon unja magát. Gari csak a hétvégével jő vissza Szécsényből, Károly meg lett bízva az Akadémiától, hogy Symondsot[1389] fordítsa, de a fordítás csak 1880-ban fog ki jönni. Guszti a delegatioval foglalkozik, Bubics[1390] hónap megyen Bécsbe, Véghné[1391] sopánkodik utánad, én jól vagyok, náthás ugyan e rossz időben, különben nincs bajom, tehát légy nyugodt.

Helénnek igen szíves tiszteletem.
Téged csókollak,
apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 33.

1386 Kászonyi Dániel (1813–1886) hírlapíró a *Függetlenség* című lapban több cikkben is megtámadta Pulszky Ferencet, többek között Lovassy Lászlóék ellen spionnak nevezte.

1387 Vezerle Gyula (1850–1935) hírlapíró, később helyettes államtitkár.

1388 Fejérváry Géza báró (1833–1914), katonatiszt, Pulszky Ferenc unokaöccse.

1389 John Addington Symonds (1840–1893) angol költő és kultúrtörténész. *A renaissance Olaszországban.* I. kötet. A kényurak kora. Ford. Pulszky Károly (Budapest, 1881); II. kötet. A tudományok föléledése. Ford. Pulszky Károly (Budapest, 1882); III. kötet. Szépművészetek. Ford. Wohl Janka (Budapest, 1886).

1390 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát.

1391 Végh János felesége, Bezerédj Angéla (1847–1937), Pulszky Polyxéna barátnője.

184. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Budapest, 1878. december 3.
Kedves húgom, Baby!

Sietek felelni leveledre, hogy ne aggódj hiába. A Honba a cikkek a Független Hírlapból lettek átvéve, valószínűleg az a gazember Kászonyi[1392] írta, ki megint itt csavarog, erre nem lehet felelni, különben is olyan ostobaságok voltak, mikre haragudni is kár. Itten különben jól vagyunk, mind nagyon elfoglalva, a szécsényi dolgok lassanként rendbe jönnek s végleg tisztába jövünk, ha a grófné az erdő eladással rendbe jön s segíthet rajtunk. Berlinben megint roppant nervosusak [idegesek], nagyon sekiroznak [zaklatnak], úgyhogy ez sok gondot ad nekem, de nem segíthetek rajta. A Symonds[1393] fordítását megkaptam az Akadémiától, mind nagyon várunk már, reménylem, 8-ikán itt is lész[e]sz, szobádban a képeket fölakasztottam s V[oigt] k[is]a[sszony][1394] annyira, amennyire rendbe hozta. Kérlek, tiszteld a grófnét részemről,
szerető bátyád,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 21.

1392 Kászonyi Dániel (1813–1886) hírlapíró. *A Hon* című lapban 1878. november 25-én, 26-án, 27-én, 28-án, 29-én jelentek meg lejárató cikkek Pulszky Ferencről.

1393 John Addington Symonds (1840–1893) angol költő és kultúrtörténész.

1394 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

185. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

1879 [más kézzel ráírva; helyesen: 1880. február]
Kedves babym!

1, Kérlek, öntesd ki számunkra az ambrasi gyűjteményben lévő Mátyás[1395] arcképet; fehér márványból van, kisebb az ismeretesnél, és közvetlenül mellette van kiállítva.

2, Vedd meg vagy küldesd a Museumnak posta utánvéttel az Österreichische Muzeumból mind a Corvin codexek után készített photographiákat.

3, Ha lehet, nézd meg a Corvinákat a Hofbibliothekben, ha van egyik miniatúrán Beatrix arcképe, eszközöld ki az engedélyt, hogy lephotographirozzák és bízd meg Wawrat,[1396] hogy elkészítse.

4, Ha lehet, kérd el kölcsön Kállaynétől[1397] a szép magyar hímzéseket, Radvánszky[1398] keddhez egy hétre be szeretné őket mutatni, azután tüstént visszaküldjük. Kállay[1399] eljárása a titkos levéltári dologban rossz vért csinált itt, ezt izeni Szilágyi.[1400] Gyere nemsokára haza, szükség van reád, ha a historikus bál létrejön, ami azonban nem valószínű. Hozd el magaddal Ida Liebent,[1401] ha már nagyon unatkozik, őt különben tiszteltetem,

szerető bátyád,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 22.

1395 Hunyadi I. Mátyás (1443–1490) magyar király. Pulszky Károly ezekben az években behatóan foglalkozott Mátyás király udvari művészetével, 1878. május 18-án Nagyváradon előadást tartott *Mátyás király és Aragóniai Beatrix* címmel. *Fővárosi Lapok* 1878. május 19.

1396 Carl Josef Wawra (1839–1905) bécsi antikvárius.

1397 Bethlen Vilma grófnő (1850–1940), Kállay Béni (1839–1903) politikus felesége. Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1880. februári ülésén Radvánszky Béla felolvasást tartott a régi magyar hímzésekről, s a saját és Kállayné Bethlen Vilma kölcsönkért gyűjteményét is bemutatta. *Fővárosi Lapok* 1880. február 26.

1398 Radvánszky Béla báró (1849–1906), művelődéstörténész, politikus.

1399 Kállay Béni (1839–1903) politikus, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztériumának osztályfőnöke.

1400 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1401 Ida Lieben (1852–1894). a bécsi zsidó nagypolgári Lieben család tagja, Pulszky Polyxéna barátnője.

186. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Herkulesfürdő[1402] *Szörénymegye, 1880. június 23.*
Kedves Pólikám!

Épen ma kaptam Hoffmantól[1403] levelet, amelyben jelenti, hogy minden rendén van. Csak rólad nem ír, remélem nincs bajod? Mondd meg neki, hogy köszöntöm, s kérem, írja meg, mi van a gyapjúátvétellel s nem rozsdás-e a búza.

Én itt jól vagyok. Alszom reggel nyolcig, fördök kilencig, megint ágyba fekszem s izzadok tízig, reggelizek s újságot olvasok tizenegyig, akkor leveleket írok s olvasok fél egyig, ebédelek pár vén rheumás generalissal, óbesterrel [ezredessel] és majorral kettőig, kávézok és idegen lapokat olvasok háromig, dolgozom fél hatig, sétálok vagy kint üldögélek hétig, megint dolgozom fél kilencig, vacsorálok s cigányt hallgatok három doktorral s egy törvényszéki elnökkel fél tizenegyig, olvasok fél tizenkettőig, lefekszem s alszom. Ez mind órára megy, egy napon úgy, mint a másikon, más emberi vagy asszonyi állattal nem szólok, az unalom a kúrának legfőbb feltétele.

Mielőtt Pestről eljöttem, volt nagy búcsúvacsora, Szilágyi[1404] borzasztó rosszkedvű volt, de azt mondta, mindenesetre meglátogat Szécsényben; Janka k[is]a[sszony] igen jókedvű,[1405] meghítt ünnepélyesen Tövisegyházára,[1406] Szilágyit nem; ebből azonban reám semmi sem következik, minthogy július 15-én mikor innen elmegyek, ott egy napig megállok.

Remélem, Te is szép csendesen unod magadat, ami hasznos. Ha Zichyné ott lesz, adjátok el Drahit[1407] neki. Nagymamának[1408] ne feledd el írni, ha nincs is mit, csak beírt papírost kapjon

1402 Herkulesfürdő – híres fürdőhely Szörény vármegyében (ma: Baile Herculane, Románia).

1403 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1404 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1405 Feltehetőleg Takácsy Janka, Takácsy Sándor földbirtokos, országgyűlési képviselő lánya.

1406 Tövisegyháza – falu Arad vármegyében (ma: Șimand, Románia).

1407 Drahi – puszta Nógrád vármegyében.

1408 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

Tőled. Fr[äu]l[ein] Voigtot[1409] küldd hideg vízbe. Magadra pedig vigyázz, ne veszekedj senkivel, bosszankodni kár s nem használ. Ha muszáj, Hoffman megteszi helyetted.

Szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 9.

187. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Herkulesfürdő[1410] *Szörénymegye, 1880. július 11.*

Kedves Pólikám!

Kaptam szíves leveledet az öreg asszonyéval[1411] együtt, Hoffmanntól[1412] is, Peregrintől[1413] is kaptam tudósítást és csak dicsérni tudlak szívességtekért. Hoffmannak is írtam, most te vagy sorban.

Remélem, már semmi bajod. Én itt maradok 19. vagy 20-ig, azután Tövisegyházra[1414] megyek, és csötörtökön, legkésőbb pénteken Szécsényben leszek, hol azután maradok. Szombaton 24-én Forgáchhoz[1415] megyek, ha akarod velem jöhetsz.

Itt most sokan vannak. Lábam javul, de a cura után legalább három hétig otthon kell csendesen lenni s nem használni hideg fürdőt, ami nem nagy baj. A napokban ismét írok Hoffmannak, köszöntöm, Tersztyánszkyt[1416] is, csókol bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 10.

1409 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1410 Herkulesfürdő – híres fürdőhely Szörény vármegyében (ma: Baile Herculane, Románia). Pulszky Ágost 1880. június végétől tartózkodott itt kúra céljából. *Fővárosi Lapok* 1880. június 24.

1411 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1412 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1413 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1414 Tövisegyháza – falu Arad vármegyében (ma: Șimand, Románia).

1415 Feltehetőleg Forgách Antal gróf (1819–1885), politikus, országgyűlési képviselő.

1416 Tersztyánszky István ügyvéd, a szécsényi takarékpénztár igazgatóhelyettese 1875-ben.

188. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, Akadémia, 1880. július 12.
Kedves Baby!

Kilencedikén kaptam meg soraidat, s bizony azóta nem írtam, mert „Dienst”-ben [szolgálatban] voltam, s amikor a kaszárnyából hazajöttem, lefeküdtem és másnap reggelig aludtam. Őszintén szólva, ma sem ültem volna a levélírásnak, ha holnap reggel nem masíroznánk már Örkénybe (ahonnan a levél akkor érkezne Szécsénybe, amikor már régen megint Pesten volnék), 10 napig, 23-áig maradunk ott. Urlaubot [szabadságot] semmiképp se lehet kapni, hanem majd ha augusztus végén Czeglédre masírozik a batteria [üteg] a manőverekhez, ha lehet kicsinálom, hogy vasúttal mehessek, s ez három napi nyereség, mert a batteria 4 napig lesz útban, s így ezalatt Abonyban ülhetek.

Papát ma kétszer láttam, minden délután a szigeten van. Károly tegnap Esztergomba ment, de holnapután visszajön. Hogy mikor megy ki, arról nem szólt. Szilágyi[1417] ma megjött és utánatok kérdezősködött. Pádinak[1418] a múlt[k]or levelet írtam, melyre mindjárt felelt, s azt írja, hogy nagyon boldog és elégedett. Téged és Voigt[1419] kisasszonyt üdvözöl. Kint van-e Gizi[1420] Szécsényben? Levelet tőlem a hónap vége előtt nem kaptok, ne is írjatok nekem. (Legfeljebb Hoffmant[1421] lepem meg egy pénzt kérő levéllel, de nem mondd meg neki, hogy az örömét el ne rontsd!) Tíz felé jár már az idő s én holnap 3-kor kelek fel. Üdvözlöm Voigt kisasszonyt és Zács urat, s a többit (Dr. Bachot is), maradok,

Garid

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 3.

1417 Feltehetőleg Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

1418 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia.

1419 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1420 Feltehetőleg Tóth Gizella (1851–1901), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta lánya, a Pulszky család barátja.

1421 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

189. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[H. n.], 1880. augusztus 24.[1422]
Édes kedves lelkem galambom!

Én este 31-dikén indulok Erdélybe, hajnalban találkozom Csúcsán[1423] Hampellel[1424] s megyek az ásatáshoz. Károly 1-sején s 2-dikán itt el van foglalva az iparegyleti orientalis kiállítással,[1425] e szerint nem mehet, – így tehát Te se fogsz oda mehetni, s ez jobb is, mert így is szeptemberben Fejérvárra készülsz s nem futná ki az idő kényelmesen.

Wahl még nincs itt, e szerint még nem beszélhettem vele Tóth Ákos iránt. Magam lévén, szorgalmatosan dolgozok, írok vezércikkeket, melyek, amint látszik, tetszenek.

Szerető apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 34.

190. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának és Anna Voigtnak

Zürich, Oberstrass 142.
1880. október 15.
Kedves Poly!

Gusztira címzett levelemből láthattad, hogy nincsen semmi bajom. A külváros, melyben lakom, „Oberstrass” igen csinos, a lakások kertek között vannak. A mi házunk alig van egypár száz lépésnyire a polytechnikumtól. A szobák elég csinosak, hanem voltaképpen kalickák. Az enyimnek hossza 5, szélessége 3 lépés, és oly alacsony, hogyha egy jót nyújtózom, beleütő-

1422 A levélpapír fejléce: Nemzeti Casino.

1423 Csucsa – a Sebes-Körös partján fekvő település Kolozs vármegyében (ma: Ciucea, Románia).

1424 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre. 1880, szeptember elején a Szilágy megyei Nagyfalu határában végeztek ásatásokat a kunhalmoknál, illetve Szilágysomlyónál, amit Pulszky Ferenc is felkeresett. *Fővárosi Lapok* 1880. szeptember 2.

1425 1880. szeptember 1-jén nyílt meg a *Keleti iparműkiállítás* az iparegyesület helyiségeiben, a Ferenciek bazárjában (Barátok tere). *Fővárosi Lapok* 1880. szeptember 1.

döm a plafondba. A tulajdonképpeni Zürich lenn van a Limmat partján, van egy utcája, melyre a zürichiek nagyon büszkék, a Bahnhofstrasse (az indóház a város közepén fekszik), de nekem nem imponál nagyon. Zwickkel[1426] már berendezkedtünk s minthogy ő nagyon jajgatott, be is fűtöttünk. Zürich nem nagyon drága, csak a ruha és cipő. Iszonyú olcsó a selyem, s így majd alkalom adtával „schmugglizhatok" [„csempészhetek"] a számodra. Lemegyünk most a tóra csónakázni, befejezem hát soraimat.

Szerető öcséd,

Gari

Kéri, hogy küldje el neki a tintatartót és a szürke téli öltönyét, amit talán esős időben is hordhat. A törölközőkből is küldjön egy párat. Cipőt nem érdemes itt csináltatni, mert egy pár 24-26 frankba kerül. Kéri, hogy rendeljen egy pár cipőt neki a Schwabtól (a Haris bazárban) és említse meg Gusztinak is. Nagymamának már írt.

Für fr[äu]l[ein] Voigt:[1427]

Seien sie so freundlich, mir meinen Dintenfass zu schicken und meinen grauen Winteranzug, den ich bei regnerischer Witterung vielleicht tragen kann. Und da man hier einen Sacktücher giebt und behauptet, es seien Handtücher, so bitte ich auch ein Paar solche zu schicken.

Schuhe ist hier nicht der Mühe Werth machen zu lassen, da ein paar 24-26 franks kostet. Ich bitte darum bei Schwab (im Haris bazar) ein Paar zubestellen (da ich hier nur eins habe) und Guszti es zu erwähnen. An Groszmama habe ich geschrieben.

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 4.

1426 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét, neves hídépítő mérnök lett.

1427 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

191. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[Zürich], Oberstrass 142.
1880. november 16.
Kedves Póly!

Nov[ember] 1-én feladott levelezőlapomat reménylem, megkaptátok. Mai levelem csupa kérésből áll:

1. Légy oly szíves papa könyvét megküldeni.
2. Ha kinevezésem megjön, az „Armee Verordungsblatt”[1428] illető számát.
3. Voigt kisasszony[1429] legyen olyan jó, könyveim közül kikeresni (ha nincsenek elpasszolva, mert akkor nem érdemes) a „Graphisches Einmaleins” von Herman című füzetet.[1430]

A múlt héten Kinkelnél[1431] voltam. Igen szívesen fogadott és a magyar politikai viszonyok iránt nagyon érdeklődött. Nagymama küldött Moleschottól[1432] ajánló levelet Kenngotthoz[1433] a polytechnikum igazgatójához, és Gustav Vogthoz,[1434] Karl Vogt[1435] testvéréhez. De ezeknél még nem voltam, mert még nem jött meg a fekete ruhám. Kérem Voigt kisasszonyt, hogy a csizmákat se felejtse el. Zwick[1436] üdvözöl.

Maradok szerető öcséd,
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 5.

1428 *Kaiserlich-königliches Armee-Verordnungsblatt* – a Császári és királyi hadsereg Bécsben megjelenő hivatalos közlönye.

1429 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1430 Gustav Herrmann: *Das graphische Einmaleins oder die Rechentafel, ein Ersatz für den Rechenschieber* (Brandenburg, 1875).

1431 Gottfried Kinkel (1844–1891) német klasszika-filológus, a zürichi Polytechnikum tanára.

1432 Jacob Moleschott (1822–1893) holland orvos, Zürichben az élettan professzora.

1433 Gustav Adolf Kenngott (1818–1897) természettudós, az ásványtan professzora, 1875 és 1881 között a zürichi Polytechnikum igazgatója.

1434 Gustav Vogt (1829–1901) német jogász, 1870-től Zürichben az államjog professzora, 1878 és 1886 között a *Neue Zürcher Zeitung* főszerkesztője.

1435 Karl Vogt (1817–1895) Svájcba emigrált német materialista természettudós, Genfben 1852-től professzor.

1436 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

192. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[Zürich], Oberstrass 142.
1880. december 4.
Kedves Poly!

Egyszerre válaszolok leveledre és Voigt kisasszonyéra.[1437] Akarjátok tudni időm beosztását? Bíz ez igen egyszerű: 8-tól 12-ig előadás, 2-től 6-ig szintén felváltva rajz és előadás. Így csak a vasárnap marad szabadon, mikor is a délelőtt alvással, fürdéssel és vívással telik el. Így hát még nem sokat láttam a Schweizból, csak az Ütlibergre és Rapperswylbe[1438] rándultunk ki.

Utóbbi helyen ismét találkoztam Kinkellel,[1439] ki azonban mindeddig nem hitt meg. A polytechnikumon nincs semmi baj. Voigt kisasszony említette levelében Asbóthot[1440] (aki itten assistens a polytechnikumon.) Egyszer találkoztam vele a magyar egylet gyűlésén, de nem ismertem rá s úgy nem is beszéltem vele. Nagyon unalmasnak látszik, de Zsivora bácsi[1441] kedvéért majd felkeresem egyszer. Nagymamának már írtam többször.

S azon töröm a fejemet, hogy húsvétkor elmegyek Flórenzbe,[1442] ha megfizeti az utazást. Reménylem, hogy ha jókedvében lesz egyszer, majd „megreszkírozza" az összeget. A pénzt megkaptam. Ha talán nem elég kényelmes nektek az eddigi mód, úgy egyszerűen postautalványnyal is küldhetitek. Az utalvány forintra szól és a határon átszámítják francra. A napokban írok Gusztinak. Zwick üdvözöl,[1443]

Maradok szerető öcséd,
Gari

U. i. Visszajöttek-e Párisból a bizonyítványaim?

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 6.

1437 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1438 Uetliberg (869 m) a zürichiek kedvelt kirándulóhelye, Rapperswil a Zürichi-tó keleti partján fekvő város.

1439 Gottfried Kinkel (1844–1891) német klasszika-filológus, a zürichi Polytechnikum tanára.

1440 Asbóth Emil (1854–1935) gépészmérnök, ekkor Zürichben tanársegéd volt.

1441 Zsivora György (1804–1883) jogász, a Kúria tanácselnöke, a Pulszky család barátja és az emigráció alatt jogi képviselője.

1442 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1443 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

193. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[Zürich], Oberstrass 142.
1880. december 31.
Kedves Poly!

Leveledet, és Guszti levelét is megkaptam. Köszönöm Gusztinak a karácsonyi ajándékot. Zwick[1444] is ma fog neked írni. A francia órákat a jövő héten megkezdjük. Reclust is megkaptam. Most egy egész csomó kérésem következik: „Miután e hónap közepén kinevezésem megjelent, kérem az „Armee-Verordungsblattot."[1445] A 3-ik ezredhez osztottak be. Nem tudom azonban a teljes nevét. Miután pedig „Meldungokat" [jelentéseket] kell írnom, legyetek oly szívesek, ha Gusztinak megvan az „Armee Kalender"je, ott meg nézni az ezred teljes nevét, ha neki nincs meg, akkor Eggenbergéknél[1446] megtudhatjátok, azonkívül, hogy Komáromban van-e az ezred állomása? Eggenbergéknél azt is megnézhetitek az „Adressenbuch"-ban [címjegyzékben], hogy hol van az „Ergänzungsbezirks Commando" [hadkiegészítő parancsnokság] Budán? Ezt a kettőt kérném minél előbb, mert a jelentéseket meg kell írnom.

[Beszúrt sor más kézzel]: Alles dies hat Hofmann[1447] noch gestern an Gari abzusenden mir versprochen.

2. Ha Voigt kisasszonynak[1448] egyszer ideje, lesz, legyen oly jó és szedje össze a papának jövő akadémiai értekezések közül a mathematikáról szólókat (a sárga borítékúak között vannak).

Könyveim között is van egész csomó összekötve. Utóbbiak közül a König, Szily, Hunyadi, és Réthy[1449] által írottakat kérném, valamint a Műegyetemi lapokat is elküldeni. A könyvekért nagy

1444 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

1445 *Kaiserlich-königliches Armee-Verordnungsblatt* – a Császári és királyi hadsereg Bécsben megjelenő hivatalos közlönye.

1446 Eggenberger könyvkereskedés Pesten.

1447 Hoffmann Alfréd (1835–1905) az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

1448 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1449 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára. Szily Kálmán (1838–1924) fizikus, természettudós. Hunyadi Jenő (1838–1889) matematikus, műegyetemi tanár. Réthy Mór (1848–1925) matematikus–fizikus, műegyetemi professzor. Hunyadi, Kőnig és Szily indították meg 1875-ben a *Műegyetemi Lapok*at.

vámot kell fizetni, azért jó lesz ezeket a csizmával együtt megküldeni, és a küldeményre rá nem írni, hogy könyveket is tartalmaz.

Ha majd a szabó megküldi az egyenruhát a múzeumba, jó lesz megnézni, hogy 3-as számú gombok vannak-e rajta. Nincs semmi bajom. Zwick üdvözletét küldi.

Maradok szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 7.

194. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich Fluntern, 1881. február 27.

Kedves Poly!

Ma kaptam meg leveledet, s a mellékelt kinevezést. Sietek soraidra válaszolni. E hónapban csak egyszer írtam Voigt kisasszonynak,[1450] mert absolute semmi sem fordult elő. Leveledből úgy látom, hogy az öregasszony[1451] említette szándékomat, a tavaszra Firenzébe menni. A dolog így áll. A húsvéti szünidők március 21-edikétől április 20-áig tartanak. Ez idő alatt semmi dolgom sem lesz a polytechnikumon, mert akkorra mindent elvégezek. Így hát említettem egyik levelemben az öregasszonynak, hogy az időre Firenzébe mehetnék. Annál inkább tehetném, mert azáltal, hogy Olaszországban 4 hetet töltenék 130 francnyit megtakarítanék itt, mert ez idő alatt nem kellene ebédet vacsorát és francia órákat, meg a „Geometria der Lage”-ból [ábrázoló geometria] órákat fizetnem. Így hát az eddig megtakarított 40 frankkal együtt körülbelöl 160 állana rendelkezésemre, miből az odautazás költségét fedezhetném. Az öregasszonynak csak a visszautazást kellene fizetni. Ha azonban egyáltalán nem akarja, úgy természetesen abbamarad a dolog. Légy oly szíves, írd meg nekem, hogy írjak-e efelől az öregasszonynak, vagy pedig az egész dolgot abbahagyjam?

1450 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1451 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

Különben nincs semmi mondanivalóm. Zwick[1452] kér Gusztitól egy példányt a Forster-féle[1453] könyvből. Megjelent-e papa Martinovics-a a Budapesti Szemlében?[1454] Nem kaphatnám-e meg?

Szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 8.

195. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Plattenstrasse 31.

1881. június 3.

Kedves néném!

Két hét előtt érkezett soraidra csak most válaszolok. Igaz ugyan, hogy bizony ez nem járja, de hát ez egyszer megesett, s most már késő jóvá tenni. Legföljebb avval mentegethetném magamat, hogy nem volt különös tudatni valóm. Holnap elmegyek Luzernbe, megnézném a Vierwaldstätteni tó környékét s hétfőn visszajövök, legalább az idén is látok egy darabka Schweizot. Az előadások augusztus elejéig tartanak. Meglehet, hogy az iskolaév végével a polytechnikum részéről valamelyik Gletscherre elmegyünk.

A nyári hónapokban az előleges diplomavizsgálatra fogok tanulni, s Zürichből ki se mozdulok. A „Pesti Hírlap” már egy hét óta nem jár Zwicknek,[1455] úgy hát nem tudtam, hogy Károly átvette a szerkesztést. Eszerint az „Ellenőrt” ott hagyta. Keszler[1456] is? Anna kisasszony[1457] leveléből

1452 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

1453 Florance Forster-Arnold: *Deák Ferencz. Életrajz*. Angolból fordította Pulszky Ágost (Budapest, 1881).

1454 Pulszky Ferenc: Martinovics és társai. *Budapesti Szemle* 9. (1881) 258–283. és 345–367.

1455 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

1456 Keszler József (1846–1927) újságíró, színikritikus, az Országos Tanítóképző Intézetben a francia nyelv és irodalom tanára.

1457 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

úgy látom, hogy Károly már nem szándékozik Albániába menni a nyárra. Meddig maradsz majd Velenczében? Nagymamának vagy 3 három hét előtt írtam, azóta még nem kaptam levelet tőle. A pénzt megkaptam, köszönöm.

Voigt kisasszonyt kérem legyen oly szíves a Forster „Deák”-ot[1458] megküldeni. Zwick alázatos tiszteletét küldi.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 9.

196. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. június 25.

Édes Angyalom!

Nagyon örülök, hogy jól érzed magad s nem szenvedsz többé. Leigh Smithékat[1459] igen jól ismerem, kedves barátaink voltak, az egyik testvér Algírban ment férjhez egy francia orvoshoz, egy másik egy angol tábornokhoz, atyjok nagy különc volt s Angolországban köztársasági. Brownet[1460] már 1833 óta ismerem, már akkor dolgozott a Marcianába, ő adott ki sokat a velencei követjelentésekből, köszöntöm mind a kettőt igen szívesen, úgy Perczéket[1461] is és Aunt Susant,[1462] kinek szívessége irántad valóban megható.

1458 Florance Forster-Arnold: *Deák Ferencz. Életrajz*. Angolból fordította Pulszky Ágost (Budapest, 1881).

1459 Leigh Smithék – a Pulszkyakkal a londoni emigráció alatt összebarátkozó angol család: a politikus Benjamin Leigh Smithnek (1783–1860) és élettársának, Anne Longdennek két fia és három lánya született: Barbara (1827–1891), aki 1877-ben a francia orvossal, Eugene Bodichonnal házasodott össze, s a teleket többnyire Algírban töltötték. Isabella Leigh Smith (1830–1873) John Ludlow tábornokhoz ment feleségül. Pulszky Polyxénát a legfiatalabb lány, Anna Leigh Smith (1831–?) vette pártfogásba.

1460 Rawdon Brown (1806–1883) Velencében élő brit történész, az angol–velencei diplomáciai kapcsolatok kutatója. Említett műve: *Calendar of State Papers in the Archives of Venice*. Vol. 1–6. (London, 1864–1886).

1461 Pertzék – Georg Heinrich Pertz (1795–1876) német történész és családja, felesége Leonora Horner.

1462 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

Gusztit[1463] egyhangúlag megválasztották! Szilágyi[1464] ellen Csepregi[1465] és Mudrony[1466] léptek fel s csak egy szavazattal győzött úgy, hogy az abszolút többséget megnyerte, s nem lett szükséges egy új választás, pedig Barna, mint kormánypárti le jött késő este Svábhegyről, hogy Csepregire szavazzon, de a portás, ki Szilágyira voksolt, addig discurálgatott vele a kapu alatt, hogy nagy bosszúságára elkésett, s nem jutott a szavazásra.

Guszti Hoffmannal[1467] Bécsben vannak, hogy a kőszénügyet bevégezzék, legjobb reményben vannak. Károly[1468] szerkeszti a Hírlapot, de az Értesítőt míg mindig nem készítette el, mi engem elkedvetlenít.

Zsombolyán[1469] a németek nagy lelkesedéssel fogadtak, meg az oláhok is, kiknek azon kerületben igen jeles papjok van, magyar érzelmű. De a horvátokat, a rácokat csak pénzzel lehetett volna lekenyerezni, ugyan azért lemondtam a jeleltségről. Ezért a németek haragszanak ugyan, de nem tehetek róla, Lipthay,[1470] ki kezdetben nagyon kívánta fellépéseimet, nem akart lemenni, Szilágyi is máshová ígérkezett, Csekonics[1471] kész volt a kormánypárt érdekében költeni, okosabbnak találtak kimászni innét, hova Szilágyi és Guszti és Lipthay beugrasztottak.

1463 Pulszky Ágostot ekkor a szécsényi kerületben választották meg országgyűlési képviselőnek.

1464 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára. A Függetlenség Párt VIII. kerületi képviselőjévé választották ekkor.

1465 Csepreghy János (1844–?) asztalos, képviselőjelölt a VIII. kerületben.

1466 Mudrony Soma (1841–1897) jogász, parlamenti képviselő, képviselőjelölt a VIII. kerületben.

1467 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1468 Pulszky Károly ekkor az *Archeologiai Értesítő*t szerkesztette, valamint a *Pesti Hírlap*ot, amelynek 1881 májusától lett a munkatársa.

1469 Zsombolya – település Temes vármegyében (ma: Jimbolia, Románia). Pulszky Ferenc indult volna a választásokon Zsombolyán, de veszített Hieronymi Károly ellen. *Fővárosi Lapok* 1881. június 29.

1470 Lipthay Béla báró (1827–1899), országgyűlési képviselő, mecénás.

1471 Csekonics Endre gróf (1846–1929), a zsombolyai uradalom tulajdonosa.

Hermann Otto[1472] megbukott Szarvason, nem tudom miként áll Szegeden, sajnálnám, ha ott is megbuknék. Széll[1473] megbukott Helffy[1474] ellen; Thaly[1475] Kemény Gábor[1476] ellen, Trefortot[1477] megválasztották Zala Egerszegen, egészben véve a pártarányok alig változtak, barátink s ismerősink közül alig marad el egy-kettő, a többek mind ott lesznek megint. Bubics[1478] igen szívesen köszöntet, itt volt s kerületébe ment, hol biztosan megválasztják.

Nem tudom még, mikor megyek a szigetre lakni, Voigt kisasszony[1479] még itt van.

Ezerszer csókol,

atyád

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 35.

197. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Só utca 7. sz.

1881. július 15.

Kedves Pólikám!

Leveledet Aunt Susanéval[1480] együtt vettem, alkalmasint még ma felelek Aunt Susannak is. Hoffmannal[1481] együtt hol Szécsényben, hol Pesten, hol Bécsben ténfergünk, dolgunk rendbe fog jönni, de sokáig húzódik, még vagy két hétig eltart. Ez a szaladgálás, ég és föld közt lóbálódzás

1472 Herman Ottó (1835–1914) zoológus, a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának őre, az 1881-es választáson a Függetlenségi Párt képviselőjeként Szarvason veszített, de Szegeden nyert.

1473 Széll Kálmán (1843–1915) politikus, képviselő, a Függetlenségi Párt képviselőjelöltje.

1474 Helffy Ignác (1830–1897) országgyűlési képviselő, újságíró.

1475 Thaly Kálmán (1839–1909) író, országgyűlési képviselő, a IX. kerületben elvesztette a választást.

1476 Kemény Gábor (1830–1888) földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1878 és 1882 között.

1477 Trefort Ágoston (1817–1888) művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1478 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost. A nagybaromi kerületben választották meg országgyűlési képviselőnek, *Fővárosi Lapok* 1880. június 29.

1479 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1480 Susan Horner (1816–1900) skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

1481 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

ebben a nagy melegben szörnyű kedvrontó, de ez nem nagy baj, nagyobb, hogy az ember ellustul, és időközben egyébhez nem foghat. Különben jól vagyunk, Papa is, Károly is.

Te csak menj Tyrolba, ha pénz kell, küldök. Az öreg asszony[1482] írt, nincs baja, szeptemberre vár, október végéig akar megtartani, csak állj rá, ha kérdi, úgyis előbb jövünk el érted. Gari is írt, jól van, pénzt kért; kapott.

Én már nem jutok Mehádiára,[1483] nincs is semmi bajom. De ehelyett új lakást fogadtam a Neuhoffer-házban a Múzeum utcában, nagyon szép, jó és nagy. Plósz Sanyi[1484] ki van nevezve, Roszner[1485] dolgát most ütöm nyélbe, Pali[1486] két hétre várja a felesége lebetegedését. Szilágyi,[1487] Apponyi[1488] babérjaikon nyugszanak.

Téged mindenki köszöntet, többek közt idősb Zichy Sarolta[1489] (a Pál leánya), Trefort Ágnes[1490] akik mindazt képzelik, hogy mi mindennap írunk egymásnak.

Ha írsz csak ide, én kóbor életem mellett egy héttel elébb-utóbb így legjobban megkapom. Mulass, köszönts mindenkit, szerető bátyád,

Pulszky Ágost

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 11.

1482 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1483 Mehádia – település Krassó-Szörény vármegyében Herkulesfürdő mellett, ahol Pulszky Ágost többször kúrálta magát (ma: Mehadia, Románia).

1484 Plósz Sándor (1846–1925) jogász, bíró, 1872-től a kolozsvári, 1881-től a pesti egyetem tanára.

1485 Feltehetőleg Roszner Ervin (1852–1928) báró, az egyházjog egyetemi tanára.

1486 Feltehetőleg Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

1487 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1488 Apponyi Albert gróf (1846–1933), országgyűlési képviselő.

1489 Zichy Sarolta grófnő (1855–1924), a Magyar Gazdaasszonyok Egyesülete elnöke.

1490 Trefort Ágnes (1847–1899), Trefort Ágoston és Rosty Ilona lánya.

198. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

Budapest, 1881. július 16.
Édes Angyalom!

Vettem két leveledet, Erődy[1491] is nálam volt, tudom tehát hogy egészséged helyre állt s jó szinte jókedvedbe vagy, aminek rendkívül örülök, mert betegséged igen nagyon bántott, csak hogy nem mutattam Neked. Hogy meg légy elégedve írhatom, hogy szorgalmasan dolgozom a vígjátékon, két felvonás már elkészült, félek azonban, hogy nem fogják előadásra elfogadni, mert sok benne a politika, kifigurázom mind a három pártot arisztophanesi gúnnyal. Egyébiránt örömem telik benne, itt senki sem gyanítja, csak Károlynak és Vízvárynak[1492] olvastam fel. Egyébiránt csak a harmadik felvonás fogja eldönteni, vajon jó lesz-e a darab, most kezdek ehhez, ha ez sikerül, akkor tudom, hogy a negyedik s ötödikben nem lesz hiba.

Károly szokása szerint most mással nem gondol, mint a Hírlappal, s elhanyagolja az Értesítőt, még most sem jött ki, pedig már júliusban vagyunk.

Isten Veled,
szerető atyád, Pulszky Ferenc

Guszti Szécsényben van, nagy tervét még mindig nem tudta keresztülvinni, legjobb reményben van ugyan, de ez itt tartóztatja s nem megy Mehádiába,[1493] ami okosabb volna.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 36.

1491 Erődy Harrach Béla (1846–1936) nyelvész, tanár.

1492 Vízvári Gyula (1841–1908) színész, a Nemzeti Színház tagja.

1493 Mehádia – település Krassó-Szörény vármegyében Herkulesfürdő mellett, ahol Pulszky Ágost többször kúrálta magát (ma: Mehadia, Románia).

199. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Budapest. V. Nádor utca 7.[1494]
[H. n., d. n., 1881.]
Kedves Baby!

Itt küldök neked 83 frankot, Papa csak három cikket írt, a tiéd, mint láttad, nagyon jó volt, csak írj még. Azt a bronzfejet, légy szíves nekem elküldetni megnézésre, a portot természetesen én fizetem és ha nem tartjuk meg vagy én vagy Ráth,[1495] tüstént visszaküldöm. Szilágyi[1496] meg fogja venni az Ongania-féle[1497] dolgokat. Dolgom sok, állásom a Pesti Hírlapnál nem kellemes, de azt hiszem, negyed év alatt teljesen úr leszek. Mikszáth[1498] kitűnő erő, Szemere[1499] lusta – de ezek a legjobbak. Hampel[1500] bolond, goromba levelet írt, hogy összevesszen velem, de mint hogy nem feleltem, megbánta, s megint rendben vagyunk. Papa jókedvű, a vígjátékot írja, holnap felolvassa nekem az első felvonást.

Írj cikket és a honoráriumot mindég elküldöm. Ha pénz kell neked, augusztus elején én is küldhetek valamit. Úgy hiszem, Aunt Susantól[1501] jött egy spanyol kép photographiája, szépnek látszik, még nem volt időm vele foglalkozni, hogy kitől van, úgy látszik, korábbi Murillonál.[1502]
Isten áldjon, tiszteltetem őrzőidet.
Szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 25.

1494 A levélpapír fejléce: A „Pesti Hírlap” szerkesztősége.

1495 Ráth György (1828–1905) jogász, gyűjtő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója.

1496 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója. Pulszky Polyxéna Szilágyi Sándornak írt levelében kérte, hogy az Egyetemi Könyvtár vegyen meg két fontos Ongania-kiadványt, amelyeket félre is rakatott. Pulszky Polyxéna Szilágyi Sándornak, Velence, 1881. június 27. OSZKK Fond IX/493. Nr. 4.

1497 Ferdinando Ongania (1842–1911) velencei könyvkiadó és -kereskedő.

1498 Mikszáth Kálmán (1847–1910) író, újságíró.

1499 Szemere Attila (1859–1905), Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó, a *Pesti Hírlap* munkatársa.

1500 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre.

1501 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

1502 Bartolomé Esteban Murillo (1618–1682) spanyol festő.

200. *Pulszky Garibaldi és Zwick Adolf Pulszky Polyxénának*

Zürich, Fluntern, Plattenstrasse 31.
1881. július 28.
Kedves néném!

Igaz, jó ideje már, hogy nem írtam, s ez nem járja, de hát a mikor az ember egész nap 36 foknyi melegben az iskolában ül és rajzol, annyira ellustul, hogy ha estére hazakerül, nem tud bölcsebbet, mint lehetőleg korán lefeküdni a félfülire és aludni, a míg a nap a hasára nem süt. (Ne véld azonban, hogy későn kelek, mert már 7-kor besüt a nap az ablakon.) Így hát megesett, hogy nem írtam. Midőn pedig egy szép napon levelet kaptam tőled, nekiültem, hogy neked írjak, de hát hová? Említetted ugyan leveledben, hogy a hotel Progressoban lakol, még pedig Pieve di Cadore-ben,[1503] de hát melyik országban? Mert hát geographiai tudományomból erre már nem tellett. Sokáig törtem az eszemet, végtére is geológiai tudományom vezetett a nyomra. Soraidból kisütöttem, hogy a dolomitok közé mész, már pedig az csak a hegyek között található, Velencéhez pedig a tyrolisiak esnek legközelebb. Így hát Tyrolban ülsz valahol. Neki feküdtem Zwickkel[1504] a kárba veszett Baedeckeremnek [útikönyvemnek] (a füstbe ment flórenzi utazás számára vettem) s végre kisütöttem mindent, amit Pieve di Cadore-ről tudni illik.

Az iskolaév vége fele jár, s aki szerét teheti, szökik Zürichből, Zwick is megy maholnap s csak én maradok itt egyedül, mint valami „Solospatz” [magányos veréb], orromat a könyvekbe dugom és készülök a vizsgálatra. „Minthogy azonban ezt az izzasztó kurát csak a jövő hét végivel kelletik megkezdeni”, addig is körülnézek kissé a szomszédságban. Egy mennykő nagy hegymászó bottal felfegyverkezem, fejembe egy 50 rappás (30 cm) tourista kalapot nyomok, s így felkészülve felmászok a Grimselre, s onnan Andermattba visz az utam, a „Rhone Gletscherre”.[1505]

A Pesti Hírlapban megjelent tárcáid igen díszesek voltak, az első igen mulatságos volt s a vége igen ékes. De most sietek bevégezni soraimat, sok a dolgom még ma este, holnap vizsgám lesz még, s onnan szaladok a vasútra. Üdvözöl szerető öcséd,
Gari

1503 Pieve di Cadore – kis olasz város Veneto tartományban, a Hotel Progresso a főtéren lévő szálloda.

1504 Zwick Adolf (1860–1942) Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét, neves hídépítő mérnök lett.

1505 Pulszky Garibaldi a Berni–Alpokban kirándult: Grimsel-hágó (2164 m), Andermatt 1437 m magasan fekvő település, a Rhone gleccser a Gletsch falu feletti egyik legrégebbi alpesi gleccser.

Aunt Susant[1506] és a többieket üdvözlöm. Ha elkerülsz Flórenczbe, puhítsd meg, kérlek, egy kissé az öregasszonyt,[1507] hogy nézzem hát meg már egyszer életnagyságban, Firenzében.
Gari

[a levél folytatása]

(Avis au lecteur) [értesítés az olvasónak] Ne terheltessék egy oldallal át fordítani és nagytekintetű Zwick Adolf úrnak alázatos sorait megtekinteni!

Cselfalvay Zsuzsánnának[1508] üdv és tisztesség adassék! Szeretnék többet is, szebbet is mondani – de bárhogyan erőlködöm, nem tudok lelkem fenekéről olyan gyöngyöt felhozni, mit méltónak találnék elküldeni Cselfalvay Zsuzsánnának… Tehát hallgatok… (Kétségkívül sokat jelentő hallgatás! (Én).
Z. A.

A Pesti Hírlap figyelmes olvasója, politikai és nemzetiségi agitátor, nyugalmazott zürichi levelezője a Pesti Hírlapnak, volt és leendő titkára. (Cs. Zs.)-nak , és sok minden egyéb, de az már nem sokat számít.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 10.

1506 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.
1507 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.
1508 Cselfalvay Zsuzsanna Pulszky Polyxéna írói álneve.

201. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Só utca 7. sz.
1881. július 28.
Kedves Pólikám!

Olvastam leveledet Papához, Peregrinihez[1509] és Plósz Palihoz[1510] s velök való megbeszélés után következőkben állapodtunk meg, amikbe remélem, mint jó gyerek a keserű orvosságba, bele fogsz kész köteles örömmel nyugodni, mert mivelhogy másképp nem lehet.

1, Ne haragudj békétlenkedj, hanem mulass és gyógyulj. Nekünk egészséges baby kell.

2, Ami pénz kell, kérj tőlem, kapsz.

3, Papa aligha mén Velencébe, te pedig semmi esetre. Congressus hecc nem gyógyít.

4, Én magam megyek érted s viszlek Florenczbe.[1511]

5, Az öreg asszonyt[1512] kiengeszteltem, csak szeptember 12-ike körül vár.

6, Addig maradj szépen Hornerékkel[1513] Cadorében s szíjj jó hegyi levegőt. Königet[1514] is megzaklathatod; Schluderbachban[1515] képzeleg.

7, Ez nem az én véleményem, hanem Papa akarata s Pali nézete. Én 15-én éppen úgy jöhetnék, mint szeptemberben, de úgy okosabb.

8, Florenczbe úgyis múlhatlanul kell mennem az öregasszony dolgai miatt.

Ennyi reád nézve. Kérlek légy komolyan okos, okosabb, mint én voltam két év előtt.

A gsöft [Geschäft: üzlet] még nincs meg, s Hoffmannal[1516] együtt folyvást itt káromkodunk. De meg lesz.

1509 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1510 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

1511 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1512 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1513 Hornerék – skót család, akikkel Londonban barátkoztak össze a Pulszkyak az emigráció idején. Valószínűleg Susan és Joanna Horner volt Cadorében.

1514 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, 1874-től a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

1515 Schluderbach – üdülőhely Dél-Tirolban (ma: Carbonin, Olaszország).

1516 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

Károly már nem szerkesztő, de munkatárs, és majd nagyobb s jövedelmezőbb laphoz mén. Jókedvű, dolgos, Papa is, én is, Hoffman is, Peregriny is, Plósz Pali is. Látod csupa derék ember. *Köszöntsd Susant*[1517] *etc. Felelj, ha jó lyány vagy, szerető bátyádnak,*
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 12.

202. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. július 29.
Édes lelkem!

Elolvastam leveledet, a Júliáét,[1518] Aunt Susanét,[1519] átgondoltam az egész ügyet, tanácskoztam Plósszal[1520] és Gusztival, de más eredményre nem tudtunk jutni, mint hogy kúrádnak jó eredményét nem kockáztathatjuk azáltal, hogy már most Florenczbe[1521] mennél. Guszti elkísérne szívesen, volna ideje reá, de nem engedhetjük egészséged miatt. Látszik, hogy időről időre még mindig érzesz némi fájdalmat, hogy tehát tökéletesen nem épültél még fel. Fő dolog, hogy minél tovább a hegyvidéken maradj a jó levegőben, a fürdők folytatása sem szükséges, Velencében, csak nyugalom s jó levegő. Később majd elmegyen érted Guszti s elkísér Florenczbe, de legközelebb nem szabad neked oda menni.

Én szorgalmas voltam s elvégeztem a vígjátékot, úgy hiszem tetszeni fog, most írom le, senki sem tud róla csak Károly és Vízváry.[1522]

1517 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.
1518 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője.
1519 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.
1520 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.
1521 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.
1522 Vízvári Gyula (1841–1908) színész, a Nemzeti Színház tagja. Pulszky Ferenc ekkor írta *Felsülések* című színdarabját.

Károly elhagyta Légrádyt,[1523] a te tárcacikked most jött a Hírlapba, ha írsz, bele hozhatom a Naplóba is.

Csókol szerető atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 37.

203. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. augusztus 2.

Édes Angyalom!

Vettem kedves leveledet, melyet akkor írtál, midőn a mi leveleinket még meg nem kaptad. Egyhangúan azt kívánjuk, ne menj augusztus legvége előtt Florenczbe,[1524] maradj Te Perczékkel[1525] Toblachba,[1526] onnét aug[usztus] végével elkísér Guszti Florenczbe. Molnár azt beszéli, hogy igen jó színben vagy, de azért még sem kockáztathatjuk egészségedet, mert leveledből is látom, hogy lábaidra még mindig gyenge vagy. Károly talán még is elkészül e héten az Értesítővel. Vígjátékom már Vízváry[1527] kezében van, úgy hiszem sikerült. A kérdés csak az, meg nem ijed-e tőle Podmaniczky,[1528] mert mind a pártokat erősen ostorozom.

A cselekvény egyszerű, de érdekfeszítő, majd meglássuk mi lesz belőle.

Csókol szerető atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 38.

1523 Légrády Károly (1834–1903) újságíró, lapkiadó, az 1878-tól meginduló *Pesti Hírlap főszerkesztője.*

1524 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1525 Pertzék – Georg Heinrich Pertz (1795–1876) német történész és családja, felesége Leonora Horner (1818–1908).

1526 Toblach – település Dél-Tirolban (ma: Dobbiaco, Olaszország).

1527 Vízvári Gyula (1841–1908) színész, a Nemzeti Színház tagja.

1528 Podmaniczky Frigyes báró (1824–1907), jogász, politikus, író, 1875-től a Nemzeti Színház intendánsa.

204. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Szécsény, 1881. augusztus 20.
Kedves Pólikám!

Levelednek igen megörültem, mert látom, hogy nagyobb bajod nincsen. Csak légy szép türelemmel, Florenczben[1529] úgyis szükséged lesz reá.

Én másfél hete itt ülök csendesen, s bár csak apróbb dolgom volt, tűrhetően kipihentem magam. Itt maradok még szerdáig, azután következik egy heti munka és szaladozás, azzal az üzlet dolgában készen leszek, azután szeptember és kezdődnek az egyetemi vizsgák.

Érted szeptember 8-án délután indulok, 9-én Toblachban[1530] leszek, 10-én indulunk Cortinából, 12-én vagy 13-án, ha az egyfolytában utazás neked sok lenne, Florenczben leszünk, ott maradok 14-én, de erről, hogy tovább nem maradok, az öreg asszonynak[1531] ne írj, s így 16-án ismét Pesten leszek, előadásaimat kezdendő.

A pestiekről semmit sem tudok, bajuk nincsen különben hallottam volna. Pénz dolgában ne félj, most úgysem kapok sokat, a termés is rossz. De annyi, amennyi neked kell, van és lesz. Ha kell, kérj. Perztzéket[1532] köszöntöm. Ha írsz, írj Pestre, Só utca 7. Itt azt beszélik, hogy Ludányt Krausz[1533] eladta Pejachevich Mikó Annának,[1534] de még nem biztos. Hoffmannék[1535] köszöntenek,

szerető bátyád,
Pulszky Ágost

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 13.

1529 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1530 Toblach – település Dél-Tirolban (ma: Dobbiaco, Olaszország).

1531 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1532 Pertzék – a Pulszky családdal baráti viszonyt ápoló német–brit család Firenzében élő tagjai, Leonora Horner (1818–1908) és lánya, Dorothea Pertz (1859–1939).

1533 Megyeri Krausz Lajos (1841–1905) nagyvállalkozó. Ludány – falu Nógrád vármegyében, ma Ludányhalászi.

1534 Mikó Anna grófnő (1849–1909), Mikó Imre gróf lánya, Pejácsevich Artúr felesége.

1535 Hoffmannék – Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó és családja.

205. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Só utca 7. sz.
1881. szeptember 21.
Kedves öcsém, Gari!

Miután különféle okoknál fogva nagykorúsításod célszerűnek látszik, kérlek, légy szíves tiszti kinevezésedet s egyéb okmányaidat, amennyiben nálad vannak és Zürichben azokra szükséges nincs, nekem ideküldeni s egyszersmind megírni, hol a többi.
Remélem, jó dolgod van s kellőképpen tanulsz.
Szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 1.

206. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Só utca 7.
1881. szeptember 26.
Kedves Pólikám!

Leveledet vettem. Pénzedet rendesen megkapod. Október 15-20 közt pedig Hoffman,[1536] én vagy Papa érted jövünk. Algírből miért nem lesz? Az orvosok jónak tartanák. Pénz lesz rá, ha kell.

Az azienda [cég] rosszul áll, de segíteni fogok a dolgon. Másképpen, mint gondoltam, de mégis. Ne féltsd dolgainkat, az míg én viszem. Nincs bajom. A többiek is jól vannak. Vigyázz magadra.
Szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 14.

1536 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

207. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. október 7.
Édes Lelkem!

E pillanatban veszem Miss Leigh Smith[1537] levelét Velencéből, hol a Palazzo Grittiben S. M. Zobenigoban lakik s ajánlkozik, hogy Algiersba visz. „We could meet her at Genoa in the first days in November and take her with us.”[1538] Mit mondasz erre? Plósz[1539] decidirt [határozottan] azt ajánlja, hogy egy telet meleg éghajlat alatt tölts. April végével érted jönne Károly, november első napjaira pedig én mennék le Florenczbe[1540] s elvinnélek Genuába.[1541] Magam is azt hiszem, hogy Algiers jót tenne neked s tökéletesen felüdülnél, nem is bántana ott semmi és senki, s jól éreznéd magadat. Gondold tehát meg, s írd meg mire határoztad magadat. Úrváry[1542] kér tőled tárcákat s mindig szívesen fogja adni, fizet is.

Vígjátékom míg a bíráló bizottságnál köröz, nem tudom nem ijednek-e meg politikai célzásaitól, eddig nem szóltam a bírálókkal.

Én jól vagyok, memoirejaim végét javítgatom már, egy hét alatt ki lesz nyomva az egész. A fordítás sokkal lassabban halad, Stampfel[1543] panaszkodik, hogy a német kiadást nem igen veszik.

1537 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1538 „November első napjaiban találkozhatunk vele Genovában és magunkkal vihetjük.”

1539 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

1540 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1541 Genua – Genova, kikötőváros Olaszországban.

1542 Urváry Lajos (1841–1890) újságíró, jogász, a *Pesti Napló* szerkesztője.

1543 Stampfel Károly pozsonyi könyvkiadó, a magyarországi német könyvkiadás alakja, ő adta ki Pulszky Ferenc önéletírását németül *Meine Zeit, mein Leben* címmel (Pressburg-Leipzig, 1880).

Gyulayval[1544] többször találkoztam, leánya egyszerre felépült, mintha álomból felébredett volna. Károly végre kiadta az Értesítőt, ma volt kezemben az első kész példány, szép, csakhogy darabokban is kiadhatta volna és sok megszólást kikerülhetett volna. Guszti lába rendbe jött, ő is igen jónak tartaná, ha Algiersba mennél.

Csókollak, ölellek, édes angyalom, egészséged a legfőbb dolog. A nagymamának[1545] kezeit csókolom,

szerető atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 39.

208. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1881. október körül]

Kedves babykém!

Bocsáss meg, hogy oly nagyon elhanyagoltalak. Tudod, hogy a halogatott levél mily nehezen készül el. A Lyell-Parlatore kép itt van, mint azt bizonyára Papa már Velenczében megmondotta. Nem tudtam vele még semmire menni, megpróbálom, ha Hajnald[1546] a delegatiókból hazajön. Dolgom sok van, az egyik eredményt láttad: a Raphael cikket;[1547] nagyon soká foglalkoztam vele, csak október elején bírtam vele elkészülni, de azt hiszem, érdemes volt. Egészben tetszik, ámbár nemigen értik, amivel különben keveset gondolok. Symonds[1548] november első hetében megjelenik, a Romola folyik még decemberig. A Magyarországba keveset dolgozom, úgy sem érdemes, szeretnék a Naplóhoz bejutni január elsejétől fogva, kivált a színházi kritikára, ebben a papa is protezsálhatna egy kicsit, ha visszajön, úgyis olcsón ír nekik. A Pesti Hírlaptól elmen-

1544 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1545 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1546 Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, bíboros, botanikus.

1547 Pulszky Károly említett cikke: Raphael Santi az Országos Képtárban. *Archaeologiai Értesítő.* Új folyam. 1. (1881) 40–101.

1548 John Addington Symonds (1840–1893) angol költő és kultúrtörténész művét (*A renaissance Olaszországban*) Pulszky Károly fordította.

tem, mert politikailag a hátam mögött ostobáskodtak, és Szemere[1549] is tapintatlanul viselkedett, utólag pedig szokás szerint ő megalkudott Légrádyval,[1550] s magamra hagyott. Hampel[1551] velem szemben nagyon rosszul viselkedik, majdnem sértő, úgyhogy nem igen férhetek meg vele, az egyetemnél nem lesz mellettem, az akadémiai dolgokban nem bízhatok benne, a régészeti társulatnál pedig ellentétbe fogunk jönni. Én különben így jobban szeretem, legalább függetlenebb vagyok. Az iparmúzeumhoz hozzáfogtam, új évig el akarom végezni, azután sorra jön a nagy képtár catalogusa. Márkus Miklós[1552] holnap hozzám jön lakni, Emmával[1553] jó barátságban vagyok, elég gyakran látom, a vége mégis az lesz, hogy hozzám jön, ámbár most még azt képzeli, hogy nem mehet férjhez az anyja miatt, a színház miatt, ámbár tudja, hogy nem engedném, hogy abbahagyja, s ebbe nektek is bele kell nyugodnotok.

Én jobb szeretem, ha még egy kissé húzódozik, amíg kifizetem minden adósságomat, Szécsénynyel is véglegesen rendben jövünk és az állásom is biztosabb.

Az algíri utad nagyon jó és okos dolog, ámbár itt nagyon nélkülözni fogunk mindenképp. Ápril végén, május felé majd eleibéd megyek és hazahozlak, addig úgy sem mozdulok, de nem is akarok elmozdulni Pestről.

Isten áldjon, kedves baby,

szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 23.

1549 Szemere Attila (1859–1905) Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó, a *Pesti Hírlap* munkatársa.

1550 Légrády Károly (1834–1903) újságíró, lapkiadó, az 1878-tól meginduló *Pesti Hírlap* főszerkesztője.

1551 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre.

1552 Márkus Miklós (1849–1882) műfordító, újságíró, Márkus Emília bátyja. 1882. április 1-jén hunyt el súlyos tüdőbetegségben. Versei kiadását Pulszky Károly tervezte, de nem valósult meg. *Fővárosi Lapok* 1882. április 13.

1553 Márkus Emília (1860–1949) színésznő, 1877-től a Nemzeti Színház tagja.

209. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Só utca 7. sz.
1881. október 14.
Kedves Pólikám!

Kaptam a Nagymama[1554] és a te leveleiteket. Nagymamát köszöntöm, pár nap múlva felelek neki.

Örülök, hogy Algierbe mész. Ez okos, s itt mindenki dicséri az eszedet. Kérlek, írd alá az ide mellékelt két meghatalmazást dátum nélkül, s küldd rögtön vissza. A pénzből 50 ftot vasárnap küldök, s ismét 50 ftot a hét folytán. A többit október 25-én.

Itt jól vagyunk, remélem ti is.

Híved, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 15.

210. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. október 19.
Édes Lelkem Pólikám!

Légy szíves írd meg mikor akarnak Smithék[1555] Genuából[1556] indulni, a vasútkalauzból azt látom, hogy a hajó mindig vasárnapon indul, de melyik vasárnap a tietek, azt nem mondja, Smithék pedig kiknek írtam, nem feleltek eddig, s így nem tudom mikor kell indulnom.

Algiersban, vagy is inkább Mustafában, mert ez az angol Villa külváros, hol csupa angol lakik, szükséges, hogy el ne felejts magyarul, ne válj egészen angol Missé. Azért legalább minden két hétben írni fogsz egy tárcacikket a Pesti Napló számára, nekem küldöd, én majd gondoskodom, hogy ki jöjjön, ha összegyűl s elég terjedelmes ki adatjuk Gyulay[1557] által az olcsó könyvtárban.

1554 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.
1555 Barbara és Anna Leigh Smith, Pulszky Polyxéna angol barátnői és pártfogói.
1556 Genua – Genova, kikötőváros Olaszországban.
1557 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

Edelsheim[1558] jobban van, Memoirejaim harmadik kötete nem jött még ki, vígjátékom sorsáról nem tudok még semmit, ez az összes újság, Guszti most még egészséges, nem fog-e lába fájni télben, az még mindig kérdés, most igen sokat jár Plósz Sándorékhoz.[1559] Károly felolvasásokat tart a képtárban és színi kritikákat ír a Magyar Országba, most nagyon szorgalmas. Bubics[1560] valószínűleg meg lesz szombathelyi püspök, Fraknóival[1561] együtt holnap nálunk ebédel.

Én szokásom szerint csak a Casinóba járok,[1562] kevés emberrel találkozom. Hadikné[1563] ma érkezik ide egy pár napra, nagyon csodálkozik, hogy megengedem neked, hogy Afrikába (!) menj telelni, mintha az távolabb volna, mint Irland, hová a királyné ismét el akar menni.[1564]

Az időjárás gyalázatos, hideg van, fűteni kezdtük a Múzeumot. A gyümölcskiállítás volt, Voigt kisasszony[1565] is vett száz darab almát és körtét, a szőlő ez idén rossz.

Nagymamának[1566] *kezeit csókolom, örülök, hogy kevés idő múlva ölelhetlek,*

atyád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 40.

1558 Edelsheim-Gyulay Lipót báró (1863–1928), hadparancsnok, hosszan betegeskedett, lásd *Fővárosi Lapok* 1881. október 25.

1559 Plósz Sándor (1846–1925) jogász, bíró, 1872-től a kolozsvári, 1881-től a pesti egyetem tanára.

1560 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost. A megürült szombathelyi püspökségre több jelölt is volt ekkor.

1561 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1562 A Nemzeti Kaszinó az egykori Hatvani utcában (ma: V. kerület, Kossuth utca) volt, már nincs meg az épület.

1563 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1564 Utalás Erzsébet királynéra, Ferenc József feleségére, aki az újsághírek szerint Írországba készült hosszabb időre. *Fővárosi Lapok* 1881. október 28.

1565 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője. A budapesti gyümölcskiállítást 1881. október 15. és 17. között rendezték meg. *Pesti Hírlap* 1881. október 15.

1566 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

36. Klösz György: A Kálvin tér, háttérben a Magyar Nemzeti Múzeummal, albumin, 1880-as évek

211. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, 1881. október 25.
Kedves Polikám!

Így hát minden rendben van, a pénzt remélem megkaptad, Papa csütörtökön megy s Te jövő héten indulsz. Örülj neki, itt gyalázatos az idő s unalmas a világ. Baj nincs. Az öreg asszonynak[1567] holnap írok. Mondd meg, hogy Goldschmidttal[1568] személyen fogok végezni a jövő héten Bécsben, ilyen ügyekben a szó jobb, mint az írás. Bécsben Adolf Liebennél[1569] fogok lakni, aki meghítt, elfogadtam.

Ami az itteni pletykákat illeti, az öreg Bezerédyné[1570] beteg, Véghné[1571] desperál [kétségbe esett], különben jókedvű, Edelsheim[1572] kigyógyul, Mikó Anna[1573] megvette Ludányt s ott lakik, Zichyné[1574] megvette Patvarczot, Hadikné[1575] bolondos, de nem lesz itt télen, Károly okos és szorgalmas, Michalovich[1576] malitiosus [rosszindulatú] és operájával készül, a párt bomlik, Vachott lány[1577] II. férjhez ment; Zichy Jenő[1578] kormánypárti, Hoffmanék[1579] költözködnek,

1567 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1568 Benedikt Hayum Goldschmidt (1798–1873) bécsi származású zsidó bankár, pénzváltó.

1569 Adolf Lieben (1836–1914), a nagypolgári zsidó Lieben család tagja, osztrák vegyész, a bécsi egyetem gyógyszerészeti intézete tanára.

1570 Bezerédjné – Bezerédj László vasi főjegyző özvegye, verebi Végh Angéla (1826–1882).

1571 Bezerédjné lánya, Bezerédj Angéla (1847–1937), Végh János felesége.

1572 Edelsheim-Gyulay Lipót báró (1863–1928), filantróp. Betegségéről: *Fővárosi Lapok* 1881. október 15.

1573 Mikó Anna grófnő (1849–1909), Mikó Imre gróf lánya, Pejácsevich Artúr felesége. Ludány – falu Nógrád vármegyében, ma Ludányhalászi.

1574 Zichy Lívia grófnő (1840–1913), Zichy Nándor felesége. Patvarc – falu Nógrád vármegyében, ma Ludányhalászi.

1575 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1576 Michalovich Ödön (1842–1929) zeneszerző, 1881-től a színitanoda igazgatója.

1577 Vachott Erzsébet, Vachott Sándor lánya kötött házasságot 1881. október 24-én Kovács Józseffel, *Fővárosi Lapok* 1881. október 9.

1578 Zichy Jenő gróf (1837–1906), politikus, utazó.

1579 Hoffmannék – Hoffmann Alfréd (1835–1905) az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

Plósz Ilka beteg, Voigt k[is]a[sszony][1580] jókedvű és hetenként egyszer ebédre híjja Bubicsot[1581] és Fraknóit,[1582] Papa jól érzi magát és csendes szolid télre készül. Többet nem tudok. Írd meg adressedet [címedet] Algierban. Majd hetenként írok, te is, de olvashatón. Nem jó lenne a Naplót rendesen küldeni?

Isten veled,

szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 16.

212. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Marseille, 1881. november 5.

Kedves Garim!

A múltkor ugyan írtam egy „poste carte”-t [levelezőlapot], de nem tudom megkaptad-e, ezért még egyszer írok Európából, mert ma délután hajóra szállok s hétfőn egy más continensen leszek, majd a Naplóban írom le élményeimet, remélem érdekesek lesznek. Útitársnőim Miss L. Smith,[1583] Miss Blythe,[1584] Miss Hugee (olvasd Hg), egy amerikai festőnő s Mrs Blythe, csupa asszonyi állat, de a legkedvesebb fajtából. Utunk a Riviérán gyönyörű volt, San Remoban fél napig maradtunk s Genuaban[1585] két napig. Papa Florenczbe[1586] jött értem s velem jött Genuaba,

1580 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1581 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1582 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1583 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1584 Isabella Blythe angol feminista, Pulszky Polyxéna barátnője.

1585 Genua – Genova, kikötőváros Olaszországban.

1586 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

innét hazament. Furcsa dolog így kóborolni a világban, de az ember megszokja. Áprilisban Parisnak megyek haza. De most addio, kedves fiam, írj mielébb, én is írok, de most végzem soraimat, mert Marseillet akarom megtekinteni.

Zwicket[1587] *üdvözlöm, Téged pedig ölel szerető vén nénéd,*

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 1.

213. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Fluntern, Plattenstrasse 31. II.

1881. november 7.

Kedves Poly!

Leveledet ma kaptam meg. Sietek rá válaszolni, mert magamról tudom, hogy az ember inkább „szeret levelet kapni", mint írni. Magamról, s Zürichben viselt dolgaimról nincs újságolni valóm, mert Zürich most is csak olyan unalmas fészek, mint amilyen volt. A vizsgálatokat szerencsésen letettem. Azt hiszem, már tudod, hogy nagykorúsításom folyamatban van. Guszti azt írja, hogy néhány hét múlva meglesz. A mai újságokból látom, hogy papa könyvének 3-ik kötete is megjelent.[1588] Mindjárt írok Anna kisasszonynak,[1589] hogy küldje meg. Úgy tudom, hogy Guszti delegátus. Miért nem vett részt a delegátióban? Leveleit legalább mindég Pestről kapom. Voigt kisasszony legutóbbi levelében keveset ír.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

Mai levelem egy kissé lakonikus, majd máskor többet.

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 11.

1587 Zwick Adolf (1860–1942), Pulszky Garibaldi egyetemistatársa Zürichben.

1588 Pulszky Ferenc: *Életem és korom*. 3. kötet. (Budapest, 1881).

1589 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

214. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. november 9.
Édes Lelkem!

Köszönöm postakártyádat. Én Milánóban megnéztem a régiségeket a Brérában különösen a sesto calendei kocsitöredéket, mert nálunk is találtak olyakat, azután a képtárt. Éjjel felültem a vasútra s meg sem álltam, míg haza nem érkeztem, szombaton délután, midőn Te Algírba indultál, már itthon voltam. Elmentem a Naplóhoz, megrendeltem azt számodra, Úrváry[1590] minden leveledért 19 forintot fizet, de kikéri, hogy neved alatt jelenjen meg, mi ellen utoljára komoly kifogás alig lehet. Felelj tehát, akarod-e.

Károly jól van, szorgalmasan dolgozik, elhagyta a Magyarországot, mely úgy is új esztendőre megszűnik. Ma (szerdán) Szilágyi Sándor[1591] meghítt vacsorára. Ipolyi[1592] ananászt küldött nekem honoráriumul egy vezércikkért, mely neki különösen megtetszett, a papok rendelkezési jogáról szóltam, midőn megtudtam, hogy Haynaldnak[1593] 45.000 forintot kellett taxának fizeti, hogy érvényes testamentom csinálásra kapjon engedélyt.

Gusztit még nem láttam, a delegátiónál van Bécsben, ma jő meg. Vígjátékomat nem fogadták el a színháznál, e napokban fel fogom olvasni Gyulaynak,[1594] Fraknóinak,[1595] Szilágyinak, kíváncsi vagyok, mit mondanak.

Szegény Lukács Móricz[1596] meghalt, kíváncsi vagyok végrendeletére.

Alig láttam valakit ismerősink közül azóta, hogy megjöttem, sok dolgom volt és sok ülésem. Hermann[1597] köszöntet, úgy Fraknói is, ki hétfőn nálunk vacsorált.

1590 Urváry Lajos (1841–1890) újságíró, jogász, a *Pesti Napló* szerkesztője.
1591 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.
1592 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, művészettörténész, műgyűjtő, besztercebányai püspök.
1593 Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, bíboros, botanikus.
1594 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.
1595 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.
1596 Lukács Móric (1812–1881) politikus, műfordító, a Kisfaludy Társaság elnöke.
1597 Herman Ottó (1835–1914) természettudós, zoológus, 1875-től a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának őre.

Csiky[1598] „cifra nyomorúsága” nagy zajt üt, pedig rossz darab, de van benne egynehány jó helyzet, sok benne a durva komikum, s Kotzebue-féle[1599] siralmas érzelgés. Ráth Györggyel[1600] láttam a páholyból.

Felelj minél előbb, csókol szerető apád,

Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Papa most hozta ezt a levelet, hogy ha kedve tartja, írjon az üres oldalra. Tóth Gizi elküldte a befőtteket, 92 üveget, melyekért 7 forint 40 krajcárt számol fel, a tartalmuk ajándék. Balogh Berta 12 pár harisnyát küldött, írjon neki néhány sort. Hogyan vészelte át a tengeri utat? A szakácsuknak elég csúnya torokfájása van, de egyébként mindenki jól van. Tegnap elküldte neki a papa Emlékiratainak 3. kötetét, holnap érkezik A 100 magyar népdal.

Liebe Poly!

Dein Papa bringt mir soeben diesen Brief, damit ich, wann ich Lust habe, diese freie Seite benutze. Lust habe ich wohl, aber Neues ist nicht viel zu erzählen, denn Papa wird dir das wichti[g]ste, Interessanteste bereits mitgetheilt haben. – Gizi Tóth hat[1601] das Eingesottene geschickt 92 Gläser, sehr schön – sie will nun die Gläser gezahlt haben 7 fl. 40 kr. der Inhalt sei geschenkt – was meinst du, soll ich ihr den Vorschlag machen, für das Geschenk dem Gyula ein Leibchen zu Gute kommen zu lassen?

Bertha Balogh hat die 12 Paar Strumpfe geschickt, wann du Zeit hast, schreibe ihr ein paar Worte.

Wie magst du denn die Seereise überstanden haben? ich hoffe bald darüber zu hören. Unsere Köchin hat eine recht bösartige Halsentzündung, sonst sind wir Alle gesund. Den 3. Band von Papa’s Memoiren habe ich gestern an dich abgeschickt und morgen kommen 100 magyar népdal, wozu soll ich neue kaufen, wann du sie besitzt,

mit herzlichen Grüßen

Deine treue Alte[1602]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 41.

1598 Csíky Gergely (1842–1891) drámaíró, műfordító, *Cifra nyomorúság* című négyfelvonásos színművének 1881. október 28-án volt a bemutatója a Nemzeti Színházban. *Fővárosi Lapok* 1881. október 29.

1599 August von Kotzebue (1761–1819) német író.

1600 Ráth György (1828–1905) jogász, táblaelnök, mű- és könyvgyűjtő.

1601 Tóth Gizella (1851–1901), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta lánya, a Pulszky család barátja.

1602 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

37. Félix Nadar: Sarah Bernhardt, fénykép, Párizs, 1880 körül

215. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. november 15.
Édes Lelkem!

Vettem leveledet, megnyugtatott. Teleki Sándor[1603] épen most itt van, köszöntet, feljött Sarah Bernhardot[1604] megbámulni, én nem teszem, nem érdekel. Bécsben nagy confuzió [zűrzavar] volt a delegatióban, Kállay[1605] és utána Andrássy Gyula[1606] nagyon hetykén, lóhátról beszéltek az olasz szövetségről, hogy azt az olaszok keresték, nem mi, hogy alig bír politikai értékkel, sőt Andrássy elmondta, hogy ha a köztársaságiak reábírnák a kormányt, hogy az irredenta miatt háborúra kerüljön a dolog, a legkedvezőbb esetben a vége az volna, hogy Umbertót[1607] elcsapnák. Mind ez bizalmas, zárt bizottsági ülésben történt. Falkra[1608] volt bízva, hogy a jelentést készítse, mely a lapokba jó, s azt a külügyminiszteriumban corrigáltassa [kijavíttassa]. Ez megtörtént, de Futaky[1609] indiscretioja [tapintatlansága], vagy Falk malitiája [rosszindulata] következtében, nem a kicorrigált officiosus [hivatalos] jelentés, hanem a Falk eredeti szerkesztése jutott a bécsi lapokba. Robilant[1610] erre elment Szlávyhoz,[1611] s kijelentette, hogy ha az igaz, mit a lapok mondanak, ő útlevelét kéri, nem maradhat tovább Bécsben. Erre nagy lótás futás, mentegetőzés, dementi declaratió [cáfolat] Kállaytól és Szlávytól, királyi neheztelés s.a.t. Az egész oda lyukadt ki, hogy Robilant ki van elégítve, hogy Andrássy és Kállay befolyásukat vesztették, hogy név szerint Kállay nem lehet többé római nagykövet, sőt, hogy valószínűleg disponibilitásba [rendelkezési

1603 Teleki Sándor gróf (1821–1892), gazdálkodó.

1604 Sarah Bernhardt (1844–1923) neves francia színésznő, többször játszott Budapesten, 1881. november 16-án a Népszínházban lépett fel. *Fővárosi Lapok* 1881. november 12.

1605 Kállay Béni (1839–1903) politikus, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztériumának osztályfőnöke.

1606 Andrássy Gyula gróf (1823–1890), politikus, volt miniszterelnök, az Osztrák–Magyar Monarchia volt közös külügyminisztere.

1607 I. Savoyai Umberto (1844–1900), 1878-tól az Olasz Királyság királya.

1608 Falk Miksa (1828–1908), újságíró, a *Pester Lloyd* főszerkesztője, országgyűlési képviselő.

1609 Futtaki Gyula (1850–1895) újságíró, a *Budapesti Tudósító* című kőnyomatos lap tulajdonosa.

1610 Carlo di Robilant báró (1826–1888), olasz nagykövet Bécsben.

1611 Szlávy József (1818–1900) bányamérnök, politikus, volt miniszterelnök, ekkor az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztere.

állományba] jut, ha majd Kálnoky[1612] ki lesz nevezve külügyminiszernek, s beletanult dolgaiba. Ez volt most az utolsó nagy dolog melyet ma mindenütt discutáltak [vitatták].

Sarah Bernhard megbotránkozott, hogy Batthyány Elemér[1613] hátat fordított a páholyban neki s a publicumnak, azt találta, hogy ezt nem tűrnék semmi mai fővárosban, ez a második pletyka.

Fejérváry[1614] már itt van, sántikál, nem mehet még át Budára, néha a kertben sétál. Károly jó felolvasásokat tart a képtárban, mondtam neki, írja meg azokat. Guszti Bécsben van, Véghné[1615] anyja komolyan beteg, Aranyné[1616] köszöntet, úgy Haynald[1617] is nagyon szívesen, Gyulay[1618] nagyon boldog, hogy leánya egészen helyre állt s nála van,

csókol apád,

Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

A jó papa megint az utolsó oldalt adta neki. Mindannyian örültek Poli első levelének Algírból, hála az égnek, hogy újra szárazföldön és jó levegőn van. Itt tél van, igazi novemberi idő. A szakácsnőnek elmúlt a torokfájása, a konyhalány elbúcsúzott, ami helyes, mert koszos és lusta volt, s most Lizit vette fel havi 6 forintért. Gizi befőttei tényleg gyönyörűek. Von Auspitzné keres egy levelet a várostól, aminek Polinál kellene lennie, s amelyben az egyesülete támogatására ígértek néhány száz aranyat – hol találja? Reméli, hogy megkapta a papa emlékiratait. Szegény Angyalkát gyakran meglátogatja, az anyja megint nagyon rosszul van, Antolovicsné és Till kisasszony üdvözletét küldi. Mindenki nagyon helyesnek tartja, hogy Poli végre tesz valamit az egészségéért. Guszti Bécsben van, üdvözli és csókolja.

1612 Kálnoky Gusztáv (1832–1898) politikus, 1881-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztere.

1613 Batthyány Elemér gróf (1846–1932), Batthyány Lajos miniszterelnök fia.

1614 Fejérváry Géza báró (1833–1914), katonatiszt, Pulszky Ferenc unokaöccse.

1615 Feltehetőleg Végh János felesége, Bezerédj Angéla (1847–1937).

1616 Arany Lászlóné Szalay Gizella (1857–1945), Pulszky Polyxéna barátnője.

1617 Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, bíboros, botanikus.

1618 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

Liebe Poly,

Dein guter Papa schenkt mir wieder die letzte Seite. – Wir haben uns Alle über deinen ersten Brief aus Algier sehr gefreut, gottlob, daß du wieder trockene Boden unten den Füßen und solch köstliche Luft um dich hast. Hier wird es schon Winter, rechtes Novemberwetter. Wir sind Alle gesund, auch die Köchin hat ihre Halsentzündung glücklich verloren. Das Küchen-mädel hat Abschied genommen, war mir auch ganz recht, dann sie war schmutzig und faul, jetzt hat die Lizi sich angetragen, die ist heute eingestanden um 6 fl. monatlich. – Gizi's[1619] Eingesattenes ist wirklich wunderschön, ich habe ihr den Vorschlag wegen Gyula gemacht, aber noch keine Antwort. – Frau von Auspitz erlangt eine Schrift von der Stadt, die bei dir sein soll, das Versprochen auf einige hundert Gulden zur Beihülfe ihres Vereines – wo kann ich das finden?

Papa's Memoiren hast du doch erhalten und auch die Noten hoffe ich! – Die arme Angyalka[1620] besuche ich oft, ihrer Mutter geht es wieder recht schlecht, in diesen Tagen bekommt sie Hülfe, nemlich ihre Schwester kommt nach Pest. – Frau v. Antolovich läßt dich grüßen, auch Frl. Till, die ich neulich besucht habe. Alle Leute finden es sehr vernünftig, daß du endlich etwas für deine Gesundheit thust.

Nächstens mehr. – Guszti ist in Wien. Er grüßt und küßt dich.

Deine alte Alte[1621]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 42.

1619 Tóth Gizella (1851–1901), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta lánya, a Pulszky család ismerőse.

1620 Bezerédj Angéla (1847–1937), Végh János felesége, Pulszky Polyxéna barátnője.

1621 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

216. Pulszky Ferenc, Pulszky Károly és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. november 18.
Édes kedves Angyalom!

Hiszen Te pompás egy leány vagy, írsz sokszor, és részletesen, mindnyájunk örömére. Zsivorának[1622] is mindig elolvasom leveleidet, remélem, vetted a mi leveleinket is és a Naplót. Flies magyarul „mázos cseréptábla", más neve nincs, a Jerusalem artichockenoknak semmi köze Jerusálemmel és a kelettel, a szó Girasolból lett angolosítva, s nem egyéb, mint a csicsóka, melyet Szécsényben is találhatsz, a Felföldön s Lengyelországban levest csinálnak belőle, melyet én gyerekkoromban nagyon szerettem.

Guszti még Bécsben van, a kormánylapok bántják felszólalásai miatt. Vasárnap fog visszajönni. Károly igen jó felolvasásokat tart a képtárban, Trefort Edith[1623] és Inkey Nandine[1624] szokták hallgatni, meg egy pár zsidónő. Én nagyon elszigetelve élek, délelőtt a Múzeumban, délután sakkozok a Casinóban. Fejérváry[1625] lába nem forrt össze egyenesen, nehezen jár, unja magát, kártyához nem nyúl többé.

Ismerőseink közül néha látom Fraknóit[1626] és Gyulayt[1627,] most azonban Bubics[1628] is nemsokára megjő, Marczali[1629] tegnap vacsorált nálunk, a szegényt ki nem nevezi Trefort[1630] professzornak mert zsidó, Treff pedig antiszemita.

Ölel szerető apád
Pulszky Ferenc

1622 Zsivora György (1804–1883) jogász, a királyi hétszemélyes tábla bírája, a Pulszky család barátja.
1623 Trefort Edit (1849–1939), Trefort Ágoston és Rosty Ilona lánya, Pulszky Polyxéna barátnője.
1624 Inkey Nandine bárónő, Inkey Nándor és Deym Ludmilla lánya.
1625 Fejérváry Géza báró (1833–1914), katonatiszt, Pulszky Ferenc unokaöccse.
1626 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.
1627 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.
1628 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.
1629 Marczali Henrik (1856–1940) történész. Valóban csak 1894-ben nevezték ki a Pesti Tudományegyetem rendes egyetemi tanárává.
1630 Trefort Ágoston (1817–1888) művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Nem csudálkozom, hogy a franciák lerombolgatják a mór házakat, éppen úgy, amint a muzulman nem tudja kiállni a harangszót, úgy a keresztény gyűlöli a Minaretet s keleti építészetet. Egész Magyarországban nem maradt fenn a fürdőkön kívül török épület, s a fürdőket is elcsúfították, így lesz az Sztambulban is, ha a keresztények kezébe kerül, – tudod, hogy a jezsuiták is megrontották mindenütt a gót csúcsíves templomokat és épületeket, a restaurationál is rombolás bent van az emberi természetben.

[a levél folytatása]
Kedves Baby!

Az utolsó hét csupa Sarah Bernhardt[1631] enthuziazmus volt itt, az egész kritika, utána bolondult Beöthy Zsolt[1632] is – csak a Hon és Függetlenségnek nem tetszett, mert alig tudnak franciául. Én igen csendesen élek különben, dolgozom és színházba járok. Újévig elkészülök Romolával, talán az iparmúzeummal és a magyar keramika történetével és a Symonds[1633] második kötetének felével. Újsághoz aligha jutok, ami különben nem nagyon bánt. Amint Thallóczynak[1634] mondtam mikor jött, a nagy tervvel nem érnek egy garast, mert komoly, de apró munkának van ideje. A régészeti társulatnál meggyűlik a bajunk. Hampel[1635] gyáván elhagyja, mert munkát ad és kellemetlenné válik a helyzet, utódul Török Aurélt[1636] akarta, de tudja, hogy ebből nem lehet semmi. Én privátim mondtam Thallóczynak, hogy ha Ipolyi[1637] és Fraknói engem akarnak, elfogadom mert nincs más, de halni nem szabad. Czobor[1638] a legvalószínűbb – én nem törődöm sokat vele. Henszelmann[1639] kissé eszére tért. Az előadásaim elég jól mennek, Véghné[1640] szorgalmasan jár.

1631 Sarah Bernhardt (1844–1923) francia színésznő, Budapesten lépett föl 1881 novemberében.

1632 Beöthy Zsolt (1848–1922) irodalomtörténész, esztéta, színikritikus, egyetemi magántanár.

1633 John Addington Symonds (1840–1893) angol költő és kultúrtörténész művét (*A renaissance Olaszországban*) Pulszky Károly fordította.

1634 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.

1635 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre. Pulszky Károly arra utalt, hogy az Országos Régészeti és Embertani Társulat választások előtt állt, és Hampel József nem vállalta tovább a titkári tisztet, amelyet valóban ő vett át. *Pesti Hírlap* 1881. december 28.

1636 Ponori Török Aurél (1842–1912) orvos, antropológus, egyetemi tanár.

1637 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, besztercebányai püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

1638 Czobor Béla (1852–1904) művészettörténész, a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára segédőre.

1639 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész, egyetemi tanár.

1640 Végh János felesége, Bezerédj Angéla (1847–1937).

Ida Lieben[1641] nagyon hívatott Bécsbe és Guszti is szeretné, hogy fölmenjek. Dolgom lesz ott a télen, valamikor a képtár könyve miatt s akkor pár napig evidenter [nyilvánvalóan] jól fogok mulatni, ámbár nem vagyok olyan hálás objectum [tárgy], minőnek ezek tartanak. Nem vágyom el Pestről egy cseppet sem, kivévén tisztán tudományos célból. – Olaszországba mindenesetre el kell mennem jövő évre, valószínűleg, ha elibéd megyek.

Isten áldjon, babykém, szerető bátyád,

Károly

[a levél folytatása]

Köszöni, amit írt neki. Elmesélte Végh asszonynak és Jahn kisasszonynak is. Mindenki örül, hogy jól van. Károly összeállítja a jelmezt, Szűcs pedig elkészíti. A fehér selyemszoknyáját akarják felhasználni, nagyon szép lesz. Köszöni a hatalmas mappát, ebben fogja tartani a leveleit. Ma jött egy levél a nagymamától. Itt a házban nincs semmi újdonság, papa és Károly biztosan írtak arról, hogy mi történik.

Liebe Poly!

Zum Schluß auch noch ein Paar Worte von mir. Vielen Dank für das, was du mir schreibst.

Ich habe Fr. v. Végh u. Frl. Jahn[1642] aus deinen Briefen erzählt. Alle freuen sich, daß es dir ja gut geht, möge es nur auch fernerhin so bleiben. Du führst ja wirklich ein Leben wie im Neuhochenlande. Das Kostüm will mir Carl zusammenstellen und die Szűcs soll es machen. Deinen weißen Seidenrock wollen wir frisch überziehen, dann wird er ganz hübsch werden. Für das riesige […]blatt danke ich dir sehr, deine Briefe hebe ich hier auf. Heute kam von der Großmutter ein Brief, sie wünscht, daß ich dir die Einlage zuschicke.

Neues gibt es hier im Hause nicht und was außerhalb derselben geschieht, das haben Papa und Carl dir gewiß schon geschrieben. Leb wohl, liebe Poly und behalte lieb,

Deine Alte[1643]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 43.

1641 Ida Lieben (1852–1894), Franz Clemens Brentano felesége.

1642 Luisa Jahn, Pulszky Polyxéna barátnője.

1643 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

217. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Só utca 7.
Budapest, 1881. november 23.
Kedves Pólikám!

Igen szép, hogy nekünk oly szorgalmasan küldesz tudósításokat, csak az utolsó hétről hiányzik leveled. Reménylem, nem azért, hogy talán rosszul lettél volna.

Itt förtelmes az idő s beteg volt sorban mindenki, ezúttal Papán s Károlyon kívül, akiknek semmi bajuk. Nekem torokgyulladásom volt Bécsben, most már elmúlt, de a delegatio alatt alkalmatlankodott és akadályozott. Különben talán láttad az újságból a tárgyalások menetét, újabb pedig a politikában nincs.

Kállay[1644] reméli, megkaptad leveleit s köszöntet feleségével együtt. Így a többi bécsiek, Brentanoné,[1645] Wertheimsteinék,[1646] Buss, Liebenék[1647] is. Brentanoné mindenképpen Károlyt akarja pár napra felcsalni; azt mondja, ha feljön, bizton megházasítja sok millióval.

Papa harmadik kötetét bizonyosan láttad már, itt nagyon tetszik. Az öregasszony[1648] papírjait átvettem s itt egyelőre a magam nevére letettem az országos banknál. Remélem nem veszed rossz néven; azért tettem, mert nem vagy itt, s mindenkor meghatalmazást küldeni sok bajjal és költséggel járna. Annak idején majd átadom, hacsak fel nem falja értéküket majd az Azienda [cég]; de remélem s bízom, hogy nem, utána is látok, amennyire lehet.

Különben minden a régi keréknyomban mozog; az emberek ugyan azt mondják, hogy kissé csikorogva, minthogy kocsikenőül hiányzik a szeretetreméltóságod. Általában a pesti társaságban érezhetőnek mondják hiányodat.

Jól mulass. Isten áldjon, ölel bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 17.

1644 Kállay Béni (1839–1903) politikus, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztériumának osztályfőnöke. Felesége Bethlen Vilma (1850–1940) grófnő.

1645 Ida Lieben (1852–1894), Franz Clemens Brentano felesége.

1646 Wertheimsteinék: zsidó származású nemesi család Bécsben, Leopold von Wertheimstein (1801–1883) bankár és diplomata.

1647 Liebenék – zsidó származású nagypolgári család Bécsben.

1648 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

218. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. november 26.
Édes Lelkem!

Cikkedet elvittem a Naplóhoz, kifizették, a pénzt átadtam Voigt kisasszonynak.[1649] Tárcacikknek elég fél annyi, 24 lapos – csinálj belőle kettőt, szívesen veszik minden héten. Mondd Miss Smithnek,[1650] hogy végtelenül lekötelezett azon szívesség által, mellyel irántad viseltetik. Károly itt-ott kiigazította s megfésülte cikkedet, másszor magam teszem. Bubics[1651] még nincs itt, Fraknói[1652] igen szívesen köszönt. Van-e pulyka Algiersban? Ha nincs egyszer, ha jól keresztül fagyott, meg lehetne próbálni Neked egyet oda küldeni, van elég.

Én erősen írom memoirjaim negyedik kötetét, Kossuth[1653] Iratainak III. kötetében, amint Helfy[1654] mondja, jelentéseim igen nagy helyet foglalnak el.
Isten Veled, szerető apád, P. F.

[a levél folytatása]
Károlynak kellett volna használnia ezt a helyet, de anélkül távozott, hogy ezt megtette volna. Papa átadott neki 15 forintot, elmegy Malvieux-hez, és megnézi, hogy ilyen kis összeget átvált-e, ha nem, akkor a második cikk beküldése után kapja meg, s akkor 30 forintot.

Diesen Platz hat Carl benutzen sollen, aber er ist fortgegangen, ohne es gethan zu haben. Ich warte nicht langer, ein Stück Papier findet er ja leicht, wann er schreiben will. Papa hat mir 15 fl. für dich gegeben, ich will zu Malvieux gehen und sehen, ob sich solch kleine Summa umwechseln läßt, wann nicht so bekommst du es nach Einsendung des zweiten Artikels und zwar dann 30 fl.
Herzliche Grüße von Allen [aláírás nélkül]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 44.

1649 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1650 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1651 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1652 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1653 Kossuth Lajos (1802–1894) politikus, államférfi, Torinóban élő emigráns. Kossuth Lajos említett kötete 1882-ben jelent meg: *Irataim az emigrációból. A remény és csapások kora. 1860–1862.* (Budapest, 1882) (Kossuth Lajos összes munkái, III. kötet).

1654 Helfy Ignác (1830–1897) magyar politikus, országgyűlési képviselő, író.

219. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[H. n.], 1881. december 5.
Édes Lelkem kedves Angyalom!

Cikked nagyon tetszett, még Vadnay[1655] is átvette egy részét a Fővárosi Lapokba, Szász Károly,[1656] Beöthy Zsolt,[1657] Gyulay,[1658] Véghné,[1659] Szögyényi Laczi,[1660] nagyon dicsérték, Úrváry[1661] meg van elégedve s büszke, hogy az ő lapjában jelent meg. Írj tehát megint, rövidebb cikket, de kettőt egy hosszú helyett, Úrváry mindig szívesen adja s fizeti.

Vámbéryné[1662] igen rosszul van, operálni fogják, Vámbéry[1663] nagyon fél, hogy az operátió megöli. Szentkirályi Móricznak[1664] rákja van az ajkán, gyógyíthatatlan.

Kállay[1665] jó lábra helyezte magát Kálnokyval,[1666] megmarad Bécsben, Andrássy[1667] rosszkedvű. Rudolph koronaörökös[1668] két kötet utazási leírást adott ki. Április 18-dikán jött meg útjából, májusban házasodott, szeptemberben a miskolci Manmoreknél[?] volt két hétig, s október végén kijött 32 nyomtatott ív. Utánozza ezt, ki arra képes, pedig maga írta, látszik stílusából.

1655 Vadnay Károly (1832–1902) író, újságíró, a *Fővárosi Lapok* alapítója és szerkesztője

1656 Szász Károly (1829–1905) költő, műfordító, református lelkész.

1657 Beöthy Zsolt (1848–1922) irodalomtörténész, kritikus, a Kisfaludy Társaság titkára.

1658 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1659 Bezerédj Angéla (1847–1937) Végh János felesége, Pulszky Polyxéna barátnője.

1660 Szőgyény-Marich László gróf (1840–1916), jogász, politikus.

1661 Urváry Lajos (1841–1890) újságíró, jogász, a *Pesti Napló* szerkesztője.

1662 Rechnitz-Arányi Kornélia (1846–1914)

1663 Vámbéry Ármin (1832–1913) közép-ázsiai utazó, magyar orientalista.

1664 Szentkirályi Móric (1809–1882) országgyűlési képviselő, orvos, Pest volt főpolgármestere.

1665 Kállay Béni (1839–1903) politikus, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztériumának osztályfőnöke, 1882. júniustól pénzügyminiszter.

1666 Kálnoky Gusztáv (1832–1898) politikus, 1881-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztere.

1667 Andrássy Gyula gróf (1823–1890), politikus, volt miniszterelnök, az Osztrák–Magyar Monarchia volt közös külügyminisztere.

1668 Habsburg-Lotharingiai Rudolf (1858–1889) Osztrák–Magyar trónörökös, említett könyve: Rudolf trónörökös: *Utazás a Keleten.* Ford. Brankovics György (Budapest, 1883).

Károly fordítja Shelley Beatrice Cencijét,[1669] adatni akarná a Nemzeti Színházban. Eddig írtam múlt héten, beakartam várni leveledet, a közepét oda adtam Úrvárynak, éppen elég hosszú, igen érdekes.

Nagyon aggódom, hogy hátgerinced néha még mindig fáj, akkor nem lesz jó lovagolni, kérlek, vigyázz magadra. Hogy emlékezőtehetséged néha elhágy, az semmi, megszűnik, nálam nem szűnik már meg, ez a vénség baja, nem az ifjúságé. Jövő héten fel fogom olvasni vígjátékomat az írói segélyegylet és a hírlapírók nyugdíjintézete számára. Nagy harc lesz, mert Vadnay nem ismervén reám, igen félvállról bírálta meg a nemzeti színháznál.

Csíky elhagyta a papságot,[1670] azt mondják kitér, és Bakody Amandát[1671] veszi el. Gratulálok mind a kettőnek.

Csókollak százszor, szerető atyád,
Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Köszöni a tegnapi kedves levelét. Hall róla akkor is, amikor a papájának ír, de attól fél, hogy a sok írás és a sok új dolog miatt úgy érzi, mintha megbénult volna az emlékezete. A jelmezt és a fehér selyemszoknyát már régen elküldte volna neki a lovaglófelszereléssel együtt, de Lőrinc kibírhatatlan, s csak ígérgeti a piros csizmát, amit most kedden kellene megkapnia. A medve megrendelését nehéz lesz teljesíteni, az esztergályos ugyan is el tudja készíteni, de honnan szerezze be a gépet. A magyar baba nagyon aranyos, két forintba kerül mindenestül. Ezeket a tárgyakat a nagymamától kapott fekete bőröndben elküldi. Megkapta a jegyzeteket Dunkeltől? Mindenki jól van. Szűcs most varrja a színházi kabátot Jahn kisasszonynak. Ploss írni fog. Szombaton volt Lívia grófnőnél Sztranyovszky Kati ügyében, megadta neki Poli címét. Holnap reggelre berendelte Peregrinit. Levelét átadta Bubics apát úrnak, aki pár napja ott van. Károlynak oda adta a képet, még egyszer emlékezteti majd a név megszerzésére.

1669 Percy Bysshe Shelley (1792–1822) angol költő. A *The Cenci* című ötfelvonásos tragédiája 1819-ben jelent meg Londonban. Pulszky Károly terve végül nem sikerült, sem a fordítás nem jelent meg, sem a Nemzeti Színház nem adta elő.

1670 Csíky Gergely (1842–1891) drámaíró, műfordító. 1881 novemberében áttért az evangélikus vallásra és megházasodott. *Fővárosi Lapok* 1882. november 17.

1671 Bakody Amanda (?–1907) özvegy Villeczné, Bakody Tivadar orvos lánya.

Liebe Poly!

Vielen Dank für deinen gestrigen lieben Brief. Schreib nun nicht […] mal, ich höre ja von dir, wann du an Papa schreibst, ich förchte aber das viele Schreiben und dazu das viele neue Sehen, macht dir das Gefühl, als sei dein Gedächtniß erlahmt. Ich hätte dir längst das Costüm und den weißen Seidenrock geschickt, auch Rüschen und Reitutensilien, aber Lőrincz ist unausstehlich, verspricht die rothen Stiefel von einem zum anderen Tag, jetzt soll ich sie sicher am Dienstag bekommen. Die Bären Bestellung wird schwer auszuführen sein, Dreher kann mahl den Bären selbst machen, aber […] die Maschine nehmen. Die ungarische Puppe ist sehr niedlich geworden, kostet 2 fl. mit Allem. Ich werde dir alle diese Gegenstände in dem schwarzen Koffer von der Großmutter zusenden. Hast du auch schon die Noten von Dunkel[1672] erhalten? Uns geht es Allen gut. Die Szűcs näht augenblicklich einen Theatermantel für Frl. Jahn. Ploss wird dir schreiben. Bei Gräfin Lívia[1673] war ich Samstag in einer Angelegenheit für die Sztranyovszky Kati, ich habe der Gräfin deine Adresse gegeben, welche sie wünschte, um dir schreiben zu können. Peregrini[1674] habe ich mir für morgen früh bestellt. Deinen Brief an dem H. Abt Bubics[1675] habe ich demselben übergeben, er ist seit einigen Tagen wider hier, im Sahnstag[!] geht der auf die Feiertage wieder nach G.W. wie ich höre. Das Bild habe ich Carl übergeben, du wünschtest ja, daß er den Nahmen besorge, ich will ihn aber wieder daran erinnern. Nun leb wohl, liebe Poly und lebe […], es grüßt dich,

Deine Alte

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 45.

1672 Dunkl Nepomuk János (1832–1910) osztrák származású zeneműkiadó, koncertszervező.

1673 Zichy Lívia (1840–1913) grófnő.

1674 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1675 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

220. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Algír, Mustapha Superiur Campagne Montfeld
1881. december 6.
Kedves Garim!

Köszönöm leveledet. Eddig nem feleltem, nem lévén időm, egész nap járok kelek s nézek, amennyit csak tudok, mert hát nem valószínű, hogy valaha megint ide visszatérjek életemben. Bizony szép ország ez. A pálma és banánafák, az arbutus és eukaliptusz (a baj elleni fa), a kaktusok és aloék, a rózsa cyklamen, kék és fehér írisz, az orkydea, mely virágok mind vadon nőnek itt, igen szép képet nyújtanak. A tengert ablakainkból látom s a háztetőről igazán felséges a kilátás. A napokba Blydahba[1676] mentünk, egy kis városba vagy 3 órányi távolságra vasúton, éppen vásár volt s igen mulattam az ott sürgő-forgó arabok felett, mikor a városban kissé körül néztünk, kocsit fogadtunk s elmentünk Gorges de la Chiffához.[1677] A hegyek jobbra, balra majdnem egyenesen jönnek le s mirtusbokrok, arbutus, cyprus sat. fákkal vannak elfedve, az egész igen szép, de ami legjobban tetszett, az a fákon idestova ugrándozó majmok voltak, itt láttam először vad majmokat, mondhatom, hogy kedves unokatestvéreink igen furcsák.

A társaság elég kellemes itt Algírban, van minden fajta emberből egy-kettő, egy pár vén angol Lady, egy-két spleenes angol, furcsa amerikai, azután egy-egy francia tudós és író, sok colonista s különösen sok vén kisasszony; engem gyermeknek néznek lévén ők ők mind legalább is 50 évesek, természetesen mind férfi gyűlölők, mifelett én igen mulatok.

A napokban küldök neked egy kis kosár datolyát, írd meg kérlek, kellett-e érte fizetni vámot, mert ha nem kell, küldök másforma gyümölcsöt is (mandarint, banánát). Reménylem semmi bajod? Zwick[1678] veled van-e? Üdvözlöm s azt üzenem, írjon. Itt küldök két kis photographiát, a néger különösen jó barátom s igen mulatságos őt tánczolni látni s énekelni hallani.

Addig is ölel szerető húgod,
Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 2.

1676 Blydah – ma Blida település Algériában.
1677 Szurdok Észak-Algériában, ahol berber makákók élnek.
1678 Zwick Adolf (1860–1942), mérnökhallgató, Pulszky Garibaldi egyetemistatársa Zürichben.

221. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Fluntern, Plattenstrasse 31.
1881. december 15.
Kedves Poly!

Röviden válaszolok kedves soraidra. Jelenleg nincs jó kedvem. Reggeltől estig a polytechnikumon ülök, s ha este haza kerülök, „természetes lustaságom” folytán csakhamar lefekszem. Bosszankodom, hogy ennek folytán alig olvashatok egy keveset, a franciával a leckéken kívül alig foglalkozhatok. S ekképpen bizony nem haladok valami fényesen. Angol könyv pedig alig került kezembe az idén (nyár óta) Az egész nem nagy szerencsétlenség ugyan, de kellemetlen.

A Pesti Napló-beli tárcáidat olvastam, de papának vígjátékát még nem láttam. Tudsz-e felőle valamit? A datolyát megkaptam, nagyon köszönöm. A déli gyümölcsre nincsen nagy vám vetve (egy méter-mázsára 18 fk.). S így nagyon meg fogom köszönni, ha küldesz egy pár mandarint vagy más effélét. A photographiákat köszönöm, majd hogy meg nem feledkeztem róluk. „Csip” urat[1679] utasítottam, hogy mihelyt bokros „titkári teendői” megengedik, ne terheltessék neked egy alázatos levelet írni. Minek elmulasztása esetén a neki kijáró datolya portió megvonásával lészen büntetendő lészen”. Ő azonban nagyot ásít, s igen édeskésen savanyú arcot vág. Kénytelen vagyok hát soraimat befejezni.

Üdvözöl szerető öcséd,
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 12.

1679 Zwick Adolf (1860–1942), Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben.

222. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1881. december 22.
Drága kedves Angyalom!

Utolsó tárcacikked a midai kirándulásról oly szép, hogy ezt Úrváry[1680] karácsoni cikknek tartotta fel, igen keveset kellett azt csak megfésülni, meg vagyok győződve, hogy nagyon fog tetszeni. Haynald[1681] azt izeni, hogy tisztel, s felkér tégedet, hogy ha sétálsz, tépj ki gyökerestül a virágzó növényeket, tedd bene male [jól-rosszul], amint jő, egy könyvbe préselés végett, s írd melléje a napot, mikor találtad s a helyet, hol találtad – nagyon le kötelezed vele. Bármily vadon virágzó növényt, habár olyat, minő nálunk is van. Minden ember érdeklődik irántad s szereti cikkeidet. Az én vígjátékom, melyet eddig bizonyosan megkaptál, nagy lármát ütött s heves polemiára [vitára] adott alkalmat, a clique [csoport] s a szélsőbal lerántották, de a vidéken nagyon tetszik mindenütt.

Bubics[1682] itt volt, kinevezik-e püspöknek, még mindig bizonytalan, Trefort[1683] nem szól, egyébiránt nem lehet sokat adni szavára.

Gyulay[1684] versei most jöttek ki, még nem láttam. Szorgalmasan írom a Memoire-ok IV. kötetét, amint evvel elkészülök, egy régészeti munkához fogok, hogy az jubilaeumomra 1884-ben elkészüljön.

Neuhoferné[1685] meghalt, férje aligha nem házasodik meg nemsokára, mert apja a pék, ki mint milliomos halt meg, oly bolond végrendeletet csinált, hogy a vagyon fia kezelése alatt együttmaradjon s a jövedelem három gyermeke közt évenkint egyformán elosztassék, mind addig míg legfiatalabb unokája 24 éves lesz, akkor osztatik meg a vagyon fejek szerint. Fausernének 7 gyereke van, a másik Neuhofernek kettő, ennek nincs, hét év múlva a legifjabb Fauser teljeskorú lesz, s akkor Neuhofer, ki most egy harmadot kap a jövedelemből, csak egy tizenkettedrészt fog kapni az összes vagyonból. Ha megházasodik s van gyerek, még 24 évig elhúzódik az osztály.

1680 Urváry Lajos (1841–1890) újságíró, jogász, a *Pesti Napló* szerkesztője.

1681 Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, bíboros, botanikus.

1682 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1683 Trefort Ágoston (1817–1888) művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1684 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1685 Neuhoffer Jánosné Kunhalmi Rósa Liza (1841–1881), Neuhoffer János ismert ügyvéd a Múzeum krt. 7. szám alatt lakott a családjával. Fivére Neuhoffer György trieszti kereskedő, nővére Neuhoffer Mária.

Miss Leigh Smithnek[1686] mond legszívesebb tiszteletemet, valósággal lekötelez azon szívesség által, mellyel irántad viseltetik, remélem, hogy bátyja is megmenekül a jégből, úgy amint az amerikai expeditio is végre megkerült. Szeretlek most, mint mindig,
atyád,
Pulszky Ferenc

Guszti csodálkozik, hol tanultál oly jól írni.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 46.

223. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Só utca 7.
[D. n., 1881. október és december között]
Kedves fiam, Gari!

Megírhattad volna, nemcsakhogy a vizsgát letetted, de azt is, hogy tetted le. Valószínűleg nem fényesen, különben említetted volna. Kőnig[1687] úgyis azt mondja, hogy a zürichi technika sülylyed, hisz a vizsgák hallatlan enyhék.

A pénzt és a Millt[1688] remélem, kaptad. Majd küldök egy másik nemzetgazdaságtant is.

Keresztleveled nem került meg, de azért pár hét múlva nagykorúsítva leszel.

Mennyi időd van még a technikán? s mit fogsz azután kezdeni? Ideje erről elmélkedni. De nem szabad álmodozni, pénzünk hét vagy nyolc évig még vajmi kevés lesz.
Vigyázz magadra,
szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 8.

1686 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője. Anna Leigh Smith bátyja, Benjamin (1828–1913), neves sarkvidéki kutató, 1882-ben előkerült az expedícióból. *Pester Lloyd* 1882. augusztus 29.

1687 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, a Magyar Királyi József Műegyetem egyetemi tanára.

1688 John Stuart Mill (1806–1873) angol közgazdász, filozófus, liberális politikus, valószínűleg a *Nemzetgazdaságtan alapelvei* című könyvét küldte el Pulszky Ágost, amely magyarul is megjelent 1874–1875-ben.

224. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Algír, 1882. január 3.
Kedves Papa!

Régen nem írtam haza, oka ennek, hogy az utolsó két hét olta roppant el voltunk mind foglalva, Christmas partyk [karácsonyi fogadások], karácsonyfák és így ez által karácsonykor sok szép ajándékot kaptunk, nem csak a helybeliektől, de külömbféle amerikai s francia hölgytől; tavasszal úgy látszik, amerikai invázió lesz Pesten, Lokrofék, Mrs Skinner s itt mind készülnek Magyarországot s Erdélyt beutazni. Köszönöm leveledet, örülök, hogy a cikk tetszett, de egy hiba nyomta lelkiismeretemet, a Tombeau de la Chretienne egészen […], nem a teteje hiányzik, csak a rézlemezek hiányoznak, mellyel az egész épületet fedve volt. Haynald[1689] számára már szedtem külömbféle növényt, de sokkal többet szedhetnék, de igen keveset járok gyalog.

Az idő igen szép és meleg 15 fok Revmur[1690] van árnyékban, holnap tengeri fürdőt akarok venni. Voigt k[is]a[sszony]nak[1691] köszönöm levelét és a pénzt. Fraknóinak[1692] azt üzenem, hogy ha akarja, könnyen lehet kárpitokat küldeni, mivel februariustól fogva rendes közlekedés lesz a Lloyd[1693] által innét Triesztbe.[1694]

Isten veled, kedves jó Papa, sietve írok, mert levelem külömben elkésik a postáról, semmi bajom, mindenkit üdvözlök, nemsokára írok tisztességesebb levelet s cikket. Ha elég pénzt tudok összeírni, valószínűleg elmegyek pár napra Constantinba[1695] és a Zahara szélére.

Ölel szerető leányod,
Poli

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 22.

1689 Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, bíboros, botanikus.

1690 Réaumur – egy ekkoriban használatos hőmérsékleti skála René Antoine Ferchault de Réaumur XVIII. századi francia tudós javaslata alapján.

1691 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1692 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1693 Lloyd hajózási részvénytársaság.

1694 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

1695 Constantine (ma: Kaszentína, Algéria)

225. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Fluntern, Plattenstrasse
1882. január 5.
Kedves néném!

Igazi scandalum [botrány], hogy ajándékodat még nem köszöntem meg. De hát „ilyenkor" (vacatio előtt volt) az ember csupa jó szándékkal van teli. S arról bizony nem tehetek, ha a szándéknak csak a kényelmesebb fele telt be, hogy a mandarinokat megettük, s nem egyszer délben keltünk fel. Nem ugyan a kellemetlenebb, hanem a kényelmetlenebb részhez tartozik a levélírás, s azért csak ma vállalkozom rá midőn a szünidőnek már vége van. Nagymama küldött számomra karácsonyi ajándékot, s én küldtem neki olyan színtelen jámbor levelet, amilyenet csakis olyan álmos koromban írhattam, mint amilyen álmos akkor voltam.

Karácsony estéje s a Szilveszter egészen kellemesen teltek el. A mandarinokat nagyon köszönöm.
Boldog új évet kíván szerető öcséd,
Gari

Ui. Levelező lapnak hosszú, levélnek pedig rövid! (az olvasó)

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 13.

226. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Só utca 7. sz.
1882. január 10.
Kedves öcsém, Gari!

Ide mellékelve küldöm a nagykorúsításodról való végzést, melyet kegyes léssz visszaküldeni. Ez nem azért történt, hogy mint atyád és bátyáid, adósságokat csinálj, hanem mert azt hiszem, hogy ép eszednél vagy s azon fogsz járni. Bajom elég van, hogy számotokra megtarthassam a vagyon egy részét, benned bízom, hogy többet nem csinálok.

Minthogy pedig most Papát fel kell szabadítani minden gond alól, azonkívül különféle dologra felhatalmazás is kell tőled, kegyeskedj az ide mellékelt folyamodást és felhatalmazást aláírni, két pajtásoddal aláíratni, dátumot írj alája, de helyet nem s küldd vissza nekem postafordultával.
Vigyázz magadra; Isten áldjon,
szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 2.

227. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak

Budapest, Múzeum, 1882. január 19.
Kedves fiam, Gari!

Vettem leveledet, vigyázz arra, hogy adósságot ne csinálj, tapasztalásból, keserű tapasztalásból tudom, hogy minden gond közt a pénzgond a legterhesebb, mely az erőt s energiát legjobban emészti meg. Ezúttal küldöm ide zárva a 30 forintot. Szokjál ahhoz, inkább megszorítani életmódodat, mint adósságba keveredni.

Kinkelt[1696] köszöntöm, küldöm számára Memoire-jaim 3-ik kötetét. Póli jól érzi magát Algierban. Kinkelnek megmondhatod, hogy Magyarország jobb reményekkel van mind amellett, hogy pénzviszonyaink nem a legjobbak, mint az osztrák része a Monarchiának. Ne higgyen holmi Schulverein brochure-oknak [iskolai egyesületi kiadványoknak] és szász Schmerzensschrei-oknak [jajgatásoknak], mi sokkal jobban bánunk németekkel, oláhokkal, szerbekkel, mint a németek a poseni lengyelekkel és elzaszi franciákkal.
Isten veled, szerető atyád,
Pulszky Ferencz

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1685 Nr. 1.

1696 Gottfried Kinkel (1844–1891) német klasszika-filológus, a zürichi Polytechnikum tanára.

228. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. január 19.
Édes Angyalom!

Miért nem írsz cikket? Minden ember itt is, Bécsben is örül, ha egyet írsz. Dóczy[1697] azt találta, hogy jobbak ám mint Rudolf koronaörökös[1698] naplója, s hogy látszik rajtok, hogy Te írtad, írj az algieri társaságról, akár miről, ha visszajössz, csinálunk belőlök egy kis kötetet s kiadjuk.

Nézd meg a Múzeumot, úgy tudom, hogy az aráb épület, s hogy sok jó s érdekes tárgy van benne, egy nagy Juno fej s.a.t. erről is írhatnál. Megtettem a rendelést, hogy ezentúl kapjad a Naplót, itt nagy izgalom van, egy részről félig meddig krach [csőd], a mi a Bontoux és Rothschild-féle börzeháború következése, melyről alkalmasint Te is hallottál, mert ez a párisi börzén folyik inkább, mint nálunk, ott nagyobb a veszteség és bukás, mint Bécsben. Másrészt baj van Boszniában és Dalmáciában, sereget kell oda küldeni, de biztos lehetsz, hogy Garit nem parancsolják oda, Guszti pedig túl van már a katonaságon, különben is folyik nagyban a parlamentáris harc, Grünwald[1699] igen jól szólt a budgetvitában [költségvetési vitában].

Bubics[1700] nincs még itt, várjuk mindennap, Trefort[1701] pedig még mindig késik a szombathelyi püspök kinevezésével, most arról van szó, hogy Hidassyt[1702] nevezi ki. Marczali igen jó könyvet írt a magyar állapotokról II. József ideje előtt.[1703] Hermann Ottónak[1704] duelluma [párbaja] volt, az az nem volt, mert ellenfele elmaradt a küzdhelyről, Károly szorgalmas, Guszti ismét fel fog menni Bécsbe, mert a bosnyák dolgok miatt ismét összeül a delegátió.

1697 Dóczy Lajos (1845–1918) közéleti személyiség, újságíró, a Külügyminisztérium osztályfőnöke, udvari és miniszteri tanácsos.

1698 Habsburg-Lotharingiai Rudolf (1858–1889), I. Ferenc József magyar király és Erzsébet királyné fia, trónörökös.

1699 Bártfai Grünwald Béla (1839–1891) politikus, országgyűlési képviselő.

1700 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1701 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1702 Hidassy Kornél (1828–1900) esztergomi kanonok, 1882-ben nevezték ki szombathelyi püspöknek.

1703 Marczali Henrik: *Magyarország története II. József korában.* I. kötet (Budapest, 1882). Egyes részei 1882 elején jelentek meg a *Pesti Napló*ban.

1704 Herman Ottó (1835–1914) természettudós, zoológus, 1875-től a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának őre. Herman párbajra hívta a *Budapesti Hírlap* újságíróját a róla írt sértések miatt. *Fővárosi Lapok* 1882. január 20.

Írj, írj, írj, mert tudsz írni, Guszti csudálkozik, hogy hol tanultál meg, s mindenki szereti cikkeidet, meg is fizetik

Miss L. Smithnek[1705] és Miss Blythenak[1706] igen szíves hálás tiszteletemet.

Szerető apád,

Pulszky Ferenc

Azt már tudod, hogy Csíky Gergely[1707] *Amandát*[1708] *vette el.*

[a levél folytatása]

Jelentkezik ismét, de biztos benne, hogy papa már mindent megírt neki, azt viszont nem, hogy most érkezett ide egy egész szállítmány bútor az apát úrtól, aki kapott néhány szobát az Ádám házban. Ma ott ki kell pakoltatnia Istvánnal, ez lesz az ideiglenes szállás, amikor az apát úr majd jön az ülésekre, de bizonytalan, hogy mikor jön Pestre, mert még vizsgáztatnia kell a szemináriumban. Hamburgból nem sok jó hír van, de sokan tesznek valamit Ceciliáért. A pénzes levelet már meg kellett kapnia, Guszti majd még ad 50 forintot.

Liebe Poly!

Ich komme schon wieder, aber Neues hat Papa dir gewiß schon Alles geschrieben, aber doch nicht, daß soeben eine ganze Sendung von Möbeln vom Herrn Abt hier angekommen sind; derselbe hat im Adamischen Haus ein paar Zimmer bekommen und ich habe heute mit Stefan dort auszupacken, das soll nun sein Absteigequartier sein, wann er zu den Sitzungen kommt, aber wann er selbst nach Pest kommt, ist noch unsicher, er hat noch Prüfungen im Seminar abzuhalten.

Aus Hamb[ur]g nicht viel Gutes, aber Viele die sich für Cäcilie verwenden. Meinen Geldbrief und den […] hast du doch erhalten, nächstens will Guszti mir wieder 50 fl für dich geben, damit du weiter leben kannst.

Nun nur noch herzliche Grüße von deiner Alten[1709]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 47.

1705 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1706 Isabella Blythe angol feminista, Pulszky Polyxéna barátnője.

1707 Csíky Gergely (1842–1891) drámaíró, műfordító.

1708 Bakody Amanda (?–1907) 1881. december 24-én házasodott össze Csíky Gergellyel. *Pesti Hírlap*, 1881. december 27.

1709 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

229. Pulszky Garibaldi Pulszky Ferencnek

Zürich, Fluntern, 1882. január 23.
Kedves atyám!

Leveledet s a mellékelt pénzt megkaptam. Nagyon köszönöm.

Nem szívesen szántam rá magam, hogy tőled pénzt kérjek; mert tudtam, hogy neked kellemetlen lesz, nem a kérés teljesítése, hanem már magában az a tény, hogy havi pénzemmel nem tudtam eléggé gazdálkodni.

De azt hiszem, hogy ez többször nem fog előfordulni.

Az itteni műegyetemen még két semesterem lesz (s így 1883 marciusban végzek). Ezen kurzus határozottan egy kissé rövid, s azért még a jövő évi nyári félévet valamelyik francia vagy belga intézetben szeretném tölteni, mielőtt a „praxis”-ba lépnék. Efelett már most tervezgetni még korai volna. S majd ha a nyáron hazajövök, lesz alkalmam a dolgot megbeszélni.

A napokban kaptam meg Gusztitól a nagykorúsítási végzést. Rám nézve jelenleg ugyan nem bír nagy praktikus jelentőséggel, de mégis örülök neki, mert tudom, hogy a nagykorúsítás által egy csomó gondtól fel leszesz mentve.

Jelenleg semmi bajom.

Üdvözöl szerető fiad, Garibaldi

Jelzet: OSZKK Fond 67/70 Nr. 1.

230. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. január 30.
Édes Kedves Angyalom!

Vettem leveledet, egészségedre nézve még sem vagyok megnyugtatva, mert ismerlek, hogy mindig azt hiszed, jobban vagy, mintahogy valósággal vagy, ugyan azért nem annyit a költség miatt, mint a fáradságért félek a biskarai kirándulásaitól.

Nálunk a tél rendkívüli, eddig nem volt még hó, az idő olyan, mint máskor, márciusban minden ember náthás, én is katharusban [nátha] szenvedek, Guszti is, Károly is, rosszkedvűek vagyunk,

nem jól érezzük magunkat. Guszti a delegátióba Bécsbe ment, e hét végével jő vissza. Bubics[1710] is rosszul volt egypár napig, ma elment Váradra,[1711] hogy a szemináriumot adja át Steinernek,[1712] ki most szintén kanonoknak neveztetik ki, Bubics ezentúl itt fog lakni, csak úgy, mint Fraknói,[1713] az Ádám-házban vett lakást, általellenben velünk. Jó volna, ha az algíri társaságról írnál cikket, mindenki szereti cikkeidet, a Pesti Naplónál teszek intézkedést, hogy ismét küldjék neked. A ládával, melyet küldtünk, nagy baj történt, postai ostobaságból Hamburgnak(!) küldték Algírba, nem Marseillenek, Isten tudja, mikor kapod meg.

A farsang nagyban folyik, Radvánszkyék[1714] itt vannak, Károly nem jár bálokra, és természetesen mindennap tíz órakor ágyban fekszem. Munkácsyt[1715] várják, nagy jelmezünnepéllyel fogadják a művészházban. Fraknóit, Szilágyit,[1716] Gyulayt[1717] időről-időre látom, Gyulay kiadta költeményeit s az összes kritika azt találja, hogy nem költő, ő pedig bosszankodik.

Isten veled, szerető apád,

Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Papa most hozta ezt a levelet, hogy az utolsó oldalra írjon. Köszöni a tegnap kapott 23-iki levelet. Nagyon aggódott az egészsége miatt, beszélt erről a papával is, szerinte jobb, ha a cikkeket angolul vagy franciául diktálja, hogy ne fáradjon el az írással és hogy egyelőre ne írjon levelet senkinek. Mindig tegyen egy kis megjegyzést az állapotáról, hogy megnyugodjanak, és ne kelljen azt gondolni, hogy megerőlteti magát és károsítja az egészségét. Talán ott is talál majd egy „Peregrinit” és napi fél óra diktálásból egy hét alatt meglesz egy cikk. Azt is megmondja mindenkinek, hogy mostantól kezdve minden héten egy nyomtatott levélre számítsanak Politól.

1710 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1711 Várad, Nagyvárad – város Bihar vármegyében (ma: Oradea, Románia).

1712 Steiner Fülöp (1839–1900) pap, az egyházjog tanára, 1882-től nagyváradi kanonok.

1713 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1714 Radvánszkyék – Pulszkyakkal rokon nemesi család, Radvánszky Gusztáv Pulszky Ferenc nővérét, Apollóniát vette feleségül.

1715 Munkácsy Mihály (1844–1900), Párizsban élő elismert festő. Tiszteletére 1882. február 21-re jelmezbált terveztek a képzőművészek a Műcsarnokban. *Pesti Hírlap* 1882. február 1.

1716 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

1717 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus. Említett kötete: Gyulai Pál költeményei. Második bővített kiadás (Budapest, 1882).

Liebe Poly!

Soeben bringt dein Papa mir diesen Brief, die letzte Seite zu benutzen, ich thue es indem ich die für deinen gestern erhaltenen Brief von 23 sten besten Dank sage, derselbe hat mich aber, wegen deiner Gesundheit recht beunruhigt, ich sprach mit Papa darüber, der dir durch mich sagen läßt, die Artikel lieber diktiren, englisch oder französisch, damit du dich mit dem Schreiben nicht ermüdest und lieber für's Erste keine Briefe zu schreiben, an Niemand. Die Artikel wird Papa oder Carl übersetzen und die gelten dann statt Brief für Alle. Für uns setze immer nur eine kleine Notiz über dein Befinden darunter, so sind wir beruhigten als wann wir denken müßen, daß du dich anstregst und damit deiner Gesundheit schadest. Vielleicht findest du dort doch so eine Art Peregrini, und jeden Tag ein halbes Stündchen diktat, das macht in einer Woche einen Artikel – mit Spielerei! – Ich werde auch allen Bekannten sagen, daß sie von nun an wöchentlich ainen gedruckten Brief von dir erhalten.

Meinen Brief vom 25sten dieses wirst du wohl noch erhalten haben; nächstens schreibe ich wieder länger. Heute beeile ich mich nur, dir dieses mitzutheilen, damit du dich mit dem Schreiben der Artikel und Briefe nicht mehr plagst.

Mit herzlichem Gruß,

Deine Alte[1718]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 48.

1718 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

231. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. február 2.
Édes kedves Angyalom!

Gondold csak, ma reggel táviratot kaptam Gusztitól Bécsből, hogy eljegyezte Figdor Hermint,[1719] jöjjek fel szombaton Bécsbe. Ezt okosan tette, örülök neki nagyon. Te ismered a leányt, amennyire emlékezem, lehet 26 éves, ami nézetem szerint előny, Gusztinak érett eszű, okos feleség kell, ki őt papucs alatt tudja tartani, különben kiállhatatlan férj volna, tudom, hogy Guszti neki már öt esztendő előtt nagy tetszett. Természetesen Guszti is fog Neked írni, én is amint Bécsből visszajövök s jövendőbeli menyemmel megismerkedem. Károly is akar házasodni, de ennek nem örülök, Márkus Emíliába[1720] bolondult bele, nem hiszem, hogy ez neki való volna, de erről ne írj neki semmit.

Festetics Guszti,[1721] az öreg, Szápáryné[1722] apja meghalt, Andrássy Etelka[1723] a fiatal Odescalchi fiúhoz[1724] megy férjhez. Ne félj, hogy Garit Dalmácziába viszik, oda nem megy a komáromi kanonis. Vigyázz egészségedre. Bubics[1725] e napokban jő vissza, Gyulay[1726] restelli verseinek recenzióját, a legügyesebb a Dóczyé,[1727] mely a Neues Pester Journalban jött ki, Fraknói[1728] jól érzi magát, holnap nálunk ebédel. Marczali[1729] jó könyvet írt, épen most javítottam ki bírála-

1719 Hermine Figdor (1853–1926), a bécsi zsidó származású nagypolgári Figdor család lánya, édesapja Gustav Figdor (1816–1879) nagykereskedő, az Osztrák–Magyar Bank igazgatója, édesanyja Betty Stern (1827–1906), testvérei Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1720 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője.

1721 Festetich Ágoston gróf (1805–1882), gazdálkodó.

1722 Festetich Karolina grófnő, Festetich Ágoston lánya, Szapáry Gyula gróf, pénzügyminiszter felesége.

1723 Andrássy Etelka grófnő (1861–1927), Andrássy Manó lánya.

1724 Odescalchi Géza (1858–1937) herceg.

1725 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1726 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus. Gyulai Pál verseinek kedvezőtlen megítéléséhez lásd Reviczky Gyula: Gyulai Pál lírája. *A Hon* 1881. december 25.

1727 Dóczy Lajos (1845–1919) udvari tanácsos, író, költő.

1728 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1729 Marczali Henrik (1856–1940) történész. Pulszky Ferenc ismertetése *II. József kora* hazánkban címmel jelent meg: *Századok* 16. (1882) 123–132.

tomat a Századokban. Ráth Gyuri[1730] könyvészeti kiállítást rendez, s avval nyomorítja meg az egész világot, nekem is kell catalogust írni a kéziratokról, sok Corvina jött össze az alkalommal, Velencéből, Parmából, Pétervárról,[1731] Bécsből, Thornbol,[1732] az egész igen érdekes lesz, de valljon tetszeni fog-e a közönségnek, ez még kérdés.

Írj Gusztinak, írj Brentano Idának,[1733] de sokat ne írj, Miss L. Smith[1734] azt találja, hogy a sok írás árt egészségednek. E napokban én is írok neki, megköszönni azon igazán anyai gondot, mellyel irántad viseltetik. Nézd meg a múzeumot, Isten veled,

szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 49.

232. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Fluntern, Plattenstrasse 31.

1882. február 4.

Kedves Poly!

Ráadtam fejemet a levélírásra, s a szélrózsa mind a négy tája felé küldözgetem leveleimet. S minthogy karácsony óta neked még nem írtam elsősorban is neked írok. Valószínűleg tudod már, hogy a nagykorúsításom januárban megjött. Ez ugyan egyelőre nem bír reám nézve practicus jelentőséggel, mert a szécsényi dolgokba úgy se fogok beavatkozni. De annyiban örülök neki, hogy a nagykorúsítás által papa végre fel lesz mentve a pénzügyi gondok alól. Mostanában azon vagyok, hogy régi tervemet, az olasz utat megvalósítsam, s húsvétra Florenzbe[1735] menjek. A mi a dolog financiális oldalát illeti, azt hiszem, nem lesz komoly nehézség, mert 60-100 forint kifutja.

1730 Ráth György (1828–1905) jogász, gyűjtő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója. Az Országos Könyvkiállítás 1882. március 6-án nyílt meg a Magyar Tudományos Akadémia épületében.

1731 Pétervár – Szentpétervár, Szankt Petyerburg, kikötőváros Oroszországban.

1732 Thorn – Toruń, város Lengyelországban.

1733 Ida Brentano, született Lieben (1852–1894), Franz Clemens Brentano felesége.

1734 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1735 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

S kérésem mellett opportunitási és méltányossági okok is szólnak, hogy húsvétkor menjek Firenzébe. Mert egyrészt ez lesz az utolsó vacatio zürichi tartózkodásom alatt, s ha egyszer a polytechnikumot elvégeztem, s odahaza leszek, szó sem lehet arról, hogy egyhamar Olaszországba utazhassak, s másrészt a nyári szünidőre sem lesz alkalmam, mert a fegyvergyakorlatokra fogok „berukkolni" [bevonulni], s a diploma feladatommal is el leszek foglalva.

A méltányossági ok pedig az, hogy a tavalyi nyarat itt töltöttem, mi bizony nem nagy gyönyörűségemre szolgált. De hogy az öregasszonynak[1736] valami szeszélye megint el ne rontsa, amint taval, ez egyszer a másik végén szeretném megfogni a dolgot. Mit gondolsz, lehetséges volna-e, hogy Mr. Rey-nél[1737] lakjam. Tulajdonképpen csak egy ágyra volna szükségem nála, mert nappal úgy sem volnék odahaza. Ha Mr. Rey-nek nem esnék terhére, úgy írhatnék neki e tárgyban. Ez esetben egyáltalában nem volna szükséges nagymamát tudósítanom. Írj kérlek, miképpen lehetne a dolgot legcélszerűbben elrendezni.

Elképzelheted, hogy az otthoni lapokat nagy érdekeltséggel olvasom, mert ugyan nem kell attól tartanom, hogy mozgósítsanak, amíg csak Boszniában van bajunk (a huncutok ellen nem kell tábori ágyú), de az újságokból úgy látszik, hogy nem tudni, mi fog a dologból kisülni. Szeretném tudni, hogy mit gondol Guszti a helyzetről. Zwick úr[1738] üdvözöl, s azt mondja, hogy írni fog alázatos levelet, mihelyt megjön az inspiratioja, úgy látszik, hogy sokáig jön. Hogy vagy? Isten áldjon, üdvözöl

szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 14.

1736 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

1737 Rey – francia nyelvtanár Firenzében, a Pulszky család barátja, lásd *Életem és korom* IV. 452.

1738 Zwick Adolf (1860–1942), Pulszky Garibaldi tanulótársa Zürichben, később Czakóra változtatta a nevét.

38. Ismeretlen fényképész: Márkus Emília, fénykép, 1880-as évek eleje?

233. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. február 7.
Édes Angyalom!

Visszajöttem Bécsből, tudom, hogy kíváncsi vagy, tehát részletesen írom le Guszti vőlegénységének történetét, melyet én is csak utólagosan tudtam meg.

Tudod, hogy Hoffman[1739] Guszti oraculuma, ez már múlt évben említette neki a Figdor leányokat,[1740] de Guszti ezeket nem ismerte. Januárban fel kellett neki menni Bécsbe az Acienda ügyben, s ott Ida Brentano[1741] egyik estélyénél találkozott Figdorékkal s Hermin,[1742] a legidősebb nagyon megtetszett neki, másnap hozzájuk ment, igen szívesen fogadták s meghívták ebédre, megemlítették, hogy jövő szombaton kis táncmulatság lesz nálok. Erre Guszti Pestről felment, s midőn egy héttel később a delegatióra ismét fel kellett mennie, ismét meglátogatta őket s a leánynak de butte en blanc [hirtelen] nyilatkozott, s ez annyira meg volt lepetve, hogy csaknem elájult, anyjához utasította, beszéljen vele harmadnapra. Ez is úgy fel volt izgatva, hogy megbetegedett, s áldását megadta. Erre táviratozott nekem Guszti, s én szombaton felmentem. Három leány van a háznál, a legifjabbik tizenhét éves, szép, a második 24 éves, csinos, a legidősebb 28 éves a három körül legkevésbé szép, de amint láttam, okos, művelt, házias, roppantul szerelmes Gusztiba, ez pedig, amint alig képzelnéd, még inkább szerelmes belé. Anyja, bajor születésű, katolikus, – tehát a gyermekek is már keresztényeknek születtek – igen jószívű, csendes asszony, aki Gusztiékat semmiképpen nem fogja szekírozni. Van három fiú is, a legidősebb kezeli a vagyont, a második katonatiszt, a harmadik iskolába jár, az egész család jó benyomást tett, házias, csendes, jóravaló, a leány jól fog hozzánk illeni. Márciusban lejönnek Pestre, szállást keresünk addig, hogy lássák, miképp rendezik be magokat, június kezdetén lesz a menyegző, egyenesen Szécsénybe mennek, s a nyár folytán lerándulnak Flórenczbe[1743] az öreg asszonyhoz.[1744] Úgy hallom, hogy gazdagok, mijök van azt nem tudom, de minden esetre sok, egy rész tüstént kiadatik, az összes vagyonnak fele az anyjoké.

1739 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1740 A Figdor nővérek: Hermine, Marie és Emilie.

1741 Ida Brentano született Lieben (1852–1894), Franz Clemens Brentano felesége.

1742 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.

1743 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1744 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

Már most tudod az egész ügyet, magam sem tudok felőle többet. Bubics[1745] megmenekült szemináriumától, s állandóan itt fog lakni, e napokban jő. Károly szombaton élőképekben szerepelt s ezért leborotválta bajszát. Szilágyi Dezsőnek[1746] nagyon megtetszett Guszti arája, Kállayné[1747] igen szívesen köszönt, ott voltam náluk szombat este.

Ölellek, csókollak atyád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 50.

234. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Só utca 7.

1882. február 9.

Kedves lelkem Pólikám!

Köszönöm szíves és résztvevő táviratodat… Te mindig jó leány és testvér voltál, remélem, hogy Hermin[1748] iránt is azon jósággal leszel, melyet ő is megérdemel, Te is természetedből követsz…

Hermin okos, derék, józan, kedves, bizalmas szerető leány, aki igazán szívvel-lélekkel ragaszkodik hozzám, s akihez szívvel-lélekkel ragaszkodom én is. Először január 3-án találkoztunk; nagyon tetszettünk mindjárt egymásnak, én párszor meglátogattam, néhányszor Bécsbe mentem, megkértem, s kis kétségeskedés után, nem mintha coquettirozott [kacérkodott] volna, de mert valóban küzdött szerelme ellen a gondolattal, hogy összeillők vagyunk-e, kijelentette, hogy követ a világ végéig. Még pár napot boldogan ott töltöttem, azután itteni dolgaim után kellett látnom, de minden péntektől hétfőig ott vagyok.

Az esküvő júniusban lesz. Először: hogy Te is ott lehess, másodszor, hogy akkor vége előadásnak, országgyűlésnek, harmadszor, addig kissé rendbe hozom a kastély másik felét Szécsényben, s az esküvő után oda megyünk. Úgy számítjuk, hogy két-három héttel később kijössz Te is, s így együtt töltjük a nyarat.

1745 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1746 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

1747 Bethlen Vilma grófnő (1850–1940), Kállay Béni felesége.

1748 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.

Az esketésre Bubicsot[1749] kértem, aki nagyon megörült.

Addig Pesten is lakást keresünk, és berendezzük. Azután mi lesz, Szécsénnyel, Károllyal, az Aziendával [céggel], azt mind nyugodtan s okosan megbeszéljük a nyáron.

Jó lesz így, kedves Pólikám? Azt hiszem, nagyon jó. Neked is. Csak szeress és légy jó Herminnel.

Szerető bátyád, Guszti

Ha pénz kell, küldök. Szilágyi[1750] ebéden volt Figdoréknál.[1751] Nagyon tetszett, neki is ők. Herminről azt mondja, hogy külön és együtt egyikünk se ismert még hozzá fogható leányt.

Apponyi[1752] is bemutattatta magát, s azt találta, hogy utánad minden ismerősei közt Hermin a legtökéletesebb lady.

Kállayné[1753] köszönt, beteges, a jövő télre Cairóba készül.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 18.

235. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

[H. n., Algír], 1882. február 11.

Kedves Garim!

Tegnap vettem kedves leveledet s sietek reá felelni. Nem tudtam, hogy nagykorúsításod tényleg megtörtént, de örülök neki, mert ügyeink ily könnyebben lesznek rendezendők, természetesen egyelőre semmit sem tehetünk, de nyáron, ha mind hon leszünk, mindent nyugodtan meg kell gondolnunk s beszélnünk, mert félek hogy a szécsényi dolgok nem mennek jól s hogy ha bérbe adjuk, igen hosszú ideig igen csekély jövedelmünk lesz, ha pedig kényszerítve volnánk eladni, az adósságok kifizetése után csekély vagyonunk maradna, de hát ez mind olyan „wenn und aber”, s jobb, ha mi ketten egyelőre ezen nem törjük a fejünket, mert hiába volna. – Hogy Guszti háza-

1749 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1750 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

1751 A bécsi zsidó származású nagypolgári Figdor családból az apa, Gustav Figdor (1816–1879) már nem élt, az anya, Betty Stern (1827–1906), Hermine testvérei: Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1752 Apponyi Albert gróf (1846–1933), országgyűlési képviselő.

1753 Bethlen Vilma grófnő (1850–1940), Kállay Béni felesége.

sodik, természetesen tudod, Peregrini[1754] azt írja, hogy a menyasszony, Figdor Hermine,[1755] igen gazdag, azt beszélik, hogy egy milliója van, az is jobb a semminél, Guszti külömben úgy látszik, igen szerelmes s „lapos szemeket” csinál (Peregrini szerint), kíváncsi vagyok az új sógornőre.

Ily körülmények között hiába kérdezzük G[uszti]t, mit mond a Bosniai állapotokhoz, úgy hiszem, inkább gondol menyasszonya szép szemeivel (ha ugyan szépek),

[hiányzik egy vagy több oldal a levélből]

még Guszti sem tartotta ki tovább két napnál az ősszel. – Milyen kár, hogy nem nyertem meg a nagy „loost” [lottó, szerencsejáték] s neked nincs háromheti szabadságod aprilisben, mert ha ez úgy volna, átjöhettél volna értem s haza kísérhettél volna Tunis, Corzica s Olaszországnak.

Ugye szép tervek? de sajnos kivehetetlenek. Hogy én mikor s merre megyek haza, nem tudom, igen szeretnék Tunisnak menni, de nem tudom, nem-e kerül igen sokba s találok-e útitársakat. Isten veled, kedves Garim, sokszor ölel szerető vén nénéd,

Poly

Zwick[1756] írhatna, üdvözlöm, sajnálom, hogy nincs itt, mert szükségem volna egy titkárra.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 5.

236. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. február 13.

Édes kedves Angyalom!

Florenczből[1757] rossz hír jött, nagymama[1758] tüdőgyulladást kapott, az első tudósításra nagyon megijedtünk, de a tegnapi távirat valamivel megnyugtatóbb, olyan öreg asszonynál azonban mint Nagymama, minden betegség veszedelmes, ha nem kapsz levelet, annak jele, hogy jobban van.

1754 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1755 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.

1756 Zwick Adolf (1860–1942) mérnökhallgató, Pulszky Garibaldi egyetemistatársa Zürichben.

1757 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1758 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája.

Guszti szombaton Bécsbe ment, ma jő vissza, nagyon szerelmes, menyasszonya családja márciusban le jön Pestre, hogy a felveendő lakás iránt tájékozzák magokat. Nagyon örülök, hogy Algierban vagy s nem itten, mert nem volna nyugtod s bizonyosan megrontanád magadat. Vigyázz magadra, s ne izgasd fel magadat, fő dolog, hogy egészséged egészen helyre álljon, s mint ép, egészséges, erős leányom jöjj vissza Afrikából. Májusban Párizsban találkozhatnánk, onnét Bécsbe mennénk, hol egy hétig megismerkednél jövendőbeli sógorasszonyoddal, a júniust itt töltenéd Pesten, mert az új házaspárt kezdetben nem zavarjuk Szécsényben, júliustól szeptember végéig Te is falura mennél Szécsénybe. Ez nagyjából a mi tervünk.
Nagymama hogylétéről foglak tudósítani mindig. Isten veled,
szerető apád, Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Köszöni az e hónap 7-én írt levelét, amit tegnap kapott meg; nagyon örül, hogy jól van. Valószínűleg megkapta már a gratuláló levelét a kesztyűkkel együtt. Guszti menyasszonyáról nem tud semmit mondani, papa és Guszti azóta hosszú leveleket írtak e tárgyban. A szakács nagyon ügyes ember. Mindenki jól van, csak szegény nagymama ad aggodalomra okot, a tüdőgyulladás az ő korában nem könnyű dolog, de az utolsó táviratok szerint már jobban van. Julián biztosan nem múlik a gondos ápolás. Szűcs örül, hogy ennyire tetszik a baba és a jelmez. Hamburgból is jobb hírek jöttek, Cecilia a gyerekekkel együtt Uhlenhorstba költözik az édesanyjához. Siet, hogy ezt a levelet postára adja.

Liebe Poly!

Für deinen gestern erhaltene Brief vom 7ten dieses, sage ich dir vielen Dank, es freut mich sehr, daß es dir so gut geht – haue aber nur ja nicht über die Schnur, denn das rächt sich bitter. Meinen Gratulations-Brief wirst du wohl erhalten haben, nebst dem Paar Handschuhe, eine Gratulation in Handschuhen. Ich konnte die über Gusztis Braut durchaus nicht sagen, aber seither haben ja Papa und Guszti dir lange Briefe darüber geschrieben. – Der Koch ist es sehr gescheidter Mann – sieh' du nun wirklich auch zu, daß die gute Race nicht ausstirbt! – Wir sind Alle gesund, aber die arme Großmutter macht uns Sorgen, eine Lungenentzündung in ihrem Alter ist keine leichte Sache, aber die letzten Telegramme lauten ja schon besser. Julie wird es gewiß an sorgfältiger Pflege nicht fehlen lassen. – Die Szűcs ist glücklich, daß dir die Puppe und das Kostüm so gut

gefallen. – Aus Hamburg sind auch bessern Nachrichten, Cäcilie zieht mit ihren Kindern auf die Uhlenhorst[1759] zur Mama – ist ja doch einmal ein rechtes Mamakind! Sonst wäre wohl Alles anders mit ihr. Ich eile damit dieser Brief auf die Post kommt, werde nächstens mehr schreiben, heute nur noch herzlichste Grüße

von deiner treuen Alten[1760]

Einliegend wieder ein Paar Handschuhe.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 51.

237. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. február 14.

Édes kedves Angyalom!

Rossz hírt kell írnom, szegény Nagymama[1761] tegnap kilenc órakor reggel meghalt. Pénteken betegedett meg tüdőgyulladásban, az első távirat ijesztő volt, de a szombati és vasárnapi némi reménnyel biztatott, tegnap délután megjött a negyedik telegram Leviertől,[1762] hogy meghalt. Guszti Bécsben volt, én tél idején nem mertem éjjel-nappal Florenczbe[1763] menni, s csakugyan már későn érkeztem volna. Ma van a temetés egész csendességben. Guszti ma indul oda, csütörtökön reggel érkezik Florenczbe, szegény öreg asszony, utolsó öröme volt még, hogy Guszti eljegyzését megtudta, mellyel nagyon meg volt elégedve, írt is még egy hosszú levelet Gusztinak, mely ugyanaz nap érkezett, midőn a távirat megbetegedéséről megjött.

Isten áldjon, szerető apád,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 52.

1759 Uhlenhorst – a németországi Hamburg egy városrésze.

1760 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1761 Henriette Walter született Mayer (1798–1882), a Pulszky gyermekek nagymamája. Haláláról: *Fővárosi Lapok* 1882. február 15.

1762 Émile Levier (1838–1911) Firenzében élő svájci orvos és botanikus.

1763 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

238. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1882. március előtt]
Kedves Babym!

Régesrégen készülök már, hogy írok neked, de mindég halogattam, mert mindég volt olyan dolog, mi még nem befejezett tény és mindég hiányzott a határozott ötlet. Az egész telet meglehetős szorgalmasan töltöttem nagyobb eredmény nélkül, a hírlapírással ugyan felhagytam, s így nem aprózom el annyira magamat, de mégsem készült el sok egyéb a Symonds[1764] második köteténél, melyből már csak kevés van hátra. Emellett mindenféle társaságból visszavonultam, ritkán járok kávéházba és kocsmába, este gyakorta idehaza ülök és dolgozom. A munkámon kívül egyedül Emmának[1765] élek és a munkához is ő érte van kedvem. Január elején beszéltem az anyjával is, s így most menyasszonyom – officiel [hivatalosan] senki sem tudja, mert jobb szeretem ő miatta, hogy ez esküvőig ne túlságosan beszéljenek róla. Jövőnket alaposan meggondoltam s ha sok aggaszt is, mindenek fölött, hogy nagyon kell egészségére vigyázni s őt izgalomtól és kellemetlenségtől megkímélni, mégis azt hiszem, hogy igazán boldoggá fogom tenni, s hogy magam az leszek, azt tudom. Egy tény van, melyet nektek el kell fogadnotok, ez az, hogy a színpadon marad. Amit a nyáron mondtam neked, azt most a legmélyebb meggyőződés alapján ismétlem. Nem szabad magamat a vád lehetőségnek kitennem, hogy pályáját föláldozta nekem. Guszti velem szemben nervosusan [idegesen], s ennél fogva akaratlanul nagyon kíméletlenül viselkedett; de hát őneki az én dolgomba nincs beleszólása s nem is szólhat Emmának, kit ez a legérzékenyebben sértene, hisz aligha fog vele összekerülni a házasságig. Papa úgy látszik, szintén nem örül a dolognak, ami nekem nagyon fáj, de nem változtathatok rajta, az idő bizonyára megteszi, nekem egyébként nem szólt semmit. Az esküvő szándékom szerint június vége felé lesz, ha lehet – de én nagyon akarom s azt hiszem elérem. A pénzviszonyok, Guszti házasságától függetlenül kell, hogy addig rendezve legyenek s a berendezésre szükséges költséget mindenesetre meg fogom keresni. Ami téged illet, kedves babym, te reád számítok, hogy nem csak őszintén, de melegen is fogod őt szeretni, hiszen rokonszenvvel mindég viseltettél iránta, s neki, aki eddig oly sokat szenvedett, szüksége van, hogy szeressék.

1764 John Addington Symonds (1840–1893) angol költő és kultúrtörténész, akinek *A renaissance Olaszországban* című művét Pulszky Károly fordította.

1765 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője.

A te egészséged sokat aggaszt mindannyiunkat, mert leveleidből végre is az a tanúság, hogy nem tökéletes még gyógyulásod, attól is félünk, hogy nem kíméled magadat eléggé, de innen nem tehetünk egyebet, csak kérni téged, hogy vigyázz magadra.

Isten áldjon, babym, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 24.

239. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Algír, 1882. március 5.

Kedves Papa!

Soká nem írtam, mert nem voltam képes végleg elhatározni, merre jövök haza s még most is bizonytalan vagyok, ha találok útitársaságot. Tunisnak szeretnék menni, indulnék innét april utolján, otthon volnék május közepén.

Miss Leigh S.[1766] igen erősen e terv mellett van, azt mondja, hogy Francziaországba könynyebben eljutok, de nem oly valószínű, hogy alkalmunk lesz Tunisba jutni, azonkívül ez az út semmivel sem drágább s neked nem kell oly messze elémbe utazni. A terv következő, kérlek, írd meg, otthon helyben hagyjátok-e: innét hajón Bougieba, onnét kocsin a Chabet-el-Akhiran keresztül Setifnek Constantinbe, innét vasúton Boneba, Bonéból hajón Tunisba,[1767] Tunisból hajón Ajaccionak Livornóba,[1768] ahová értem jössz, ugye kedves Papa, reménylem nincs kifogásod, ha Tunisbol Livornóig magamban utazom a hajón, igazán semmi baj sem érhet.

Tehát Károly is járomba hajtja fejét, Gari messze földön lesz és mi ketten magunk maradunk, kedves jó Papa, de nem sokára haza jövök és soha soha el nem hagylak többé, mindég együtt

1766 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1767 Bougie – a Földközi-tenger partján fekvő város (ma: Bejaïa, Algéria); feltehetőleg Chabet el Allaïga; Sétif – város Kelet-Algériában; Constantine (ma: Kaszentína, Algéria); Bone – Földközi-tenger partján fekvő város (ma: Annába, Algéria); Tunis (ma: Tunisz, Tunézia fővárosa).

1768 Ajaccio – település Korzikán (Franciaország); Livorno – a Ligur-tenger partján fekvő kikötőváros (Olaszország).

maradunk, ugye kedves Papa? ugye nincsen kifogásod Emília[1769] ellen, igen jó leány, okos és erős jellemű, azt szeretem benne, hogy van akarata, úgy hiszem, Károlyt boldoggá fogja tenni és minden esetre jobban fog hozzá illeni s jobban fogja magát körünkben találni, mint valami Tisza háti libácska vagy Bohus-Takácsy-Radvánszky féle leány. Ugye Papa, bár két új leányod lesz, mégis csak a régi marad az igazi? Sietnem kell haza, külömben egészen betöltve találom helyemet, ha visszatérek.

Isten veled, kedves jó Papa,

kérlek írj nekem, ölel csókol szerető leányod,

Poly

Szegény B.L.S.[1770] nagy bajban van, az angol kormány csak 5000 fontot ád a tervére, felkereső expeditióra, a földrajzi társulat 1000 ft ennek, de az expeditió 16 ezer fontba kerül, úgyhogy Miss L.S. s Madame Bodeschon[1771] fél vagyona reá fog menni, csak jó eredménye is lenne azután mindennek. Az idő fertelmes, esik, szürke az ég, akár Pesten volnék.

Mindenkit üdvözlök.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 23.

240. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Algír, 1882. március 10.

Kedves Garim!

Mindenekelőtt születésed napjára akarok gratulálni, reménylem, egész életedben minden kívánságod teljesülni fog s soha nem lesz alkalmad búsulni. Sajnálom, hogy olasz utad a vízbe esett, szegény nagymama, hogy örült volna neked. Mit fogsz most a szünidők alatt tenni?

Itthon mind megbolondultak, Guszti is, Károly is járomba hajtják fejöket, már csak mi ketten maradunk.

1769 Márkus Emília (1860–1949) színésznő, Pulszky Károly 1882. március 6-án jegyezte el, és június 7-én vette feleségül.

1770 Benjamin Leigh Smith (1828–1913) neves angol utazó és felfedező, Anna Leigh Smith bátyja.

1771 Madame Bodichon – Barbara Leigh Smith (1827–1891), Anna Leigh Smith nővére, festő, angol feminista, férje Eugene Bodichon, francia orvos felesége.

Kíváncsi vagyok az új sógornékra, tudom te is, ugye Márkus Emikét[1772] ismered, Figdor Hermin[1773] a héten megy le Pestre s adnak tiszteletére nagy estélyt. Az esküvő júniusban lesz, én május kezdete felé leszek hon, innét mikor indulok, attól függ, Marseillenek megyek-e vissza vagy Tunisnak. Ha találok útitársakat, mindenesetre az utóbbi utat választom. Mást nem mondhatok, az orosz háború úgy látszik elmarad. Tant mieux [annyival jobb]. Itt ugyan igen egész kellemes a világ, de már szeretnék otthon lenni, olyan rémítő hosszú az út Magyarországig.
Addio, kedves jó fiam, ne felejts el, mikor jössz haza.
Ölel szerető vén Polyd

Zwickolinot[1774] üdvözlöm.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 3.

241. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Budapest, 1882. március 10.
Kedves Babykém!

Nagyon köszönöm kedves leveledet, tudtam, hogy így fogsz nekem írni, de mégis nagyon jólesett, hogy Emmáról[1775] olyan meleg hangon emlékeztél meg. Ő is a legörvendetesebben volt virágaidtól meg lepve, s meg vagyok győződve, hogy nagyon örülne, ha írnál neki. Roppantul respectál téged s nem mer írni, mert fél, hogy ostobának tartod – ámbár ezt nem mondotta nekem, szóval roppantul hasonlít az én kis babykémhez. Guszti most már egészen rationabilis [értelmes] és szívélyessé vált; meglátogatta Emmát és kellő mód genirozták [feszélyezték] magukat mindaketten, de meg voltak egymással elégedve.

Papa nagyon megszerette Emmát, kezd büszke lenni reá, csak te hiányzol nekünk és pedig nagyon. A pénz dolgok felett ne aggódj, jobban állunk, mint ahogy hiszed, Guszti tisztán üzleti szempontból elég jól jár Szécsénnyel, ki fogja kapni tőkéjének 3 ½–4%-ját, neked lesz

1772 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly menyasszonya.
1773 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.
1774 Zwick Adolf (1860–1942) mérnökhallgató, Pulszky Garibaldi egyetemistatársa Zürichben.
1775 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője.

94–96 ezer forintod, illetőleg 5000 forint jövedelmed, Garinak és nekem 35–35000, úgy hogy mindegyik gond nélkül elélhet. Részünkről csak azt kötjük ki s erre neked is insistálnod [ragaszkodnod] kell, hogy papa járuljon a múzeumi háztartáshoz legalább 1500–2000 forinttal. Adóssága őszre mind tisztázva lesz, fizetéséből és keresetéből ezt könnyen megteheti, de nemcsak azért akarom, hogy arra kötelezze magát veled szemben, mert különben te szűken volnál, hanem mert különben ismét Vachotné[1776] karmai közé kerül s ennek nem szabad lennie,

Azt hiszem, hogy ezt a kényes kérdést szóba kell vele hoznunk, csak az első szó kellemetlen, de ő mindig azt képzeli, hogy nem tudunk a dologról, pedig, ha nekünk egyszer ígéretet tesz képes lesz ott nemet mondani. Még a napokban is láttam, hogy az az asszony írt neki, bizonyosan megint koldult. Papának teljesen és tökéletesen kell szakítania. Talán legokosabb, ha hazautazás közben te hozod elő a dolgot, veled szemben legkevésbé fog neki fájni, mert te legközelebb állsz hozzá, Ha nem akarod ezt, akkor mi ketten ide haza beszélhetünk vele.

Az emberek itt nagyon rokonszenvesen fogadták eljegyzésemet, azt találják, hogy nagyon összeillünk, magunk is így vélekedünk, az is kellemes, hogy Figdor[1777] és Horváth Boldizsárral[1778] nagyon intim vannak kezdettől fogva s így az én házasságom is nagyon szájok íze szerint való. Könyvkiállításról stb. nem írok bizonyosan vannak erről kellő tudósításaid.

Isten áldjon, kedves Baby,

szerető bátyád, Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 27.

1776 Vachotné – Vachott Sándorné Csapó Mária (1828–1896) író és szerkesztő.

1777 Figdorék – Hermine Figdor és családja: az anya, Betty Stern (1827–1906) és a testvérek, Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1778 Horváth Boldizsár (1822–1898) jogász, politikus, volt igazságügy-miniszter, Márkus Emília nagybátyja.

242. Pulszky Polyxéna Pulszky Ágostnak

Algír, 1882. március 12.
Kedves Gusztim!

Miolta haza jöttél Florenczbol[1779] nem hallottam direct tőled semmit, de Voigt k[is]a[sszony][1780] írta, hogy roppant sok a dolgod, ezért nem is vártam tőled levelet s én sem írtam, mivel nem tudtam elhatározni, mikor indulok innét; nem várom be Miss L. S.[1781] elutazását mert neki kényelmesebb, ha pár nappal előtte hagyom el Algiert ő pedig semmit sem határozhatott mivel nem tudta mikor kell Angolországba lenni az expeditio miatt, melyet báttya keresésére az északi polarhoz indítanak.

Most elhatároztuk, hogy vagy april 15. vagy majus első napjaiban indulok aszerint, mikor és merre találok utitársakat, papát kérni fogom, hogy vagy Marseillebe vagy Livornoba várjon reám, de ezt csak utolso napokban telegraphirozom meg. Ezer francra lesz szükségem még egészben, […] valószínűleg nem kell annyi, de kellemetlen, ha idegen országba pénz szűkében van az ember, mindenesetre spórolni fogok, amin tudok. Kérlek, utalványoztasd az összeget ide valami bankhoz april közepe előtt valamivel, ha lehet vagy a Bank algerienne vagy a Bank transatlantiquenál, mert a Credit Lyonais rosszul áll s ezért a kifizetésnél mindeg igen nagy nehezségeket csinál néha az embert még kis összegeknél is hetekig váratja a pénzre.

Hermin[1782] Pesten volt-e már? hogy tetszettek neki az ottani ismerősök. Alig várom már, hogy haza jöhessek, bár igen jó dolgom van itt, mégis csak egy örökkévalóság, miolta láttalak titeket s magyar szót hallottam. Örülök, hogy Károly eljegyezte Márkus Emíliát,[1783] jó leány, okos s takarékos, megfogja Károlyt spórolásra tanítani.

Isten veled kedves Gusztim.
Ölel szerető húgod, Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1639 Nr. 1.

1779 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban. Pulszky Ágost nagyanyja temetésén volt.

1780 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1781 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1782 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.

1783 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly menyasszonya.

243. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. március 13.
Édes kedves Angyalom!

Valahára megjött régen várt leveled, szintén resteltem, hogy minden embernek írsz, csak nekem nem, ami tervedet illeti, nekem nincsen ellen kifogásom. Mint unprotected female [védtelen nő] te is utazhatsz, mint annyi angol Miss, de még is be kell még várnom Gusztit, ki hónapután jő Bécsből, mit mond ő. Guszti egyébiránt példás vőlegény, mindennap ír menyasszonyának, s minden héten felmegy hozzá s ott tölti a szombatot és vasárnapot, nem is kiabál többé, oly szelíd, mint a bárány. Hermin,[1784] amint látszik, okos leány, szerelmes Gusztiba s minthogy Figdorék régi ismerősei Horváth Boldinak[1785] s nagyon sokat tartanak reá, Emíliát[1786] is bizonyosan szívesen fogja látni. Ami ezt illeti, nem tudom honnan eredt a legenda, hogy én ezen házasságot nem szeretem. Igazi Romeo Julia pletyka lett belőle, melynél Fraknói[1787] volt a friar Lorenzo, s én a vén Capulet. Károly csak e napokban jelentette be nekem szándékát hivatalosan, mire természetesen szívesen megcsókoltam Emíliát s megmondtam, hogy szívesen fogadom leányomnak.

Egy baj azonban még is van, nem szeretném, ha elhagyná a színpadot, mert azt hinné, nagy áldozatot hoz, más részről, ha gyermekök lesz, ki fog avval gondolni, ha mama a próbákra s előadásokra elmegy. Előre látom már, hogy akkor vagy önkényt lép le a színpadról, vagy hogy Te leszesz a gyermek valódi anyja, az sem baj, Te is fogod szeretni én is, ma este oda megyek Márkusékhoz[1788] estélyre, az a legjobb, hogy Horváth Bóldi magához veszi az öreget, mert az ő leánya is férjhez fog menni Radisicshoz.[1789] Figdorék[1790] egy héttel elhalasztották jövetelüket, mert a leánynak szemgyulladása van. Azt hallom, hogy nagyon gazdagok, hogy minden leánynak van tüstént fél milliomja, s idővel ismét ugyan ennyi. Gusztitól nem kérdeztem, mennyire igaz ez, nem is kérdezem, az ő dolga.

1784 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost menyasszonya.

1785 Horváth Boldizsár (1822–1898) jogász, politikus, volt igazságügy-miniszter, Márkus Emília nagybátyja.

1786 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője.

1787 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1788 Márkus család – Márkus Emília családja, édesanyja, Horvát Anna Rozália (1823–1916) és több testvére.

1789 Radisics Jenő (1856–1917) jogász, ekkor az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum munkatársa, felesége Horváth Mária (1860–1915), Horváth Boldizsár lánya, 1882-ben házasodtak össze.

1790 Figdorék – Hermine Figdor és családja: az anya, Betty Stern (1827–1906) és a testvérek, Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

A Luby-házban akarja kivenni a lakást, csakhogy ez a harmadik emeleten van. Károly a lakodalom után Párisba utazik, s Velenczét, Verónát, Baselt meg akarja látogatni, Guszti egyenesen Szécsénybe megyen, hol őt hat hétig nem fogjuk háborgatni, csak július végén vagy augusztusban megyünk ki hozzájuk, addig majd meglátjuk, mit teszünk. Mondd Miss L. Smithnek[1791] igen szíves tiszteletemet és részvétemet Írom a memoireokat, Munkácsyval[1792] Munkácson voltam.
Szeresd atyádat,
P. F.
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 53.

244. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. március 14.
Édes Lelkes Kedves Angyalom!

Guszti megjött, elővettük a mappát [térképet] s Károllyal hárman tanulmányoztuk tervedet, s bizony azt találtuk, hogy Bugiából Constantinebe[1793] kocsin két napon alól nem érhet az ember, talán annál is több kell. Már pedig ez Neked semmiképpen nem való, elronthatnád egészségedet, nem tudunk bele egyezni, hogy ezt riskirozd [kockáztasd], úgy is Tunis nem valami oly különös, igaz, hogy oda nem jutsz, de el fogsz jutni Alexandriába s Cairóba,[1794] mi minden esetre szebb s érdekesebb, mint Tunis. Hidd el, jobb lesz, ha április végén Marseillebe mégy, vagy ha találsz társaságot Párisba, akár Marseilleben, akár Párisban felkereslek, csak tudjam, mikor s hol érkezel. Jobb lesz ez, mint az út Bugiából Constantineba, a hegyeken keresztül, mert útiterved ezen része ellen csakugyan tiltakoznunk kell. Tunisból is Ajacciónak[1795] nem szeretem a gőzhajókat, a Rubattin's

1791 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1792 Munkácsy Mihály (1844–1900), Párizsban élő elismert festő. Pulszky 1882. március 2-án vonattal utazott Munkácsyval és feleségével Munkácsra, többek között Teleki Sándor gróf, Jászay Antal, Szunyoghy Tivadar kíséretében. Munkácsról március 5-én tértek vissza, *Pesti Hírlap* 1882. március 2. és március 5.

1793 Bougie – a Földközi-tenger partján fekvő város (ma: Bejaïa, Algéria); Constantine (ma: Kaszentína, Algéria).

1794 Alexandria – a Földközi-tenger partján fekvő kikötőváros Egyiptomban; Cairó – Kairó, Egyiptom fővárosa.

1795 Ajaccio – település Korzikán (Franciaország).

félék nagyon kényelmetlenek, sokkal jobb, ha Párisba mégy, Fouldné szívesen fog látni, ő még Figdorékkal[1796] is barátságos lábon áll. Tehát nézetünk szerint így lesz az jobb. Mei[?] ha Miss L. Smith[1797] is Tunisba menne, mert ő sem szereti a kényelmetlen kocsizást, de idegenekkel éjjel-nappal vagy több napokig utazni még sem tanácsos, ha az ember nem egészen erős és egészséges.

Figdorék csak jövő héten jönnek tegnapelőtt este Márkuséknál[1798] volt kézfogós estély, Emma[1799] egész boldog volt, s nekem is tetszett, szerelmes Károlyba, mint egy macska, s Károly belé, Guszti pedig oly szelíd és előzékeny, hogy reá sem ismernél, de azért még is kisujjadat sem adom mind a két menyemért, már nagyon vágyódom, hogy lássalak. Itt nagy házassági láz ütött ki a fiatal emberek közt, Andrássy Géza[1800] elvesz egy Kaunitz grófnét,[1801] Odescalchi[1802] Andrássy Etelkát,[1803] Batthyány[1804] Andrássy Ilonát,[1805] az egyik Benitzky[1806] egy Odescalchi[1807] leányt, a másik Almássy Kálmán[1808] leányát s.a.t.

Isten áldjon, intézd úgy a dolgot, hogy április végnapjaiban Marseillébe vagy Párisba légy, itt nem volt tél s most teljes tavaszban élünk.

Szeresd apádat,

P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 54.

1796 Figdorék – Hermine Figdor és családja: az anya, Betty Stern (1827–1906) és a testvérek, Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1797 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1798 Márkusék – Márkus Emília családja. Az eljegyzést 1882. március 4-én tartották Pulszky Ferenc és Ágost részvételével.

1799 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője.

1800 Andrássy Géza gróf (1856–1838), nagybirtokos, politikus.

1801 Eleonora Kaunitz grófnő (1862–1936), a házasságot 1882. május 17-én kötötték Prágában, *Pesti Hírlap* 1882. május 17.

1802 Odescalchi Géza (1858–1937) herceg.

1803 Andrássy Etelka (1861–1927) grófnő.

1804 Batthyány Lajos (1860–1951) gróf.

1805 Andrássy Ilona (1858–1952) grófnő.

1806 Beniczky Ádám (1855–1923) nagybirtokos.

1807 Odescalchi Paulina (1856–1923) hercegnő.

1808 Almássy Kálmán gróf (1815–1898), lánya, Almássy Mária, Beniczky Gézával házasodott össze 1882. június 10-én, *Fővárosi Lapok* 1882. június 15.

245. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Algír, 1882. március 17.
Kedves Papa!

Ma azért írok, hogy megkérdezzelek, hogy azon esetre, ha Tunis Livornonak[1809] nem jöhetek, mindegy-e neked, ha Marseille helyett Nápolyba vársz engemet, innét Nápolyba hajón az út sokkal olcsóbb, és ha reá érsz, megállunk Nápolyban 3 nap, Róma 4 nap, Assisi egy, Sienna egy nap, az egész utazás Nápolyból fel haza 14 nap tartana, te egészben majdnem három hétig volnál távol, van-e ennyi időd? megvallom, százszor inkább utazom fel Olaszországon keresztül veled, mint idegenekkel Tunisba. Kérlek, gondold meg a dolgot! és felelj mielébb, mert ha e tervbe beléegyezel, nem keresek tovább útitársakat Tunisba. A hajó innét Nápolyba egyszer megy holnaponként, ma megtudom, mely nap indul, hogy megírhassam, mikor találkozhatnánk.

A múzeumba is ma megyek először, eddig nem jutottam hozzá. A cikkírás abban maradt idő hiányában, pedig volna elég tárgy, de inkább neki ülök a nyáron Pesten, s csinálok itteni élményeimből egy kis kötetet, mert itt igazán nem jutok az íráshoz.

Délután. Éppen most jövök haza a városból, a Principe di Napolin voltam, a kis hajón, mely Nápolyba megy, én úgy hiszem, hogy ez út a legjobb volna reám nézve, először mert olasz, másodszor mert innét április 15. vagy tizenhetedikén indul, hat nap tart innét Nápolyba, de útközben megállunk fél napig Philippevilleben, egy nap Boneban, itt az angol consul, ki Miss L. S.nek[1810] ismerőse, körülvezetne fél nap La Callében és egy egész nap Tunisban. Úgyhogy útközben mind e helyeket kényelmesen láthatom anélkül, hogy más ember nyakába kötném magamat. Azonkívül, ha ezt az utat választom, elébb vagyok veled s pénzem is elég volna itt két érdekes és nem fárasztó excursiora [kirándulásra], meg kell említenem, hogy a hajó nem valami nagy és nem különösen tiszta, de ezt nem bánom, mert a kapitány igen szeretetre méltó ember, lévén igazi vén tengeri medve, egy nagy cabint rendelkezésemre bocsátana és én ezt előre kitisztíttatnám Mrs. L. S. tervemet helyesli, csak nem tudja, te jónak tartod-e s sajnálja, hogy már april közepén megyek, én is sajnálom őket itt hagyni, de hát egyszer meg kell vállni és szeretnék május közepe felé otthon lenni.

1809 Tunis (ma: Tunisz, Tunézia fővárosa); Livorno – a Ligur-tenger partján fekvő kikötőváros (Olaszország).

1810 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

Kérlek távírj mielébb, mit határoztok, hol találkozunk, igazán Nápoly legjobb volna, ha ugyan te neked kellemes. Isten veled, kedves papám, örülök, hogy ti mind jól vagytok, de jó lesz téged viszont látni öt hét múlva.

Ölel, csókol s mindenkit üdvözöl szerető leányod,

Poly

Vasárnap ma vettem 13diki leveledet, köszönöm. Beszéltem egy pár emberrel, ki a Principe di Napolin utazott, mind igen ajánlják. Ha a nápolyi terv szentesíttetik, kérlek, gondoskodj, hogy Kállay[1811] directe írjon a tunisi osztrák consulnak, hogy tegye magát azon egy nap, mikor T[unisz]ban vagyok, dispositiomra [rendelkezésemre]. Azonkívül Nápolyban legjobb volna, ha levelem vétele után távírnál, beleegyezel-e az olasz tervbe vagy nem, mert ha nem volna időd, más tervről kellene gondolkoznom, de kérlek, gondold meg jól a dolgot, mert neked is jót tenne egy kis excursio és olyan igen szép dolog volna veled utazni Olaszországon keresztül, azonkívül egy cseppel sem drágabb vagy hosszabb, mint Marseille Parisnak vagy Tunis Livornonak. A hajó útban csak Messinában áll meg, egy nap mi látható ott? és van-e valaki, akit te ott ismersz?

Tegnap Dr. Freobel,[1812] az itteni német consul látogatott meg, de nem voltam hon, úgy hallom, hogy régi ismerősöd Angolországból és Amerikából, ma meglátogatom az öreg urat. Miss Leigh Smith még nem határozta el, mikor indul innét, szegény éppen nincs jól és jobban szeretne Olaszországba, mint Angolországba menni, de sehogy sem tudja dolgait úgy berendezni, jövő évre Magyarországra jön. Nekem semmi bajom, az algieri clima kitűnő és teljesen helyreállított, ki is lehetne beteg oly országban, ahol az ember március kezdetén friss szilvát eszik, eddig nem vettem tengeri fürdőt, mert az idő változékony volt, de most már egy hét olta folyton nyári idő van s én ma lemegyek megnézni, hány fok a víz.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 24.

1811 Kállay Béni (1839–1903) politikus, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztériumának osztályfőnöke, 1882. júniustól pénzügyminiszter.

1812 Julius Fröbel (1805–1893) német geológus, a német egység után 1873-tól a német birodalom Smyrnába, majd Algírba kinevezett konzulja.

246. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1882. március 27.
Kedves Póly!

Leveledet még Zürichben kaptam meg. A húsvéti szünidőkre ide jöttem. Bécsben nem álltam meg, mert azt hittem, hogy az egész Figdor család[1813] itten van. Ők azonban nem jöttek le, s amint tudod az egész soirée [vacsora] abba maradt. Majd ha visszautazok, megállok egy pár napra Bécsben. Guszti most feltűnően nyugodt és jókedvű. Márkusékkal[1814] megismerkedtem. Emília nagyon kedves leány.[1815] Irmánál (Kosztkáné)[1816] úgy látszik nagy kegyben állok. A szegény Miklós[1817] nagyon oda van. Nagyon a végét járja. Plósz Pali[1818] azt mondja, hogy talán csak egypár hétig húzhatja még ki. Jól megy a dolgom. Alszom, ameddig nekem tetszik. Jól ebédelek és viziteket csinálok.

Guszti ma jött vissza megint Bécsből. Papa jókedvű. Most küldi neked a telegrammot, hogy tervedre ráállott. Én húsvétig maradok itten. A viszontlátásra augusztusban.

Üdvözöl szerető öcséd,
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 15.

1813 A bécsi zsidó származású nagypolgári Figdor családból az apa, Gustav Figdor (1816–1879) már nem élt, az anya, Betty Stern (1827–1906), Hermine testvérei: Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1814 Márkus család – Márkus Emília családja, édesanyja, Horvát Anna Rozália (1823–1916) és több testvére.

1815 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly menyasszonya.

1816 Márkus Irma, Kosztka Antal felesége, Márkus Emília nővére.

1817 Márkus Miklós (1849–1882) műfordító, újságíró, Márkus Emília bátyja. 1882. április 1-jén hunyt el súlyos tüdőbetegségben.

1818 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

247. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. március 29.
Édes kedves Angyalom!

Nagyon örülök, hogy valahára megláthatlak, csak azt akarnám biztosan megtudni, mikor érkezel Nápolyba, telegrapháld meg mindenesetre, hogy eltudjam rendezni dolgaimat, mert sok időm nincsen, s egyenesen megyek elődbe Anconának, Foggiának, Florencz[1819] és Róma kikerülésével, Nápolyban legfeljebb három napig maradunk, onnét Rómába megyünk megint igen rövid időre, onnét Loretóban állunk meg, mert ezt nem ismerem még, s Ravennában, honnét egyenesen Bécsbe sietünk. Figdorék[1820] már várnak Téged, oda szállsz s egy pár napig ott maradhatsz, én tüstént visszajövök Pestre. Ápril 10-dikén kapsz 400 forintot, gazdálkodjál úgy, hogy Nápolyból megfizethesd a vasutat, Bécsig 220 franc. Gari megjött Zürichből, szép magas fiú, bajsza még most sincs, beszédes is lett, van örömem benne, azt csak nyáron fogod látni, augusztusban nálunk lesz ismét. Károly mindennap szerelmesebb Emmájába,[1821] s nem is veszekszik most sem Henszlmannal,[1822] sem Nyáryékkal,[1823] sem senkivel. Guszti is nagyon kedves, mióta vőlegény, minden pénteken felmegyen Bécsbe, hétfőn jő vissza, Szécsényben festeti a szobákat a maga kastélyszárnyában, bútoroztat, fürdőt csináltat s.a.t. Én vénülök nagyon, írom a Memoireokat, lemondtam a nyelvészeti osztály elnökségéről s áttétetem magamat a második osztályba.

A könyvkiállítással is volt dolgom, a kalauz ezen kiállításhoz rendkívül szép. Végh[1824] valahára ki lett nevezve törvényszéki bírónak a váltótörvényszéknél, minek nagyon örül, Mihálovics[1825] büszke, hogy operája tetszett Drezdában, s már is egy új operát componált. Liszt[1826] e napok-

1819 Florencz – Firenze, város az olaszországi Toszkána régióban.

1820 Figdorék – Hermine Figdor és családja: az anya, Betty Stern (1827–1906) és a testvérek, Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

1821 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly menyasszonya.

1822 Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, régész.

1823 Nyáryék – nem lehet azonosítani, hogy mely Nyáryakról van szó.

1824 Verebi Végh János (1845–1918) jogász, bíró, zeneszerző, 1875-től az Országos Zeneakadémia alelnöke.

1825 Michalovich Ödön (1842–1929) zeneszerző, 1881-től a színitanoda igazgatója, *Hagbarth és Signe* című operáját először Drezdában mutatták be 1882-ben. *Pesti Hírlap* 1882. március 17.

1826 Liszt Ferenc (1811–1886) zongoraművész, zeneszerző. Ezekben az években rendszeresen járt Magyarországra.

ban utazik el, egészen egészséges, mintha semmi baja nem lett volna. Bubics[1827] által ellenünkben lakik az Ádám-házban, őt, Fraknóit[1828] és Szilágyi Sándort[1829] gyakran látom, Gyulayt[1830] ritkábban, Harkányiékkal[1831] csak az utcán találkozom, egyébiránt mindnyájan jól vannak, minden ismerőseid tudakozódnak mikor jössz meg valahára, mert nagyon vágyódnak utánad.

A lakodalmak után Károly Velenczébe, Veronába, Baselbe, Párisba megyen, Guszti Szécsénybe, s mi őt négy-öt hétig nem fogjuk zavarni. Mit csinálsz addig – július végéig? Itt maradsz-e Pesten vagy kimégy valakihez falura? Augusztus kezdetén az egész család, Garit beleértve, Szécsényben lesz.

Tisztelem Miss L. Smithet,[1832] e napokban írok neki megköszönni rendkívüli szívességét, atyád,

P. F.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 55.

248. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Algír, 1882. április 10.

Kedves Papa!

Tegnap írtam Annának,[1833] hogy bejelentsem, hogy a hajó 19-én indul innét és hat nappal később, tehát 25-én van Nápolyban, de lehet, hogy csak 26-án érkezünk, sőt, nagyon is valószínű, ezért kérlek, úgy rendezd a dolgokat, hogy 26-án érkezz csak N[ápoly]ba, így nem vesztünk időt, elutazásom napján innét mindenestere távírok. Tegnap kaptam Figdoréktól[1834] levelet, melyben meghívnak, hogy hozzájok szálljak, ugye nem maradok soká Bécsben?

1827 Bubics Zsigmond (1821–1907) pap, címzetes monostori apát, rátóti prépost.

1828 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, nagyváradi kanonok.

1829 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

1830 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1831 Harkányiék, feltehetőleg Harkányi János báró (1859–1938), földbirtokos, bankár és Harkányi Mariska (unokatestvérek), akiknek esküvőjén Pulszky Polyxéna is részt vett 1882. november 23-án nyoszolyólányként, *Fővárosi Lapok* 1882. november 24.

1832 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1833 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1834 Figdorék – Hermine Figdor és családja: az anya, Betty Stern (1827–1906) és a testvérek, Gustav, Eduard, Wilhelm, Marie és Emmy.

Vágyodom már haza, az út Nápolyig elég érdekes lesz, de örülni fogok, ha túl estem rajta. Nyáron át, míg Szécsénybe megyek, nyugodtan veled Pesten maradok, olyan jó lesz megint egyszer otthon ülni. Aunt Susan[1835] a minap azt írta, hogy a nyáron szándékozik Bécsbe és Pestre jönni, Aunt Joannát[1836] s Susit […]olisban hagyva, természetesen azt írtam neki, hogy szívesen látjuk. Miss Smith[1837] jövő évre jön és szeretné a Margitszigeti fürdőket használni, azután pedig Erdélyt beutazni, megígértem neki, hogy oda elkíséred te is, én is, ugye? Május közepén indul Angolországba, hogy meglássa a hajót, amely bátyja keresésére indul.

A napokban Froebeléknél[1838] voltam, F. nagyon kérdezősködött utánad, mondotta, hogy 15 év olta itt consul, írt két kötet memoiret, de ezek csak halála után jelenhetnek meg hivatalos állása miatt, privatim szidja Bismarkot,[1839] a franciákat s egyszóval mindenkit, állása nem lehet itt valami kellemes mert a franciák német lévén gyűlölik, az angol társaságba pedig nem jár.

Itt különös idő van így fél órában süt a nap, még a másikban csak úgy szakad az eső, az idén már 800 hüvely víz esett, még tavaly egész évben csak 480.

Isten veled, kedves Papa, ölel szerető leányod,

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 25.

249. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

[H. n., d. n., Algír, 1882. tavasz körül]

Kedves Papa!

Tegnap délben érkeztem haza egy három napi igen mulatságos s érdekes, bár kissé nedves s kényelmetlen kirándulásról. Szerdán délután indultunk el Mr és Madame de la Plunche, Mademoiselle

1835 Susan Horner (1816–1900) skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

1836 Joanna Horner (1823–1916) skót írónő.

1837 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1838 Julius Fröbel (1805–1893) német geológus, a német egység után 1873-tól a német birodalom Smyrnába, majd Algírba kinevezett konzulja.

1839 Otto von Bismarck (1815–1898) herceg, a német császárság kancellárja.

Arnould[1840] és én belőlem állott a társaság. Az idő, bár itt ott felhők mutatkoztak, nem volt kellemetlen, esőre senki sem gondolt ott, annál kevésbé, mivel Mr. Bülár, az itteni astronomus időjós, hétfő és keddre jelentett be esőt, de jövendölése be nem teljesült. Tehát szerdán két órakor délután útitáskainkkal kezünkben az El-Biari templom előtt találkoztunk, hogy az arra menő, Algierból Kolgaba menő kocsit megfogjuk. ½ 3kor a gyorskocsi még mindég, még mindég nem mutatkozott, türelmetlenkedni kezdtünk, végre három órakor feltűnt a várva várt kocsi a láthatáron, a kocsin belől letve [értsd: telve] kétes tisztaságú arabokkal, a tetőn pedig egy franczia ült, de a […] üres volt, azt tehát lefoglaltuk mi hárman, még Mr. de la P. a tetőre mászott

[a levél további része hiányzik]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 26.

250. *Pulszky Ágost és Hermine Figdor Pulszky Polyxénának*

Szécsény, Nógrád megye, 1882. június 22.

Kedves Pólikám!

Szíves leveledet vettük s köszönjük, de nagy sajnálatunkra éppen születésnapodra lehetetlen volt bejönnünk, Hermin[1841] nem igen bírja a kocsizást, és így csak táviratilag köszönhettünk, különben nemsokára úgy reméljük, itt látunk. Mert ha már most nem mentünk a Te születésnapodra s König[1842] esküvőjére, minek menjünk be? Artnernek[1843] táviratoztam, jöjjön ki, izenj neki, talán nem volt otthon. Voigt k[is]a[sszony]nak[1844] a commissiók [utasítások] végett írtam, fődolog hogy Schimannt és Schwottot küldje ki. Még egy-pár kérésem van, amit Voigt k[is]a[sszony] v[agy] Peregrinivel[1845] légy kegyes elvégeztetni és pedig szeretnék két magyar főkötőt a feleségemnek s pedig egy egyszerűt és egyet aranyszálakból vagy hímzéssel; azután a gyertyatartóba kis üvegtálcákat fehér, vörös vagy zöld üvegből, egy csinosabb légyfogót az ebédlőbe, végre egy

1840 Mathilde Arnould, Pulszky Polyxéna algíri ismerőse és levelezőpartnere.

1841 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1842 Kőnig Gyula (1849–1913) matematikus, egyetemi tanár. 1882. június 22-én vette feleségül Oppenheim Elízt Budapesten, *Fővárosi Lapok* 1882. június 22.

1843 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

1844 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1845 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

kis fogantyús kulcskosarat. Kegyeskedj megíratni, mibe kerül, vagy utánvéttel elküldetni, hogy kifizethessem.

Hogy van Papa? Köszöntetjük. Mit hallotok Károlyékról? Mikor jön Hadikné?[1846] Mert mondd meg Papával [helyesen: papának], hogy muszáj vele végeznünk a dolgainkat.

Mi jól vagyunk, mint a hal a vízben. A szécsényiek szépen fogadtak, azóta meg is látogattak, Gyürky[1847] itt ebédelt, mi még csak Velicsnét[1848] látogattuk meg, a többivel várunk. Isten áldjon, kedves Pólikám,

szerető bátyád, Guszti

[a levél folytatása]

Sajnálja, hogy most nem tudott Pestre jönni. Reméli, hamarosan találkoznak, a városból jó kiszabadulni, szép itt és nagyon tetszik a környék, a kastély és a gazdaság. Rosival nagyon jól kijön. Állítólag Radvánszkytól kapott egy medált, de még nem köszönte meg neki. Kinél lehet a medál? Polinál vagy a saját embereinél? Szeretné megköszönni Radvánszkyéknak, de meg akarja várni, míg átadják neki. Üdvözli papát és Voigt kisasszonyt.

Liebe gute Poly, mir ist es aufrichtig leid gewesen jetzt nicht nach Pest gekonnt zu haben. Ich hoffe dich bald bald hier zu sehen, trachte aus der Stadtluft zu entfernen hier ist es schön, und gefällt mir Gegend, Schloss und Wirtschaft sehr. Mit Rosi komme ich sehr gut aus. Ich habe wohl gehört daß ich von Radvanszky[1849] ein Medaillon bekommen habe, doch habe ich mich dafür noch nicht bedankt. Wer hat es dann in Händen? Du, liebe Poly? Oder meine Leute? Möchte doch nicht unhöflich sein und will R's danken doch wollte ich recht abwarten ob du mir nicht vielleicht das Geschenk zu übergeben hast. Lebe recht wohl, grüsse den lieben Vater und Frl. Voigt und komme recht bald

zu deiner treuen Hermine

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 19.

1846 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

1847 Talán Gyürky Ábrahám gróf (1836–1901), Nógrád vármegye főispánja.

1848 Velics Antalné Haynald Teréz (1824–1915), Haynald Lajos érsek húga, Szécsényben élt a fiaival.

1849 A Pulszkyakkal rokon Radvánszky család egy tagja.

39. Koller Károly: Pulszky Ágost és Hermine Figdor, fénykép, 1882 körül

251. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Szécsény, 1882. június 29.
Kedves Pólikám!

Köszönettel vettük leveledet és a szépen elvégzett comissiókat [utasításokat]. Most már mindennel rendben vagyunk magunknál, csak a vendégszobák adnak még sok mindenféle dolgot. Örülünk, hogy leveledből láttuk s Artnertől[1850] hallottuk, hogy nincs bajotok s várunk, mihelyt Kengyelről visszaérkezel.

A cselédséget és a pakkot küldd hétfőn Pásztónak, az út elég jó és felébe kerül, de magad, akármikor jössz, csak jer Losoncznak s másoknak is csak Losonczot mondd, mert az biztos. A szobaleányoknak adj elég dolgozni valót, hogy unalomból ne veszekedjenek.

A 200 ftot beküldettem. Jövőre kell-e küldeni s hová? Papa mit csinál? A grófnéval, remélem, most okvetlen végez. Hoffman[1851] szombaton jön. Hermin[1852] ölel, én is szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 20.

1850 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

1851 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa.

1852 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

252. Pulszky Károly és Márkus Emília Pulszky Ferencnek

Párizs, 1882. július 3.
Kedves Papa!

Holnapután szerdán indulunk hazafelé, Emma kezd fáradni s ezért jobbnak tartjuk Londont ezúttal elhagyni, elég újat látott Olaszországban s itt Párisban. Nagy sajnálatomra sehol sem találtunk senkit. Morelli[1853] utazgatott, Castellani,[1854] Dreyfuß,[1855] Courajod[1856] Londonban vannak, Monadné Dieppeben,[1857] csak Bapstot[1858] kaptam elé. Radisics[1859] nincs itt, nem is írt, s így csak Bapstot kértem, hogy legyen majd segítségére. Hazafelé megállunk Strassburgban, Nürnbergben és Münchenben. Hétfőn vagy kedden Pesten leszünk, kérlek tehát, izenj Józsefnek, hogy menjen a kárpitoshoz, hogy a hálószoba mindenesetre készen legyen akkorra.
Isten áldjon, fiad, Károly

[a levél folytatása]

Kedves Papa,
kezeidet csókolja szerető kis lányod, Emma
Jelzet: OSZKK VIII/843 Nr. 21.

1853 Giovanni Morelli (1816–1891) Milánóban élő olasz művészettörténész.
1854 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban.
1855 Gustave Dreyfus (1837–1914) párizsi gyűjtő, mecénás.
1856 Louis Courajod (1841–1896) francia művészettörténész.
1857 Dieppen – tengerparti település Észak-Franciaországban.
1858 Germain Bapst (1853–1921) gyűjtő, ékszerész, később a párizsi Musée des Arts Decoratifs igazgatója.
1859 Radisics Jenő (1856–1917) jogász, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum munkatársa.

253. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. július 17.
Édes kedves Angyalom!

Ma este indulok gőzhajón Belgrádba és Turn Severinbe,[1860] hogy legyen valaki a társaságban, aki tud franciául beszélni, mert a románok nagy innepélyességgel akarnak fogadni a határon. Onnét egyenesen visszajövök, úgyhogy pénteken már ismét itt vagyok. Szombaton jön a Grófné, remélem, hamar végezhetek vele, akkor mindjárt táviratozok Gusztinak, mert meglehet, hogy Lóczra[1861] ki fog akarni menni.

Erdélyi utunkra nézve írhatom, hogy 8-dikán Déván[1862] kell lennünk, 10-dikén Farkadinra[1863] érünk, tehát 6-dikán éjjel kell Kolozsvárra indulnunk. Hajdúböszörményre nem érdemes menni, süljön ott a napban Hampel[1864] maga.

Ide zárom Aunt Susan[1865] *kártyáját s ölellek,*
atyád, Pulszky Ferenc
Emmát[1866] *Károlyt csókolom, Thausing*[1867] *cikkét Broccardusról*[1868] *bizonyosan megkapta, egyébiránt én is eltettem.*

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 56.

1860 Turn Severin – Szörényvár, egykor a szörényi bánság központja (ma: Drobeta-Turn Severin, Románia). Pulszky Ferenc többek között Mikszáth Kálmánnal a francia írók társaságát kísérte el egy al-dunai kirándulásra, ahol július 20-án ünnepélyes fogadtatásban részesültek a helyi románok részéről. *Pesti Hírlap* 1882. július 21.

1861 Lóc – falu Nógrád vármegye szécsényi járásában, ahol Pulszkyéknak birtokuk volt.

1862 Déva – város Hunyad vármegyében (ma: Deva, Románia).

1863 Farkadin – település Hunyad vármegyében (ma: General Berthelot, Románia).

1864 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre.

1865 Susan Horner (1816–1900) skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

1866 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1867 Moriz Thausing (1838–1884) művészettörténész, a bécsi Albertina igazgatója.

1868 Antonio Broccardo itáliai humanista, akiről a Szépművészeti Múzeumban található egy reneszánsz portré.

254. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1882. július 25.
Édes kedves Angyalom!

Mondd meg Gusztinak, hogy a Grófné utolsó távirata a következő „Tegnap érkeztek fiaim külföldről, ma anyám Bécsből tehát csak két három nap múlva jövök, már nyugtalankodom a sok halasztások miatt.” E szerint valószínűleg holnap vagy holnapután érkezik ide.

Jenőnek mondd, hogy küldje be folyamadását, van ugyan még idő augusztus végéig. Én jól vagyok, elég jól mulattam aldunai kirándulásunk alatt.

Csókollak mindnyájatokat, szerető atyád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 57.

255. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[Zürich], Pestalozzistrasse 3.
1882. október 22.
Kedves Póly,

Pestről való elutazásom után egy kicsit még bolyongtam a világban, azután itten rekedtem. Badenben, amint tudod, két napot töltöttem. Onnan Münchenbe mentem. Az első napon felkerestem Hausert[1869] a Pinakothekában, de csak a fiatalt találtam ottan. Mutatta a megtisztított Giorgione-t,[1870] meg a másik két képet, melyek közül az egyik még nem volt egészen készen. Két napig néztem az electricus kiállítást; harmadnapra azután átrándultam Nürnbergbe. Egyik napon megnéztem a kiállítást, a másikon a várost, s azután Münchenbe mentem vissza. Ottan estéig maradtam, másnap reggel Zürichben voltam. Itten avval fogadtak, hogy a felméréseket, elhalasztották, így hát az előadások megkezdéséig nem lesz dolgunk. Erre egyik társammal

1869 Idősebb Alois Hauser (1831–1909), 1875-től Münchenben a Régi Képtár (Alte Pinakothek) neves restaurátora, fia, a fiatalabb Alois Hauser (1857–1919) szintén festő és restaurátor volt.

1870 Giorgone (1477–1510) velencei festőművész.

felkerekedtem, Linththalba, hogy a Tődit[1871] megmásszam. Fogadtunk egy vezetőt, meg egy embert, aki az élelmiszereket vitte. Kilenc órai gyaloglás és a hóban való hentergés után elértünk a „Clubhütte”-ig. Ez azonban egészen be volt havazva, s így nem maradt más választás, mint az ablakot betörni, s a nyíláson bebújni. Az éjjelt a gunyhóban töltöttük. Reggelre arra a meglepetésre ébredtünk, hogy a „Föhn” [meleg szél] az egész éjjel fújván, a hó még puhább volt, mint az előtte való napon. A csúcsra természetesen nem lehetett feljutni, mert a magas hóban lépten nyomon elsüllyedtünk, hogy csak az orrunk látszott ki. Így kénytelenek voltunk visszatérni. Azóta itten ülök Zürichben s hallgatom az eső pocsogását. Van módom benne, mert Zürichnek ősszel meg tavasszal nagyon bőven jut az esőből, meg a ködből. Az előadások holnap kezdődnek s én is be leszek ismét fogva… Emmát[1872] és Hermint[1873] köszöntöm.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 16.

256. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, Fluntern, 1882. november 6.

Kedves Póly!

Tudom, hogy nem veszed rossz néven, ha nem is írok minden hónapban. S ha ez egyszer kivételt teszek ezen rossz szokásom alól, úgy némi önzés is vegyül abba. Ugyanis ezúttal egy comissióra [intézkedésre] kérlek fel.

Amikor Eduárddal[1874] a lomniczi csúcsra mentünk, egy zergét találtunk. A szarvát Dréhernél[1875] (a Hatvani utcában) montiroztattam. Dréher az evőeszközt végre megküldte. Most arra kérlek, hogy legyél oly szíves az ide mellékelt számlát kifizetni.

1871 A Tödi – hegycsúcs (3613 m) Linthal település felett a svájci Glarus kantonban.

1872 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1873 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1874 Feltehetőleg Eduard Figdor (1860–1936), Pulszky Ágost sógora.

1875 A Dreher Ignác és fia nevű céget 1845-ben alapították, a Hatvani utcában acélárukkal és mezőgazdasági eszközökkel kereskedtek.

Éppen ma kaptam meg Figdor Gusztitól[1876] a tudósítást, hogy az értékpapírokat részemre átírta. Nagyon köszönöm Gusztinak, valamint azt, hogy a hitellevelet annak idejében elküldette. Mit csinál Hermin?[1877] Be vannak e-már rendezkedve? Mikor utaznak? Nekem semmi bajom. Dolgom akad bőven, az idő pedig gyorsan múlik. Mindnyájatokat üdvözöllek,

Ölel szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 17.

257. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1882. december 19.

Kedves Garim!

Kérlek, ne szidj, jogod volna reá, mert nem írtam oly soká, de légy nagylelkű, hiszen tudod, hogy itt hogy megy a dolog, egész nap nincsen nyugtom, egy ember a másiknak adja a kilincset. Sajnálom, hogy nem jössz haza karácsonyra, jól esnék nekem, ha bumlizhatnék [utcán sétálnék, szórakoznék] veled egy kicsit. Papának semmi baja, Hermin[1878] kényeskedik, de tkp. jól van, Gusztival együtt remek életet élnek s senkit sem fogadnak, de még látogatást sem tesznek. Emma[1879] már többet szaladgál, minden másodnap fellép most tökéletesen, karácsony őnála leszünk mind, kivéve Hermineket, akik azt tartják, hogy igen számosan leszünk az Akadémiában s azért nem jönnek el, külömben minden a régi kerékvágásban van. Zwick[1880] nem mutatja magát.

Pádi[1881] házasodni akarása mellett adósságokat csinál, Hadikné[1882] kiabál, én pedig jövő télre egy conbinált görög-egyiptomi-szicíliai utat tervezek, azaz, ha tavasszal az oroszok nem jönnek a nyakunkra, mert akkor persze berukkolok [belép] a vereskereszthez, no de azt nem kívánom. Ugye hazajössz húsvétra? mi[k] további terveid?

1876 Gustav Figdor (1847–1916), Pulszky Ágost sógora.

1877 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1878 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1879 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1880 Zwick Adolf (1860–1942) mérnökhallgató, Pulszky Garibaldi egyetemistatársa Zürichben.

1881 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia, Pulszky Garibaldi osztálytársa.

1882 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

Ma egy ládika indul útnak Zürichbe szellemi s testi tápláléknak, a czukrot Hermin küldi, a többit én, sajnálom, hogy nem küldhetek mást, de nem tudom mire van szükséged, írd meg s kívánataid tehetségemhez képest (Peregrinivel[1883] szólva) teljesülni fognak.

Ölel szerető vén nénéd, Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 4.

258. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, 1882. december 26.

Kedves Poly!

Avval kezdem levelemet, amivel más ember végezni szokta. Tudniillik b.u.é.k. S folytatom, mivel kezdeni illenék, hogy megköszönöm az ajándékot. Egyúttal kérlek fejezd ki Herminnek[1884] is köszönetemet a kitűnő bonbonokért. Annyi mindenféle jó dolgot küldtetek, hogy a gyomrom valóban kemény próbára van téve. Egypár nap óta azt teszem, amit a leveli béka – időt jósolok. Szerettem volna egy két napra Zürichből megszökni, valamelyik hegyre felmászni s a világot onnan lenézni. De terveimet meghiúsította a „főhn" [meleg szél]. Három nap óta fúj torkaszakadtából. A hegyeken a hómezők megannyi színpadi süllyesztők. Aki rájuk lép, elsüllyed s füle se látszik ki. Így hát húsvétig nem szabadulok innen. Húsvétra természetesen haza jövök. A nyári félévet még itten szándékozom tölteni. Most állás után nézhetek, amíg a diploma a markomban nincs. Április előtt tehát nem tehetek lépéseket Párisban. Amíg definitio [végleges] feleletet kapok az ismét eltart egy-két hónapig. Augusztus előtt aligha juthatok Párisba. Erre a pár hónapra pedig nem érdemes innen elhurcolkodnom. Munkám pedig bőven akad. Húsvétkor különben úgy is haza jövök a diplomát nostrifikálni [honosítani], s akkor még megbeszélhetem Gusztival a dolgot. Mindnyájatokat üdvözöllek,

Szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 18.

1883 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1884 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

259. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Zürich, 1883. január 16.
Kedves Poly!

Reménylem, nem fogod rossz néven venni, hogy midőn ma délben leveledet megkaptam, kétszer olvastam el egymásután. De hidd meg, hogy azért nem kevésbé örültem tudósításodnak. Fogadd ezúttal szerencsekívánataimat. Az esküvőn, természetesen, ha csak lehetséges, ott leszek. Hampelt[1885] üdvözlöm,
Szerető öcséd,
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 19.

1885 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

260. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Múzeum, 1883. április 11.
Édes Lelkem Angyalom!

Korfuból küldött leveledet vettük, Athénból még nem jött semmi tudósítás. Mindnyájan jól vagyunk, Guszti jó beszédet mondott tegnapelőtt, Károly tegnap jó felolvasást adott elő a niellóról, Emma[1886] jól van, Hermin[1887] meghűtötte magát, de nincs különös baja, én szombaton Bécsbe voltam, láttam Figdorékat (Miczi Olaszországba utazott Eduárddal),[1888] Idát,[1889] Benndorfot.[1890] Evvel megnéztem a lykiai domborműveket, két oldal, ez egyik 24, a másik 20 méter, ki van pakolva, a compositió kétségkívül a kikai, mégpedig a legjobb időből való, megrendeltem, a Zichy[1891] költségén, a kérők megölését, s a kalydoni kan vadászatát. A Leukippidák elrablása szép is, érdekes is, de felülete erősen meg van rongálva.

Benndorfnál ebédeltem, tiszteltet benneteket, s figyelmeztet, hogy a franciák Délosban[1892] nem csak ásnak, hanem igen sokat és nevezest találtak, mind ez Mykonoczban[1893] van letéve, senki sem látja, mert a sziget félreesik. Azt hiszi, érdemes volna Syrába[1894] menni, ott kis hajót bérelni, s Delosba menni, hogy mindent meg lehessen látni s feljegyezni. Természetesen erről bővebben fogtok tudomást szerezhetni Athénban. Láttam a Gráf-féle szöveteket és hímzéseket, mondhatom, hogy igen érdekesek, van vagy négyszáz darab, egész végek, szegényesebb és gazdagabb rongyok. Selyem és bíbor, a hímezett alakok olyanok, minők a mi paraszthímzéseinken.

1886 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1887 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1888 Eduard (1860–1936) és Emmy Figdor (1863–1941), Hermine testvérei Bécsből.

1889 Ida Lieben (1852–1894), Franz Clemens Brentano felesége.

1890 Otto Benndorf (1838–1907) osztrák régész, egyetemi tanár Bécsben.

1891 Zichy Edmund gróf (1811–1894), mecénás, műgyűjtő. Pulszky Ferenc 1883 áprilisában Bécsben megnézte Benndorf kis-ázsiai ásatási leleteit, és ezekről gipszmásolatok készíttetett, amelyek költségét Zichy Ödön fizette. *Fővárosi Lapok* 1883. május 22.

1892 Délosz – görög sziget az Égei-tengeren.

1893 Mükonosz, Míkonosz – görög sziget az Égei-tengeren.

1894 Syra, Szíros – görög sziget az Égei-tengeren.

Justh Józsi,[1895] a félszemű, felakasztotta magát, Wéber[1896] még nem kezdett hozzá az építéshez, ma elmegyek Treforthoz[1897] hogy a dolgot sörgessem, Thék[1898] még mindig nem készítette el a szekrényeket, az Értesítő még mindig nem jött ki.

Miss L. Smith[1899] küldött bananát, datolyát, és mandarinokat megettük egészségtekre.

Hétfőn lesz Ligeti Margit[1900] esküvője, Ipolyi[1901] adja őket össze, Harkányi Jani[1902] és Marika ma érkeznek, Fraknóiról[1903] nem tudok semmit, azt gyanítom, hogy amint a hajót Brindisiben meglátja, megijed s visszajő.

Hát mi a tervetek? Írjatok részletesen, Isten Veletek,

apád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 58.

1895 Justh József (?–1883), Turóc vármegye alispánja.

1896 Wéber Antal (1823–1889) építész, minisztériumi tanácsos.

1897 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1898 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

1899 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1900 Ligeti Margit – Ligeti Antal tájképfestő lánya, Madarász Gyula múzeumi állattani őrsegéddel házasodott össze 1883. április 17-én. Pulszky Ferenc és Harkányi Frigyes voltak a násznagyok. *Budapesti Hírlap* 1883. április 17.

1901 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, művészettörténész, műgyűjtő, besztercebányai püspök.

1902 Harkányi János báró (1859–1938), földbirtokos, bankár és felesége, Harkányi Mariska.

1903 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok. Mint a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára Olaszországba utazott tanulmányútra. *Budapesti Hírlap* 1883. április 7.

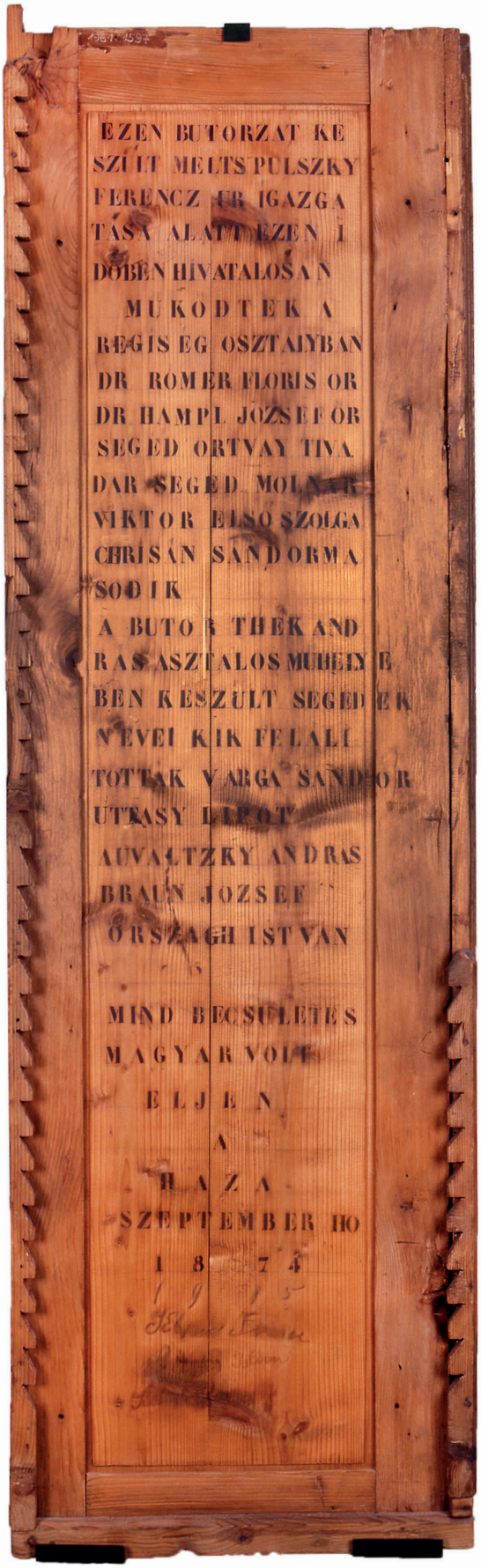

40. Thék Endre
által készített szekrény
oldalfala a Magyar Nemzeti
Múzeumban, 1874

261. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. április 18.
Kedveseim!

Vettem leveleteket Athénből, eddig megkaptátok két leveleimet. Itt minden megakadt, nem építenek még, voltam Trefortnál,[1904] de emberek voltak nála s conferentiába kellett mennie, csak azt mondta, e napokban eljő hozzám. Úgy látszik, hogy addig míg a felsőházban nem megy keresztül a középiskolai törvény, nem akarja megváltoztatni a mostani feljárás lehetőségét, egyébiránt nem tudom, mit akar.

Thék[1905] is csak tegnap küldte be azt első ablaktárlókból kettőt, Molnár grundírozza. Eggerrel[1906] tisztába hoztuk a kereszt dolgát, még is eredeti s valódi, ennek hosszú a históriája. Hétfőn volt a Ligeti Margit[1907] esküvője, az öreg Madarász[1908] nem volt jelen, Ligetiné[1909] anyját pedig megütötte a guta, de jobban van. Remélem, kapjátok már a lapokat, tehát nem írok az itteni skandalumokról [botrányokról] az Országházban.

Emma[1910] s Hermin[1911] jól vannak, Türr[1912] megjött, de alig lesz Athénban két hét előtt, Gari[1913] kap helyet Korinthban, meg lehet, hogy már szombaton indul. Fraknóiról[1914] nem hallunk semmit,

1904 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1905 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

1906 A műkereskedő és ötvös Egger fivérek (Dávid, Henrik, Sámuel) kereskedése a Dorottya utca 11. szám alatt volt Pesten.

1907 Ligeti Margit – Ligeti Antal tájképfestő lánya, Madarász Gyula múzeumi állattani őrsegéddel házasodott össze 1883. április 17-én. Pulszky Ferenc és Harkányi Frigyes voltak a násznagyok. *Budapesti Hírlap* 1883. április 17.

1908 Madarász Zsigmond Ede, Madarász Gyula édesapja.

1909 Ligeti Antal felesége Zsolnay Laura volt.

1910 Márkus Emília (1860–1949) a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1911 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1912 Türr István (1825–1908) tábornok, diplomata. Április 17-én érkezett Bécsből Budapestre. *Fővárosi Lapok* 1883. április 18.

1913 Pulszky Garibaldit Türr István alkalmazta mérnökként 1883 áprilisától a Korinthoszi-csatorna építésén. Hermine Figdor Pulszky Polyxénának, Pest, 1883. április 22. OSZKK Fond VIII/2315 Nr. 7.

1914 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

talán már veletek van. Egy párisi magyar, Krishaber,[1915] Munkácsy[1916] barátja, végrendeletében két Munkácsy képet hagyott a Múzeumunkra, tulajdon arcképét és a Krisztus kép vázlatát, két hónap alatt itt lesznek.

Ölellek, írjatok atyátok,

Pulszky Ferenc

Czobor[1917] *torokfájás miatt nem jő a Múzeumba, úgy hiszem nem ő beteg, de gyerekes.*

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 59.

262. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. április 26.

Kedves gyermekeim!

Az építés nem kezdődött még, Trefort,[1918] amint látszik, kerül, Thék[1919] is elmarad a bútorzattal. Szombaton Gyulay Margit[1920] ment férjhez, hétfőn Horváth Irma,[1921] hónap után van a Tergina[1922] esküvője. Születni nem született még senki, de Majthényi Laczi[1923] adoptálta a Paczolay fiút,[1924]

1915 Krishaber Mór (1833–1883) orvos, Párizsban hunyt el, a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozott képek: *Krisztus Pilátus előtt* című olajvázlat és Krishaber portréja. *Fővárosi Lapok* 1883. április 17.

1916 Munkácsy Mihály (1844–1900) Párizsban élő elismert festő.

1917 Czobor Béla (1852–1904) pap, művészettörténész, a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára segédőre.

1918 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1919 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

1920 Gyulai Margit, Gyulai Pál lánya 1883. április 21-én kötött házasságot Márkos Györggyel. *Fővárosi Lapok* 1883. április 21.

1921 Horváth Irma, Horváth Boldizsár lánya, Radisics Jenővel kötött házasságot 1883. április 24-én. *Pesti Hírlap* 1883. április 24.

1922 Tergina Gyula (1856–1929), a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára segédőre kötött házasságot Lukovics Irmával 1883. április 28-án. *Fővárosi Lapok* 1883. április 21.

1923 Majthényi László báró (1820–1908), Nyitra vármegye főispánja.

1924 Paczolay Antal (1864–1883), Paczolay János fia. Nem sokkal az örökbefogadás után öngyilkos lett. *Fővárosi Lapok* 1883. december 28.

úgyhogy az nevét tegye le s B. Majthényi legyen, mi felett az öreg Paczolay[1925] sírt ugyan, de a szép örökség biztosításának még is örült. Paul de Kiss[1926] eljegyezte Szápáry Diri[1927] leányát, evvel be van végezve az itteni újságok egész sora.

Vettem leveledet 17-dikéről, eddig vetted bizonyosan összesen három leveleimet. Gari Türrel[1928] Konstantinápolynak hozzátok indult, e napokban érkezik hozzátok. Aggódom, hogy Te is kíséred Józsit[1929] a Peloponnesusba, lóháton járni nem Neked való, csak azt óhajtanám, hogy Frabasiljék[1930] veletek menjenek, mert mit csinálsz, ha útban rosszul találnál lenni, úgy mint Hermin[1931] rosszul volt. Egyébiránt tanácsom most már későn jő. Én kétszer hétben itthon ebédelek, mindennap itt vacsorálok Károlyéknál, Gusztiéknál, Szikszaynál Szilágyival,[1932] s a rókalyukban Ipolyival[1933] egyszer hétben ebédelek.

Peregrinit[1934] kinevezték a zeneakadémia titkárának 800 forinttal. Ha a lapok eljárnak hozzátok, mindezt úgy is tudjátok. Félek, hogy Trefort szokása szerint nem tartja meg szavát s nem fogja engedélyezni az építést, ezt mindig gyanítottam s azért nem akartam bele avatkozni, csak így magyarázom halogatását s azt, hogy engemet kerül. Ma ebédelek vele Horváth Bóldinál,[1935] talán csak többet tudok meg tőle.

1925 Paczolay János (1818–1884) ügyvéd, országgyűlési képviselő.

1926 Kiss Miklós, Kiss Pál országgyűlési képviselő fia.

1927 Szapáry István gróf (1829–1902), Pest vármegye főispánja, lánya, Szapáry Vera eljegyzésére 1883. április 18-án került sor. *Fővárosi Lapok* 1883. április 19.

1928 Türr István (1825–1908) tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

1929 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

1930 Antonio Frabasilis (1854–1927) görög nyelvész, tudós.

1931 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1932 Szilágyi Sándor (1827–1899) történész, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója. A Szikszay egy étterem elnevezése a volt tulajdonosa, Szikszay Ferenc után, aki a Nemzeti Színház épületében működtette az éttermet, történetéhez: *Pesti Hírlap* 1898. július 19.

1933 Ipolyi Arnold (1823–1886) tudós, művészettörténész, műgyűjtő, besztercebányai püspök.

1934 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

1935 Horváth Boldizsár (1822–1898) jogász, politikus, volt igazságügy-miniszter, Márkus Emília nagybátyja.

Az öreg Várady[1936] meghalt Pátyon, 83 éves volt, guta ütötte meg, midőn régiségeit nézegette. Az öreg herceg Batthyány[1937] is meghalt Newmarketben, lovai közt. Hadik teljes korúsítatta Endrét,[1938] most tehát nem többé férjével, de fiával lesz Hadiknénak[1939] baja, e napokban jő ide, meggyűl vele a bajom. Haris[1940] megjött Athénból s beszélte, hogy a tengeri fördésnél hűtötted meg magadat, hát bizony, áprilisban meg Görögországban sem tanácsos tengeri fördőt venni, hacsak meg nem szokta az ember, mint az öreg Schliemann.[1941] Arthur Toulmin Smith[1942] írt Moszkvából érdekes levelet, ő ott a gáztársulat igazgatója, megköszöni, hogy atyjáról melegen emlékeztem memoirejaimban. Az akadémiai ülések után Pozsonyba megyek a Petőfy társasággal, egyébiránt ott most képkiállítás van, melyet meg kell néznem, ha Pálffy János[1943] oda adta képeit, akkor az csakugyan nevezetes egy kiállítás lesz.

Isten Veletek,

atyátok, Pulszky Ferenc

[a levél folytatása, megszólítás nélkül]

Az üres lapot, amelyet Pulszky úr hagyott, hogy írjon rá, arra használja, hogy üdvözletét kedves küldje férjének és megköszönje a tegnapi levelet. Jól vannak, amint azt papa bizonyára jelentette. Vasárnap látogatója volt Hamburgból: Becker nagybácsi, aki néhány órára átutazóban volt és jó híreket hozott. Örül, hogy az athéni utazás ilyen jól megy és hogy annyi kellemes és szép dolgot kínál. A levelek mindig körbejárnak, hogy a család minden tagja gyönyörködhessen bennük. Reméli, jól teszi, hogy a szakácsnőt megtartja Lenu kezdéséig. Szűcsné eddig Végh asszonynak dolgozott, most átnézi a házi textíliákat, aztán a háziasszony ruhatárán lesz a sor, ugye egyetért ezzel? Üdvözli a boldog házaspárt és minden jót kíván.

1936 Várady József (1800–1883) ügyvéd, Pátyon nagy gyűjteménye volt, haláláról: *Pesti Hírlap* 1883. április 29.

1937 Batthyány-Strattmann Gusztáv herceg (1803–1883), főispán. Haláláról: *Pesti Hírlap* 1883. április 28.

1938 Hadik Béla gróf (1822–1885), nagybirtokos. Fia Hadik-Barkóczy Endre gróf (1862–1931).

1939 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), a Pulszky család barátnője.

1940 Feltehetőleg Haris Sándor (1817–1887) görög származású ügyvéd és városatya.

1941 Heinrich Schliemann (1822–1890) német kereskedő, régész, Trója felfedezője.

1942 Arthur Toulmin Smith (1848–1914), Joshua Toulmin Smith brit politikus fia.

1943 Pálffy János gróf (1829–1908), neves műgyűjtő.

Dies leere Blatt, welches Herr von Pulszky mir zu beschreiben überlassen hat, benutze ich vor Allem um dem geehrten Ehemann meine freundlichen Grüße und zugleich meinen Dank für den gestern erhaltenen ausführlichen Brief, auszudrücken. Es geht uns, wie der Papa wohl schon berichtet haben wird, ganz gut. Sonntag hatte ich einen Besuch aus Hamburg: Onkel Becker, der auf der Durchreise sich hier ein Paar Stunden aufhielt und außer einem guten Geschäft auch mir einen Besuch machte; er brachte ganz gute Nachrichten aus Hamburg. – Daß die athener Reise so gut und glücklich von stetten geht und so viel Angenehmes und Schönes bietet, freut mich sehr. Die Briefe machen hier imer die Runde, damit alle Familien Mitglieder sich daran ergötzen.

Ich hoffe, es ist recht, daß ich die Köchin behalte, bis der Lenu beginnt. – Der Ofen nach Tetschacher ist bereits in 3 Kisten angelangt. Sonst ist nichts Neues. Die Szűcsné hat bisher für Frau von Végh[1944] gearbeitet, jetzt wird sie Hauswäsche durchsehen und dann kommt dir Garderobe der gnädigen Frau an die Reihe, – ich hoffe dieselbe ist damit einverstanden.

Dem glücklichen Ehepaar die besten Grüße sendend, wünscht für die Rundreise alles Gute,
dero ergebene Alte
Frau Szűts sendet beste Grüße.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 60.

263. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Eddig halogatta az írást, amíg a kicsi megszületik, aztán amíg Emma felkel, aztán a keresztelőig stb. A vége persze az lett, hogy egyáltalán nem írt. De a leveleiből látta, hogy nagyon jól értesült mindenről. Ami a tiszti vizsgáját illeti, az igaz, s az is, hogy nem sok gyakorlati haszna van. A hadnagyi állás talán még hasznos lehet valamikor. Ami a lakásukat illeti, azt hiszi, nem egészen jól ítéli meg a helyzetet. Czanyuga és Majláth talán közrejátszott ebben, de a tettük a végeredményt nem befolyásolta. Először papa nem kívánta a dolgot és ezt mindenütt nyíltan meg is mondta, másodszor Wéber azt mondta, hogy nem akart ellentmondani, de soha nem gondolt komolyan a terv végrehajtására. Scholtz nagyon jól rendbe hozta a háló- és a szalon melletti szobát, amelyben Voigt kisasszony a Józsi könyvtárában lévő kályhát elhelyezte. Nem az ő dolga, de a szoba túlságosan is jó ehhez, és nagyon szép dolgozószoba lenne neki és Józsinak, ha oda teszik az íróasztalt, helyet nyernek a szalonban és elég helye lenne a könyvespolcoknak. A szekrények

1944 Bezerédj Angéla (1847–1937), Végh János felesége, Pulszky Polyxéna barátnője.

részben a hálószobába, részben a fürdőszobába, részben a folyosókra kerülhetnének. Szűcsnének Józsi régi lakásában lehetne a dolgozószobája. Semmit sem tud húga terveiről, de úgy véli, ez az egyetlen módja annak, hogy helyet és kényelmet találjon. Emma jól van, múlt csütörtökön Karsayékhoz ment, ő pedig szombatonként megy oda. Még nem dőlt el, hogy Emma meddig marad ott, mikor megy Hoffmannékhoz, csak annyi biztos, hogy augusztus elsején Pesten kell lennie. A kis Pascha jó gyerek, nem sír túl sokat és eddig egészséges volt, kék szeme van, világos haja, elég nagy szája és jól fejlett a feje, születésekor 51 centiméter volt. Guszti lányát Harrynek keresztelték, kisebb és vastagabb, az orra eléggé Figdor formájú. Jól vannak. Diamant írja, hogy az Azienda ügy lezárult és pár nap múlva aláírják. Reméli, hogy jól van, üdvözli Józsit.

[H. n.], 1883. május 2.
Dear Baby!

I have not written till now, because I began with putting off till the little one was born, then till Emma got up, then till the christening etc. The end was of course that I did not write at all. From your letters I saw that all small talk of Pest has been communicated to you and you are very well informed about everything that happens. As to my making the officer examination, it is true, and also true that as so myself it has not got much for practical use. I do because there is no serious reason for the contrary and because perhaps the lieutenantship can be useful at some time to come.

As to your lodging I believe you are not quite right in judgeing the causes why it has gone this way Czanyuga[1945] and Majláth[1946] had perhaps to do with it, but certainly what they did was of no influence at all. Firstly Papa did not wish the thing and told so openly everywhere. Secondly Weber[1947] told me that he only took it for a whim of yours, did not want to be disagreable to you both, but never thougt seriously, of executing the plan. It seems that they all only humored you but that no intrigue was necessary to stop it. Scholtz has sanited very well your bedroom and the room next to the saloon in wich Miss Voigt[1948] on my advice placed the oven, which was

1945 Czanyuga József (1816–1894), a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárnoka.
1946 Majláth Béla (1831–1900) történész, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának őre.
1947 Feltehetőleg Wéber Antal (1823–1889) építész, minisztériumi tanácsos.
1948 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

in Josis[1949] library. Now I hear from her you wish the room to be garderobe and sewing room. Of course it is no affair of mine, but I believe the room to be much too good for this, and would make a very fine workingroom for you and Josi, if you put your writing desk here you gain place in the drawingroom, and there is place enough for bookcases, where all the important books which Josi wants when he works can stand. Your wardrobes have place partly in the bedchamber, partly in the bathroom and partly in the corridors. Mrs Szűcs can have a working room in Josis old apartments of course.

I know nothing of your plans and so perhaps all this is contrary to your wishes, but I believe it is the only way by which you can have place and be comfortable.

Emma[1950] is quite well, she went to Karsays last Thursday, I go there every Saturday. It is not yet fixed how long she will remain there, when she will go to Hoffmans etc. Only so much is sure that she must be here at Pest on the 1st August. Little Pascha[1951] is a good child, does not cry too much and has been healthy till now, has blue eyes, fair hair a well drawn, but not very big nose, rather large mouth, and very developed head. Was 51 centem. when born.

Gusztis daughter has been christened Harry,[1952] she is smaller and thicker, is pretty, only the nostrits are quite Figdor form, the end like Guszti. They are getting on very well.

Diamant writes that the Azienda affair is concluded and in a few days it will be signed. I hope it is the case and will be probably just as welcome to you as to me. If you go to Numie[?], please dont forget to go to Hauser and tell him I expect him at the latest on the 1st August as I probably will have to make a journey in the second half of September.

Goodbye dear babe, I hope you are really well and have not changed much in other respects. Give my best regards to Josi.

Your old brother,

Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 26.

1949 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

1950 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1951 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban ekkor kis Paschának becézték.

1952 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

264. Pulszky Polyxéna és Hampel József Pulszky Ferencnek

Tripolitza,[1953] *1883. május 4.*[1954]
Kedves Papa!

Tegnap reggel indultunk Argosból[1955] lóháton. Délben megpihentünk, este pedig ½ 8kor Tzipianaba érkeztünk, igen szépen fekvő falu, éppen a hegy tövében házban háltunk meg, a nép nagyon barátságos, dragomannunk [vezetőnk] jól főz s előzékeny. Nyolc órai lovaglás kiéheztetett s kifárasztott, úgy aludtunk, mint a zsákok. Ma reggel soká tartott a készülődés, csak ½ 9-kor indultunk. Útközbe meg néztük Mantinea romjait, nagyon érdekesek, itt délig pihenőt tartunk, majd távoztunk, este Piauli Tegeaban alszunk, […] fürdönk megbecsülhetetlen. A lóháton utazás igen kellemes.
Ölelünk, P és H

Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 27.

1953 Tripolitza – Trípoli, Tripolisz város Görögországban a Peloponnészoszi-félszigeten. Pulszky Polyxéna és Hampel József 1883. március 29-i házasságkötésüket követően nászútjukon bejárták a Peloponnészoszi-félszigetet. Az útról Pulszky Ferencnek írt beszámolóját közölte a *Pesti Napló* 1883. június 13-án.

1954 Levelezőlap.

1955 Argosz – város Görögországban a Peloponnészoszi-félszigeten.

265. Pulszky Polyxéna Pulszky Ferencnek

Argos,[1956] *[év és hónap nélkül, 1883. május vagy június] 4-én[?]*[1957]
Kedves Papa!

Tegnap este 9 órakor ide érkeztünk, láttuk útközben Myceane és Tyriust,[1958] itt egy úgynevezett xenodochionban [fogadó] szálltunk, primitív egy alkotmány, olyan csárda forma, de nagyon fáradtak lévén, jól aludtunk, indulunk most lóháton s búcsúzunk a civilisatio jótéteményeitől. Esteli statio [megálló] Czipiana.
Emma[1959] *és K. leveleit megkaptuk, köszönjük,*
Ölelünk Poly
Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 28.

266. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának

[Budapest] Akadémia történelmi társulat csütörtökön
1883. május 4.
Édes Lelkem Galambom!

Szinte elfelejtettem, hogy még ma kell postára adnom levelemet, hogy az Athénba megérkezzék. Remélem, igen jól érzitek magatokat, Pólából kaptunk, az az Thallóczy,[1960] utolsó tudósítást, úgy hiszem, jó maradt a tenger az egész úton, örülök, hogy fél áron utazhatsz. Nálunk semmi sem történt, a mi benneteket érdekelhetne, mindnyájan jól vagyunk, a sok gratulátió most jő mindennap, Littrow[1961] versben, Bucher[1962] köszvényes kézzel saját kezűleg, Aunt Susan[1963] csaknem

1956 Argosz – város Görögországban a Peloponnészoszi-félszigeten.
1957 Levelezőlap.
1958 Myceane és Tyrius – Mükéné és Tyros, ókori görög városok a Peloponnészoszi-félszigeten.
1959 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.
1960 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.
1961 Heinrich von Littrow (1820–1895) osztrák térképész.
1962 Adolf Lothar Bucher (1817–1892) porosz politikus, publicista.
1963 Susan Horner (1816–1900) Firenzében élő skót írónő, Pulszky Polyxéna keresztanyja.

neheztel, hogy őszre ígérted az esküvőt s első tavasszal tartod meg. Miss Leigh Smith[1964] küldött narancsvirágot menyasszonyi koszorúnak befőztük cukorba, úgy ízlik, mint a Hymettusi[1965] méz s.a.t. s.a.t.

Józsinak[1966] mondd, hogy Thék[1967] nem hozta még meg a szekrényeket, de addig is Molnár tisztogat és felfűzi a tárgyakat, Lippnek[1968] megküldtük a 200 forintot, Kraus hozott egy pár rézeszközt, Hamburger itt volt s akarna velünk alkudozni a Montenuovoi Árpádkoriak iránt, elhalasztottam júliusra, Reissens[1969] a löweni kanonok, a keresztény archeológia tanára megbámulta régiségtárunkat, Czobor[1970] végzi a kalauz correcturáját [javítását]. Majláth[1971] gyilkosait most sem fogták el.

Károlynál nagy színészestély volt, és Prielle Cornéliának[1972] udvaroltam, hónapután, szombaton Bécsbe megyek, de a bronz kiállítás csak májusban nyílik meg.

Csókollak mindnyájatokat, azaz Téged és Józsit és várom leveledet,

szerető atyád, Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 61.

1964 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

1965 Hymettus – márványbányáiról és mézéről híres hegység Attikában, Görögországban.

1966 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

1967 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

1968 Feltehetőleg Lipp Vilmos, a keszthelyi gimnázium igazgatója, műkedvelő régész.

1969 Edmond Henri Joseph Reusens (1831–1903) belga régész és történész, a leuveni egyetem professzora.

1970 Czobor Béla (1852–1904) pap, művészettörténész, a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára segédőre.

1971 Majláth György (1818–1833) országbíró, a főrendi ház elnöke, 1883 márciusában rablógyilkosság áldozata lett. *Budapesti Hírlap* 1883. március 29.

1972 Prielle Kornélia (1826–1906) színésznő, 1881-től a Nemzeti Színház örökös tagja.

267. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Athén, 1883. május 5.
Kedves Póly!

Tegnap hajnalban érkeztem Türrel.[1973] Holnapután (hétfőn) vagy pedig kedden megyek Kalamakiba. Reménylem, hogy még látlak benneteket, mielőtt Görögországból távoztok. Tudósítsatok, hogy hol találkozhatunk, és mikor, akkorra majd egy-két napi szabadságot veszek. Hazulról alighanem újabb híreitek lesznek, mint nekem, mert két hete, hogy Pestről elutaztam. Bukarestben két napot töltöttünk, Constantinápolyban[1974] pedig 6-ot. Távozásomkor mindnyájan jól voltak. Türrel rajtam kívül még Rothfeld[1975] jött, a „Pester Lloyd volt szerkesztője" (germanismus!), Gerster[1976] alighanem már elbeszélte nektek, hogy az ő bureaujában [irodájában] nyertem alkalmazást, egyelőre 200 frank havi fizetéssel. Józsit[1977] üdvözlöm.
A viszontlátásig ölel szerető öcséd,
Gari

U. i. átkozottul rossz ez a toll.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 20.

1973 Türr István (1825–1908) tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

1974 Konstantinápoly – nagyváros a Márvány-tenger partján (ma: Isztambul, Törökország).

1975 Valószínűleg Rothfeld Sámuel újságíró.

1976 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, ekkor a Korinthoszi Csatornaépítő Vállalat főmérnöke.

1977 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

268. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. május 7.
Kedves gyermekeim!

Régi divat szerint kezdem a szavakkal, remélem jól vagytok, mert nagyon féltem Polit, 26 napi lovaglás csakugyan nem neki való.

Fraknói[1978] megjött gólyának szombat este, fél órával megérkezte után született Emmának[1979] egy kis leány, rendkívül nagy s kövér olyan minők a gyerekek, miket Leonardo[1980] festett s rajzolt. Emma jól érzi magát, Károly, ki valahára az Értesítővel megbabázott, most apai kötelességeivel teljesen el van foglalva. Fraknói elbeszélt nekünk mindent, nevettem, hogy Eustratiades görög diplomátiája túl tesz a tiéden. Józsi ígérte ugyan az utóiratban a részletes jelentést, megszoktam régóta, hogy az elmarad, nem is baj, csak meg ne ártson Neked, Póli, az a peloponnesusi lovaglás. Minden esetre jobb volt Dragománt [vezetőt] venni, mint idegen nyelvvel magatoknak az arkadiai hegyek közt bolyongni, főzni, lovak után járni s. a. t. így is annyi lesz a baj, hogy no. Nálunk is van baj, Trefort[1981] nem épít, Thék[1982] most is csak egy részét készítette el a bútoroknak, azokat is rosszul mérte ki.

1978 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1979 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége. 1883. május 5-én született meg kislánya, Pulszky Ferenc első unokája, Pulszky Terézia.

1980 Leonardo da Vinci (1452–1519) itáliai reneszánsz művész, festő, feltaláló.

1981 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1982 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

A tavasz valahára megjött, egy hét óta minden virul.

Azon vagyok, hogy Arany[1983] szobrával Böhm Józsefet[1984] a híres londoni szobrászt bízzák meg, mert tudom, hogy magyarnak érzi magát, és szívesen vállalkozik ezen emlékszoborra.

Az Akadémia jövő héten tartja nagygyűlését, meglátjuk nemsokára, miként ütnek ki a választások, Gyulayék[1985] Lónyay[1986] ellen kezdtek ármánykodni Trefort[1987] mellett, de felhagytak evvel.

[a levélből hiányzik az elköszönő formula]

[a levél folytatása]

Ich füge nun freundliche Grüße und besten Dank für den vorgestern erhaltenen langen Brief bei und last but not least meine herzlichsten Gratulation zur Tanten- und Onkelschaft.

Ausführlicher werde ich erts schreiben, wann wie es heist, in diesen Tagen die große Mahnungsempfang statt gefunden hat. Beiliegend nach ein Briefchen. Und nun, mit freundlichen Grüßen bis auf Weiteres

Dero ergebenste, A. Voigt[1988]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 62.

1983 Arany János (1817–1882) költő, lapszerkesztő, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára.

1984 Joseph Böhm (1834–1890) Angliában élő osztrák szobrász. Pulszky méltatást róla *Egy magyar szobrász Londonban* címmel jelent meg. *Pesti Napló* 1883. május 13.

1985 Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, műkritikus.

1986 Lónyay Menyhért gróf (1822–1884).

1987 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter. Pulszky arra utal, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1883. május 20-iki közgyűlésén kit válasszanak elnöknek, amit egyébként Lónyay Menyhért nyert meg 33 igen és 2 nem szavazattal. *Pesti Napló* 1883. május 20.

1988 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

269. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Budapest, Ősz utca 41. sz.
1883. május 7.
Kedves Pólikám!

Holnap megy a hajó, hát ma írok neked, s remélem megjön a levél, bár Herminét,[1989] amit két hét előtt írt, úgy látszik, még nem kaptad meg.

A nagy újságot tudod már bizonyosan, t.i. hogy ötödikén 11 óra 25 perckor Károlynak Teréz[1990] nevű kis leánya született, 51 cm hosszú, egyenes nagy orra, kék szemű fekete hajú, szép és vastag, sokat alvó, telhetetlen egészséges gyomrú és erős hangú. Emma[1991] jól van, Herminnek megengedtetett egy percig nála lenni, Károly megelégedett.

Papa jól van s állandóan jókedvű, hetenként egyszer vagy kétszer nálunk ebédel. Mi is jól vagyunk egészen. Hermin egészséges és jókedvű. Most itt vannak Eduard és Emmi.[1992] A jövő hét közepén Lőrinczibe[1993] megyünk, a villa csinos, azt hiszem ott jól leszünk.

Leveleidnek s Fraknói[1994] elbeszéléseinek igen megörültünk. Csak mulassátok magatokat s vigyázzatok magatokra. Garit bizonyosan látjátok Corintusban.[1995] Az akademiai chanceok [esélyek] az új négyesfogatra Józsi,[1996] Károly, Thallóczy[1997] és Láng,[1998] úgy látszik kedvezők, azonban persze bizonyosat tudni nem lehet.

1989 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

1990 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

1991 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

1992 Eduard (1860–1936) és Emmy Figdor (1863–1941), Hermine testvérei Bécsből.

1993 Lőrinc – Szentlőrinc, Budaszentlőrinc.

1994 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.

1995 Corintus – Korinthosz, görög város a Peloponnészoszi-félszigeten.

1996 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

1997 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.

1998 Láng Lajos báró (1849–1918), jogász, a statisztika rendes egyetemi tanára, országgyűlési képviselő.

Trefort[1999] rendkívül jókedvű s indulatú, amióta a középiskolai törvény szekerét kihoztuk ügyetlensége sarából; de az építkezéssel azt hiszem, bezár Titeket, tudod, hogy sarkalni kell, míg ígéreteit beváltja.

Különben 21-én szétmegy az országgyűlés, akkor talán reá adja a fejét. Józsit üdvözlöm. Hermin is mindkettőtöket köszönt,

szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 21.

270. Pulszky Károly Pulszky Garibaldinak

[H. n., d. n., Budapest, 1883. május eleje]

Kedves öcsém!

Emma[2000] nem lévén még oly állapotban, hogy írhasson, én köszönöm meg leveledet. A hölgyek jól érzik magokat, a kisebbik ordít és hízik, születésekor 0,51 meter volt, harmadik napon 3300 gramm, nettó; szeme sötétkék, haja barnásszőke, orra 0,02 hosszú, 0,01 magas. Hasonlítani egyelőre nem hasonlít máshoz, mint általán emberhez.

Hogy jól vagy, örvendetes, hogy miképp találod magadat az új munkába és környezetbe, azt várjuk. Ha egy ideig ott voltál és alaposan ismered a dolgokat, írhatnál egy komoly cikket, amit majd kiadhatok.

A régiségek ritka volta nem baj, csak kezeidbe kerüljön, ami jó! Csak arra vigyázz, hogy directe a munkásoktól kapjad és meggyőződj, hogy igazán ásták s nem kereskedő juttatta kezeik közé a hamisat. Főleg bronzra és gemmákra vigyázz.

Isten áldjon, írj máskor is, szerető bátyád,

Károly

Jelzet: OSZKK VIII/1686 Nr. 1.

1999 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

2000 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

271. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. május 9.
Kedves gyerekeim!

Amende honorable [bocsánat kérés] Józsinak.[2001] Amint levelemet a postára adtam, megjött Józsi jelentése a történtekről. Mondhatom, hogy aggodalommal nézek legközelebbi leveletek elébe, mert félek, hogy a peloponnésusi út fáradságainak nem felel meg Póli ereje. Emma[2002] a körülményekhez képest elég jól van, a kis leány nagy és vastag, Herminék[2003] egy hét múlva mennek ki a lőrinczi villába, a Grófné itt van, holnap készül haza menni az országgyűlés második sessiója egy pár nap múlva íródik be a legközelebbibe, Tisza[2004] be akarja hozni a főrendek reorganizációját. Jövő héten kezdődnek az akadémiai nagy ülések, kíváncsi vagyok a választásokra.

Különben nincs semmi újság, Benczúr[2005] képét nézi a közönség, azt találják, hogy Deákot[2006] s Eötvöst[2007] sohasem találta el senki olyan jól, mint Benczúr, ki őket sohasem látta. Thék[2008] még mindig piszmog a szekrényekkel, de a hét végéig megígérte, hogy megcsinál mindent, Trefortot[2009] még mindig nem láttam, ma végzik be véglegesen a középtanodai törvényét.
Csókol benneteket apátok,
Pulszky Ferenc

Gari eddig Kalamakiban van, fel fog benneteket Athénban keresni.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 63.

2001 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2002 Márkus Emília (1860–1949) a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2003 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2004 Tisza Kálmán (1830–1902) birtokos, politikus, 1876 és 1890 között miniszterelnök.

2005 Benczúr Gyula (1844–1920) festő, a müncheni Képzőművészeti Akadémia tanára. Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság fennállása 25. évfordulója alkalmából egy festményt rendelt Benczúrtól, amelyen Deák Ferenc és Eötvös József is szerepel. A képet a Műcsarnokban állították ki. *Fővárosi Lapok* 1883. április 20.

2006 Deák Ferenc (1803–1876) államférfi, politikus, jogász, a kiegyezés előkészítője.

2007 Eötvös József báró (1813–1871), politikus, az Andrássy-kormány vallási és közoktatási minisztere.

2008 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

2009 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

272. Pulszky Ferenc és Anna Voigt Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. május 17.

Kedves Gyerekeim!

Vettem Tripolizzából[2010] írt levelezőlapotokat s remélem, hogy szerencsésen érkeztetek Patrasba,[2011] meg vallom, hogy nem kevéssé aggódom, mert a szokatlan út fáradsága nem való neked, kedves Póli.

Itt akadémiai hét van, tegnapelőtt voltak az osztályválasztások, Józsi[2012] megbukott, itt is említették, hogy a Compte rendüvel [jelentéssel] adós, Károly, Láng Lajos,[2013] Thallóczy[2014] és Csontosy,[2015] B. Nyáry Jenő[2016] megválasztattak. Hegedűs Sándor[2017] egy vokssal bukott meg, Deák Farkas[2018] rendes tagságra szintén megbukott, a 3-dik osztályban Krenner[2019] Konkolyi[2020] és Kerpely,[2021] ellenben Eötvös Lóránd[2022] rendesnek megválasztattak.

Emma[2023] jól van, a kis leány erős, kék szeme folyvást setétül, aligha nem válik feketére, fekete haja pedig halványodik, szőke lesz, ezt kezdettől fogva úgy hittem, Emma vasárnapon már fel

2010 Trípoli, Tripolisz – város Görögországban a Peloponnészoszi-félszigeten.

2011 Patras, Pátra – város Görögországban a Peloponnészoszi-félszigeten.

2012 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2013 Láng Lajos báró (1849–1918), jogász, a statisztika rendes egyetemi tanára, országgyűlési képviselő.

2014 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.

2015 Csontosi János (1846–1918), könyvtáros az Országos Széchényi Könyvtárban.

2016 Nyáry Jenő báró (1836–1914), régész.

2017 Hegedűs Sándor (1847–1906) politikus, országgyűlési képviselő, hírlapíró.

2018 Deák Farkas (1832–1888) történetíró, igazságügy-miniszteri osztálytanácsos.

2019 Krenner József (1839–1920) mineralógus, ásványkutató, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum Ásványtárának őre.

2020 Konkoly Thege Miklós (1842–1916) csillagász.

2021 Kerpely Antal (1837–1907) kohómérnök, egyetemi tanár.

2022 Eötvös Loránd báró (1848–1919) fizikus, egyetemi tanár.

2023 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

fog kelni. Herminék[2024] ma mentek Lőrinczbe[2025] véglegesen, Guszti mindennap be fog jönni a vakátióig, egyszer-kétszer én is meglátogatom őket.

Jövő csütörtökön a Petőfy társasággal Pozsonyba megyek, onnét Bécsbe, hogy a bronzkiállítást tanulmányozhassam. Thék[2026] valahára beküldte a tárlókat, kezdem rendezni a kőkori régiségeket, egy tárlóval többet készített, mint rendelve volt, a vegyes terem előtti szűk terem ablakába tétettem.

Isten Veletek, atyjátok,

Pulszky Ferenc

[a levél folytatása]

Üdvözli, jól és nyugalomban vannak. Nincs szó építkezésről és valószínűleg nem is lesz, talán a régiségtári őr lakást lehet bővíteni a paveli bevonásával, de ez nem biztos, mert a miniszter még mindig nem mutatkozott. A következő javaslatához kéri az engedélyét: az ő hálószobája vagy legyen a közös hálószoba – tehát a nagy ággyal – vagy csak Dr. Hampel számára hálószoba, ez utóbbi esetben a nagy ágy aligha férne be Poli jelenlegi hálószobájába. Ez azonban csak egy előzetes megkeresés, ki tudja, hogy a miniszter mit fog dönteni. Semmi újat nem tud, a négy fal között él, csak sétálni jár, mégiscsak remete lesz, így érzi magát a legjobban. Végh asszony nyolc napra vidékre megy. Megnézte a kis Pulszky kisasszonyt, nagyon aranyos; azt mondják, Pulszky orra van. A legjobb kívánságaival és üdvözleteivel zárja levelét.

Ich füge mit besten Grüßen bei, daß wir gantz wohl und noch in bester Ruhe sind, dann von Bauen ist noch immer keine Rede, wird auch wahrscheinlich keine Rede sein, vielleicht wird die régiségtári őr-Wohnung vergrößert werden können durch zuziehung der Pavel'schen, aber das ist Alles nun vielleicht, denn der Minister hat sich noch immer nicht sehen lassen. Ich möchte nun die hohe Genehmigung für folgenden Vorschlag mir von Ihnen erbitten: vorläufig mein Schlafzimmer entweder als gemeinschaftliches Schlafzimmer d.H. mit dem großen Bett – oder – als Schlafzimmer nur für Herrn Dr. Hampel herzurichten? in welch letzteren Falle, das große Bett kaum Platz im jetztigen Schlafzimmer Poly's finden dürfte.

2024 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2025 Lőrinc – Szentlőrinc, Budaszentlőrinc.

2026 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

Jedoch ist das nur eine vorläufige Anfrage, wer weist, was der Minister noch bestimmt.

Neues weiß ich gar nichts, ich lebe in meinen vier Mauern, gehe nur spazieren – nie auf Besuche – das ist mir das Liebste – ich werde doch noch eine Einsiedlerin werden!! – bin es zu ja eigentlich schon und fühlte mich am Wohlsten dabei – Frau von Végh[2027] geht heute über 8 Tage auf's Land. – Das kleine Fräulein von Pulszky[2028] habe ich mir doch einmal angesehen, es ist recht niedlich; soll ganz die Pulszky'sche Nase haben, sagt man. Sonst weiß ich nichts, schließe deshalb mit den besten Empfehlungen und Grüßen.

Die Alte[2029]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 64.

273. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[H. n., Isthmia], 1883. május 31.[2030]

Kedves Poly,

Ha a „kizmet" [sors] és a görög posta úgy akarja, úgy bizonyára még Konstantinápolyban[2031] akad kezedbe e levél. Reménylem, hogy olyan sima tengeren eveztetek oda, mint én ide a „Général Türr"-el.[2032] Érkezésem napján fáradtan feküdtem le s még nyugodtan szenderegtem másnap reggel 7-kor, midőn egy tucat ifjú légy, mulatóhelynek nézvén sima orcámat, vígan kezdett orrom hegyén játszadozni. Rögtön eszembe jutott, hogy igaza van a légyseregnek, mert egy dolgot mégis elfelejtettem, nem vettem az ágy fölé való mosquitohálót. S minthogy már nekifogtam, hát egyúttal közlöm, hogy még mit mindent kérek Konstantinápolyból.

2027 Bezerédj Angéla (1847–1937), Végh János felesége, Pulszky Polyxéna barátnője.

2028 Pulszky Terézia (1883–1963) Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2029 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

2030 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2031 Konstantinápoly – nagyváros a Márvány-tenger partján (ma: Isztambul, Törökország).

2032 Türr István (1825–1908) tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

I. Függönyök: 1, két ajtóra. Az ajtók 2.20 méter magasak és 1.20 méter szélesek.

II. 2. Ruhaszekrény elé 2.20 méter magas 1.70 méter széles.

III. Könyvállvány 1.80 m magas 90 centiméter széles.

IV. Egy kis divánra való török szőnyeg circa 1,50 m hosszú 1 m széles.

V. 3 darab kerevetvánkos. Tengeri fűvel itten is kitömethetem.

Ilyenféle dolgokat igen olcsón kaphatni a török vámnál az új hídnál, a Stambul felőli oldalon. „Jeni Dzsami" (ott adják el a confiscált tárgyakat.) Levelem máris félölnyire nőtt csupa comissiotól [intéznivalótól].

Isten veled,

csókol,

Gari

Kérlek, tudósítsátok egy levelezőlapon, amikor Velenczébe elutaztok.

G.

Hogyha Dávidtól nem lehet a pénzt kipumpolni, kérlek írjatok s én majd pénzt Velenczébe megküldöm.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 21.

274. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. június 5.
Kedves Gyermekeim!

Köszönöm Józsi[2033] részletes úti jelentését, mindnyájunkat nagyon érdekelt. Hónapután kereszteljük a kis lányt Teréznek,[2034] szép gyerek, kék szemű, Emma[2035] jól van, Herminék[2036] lőrintzi villában vannak.

Trefort[2037] nem épít, Thék[2038] még most sem készítette el a népvándorlási szekrényt, a többit rendezzük, egy hét alatt be is végezzük. Erdélyben voltam, Déván,[2039] Benndorffal[2040] megvizsgálni a Mithraeum domborművei töredékeit. Több volt kétszáz darabnál, a Benndorfnak sikerült hét napi szorgalmas munkával 28 Mithras compositiot nagy részben összeállítani, van köztök egy csaknem életnagyságú csoportozat, van egy másik két lábnál magasabb, a többi kisebb nagyobb, felírásos s.a.t Természetesen mind késő római. Megtettem a rendeléseket, hogy az ásatások folytatassanak s minden legkisebb töredék felszedessék, mert legalább meg tíz táblának kisebb töredékein fel lehetett ismerni.

Július 6-dikán 100 író s művész Turinon[2041] keresztül Párisba rándul ki, nyolc napot tölt ott, s vissza jő egyszász forintért, ebbe belé van értve a párisi ellátás, lakás is. Henri Martin[2042] fogadja őket ott, Victor Hugo[2043] beleegyezett, hogy meglátogassák. Engem kértek fel vezérül, természetesen megtagadtam, de akkor Kossuth[2044] kijelentette, hogy engem ez alkalommal még egyszer szeretne látni, erre nem mondhattam nemet, e szerint csakugyan indulok. Vasárnap érkezünk

2033 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2034 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2035 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2036 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2037 Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter.

2038 Thék Endre (1842–1919) neves asztalosmester, bútorgyáros.

2039 Déva – város Hunyad vármegyében (ma: Deva, Románia).

2040 Otto Benndorf (1838–1907) osztrák régész, egyetemi tanár Bécsben. Pulszky tárcát is írt a dévai kirándulásról *A régészeti kirándulás Dévára* címmel. *Pesti Napló* 1883. június 7.

2041 Turin – Torino, város Észak-Olaszországban.

2042 Henri Martin (1810–1883) francia író, történész, képviselő.

2043 Victor Hugo (1802–1885) francia író, költő, politikus, befolyásos közéleti személyiség.

2044 Kossuth Lajos (1802–1894) politikus, államférfi, Torinóban élő emigráns.

Velenczébe, s onnét hétfőn reggel megyünk Turinba, hol egy napot és két éjt töltünk, onnét egyenesen Párisba.

Helvey Laura[2045] csakugyan férjhez megy Úrváryhoz,[2046] felesége Hiloczkyhoz. Ligethy[2047] komolyan beteg, typhusztól félnek, Hegedűs, Candid[2048] barátunk halálán van, alig marad remény megélhetésére. Gusztit[2049] megválasztották Dékánnak, sohasem nézett ki jobban, mint most. Egy új galéria is készül, arcképgaléria, a budai király lak kertbazárjában, ezt galériának fogják átalakítani. – Lilla[2050] itt volt, süket és vén.

Ölellek, csókollak, szerető apátok,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 65.

275. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak

Budapest, Múzeum, 1883. június 8.

Kedves fiam, Gari!

Vettem leveledet, szívesen veszem, ha időről-időre írsz. Örülök, hogy van alkalmazásod, írd meg részletesen, mi dolgod, mi a címed, ki a főnököd, mit míveltek. Pólit a jövő hó kezdetén várom, én 6-ikán Parisba megyek a művészek s írók társaságával, meglátogatom útban Kossuthot[2051] Turinban.[2052]

Tegnap kereszteltük Károly leányát Teréznek,[2053] kék szeme van s aligha nem lesz szőke.

Atyád, Pulszky Ferencz

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1685 Nr. 2

2045 Helvey Laura (1852–1931) színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

2046 Urváry Lajos (1841–1890) újságíró, jogász, a *Pesti Napló* szerkesztője.

2047 Ligeti Antal (1823–1890) festő, a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárának őre, betegségéről: *Nemzet* 1883. június 29.

2048 Hegedűs Lajos, Candid (1831–1883) jogász, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosa.

2049 Pulszky Ágostot 1883. június 2-án választották meg a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara dékánjának, *Budapesti Hírlap* 1883. június 3.

2050 Nagy Lilla, a Pulszky család volt házvezetőnője.

2051 Kossuth Lajos (1802–1894) politikus, államférfi, Torinóban élő emigráns.

2052 Turin – Torino, város Észak-Olaszországban.

2053 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

276. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Szent Lőrinc,[2054] *1883. június 12.*
Kedves Pólikám!

Talán mástól megtudtad már, hogy tegnapelőtt óta dupla „tant” [Tante – nagynéni] vagy. Vasárnap, éppen menyegzőnk évfordulóján, kis leányunk született, kifejlett, ép, egészséges kis gyerek, aki sokat szopik, alszik és kiabál. Hermin[2055] egészen jól van és köszöntet.

Köszöntöm Józsit.[2056] Itt minden rendben van, Károlyék is, papa is egészségesek és jókedvűek. Remélem jól mulattok, üdvözöl

szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 22.

277. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. június 19.
Kedves gyerekeim!

Hermin[2057] megbabázott szerencsésen, neki is leánya van, ma kereszteljük Szt. Lőrinczi villában, Emma[2058] leányát Teréznek[2059] kereszteltük, ő maga holnap Karsayhoz megyen nyaralni Hatvanba. Károly letette a honvédtiszti vizsgát, ez az ő utolsó hóbortja, nincs ellene kifogásom.

2054 Lőrinc – Szentlőrinc, Budaszentlőrinc.

2055 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2056 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2057 Hermine Figdor és Pulszky Ágost Henriette nevű lánya 1883. június 12-én született. A családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2058 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2059 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

Az öreg Várady[2060] meghalt Pátyon, Castellanink[2061] Nápoly mellett, Hegedűs[2062] Palotán. Különösen sajnálom a két utóbbit. Július 6-dikán délben érkezünk Velenczébe, 7-dikén elviszlek benneteket Turinba,[2063] 10 körül visszakerülök. Itt a régiségtár be van rendezve, a konyhát és szobákat festik. A tiszaeszlári per ma kezdődik, Gusztit megválasztották Dékánnak, Pádi[2064] szombaton házasodik. Evvel kimerítettem az újságok lajstromát.

Isten Veletek, apátok,

Pulszky Ferenc

Születésnapodra gratulálok.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 66.

278. Pulszky Ferenc Pulszky Polyxénának és Hampel Józsefnek

[Budapest] Múzeum, 1883. június 25.

Kedves gyerekeim!

Vettem leveleiteket, Guszti leányát megkereszteltük Harrietnek,[2065] Hermin[2066] jól van. Augusztusban Szécsénybe mennek. Emma[2067] a kis Terézzel[2068] ki ment Karsayhoz, Károly minden szombaton látogatja meg.

2060 Várady József (1800–1883) királyi kancelláriai tanácsos, földbirtokos Pátyon, amatőr régész, gyűjtő.

2061 Alessandro Castellani (1823–1883) aranyműves, antikvárius Nápolyban.

2062 Hegedűs Lajos, Candid (1831–1883) jogász, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosa. 1883. június 13-án halt meg, Pulszky Ferenc is megemlékezett róla, lásd *Magyar Könyvszemle* 8. (1883) 84–86.

2063 Turin – Torino, város Észak-Olaszországban.

2064 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia, a Magyar Nemzeti Múzeum titkára. 1883. június 24-én kötött házasságot Posta Jolánnal, Pulszky Ferenc volt a násznagy. *Fővárosi Lapok* 1883. június 26.

2065 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2066 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2067 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2068 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

Péchy Jenő[2069] meghalt, gyűjteményét a domahidai leletet, azaz 26 csákányt ötvenhat karperecet, s nagy mennyiségű töredéket, láncsacsúcsokat, celteket s. a. t. 430 forinton megalkudtam. Graffenriedné[2070] is itt van s el akarja adni bronzait, úgy tudja, hogy azokon kívül, melyek ki vannak állítva, van még két ládával Promontoron,[2071] ma ment ki azokat a ládákat felnyitni, megnézem s avval is alkudok majd. A Lipp-féle tárgyakat[2072] elrendeztem nagyjából, a Múzeumban a régiségtár rendezése készült el legelől. A lakástok is nagyjából be van rendezve, kifestve. Leemens levelét ide zárom. Gyulay Margit[2073] nagyon beteg volt, már most jól van. Pádi[2074] szombaton házasodik meg, Ligeti[2075] már fennjárkál csak hogy a betegség nagyon megviselte. Radisith[2076] felesége Milánban typhusban betegedett meg. Andrássy Manó[2077] menye Párisban diphtheritisben [torokgyík], mind a kettő már felépült. Itt az eszlári per s a sok öngyilkosság foglalkoztatja a világot.

Isten Veletek, vasárnaphoz egy hétre találkozunk Velenczében s ingyen helyet szorítunk számotokra, apátok,

Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2316 Nr. 67.

2069 Péchy Jenő (1845–1883) gazdálkodó, országgyűlési képviselő, a hagyatékából az ún. domahidi leletet, amit 1880-ban találtak Domahidán, megvásárolta a Magyar Nemzeti Múzeum.

2070 Graffenried Manónétól 1884 januárjában 87 őskori tárgyat bevételezett a Magyar Nemzeti Múzeum. *Budapesti Közlöny* 1884. január 17.

2071 Budafok régi elnevezése (Promontor, Promontorium).

2072 Feltehetőleg Lipp Vilmos (1835–1888), a keszthelyi főgimnázium igazgatója, régész.

2073 Gyulai Margit (1862–1885), Gyulai Pál irodalomtörténész és Szendrey Mária lánya.

2074 Pádi – Tóth Árpád (1859–1911), Tóth Dániel és Tanárky Auguszta fia, a Magyar Nemzeti Múzeum titkára. 1883. június 24-én kötött házasságot Posta Jolánnal, Pulszky Ferenc volt a násznagy. *Fővárosi Lapok* 1883. június 26.

2075 Ligeti Antal (1823–1890) festő, a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárának őre.

2076 Radisics Jenő (1856–1917), ekkor az Országos Magyar Képzőművészeti Múzeum munkatársa, felesége Horváth Irma (1860–1915).

2077 Andrássy Manó gróf (1821–1891), menye, Eleonora Kaunitz (1862–1936) betegedett meg torokgyíkban.

279. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Szent Lőrinc,[2078] *Budapest mellett*
1883. június 30.
Kedves Pólikám!

Nagy örömmel vettem, hogy az egész út idején Tőled és Józsitól[2079] csupa jó híreket hallottunk. Remélem, most Bolognában és Velencében kipihenitek magatokat, és hogy ha majd Turinon[2080] és Münchenen át haza jöttök, itt ismét jó erőben láthatunk.

Nálunk jól megy minden. A keresztelő kedden múlt egy hete megvolt, senki sem volt itt, mint a keresztszülék, Papa és Hermin[2081] anyja, és azután Szilágyi.[2082] A kicsikét Harrietnek[2083] keresztelték, egészséges, elég csendes, igen vastag. Hermin felkelt már, napközben egy kicsit járkál a teraszon, elég jól van s pár hét múlva úgy hiszem, egészen helyre lesz állítva. Valószínű, hogy azután Szécsénybe megyünk, ami végre rendbe jött.

Emma[2084] jól van, csak egy kicsit halvány. Karsayéknál tartózkodik Hatvanban, hova Károly is kirándulgat. Papa is megvan, úgyis meglátjátok.

Születésnapod eszünkbe jutott, de akkor éppen tengeren voltál s így nem írtam. Vedd hát most szerencsekívánataimat.

Megemlítem egyszersmind, hogy miután amint úgy is tudod, menyegződre 300 ft-ot számítottunk üvegservicere, Velenczében végy üveget, ha tetszik, a pénz amikor szükséges, Peregrininél[2085] lesz.

2078 Lőrinc – Szentlőrinc, Budaszentlőrinc.

2079 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2080 Turin – Torino, város Észak-Olaszországban.

2081 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2082 Szilágyi Dezső (1840–1901) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő, a büntetőjog egyetemi tanára.

2083 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek becézték.

2084 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2085 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd zeneakadémiai titkár.

Az azienda [cég] ügy úgy látszik a napokban be lesz fejezve, mire visszaérkeztek, lehetséges lesz erre nézve a leszámolás, és az ebből folyó pénz rendelkezésedre áll.

Mindnyájan köszöntetünk. Józsit is üdvözölve,

Szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 23.

280. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2086] *1883. július 2.*[2087]

Kedves Poly!

A napokban kaptam levelet Papától. Nem válaszoltam neki Pestre, mert nem tudtam, hogy ottan éri-e még a levél. De reménylem, hogy így hamarabb kap hírt felőlem. Amióta eltávoztatok, folyamatosan itten ültem; s csak egyszer rándultam az Akrokorinthusra,[2088] és tegnap Pera-Khorába (Loutrakitól éjszakra).[2089] Pitsch (ingénieur en chef de la section d'Isthmia) egy szép nap itten hagyott a faképnél, hogy miért, azt máig sem tudom. Így hát egyedül vagyok a bureauban [irodában] Döryvel, azaz „Mädchen für Alles" [mindenes]. A tábornok háza kezd épülni, sok mindenféle apró dolgom van, este fáradt vagyok, s a levélírást rendesen elalszom. A görög grammatikának még nem ültem neki, restellem. Hogyha Gerster[2090] Pestre utazik, talán több lesz az érkezésem „Qui vivra, verra" [ahogy lesz, úgy lesz]. A „Pesti Naplót" mindeddig még nem kaptam meg; újságot hónapokig nem látok.

A világ folyásáról mitsem tudok. Papát üdvözlöm, valamint Józsit[2091] is.

Ölel szerető öcséd,

Gari

2086 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2087 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2088 Akrokorinthos: az ókori Korinthosz sziklákra épült vára.

2089 Perachora és Loutraki görög települések a peloponnészoszi régióban.

2090 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, a Korinthoszi-csatorna tervezője és főmérnöke („ingénieur en chef et agent supérieur délégué").

2091 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

Hogyha Pestre érkeztek, tudósítsatok. A napokban válaszolok Gusztinak. A Jakobi által expediált levelet megkaptam, de a választ mindeddig elaludtam.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 22.

281. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Szent Lőrinc[2092] *Budapest mellett*
1883. július 14.
Kedves öcsém!

Csak ma vettem szíves leveledet, már csodálkoztam, hogy nem írsz.

Hermin[2093] és a kis Harry[2094] jól vannak; augusztus 2-én Szécsénybe megyünk, ahol minden elkészült, s ott maradunk egy hónapig. Örülök, hogy jól megy a dolgod; nem árt administrationalis gyakorlatot is szerezni. Úgy látszik, esztendőre a másik Suez-csatornát kezdik, talán addig oda jutsz.

Az Azienda [cég] ügy rendben van. Kiegyezkedtünk költségekkel együtt 48.500 ft-ba. Julia k[is]a[sszony]nak[2095] fizettetett 4700. Együtt 53.200. Marad 84.000-ből 30.800. Egy egyre jut ¼ tehát 7700 ft. Mihelyst Poly megjön, formaliter leszámolok Artnerrel,[2096] akinél kötvényesítve vannak és értesítem sógoromat, hogy még 7700 ft értékű papírokat írjon át a számládra. Ő ekkor Téged értesít erről; ekkor Te majd németül nemcsak ezt nyugtázod, hanem kinyilatkoztatod, hogy mindennemű követelésed irányomban s feleségem iránt ki van elégítve. Neked pedig így 52.700 ft vagyonod lesz, ami elég szép.

2092 Lőrinc – Szentlőrinc, Budaszentlőrinc.

2093 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2094 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2095 Julia Weismann, Walter nagymama német társalkodónője. Az 1882-ben elhunyt Walter nagymama öröksége miatt vita keletkezett Julia Weismann és Pulszky Polyxéna között. Julia Weismann Pulszky Polyxénának, Firenze, 1883. december 4. OSZKK Fond VIII/2405 Nr. 38.

2096 Artner Kálmán, a Pulszkyak ügyvédje.

Károly Emmával[2097] s gyerekükkel Tegernseebe[2098] ment. Augusztus 1-én visszajön. Papa szintén akkor tér vissza Párisból és Amsterdamból. Poly és Józsi[2099] 20-án jönnek. Köszönt s minden jót kíván,

bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 3.

282. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

München, 1883. július 16.

Kedves Garim!

Tegnap olta itt vagyunk, egy hete, hogy elhagytuk Velenczét, bumliztunk [utcán sétáltunk, szórakoztunk] a díszmagyarokkal, alias „írók és művészek", kiknek legzajosabb tagja Hadikné[2100] volt, Turinban[2101] szerencsésen útnak indítottuk őket Paris felé, mentünk Sweiczba, de nem másztunk, vagyis mászattunk fel a Rigire,[2102] lévén rettenetes eső és zivatar, időztünk két napig a Zürichi kiállításon (elég érdekes) s jöttünk ide, ahol nézzük a képkiállítást s fázunk, kegyetlenül esős hideg idő van. Várjuk Károlyt, legalább Szilágyi Ete[2103] által azt üzente, hogy itt kíván velünk találkozni, itt maradunk vele, ameddig ő akar s zsebünk megengedi, mert nagy apály állott be a tárczáinkban s azután megyünk végre haza. Leveledet köszönöm. Papa is olvasta, reménylem, megkaptad a „Naplót", a többi comissiot [intéznivalót] végzem, amint hazatérünk.

Papa jókedvű, semmi baja, úgy hiszem, élvezte volna a Turin, Parisi kirándulást, ha H[adik] né nem iratkozott volna be tagnak az uraknál, képzelheted, mily sok baj volt vele, én megelégellém első két nap s nem mentünk el Parisba, habár az írók meghívtak s elakartak ingyen vinni.

2097 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2098 Tegernsee – üdülőhely Bajorországban, a Tegernsee nevű tó partján.

2099 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2100 Hadikné Barkóczy Ilona grófnő (1833–1887), Hadik Béla gróf felesége.

2101 Turin – Torino, város Észak-Olaszországban.

2102 Rigi – Svájc középső részén magasodó hegy (1798 m) szép kilátással a környező tavakra.

2103 Szilágyi Ete (1844–1894) orvos, szemészprofesszor a kolozsvári egyetemen.

Az öreg Kossuth[2104] igen szívélyes volt, két ízben voltunk nála, igen érdekesen beszélt. Emma[2105] a kis Paschával[2106] Karsaiéknál van nyaralni.

[hiányzik a levél további része és a búcsúformula]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 6.

283. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2107] *1883. július 25.*[2108]

Kedves Póly!

Tegnapelőtt kaptam Gusztitól levelet. Abból értesültem, hogy mostanában már Pesten lehettek. Gerster[2109] 21-én utazott el. Türr[2110] házai (a másik Dörynek van szánva) épülnek s én egész nap a kőművesek után szaladgálok, szitkozódom és bosszankodom. Este el vagyok fáradva, ergo korán lefekszem. Amíg Gerster vissza nem tér innen, nem mozdulhatok. Nyáry[2111] által 6 palack akrokorinthusit küldöttem papa címére, reménylem, hogy szerencsésen megérkeztek. Hogy vagytok a lakáskérdéssel? Mit csinál Voigt kisasszony?[2112] Írjon ő helyetted levelet. Ezúttal ismét comissiokkal [intéznivalókkal] terhellek. Kérlek, légy oly szíves a következő dolgokat megrendeltetni (a jegyzőkönyvedben is fel vannak jegyezve):

2104 Kossuth Lajos (1802–1894) politikus, államférfi, Torinóban élő emigráns. Pulszky és Kossuth 1883. július 10-én Torinóban találkoztak egymással, egymáshoz intézett szavaikat közölte a *Budapesti Hírlap* 1883. július 11-én.

2105 Márkus Emília (1860–1949) a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2106 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban ekkor kis Paschának becézték.

2107 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2108 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2109 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, a Korinthoszi-csatorna tervezője és főmérnöke.

2110 Türr István (1825–1908) katona, tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

2111 Nyáry László mérnök.

2112 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

1) Hirsch Jakab szabó Dorottya utca 4.sz.

1 frakk 1 (visit) ruha (sötét kabát világos nadrág), 1 közönséges vitorlavászon ruha isthmusi használatra „gamaslival” [lábszárvédő] ugyanazon szövetből 15-20 forintnyi értékben

2) Sváb Ignác cipész Haris bazár

4 pár dupla talpú cipő

3) Seefehlner Váci utca 5-6 csomag Bromo papíros defineálhatlan célokra

4) Török József gyógyszertár 3-4 skatulya Turnovszky Jenő-féle fogpor.

5) Szivartárca (cigaretták számára) und „ähnlichen ohne Schmarn” [és hasonlók baromságok nélkül]. Nyakkendő s más efféle haszontalanság köszönettel fogadtatik.

6) Pulszky Károly akadémiai épület II. emelet

Egy láda („kistni”) könyvem közül kikeresendő Schell: „Das Meer” quart formában 1 kötet illusztrálva. Felvilágosítással szolgál s megkeresi József, a képtári szolga.

7) Nemzeti Múzeum Bpest Mérnök és építész egyesület

Verein ehemaliger Polytechniker, etc. részéről számomra küldött; múzeum ebédlőjében heverő nyomtatványok, folyóiratok etc. mindenkor keresztkötés alatt megküldetni kéretnek.

P.G. ingén Ysthmia Grécé Bureau de l’Agent sup. via Brindisi.

Égnek áll minden hajamszála, midőn ezt a borzasztó hosszú listát végig olvasom, de hát a classikus Athén olyan nyomorult fészek, hogy nem cselekedhetem másképpen. A küldeményt címezd, kérlek, directe per adressa Rothschild Agent (gazember) Pireé pour P.G. in Ysthmia.

Józsit[2113] s minden Pesten és Pest környékén élő és vegetáló családtagot ismerőst etc. tiszteltetek.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 23.

2113 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

284. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2114] *1883. szeptember 15.*[2115]
Kedves Poly!

Tekintetes őr úr! Több egy hónapjánál, hogy Pestről nem kaptam hírt, tehát ideje, hogy én adjak életjelet magamról. Gerster[2116] megjött, Kauser[2117] pedig Parisba utazott, ez az összes változás Isthmuson. Tegnap volt itten Trikupis[2118] a miniszteri bizottsággal. A tárgyalás igen jellemző volt. A táborkari őrnagy, ki piszkos „blouse”-ban jön s sipkáját a szobában le sem veszi, Trikupis, aki azon töri a fejét, hogy honnan hasítson ki helyet a jövendőbeli „isthmiai gymnasiumnak”, meg felsőbb leányiskolának!, persze hogy ingyen. Este azután Gersternél ebéd volt, cognaknak siralmas pusztulása (akár az udvari bálon).

Mennyire vagytok a lakással? Mit csinál Papa, Hermin,[2119] Emma,[2120] Guszti, Károly, Voigt kisasszony?[2121] A görög tanulásnak még mindég nem álltam neki, nappal nem érek rá, este meg fáradt vagyok.

Végül jön pedig a kérelmeknek árja. Kérlek, küldjétek meg „Életem és korom” második kiadását,[2122] mihelyt megjelenik, s hogyha lehetséges, a „Görögországi utazást” (Bpesti Szemle 1875).[2123] A ruhákat etc. kérlek, sürgettesd meg, mert ruhatáram a legszomorúbb állapotban sínylik.
Isten veletek; üdvözöl,
Gari

2114 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2115 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l’Agent superieur.

2116 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, a Korinthoszi-csatorna tervezője és főmérnöke.

2117 Kauser István mérnök.

2118 Charilaos Trikoupis (1832–1896) görög politikus, ekkor miniszterelnök.

2119 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2120 Márkus Emília (1860–1949) a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2121 Anna Voigt, Polyxéna német nevelőnője.

2122 Pulszky Ferenc *Életem és korom* című önéletrajzi művének a második kiadása 1884-ben jelent meg.

2123 Pulszky Ferenc 1875-ben tett görögországi utazásáról nem 1875-ben, hanem 1876-ban jelentek meg a közleményei, lásd Pulszky Ferenc: Uti vázlatok. *Budapesti Szemle* 10. (1876) 1–27.; 258–286. és *Budapesti Szemle* 11. (1876) 63–75.

Már be is pecsételtem e levelet, midőn eszembe jutott, holnapután lesz Papa születésnapja, kérlek, gratulálj nevemben is utólag, mert levelemet úgy sem kapná már meg.

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 24.

285. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1883. szeptember 25.

Kedves jó Garim!

Tegnap vettem soraidat s nagyon csodálkoztam, hogy a kívánt tárgyak (ruháid ect.) még nincsenek Isthmiaban,[2124] már 6 hét előtt útnak indítottam a nagyobb csomagot, tartalmazza a ruhákat, cipőket, papírt, fogport, cigarette tárcát. Címe volt: Herrn Metzeles Triest weiter befördern a Herrn A Rottschild Pireaus für H. G. v. Pulszky Ingenieur Isthmia. Reménylem, ebben nincs hiba, külömben reclamalni fogok Triestben,[2125] a kisebb csomag, nyakkendők, könyvek ect. most indul. Levelem is úgy látszik, meglett, vagy hat hete írtam válaszul, guarantainben [vesztegzárban] van Türr[2126] által. Valószínűleg hallottad a legnagyobb pesti újságokat, zsidó hecc, horvát ügy, országgyűlés megnyitása foglalkoztatják a közfigyelmet. Privatim kevés történik, Károly előbben ötvöskiállítást rendez, praxisban pedig kis leányát ringatja, aki mellesleg, legyen megjegyezve, igen szép gyerek. Emma[2127] ember tragédiáját játssza, üres óráiban dadákat dresszíroz. Guszti dékán, büszke reá s passioval csinálja a dolgot, veszekedik a rectorral (Szabó Józsi)[2128] s gorombaságokat ígérget neki, azonkívül leányát imádja, azt tartja, hogy csak ő tud gyereket nevelni. Hermin[2129] ma jön be Szécsényből.

[hiányzik a levél további része és a búcsúformula]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 12.

2124 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2125 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

2126 Türr István (1825–1908) katona, tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

2127 Márkus Emília (1860–1949) a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2128 Szabó József (1822–1894) geológus, bányamérnök, 1883–1884-ben a budapesti egyetem rektora.

2129 Hermine Figdor (1853–1926) Pulszky Ágost felesége.

286. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2130] *1883. október 2.*[2131]
Kedves Póly!

Tegnapelőtt kaptam meg 25-ikéről kell leveledet, s nem akarlak sokáig váratni a válasszal. A ruhákat tartalmazó ládát a múlt héten kaptam meg. Rotschild atyai gondoskodása folytán ottan hevert valahol a Piraeusban. A könyvküldeményről szintén megkaptam az avisot [értesítést] két hét előtt. Piraeusból idáig talán eljön 3 hét alatt. „Kismet" [sors]. Figdornak[2132] majd írok a napokban, hogy címedre 300 forintot küldjön számláim kiegyenlítésére.

Türr[2133] tegnap érkezett. Turn-Szeverinnél[2134] a vonat kisiklott vele. A Fekete-tengeren a vihar érte utol; s Constantinápolyban meg földrengés fogadta, itten csak a görög finánc, mindebből szerencsésen megmenekült. Ennek örömére itten marad vagy 3 hétig. Nyárynak[2135] fölmondtak. Szombat óta Athénban van családostól. Hogy hova fog menni, még nem tudja…

Ma vagy holnap érkezik Piraeusba, a Triestben[2136] rendelt vitorláscsolnakom, melynek orrán utólagos jóváhagyásod reményében „Polyxéna" díszlik, lévén ez görög tengerre illő. Holnap alighanem bemegyek érette Athénba, illetőleg Piraeusba. A múlt héten lázam volt, feküdtem három napig, de most már teljesen elmúlt.

Üdvözöl szerető öcséd,
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 25.

2130 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2131 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2132 A Figdor bankháznak. A bécsi Figdor család Pulszky Ágost házassága révén családi kapcsolatba került a Pulszkyakkal.

2133 Türr István (1825–1908) katona, tábornok, diplomata, vállalkozó, a Korinthoszi-csatorna építési vállalkozója.

2134 Turn-Szeverin román település a Duna partján, Havasalföldön.

2135 Nyáry László mérnök.

2136 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

287. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1883. november 6.
Kedves Garim!

E percben veszem leveledet s nyomban felelek, lévén egy kis szabadidőm mert az Úristen jónak látta nedves áldását reám küldeni s ilyen cudar időben senkinek sincsen kedve visitelni, tehát nyugalom állott be. De először is Gesheftet [üzletet] végezünk, a számlákat ki fogom fizetni, könyvek még nem indultak útnak No. 1 azért, mert Papa „Életem és korom" már ugyan részben ki van szedve, de még jó ideig tart, még megjelenik. No. 2 nyomtatványok dolgában nincs itt számodra más, mint 1 kötet drucksorten [nyomtatványok], Zürichből a mérnökegylet nem küldött semmit, de kértem Zwicket,[2137] nézzen a dolog után (Zwick külömben rettenetes philister lett). No. 3. A das Meert nem találtam meg, de még egyszer utána nézek. Mást pedig eddig nem kívántál, kérlek írd meg, nem kell-e valami, akkor mind egyszerre elküldöm. A fényképezőgépről Örley[2138] fog most kérdezősködni, ő most lemegy Dornhoz[2139] Nápolyba, ha nem túlságos drága, meg is rendeltetem általa.

Zwick azt beszéli, hogy te meguntad az isthmusi húzást vonást s szándékozol őket faképnél hagyni, úgy van-e? s ha úgy van, mi terved? Wäcker Gotter[2140] a napokban ide jön, igen jól van a Mississippi szabályzó társulat fő emberével, minden eshetőségre kérek tőle ajánlólevelet számodra, hátha hasznát veszed, bár Amerika rémisztő messze van s drága az út, hogy mehetek én oda téged meglátogatni? De mielőtt elhagynád Görögország…

[hiányzik a levél további része és a búcsúformula]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 7.

2137 Zwick Adolf (1860–1942) mérnök, Pulszky Garibaldi volt tanulótársa Zürichben.

2138 Örley László (1856–1887) zoológus, a Magyar Nemzeti Múzeum állattári segédőre. 1882 végén egy évre elnyerte a magyar állam egyéves ösztöndíját Anton Dohrn nápolyi kutatóintézetébe (Stazione Zoologica).

2139 Anton Dohrn (1840–1909) neves német zoológus, a világ első állattani kutatóintézetének alapítója.

2140 Ludwig von Wäcker-Gotter báró (1833–1908), német diplomata, ekkor Németország mexikói követe.

288. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Ősz utca 41. sz.
1883. december 27.
Kedves öcsém, Gari!

Már karácsonyra akartam Neked írni, de mint dékánnak, amint tudod, tizenhatszáz jogásszal leven dolgom, az utolsó napokban lélegzethez is alig jutottam.

Herminnel[2141] együtt nagyon sajnáltuk, hogy karácsonyra nem lehettél nálunk a többiekkel, akik az estét itt töltötték. Majd máskor, valamint, ha visszajössz, kapod meg tőlünk a Neked szánt karácsonyi ajándékot is. Addig csak emlékeztetőül megküldöm képünket, azt mondják, elég jó; a kis Harriét,[2142] aki már ül s néha eszik, nemcsak szopik, a legközelebbi alkalommal.

Remélem, dolgod elég és nem túlzok. Mi a kilátásod és a szándékod? Csak az egyre mindég gondolj, hogy újba akkor kapj, ha a régivel kész vagy, s hogy ezzel addig fel ne hagyj, míg az új nem biztos.

Itt hála Istennek mindnyájan jól vagyunk. Rólad hol Polytól, hol Zwicktől[2143] hallok; minap Toperczer[2144] kérdezősködött felőled, most jó színben van.

Boldog új évet kívánva, s remélve, hogy nemsokára hírt veszek Tőled, Hermin részéről is köszöntve,
szerető bátyád,
Pulszky Ágost

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 4.

2141 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2142 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2143 Zwick Adolf (1860–1942) mérnök, Pulszky Garibaldi volt egyetemistatársa.

2144 Feltehetőleg Toperczer Kálmán, aki korábban Pulszky Garibaldi osztálytársa volt.

289. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1884. január 24.
Kedves Garim!

Már oly rémitő régen nem hallottunk felőled, hogy megijednék, hogy beteg vagy, ha nem tudnánk, hogy ez esetben vagy Kauserék[2145] vagy Gersterék[2146] tüstént írnának, ha baj volna de hát mit cselekszel tán igen sok a dolgod?

Sajnálom, hogy karácsonyra nem küldhettem semmit, de féltem a görög financoktól, ennek folytán csak a Napló abonirozására [előfizetésére] szorítkozhattam, hogy legalább az itten történtekről legyen tudomásod, külömben megbukott a civil házasság a felső házban, folyik a farsang, melyben Hermin[2147] és Emma[2148] active részt vesznek. Szemere Attila[2149] haza került Japánbul, könyvet készül írni és képviselőségre aspirál, Zwick[2150] őspieseskedik[?] és táncol, Hoffmann tante[2151] pedig megy húsvétkor a mérnökékkel téged meglátogatni.

Mikor jössz haza? vagy mi terveid vannak a nyárra? Thallóczy[2152] elkészítette a könyvet Oroszországról, amint megjelenik elküldöm. Papa Memoirejai nincsenek még teljesen kinyomtatva, de ezek is nemsokára elkészülnek.

Keszlerből[2153] lapszerkesztő lett a „Harmoniá”-ban teszi tönkre az embereket. Papa, Károly, Józsi[2154] írnak bele, ha lesz érdekes dolog benne, elküldöm az egyes számokat.

2145 Kauser István mérnök.

2146 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, a Korinthoszi-csatorna tervezője és főmérnöke.

2147 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2148 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2149 Szemere Attila (1859–1905), Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó. Japán élményeiről felolvasást is tartott 1884 februárjában, amelyen a Pulszkyak is részt vettek. *Pesti Hírlap* 1884. február 11.

2150 Zwick Adolf (1860–1942) mérnök, Pulszky Garibaldi volt tanulótársa Zürichben.

2151 Talán Hoffmann Alfréd tréfás megnevezése, Hoffmann Alfréd (1835–1905), az Eggenberger könyvkereskedés tulajdonosa, a Pulszky család barátja.

2152 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója. Az említett könyv tőle: *Oroszország és hazánk* (Budapest, 1884).

2153 Keszler József (1846–1927) hírlapíró, kritikus. Az általa szerkesztett *Harmonia zenészeti közlöny* 1884–1885-ben jelent meg.

2154 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, Pulszky Polyxéna férje.

Mit csinál az isthmusi társaság? üdvözlöm az üdvözlendőket. Nyárival[2155] találkoztunk az utcán, jókedvűnek látszik, nem tudtam, mi a foglalkozása van jelenleg.
Addig is, kedves Garim,
ölel csókol szerető Polyd.

Károly egészen ékszer kiállítás, veszekszik Ráthtal,[2156] nervosus [ideges] s igen sokat dolgozik, a kis Tessa[2157] már kezd beszélni, s a Harry[2158] is már mosolyog az emberre.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 8.

290. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2159] *1884. február 1.*[2160]
Kedves Poly!

Minden héten kétszer nekiültem a levélírásnak, s mindannyiszor elaludtam… Tegnap aztán megkaptam leveledet s a Józsiét.[2161] Erre már nem késhetek a válasszal. Januarius elején Athénban voltam. Frabasilis[2162] Carpouni, Schliemanné[2163] etc. természetesen kérdezősködtek felőled s íme, itten küldöm egy füst alatt tiszteletüket.

2155 Nyáry László mérnök.

2156 Ráth György (1828–1905) jogász, gyűjtő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója. Pulszky Károllyal az ötvösmű-kiállítást készítették elő, amely 1884. február 17-én nyílt meg. *Pesti Napló* 1884. február 15.

2157 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Paschának és Tessának becézték.

2158 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2159 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2160 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2161 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2162 Antonio Frabasilis (1854–1927) görög nyelvész, tudós.

2163 Heinrich Schliemann (1822–1890) német kereskedő, régész, Trója felfedezőjének felesége Sophia Engasztromenosz (1852–1932).

A görög újévkor megjelentem az udvari bálon. A hatás nagy volt. Ugyanis Mlle Rondellel táncolván elestünk. Ő másnap mindenütt újságolta, hogy milyen szörnyű táncossal hozta össze a sors, s ez őt bosszantotta, engem egy csöppet se.

Az Isthmuson nagy a csendesség, most járja a „season morte" [holt szezon]. Foglalkozásom: naponként átlovagolok Poseidoniába (így nevezik most a corinthusi oldalt) rapportokat [jelentéseket] gyártok s más effélét. Mulatságom pedig, hogy télikabát nélkül lehet sétálni, mert szép az idő s meleg van, amikor nem fúj a szél. Augusztusban alighanem hazajövök a hadgyakorlatokra. Mihelyt a levélírást megakadályozó chronikus keleti lustaságom megszűnik, válaszolok Józsinak.[2164]

Addig pedig ölel benneteket szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 26.

291. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Ősz utca 41.

1884. április 12.

Kedves öcsém, Gari!

Ide mellékelve küldöm neked a katonai gyakorlatokra való behívó leveledet, amelynek tartalmáról már értesítettelek. Ezen többé változtatni nem lehet, miután az előbbit kívánságod szerint erre átváltoztattattam.

Továbbá sajnálattal értesítelek, hogy Poly tegnap lebetegedett, s elég nehéz szülés után leánykája lett, aki azonban nem vált be életrevalónak s ma reggel már meghalt.[2165] Poly azonban a körülményekhez képest jól van, s nincs semmi aggodalomra ok; persze pár hét kell, míg összeszedi magát.

2164 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2165 Pulszky Polyxéna első gyermekének halálát a *Pesti Napló* is megemlítette, 1884. április 13.

Hermin[2166] s Harryke,[2167] aki dadogni s mászni kezd, úgy szintén Károly, Emma[2168] s Tessa,[2169] valamint Hampel[2170] s papa jól vannak és köszöntenek. Remélem, Neked sincs bajod s júniusban jó kedvben s állapotban viszonlátlak.

Szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 5

292. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2171] *1884. július 17.*[2172]

Kedves Póly!

Amióta ide érkeztem, ismét elfogott a keleti lustaság s aludtam szörnyű nagyokat a szörnyű melegség dacára. A nyakammal már majdnem egészen rendben vagyok. A világ itt csigaléptekkel halad, tehát mindent azon módon találtam, amint elhagytam. A görögök iszonyúan félek a cholerától, a quarantainenek [vesztegzár] se hossza, se vége. Ha az ember levelet kap, fél napig prüszköl tőle, annyira megfüstölik, ilyenkor könnyű hatásos levelet írni.

Hol van Károly és Emma?[2173] Mikor mentek Boroszlóba?[2174] Küldeményedet Triestben[2175] megkaptam. Pesten maradt két pár cipőm, kérlek, majd alkalomadtával megküldeni.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

2166 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2167 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2168 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2169 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Paschának és Tessának becézték.

2170 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2171 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2172 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

2173 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2174 Boroszló – Wroclaw lengyel város magyar neve.

2175 Triest, Trieszt – adriai kikötőváros az Osztrák–Magyar Monarchiában (ma: Trieste, Olaszország).

Weinwurm[2176] ígérte nekem, hogy Papa fényképéről készít egy levonatot. Elutazásomkor nem volt alkalmam megnézni, hogy elkészítette-e? Fényképeket, kérlek, ne küldjétek levélben, mert össze találják vagdalni, mint a Franczia- és Olaszországból jövő leveleket, hogy jobban megfüstölhessék,

G.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 27.

293. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1884. augusztus 15.

Kedves Garim!

Köszönöm leveledet, örülünk, hogy semmi bajod, csak vigyázz magadra, nehogy a hőség megártson. Reménylem, nem voltál Athenében a királyi palota égésénél s nem segítettél az oltásnál. Károlyék pár nap olta hon vannak s Tessát[2177] is hazaszállították, ki 6 hétig nálunk volt és igen jól viselte magát. Emma[2178] és K[ároly] voltak Aussee, Grundlsee, Ischel,[2179] Bécs, Poprád, […] Tátra Füred[2180] és Zsebfalva[2181] s úgy látszik, meglehetősen unatkoztak, most már Károly nagyban dolgozik, Emma pedig 20-dikától fogva játszik. Gusztiék Ennsben töltik idejöket. Mi nyugodtan itthon vagyunk, de ha lesz pénzünk, szeptember elején egy-két heti kirándulást tervezünk. Hová? nem tudjuk még. Papa nem akar velünk jönni, ő azt mondja, hogy nyugodtan itthon marad. Thallóczy[2182] Szerbiába megy s a telet Pétervárott[2183] tölti, Farkas Laczi[2184] Koppenhágában

2176 A fényképész Weinwurm család tagjai: az apa, Mátyás, a fiai, Antal és Ferenc.

2177 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2178 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2179 Bad Aussee, Grundlsee és Bad Ischl – neves fürdő- és nyaralóhelyek Ausztriában.

2180 Poprád, Tátrafüred – nyaralóhelyek a Magas-Tátrában (ma: Poprad, Stary Smokovec, Szlovákia).

2181 Zsebfalu – település Sáros vármegyében (ma: Župčany, Szlovákia). A Pulszky családnak birtoka volt itt.

2182 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.

2183 Pétervár – Szentpétervár, város Oroszországban.

2184 Farkas László (1847–1922) orvos.

nem külömben, tökéletesen saizon morte [holt szezon] van, nincs itt senki s nem történik semmi. A kívánt cipőt s photographiát elküldöm amint még egy pár tárgy jön hozzá úgy, hogy a csomagot érdemes elküldeni. Gersterék[2185] nem jönnek Pestre? Mi történt Kauserékkal?[2186] Józsi[2187] üdvözöl, úgy mint Papa és Károlyék is, én pedig szívből ölellek,

szerető vén néned Poly. Írj!!!

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 9.

294. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Budapest, Ősz utca 41.
1884. szeptember 2.
Kedves öcsém, Gari!

Leveled következtében szóltam nem ugyan Hieronimyvel,[2188] de Piufsichchel[2189] és Ribáryval[2190] s következőt jelenthetek:

A vaskapu szabályzás tavaszra fog megkezdetni, illetőleg vállalkozónak kiadatni. Pályázók Fives Lille, B. Klein és egy bank. Akármelyik kapja, mérnökök kellene, s kieszközölhetem, hogy bejuss akár a kormányhoz az ellenőrzésre, akár a vállalathoz, ami sokkal jobb. Annál inkább, mert lehet, hogy Hoffmann[2191] sógora vállalati igazgató lesz; ez azonban titok. Egyáltalán ne szólj a dologról senkinek; csak írj nekem, hova szeretnél inkább jutni s minő állomásra törekszel.

2185 Gerster Béla (1850–1923) mérnök, a Korinthoszi-csatorna tervezője és főmérnöke.

2186 Kauser István mérnök.

2187 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, Pulszky Polyxéna férje.

2188 Hieronymi Károly (1836–1911) mérnök, politikus, volt államtitkár, 1882-től az Osztrák–Magyar Államvaspálya Társaság vezérigazgatója.

2189 Piufsich Frigyes ügyvéd, igazgatósági tag vasúti társaságokban.

2190 Ribáry Sándor közmunka- és közlekedésügyi miniszteri tanácsos, a magyar államvasutak felügyelő-bizottságának elnöke.

2191 Hoffmann Jakab zsidó származású nógrádi földbirtokos, bányavállalkozó, Pulszky Ágost üzlettársa. Hoffmann sógora a zsidó származású Jaulusz Ferenc gyáros és földbirtokos volt.

Itt mind jól vannak. Papának 17-én van 70-ik születésnapja, írj neki. Hermin[2192] s Harry[2193] még három hétig Kreuzban[2194] maradnak; Károly, Emma[2195] dolgoznak, Hampel[2196] s Póly utaznak Berlinbe. Én vizsgálok; Papa cikkeket firkál.

Légy tehát meggyőződve, hogy amit lehet, megteszek; ha van valami, írj.

Szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 6

295. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Isthmia,[2197] *1884. szeptember 6.*[2198]

Kedves Poly!

Hogy e levelemet mindeddig meg nem kaptad, annak oka az, hogy én pedig megkaptam az itten divó lázt. Amint tudod, ez különbözik a váltóláztól. Ugyanis az ember egy-egy kis vulkánná változik, de nem tűz-hányóvá… Egy dupla adag chinin, azonban elkergette a lázt s csak a fülzúgás maradt meg és a rosszkedv. Különben is torkig vagyok az Isthmus gyönyörűségeivel. S jelenleg tisztára elalszom az időt. Mihelyt tehát szerét tehetem, itten hagyom az Isthmust a faképnél. Gusztinak már a múltkor írtam s meglehet, hogy a Vaskapuhoz jutok A Peloponnesusban szeretnék egy körutat tenni, hogyha útitársat találnék, de hát erről majd máskor.

Üdvözöl szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 28.

2192 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2193 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek, Harrynek becézték.

2194 Kreuz – Schloss Heiligenkreuz, a Figdor család által 1858-ban vásárolt kastély Herzogenburgban, Alsó-Ausztriában.

2195 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2196 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2197 Isthmia – település Görögországban a Korinthoszi-csatorna déli bejáratánál.

2198 A levélpapír fejléce: Société Internationale du Canal Maritime de Corinthe. Bureau de l'Agent superieur.

296. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

Budapest, 1884. szeptember 20.
Kedves Garim!

Örültem levelednek, mert látom belőle, hogy jobban vagy, de másrészt megijesztett lázad. Plósz Pali[2199] azt mondja, hogy nehéz lerázni, nem volna jó 6 heti Urlaubot [szabadságot] venni s vagy haza jönni vagy valami egészséges climában tölteni a szabadságodat? persze én jobban szeretem, ha itt vagy. A peloponesosi út igen szép, de nagyon lázasak a vidékek, inkább tanácsolnám a felső tourt, Naupaktos […] Delphi, Theben, Thermophilák[2200] s vissza Marathonnak, ha úti tervet csinálsz, vedd meg a Beadeker Griechenlandot Lolling[2201] csinálta s igazán jó könyv. A vaskapu iránt tudakoztam, de csak jövő hét végén kapok kimerítő felvilágosítást, akkor írok.

Papa megkapta táviratodat s nagyon örült neki. Mi 16-án este jöttünk haza egy hónapi körútról, melyet Németországban tettünk, 2 napig voltunk Krakkóban, négy nap Berlinben, másfél nap Drezdában, 1 nap Prága, s két nap Bécsbe.

Attila[2202] Konstantinápolyban lézeng, állítólag a kiállításra vásárol tárgyakat, lehet, hogy Hellászba is átmegy. Thallóczy[2203] Belgrádban tart felolvasásokat szerbül, Károly s Józsi dolgoznak,[2204] Guszti könyvének íve ki van nyomva[2205] s Harkányi Jani[2206] lebukott a lóról s eltörte az álkapcsát.

2199 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

2200 Naupaktos, Delphi, Theben, Thermophilák – Naupaktosz, Delphoi, Thebai, Thermopülae ókori városok Nyugat-Görögországban.

2201 Habbo Gerhard Lolling (1848–1894) német régész. Karl Baedeker – H. Gerhard Lolling: *Griechenland. Handbuch für Reisende* (Leipzig, 1883).

2202 Szemere Attila (1859–1905), Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó.

2203 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója. 1884 augusztusában magyar megbízottként működött Szerbiában. *Pesti Napló* 1884. augusztus 9.

2204 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, Pulszky Polyxéna férje.

2205 Pulszky Ágost korábbi fordítása jelent meg második kiadásban: Kingsley Károly: *A hősök. Görög tündér-mesék gyermekek számára* (Budapest, Athenaeum, é. n.).

2206 Harkányi János báró (1859–1938), földbirtokos, bankár.

Ezen jelenségeken kívül még esemény a Munkácsy[2207] képe, mely magunk közt legyen mondva rossz s az opera megnyitása, mely minden emberi számítás szerint quite [egészen] rossz lesz.

De most addio, kedves fiam, vigyázz magadra, írd meg, mit határoztál az Urlaub [szabadság] dolgában. Mindenki tisztel, én pedig ölellek, csókollak s vagyok szerető vén nénéd,

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 10.

297. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Itt van egy levél, amelyet a papának címeztek. Ő válaszolt erre, hogy ha a kérdéses fiatalember papa előtt érkezik Pestre, akkor mutatkozzon be Polinál, aki adjon neki tanácsot, amíg Pesten feltalálja magát. Augusztus 1-én ott lesznek az esküvőn. Emma egyre jobban van, de még mindig gyenge. Waldstein ott van velük, jobban mondva ők vannak vele. A tó nagyon meleg, még Emma is fürdik minden nap, de irtózatosan unalmas, tele van pesti zsidókkal és Ráthékkal, a polgármester családjával. Ők távol tartjuk magukat tőlük és egész nap olvasgatnak.

[H. n., d. n. 1884][2208]

Kedves Baby!

Here is a letter which is evidently adressed to Papa. I wrote so in answer and told that in […] the young man in question should arrive at Pest before Papa, he should present himself to you and you would give him counsel till he finds himself a little at Pest. We shall be there on the 1st August Wedding. Emma[2209] is getting better but is yet always not very strong. Next winter I hope we shall be very quite, so that she can get all right. Waldstein[2210] is here with us, or better we are here with him. The lake is very warm so that even Emma bathes every day, but it is abominably

2207 Munkácsy Mihály (1844–1900) Párizsban élő elismert festő. A *Krisztus a keresztfán* című festményét 1884 augusztusban szállították Budapestre, és a Műcsarnokban állították ki. Az ünnepélyes bemutatón Pulszky Ferenc és Polyxéna is megjelentek, akárcsak az újonnan felépült Operaház megnyitásán. *Pesti Napló* 1884. szeptember 1. és szeptember 28.

2208 A levélpapír fejléce: Pörtschach am Wörthersee.

2209 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2210 Feltehetőleg Paul Waldstein újságíró.

dull, full of Pest Jews and Ráths[2211] – the mayors family – we keep far from them and do all day nothing but reading.

Goodbye babe,

Your loving brother,

Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 28.

298. Pulszky Ágost és Hermine Figdor Pulszky Polyxénának

Szécsény, Nógrád megye, 1885. június 21.

Kedves Polikám!

Fogadd a mai születésnapodra őszinte szerencsekívánataimat. A lefolyt évben túlestél legnagyobb aggodalmaidon, most élvezd szerencsésen kisebb bajok közt, ami megvan, ezekkel úgy is könnyebb megküzdeni. Van jó férjed, egészséges gyermeked, amíg ez megmarad, nincs mit sajnálnod vagy irigyelned, ne is legyen.

Mi itt jól vagyunk, nagy csendességben, Harrynek[2212] a levegő igen jót tesz, mindig a kertben van, csak a szúnyogok csipkedik össze-vissza. Hermin[2213] jól érzi magát, Radvánszkyékhoz[2214] július legelső napjaiban megyünk. Mit műveltek, hogy vagytok? Papa jókedvű? Tessa[2215] helyrejött? Károlyék mit csinálnak? Jó kívánataimat ismételve üdvözöllek,

hű bátyád, Pulszky Ágost

2211 Feltehetőleg Ráth György (1828–1905) jogász, gyűjtő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója és családja.

2212 Pulszky Henriette (1883–1970), Pulszky Ágost és Hermine Figdor lánya, a családban Harrietnek becézték.

2213 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2214 Radvánszkyék – Pulszkyakkal rokon nemesi család, Radvánszky Gusztáv Pulszky Ferenc nővérét, Apollóniát vette feleségül. Radvánszky Károly (1832–1893) a Pulszky gyerekek unokatestvére volt.

2215 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

[a levél folytatása]

Fogadja gratulációját születésnapja alkalmából. Szívből kíván boldogságot és elégedettséget, és reméli, hogy kisfia felnőve örömet szerez neki és mindenkinek. Itt jól haladnak, a park évről évre szebb lesz, a kastély tökéletes rendben van, hála Roszi gondoskodásának. Harry boldog a homokozóban, ő élvezi a friss levegőt és sokat olvas. Hogy van Tessa és Feri úr? Szegény hűséges barátjuk, Rumpelmayer úr nyolc nappal ezelőtt agyvérzésben elhunyt, nagyon megdöbbentette őket ez a hír. Üdvözli papát és Józsit.

Liebe Poly, Nimm auch von mir die herzlichsten Glückwünsche zu deinem Geburtstage freundlich auf. Von Herzen wünsche ich dir Glück und Zufriedenheit und hoffe dass dein Söhnchen zu deiner und unser Aller Freude heranwächst.

Uns geht es hier sehr gut. Der Parc wird von Jahr zu Jahr schöner, das Schloß ist danck Roszi's Pflege in bester Ordnung und Nettigkeit. Unsere Harrie ist selig mit einem Hügel Sand, ich erfreue mich der guten Luft und lese ziemlich viel. Gerne, gerne wüsste ich wie es Tessa geht und wie Herr Ferry[2216] fortkommt?

Bitte schreibe mir bald darüber und ausführlich. Von den Meinen habe ich gute Nachrichten; unser armer treuer Freund Herr Rumpelmayer[2217] ist leider vor 8 Tagen einem Schlaganfalle erlegen. Diese Nachricht hat mich sehr erschüttert wie du denken kannst. Wir verlieren viel an ihm. Für heute schliesse ich mit vielen Grüssen für den l[ieben] Vater und Jozsi[2218] und

bleibe deine treue Hermine

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 24.

2216 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.

2217 Viktor Rumpelmayer (1830–1885) Pozsonyban született neves építész.

2218 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

299. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Beszkid,[2219] *1885. augusztus 25.*
Kedves Poly,

Mióta a civilizált világból megint kikerültem; mértem, szántottam, aludtam és fáztam, mert nyár lévén nem illett fűteni. De most vígan ég a tűz a kályhában s én is neki állok a levélgyártásnak. A francia látogatás,[2220] amennyire a lapokból láttam, szerencsésen megesett, s alighanem ismét a „saison morte" [holt szezon] uralkodik, hacsak Sz. Atilla[2221] nem lépett fel valahol k[ép]v[iselő] jelöltnek.

Mit csinál Károly?[2222] Emma[2223] még Budaörsön van? Merre van Guszti? mert írni fogok neki; különben meg „aprehendál" [megneheztel] Hermin.[2224] Én reggel kelek, délben megázom, délután fázom, este újságot olvasok, s másnap ismét dideregve élvezem a nyár kellemeit. Különben naponként kilovaglok a szakaszomra s körülbelül úgy élek, mint egy gazdatiszt.

Elek még nem küldte el a lámpaüvegeket, kérlek, légy oly szíves minél előbb expediáltatni [elküldetni], mert a szobámban uralkodó félhomály lényegesen előmozdítja a korai elálmosodást, s a lustaságot. Kérlek küldd el Eleket Yuventiushoz (a Kígyó utcában), hogy kettő órámat, mely két hónap óta van nála, mielőbb megküldje. Tudvalevőleg „Wecker" nélkül el szokás aludni, s ez ismét ürügy a lustaság palástolására.

2219 Beszkid – határállomás Bereg vármegyében a munkácsi–stryi vasútvonalon (ma: Ukrajna).

2220 1885 augusztusában Budapest város két hétre vendégül látott 40 francia tudóst, írót, művészt, újságírót, kulturális programokat és kirándulásokat szerveztek nekik, a szervezők között ott volt Pulszky Ferenc, Polyxéna és Károly, valamint több más családtag is. *Pesti Hírlap* tudósításai, 1885. augusztus 9. és 24. között.

2221 Szemere Attila (1859–1905), Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó.

2222 Pulszky Károly ekkor éppen párbajozott Tátrafüreden Zichy Géza gróffal. *Fővárosi Lapok* 1885. augusztus 22.

2223 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2224 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

Papát, Józsit,[2225] Emmát,[2226] Károlyt üdvözlöm, Feri ő „bebéségének”[2227] pedig teljes elismerésemet fejezvén ki,

csókol szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 29.

300. Pulszky Polyxéna Pulszky Garibaldinak

[H. n.], 1885. szeptember 20.

Kedves Gari!

Rég nem írtam, pedig minduntalan készültem, de a sok a kiállítási vendég megakadályozott benne, utóbb itt voltak algíri Miss-jeim is, de most már ők is elhagytak s így pause [szünet] állott be. Károly[2228] elébb franciákat vezetett, most meg talán van a hadgyakorlaton. Emma[2229] beteg, azaz meghűlt, de nem komoly a baj. Herminék[2230] Szécsényben vannak s nyugodnak miután 6 sage [értsd] hat napig tengeri fürdőben voltak Franciaországban. Pesten az emberek, magamat sem kivéve, izgatottak a tegnapi hír által, hogy Rumelia fellázadt s I. Sándor fejedelem[2231] Philippopolisba[2232] bevonult. Ez előjátéka a Macedóniai lázadásnak s hogy most megtörténik, mindenki meg van ijedve itt, hogy mozgósítanak s Salonikibe[2233] rukkolunk [vonulunk], csak kívánom, hogy ez tavaszig húzódjék s hogy te ne legyél kénytelen télen masírozni, külömben legközelebb megtudjuk, mi lesz. Nem jössz-e pár napra Pestre. Nincsenek-e comissioid [utasításaid]. Az emberek kezdenek megint

2225 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2226 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2227 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.

2228 Pulszky Károly ekkor Tatán volt hadgyakorlaton. *Fővárosi Lapok* 1885. szeptember 13.

2229 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2230 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2231 I. Sándor (1857–1893) bolgár fejedelem.

2232 Philippopolis – ókori görög város (ma: Plovdiv, Bulgária).

2233 Saloniki – Szaloniki, Theszaloniki kikötőváros Görögország északi részén.

téli quartelyokba jönni, bár még nyári meleg van. Papa jól van, Józsi,[2234] Feri,[2235] mind tisztelnek. Attila[2236] állítólag Erdélyben medvét lőtt, de ez „svindli" [szélhámosság]. Thallóczy[2237] Pesten van, Rosner[2238] Szécsényben courizál [udvarol] az Emminek. Az ide mellékelt levél borítékának hátát levágtam, mert nagyon nagy pecsét volt rajta, hogy nem lehetett volna levelembe zárni. Isten veled, kedves Garim.

Ölel csókol szerető nővéred,

Poly

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1678 Nr. 11.

301. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Beszkidalja,[2239] *1886. szeptember 10.*

Kedves Póly!

Oly régóta nem írtál, hogy éppen írni készültem, midőn ma leveledet megkaptam.

Április óta tart az építési saison, s ez idő alatt mással nem is törődtem; s hogy hosszabb időre szabadságot kaphassak, arról szó sem volt. November végéig még sok dolgom lesz. Így hát majd karácsonykor jövök Pestre. A télen persze még itten kell lennem, mert a megnyitás április 1-én lesz.

Egész nap a vonalon vagyok kint; le vagyok sülve, s az irodában nem szeretek ülni. Hogy Józsi[2240] Oroszországban van, s hogy Károly Scheveningenben[2241] volt, az újságban olvastam.

2234 Hampel József (1849–1913) régész, 1877-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, Pulszky Polyxéna férje.

2235 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.

2236 Szemere Attila (1859–1905), Szemere Bertalan fia, hírlapíró, utazó.

2237 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Országos Levéltár fogalmazója.

2238 Roszner Ervin báró (1852–1928), az egyházjog egyetemi tanára.

2239 Beszkid – határállomás Bereg vármegyében a munkácsi–stryi vasútvonalon (ma: Ukrajna).

2240 Hampel József az ugor régiségek tanulmányozására 1886 augusztus–szeptemberében Posenben járt, valamint felkereste a nagyobb orosz múzeumokat, és a cári gyűjteményeket is megtekinthette, *Fővárosi Lapok* 1886. szeptember 28.

2241 Scheveningen tengerparti fürdőhely Hollandiában, Hága része, Pulszky Károly feleségével, Márkus Emmával töltött itt öt hetet 1886 augusztusában. *Pesti Napló* 1886. szeptember 7.

Mondd meg kérlek Gusztinak, hogy szüretkor el akarok menni egy napra Mádra. Nem messze van ide, s már egyszer meg szeretném nézni.

Írjál, kérlek, mielőtt Pestre bemész. Mindnyájatokat üdvözöl

szerető öcséd,

Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 30.

302. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Baden bei Wien, 1888. július 6.

Kedves Polikám!

Szívesen köszönöm testvéri születésnapi üdvözletedet, szép, hogy megemlékeztél rólam. Örülök, hogy Szécsényben jól telik az idődd s hogy a gyerekekkel nincs baj. Hampel[2242] is írt Herminnek[2243] a napokban, látom ő is jól van.

Itt semmi bajunk. Hermin s a gyerekek jól érzik magukat. Az öreg asszony[2244] még itt van, kedden megy Kreuzbe.[2245] Eddig folyton volt hol egy, hol más látogató. Miczi[2246] s Emmi[2247] is itt voltak férjeikkel, de mindegyik nyári helyére, ez Weidlingauban,[2248] amaz annak Stixensteinben[2249] letelepedett. Megelégedettek, a férjek úgy látszik jóra való csendes emberek.

Thallóczy[2250] Szentgyörgyivel[2251] itt voltak, elég jól mulattunk. Bécsbe még nem jutottunk.

2242 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2243 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2244 Hermine Figdor édesanyja, Gustav Figdor özvegye, szül. Barbara Zeitler (1827–1903).

2245 Kreuz – Schloss Heiligenkreuz, a Figdor család által 1858-ban vásárolt kastély Herzogenburgban, Alsó-Ausztriában.

2246 Hermine húga, Marie Figdor (1856–1902), férje Arthur von Perger.

2247 Hermine húga, Emmy Figdor (1863–1941), férje Michael Hainisch (1858–1940), ő később az Osztrák Köztársaság első elnöke.

2248 Weidlingau – település az alsó-ausztriai Wienerwaldban, Bécstől nyugatra.

2249 Stixenstein – vár Alsó-Ausztriában.

2250 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

2251 Talán Szentgyörgyi Imre (1827–1901) jogász, kúriai tanácselnök.

41. Josef Löwy: Thallóczy Lajos, fénykép, 1887

A kertre, templomszékre stb. nézve helyesen jártál el. Ha kell valami, csak szólj Gottstaghnak, azt hiszem hű, megbízható és takarékos, bár kissé korlátolt. A mi lakásunk elrendezéséről esetleges s valószínű kijövetelünk szempontjából írtam neki. A befőzésre nézve, ha már ezzel bajlódol, Hermin arra kéret, hogy három üveg málnabefőttet, hat nagyobb üveg magvas és hat mag nélküli ribizkebefőttet, és tizenkét üveg mártásnak való, cukor nélküli piszkét szíveskednél neki is készíteni. Cseresznyét, meggyet, sárgabarackot nem, azt ő itt főzet.

Mindenkinek Szécsényben külön írtam, semmi izenetem tehát nincs, mint hogy mindenkit köszöntetek. Téged s a gyerekeket Herminnel együtt csókoltatunk, ha valami baj van írj,

Szerető bátyád,

Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 25.

303. Pulszky Ágost Pulszky Garibaldinak

Baden bei Wien,[2252] *Weilburgstrasse*

1889. augusztus 8.

Kedves öcsém, Gari!

Visszaérkeztem Angliából, ahol sok érdekeset láttam, s Hermint[2253] és a gyerekeket jól találtam. Keresztanyádtól, Mrs Lyelltől[2254] hoztam számodra egy ezüstnyelű papírvágó kést, amelyért jer el ide, talán 15-én vagy Szt István napján. Ha szabadságot kapsz s külföldre készülsz, okvetlenül nézz ide előbb, úgy Párisba, mint Skócziába útmutatást tudok adni. Vasárnap ritkán vagyunk itthon, de már ünnepnapon igen. Általában szeretnénk látni.

Hermin szívesen üdvözöl. Maradok

szerető bátyád, Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1684 Nr. 7.

2252 Baden bei Wien – népszerű fürdőhely Bécstől délre, Alsó-Ausztriában.

2253 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.

2254 Feltehetőleg Katharine Murray Horner (1817–1915) botanikus, Henry Lyell felesége.

304. Pulszky Ferenc Pulszky Garibaldinak

Budapest, Múzeum [é. n., 1889.] november 11.
Kedves fiam, Gari!

Semsey[2255] hozzám jött, azt mondja, hogy a posonyi híd első caissonjának [tartószerkezetének] elhelyezésénél a Duna fenekén aranyos homokot találtak, megkért, írjak Neked, hogy ha lehetséges, vedd meg számára, ami megvehető. Miután pedig most süllyesztik a második s nemsokára talán a harmadik caissont, intézkedjél, hogy a kihányandó talaj homok megvizsgáltassék, s ha abban aranyszemek találtatnának, az ily aranyport mentsd meg az ő költségén a Múzeum számára.
Isten veled, apád,
Pulszky Ferenc

Jelzet: OSZKK Fond VIII/1685 Nr. 3.

305. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Ritkán ír neki, mert anélkül is mindig emlékszik rá, hogy ezt elmondaná. De mivel Olaszországban van, ahol mindketten a legboldogabb napjaikat töltötték, egy kicsit szentimentálisnak érzi magát. Bárcsak itt lehetne velük, s vele együtt gyönyörködne a még nem látott művészeti alkotásokban, ő most igazán azon fáradozik, hogy jól értse és lássa ezeket. Thallóczy egy hétig ott volt velük, együtt kirándultak: Padova, Cattaio (5 szoba, amit Zelotti festett ki, Veronese kortársa és ugyanolyan jó festő, mint ő, bár nem olyan híres) Ferrara, Bologna, Modena, Carpi, Mantova, Verona, Vicenza, Lajos körülbelül egy éve tanul művészettörténetet és kezd igazán érteni a képekhez, úgyhogy jól érezték magukat. Sokat tanultak és soha nem veszekedtek, még viccből sem. Velencében nagyon sok hatalmas képet látott és tudja az útját, de ahhoz, hogy mindent úgy lásson, ahogy szokott, legalább fél évet kellene maradnia. Úgy gondolja, hogy Vicenzában talált egy megkérdőjelezhetetlen Giorgionét, Padovában pedig valószínűleg ugyancsak tőle

2255 Semsey Andor (1833–1923) nagybirtokos, mecénás. A pozsonyi Duna-híd építése ekkor folyt, az első vasburok süllyesztése 1889. augusztus 8-án kezdődött, Pulszky Garibaldi mérnökként vett részt az építkezésben. *Pesti Hírlap* 1889. augusztus 12. Később cikket is írt róla, lásd Pulszky Garibaldi: A pozsonyi állandó Duna-híd. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője* 25. (1891) 81–101.

két kis képet, egyiket sem ismeri az irodalom. Négy-öt képüket sikerült meghatározni, amelyek mindig is megríkattak, mert egyáltalán nem volt biztos bennük, úgyhogy ez a nyár jól telt, és most úgy érzi, hogy szeretne és tudna is egy jó könyvet írni. Ami Emmát illeti, Dr. Keppler, aki egy nagyon komoly és kiváló nőgyógyász, azt mondja, hogy Tessa születése óta van egy rendellenesség, amely az idegrendszer rendkívüli ingerlékenységét okozza, és ha izgalomba jön, nem lehet irányítani őt. Javasol egy veszélytelen műtétet, ami után megszűnik az ingerlékenység. Természetesen egyeztetni fog Plósszal és Kézmárszkyval, esetleg valamelyik bécsi sebésszel. Sajnos, Emma most már több mint két hete veszít vért és ő rettenetesen aggódik. A fürdő jót tett neki, de attól tart, hogy elveszíti az erejét. Hála Istennek legalább a tüdeje tökéletesen rendbe jött, és nem kell tartani a tuberkulózistól. Más tekintetben is sokat változott, sokkal kedvesebb lett, kezd kevésbé önző lenni, megérti és tiszteletben tartja mások álláspontját, és belátja, hogy ő, Károly, mindent szeretetből tett, és hogy mások nem szándékosan voltak kegyetlenek. Szegény lány, nagyon szűk és ostoba társaságban nevelkedett, elkényeztették, hiúvá és könnyelművé tették. Ő is kényeztette és nem volt elég erős, hogy megmutassa neki a való világot. Így Emma, amikor túl mély vízbe került, gyáva lett, elvesztette a fejét, és már nem tudta megkülönböztetni az igazi barátait a legrosszabb ellenségeitől. Keserű dráma volt ez, számára a legkeserűbb. De most már nagyon bízik benne, hogy sok türelemmel és komolysággal boldog otthonuk lesz, és jó időben újra meghódítják azoknak a szeretetét, akiket a legjobban szeretnek. Tessa jól érzi magát, két napig volt egy kis láza, de csak a nagy meleg és az elrontott gyomor miatt. Nem erőlteti a tanulást, hanem hagyja játszani a kertben és fürdeni. Sok pénzt költött, Peregrini biztosan szidja, mint egy ostoba tékozlót, de Emma és Tessa egészsége mindent megér. Ez a bolond levél csak neki szól, az ember bizonyos dolgokat el akar mondani és kinek másnak mondja el, ha nem neki. Reméli, hogy a gyermekei és Józsi jól vannak, és főleg, hogy Poli teljesen rendben van.

Venice, Palazzo Modena Cannaregio 349
1890. augusztus 5.
Dearest Babe!

I seldom write to you, as you are quite sure that I remember you always without telling you so, but being in Italy were both of us have spent our happiest days I feel perhaps a little sentimental, wish you could be here with us, you who would delight so much in art work you have not yet seen, with me who perhaps feels it in the same way as you and have taken this time real pains to understand and see it well.

Thallóczy[2256] has stayed with us a week here then we made together an excursion – altogether delightful – to Padua, Cattaio (5 rooms painted by Zelotti,[2257] contemporary of Veronese[2258] and as good a painter as he, though not so famous) Ferrara, Bologna, Modena, Carpi, Mantua, Verona, Vicenza, Lajos has begun since about a year to study arthistory and begins to understand really about pictures, so we had a jolly time, learning much and never quarrelling, not even as a joke. Here at Venice I have seen very many […] of the way pictures, and know my way but also that to see everything as I am used to do it that I ought to remain at least half a year. At Vicenza I think I have found a[n] indiscutable Giorgione[2259] and at Padua two small pictures probably by him, none of which are named in literature.

I have been able to determine four or five of our pictures which always teared me as I was not at all sure about them so that this summer has been well spent and I feel now as if I should like and be capable of making a good book.

As to Emma,[2260] Dr. Keppler, who is a very serious and I believe eminent gynocologist, says that ever since the birth of Tessa,[2261] there is an abnormity which causes an extreme irritation of the nervous system, which if excited is quite rebellious to control. He proposes an operation, which is not dangerous, and assures me that after it, the is irritability of her temper will cease. Of course I will confer with Plósz[2262] and with Kézmárszky,[2263] eventually some Vienna[2264] surgeon before constelling and allowing Emma to risk it. Unhappily she is now losing blood since more than two weeks and I am awfully anxious, The bath had done her very much good and now I am afraid she loses the forces she had required. Thank God at least her lungs have got perfectly well, and I have no longer to fear a tuberculosis.

2256 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

2257 Giovanni Battista Zelotti (1526–1578) észak-itáliai festő.

2258 Paolo Veronese (1528–1578) velencei festő.

2259 Giorgione (1477–1510) velencei festő.

2260 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2261 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2262 Plósz Pál (1844–1902) orvos, biokémikus, az élet- és kórvegytan egyetemi tanára.

2263 Kézmárszky Tivadar (1842–1902) orvos, nőgyógyász, egyetemi tanár.

2264 Vienna – Wien, Bécs, Ausztria fővárosa.

In other respects she has also very much changed, her temper has got much sweeter, she begins to be less egoistical, to undestand and respect the standpoint of other people, and to see that everything I did was for love of her, and that others were not wantonly cruel, but that she had put herself and others is a false position. Poor girl, she was educated in a very narrow and stupid society, was spoilt, made vain and frivolous, I petted her, and was not strong enough to show her the world as it is, then she got into water too deep for her, got cowardly, lost her head, and knew no more to distinguish her real friends from her worst enemies. It was a bitter drama, bitterest for me. But I am now very hopeful, that with very much patience and seriousness, we will have a happy home and is good time conquer again the love of those whome we love best.

Tessa is thriving, she had a little fever for two days, but simply from great heat and a spoilt stomach. I don't tease her with learning, but let her play in the garden and bathe. I have spent much money, and Peregrini[2265] is surely is scolding me as a foolish prodigal, but after all Emma and Tessas health are worth every thing we can afford.

This foolish letter is of course only for you, one wants to tell somebody certain things and whom else should I tell them if not to you. Hopeing that your children and Josi[2266] are well, and principally that you are quite in order. I am your very loving brother.

Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 29.

2265 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd 1889-től az Országos Képtár titkára.

2266 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

42. Koller Károly: Pulszky Károly, albumin, 1890 körül

43. Koller Károly: Pulszky Ágost és Hermine Figdor lányai, Henriette és Ilona, fénykép, 1889 körül

306. Pulszky Ágost Pulszky Polyxénának

Baden bei Wien, Weilburgstrasse 67.
1890. augusztus 13.
Kedves Polikám!

Hermin[2267] köszönettel vette szíves leveledet, s csak azt sajnálja, hogy úgy izzadtok. Itt semmi baj nincs. Mi s a gyerekek jól vagyunk. Anyósom Ischlbe[2268] ment, Hermin s én holnap két napra Gustlhoz[2269] rándulunk Kreuzbe.[2270] Ebből láthatod, hogy itt minden jól van.

A jövő héten lerándulok Pestre. Ott leszek 21-én s este meglátogatlak s elhozom a hímzett mosóruhát, amelyet Hermin neked s Svájczban vett. Remélem, Józsi[2271] visszaérkezett s nincs nálatok semmi baj. Utunk élvezetes volt; Münchenben a kiállítást láttam, haszontalan. Hermin részéről is Józsit, a gyerekeket s Téged szívesen üdvözöl,
szerető bátyád,
Guszti

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2314 Nr. 26.

307. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Pozsony, 1891. március 2.
Kedves Póly!

A szakítás könnyebben ment, mint gondoltam, én megmondtam, hogy nem vehetem el anélkül, hogy titeket fel ne áldozzalak. Már mielőtt innen elmentem kikötöttem, hogy előbb veletek beszélek. A gyerek história úgy látszik, gyanús. Láttam, hogy fájdalma nem őszinte s szerepéből kiesett.

2267 Hermine Figdor (1853–1926), Pulszky Ágost felesége.
2268 Bad Ischl – népszerű gyógyfürdőhely Felső-Ausztriában.
2269 Gustav Figdor (1847–1916), Pulszky Ágost sógora.
2270 Kreuz – Schloss Heiligenkreuz, a Figdor család által 1858-ban vásárolt kastély Herzogenburgban, Alsó-Ausztriában.
2271 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

A hat órai vonattal indulok. Címemet megtelegrafírozom. Milanóban holnap este megállok s felkeresem Lanfranconi[2272] barátját, az öreg Piattit. Onnan megyek Bolognába. Ha katonaságtól rendelet érkezik, írtam, hogy Józsi vegye át.
Ölel, Gari

Milanóban a Rebecchinoba szállok. Holnap este 10-kor érkezem oda.

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 31.

308. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., 1891][2273]
Kedves baby!

Jósitól[2274] értesülvén, hogy jelenleg Voloscaban[2275] vagy, egy szívességre akarlak kérni. Szeretném, ha Emma[2276] a gyerekekkel 4–6 hetet töltene június közepétől fogva a tengerparton. Légy szíves, ha nagy fáradságodba nem kerül körülnézni, hogy alkalmas lakást, 2–3 szobát lehetne-e kapni, pensióval, vagy esetleg saját konyhával, természetesen kívánatos, hogy a parton legyen s fürödni lehessen. Tudod, hogy pénzünk kevés s így az olcsóság egyik főszempont. Az árnyék, ha hozzáférhető, persze előny. Reménylem, nem haragszol, ha e kéréssel terhellek, szerető bátyád,
Károly

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 30.

2272 Enea Lanfranconi (1850–1895) Pozsonyban élő, olasz származású mérnök, nagy művészeti gyűjteménnyel és könyvtárral rendelkezett.

2273 Levélpapír: Szabadelvű pártkör 1891.

2274 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2275 Volosca – tengerparti üdülőhely a Kvarner-öbölben (ma: Volosko, Horvátország).

2276 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

309. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Hotel de l' Europe Place Royale Bruxelles
1893. február 19. vasárnap
Kedves Póly!

Tegnap este érkeztünk ide s leveled mindjárt azután jött. A mikor B[uda]pestről elindultunk a p.t. útitársam és collégám a minisztériumból kijelentette, hogy az időcsinálásról gondoskodik. E feladatát oly sikerrel oldotta meg, hogy két hét óta folyvást esik az eső. Egyéb baj azonban nem ért bennünket. Prágában egy napig, Dresdában 3 napig Berlinben pedig 8 napig voltunk. Tegnap reggel a Cölni Dómot néztük meg. Szögyényi[2277] nagyon szívesen fogadott, Virchow-nál[2278] nem voltam, mert nem értem rá. Waldsteinnal[2279] három ízben voltam együtt s ő tegnap utazott Berlinből Bécsbe.

A fibulát megkaptam. Telge Bucarestben volt, s az üzletet a felesége vezette, ki különben extra üdvözletét küldi Neked s Józsinak.[2280] Szögyényi Khevenhüllerhez[2281] ajánlást adott s most fogok oda menni. Dognée[2282] úgy látszik, hogy nem lakik itten De Bomme pedig alighanem már meghalt. Párisba alighanem szerdán este indulunk. Berlinben Tsudyt[2283] láttam. Bodenál[2284] kártyát hagytam.

A másik útitársam, Simay[2285] (Bokros Eleknek[2286] a veje) Cölnben maradt, s csak holnap érkezik ide. Igen tisztességes gyerek. Reménylem, hogy a gyerekek már jobban vannak. Józsit üdvözlöm.

Ölel szerető öcséd, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 32.

2277 Szőgyény-Marich László gróf (1840–1916), diplomata, belső titkos tanácsos, 1892-től császári és király nagykövet Berlinben.

2278 Rudolf Virchow (1821–1902) német orvosprofesszor, patológus, társadalmi reformer Berlinben.

2279 Feltehetőleg Paul Waldstein újságíró.

2280 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2281 Rudolf von Khevenhüller-Metsch gróf (1844–1910), osztrák diplomata, 1888-tól brüsszeli nagykövet.

2282 Eugene Dognée (1834–?) belga régész.

2283 Hugo von Tschudi (1851–1911) svájci művészettörténész, a Berliner Gemäldegalerie munkatársa, 1896-tól az igazgatója, korábban Pulszky Károly szerzőtársa.

2284 Wilhelm von Bode (1845–1929) neves német művészettörténész, a német múzeumügy meghatározó alakja, 1890-től a Berliner Gemäldegalerie igazgatója.

2285 Simay Miklós szilágysági nagybirtokos.

2286 Bokros Elek (1844–1893) kolozsvári ügyvéd, polgármester, országgyűlési képviselő, 1889-től a képviselőház alelnöke.

310. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Sajnálja, hogy tegnapelőtt megemlítette a tervét, hogy elviszi Perugiába. Nem sejtette, hogy ilyen nehézségek állnak az útban, s azt sem sejtette, hogy papa és Láng Lajos beavatkoznak és így felidegesítik mindkettőjüket. Nem kellett volna elveszítenie a türelmét, elnézését kéri a kellemetlen jelenetért. Tényleg nincs remény arra, hogy két hétre elszabaduljon? Gondolja át nyugodtan, talán el tudja intézni. Nagyon fájna neki, ha a javaslata, amit a legjobbat kívánva tett, azt eredményezné, hogy még jobban eltávolodnak. Ha nem tud jönni, mivel Perugián keresztül megy, küldje meg Miss Leigh Smith címét, akit meglátogatna. Kéri, adjon neki néhány sort Angiolina Toscanellihez (kinek a felesége?) és Peruzzi bárónőhöz is. Legyen kedves holnap előkészíteni az egyik fekete dobozt, a legnagyobbat, ha lehet, amit Sonntag Samu készített a mamának. Tudassa, hogy mikor küldjön érte.

[H. n., d. n., 1897 előtt] november 1.
Dearest baby!

I was very sorry that I mentioned the day before yesterday my plan of taking you to Perugia. I had no idea that such difficulties are in the way, and of course could have no idea that papa and Láng Lajos[2287] would mix themselves into the question and render both of us so nervous. Of course I ought not to have lost my temper and I beg your pardon fot the disagreable scene I caused.

Is there really no hope that you can liberate yourself for two weeks, think about it quietly, perhaps you can arrange it. It would pain me very much, if my proposition, which I made wishing the best would be cause that we drift even further arounder.

If you can't come, as I go over Perugia you could send me tha adress of Miss Leigh Smith,[2288] whom I would make a visit. Also please give me some lines to Angiolina Toscanelli[2289] (married to whom?) and to Contessa (?) Peruzzi.[2290]

2287 Láng Lajos báró (1849–1918), jogász, a statisztika rendes egyetemi tanára, országgyűlési képviselő.

2288 Anna Leigh Smith (1831–?), Benjamin Leigh Smith brit politikus lánya, Pulszky Polyxéna pártfogója, barátnője.

2289 Angelina (Angiolina) Toscanelli (1856–1934) márkinő.

2290 Feltehetőleg Emilia Toscanelli Peruzzi (1827–1900), a firenzei politikai elit tagja, híres szalonjába művészek, ismert személyiségek jártak.

Be so kind also to prepare tomorrow one of the his black boxes the largest if possible which Sonntag Samu[2291] made for mama, as I want it this time. Let me know when I can send for it.

Your loving brother,

Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 38.

311. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Emma azt mondja, hogy a papa nagyon rosszul van, kéri, tudassa vele, hogy van és hogy akarja-e látni őt. Peregriny itt járt, és azt mondja, hogy körülbelül két hét múlva megkapja a fizetését. Küldjön neki 25-30 forintot, mivel sok apró kiadása van, ami elég sürgős.

[H. n., d. n., 1897 szeptembere előtt]

Dear baby!

Emma[2292] tells me that papa is very poorly, will you kindly let me know how he is and whether he really wishes to see me.

Peregriny[2293] has been here and tells me that I will receive my pay in about a fortnight. Please send me, if possible 25–30 florins till then as I have all […] of small expences, that are rather urgent.

Goodbye dear babe,

Your loving brother, Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 35.

2291 Szontágh Sámuel (1810–1889) ügyvéd, emigrációból hazatért vállalkozó.

2292 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2293 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd 1889-től az Országos Képtár titkára.

312. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Gari említi, hogy valószínűleg leszaladnak egy napra Velencébe. Ha ez így van, kéri, hogy intézze el neki következő megbízást. 1896 szeptemberében elküldött az indiai elefántcsontdobozt restaurálásra egy bizonyos La Morrának San Felicébe, néhány görög és középkori kerámiával együtt. Az lenne a legjobb, ha megkérdezné, hogy elvégezte-e a javítást vagy sem, és elhozná a tárgyakat; a költségek minden bizonnyal nagyon csekélyek. Ha nincs ideje vagy a tárgyak még nem készültek el, akkor megkérheti az öreg Antonio della Roverét, egy régi jó barátját, hogy gondoskodjon róla, ő tudja a pontos címet. Őt a Velencei Művészeti Társaság, Palazzo Erizzo Canal Grande címen találni, a vasút mellett, a Marcato régi helyén. Az ügyében még semmi sem történt, de most, hogy Niedermann lett az alelnök és Kovács halála után ő irányítja az egészet, Blum révén sürgetni fogja. Kapott egy levelet Pápáról, szegény papa lába kezd bedagadni és rosszul van. A hónap végén szándékoznak visszajönni. Reméli, hogy Poli és a gyerekek egészségesek.

[H. n., d. n., 1896 szeptembere és 1897 szeptembere között]
Dear baby!

Gari mentions that you probably will run down to Venice for a day. If this is the case, pleace do for me the following comission. In September 1896 I sent the indian ivory box to be restored to a certain La Morra at San Felice, together with some greek and medieval pottery. It would be best to enquire wether he has made the reparation or not and to bring away the objects; the cost is certainly very small. If you have no time or the things are not ready, you could ask old Antonio della Rovere,[2294] a good old friend of mine to care for it, he knows the precise adress. You will find him at the Venice Art Company Palazzo Erizzo Canal Grande, near the railway, at Marcato's old place.

Nothing has as yet happened in my care, but now that Niedermann[2295] has become vice president of the board, and manages the whole after the death of Kovács I will be able to urge it on through Blum.[2296]

2294 Antonio della Rovere, antikvárius Velencében.
2295 Niedermann Gyula (1839–1910) pszichiáter, a Lipótmezei Országos Tébolyda igazgatója.
2296 Blum Ödön (1862–?) orvos, belügyminisztériumi fogalmazó.

I had a letter from Pápa complaining that poor papas leg are beginning to swell, and he is getting on poorly. They intend to come back end of the month.

Hoping that you and the children are all in good health.

I am your loving brother, Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 36.

313. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1898. július 20.

Kedves Póly!

Holnap (csütörtökön) vasúti tárgyalásom lesz s csak pénteken délután jövök hozzátok. Így hát légy oly szíves a városba jöveteledet elhalasztani. Károllyal[2297] ma reggel beszéltem. A Bánffy[2298] affairról [ügyről] hallgatott s csak annyit mondott a miniszteri excursióról [eszmefuttatásról], hogy Wlasits[2299] nem fogadta. Úgy látszik, hogy eljárásának sikertelensége deprimálta. Gosztonyit hétfőn akarja felkeresni, s úgy még egy-két napig várhatunk, míg az elutazást ismét megsürgetjük.

Peregrinyvel[2300] most beszéltem. A sisak ügynek ma ismét utánanéztem s úgy értesültem, hogy az átirat már expediáltatott [kiküldetett].

Ölel, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 33.

2297 Pulszky Károly perében a Királyi Kúria 1898 áprilisában megszüntette az eljárást. Károly egy ideig még Pesten tartózkodott. *Pesti Hírlap* 1898. április 5.

2298 Bánffy Dezső báró (1843–1911), politikus, 1895 és 1899 között a Magyar Királyság miniszterelnöke.

2299 Wlassics Gyula (1852–1937) bíró, jogász, 1895-től vallás- és közoktatásügyi miniszter.

2300 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd 1889-től az Országos Képtár titkára.

314. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

A sok keserű tapasztalat közül, amit már kezd megszokni, az egyik legnehezebben elviselhető, hogy nem tudja megtenni, amit Poli kíván, vagyis mindent úgy hagyni, ahogy van, és azonnal elmenni, s ezzel kivívja a haragját és aggodalmat okoz. Nehéz neki, hogy Poli és Gari, akik a legrosszabb időkben sem vesztették el a hitüket benne, most elveszítik a türelmüket és azt hiszik, hogy ő tényleg egy semmirekellő, aki nem veszi figyelembe mindazt az áldozatot, amit hoztak érte. Ő azonban kötelességének tartja, hogy megmentse, ami menthető, és miután megtapasztalta, hogy amit harmadik kézből mondanak, az nem megbízható, arra kell hagyatkoznia, amit közvetlenül azok mondanak neki, akik az ügyeit intézik. Néhány hétig tarthat az egész és akkor majd meg fogja hatni őket, hogy nem állt szándékában itt maradni és alamizsnán élni. Ilyen körülmények között habozik, hogy megkérje egy szívességre, mert jól ismerve Polit, ezt akkor is megteszi, ha kellemetlen neki. Tudassa vele olyan őszintén, mintha már messze lenne, hogy be tudja-e fogadni Tessát néhány hétre. Egy hónapig kúrán volt Marillában és mivel a hely drága, Tessa egészségére, illetve erkölcsi és szellemi fejlődésére is az lenne a legjobb hatással, ha néhány hétig Poliék társaságában lenne Visegrádon. Ezért kéri, hogy hívja meg őt magához, mellékli az anyja utolsó levelének egy részletét, hogy láthassa, ő is gondolt erre. Ha a körülmények ezt nem kívánatossá teszik, természetesen tudja, hogy elutasítását az objektív helyzet okozza. Érzi, hogy jelenléte Poli barátainak Visegrádon kellemetlen, persze nem Polinak és Józsinak, aki bebizonyította, hogy Poli kedvéért elfelejt minden ellentétet, ami köztük volt a múltban és most a legnagyobb barátsággal bánik vele. Úgyhogy jobbnak látja, ha nem megy el hozzájuk Visegrádra, hanem amint valami döntő dolog történik, ír neki és benéz a múzeumba. Tudassa vele, ha bejön a városba. Kéri, válaszoljon hamarosan és ne higgye, hogy rosszabb, mint amilyen valójában.

Budapest, Hotel Métropole
1898. július 27.
Dear baby!

Amongst the many bitter experiences, that I am getting used to, one of the hardest to stand is that I unhappily having unable to do what you wish, that is to leave everything as it is and go instantly away, must therefore, incur your anger and causa you anxiety. It is hard for me to know that you and Gari, who have not lost faith in me during the worst times, are now losing patience and be lieve that I am really a good for nothing, who has no regard for all the sacrifices you have made

44. Cserna Károly: Márkus Emília és lányai, Pulszky Terézia és Romola, fénykép, 1898

for my sake. However, I consider it to be my duty to try to the utmost to save what can be saved and having experienced that what is said be, third hand is not reliable, I must go on what is told to me directly by those who are charged to proceed with my affairs.

After all this is but a question of few weeks at the utmost and then the fact will move you that I never for a moment intended to remain here and lives on alms.

Under these circumstances I hesitate to ask you to do something for me and mine, because knowing you well, you will do it even if it were inconvenient for you. Therefore, dear babe, let me know with the same frankness as if I were already far away, whether you can take in Tessa[2301] for some weeks or not.

She has now used the cure at Marilla for a month and as the place is expensive and it would be of the best effect on Tessa, not only for her health but also on her moral and intellectual development to be in your society at Visegrád for some weeks, I put aside all regards and ask you to invite her to join you, I enclose part of her mothers last letter so that you can see that she has thought of it without being urged there do by me. If your circumstances make this undesirable of course I know your refusal is not caused by anything else but the objective situation.

I feel my presence is disegreable to your friends who could chance to be at your house at Visegrád not to you and Jósi,[2302] who has proved, that at least for your sake, he has forgotten all differences that existed between us in the past and treated me now with the utmost lack and friendliness – so that I think it better not to come to see you a Visegrád but a soon as something decisive happens will write to you, and look in at the museum when you come to town and let me know it. If I can't do what you wish, I at least can space you small annoyances.

Good bye dear baby, please answer soon and don't believe me to be worse than I really am.

Your loving brother, Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 31.

2301 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2302 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

315. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Itt van egy szép, csendes helyen, ahol a háttérben látja Velencét és a távoli eugániai dombokat. Ma reggelig egyszerűen csak lustálkodott, nem csinált semmit, tejivással és vajevéssel próbálta hizlalni magát, mivel a pénteki mérlegelés után 52 kiló 80 dekát nyomott, ami szép egy zsokénak, de kevés annak, akinek meg kell küzdenie a szerencséjéért. Ma leveleket akar írni és holnap munkához látni, sajnos nem művészeti előadások előkészítéséhez, hanem cikkekhez, hogy pénzt keressen, mert bár Gari megígérte, hogy 15-e előtt küld neki 200 forintot, de még ő is elfelejtheti, és biztosabb, ha az ember maga keresi meg a pénzét. Eléggé nyugtalankodik, mivel nem jött egy sor sem a dolgok állásáról, sem Nagy Dezsőtől, akinek pedig annyi embere van, akinek diktálhat, sem Garitól, akinek nem sok dolga van, sem Fraknóitól, utóbbin csodálkozik, de kezdi látni, hogy amíg a szavak elégségesek, kész a barátokért tenni, sőt, áldozatokat hoz a maga számára kellemesnek talált módon, de képtelen kimondani az igazságot. A gyerekekről nem hallott semmit; a vasútállomáson még sírtak és sajnálták a távozását, de egy-két éjszaka alatt „kialudták" a keserűséget és most már elfelejtenek írni, hogy tudassák vele, hogy vannak. Végül is nem tudja, nem az lenne-e a legjobb, ha teljesen elfelejtenék, és ő nem próbálkoznék a sikerrel, hanem eltűnne és elfelejtődne, ahogy Guszti kívánta, amikor Rióba távozását sürgette. Nagyon kétséges, hogy le tudja-e söpörni a nevéről a szégyent és a port, s hogy erre a még oly ragyogó siker képes lenne-e. Eléggé meglepte, hogy Gari, aki igazi jó testvér, de nem szeret reggelente felkelni, és általában nem törődik a formaságokkal és búcsúkkal, vajon hogyan győződik meg arról, hogy a reggeli vonattal tényleg idegenbe megy-e és nem valahol Pesten bujkál. Az útlevelét Decsényinél hagyta, kérve, hogy küldje el Garinak. Ha ez hamis, helyre kell hozni, mert bajba kerülhet a használatakor. 1853-ban született Londonban, nem 1854-ben sehol. A foglalkozása nem Dr. filozófus (az nem foglalkozás) hanem újságíró, hírlapíró, ha akarják, bizonyítani fogja. Nem alacsony, a magassága 165 cm. A haja, szeme nem fekete, hanem barna. Gari legyen olyan kedves és intézzen neki egy megfelelőt és küldje el minél hamarabb. Ha Poli és Gari hallanak róla valamit - tudja, hogy az emberek nyáron pletykálnak és hegyeket építenek a vakondtúrásokból, egyszerűbb megkérdezni őt és megtudni tőle az igazságot, mint harmadikoknak hinni és félreítélni őt. Nagyon sokszor cselekedett úgy, hogy a testvérei nem helyeselték, de olyan cselekedeteket és gondolatokat ne rójanak fel, amelyeket soha nem tett és ne ítéljék el hamis ürügyek alapján. Ha van ideje és kedve, írjon neki a della Rovere címre, mert így hamarabb megkapja a leveleket, mintha közvetlenül neki címeznék. Reméli, Józsi és a gyerekek jól vannak.

[H. n.], 1898. szeptember 8.
Dearest babe!

I am here in a nice, quiet place, where I see in the background Venice and far away the Euganean hills. Till this morning I have been simply utterly lazy, doing nothing at all and trying to fatten by drinking milk and eating butter as having weighed myself on Friday lack I found my weight 52 kilo 80 deka which is nice for a jockey, but rather mean for somebody who has to fight his way to fortune. Today I intend to write letters and to set to work tomorrow, unhappily not to prepare the art Lectures, but articles to earn soon money, as though Gari has promised to send me 200 florins before the 15th even he could forget about it, and it is surer if one can get the money one has earned one self.

I feel rather uneasy as I did not find a single line from whom so ever as to the State of affairs. Not from Nagy Dezső,[2303] who has so many people to whom he can dictate, not from Gari, who has not very much to do, not from Fraknói,[2304] what wonders me, but I begin to see that he too is full of protectations of time friendship as long as words suffice, and quite ready to do for friends, even to make sacrifices in the way he finds agreable for himself, but quite incapable of saying simply the truth when the refusal of a service does not proceed from inability to render it but from other causes. I have not heard from the children; of course they were able to weep at the railway station and really feel sorry at my departure, but slept of the bitterness in one or two nights and now forget to write and let me know how they are.

After all I don't know whether it were not best for them to forget me utterly, and for me not to try for success but to disappear and get forgotten, as Guszti wished when urging me to go to Rio. It is very dubious whether I can rub of my name the shame and dust covering it whether even brillant success and that is not at all probable – can do it. While to get forgotten is very easy, one has only to be very quite and silent. I was rather astonished that Gari who is such a real good brother but doesn't like to get up in the morning and generally doesn't care for forms and partings, wetther[!] the morning trains to convince himself that I am really off for foreign parts, and not hiding somewhere at Pest. Well he can assure Guszti that I am off and have no wish to see Pest for a long time, and hope Nagy Dezső will arrange affairs so that I need not come there.

I left my passport at Decsényis[2305] asking him to send it to Gari. If is all false, and must be

2303 Nagy Dezső (1855–1913) ügyvéd, Pulszky Károly védője.
2304 Fraknói Vilmos (1843–1924) pap, történész, 1878-tól nagyváradi kanonok.
2305 Décsényi-Schönherr Gyula (1864–1908) történész, levéltáros a Magyar Nemzeti Múzeumban.

rectified as I could get in to difficulties on using it. I was born 1853 London, not in 1854, nowhere. My occupation (foglalkozás) is not Dr. philosophian (that's no occupation) but „journaliste" „hírlap" író, if they wish me to prove it, I will. I am not „alacsony" being 1.65 met. My hair, eyes etc. are not black but brown. Gari should be so kind and have a proper one written out and send it me as soon as possible.

If you and Gari hear something about me, – I know people in summer time chattes and build mountains out of molehills it is simples to ask me and know the simple truth from me, than to believe thirds and misjudge me. I very often have acted in a way you don't approve of, but it is hard to be imputed acts and thoughts one never has done and never had, and to be condemned utterly on false pretences.

Write me if you have time and care to, to the della Rovere adress as I get letters earlier thus, than when adressed directly.

I hope Józsi[2306] *ad the children are all right, Good bye, dear babe,*

Your loving brother Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 32.

316. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Nem tudja, említette-e neki Peregriny, hogy Nagy Dezső (József körút II. 21.) személyesen szeretne vele találkozni, hogy mindig tudhassa, kivel és miről beszélt. 3-5 óra között mindig megtalálja őt, vagy ha szól neki, hogy mikor van otthon, szívesen meglátogatja. Telefonja is van. Megtalálták Miethke minden holmiját, ahogy mondta, a kínai váza természetesen ott volt, de a tárgyak szörnyű rendetlenségben vannak és számos darabja összetört. Meglepődve tapasztalta, hogy Peregriny a saját feje szerint rendelkezik a fizetéséből kapott összeggel, ami nem szokás. Tudván, hogy szándékai a legjobbak, nem akart vele ezen összeveszni, bár látja, hogy sok régi, kifizetett számlájával hivatalosan foglalkozott és hivatalos leveleket küldött olyan ügyekben, amelyeknek semmi közük a Galériához. Türelem! Kéri, ha legközelebb meglátogatja, hozza el neki a pénzt, megtartva belőle 48 forintot, amiből Peregriny megveheti azt a 95 frank 50-et, amivel Onganiának tartozik. Még nem hallott Thallóczy és Mahaffy felől.

2306 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

[H. n., d. n., 1898]
Dear baby!

I don't know whether Peregriny[2307] has mentioned to you that Nagy Dezső[2308] (Jósef Körút 21. II.) would wish to meet you personally, so that he should be always able to know with whom and what you have spoken. He is always to be found between 3–5 or if you let him know when you are at home, he will visit you with pleasure. He has also a telefone.

We have found all the things of Miethke[2309] as I told you the chinese vase was of course there, but the objects are in an awful disorder and numerous pieces are smashed.

I was rather astonished to find that Peregriny disposes of the sum wich he received of my pay according to his own mind, whish is not always common sensed. Knowing that his intentions are the very best I did not wish to quarrel with him about it, although I saw that he dealt officially with many old, paid rechnungs of mine and sent official letters on affairs which have nothing whatever to do with the Gallery. Patientia! Please bring me the sum, retaining thereof 48 fl with which Peregriny can buy the 95 francs 50 which I owe to Ongania,[2310] the next time you come to see me. I have not heard yet from Thallóczy[2311] and Mahaffy. Good bye dear babes

Your lovingly
Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 33.

2307 Peregriny János (1853–1924) ügyvéd, majd 1889-től az Országos Képtár titkára.

2308 Nagy Dezső (1855–1913) ügyvéd, Pulszky Károly védője.

2309 Hugo Othmar Miethke (1834–1918) 1861-ben alapította antikváriumát, amely a legsikeresebb műkereskedelmi vállalkozás lett Bécsben.

2310 Feltehetőleg Ferdinando Ongania (1842–1911) velencei könyvkiadó és -kereskedő.

2311 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

317. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Nápoly közelében, 1899. február 13.
Kedves Baby!

Nagyon nagyon jól esett nekem leveled, amit Genuában[2312] kaptam. Amikor az ősszel beteg voltod hírét kaptam, egyszersmind arra figyelmeztetett Lajos,[2313] nehogy izgassalak, egyelőre ne írjak, fogalmam sem volt, hogy bajod milyen természetű, s ezért az utasításnak engedtem, s csak az nyugtatott, hogy Tessa[2314] folyton állapotod javulásáról tudósított. Egyébként Londonból úgysem közölhettem volna sok örvendetest, a pesti újságba való írást leghelyesebbnek tartottam abban hagyni – megélni abból úgysem lehet. A londoni újságokba egy két cikket fölvettek, de ott sem nyílt kilátás, hogy biztos keresethez jussak.

Sir Leonard Lyell,[2315] akit csak elutazásom előtt való nap láttam – addig Skóciában volt – néhány ajánlatot küldött szerkesztőkhöz, nagyon szívesen elő s előzékenyen, de egyebet nem tehetett; az Art Lecturing eszme, amit a nyáron fölvetett, onnan ötlött eszébe, hogy én művészettörténethez tudok, nem abból, hogy bármi összeköttetése volna azokkal, akik ilyesmit organizálnak, s ahogyan megtudakoltam, az ilyen csak reklámcsinálással sikerülhetne, attól pedig – értheted – tartózkodom. Leghelyesebbnek véltem tehát az öreg Waldstein[2316] szívességét elfogadni, aki az útiköltséget s két-három hónapra valót rendelkezésemre bocsátotta s levelet adott unokaöccséhez, Dr. Eugen Hirschfeldhez[2317] Brisbane-ben.

Azok szerint, amiket itt a hajón ausztráliaiaktól hallok, megélhetéshez jutnom nem lesz nagyon nehéz, de hát gyakorlatban, jól tudom, mégis nehezebb lesz, mint így beszélgetés közt, nem válogatok tehát majd s várok egy napról a másikra, amíg utolsó krajcárom is elfogy, hanem bármi alkalom nyílik dologra, megragadom. Pluck-öm [bátorságom] tudod, nem hiányzik, de a luck [szerencse] abból nem következik, a múlt hibáinak következésit el kell viselnem, s úgy nincs

2312 Genua – Genova, kikötőváros Olaszországban.

2313 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

2314 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2315 Leonard Lyell báró (1850–1926), skót liberális politikus.

2316 Feltehetőleg Paul Waldstein újságíró.

2317 Eugen Hirschfeld orvos Brisbane-ben (Ausztrália).

más törekvésem, mint azon lenni, hogy azokon lehetőleg segíthessek, akik ártatlanul szenvednek az én hibáimért, vagy legalább, ha törekvésem sikertelen maradna, útjukból félreállni, hogy a hozzám tapadó szégyen és bizalmatlanság ne tegye nehezebbé sorsukat. Arról nyugodt lehet Guszti s mind a többi, hogy támogatásért soha nem fordulok hozzájok, s magam erejéből élek meg vagy pusztulok el, ha élhetetlen vagyok. A gyerekek sorsára nézve, ami a legnyomasztóbb gondom, annyiban meg vagyok nyugodva, hogy ha arra kerülne a sor, sem Gari – aki azt hiszem tudja, hogy mélyen érzem, mennyire lekötelezett jóságával a nyáron – sem te, sem Lajos, sem Jósi[2318] (mármint férjed) el nem hagynátok őket. Szegény Emmának[2319] magának kell megküzdenie anyagi s egyéb bajaival, de ha azt kellő módon teszi, s te módját látnád a mostani viszonyon idővel enyhíteni – már csak a gyerekek kedvéért is tedd meg; hidd el, sokat szenvedett, s soknak én vagyok az oka, aki házasságunk első éveiben a gyöngeségig gyöngéd voltam, s nem tudtam igazi bizalmát megnyerni.

Neked nem is próbálom megköszönni jóságodat irántam s a gyerekek iránt. A köztünk levő szeretet minden viszontagságot kiáll, mert velünk született. Ne aggódj reám nézve, nem kedvetlenül s energia nélkül megyek neki az új életnek, de nem is vérmes reményekkel, sem phantastikus tervekkel.

Jósi s a gyerekeket, Garit tiszteltetem, téged csókollak,

Charlie

adressem [címem] C. P. Brisbane Queensland Australia, care of Post Office

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 37.

2318 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2319 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

318. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1899. július 19.
Kedves Póly!

Hivatalos és egyéb teendőktől nem jutottam az íráshoz. Nagy Dezsőnél[2320] vasárnap délután voltam Visegrádon. Hétfőn Kosztkával[2321] Emmánál[2322] voltam „scéna" [jelenet] nélkül. Tessa[2323] említette, hogy Tőled levelet kapott. Thallóczy[2324] írt, hogy külügyi hivatalnál constatalás végett el fog járni s én válaszoltam, hogy egy-két napig várjunk, míg esetleg Hirschfeld[2325] részletes értesítése vagy ausztráliai lapok érkeznek. Utóbbikat Lloyd kapja. Condolealó [részvétnyilvánító] táviratok címedre Berzeviczytől,[2326] Láng Lajostól,[2327] és Madáchnétól érkeztek. Gusztihoz Rakovszkytól,[2328] Aranynétól[2329] és Wernertől.[2330]

Józsi[2331] szolgája nem kapott állítólag leveleinek után küldésére utasítást. Kérek arra utasítást. Ha hozzájárulsz, a Te leveleidet, amennyiben condolentiáknak látszanak, felvágnám s név fel jegyzése után egy csomóban küldeném.

2320 Nagy Dezső (1855–1913) ügyvéd, Pulszky Károly védője.

2321 Feltehetőleg Kosztka Antal, jogász, minisztériumi tanácsos, Márkus Emma sógora, Irma húgának férje.

2322 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2323 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2324 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

2325 Eugen Hirschfeld orvos Brisbane-ben (Ausztrália). Ő azonosította a Brisbane mellett 1899. június 5-én öngyilkosságot elkövető Pulszky Károly holttestét és értesítette a családtagokat, valamint Thallóczy Lajost. Eugen Hirschfeld Thallóczy Lajosnak, Brisbane, 1899. augusztus 25. OSZKK Fond VIII/1846.

2326 Berzeviczy Albert (1853–1936) politikus, országgyűlési képviselő.

2327 Láng Lajos báró (1849–1918), jogász, a statisztika rendes egyetemi tanára, országgyűlési képviselő, Márkus Emília unokatestvérének, Horvát Emíliának a férje.

2328 Rakovszky István (1858–1931) földbirtokos, országgyűlési képviselő.

2329 Arany Lászlóné Szalay Gizella (1857–1945), Pulszky Polyxéna barátnője.

2330 Feltehetőleg Werner Gyula (1862–1926) országgyűlési képviselő, író.

2331 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

Ha nem condolealás, akkor felvágva, de olvasatlanul küldeném egy csomóban. Kérlek, hatalmazzál fel londoni levelek kinyitására, ha esetleg Lyelléktől[2332] vagy Mahaffytől jönne értesítés. Most megyek hivatalba.

Józsit és gyerekeket üdvözlöm.

Ölel, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 34.

319. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1899. július 23.[2333]

Kedves Póly!

Itt küldöm a Vasárnapi Ujságból, a Hétből és az Uj Időkből kivágott cikkeket. A Vasárnapi Ujságot keresztkötés alatt egyidejűleg küldöm, de a gyerekekre való tekintettel rövidítve. Nagy Miklós[2334] se hitte volna, hogy én censurát fogok felette gyakorolni. Az újságon egyébként, nem látni, hogy nem teljes. Ma délután Neumannhoz megyek a Svábhegyre, ki a napokban fog Gasteinba[2335] utazni az apjához nyaralásra. Tegnap felkerestem Hernádiékat (azelőtt Herzl).[2336] Holnap indulnak Amerikába. Üdvözölnek s levelezőlapokat fognak küldeni a gyerekeknek. Itt teljes csend.

Ölel, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 35.

2332 Lyellék, a Pulszkyakkal baráti viszonyban álló brit család.

2333 Gyászkeretes levélpapír.

2334 Nagy Miklós (1840–1907) újságíró, a *Vasárnapi Ujság* felelős szerkesztője.

2335 Gastein – Bad Gastein, népszerű üdülőhely Ausztriában.

2336 Hernádiék – Hernádi Mór (1855–1907) vállalkozó és nyelvtudós, 1899-ben változtatta nevét Herzlből Hernádira, felesége Amberg Tilly.

320. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, [é. n., 1899.] július 24. este 6-kor[2337]
Kedves Póly!

Az ausztráliai újságok ma reggel érkeztek a Lloydhoz, melynek idemellékelt részében van tartalmuk közelve. Ezekből látszik, hogy az Emmához[2338] július 10-én érkezett levél keletkezése téves volt, ami abból is kitűnt, hogy Tessához[2339] és Romolához[2340] intézett levelek, melyek ugyanazon borítékban voltak, június 4-ikéről vannak datálva, Józsinak[2341] csak Okányból[2342] érkezett levél, melyet már elküldtem.

Neked nincsen leveled s a condaleáló [részvétnyilvánító] táviratokat reménylem, hogy megkaptad. Sietek e sorokat a postára adni, hogy reggel megkapjad.
Ölel, Gari

[a levélhez mellékelve egy német nyelvű újságcikk Pulszky Károly haláláról]

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 36.

2337 Gyászkeretes levélpapír.

2338 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2339 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2340 Pulszky Romola (1891–1978).

2341 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2342 Okány – település Békés vármegyében.

45. Ismeretlen fényképész: Pulszky Károly sírja Brisbane-ben, fénykép, 1899

321. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1900. október 18.
Kedves Póly!

Itt minden rendben van és a Walter Crane[2343] felolvasástól eltekintve minden csendes. Tegnapelőtt Józsival[2344] a Walter Crane estélyen voltunk a lipótvárosi körben. Tegnap Józsi főfelügyelőségi vacsorán volt, ma pedig Elischeréknél[2345] lesz. Ha holnap nem utazom, akkor este Marczalyéknál[2346] leszünk Józsival. Drezdából írt leveledet, megkaptam s válaszoltam is Párisba. Baruch nevét és lakását Thallóczy[2347] Emmától[2348] megtudta s az ifjú urat megidézvén, alaposan megmagyarázta neki a helyzetet. Nevezett ifjú, ki még nagyon zöld megígérte, hogy nem fog okvetetlenkedni.

Böckh kisasszony írt Emmának. A levelet Thall[óczy] látta s tartalma az, hogy Bk. a. általában meg van elégedve Tessával.[2349] A levélben egyúttal utasítást kért Emmától, hogy kivel levelezhet T[essa]. A válasznak conceptusát Emma Th[allócz]ynak megmutatta. Lényege az, hogy Tessa Emma beleegyezésével és akaratára küldetett Dresdába s hogy Tessa neked, Thallóczynak és nekem írhat, ha akar. Th[allóczy] levelet írt Tessának, mire az idezárt választ kapta. Látszik belőle, hogy nincsen semmi baj, s csak nyughatatlankodik.

Azt hiszem, hogy örülne a gyerek, ha Párisból néhány sort írnál neki. Hermint[2350] a napokban felkerestem, de nem találtam otthon. Guszti valahol a vidéken utazik. A múzeumban a gyerekek vígak s semmi bajuk.

Ölel, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 37.

2343 Walter Crane (1845–1915) angol művész, festő és könyvillusztrátor. 1900 októberében kiállítást rendeztek a műveiből az Iparművészeti Múzeumban, ennek alkalmával járt Magyarországon és tartott felolvasóestet 1900. október 16-án a Lipótvárosi Kaszinóban. *Pesti Napló* 1900. október 17.

2344 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2345 Elischer Gyula (1846–1909) nőgyógyász, egyetemi tanár.

2346 Marczali Henrik (1856–1940) történész, egyetemi tanár.

2347 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, 1885-től az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminisztériuma segédhivatali igazgatója és a Kamarai Levéltár vezetője Bécsben.

2348 Márkus Emília (1860–1949). a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2349 Pulszky Terézia (1883–1963). Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2350 Hermine Figdor (1853–1926). Pulszky Ágost felesége.

46. Ismeretlen fényképész: Pulszky Polyxéna, platinotípia, 1900-as évek

322. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Budapest, 1902. július 7.
Kedves Póly!

Ma reggel visszaérkezvén, a következőkben számolok be a lovranai[2351] expeditióról. Szombaton du. 3-kor indultunk. A pályaudvaron Aranynéval[2352] találkoztunk, ki velünk egy szakaszba ült s Sárbogárdig utazott. Fiumében reggel Russonét (Sugár Lenke)[2353] kerestük fel, kivel Emma[2354] vendégszereplése alatt barátkozott meg s akinek Marczaly[2355] is írt levelet. R[ussoné] igen szívesen fogadott és üdvözletét küldi. Lovránában Zigány kisasszony fogadott, ki Beauregard-ban 22 sz. alatt lakik s ki a két leány számára a mellette levő 23. sz. szobát foglalta le. Beauregard[2356] egészen új. A tulajdonos, illetve kezelő Frau Gabriele Schattenfroh, egy tábornok özvegye s igen erélyes és rendes bécsi asszony.

Délután T. Graffal és Grafnéval ismertettem meg, kik igen szívesen fogadták (a Hotel Lovrana-ban laknak). T[essa][2357] nem durcáskodott, bár láttam rajta, hogy nem egészen tetszik neki, hogy ellenőrzés alatt van. Az Emmától kapott pénzből a pensiót aug[usztus] 1-ig kifizettem és Z[igány] kisasszonynak 50 frtot adtam tartaléknak. Emma ma felkeresett s közölte velem, hogy időközben B-t megidézte s közölte vele, hogy ha arrafelé megy tulajdonítsa magának a keletkező kellemetlenséget. Grafot részletesen instruáltam. Ma Józsival,[2358] Irmával[2359] s Ferivel[2360] vacsoráltam.

2351 Lovrana – kisváros az Isztriai-félsziget keleti részén (ma: Lovran, Horvátország).

2352 Arany Lászlóné Szalay Gizella (1857–1945), Pulszky Polyxéna barátnője.

2353 Sugár Lenke (1866–1918), Russo Illés bécsi kereskedő felesége.

2354 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

2355 Marczali Henrik (1856–1940) történész, egyetemi tanár.

2356 A Lovranban ekkor nyílt Beauregard panzióról van szó, amely hamar népszerűvé vált a nyaralók körében.

2357 Pulszky Terézia (1883–1963), Pulszky Károly és Márkus Emília lánya, a családban Tessának becézték.

2358 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2359 Feltehetőleg Hampel Irma (?–1938), Hampel József nővére, Tóth Gáspár felesége.

2360 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.

Minden rendben. Z[igány] kisasszony Beace-től[2361] levelet kapott, melyben megelégedését jelzi. Reménylem, hogy Hexenschussod [idegbecsipődésed] elmúlt.
Ölel, Gari
JELZET: OSZKK FOND VIII/2317 NR. 38.

323. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n., borítékon posta pecsét: 1907. június 15.] szombat, június 15.[2362]
Kedves Póly!

Eddig minden programszerűen folyt le. Szerdán Mrs Lyellnél[2363] tegnap pedig Aunt Joannánál[2364] voltam délben, illetve este. Ma Radisichel[2365] Knatchbullnál[2366] déjeunere [ebédre] vagyunk meghívva. Délután Cambridgebe utazom, hova Pertzék[2367] hívtak s a vasárnapot ott töltöm. Hétfőn Aunt Joannával ismét lunch [ebéd], szerdán Mrs Fischer Unwinnél[2368] detto. Csütörtökön, ha kedvező az idő, Windermere-be[2369] utazom a tavakhoz s onnan Glasgown és a Caledoniai csatornán át Inwernessbe s onnan vissza Durhambe[2370] és Yorkba.

A további program függőben. Wertheimer[2371] megnézte a keresztet, de csak 1000 f-ot ajánlott. Légy szíves megírni, hogy visszahozzam-e? Mit csinál Dodó úrfi?[2372] Remélem, hogy mindnyájan

2361 Hampel Beatrix (1889–1928), Pulszky Polyxéna és Hampel József lánya, beceneve: Beace.
2362 A levélpapír fejléce: DeKeyser's Royal Hotel Ltd. Victoria Embankment, Londoc E.C.
2363 Feltehetőleg Katharine Murray Horner (1817–1915) botanikus, Henry Lyell felesége.
2364 Joanna Horner (1823–1916) skót írónő.
2365 Radisics Jenő (1856–1917), az Országos Magyar Képzőművészeti Múzeum igazgatója.
2366 Knatchbull – nem sikerült azonosítani, valószínűleg az ismert brit arisztokrata család egy tagja.
2367 Feltehetőleg Dorothea Pertz (1859–1939) botanikus és családja.
2368 Jane Cobden (1851–1947) liberális politikusnő, nőjogi aktivista, Thomas Fischer Unwin angol kiadó felesége.
2369 Windermere – taváról ismert település Északnyugat-Angliában.
2370 Glasgow, Inverness – skóciai városok, Durham, York – városok Angliában.
2371 Feltehetőleg Asher Wertheimer (1844–1918) elismert londoni műkereskedő.
2372 Ifjabb Hampel József (1886–1965), Hampel József és Pulszky Polyxéna fia, a családban Dodónak becézték.

jól vagytok. Lady FitzWilliamot nem kerestem fel, mert 3 hasonló nevű van s nem tudom, hogy melyik az igazi (mindhárom Mary), Dekához nem mentem, mert már oly vén, hogy járni se tud. Józsit[2373] s a gyerekeket öleli,

csókol, Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 39.

324. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

IV. Kígyó tér 1.sz.
Budapest, 1909. március 29. (hétfő)[2374]
Kedves Póly!

Ez a hét, illetve a múlt hét, mely W. Vincze csukaszínű egyenruhájával oly háborúsan kezdődött, nagyon békés akkorddal végződött. Gyorgye trónörökös úr[2375] lemondott és W.V. ismét polgári ruhában teljesíti bankári teendőit. Dodó[2376] sub titulo szemfájás két napra lejött. Grósz[2377] egy 56 filléres recepttel rendezte az ügyet, amiből kitűnt, hogy nem súlyos az eset. D. úrfi egyébként igen jókedvű s tegnap este vígan visszavitorlázott. Feri[2378] is jókedvű leveleket írt. A gyerekek igen vígan vannak. Tegnap Aurél[2379] és consortesek [társak] voltak délben és este a múzeumban. Időközben egy csomó ember meghalt: Tanhoffer,[2380] Kornfeld,[2381] Szterényi Hugó (Sz. bátyja)[2382]

2373 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.
2374 Gépírás.
2375 Gyorgye Karagyorgyevics, Petar Karagyorgyevics szerb uralkodó fia.
2376 Ifjabb Hampel József (1886–1965), Hampel József és Pulszky Polyxéna fia, a családban Dodónak becézték.
2377 Feltehetőleg Grósz Emil (1865–1941) szemorvos, a szemklinika igazgatója.
2378 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.
2379 Feltehetőleg Kern Aurél (1871–1928) zeneszerző, zenekritikus, író.
2380 Tanhoffer Lajos (1843–1909) anatómus, egyetemi tanár.
2381 Kornfeld Zsigmond báró (1852–1909), bankár, a Magyar Általános Hitelbank igazgatója.
2382 Szterényi Hugó (1857–1909) mineralógus, tanár.

és Kautz.[2383] Utóbbi özvegyének a nevetekben is condoleáltam [részvétet nyilvánítottam].
Ma igen szépen kisütött a nap s valóságos tavasz van.
Józsit[2384] *üdvözlöm,*
ölel: Gari
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 40.

325. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

IV. Kígyó tér 1.sz.
Budapest, 1909. április 20.[2385]
Kedves Poly!

Cairo-ból 11-én kelt leveledet köszönöm. Tárcádat a Pester Lloyd közölni fogja. Kérlek, küldd el mielőbb címemre. Waldsteinnak[2386] írtam. A pénzt Nápolyba érkezéstekkor megkapjátok. Ferinek[2387] is elküldjük a pénzt. Günthernek vasárnap írtam Dodó[2388] dolgában és sürgős választ kértem. A miniszterek Bécsben vannak s végigjátsszák a lemondási komédiát. Popovics[2389] bankkormányzó lett. Nápolyba lehetetlen lejönnöm. Csötörtökön Telekiéknél[2390] Stein Aurél[2391] estély. Itt teljes csend és szép idő. Nádait[2392] a múlt héten temettük. A gyerekek vígak.
Ölel: Gari
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 41.

2383 Kautz Gyula (1829–1909) jogász-közgazdász, egyetemi tanár.
2384 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.
2385 Gépírás.
2386 Feltehetőleg Paul Waldstein újságíró.
2387 Hampel Ferenc (1885–?), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.
2388 Ifjabb Hampel József (1886–1965), Hampel József és Pulszky Polyxéna fia, a családban Dodónak becézték.
2389 Popovics Sándor (1862–1935) pénzügyminisztériumi államtitkár, az Osztrák–Magyar Bank főkormányzójává nevezték ki 1909-ben.
2390 Telekiék – Teleki Sándor gróf (1861–1919) és felesége, Kende Júlia „Szikra” (1864–1937), 1909. április 22-én adtak estélyt Stein Aurél tiszteletére, *Pesti Napló* 1909. április 22.
2391 Stein Aurél (1862–1943) magyar származású Ázsia-kutató, 1909-ben a Magyar Földrajzi Társaság meghívására tartott előadásokat.
2392 Náday Ferenc (1840–1909) színész, a Nemzeti Színház örökös tagja.

326. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

IV. Kígyó tér 1.sz.
Budapest, 1910. szeptember 25. vasárnap[2393]
Kedves Poly!

Köszönettel vettem a többrendbeli levelet és lev[elező]lapot. Tájékozásul közlöm, hogy a legutolsó levél, mely ma délelőtt érkezett, Beace[2394] levele, IX/23-án Velenczéből kelt. Utóbbiból értesültem, hogy mához egy hétre Milánoban lesztek. Köszönettel vettem továbbá a függönymegrendelést, tudomásul, mely nagyon meg fog felelni, mert a szemben levő ház már nagyon épül s onnan ide be lehetne látni.

Beace necessairje [utazó táska] még nem érkezett s Bécsből még egyéb értesítést sem kaptam. Vosits tegnap értesített, hogy Gabi[2395] a katonaságtól végleg fel lett mentve. Dodó[2396] ellenben fegyvergyakorlatra behívatott még augusztusban, de a behívót csak most tudták neki kézbesíteni. Józsi papától[2397] tegnap érkezett értesítés, hogy szerdán ismét itten lesz. Feri Resiczára[2398] visszautazott s Gregersennél[2399] raktározott egyes bútorait Szentiványi közvetítésével maga után küldette.

A múzeumban ebédeltem, hol az inas a nagy takarítást erélyesen folytatja. A katonáktól behívót még nem kapott. Én rendkívül el vagyok foglalva és sajnálatomra lehetetlen hozzátok lejönni.

2393 Gépírás.

2394 Hampel Beatrix (1889–1928), Pulszky Polyxéna és Hampel József lánya. A családban Beacénak becézték.

2395 Hampel Gábor (1887–1955), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.

2396 Ifjabb Hampel József (1886–1965), Hampel József és Pulszky Polyxéna fia, a családban Dodónak becézték.

2397 Hampel József (1849–1913) régész, egyetemi tanár, Pulszky Polyxéna férje.

2398 Resica / Resicabánya – bányaváros Szörény-Krassó vármegyében (ma: Reșița, Románia).

2399 Gregersen – az egyik legnagyobb építőipari vállalat a korabeli Magyarországon, mivel Nils Gregersen 1886-ban Hampel Lujzát vette el feleségül (Hampel József húgát), így a Hampelekkel is rokonok. *Fővárosi Lapok* 1886. augusztus 24.

Teleki Sándornak[2400] anyja meghalt Nagybányán, a parte ma érkezett. Mulassatok jól s ha a hazajövetelre még pénz fogna kelleni, akkor írjatok. A cholerával nem sok baj van, bár egyes újságok sok lármát csinálnak. A kassa-oderbergi mentén még egy eset sem volt. Aunt Joannát[2401] és Beacet üdvözlöm,

ölel: Gari

Aurél[2402] *tegnapelőtt Berlinbe utazott.*

JELZET: OSZKK FOND VIII/2317 NR. 42.

327. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

IV. Kígyó tér 1.sz.

Budapest, 1911. augusztus 15.[2403]

Kedves Poly!

Karlsbadi[2404] leveledet, melyben a szövetmustra volt nagyon köszönöm. Tájékozódtam, hogy a kultuszminiszteriumban nem mozog-e valami, de csak a legközelebbi napokban fogok hiteles értesülést kapni. Zichy[2405] Marienbadban[2406] van és így majdnem teljesen bizonyos, hogy ez idő szerint semmi sem történik. Thallóczyval[2407] tegnap ebédeltem Bécsben. Fejérváryt[2408] Bécsben

2400 Teleki Sándor gróf (1861–1919) édesanyja, Teleki Sándorné grófnő (1840–1910), szül. Mathilde Litez de Tiverval, 1910. szeptember 23-án hunyt el Nagybányán.

2401 Joanna Horner (1823–1916) skót írónő.

2402 Kern Aurél (1871–1928) zeneszerző, zenekritikus, író.

2403 Gépírás.

2404 Karlsbad – híres fürdőváros (ma: Karlovy Vary, Csehország).

2405 Zichy János gróf (1868–1944), jogász, 1910 óta vallás- és közoktatásügyi miniszter.

2406 Marienbad – gyógyfürdőjéről nevezetes cseh város (ma: Mariánské Lázně, Csehország).

2407 Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, pénzügyminisztériumi osztályfőnök.

2408 Fejérváry Géza báró (1833–1914), katonatiszt, Pulszky Ferenc unokaöccse, volt miniszterelnök, a királyi testőrség kapitánya.

a pályaudvaron felkerestem és meggratuláltam. Az öreg oly jó kedvű volt, hogy az allerhöchstes Handschreibent [a legfelsőbb kéziratot, t.i. a császárét] és az emlékérmet is elszedte és megmutatta. Buriánné[2409] is a peronon volt. Üdvözletét küldi.

Beace[2410] és a gyerekek ma Irmánál[2411] ebédelnek. Délután Szentendrére rándultak. Én ma este Baláséknál leszek legszűkebb körben. Itten egyébként legteljesebb csend van. A hét vége felé alighanem egy napra Zakopanjeba[2412] megyek. Tátrafüreden[2413] kétszer voltam néhány órára is, Iskáékat[2414] is felkerestem.

Ölel: Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 43.

2409 Burián Istvánné Fejérváry Olga (1867–1933), Fejérváry Géza lánya, a Pulszkyak rokona.

2410 Hampel Beatrix (1889–1928), Pulszky Polyxéna és Hampel József lánya, beceneve: Beace.

2411 Feltehetőleg Tóth Gáspárné Hampel Irma (?–1938), Hampel József húga.

2412 Zakopanje – üdülőhely a Magas-Tátrában (ma: Zakopane, Lengyelország).

2413 Tátrafüred / Ótátrafüred – üdülőhely a Magas-Tátrában (ma: Starý Smokovec, Szlovákia).

2414 Iskáék – Kende Júlia „Szikra” (1864–1937) és férje, Teleki Sándor gróf (1861–1919), a Pulszky–Hampel házaspár barátai.

328. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

Köszöni kedves levelét, mindig a szobájában van, és szinte biztos, hogy péntek délelőtt egyedül lesz, mivel Emmának próbája van a szombati előadásra, ha szeretne hozzá eljönni, valószínűleg pénteken 10-11 óra körül lenne jó.

[H. n., d. n., ceruzával rájegyezve 1898]
Dear Poli!

Thank you for your kind letter, I am always in my room and nearly sure to be quite alone on Friday forenoon, as Emma[2415] has rehearsal for the Saturday play, if you care to come to see me it will probably but to come on Friday about 10–11 o'clock,
Your Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 34.

2415 Márkus Emília (1860–1949), a Nemzeti Színház színésznője, Pulszky Károly felesége.

329. Pulszky Károly Pulszky Polyxénának

[H. n., d. n.]
Kedves Baby!

Bernardo Gamberelli[2416] született 1409, +1464. Ő készítette Lionardo Bruni-Aretino[2417] sírját Santa Crocében, melyen a sasok vannak. Antonio[2418] az ő öccse volt, szül[etett] 1427, +1479.

Benedetto da Maiano[2419] szül[etett] 1442, 1497. Arról, hogy ő kinek atelierjében [műhelyében] nevelkedett, a kútforrások nem szólnak, de semmi kétség, hogy bátyjának, Giulianonak[2420] volt társa, sz[ületett] 1432, 1497. A Rossellino-féle síremlék különben közismertebb volt s semmi nehézség abban a föltevésben nincs, hogy Benedetto valamely motívumát fölhasználta. Bizonyítani ezt azonban nagyon kényes dolog.
Csókollak,
Charlie

Jelzet: OSZKK VIII/2318 Nr. 39.

2416 Bernardo Gamberelli vagy Rossellino (1409–1464) itáliai szobrász és építész.
2417 Leonardo Bruni (1370–1444) itáliai humanista.
2418 Antonio Rossellino (1427–1479) itáliai reneszánsz szobrász.
2419 Benedetto da Maiano (1442–1497) itáliai szobrász.
2420 Giuliano da Maiano (1432–1490) itáliai építész.

330. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

IV. Kígyó tér 1.sz.
Viareggio, [é. n.] augusztus 6.
Grand Hotel & Royal[2421]
Kedves Póly!

Két napig voltam Velenczében és tegnap este érkeztem ide. A szálloda város végén a tengerparton van. Közvetlenül a ház mögött kezdődik egy gyönyörü pinéta erdő. A plage [strand] oly jó, mint Riminiben, de a hullámverés sokkal erősebb. A hegyek egészen közel vannak és az éjjelek hűvösek. A szobák hat méter magasak. Az ételek jók, de az egész gazdálkodás olasz rendetlenségű. Minden egészen új s ezért még nincsen lényegesen elhanyagolva. A magyar társaság nagyon tűrhető. Gyulányi Béla[2422] (földhitelintézet), Dr. Lénárd és felesége. Dr. Basch és az arad-csanádi vasút egyik főfe[lügye]lője, Gellényi[2423] vannak itt és végül Willecz Erna (Erdélyi Sanyi[2424] volt felesége). Egy részük nemsokára elmegy s így teljes csend lesz. Alaposan ki fogom magamat lustálkodni.

Reménylem, hogy jól vagytok. A Lidón találtam a Stromszky Kelety[2425] társaságot, továbbá fél Budapestet és ezer Dob utcait.

Mindkettőtöket ölel:
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 44.

2421 Gépírás

2422 Gyulányi Béla főpénztárnok a Magyar Földhitelintézetnél.

2423 Gellényi Ernő, az Aradi és Csanádi Egyesült Vasutak főfelügyelője.

2424 Erdélyi Sándor (1839–1922) jogász, politikus, volt igazságügy-miniszter, első felesége Villecz Erna.

2425 Feltehetőleg Stromszky Sándor udvari tanácsos és a Siemens–Schuckert Művek igazgatója és családja.

331. Pulszky Garibaldi Pulszky Polyxénának

Kígyó tér 1. sz.
Budapest, [é. n.] vasárnap szeptember 4.[2426]
Kedves Póly!

Elutazástok óta itt minden a rendes mederben folyt le. Először is ma reggelig majdnem folyton esett az eső. Másodszor, csötörtökön és pénteken Emília kisasszony a múzeumban vacsorált. Harmadszor, Gabi[2427] szabályszerűen adta az előzékeny háziurat. Graf Villy tegnap este és ma délben a múzeumban vacsorált és ebédelt, ebéd után pedig Gabival vígan távoztak Téténybe Villy nővéréhez, illetve sógorához. Ma reggel volt nálam Paczka[2428] Gerhardt képének megfestése ügyében. Kétezer koronában megegyeztünk. A keret külön lesz megrendelve és szállítva. A képet Paczkáné[2429] április közepéig el fogja készíteni. P. üdvözletét küldi.

Dodó[2430] írt Gabinak, hogy mikor jöhet egy napra? Ügyében Szentiványival tárgyaltam s a legközelebbi napokban már tudni fogom a pontos eredményt. Megérkezésetekről szóló táviratot megkaptam s nagyon köszönöm.

Mindnyájatokat ölel:
Gari

Jelzet: OSZKK Fond VIII/2317 Nr. 45.

2426 Gépírás.
2427 Hampel Gábor (1887–1955), Pulszky Polyxéna és Hampel József fia.
2428 Paczka Ferenc (1856–1925) festő.
2429 Wagner Kornélia (1864–1930) grafikus, festő, Paczka Ferenc felesége.
2430 Ifjabb Hampel József (1886–1965), Hampel József és Pulszky Polyxéna fia, a családban Dodónak becézték.

Kronológia

Pulszky Ferenc

1866. szeptember 5.	– lánya, Pulszky Harriet halála Budán
1866. szeptember 6.	– felesége, Walter Teréz halála Budán
1866. szeptember 7.	– hazaérkezése fiával, Gáborral Firenzéből, felesége és lánya temetése a Kerepesi úti temetőben
1866. szeptember 20.	– fia, Pulszky Gábor halála Várady József udvari tanácsos pátyi házában
1866. október 16.	– kihallgatása Bécsben, Ferenc József amnesztiában részesíti
1867. május	– országgyűlési képviselőnek választják Szentesen
1868. január 17.	– gyűjteményei kiállítása a Magyar Tudományos Akadémián
1869. április 1.	– a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójává nevezik ki, huszonöt éven át tölti be a pozíciót
1869. április	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben
1870. január 15.	– a Magyar Tudományos Akadémia I. osztálya elnökének választják
1870. február 1.	– megalakul a Szent János-rendű magyarországi szabadkőműves-nagypáholy, amely Pulszky Ferencet nagymesterévé választja
1872. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Gyöngyösön
1874. augusztus 12.	– a Magyar Gyűjtemények Országos Főfelügyelőjévé nevezik ki
1876. március 2.	– felolvasása a Magyar Történelmi Társulat ülésén Emlékbeszéd Deák Ferenc felett címmel
1876. szeptember 3.	– megnyitja a Budapesten rendezett embertani és őslénytörténelmi nemzetközi kongresszust
1877. április 28.	– átveszi a török küldöttség által az Egyetemi Könyvtárnak ajándékozott corvinákat
1878. november 19.	– lakásában megalakul az Országos Régészeti és Embertani Társulat, amelynek elnökévé választják
1882. február 15.	– anyósa, Henriette Walter halála Firenzében
1882. március 28.	– lemond a Magyar Tudományos Akadémia I. osztálya elnöki tisztéről, s kéri áthelyezését a II. osztályba
1884. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Újverbász-Kulán
1886. április 29.	– Nagypiriten házasságot köt Geszner Rózával

1887. február 15.	– feleségével szőlőt vásárolnak a pápai szőlőhegyen, a nyarakat rendszeresen itt töltik
1889. február 19.	– az Országos Képzőművészeti Tanács elnökévé nevezik ki
1894. december 23.	– nyugdíjba vonul a Magyar Nemzeti Múzeumból, utóda Szalay Imre miniszteri tanácsos
1895. július 22.	– a Magyar Tudományos Akadémia alelnökévé választják
1897. szeptember	– tüdőgyulladást kap, kezelőorvosai: Korányi Frigyes és Frank Ferenc
1897. szeptember 9.	– Pulszky Ferenc halála
1897. szeptember 12.	– temetése a Kerepesi úti családi sírboltban

Pulszky Ágost

1868–1869	– önkéntes katonai szolgálata az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében
1870. július 1.	– a pénzügyminiszter fogalmazónak nevezi ki
1871. február	– országgyűlési képviselőnek választják Füleken
1872. április 12.	– magántanári próbaelőadása a Budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetemen A tulajdonjog elmélete címmel
1872. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben
1875. március 28.	– kinevezik rendes egyetemi tanárrá a Budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetemen
1875. augusztus	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben
1878. október	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben
1878. augusztus–október	– részt vesz a boszniai hadjáratban, megsebesül
1878. december	– a boszniai hadjáratban tanúsított vitézségéért a vaskoronarend kiskeresztjével tüntetik ki
1881. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben
1882. június 11.	– házasságkötése Hermine Figdorral Bécsben, a belvárosi evangélikus templomban
1883. június	– Budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetemen a jogi kar dékánjának választják
1883. június 10.	– megszületik első lánya, Henriette Borbála
1884. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Szécsényben

1886. október 5.	– megszületik második lánya, Ilona Jósefa
1887. szeptember	– országgyűlési képviselőnek választják Újverbász-Kulán
1888. február 7.	– székfoglalója a Magyar Tudományos Akadémia II. osztályában A jog- és államtudomány feladatairól címmel
1892. február	– országgyűlési képviselőnek választják Újverbász-Kulán
1894. július 11.	– kinevezik a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkárává
1894. november	– országgyűlési képviselőnek választják Zurányban
1895. január 21.	– felmentik a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkári állásából
1896. november	– országgyűlési képviselőnek választják Szászkán
1897. augusztus 12.	– a király kitünteti a Lipót-rend középkeresztjével
1901. szeptember 11.	– Pulszky Ágost halála
1901. szeptember 14.	– Pulszky Ágost temetése a Kerepesi úti temető egyik díszsírhelyén

Pulszky Károly

1872–1874	– orvosi tanulmányokat folytat a Bécsi Egyetemen
1873	– részt vesz a bécsi világkiállítás magyar pavilonja szervezésében
1874–1876	– művészettörténetet tanul a Lipcsei Egyetemen
1874. február	– a Magyar Iparmúzeumot létesítő országos bizottság titkára lesz, ő rendezi az első kiállítását a Magyar Nemzeti Múzeumban
1876	– doktori címet szerez a Lipcsei Egyetemen
1877. március	– eljegyzi a berlini Cecilia Reuleaux-t
1878. május 5.	– magántanári próbaelőadást tart a Budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetemen a reneszánsz és az antik művészet viszonyáról
1878. május	– kinevezik az iparmúzeum rendes őrének
1880. március	– kinevezik a magyar koronát vizsgáló bizottság tagjává
1880. július	– a Magyar Nemzeti Múzeum Deák-szobáját ő rendezi be
1881–1884	– az Archaeológiai Értesítő szerkesztője
1881	– a Pesti Hírlap újságírója fél éven át, kollégái Mikszáth Kálmán és Szemere Attila
1881. február	– az Országos Esterházy Képtár ideiglenes őrévé nevezik ki
1881. május	– kinevezik az Országos Képtár rendes őrének

1882. március 7. – eljegyzi Márkus Emília színésznőt
1882. június 7. – házasságkötése Márkus Emíliával a budapesti Egyetemi templomban, Fraknói Vilmos adja össze őket
1883. május 5. – megszületik első lányuk, Terézia Gizella
1884. február 17. – június 3. – magyar történeti ötvösmű kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban, Pulszky Károly a titkára és az egyik rendezője
1884. április 2. – a király a magyar honvéd lovasság szabadságolt állományában hadnaggyá nevezik ki
1884. május 29. – kinevezik az Országos Képtár igazgatójává
1884. szeptember – megválasztják országgyűlési képviselőnek Szepesszombaton a Szabadelvű Párt színeiben
1887. szeptember – megválasztják országgyűlési képviselőnek Tabon a Szabadelvű Párt színeiben
1891. február 19. – megszületik második lánya, Romola Ludovika
1895. december 25. – kitüntetik a francia becsületrend lovagkeresztjével
1896. február 2. – Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter felfüggeszti a igazgatói állásából
1896. február 5. – a lipótmezei tébolydába szállítják
1896. február 11. – letartóztatják és sikkasztás vádjával vizsgálati fogságba helyezik, védelmét Nagy Dezső ügyvéd látja el
1896. május 8. – szabadon engedik, de ügyében az igazságügyi orvostanács vizsgálódik, addig a városmajori Vaskovits-féle hidegvíz-gyógyintézetben kezelik
1898. március – a Kúria ítélőtanácsa megszüntet minden eljárást Pulszky Károllyal szemben, és beszámíthatatlannak mondja ki
1898. szeptember – Olaszországba, majd Angliába utazik
1899. február – Ausztráliába, Brisbane-be hajózik
1899. június 6. – Brisbane közelében öngyilkos lesz

Pulszky Polyxéna

1872. április	– az Országos Magyar Gazdasszony Egylet tagja lesz
1872–1874	– a Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda növendéke
1877. december 4.	– részt vesz a Barabás Miklós tiszteletére a Hungáriában rendezett díszlakomán édesapja társaságában
1878. január 5.	– részt vesz Liszt Ferenc estélyén a zeneakadémiai lakásán édesapja társaságában
1879. június 23.	– többekkel megalapítja Balassagyarmaton a vöröskereszt jótékony nőegylet helyi fiókegyletét
1880. január 10.	– a Történelmi Társulat tisztújító közgyűlése felveszi tagjai közé
1880. május 4.	– megjelenik az általa szerkesztett, Tavasz című ünnepi lap tizenötezer példányban
1880. december	– részt vesz a pesti izraelita nőegylet leányárvaháza új része avatóján
1881. január 18.	– a józsefvárosi jótékony nőegylet alakuló közgyűlésén elnöknek választják, első gyűjtésükön 70 szegény gyermeket ruháznak fel
1881. június–november	– betegségei miatt Olaszországban kúrálja magát
1881. november – 1882. április	– Algírban tölti a telet a Leigh Smith nővérek vendégeként
1882. december 10.	– szervezésében hangversenyt tartanak a józsefvárosi nőegyletben, amelynek bevételéből 137 szegény gyermeket ruháznak fel
1883. január 16.	– eljegyzése Hampel Józseffel
1883. március 29.	– házasságot köt Hampel Józseffel a krisztinavárosi templomban, Fraknói Vilmos adja össze őket
1883. április–július 25.	– a nászútjuk Görögországban
1884. április 11.	– lánya születik, Rafaela, aki egy nappal később meghal
1885. április 16.	– fia születik, akit Ferencnek neveznek el
1886. április 21.	– fia születik, akit Józsefnek neveznek el
1887. szeptember 6.	– fia születik, akit Gábornak neveznek el
1888. június 16.	– az Országos Kisdednevelési Kiállítás irodalmi bizottsága alakuló ülése Pulszky Polyxéna elnökletével – a rendező nagy bizottság elnöke
1889. augusztus	– az Országos Kisdednevelési Kiállítás megnyitása
1889. augusztus 2.	– kislánya születik, akit Beatrixnek neveznek el
1890. szeptember 12.	– fia születik, akit Vilmosnak neveznek el, egy hónappal később meghal
1891. december 23.	– fia születik, akit Lajosnak neveznek el

1893. november	– a Szabad Lyceum közművelődési egyesület választmánya beválasztja az igazgatótanácsba
1904. december 19.	– meghal fia, Hampel Lajos, férjével alapítványt hoznak létre emlékére a Berzsenyi Főgimnáziumban a szegény tanulók támogatására
1906. március	– a Gondviselés ápolónőket képző egyesület elnöke lesz
1913. március 25.	– férje, Hampel József halála
1913. március 27.	– Hampel József temetése a Pulszky család Kerepesi úti sírboltjában
1914	– a Munkácsy utcai hadikórházban önkéntes főápolónő lesz
1921. április 24.	– Pulszky Polyxéna halála
1921. április 26.	– temetése a Kerepesi úti családi sírboltban

Pulszky Garibaldi

1870–1877	– a IV. kerületi főreáltanoda tanulója
1877	– egyetemi tanulmányokat folytat a budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetemen és a Királyi József Műegyetemen
1880–1882	– mérnöki tanulmányokat folytat a zürichi Polytechnicumban
1883–1884	– segédmérnök a Korinthoszi-csatorna építésénél
1885–1887	– segédmérnök a munkácsbeszkidi vasút építésénél
1887. április 5.	– arany érdemkeresztet kap a munkácsbeszkidi vasút építéséért
1888	– segédmérnök a szolnoki Tisza-híd és a budapesti körpálya építésénél
1889. augusztus 13.	– magyar királyi államvasúti mérnök, a pozsonyi állandó Duna-híd építésénél állami ellenőr
1892. május 29.	– miniszteri főmérnökké nevezik ki a Kereskedelemügyi Minisztériumba
1895. szeptember 24.	– a kereskedelemügyi miniszter vasúti és hajózási főfelügyelővé nevezi ki
1904	– a Magyar Államvasutak zágrábi üzletvezetőjévé nevezik ki
1910	– a Kassa-oderbergi Vasút vezérigazgatójává nevezik ki
1911	– a II. osztályú porosz koronarenddel tüntetik ki
1926. július 18.	– Pulszky Garibaldi halála
1926. július 20.	– temetése a Kerepesi úti családi sírboltban

Bibliográfia

KÉZIRATTÁRI FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára
Fond VIII A Pulszky család levelezése

IRODALOMJEGYZÉK

Becsei 1930
Becsei Sándor: Pulszky Garibaldi 1861–1926. *Közlekedési Tudósító* 3. (1930) 8.

Cenner 1961
Cenner Mihály: Márkus Emília. Budapest: Színháztudományi Intézet, 1961.
(Színháztörténeti Könyvtár)

Concha 1906
Concha Győző: *Emlékbeszéd Pulszky Ágost lev. tag fölött.*
Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1906.

Csorba 1997
Csorba László: Pulszky Ferenc életútja. In: *Pulszky Ferenc emlékére (1814–1897). Kiállítási katalógus Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény.* Szerk. Marosi Ernő, Laczkó Ibolya, Szabó Júlia, Tóthné Mészáros Lívia. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1997. 11–18.

Debreczeni-Droppán 2014
Debreczeni-Droppán Béla: Sírok és temetések. A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóinak végtisztessége. *Folia Historica* 29. (2014) 75–107.

Die Liebens 2004
Die Liebens: 150 Jahre Geschichte einer Wiener Familie. Hg. von Gabriele Kohlbauer-Fritz, Evi Fuks. Wien–Köln–Weimar: Böhlau, 2004.

Eötvös 1988
Eötvös József levelei fiához, Eötvös Lorándhoz. Sajtó alá rend. Benedek Mihály. Budapest: Szépirodalmi, 1988.

Fehér 2012
Fehér Ildikó: Falképek és kereskedők. Új dokumentumok Pulszky Károly firenzei vásárlásairól 1893 és 1895 között. *Művészettörténeti Értesítő* 61. (2012) 85–98.

Ferenczy 1889
Ferenczy József: *Pulszky Ferencz életrajza*. Budapest–Pozsony: Stampfel Károly, é. n. [1889]

Fodor–Horváth–Sándor 1999–2001
Fodor Béla – Horváth Zsolt – Sándor Tibor: Hitélet Pest-Budán. Képek a fővárosi felekezetek évszázadaiból. A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve* 27. (1999–2001)

Fónagy 2013
Fónagy Zoltán: Levelezés a 19. századi Magyarországon. *Történelmi Szemle* 55. (2013) 619–637.

Gaugusch 2011
Georg Gaugusch: Wer einmal war. Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800-1939. Bd. 1. A-K. Wien: Amalthea, 2011.

Gyulai 2019
Gyulai Éva: Egy református politikusfeleség a bécsi „zweite Gesellschafból”: Pulszky Terézia (Terese Walter, 1719–1866) In: *A nők jelenléte és szerepe a magyar protestáns szellemiségben*. Szerk. Dienes Dénes, Kegyes Erika, Veres Ildikó. Sárospatak: Hernád Kiadó, 2019. 211–265.

Gyulai 2020
Gyulai Éva: Pulszky Terézia és Malwida von Meysenburg rajzai az angliai emigrációban. (Ventnor és környéke, Wight sziget, 1855–1856). A *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* LVIII–LIX. (2019–2020) 205–241.

Horváth 1884
Horváth Ignác: Pulszky Ferencz irodalmi munkásságának bibliographiája 1834–1884. In: *Pulszky Ferencznek ötvenéves írói működése jubileumára*. Szerk. Nyáry Jenő, Torma Károly, Henszlmann Imre, Havas Sándor. Budapest: Országos Régészeti és Embertani Társulat, 1884. 166–170.

Kabdebo 1979
Thomas Kabdebo: *Diplomat in Exile. Francis Pulszky's Political Activities in England, 1849–1860*. New York: Boulder, 1979.

Katona–Balogh 1998
Katona Edit – Balogh Jánosné Horváth Terézia: Az 1889-es Országos Kisdednevelési Kiállítás. *Néprajzi Értesítő* 81. (1998) 18–20.

Kolosváry 1931
Kolosváry Bálint: *Óvári Kelemen lev. tag emlékezete*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia. 1931.

Kupa 1997
Kupa László: *Pulszky Ágost politikai nézetei*. Budapest: Seneca, 1997.

Marczali 1914
Marczali Henrik: Bevezetés. Pulszky Ferencz a tudományban és a közéletben. In: *Pulszky Ferencz kisebb dolgozatai*. Sajtó alá rend. Lábán Antal. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1914, I–LXXI.

Marczali 2000
Marczali Henrik: *Emlékeim*. Budapest: Múlt és Jövő Kiadó, 2000.

Merényi 2004
MERÉNYI Hajnalka: A Pulszky-szalon. *Budapest Negyed* 46. (2004) 331–349.

Mikszáth 1970
MIKSZÁTH Kálmán: *Cikkek és karcolatok 11. 1881. január – július.* Kiad., jegyz. BISZTRAY Gyula Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970. (Mikszáth Kálmán összes művei 61.)

Mikszáth 1973
MIKSZÁTH Kálmán: *Cikkek és karcolatok 13. 1882. január – május.* Kiad., jegyz. Bisztray Gyula. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973. (Mikszáth Kálmán összes művei 63.)

Pálóczi 2020
PÁLÓCZI Ágnes: „A legtevékenyebb mozgatóerő" – Pulszky Polyxéna (1857–1921). Egy különleges életpálya a dualizmus korából. In: *Doktorandusz hallgatók X. konferenciájának tanulmányai.* Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó, 2020. 215–227.

Pálóczi 2022
PÁLÓCZI Ágnes: Egy ifjú hölgy kezdeti lépései – gyermekkorától férjhezmeneteléig. In: *Doktorandusz hallgatók X. konferenciájának tanulmányai.* Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó, 2022. 87–108.

Pócsi–Viskolcz 2022
PÓCSI Emese – VISKOLCZ Noémi: „Hidd el, életem olyan volt, mint az ezeregy éjnek bármely regénye". Pulszky Ferenc önéletrajzi levelei 1869-ből. *Magyar Könyvszemle* 138. (2022) 511–534.

Pulszky 1884 1–2.
PULSZKY Ferenc: *Életem és korom.* 1–2. kötet. Második kiadás. Budapest: Franklin, 1884.

Pulszky 1888
PULSZKY Ferenc: Journalista élményeim. *Magyar Salon* 8. (1888) 387–394.

Pulszky 1915
Pulszky Ferencz százados emlékünnepe. Berzeviczy Albert, Marczali Henrik, Nagy Géza visszaemlékezései. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1915.

Pulszky 1988
Pulszky Károly emlékének. Szerk. Mravik László. Budapest: Szépművészeti Múzeum, 1988.

Pulszky 1997
Pulszky Ferenc emlékére (1814–1897). Kiállítási katalógus Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény. Szerk. Marosi Ernő, Laczkó Ibolya, Szabó Júlia, Tóthné Mészáros Lívia. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1997.

Szabolcsi 1985
A magyar sajtó története. I–II. kötet. Szerk. Szabolcsi Miklós. Budapest: Akadémiai, 1985.

Szécsi–Géra 2018
Szécsi Noémi – Géra Eleonóra: *A budapesti úrinő magánélete* (1860–1914). Budapest: Európa Könyvkiadó, 2018.

Szegedy-Maszák 2011
Szegedy-Maszák Mihály: The Hungarian Reception of George Eliot in Hungary. *Hungarian Studies* 25. (2011) 315–328.

Szendrey 2018
Családi levelek. Szendrey Júlia élete, pályája és levelezése Szendrey Máriával. Sajtó alá rend. Ratzky Rita. Budapest: Szépmíves Kiadó, 2018.

Szilágyi 2010
Szilágyi János György: Pulszky Ferenc In: „Emberek, és nem frakkok” A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai. I. *Enigma* 17. (2010) 91–110.

Szívós 2009
Szívós Erika: *A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867–1918*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 2009.

Tanárky 1961
A Kossuth-emigráció szolgálatában. Tanárky Gyula naplója (1849–1866). Sajtó alá rend., jegyz., bev. Koltay-Kastner Jenő. Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1961.

Tóth 2017
Tóth Ferenc: *Mű-Kincs-Tár. Művészeti közgyűjtemények Magyarországon 1802–1906*. Budapest: Szépművészeti Múzeum, 2017. (MúzeumCafé Könyvek 3.)

Viskolcz 2019
Viskolcz Noémi: *A herceg történésze. Hajnal István az Esterházyak szolgálatában 1922–1930*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2019. (Esterhazyana)

Vígh 1983
Vígh Károly: Pulszky Ferenc levelei a Magyar Nemzeti Múzeumban. *Folia Historica* 11. (1983) 86–103.

Rövidítések

MNM TF = Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

Képjegyzék

1. Borsos József: Pulszky Ferenc és Pulszky Polyxéna, albumin, 1867
Ltsz.: MNM TF 1867 76/1947
2–3. Pulszky Polyxéna kézírásának változása a leveleiben, 1867, 1872
Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 3., Nr. 39.
4–5. Moritz Michael Daffinger miniatűr vízfestményei Pulszky Ferencről
és Walter Terézről, 1844 körül
Ltsz.: MNM Történeti Képtár Grafikai gyűjtemény 2012.5–6
6. Giuseppe Garibaldi bejegyzése Pulszky Polyxéna emlékkönyvében
Jelzet: OSZKK Quart. Hung. 4410
7. Alinari-műhely: Pulszky Harriet, Firenze, 1865, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
8. Michele Schemboche: A nagymama, Henriette Walter, albumin, Torino, 1868,
Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
9. Dr. Székely: Ida Lieben, albumin, Bécs, 1870-es évek, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
10. Pulszky Ferenc és Geszner Róza
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2838
11. Pulszky Ferenc bejegyzése Geszner Róza emlékkönyvében
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2838
12. Pulszky Ágost fordításának címlapja
Jelzet: OSZK 259.950; 12.325/36
13. Pulszky Polyxéna fordításának címlapja
Jelzet: OSZK 304.529; 296.052; 12.327/15
14. Pulszky Ferenc Életem és korom című visszaemlékezésének címlapja
Jelzet: OSZK 202.852/1
15. Pulszky Ferenc Felsülések című vígjátékának kézirata
Jelzet: OSZKK Fol. Hung. 1705

16. Barabás Miklós: Pulszky Polyxéna, olaj, vászon, 1878
Ltsz.: MNM Festménygyűjtemény 62.11
17. Temple János: Pulszky Károly, olaj, vászon, 1884
Ltsz.: MNM Festménygyűjtemény 58.8
18. Ellinger Ede: Anna Voigt, Pulszky Polyxéna német nevelőnője, albumin, 1860-as évek vége?, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
19. Fritz Luckhardt: Liszt Ferenc, albumin, 1871
Ltsz.: MNM TF 82.442
20–21. A Nemzetközi ősrégészeti és embertani kongresszus fotóalbuma
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2837
22. Ismeretlen fényképész: Pulszky Polyxéna nagyanyjával, Henriette Walterrel és Julia Weissmann társalkodónővel, albumin, 1878 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
23. Klösz György: Hampel József, albumin, 1890 körül
Ltsz.: MNM TF 552/1933
24. Benczúr Gyula: Fecskefészek, Hampel József és Pulszky Polyxéna gyermekei, olaj, vászon, 1896
A Kieselbach Galéria engedélyével
25. Carl Kroh: Pulszky Ágost önkéntes katonaként Bécsben, albumin, 1869, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
26. Kozmata Ferenc: Hans Richter, albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
27. Milster Ernst: Theodor Mommsen, albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
28. Pulszky Polyxéna kézírásának változása a leveleiben, 1883
Jelzet: OSZKK Fond VIII/847 Nr. 58.
29. Borsos és Doctor: Pulszky Garibaldi, albumin, 1867 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.
30. Ismeretlen fényképész: A Pulszky család kastélya Szécsényben, fénykép, 1900 körül
Ltsz.: MNM TF 160/1962 fk
31. Borsos József: Óvári Kelemen, albumin, 1870 körül, Pulszky Polyxéna fényképalbuma
Ltsz.: MNM TF 2012.64.1.

32. Ismeretlen fényképész: Székács József, albumin, 1860-as évek
Ltsz.: MNM TF 3155/1958
33. Alinari-műhely: Firenze látképe a Ponte Vecchióval, fénykép, 1880 körül
Ltsz.: MNM TF 85.1396
34. Pulszky Károly levele Pulszky Polyxénának
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2318 Nr. 31.
35. Pulszky Károly lipcsei egyetemi indexe
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2068
36. Klösz György: A Kálvin tér, háttérben a Magyar Nemzeti Múzeummal, albumin, 1880-as évek
Ltsz.: MNM TF 2000.573
37. Félix Nadar: Sarah Bernhardt, fénykép, Párizs, 1880 körül
Ltsz.: MNM TF 76.466M
38. Ismeretlen fényképész: Márkus Emília, fénykép, 1880-as évek eleje?
Ltsz.: MNM TF 1233-1933
39. Koller Károly: Pulszky Ágost és Hermine Figdor, fénykép, 1882 körül
Ltsz.: MNM TF 2001.571
40. Thék Endre által készített szekrény oldalfala a Magyar Nemzeti Múzeumban, 1874
Ltsz.: MNM Bútorgyűjtemény 1961.1597
41. Josef Löwy: Thallóczy Lajos, fénykép, 1887
Ltsz.: MNM TF 1940-1933
42. Koller Károly: Pulszky Károly, albumin, 1890 körül
Ltsz.: MNM TF 2446/1957 fk
43. Koller Károly: Pulszky Ágost és Hermine Figdor lányai, Henriette és Ilona, fénykép, 1889 körül
Ltsz.: MNM TF 2001.574
44. Cserna Károly: Márkus Emília és lányai, Pulszky Terézia és Romola, fénykép, 1898
Ltsz.: MNM TF 1898 1232–1933
45. Ismeretlen fényképész: Pulszky Károly sírja Brisbane-ben, fénykép, 1899
Jelzet: OSZKK Fond VIII/2068
46. Ismeretlen fényképész: Pulszky Polyxéna, platinotípia, 1900-as évek
Ltsz.: MNM TF 2001.575

Névmutató

A

Albertinelli, Mariotto 247
Almássy Kálmán gr. 388
Andrássy Etelka gr. 370, 388
Andrássy Gyula gr. 38, 142, 347, 355
Andrássy Ilona gr. 388
Andrássy Manó gr. 370, 433
Apponyi Albert gr. 54, 325, 376
Apponyi Georgina gr. 270
Arany János 421
Armytage, James Charles 86, 87, 88, 89, 90, 123, 124, 125, 127, 128, 138, 171, 172, 209, 218, 219, 224, 225, 238, 239, 243, 245, 248, 251, 252, 266
Arnould, Mathilde 395
Artner Kálmán 109, 123, 130, 131, 133, 136, 137, 140, 146, 155, 179, 203, 213, 227, 230, 395, 398, 436
Asbóth Emil 318
Augusz Klára br. 302

B

Bakody Amanda 356, 366
Bakody Tivadar József 79, 80, 120, 121, 134
Balogh Antal 95, 100, 110
Bande Nere, Giovanni delle (Ludovico Medici) 274, 280
Bandinelli, Baccio 274
Bapst, Germain 399
Barkóczy Ilona (Hadikné Béláné) gr. 66, 269, 270, 300, 303, 305, 339, 341, 396, 403, 412, 437
Barthalos Mihály 46
Bartsch Johann Adam von 239
Batthyány Elemér gr. 348
Batthyány Lajos gr. 348, 388
Batthyány-Strattmann Gusztáv hg. 412
Bazzi, Giovanni Antonio (Il Sodoma) 235, 266
Bánffy Dezső br. 473
Bártfai Grünwald Béla 365
Básthy Barnabás 118, 138
Becker, Jean 283
Bedekovich Kálmán 300
Beethoven, Ludwig van 68, 223, 236
Beham, Hans Sebald 239, 248, 252, 278, 282, 285, 286
Beke Gábor 140
Belcredi, Richard von gr. 38
Bella Ferenc 215
Bellini, Giovanni 218, 247
Benczúr Gyula 73, 424
Beniczky Ádám 388
Beniczky Gyula 142
Benndorf, Otto 406, 429
Beöthy Zsolt 351, 355
Berchthold Artúr gr. 214
Bernays, Karl Ludwig 286
Bernhardt, Sarah 346, 347, 351

Berzeviczy Albert 483
Bethlen Farkas gr. 156
Bethlen Vilma gr. 311, 353, 375, 376
Bettini, Cesare 163
Bezerédj Angéla (Végh Jánosné) 309, 341, 348, 349, 351, 355, 413, 427
Bezerédj László 341
Breda, Ludwig von / Breda Lajos gr. 131, 161, 164
Bienerth Károly 305
Bismarck, Otto von 394
Blum Ödön 472
Blumenthal Simon 137, 138, 139, 140, 153, 181, 183
Blythe, Isabella 342, 366
Bode, Wilhelm von 469
Bodichon, Eugène 71, 322, 382
Boerner, Paul Erwin 278, 285
Bohus-Szőgyény Antónia 135
Bokros Elek 469
Borsos József 75, 82, 195
Botka Tivadar 96
Böhm, Joseph 421
Brentano, Franz Clemens 352, 353, 371, 374, 406
Brestel, Rudolf 189
Broccardo, Antonio 400
Brown, John William 265
Brown, Rawdon 322
Brunelleschi, Filippo 274
Bruni, Leonardo 497
Brücke, Ernst Wilhelm von 248
Bubics Zsigmond 300, 303, 309, 324, 339, 342, 350, 354, 356, 357, 360, 365, 368, 370, 375, 376, 393
Burgkmair, Hans 230

C, CS

Callot, Jacques 278, 286
Carpaccio, Vittore 218
Castellani, Alessandro 133, 162, 268, 282, 285, 286, 399, 432
Cavalcaselle, Giovanni Battista 218
Cobbold, Thomas Spencer 249
Cobden, Jane 490
Cobden, Richard 191
Concha Győző 263
Corte, Clemente 255
Courajod, Louis 399
Crane, Walter 487
Curtius, Ernst 300
Czanyuga József 413, 414
Czartoryski, Wladislaw hg. 201
Czobor Béla 351, 410, 418
Csekonics Endre gr. 323
Csengery Antal 180
Csepreghy János 323
Csíky Gergely 345, 356, 366
Csontosi János 425

D

Dante, Alighieri 94, 113
Darwin, Charles 163
Deák Farkas 425
Deák Ferenc 38, 51, 79, 81, 100, 149, 255, 256, 260, 276, 302, 321, 322, 424, 500, 502

Demidoff / Demidov, Anatol hg. 206, 258, 273
Dessewffy Gyula 93, 227, 228
Décsényi-Schönherr Gyula 477, 479
Désjardins, Ernest 286
Doctor Albert 75
Dóczy Lajos 365, 370
Dognée, Eugène 469
Dohrn, Anton 443
Dolfi, Giuseppe 163
Domangé, Joseph 39, 242, 273
Donatello 274
Dreyfus, Gustave 399
Drugulin, Wilhelm Eduard 278, 285
Durazzo, Jacopo 266
Dürer, Albrecht 239, 282
Dyck, Anthony van 232

E

Ebers, Georg Moritz 202, 293
Edelsheim-Gyulay Lipót br. 339, 341
Eitelberger, Rudolf 232, 264, 267
Eliot, George 52
Elischer Gyula 487
Ellinger Ede 75
Emich Gusztáv 90
Eötvös Ilona br. 80
Eötvös Jolánta br. 76, 205, 208
Eötvös József br. 22, 30, 36, 38, 49, 80, 100, 106, 107, 128, 129, 158, 424, 507
Eötvös Loránd br. 129, 178, 256, 275, 302, 307, 424, 425, 507
Erdélyi Sándor 498
Erődy Harrach Béla 326

F

Falk Miksa 347
Farkas László 449
Fejérváry Gábor 23, 31, 34, 70
Fejérváry Géza br. 199, 309, 348, 350, 494
Fejérváry Olga (Burián Istvánné) 495
Ferenczy József 22, 23
Ferrari, Gaudenzio 247
Festetich Ágoston gr. 370
Festetich Karolina gr. 370
Figdor, Eduard 370, 384, 391, 402, 406, 422
Figdor, Emilie 41, 44, 370, 374, 384, 391, 406, 422, 459
Figdor, Gustav 370, 403, 467
Figdor, Hermine (Pulszky Ágostné) 24, 41, 43, 44, 370, 374, 375, 376, 377, 383, 384, 385, 386, 388, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 402, 403, 404, 406, 409, 411, 415, 422, 424, 426, 429, 431, 432, 434, 436, 440, 441, 444, 445, 448, 451, 454, 455, 456, 457, 459, 461, 467, 487, 501
Figdor, Marie 370, 374, 384, 391, 459
Figdor, Wilhelm 370, 384, 391
Fiorelli, Giuseppe 269, 270, 272
Fischbach, Friedrich 272, 279, 280, 282, 284, 285, 287
Foresi, Alessandro 267
Forgách Anna Jozefin gr. 79
Forgách Antal gr. 118, 137, 246, 313
Forgách István gr. 122, 140, 197
Forgách József gr. 93, 94, 137, 139
Forgách Kálmán gr. 112, 139, 140, 183, 213
Forgách Natália gr. 136, 147

Forgách Pál gr. 109, 181, 203
Fra Bartolomeo 90, 162
Frabasilis, Antonio 411, 446
Fraknói Vilmos 43, 44, 54, 57, 68, 300, 302, 303, 339, 342, 344, 350, 351, 354, 362, 368, 370, 386, 393, 407, 409, 420, 422, 478, 502, 504
Franciabigio 162
Frankenburg Adolf 49
Fráter Pál 100, 115, 120, 121
Frideczky Lajos 95, 104, 115, 118, 138, 146, 192, 213, 227
Fridvalszky János 272
Friedländer, Max 49
Fröbel, Julius 390, 394
Futtaki Gyula 347

G, GY

Gaddi, Agnolo 162
Gamberelli, Bernardo (Rossellino) 497
Gaye, Johann Wilhelm 279, 280
Gellényi Ernő 498
Gerster Béla 419, 435, 438, 440, 445, 450
Geszner Lídia 46
Geszner Márton 46
Geszner Róza (Pulszky Ferencné) 22, 23, 25, 44, 46, 47, 48, 50, 500
Ghiberti, Lorenzo 273
Giorgone 401
Giotto di Bondone 267
Gluck, Christoph Willibald 236
Goldschmidt, Benedikt Hayum 155, 156, 161, 164, 186, 206, 341
Gonda János 130, 192, 194, 203, 213
Gorove István 176
Gregorovius, Ferdinand 76, 231, 235, 245, 250, 253
Grimm, Herman Friedrich 253, 265, 267
Guggenheim, Michelangelo 258
Gyulai Margit 410, 433
Gyulai Pál 54, 255, 256, 265, 299, 302, 336, 338, 344, 348, 350, 355, 360, 368, 370, 393, 410, 421, 433
Gyulányi Béla 498
Gyürky Ábrahám gr. 396

H

Hadik János gr. 300
Hainisch, Michael 41, 459
Hajnal István 23
Halász Gábor 25
Hampel Beatrix 24, 72, 490, 493, 495, 504
Hampel Ferenc 24, 455, 457, 458, 489, 491, 492
Hampel Gábor 24, 493, 498,
Hampel Irma 489, 495
Hampel József 24, 44, 54, 58, 70, 72, 73, 301, 307, 315, 327, 337, 351, 400, 405, 409, 410, 411, 415, 416, 418, 419, 420, 422, 424, 425, 426, 429, 431, 432, 434, 435, 437, 439, 445, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 455, 457, 458, 465, 467, 468, 469, 476, 479, 482, 483, 485, 487, 489, 490, 491, 492, 493, 504
Hampel József, ifjabb 24, 490, 491, 492, 493, 499
Hampel Vilmos 72
Hantken Miksa 178
Harkányi János br. 290, 296, 393, 407, 452

Hartung, Hermann 283, 285
Haynald Lajos 66, 71, 122, 193, 336, 344, 348, 360, 362
Hebra, Ferdinand von 227, 276
Hegedűs Lajos Candid 280, 282, 303, 430, 432
Hegedűs Sándor 425
Helffy Ignác 324
Helvey Laura 430
Henszlmann Imre 114, 128, 129, 133, 268, 281, 283, 290, 293, 351, 392
Herman Antal 74
Herman Ottó 268, 307, 324, 344, 365
Herzen, Alexandr 39, 250
Herzen, Alexandr Aleksandrovič 254, 256, 260
Hidassy Kornél 365
Hieronymi Károly 323, 450
Hirschfeld, Eugen 58, 481, 483
Hobemma, Meindert 265
Hoffmann Alfréd 101, 164, 193, 231, 235, 237, 238, 245, 249, 251, 253, 254, 257, 265, 267, 271, 279, 280, 281, 283, 288, 291, 307, 319, 341, 445
Hoffmann Jakab 305, 307, 308, 312, 313, 314, 323, 324, 330, 333, 334, 374, 398, 450
Holtzendorff, Franz von 104, 106, 108
Horner, Joanna 162, 261, 394, 490, 494
Horner, Katharine Murray 145, 191, 225, 461, 490
Horner Leonora 145
Horner, Susan 172, 219, 261, 322, 324, 327, 329, 331, 394, 400, 417
Horváth Boldizsár 41, 96, 302, 384, 386, 410, 411
Horváth Irma (Radisics Jenőné) 433
Horváth Sándor 58
Hrabovszky Zsigmond 79
Hugo, Victor 429
Hunyadi I. Mátyás 54, 73, 74, 311

I

Imola, Innocenzo da 247
Inkey Nandine br. 350
Ipolyi Arnold 68, 133, 300, 303, 344, 351, 407, 411

J

Jacobi, Wilhelm 199
Jahn, Luisa 295, 296, 352, 356, 357
Janka Viktor 210
Jansa, Leopold 114, 186, 237
Jay, John 201
Jeszenszky Danó 147, 181
Jókai Mór 58, 66
Justh József 407

K

Kabzán István 84, 92, 100, 101, 102, 104, 109, 110, 111, 115, 116, 122, 130, 136, 137, 138, 139, 144, 145, 146, 147, 150, 151, 200, 203
Kacskovics Lajos 100
Kalchberg, Joseph von br. 120, 121
Kanitz Ágoston 219, 275
Kaulbach, Wilhelm von 270
Kaunitz, Eleonora gr. 388, 433,

Kauser István 440, 445
Kautz Gyula 492
Kállay Béni 311, 347, 353, 355, 375, 376, 390
Kálnoky Gusztáv 348, 355
Károlyi János 81, 212, 215
Kászonyi Dániel 309, 310
Keleti Gusztáv 65
Keleti Károly 236, 265, 280, 291
Kemény Gábor br. 324
Kemény Zsigmond br. 49, 153
Kende Júlia (Teleki Sándorné) gr. 492, 495
Kenedi Géza 50
Kenngott, Gustav Adolf 317
Kerkapoly Károly 207
Kern Aurél 491, 494
Kerpely Antal 425
Keszler József 321, 445
Kézmárszky Tivadar 463, 464
Khevenhüller-Metsch, Rudolf von gr. 469
Kiss Miklós 411
Klebelsberg Kunó 23
Klösz György 72, 75, 340
Komjáthy Anzelm 103, 115
Kornfeld Zsigmond br. 491
Kornis Anna (Zichy Pál Ferencné) gr. 300
Kossuth Lajos 22, 23, 31, 34, 354, 429, 430, 438
Kotzebue, August von 345
Kőnig Gyula 271, 274, 302, 307, 319, 330, 361, 395
Kratzmann Gusztáv 239, 303
Krenner József 178, 179, 219, 224, 225, 256, 425
Kreuter, Franz Jakob 233, 235
Krishaber Mór 410
Kubinyi Ágoston 38, 168
Kuchinka Ferenc 160
Kugler Pál Ferenc 224, 225, 268
Kuhn von Kuhnenfeld, Franz 191, 198

L

Lanfranconi, Enea 468
Lay, Felix 285
Láng Lajos br. 422, 425, 470, 483
Leigh Smith, Anna 41, 71, 322, 335, 338, 342, 354, 361, 366, 381, 382, 385, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 407, 418, 470
Leigh Smith, Benjamin 71, 322, 335
Leonardo da Vinci 221, 231, 242, 245, 248, 265, 266, 420
Leuckart, Rudolf 249
Levier, Émile 207, 236, 250, 251, 252, 379
Légrády Károly 50, 51, 332, 337
Lieben, Adolf 43, 341
Lieben, Helene 43, 164, 196, 235, 239
Lieben, Ida 43, 45, 311, 352, 353, 406
Lieben, Ignaz L. 43
Liebener, Leonhard von 179
Ligeti Antal 407, 409, 430, 433
Ligeti Margit 407, 409
Linas, Charles de 210
Linke Margit 46
Lipthay Béla br. 323
List, Felix 278, 283, 285
Liszt Ferenc 44, 66, 67, 68, 231, 271, 283, 392, 503
Littrow, Heinrich von 417
Lolling, Habbo Gerhard 452

Lothar, Bucher Adolf 417
Lovcsányi Pál 192
Ludassy Móric / Ludasi, Moritz Ganz von 189
Lónyay Menyhért br., majd gr. 83, 85, 96, 106, 141, 159, 180, 189, 421
Ludwig, Carl Friedrich Wilhelm 248
Lukács Móric 344
Lukinich Imre 23, 24
Lyell, Henry br. 145, 191, 225, 461, 490
Lyell, Leonard br. 57, 481
Lyell, Rosamond Frances Ann br. 225

M

Madarász József 79
Madarász Zsigmond Ede 409
Maiano, Benedetto da 497
Maiano, Giuliano da 497
Majláth Béla 413, 414
Majláth György 36, 418
Majthényi László 410, 411
Mallet, Louis 191
Mantegna, Andrea 221
Marczali Henrik 66, 350, 365, 370, 487, 489
Martin, Henri 429
Márkus Emília (Pulszky Károlyné) 24, 41, 43, 46, 337, 370, 373, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 388, 391, 392, 399, 400, 402, 403, 406, 409, 411, 415, 417, 420, 422, 423, 424, 425, 429, 431, 432, 434, 437, 438, 440, 441, 445, 448, 449, 451, 453, 456, 457, 458, 464, 468, 471, 475, 482, 483, 485, 487, 489, 496, 502
Márkus Irma (Kosztka Antalné) 391, 483
Márkus István 305
Márkus Miklós 337, 391
Marsh, George Perkins 273
Mayr Aurél 101, 130, 132, 139, 236, 238, 246, 257, 266
Medici Katalin 259
Megyeri Krausz Lajos 333
Melchior, Alessandro 206, 238, 273
Memling, Hans 232
Meyer, Jodocus 237
Michelangelo, Buonarotti 205, 221, 232, 266
Michaelis, Adolf Theodor Friedrich 281
Michalovich Ödön 341, 392
Miethke, Hugo Othmar 247, 266, 267, 479, 480
Mikó Anna gr. 333, 341
Mikó Imre gr. 256, 302, 333, 341
Mikszáth Kálmán 50, 327, 400, 502
Mill, John Stuart 361
Miske Imre br. 100, 136, 139, 147, 164, 181, 182, 183, 187, 191, 192, 194, 197
Moleschott, Jacob 317
Molnár Aladár 279, 280
Montecuccoli-Laderchi, Hugo Peregrin gr. 79
Mordini, Antonio 202, 269, 270
Morelli, Giovanni 399
Mozart, Wolfgang Amadeus 223
Mudrony Soma 323
Munkácsy Mihály 368, 387, 410, 453
Muslay Sándor 110, 160
Müller, Johanna 40, 62, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 99, 104, 113, 120, 121, 123, 126, 133, 134, 135, 219

N, NY

Nagy Dezső 57, 477, 478, 479, 480, 483, 503
Nagy Lilla 75, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 98, 106, 108, 110, 117, 120, 121, 124, 125, 128, 132, 133, 135, 140, 141, 142, 146, 147, 168, 169, 174, 176, 177, 178, 180, 182, 212, 430
Nagy Miklós 484
Náday Ferenc 492
Neumann Sándor 130, 218, 219, 256, 257, 262, 263
Niedermann Gyula 472
Nyáry Jenő br. 425
Nyáry László 438, 442, 446
Nyikos Lajos 85, 102, 137, 167, 203, 228

O, Ó

Odescalchi Géza hg. 370, 388
Odescalchi, Pauline hg. 388
Ongania, Ferdinando 327, 480
Ongaro, Francesco dall 163, 219, 273
Oswald, Eugen 39, 152
Ottlik Ákos 93, 94, 95, 115
Óvári Kelemen 40, 75, 84, 88, 90, 94, 97, 98, 101, 102, 108, 111, 125, 132, 135, 136, 143, 155, 157, 164, 167, 175, 184, 190, 193, 195, 197, 200, 213, 218, 219, 223, 224, 225, 235, 236, 238, 246, 247, 252, 254, 255, 257, 260, 263
Óváry Lipót 270
Overbeck, Johannes 144, 278, 279, 281, 283, 284, 285, 287, 288, 291, 297, 298, 299
Örley László 443

P

P. Szathmáry Károly 66, 270, 272
Paczka Ferenc 499
Paczolay Antal 410
Paczolay János 411
Parmigianino 247
Passavant, Johann David 239, 252, 253
Pataki József 46
Pauszaniasz Periégétész 286, 299
Pálffy János gr. 412
Perczel Béla 79
Peregriny János 30, 68, 307, 313, 330, 331, 356, 357, 368, 369, 377, 395, 404, 411, 434, 463, 465, 471, 471, 473, 479, 480
Pericoli, Niccolo („Il Tribolo”) 232
Pertz, Dorothea 333, 490
Pertz, Georg Heinrich 145, 322, 332
Petőfi Sándor 281
Péchy Jenő 433
Pierozzi, Antonino 162
Piloty, Karl Theodor von 270
Piufsich Frigyes 450
Plachy Tamás 181
Plichta Soma 225
Plósz Pál 263, 275, 307, 325, 330, 331, 335, 391, 452, 464
Plósz Sándor 263, 325, 339
Podmaniczky Frigyes br. 332
Polügnótosz 284
Ponori Török Aurél 351
Popovics Sándor 492
Posonyi, Alexander 230, 231, 232, 252, 278, 282, 285, 286

Prém József 273, 279
Prielle Kornélia 418
Prónay István br. 138
Pulszky Ágost 21, 24, 25, 29, 30, 31, 34, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 49, 50, 51, 54, 55, 57, 58, 61, 75, 77, 79, 80, 81, 84, 86, 87, 89, 90, 92, 94, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 136, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 163, 164, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 217, 221, 222, 225, 227, 230, 233, 236, 238, 246, 249, 250, 256, 260, 261, 263, 265, 270, 271, 274, 276, 279, 290, 294, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 312, 313, 315, 316, 318, 319, 323, 324, 325, 326, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 338, 339, 341, 343, 344, 348, 349, 350, 352, 353, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 403, 406, 411, 414, 415, 422, 426, 430, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 454, 456, 459, 461, 467, 477, 478, 482, 487, 501,
Pulszky Ferenc 21, 22, 24, 25, 29, 31, 32, 34, 36, 39, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 57, 58, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 99, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 120, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 208, 211, 212, 214, 215, 217, 218, 221, 224, 225, 226, 227, 232, 239, 246, 247, 250, 252, 254, 255, 257, 259, 261, 263, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 277, 278, 281, 284, 293, 294, 298, 299, 300, 301, 303, 305, 309, 315, 322, 326, 331, 332, 335, 336, 338, 339, 344, 345, 347, 350, 354, 355, 356, 360, 361, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 374, 375, 377, 378, 379, 381, 386, 387, 389, 392, 393, 394, 399, 400, 401, 406, 407, 408, 410, 412, 416, 417, 418, 420, 425, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 462, 500, 501
Pulszky Garibaldi 21, 22, 24, 25, 29, 30, 34, 38, 40, 44, 46, 51, 57, 58, 59, 61, 65, 75, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 98, 116, 132, 135, 143, 167, 171, 174, 175, 176, 177, 180, 208, 209, 210, 227, 231, 247, 263, 265, 271, 274, 276, 277, 279, 294, 297, 301, 303, 308, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 328, 329, 334, 342, 343, 358, 359, 361, 363, 364, 367, 371, 372, 376, 377, 381, 382, 384, 391, 392, 393, 401, 402, 403, 404, 405, 408, 411, 419, 422,

423, 427, 428, 430, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 456, 457, 458, 459, 461, 462, 467, 468, 469, 472, 473, 477, 478, 482, 483, 484, 485, 487, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 498, 499, 505
Pulszky Gábor 25, 31, 36, 38, 39, 61, 152, 500
Pulszky Gyula 25, 34, 39
Pulszky Harriet 25, 36, 37, 39, 61, 75, 500
Pulszky Henriette 23, 24, 415, 432, 434, 436, 444, 446, 448, 451, 454, 466, 501
Pulszky Ilona 24, 466, 501
Pulszky Károly 21, 24, 25, 26, 29, 30, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 61, 63, 66, 75, 84, 85, 86, 89, 90, 98, 115, 116, 120, 121, 124, 128, 129, 131, 132, 133, 135, 143, 150, 162, 163, 169, 171, 172, 174, 176, 178, 180, 184, 208, 209, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 245, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 257, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 276, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 303, 308, 309, 310, 311, 323, 325, 326, 327, 331, 332, 336, 337, 339, 344, 350, 352, 353, 354, 356, 357, 365, 367, 369, 370, 375, 376, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 392, 396, 399, 400, 406, 411, 413, 415, 418, 420, 422, 423, 430, 431, 432, 437, 439, 440, 445, 446, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 462, 465, 466, 468, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 486, 496, 497, 502, 503
Pulszky Polyxéna (Hampel Józsefné) 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 50, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 91, 92, 98, 113, 116, 120, 121, 123, 127, 131, 132, 133, 135, 136, 143, 144, 151, 167, 168, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 180, 184, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 230, 235, 236, 237, 245, 247, 249, 251, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 269, 270, 271, 274, 275, 277, 279, 281, 283, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 295, 297, 299, 301, 303, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 365, 367, 369, 370, 371, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 408, 410, 413, 416, 417, 419, 420, 422, 425, 426, 427, 429, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 462, 463, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 477, 478, 479, 481, 483, 484, 485, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 496, 497, 498, 499, 503, 504
Pulszky Romola 24, 475, 485, 503

Pulszky Terézia 415, 422, 427, 429, 430, 431, 432, 438, 446, 448, 449, 454, 464, 475, 476, 481, 483, 485, 487, 489, 502

R

Radisics Jenő br. 386, 399, 410, 433, 490
Radvánszky Antal br. 214
Radvánszky Béla br. 311
Radvánszky Gusztáv br. 368
Radvánszky Károly br. 148, 149, 170, 183, 454
Raffaello Sanzio 221, 231, 232, 239, 245, 253, 266
Raimondi, Marcantonio 239
Rakovszky István 483
Ramming, Wilhelm von br. 188, 189, 191
Ranke, Johannes 265
Ráth György 129, 131, 291, 293, 327, 345, 371, 446, 454
Ráth Károly 300
Rechnitz-Arányi Kornélia 120, 355
Rembrandt, Harmenszoon van Rijn 231, 248, 249, 252
Reményffy József 138
Repeczky Ferenc 95, 115
Rey 162, 172, 254, 256, 258, 259, 261, 372
Révay Gusztáv 95, 97, 112
Ribáry Ferenc 285
Ribáry Sándor 450
Riblet, Auguste 272
Ringelsheim, Josef br. 198
Robilant, Carlo di br. 347
Rossellino, Antonio 497
Rossi, Giovanni Battista de 282
Roszner Ervin br. 181, 307, 325, 458
Rothschild, Anselm Salomon von br. 131
Rómer Flóris 178, 256, 275, 285, 301
Rubens, Peter Paul 232
Rumpelmayer, Viktor 455

S, SZ

Salamon Ferenc 96
Sanguszko, Pawl Roman 270
Savonarola, Girolamo 90, 124, 125, 162
Ságody Sándor 81
Schiff, Hugo 70, 163, 218, 259, 295
Schiff, Moritz 218, 254, 259, 262, 263, 274, 295
Schilling, Friedrich Gustav 277
Schliemann, Heinrich 412, 446
Schmarda, Ludwig Karl 249, 251, 253
Sell, Eugen 237, 238
Semsey Andor 462
Sesto, Cesare da 248
Shelley, Percy Bysshe 356
Sibmacher, Hans 279, 280
Sigray Fülöp gr. 302
Simay Miklós 469
Simonides János 144
Sommier, Stefano 207
Somoskeőy János 93
Somssich Pál 38, 100, 116
Spelletich Bódog 269
Springer, Anton 282, 284
Stampfel Károly 53, 335,
Starnina, Gherardo 162
Stefano della Bella 278, 285

Stein Aurél 492
Steiner / Simonyi Zsigmond 278, 281
Steiner Fülöp 368
Stratimirovics, Gyorgye 158
Stricker, Salamon 256
Strousberg, Bethel Henry 202
Sturm Albert 66
Sugár Lenke 489
Symonds, John Addington 52, 309, 310, 336, 351, 380
Szabó József 441
Szalay Ágoston 301
Szalay Gizella (Arany Lászlóné) 51, 348, 483, 489
Szalay László 96
Szapáry István gr. 411
Szapáry László gr. 304, 305
Szapáry Vera gr. 411
Szász Károly 355
Szemere Attila 50, 51, 327, 337, 445, 452, 456, 458, 502
Szentgyörgyi Imre 459
Szentiványi Farkas 217
Szentkirályi Móric 81, 96, 355
Székács József 36, 112, 214, 216
Székely Bertalan 225, 236, 265, 302
Széll Kálmán 256, 303, 324
Szilágyi Dezső 44, 54, 294, 307, 311, 312, 323, 325, 375, 434
Szilágyi Ete 437
Szilágyi Sándor 54, 68, 314, 327, 344, 368, 376, 393, 411
Szilárdy Ödön 246
Szilassy Miklós 138, 147, 203
Szlávy József 347
Szontágh Ferenc 144
Szontágh Pál 105, 118, 142, 144, 153
Szontágh Sámuel 81, 159, 212, 215, 217, 250, 269, 471
Szőgyény-Marich László gr. 355, 469
Szterényi Hugó 491
Sztranyovszky Péter 93, 95

T

Taffee, Eduard 199
Tanárky Auguszta (Tóth Dánielné) 91, 121, 126
Tanárky Gyula 34, 39, 81, 86, 89, 91, 92, 101, 102, 104, 105, 111, 113, 115, 116, 124, 125, 134, 134, 152, 164, 167, 186, 235, 237, 246, 256, 263, 265, 269, 271, 275, 284, 291
Tanhoffer Lajos 491
Tauffer Emil 106
Teleki Sándor gr. 347, 387, 492, 494, 495
Telepy Károly 279, 280
Tergina Gyula 410
Tersztyánszky István 145, 146, 147, 175, 183, 193, 194, 203, 227, 305, 313
Thallóczy Lajos 30, 58, 68, 351, 417, 422, 425, 445, 449, 452, 458, 459, 460, 462, 464, 480, 481, 483, 487, 494
Thaly Kálmán 324
Than Mór 276
Thausing, Moriz 400
Thék Endre 407, 408, 409, 410, 418, 420, 424, 426, 429

Tintoretto, Jacopo 232
Tisza Kálmán 96, 107, 300, 424
Tiziano Vecellio 232
Toulmin Smith, Arthur 412
Tóth Árpád 275, 276, 314, 403, 432, 433
Tóth Dániel 86, 89, 90, 91, 92, 97, 101, 102, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 126, 130, 133, 137, 141, 167, 168, 171, 177, 178, 181, 200, 202, 213, 214, 225, 226, 227, 275, 276, 284
Tóth Ferenc 147
Tóth Gizella 113, 314, 345, 349
Trefort Ágnes 325
Trefort Ágoston 66, 68, 113, 120, 124, 133, 260, 303, 324, 350, 360, 365, 407, 408, 410, 420, 421, 423, 424, 429
Trefort Edit 113, 296, 350
Trefort Ervin 305, 307
Trikoupis, Charilaos 440
Trollope, Thomas Adolphus 273
Tschudi, Hugo von 469
Turnovszki Frigyes 150
Türr István 409, 411, 419, 427, 438, 441, 442

U, Ú

Unger, Jacques 157
Urváry Lajos 335, 344, 355, 356, 360, 430
Ussi, Stefano 260
Ürményi Miksa 79

V

Vachott Sándorné szül. Csapó Mária 384
Vadnay Károly 355, 356
Vasari, Giorgio 162, 253, 279, 280, 299
Vattay Alajos 95
Vámbéry Ármin 68, 120, 236, 355
Várady József 178, 412, 432
Vay Miklós br. 154
Velics Antalné szül. Haynald Teréz 396
Veronese, Paolo 462, 464
Verocchio, Andrea del 264, 267
Végh Angéla (Bezerédj Lászlóné) 341
Végh Endre 80
Végh János 108, 213, 215, 392
Virchow, Rudolf 301, 469
Vitruvius, Marcus Pollio 241
Vízvári Gyula 53, 326, 331, 332
Vogt, Gustav 317
Vogt, Karl 317
Voigt, Anna 40, 62, 64, 75, 168, 169, 171, 172, 177, 180, 183, 212, 224, 226, 227, 235, 238, 246, 251, 252, 255, 258, 263, 265, 266, 268, 269, 271, 273, 274, 279, 281, 282, 283, 287, 294, 298, 299, 300, 301, 307, 310, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 339, 342, 343, 344, 345, 347, 349, 350, 352, 354, 355, 362, 365, 366, 367, 369, 377, 379, 385, 393, 395, 396, 410, 413, 414, 420, 421, 425, 427, 438, 440
Vosmaer, Carel 249

W

Waagen, Gustav Friedrich 235, 238
Wagner Kornélia 499
Wagner, Richard 236, 242, 251
Waldstein János gr. 265, 266

Waldstein, Paul 57, 453, 481, 492
Walter, Henriette szül. Mayer 26, 40, 41, 42, 43, 70, 71, 75, 79, 80, 83, 84, 98, 114, 116, 118, 120, 121, 127, 131, 132, 134, 141, 151, 154, 157, 161, 164, 172, 175, 182, 183, 184, 185, 186, 189, 192, 202, 205, 206, 207, 211, 219, 236, 254, 257, 261, 262, 269, 274, 290, 291, 293, 295, 296, 312, 313, 320, 325, 329, 330, 331, 333, 336, 338, 339, 341, 353, 372, 374, 377, 379, 436, 500
Walter Teréz (Pulszky Ferencné) 23, 24, 25, 26, 29, 31, 33, 36, 49, 61, 131, 154, 161, 164, 186, 500
Wawra, Carl Josef 266, 267, 311
Weber, Carl Maria von 235
Weigelsperg, Gejza br. 154
Weismann, Julia 62, 71, 83, 172, 219, 293, 295, 296, 331, 436
Wertheimstein, Leopold von 353
Wéber Antal 407, 414
Wlassics Gyula 58, 473, 503

X

Xantus János 210, 256

Z, ZS

Zelotti, Giovanni Battista 462, 464
Zichy Edmund gr. 66, 406
Zichy János gr. 494
Zichy Jenő gr. 341
Zichy Lívia gr. 341, 357
Zichy Margit gr. 300
Zichy Mihály gr. 76, 276, 302
Zichy Sarolta gr. 300, 325
Zwick Adolf 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 328, 329, 343, 358, 359, 372, 377, 383, 403, 443, 444, 445
Zsivora György 36, 80, 81, 109, 134, 197, 318, 350

Összegzés

A Pulszkyak az osztrák–magyar kiegyezést (1867) követő korszak egyik legismertebb magyar családja. Az angol–olasz emigrációból 1866 végén hazatérő Pulszky Ferenc (1814–1897) nem sokkal később már országgyűlési képviselő és a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója lett. Felesége, Walter Teréz halála után egyedül nevelte négy gyermekét, Ágostot, Károlyt, Polyxénát és Garibaldit, akiknek tehetsége a legkülönfélébb módon nyilvánult meg. A legidősebb fiú, Pulszky Ágost (1846–1901) jogi tanulmányokat folytatott, majd megválasztották országgyűlési képviselőnek, emellett a Budapesti Magyar Királyi Tudomány-egyetem jogi karán oktatott professzorként. Pulszky Károly (1853–1899) művészettörténetből doktorált a Lipcsei Egyetemen, pályáját az Iparművészeti Múzeumban kezdte, és az Országos Képtár igazgatójaként tragikus körülmények között fejezte be. Pulszky Polyxénát (1857–1921) ragyogó intellektusa tette ismertté Budapesten, a múzeumban általa szervezett kulturális és zenei szalonokat sok neves tudós, zenész, irodalmár, színész, politikus felkereste. A nők jogaiért folytatott küzdelmei és karitatív tevékenysége előremutató volt a korban. Pulszky Garibaldi (1861–1926) Zürichben szerzett mérnöki diplomát, részt vett a Korinthoszi-csatorna építésében, az 1890-es évektől az ország egyik legjobb közlekedési szakértőjeként tartották számon.

A Pulszky-levelezés darabjait az MNMKK Országos Széchényi Könyvtárban őrzik, ahová a család adományaként került be. A kötetben közölt 331 levelet a Pulszky családtagok 1867 és 1911 között írták egymásnak. A forrásanyag nem teljes, hiszen nem maradt meg az összes levél, azonban így töredékeiben is nagyszerű bepillantást nyújt a család eddig szinte ismeretlen mindennapjaiba. A Pulszkyakéhoz hasonló terjedelmű, ilyen sok szereplős magyar családi levelezés – tehát nem kizárólag politikai, irodalmi vagy tudományos – még nem jelent meg ebből a korszakból. Külön értéket képviselnek az apának, illetve az egymásnak írt gyermek levelek, amelyek általában ritkák a fennmaradt kéziratokban. A Pulszkyak levelezésének jelentősége, hogy rajta keresztül nemcsak egy rendkívüli család életét ismerhetjük meg, de az Osztrák–Magyar Monarchia politikai, tudományos és művészeti jelenségei is megelevenednek a lapokon.

A jegyzetekkel ellátott levelezést Viskolcz Noéminek és Pálóczi Ágnesnek a családról és Pulszky Polyxénáról szóló tanulmányai kísérik, emellett a családtagok életének fontosabb eseményeit bemutató kronológia is segíti a tájékozódást. A kötetben számos olyan korabeli fotó kerül közlésre, például Pulszky Polyxéna nemrég múzeumba került albumából, amely először lát napvilágot.

Summary

Correspondence of the Pulszky family 1867–1911. Edited, notes by Noémi Viskolcz, studies by Ágnes Pálóczi and Noémi Viskolcz. Budapest: National Széchényi Library, Hungarian National Museum, 2025.

The Pulszky family is one of the best-known Hungarian families of the period following the Austro-Hungarian Compromise (1867). Ferenc Pulszky (1814–1897), who returned home from Anglo-Italian exile at the end of 1866, soon became a member of Parliament and director of the Hungarian National Museum. After the death of his wife, Teresa Walter, he raised his four children alone, Ágost, Károly, Polyxéna and Garibaldi, whose talents manifested themselves in a variety of ways. The eldest son, Ágost Pulszky (1846–1901), studied law and was elected member of Parliament, and also taught as a professor at the Faculty of Law of the University of Budapest. Károly Pulszky (1853–1899) completed his doctorate in art history from the University of Leipzig, began his career at the Museum of Applied Arts and ended it tragically as director of the Hungarian Picture Gallery. Polyxéna Pulszky (1857–1921) was known for her brilliant intellect in Budapest, and the cultural and musical saloons she organised in the museum were visited by many famous scientists, musicians, writers, actors and politicians. Her struggles for women's rights and her charitable work were groundbreaking for the times. Garibaldi Pulszky (1861–1926) graduated as an engineer in Zurich, was involved in the construction of the Corinth Canal and was considered one of the country's best transport experts from the 1890s.

The Pulszky correspondence is kept in the National Széchényi Library, where it was donated by the family in the first third of the 20th century. The 331 letters published in the volume were written between 1867 and 1911. The source material is not complete, as not all the letters have survived, but even fragments of it provide a great insight into the family's hitherto almost unknown everyday life. Hungarian family correspondence of such a size and with such a large number of characters as the Pulszky family correspondence – that is, not exclusively political, literary or scientific – has not yet been published from this period. Of particular value are the children's letters to their father and to each other, which are generally rare in the surviving manuscripts. The significance of the Pulszky correspondence is that it not only reveals the life of an extraordinary family, but also brings to life the political, scientific and artistic phenomena of the Austro-Hungarian Empire.

The annotated correspondence is accompanied by studies by Noémi Viskolcz and Ágnes Pálóczi on the family and Polyxéna Pulszky, and in addition, there is a chronology presenting the most important events in the lives of family members. The volume includes a number of contemporary photographs, for example those of Polyxéna Pulszky's album, recently acquired by the Museum. They are all published for the first time.

Zusammenfassung

Korrespondenz der Familie Pulszky 1867–1911. Herausgegeben, Anmerkungen von Noémi Viskolcz, Studien von Ágnes Pálóczi und Noémi Viskolcz. Budapest: Széchényi Nationalbibliothek, Ungarisches Nationalmuseum, 2025.

Die Familie Pulszky ist eine der bekanntesten ungarischen Familien aus der Zeit nach dem österreichisch-ungarischen Ausgleich (1867). Ferenc Pulszky (1814–1897), der aus der anglo-italienischen Exil in seine Heimat Ende 1866 zurückkehrte, wurde bald Parlamentsabgeordneter und Direktor des ungarischen Nationalmuseums. Nach dem Tod seiner Frau Teresa Walter zog er seine vier Kinder Ágost, Károly, Polyxéna und Garibaldi allein auf, deren Talente sich auf vielfältige Weise manifestierten. Der älteste Sohn, Ágost Pulszky (1846–1901), studierte Jura, wurde zum Parlamentsabgeordneten gewählt und unterrichtete als Professor an der juristischen Fakultät der Universität in Budapest. Károly Pulszky (1853–1899) promovierte in Kunstgeschichte an der Universität Leipzig, begann seine Karriere am Museum für Angewandte Kunst und beendete sie tragischerweise als Direktor der Ungarischen Gemäldegalerie. Polyxéna Pulszky (1857–1921) war in Budapest für ihren brillanten Intellekt bekannt, und die kulturellen und musikalischen Salons, die sie im Museum veranstaltete, wurden von vielen berühmten Wissenschaftlern, Musikern, Schriftstellern, Schauspielern und Politikern besucht. Ihr Kampf für die Rechte der Frauen und ihre wohltätigen Aktivitäten waren für die damalige Zeit bahnbrechend. Garibaldi Pulszky (1861–1926) absolvierte ein Ingenieurstudium in Zürich, war am Bau des Kanals von Korinth beteiligt und galt ab den 1890er Jahren als einer der besten Verkehrsexperten des Landes.

Die Pulszky-Korrespondenz wird in der Széchényi-Nationalbibliothek aufbewahrt, wo sie von der Familie gespendet wurde. Die in diesem Band veröffentlichten 331 Briefe wurden zwischen 1867 und 1911 geschrieben. Das Quellenmaterial ist nicht vollständig, da nicht alle Briefe erhalten geblieben sind, aber selbst Fragmente davon geben einen großartigen Einblick in das bisher fast unbekannte Alltagsleben der Familie. Eine ungarische Familienkorrespondenz von solchem Umfang und mit einer so großen Anzahl von Charakteren wie die Korrespondenz der Familie Pulszky – also nicht ausschließlich politisch, literarisch oder wissenschaftlich – ist aus dieser Zeit noch nicht veröffentlicht worden. Von besonderem Wert sind die Briefe der

Kinder an ihren Vater und untereinander, die in den überlieferten Manuskripten eher selten sind. Die Bedeutung der Pulszky-Korrespondenz liegt darin, dass sie nicht nur das Leben einer außergewöhnlichen Familie offenbart, sondern auch die politischen, wissenschaftlichen und künstlerischen Phänomene der Österreichisch-Ungarischen Monarchie lebendig werden lässt.

Die kommentierte Korrespondenz wird begleitet von Studien von Noémi Viskolcz und Ágnes Pálóczi über die Familie und Polyxéna Pulszky sowie einer Chronologie der wichtigsten Ereignisse im Leben der Familienmitglieder. Das Buch enthält eine Reihe von zeitgenössischen Fotografien, zum Beispiel aus dem Album von Polyxéna Pulszky, das sich seit kurzem im Besitz des Ungarischen National Museums befindet, und die zum ersten Mal veröffentlicht werden.

Magyar Nemzeti Múzeum
Közgyűjteményi Központ

Magyar Nemzeti Múzeum
Közgyűjteményi Központ

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

Amint az újságból láttam Gusztit beválasztották
legatióba és téged nem; mind kettőnek nagyon örül
mert akkor Gusztit jó kedvű's neked nincsen annyi
mondd Gusztinak hogy irjon nagymamának, mi
vilis olta egy szót sem irt neki, s nagymamád na
haragszik rá. – Károly a mikor irt nekem de
levél csak egy sorból állott: Nem vettek be a kato
egy szót se többet, hogy mient nem; hogy defi
untanglik-e vagy csak egy időre arról is hallga
nagyon szeretném tudni. – Ha egy kis időd le
ves Papa, hát irdd meg nekem hogy mikor jö
én itt nagyon jól érzem magamat, de Nagym
November 1sén a városba kurczolkodik s nekem
legalább October 20án elkellene innen mennem, mert hiszen